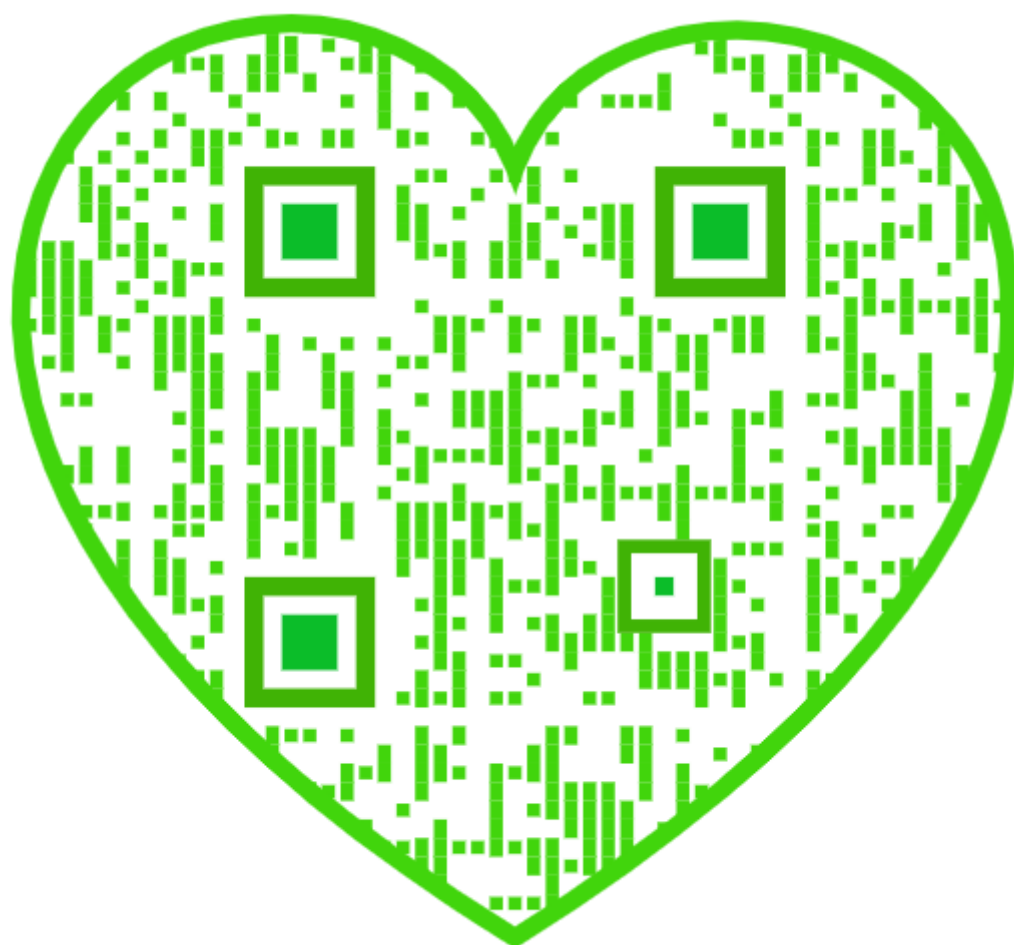

BIJBELVERKLARING.

XII. DEEL.

D E
B I J B E L,

DOOR BEKNOPTE
UITBREIDINGEN,
EN OPHELDERENDE
AENMERKINGEN,
VERKLAERD;

DOOR
J. VAN NUYS KLINKENBERG,

A. L. M. THEOL. ET PHIL. DOCTOR, HOOG-LEERAAR IN DE
II. GODGELEERDHEID EN KERKELYKE GESCHIEDENIS, AEN
HET ILLUSTRÉ ATHENÆUM, EN PREDIKANT IN DE
GEMEENTE TE AMSTERDAM; MITSGADERS LID
VAN HET ZEEUWSCH GENOOTSCHAP DER WE-
TENSCHAPPEN TE VLISSINGEN.

T W A E L F D E D E E L.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART,
M D C C L X X X V I.

*Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten
van Holland en Westvriesland.*

**Met Adprobation van Gecommitteerden van
de Eerw. Klasfis van Amsterdam.**

den 24 Juny 1786.

I N L E I D I N G
T O T H E T B O E K
P R O V E R B I A
O F
S P R E U K E N
S A L O M O N S.

Tot nader verftand van dit Boek, moeten wy kortelyk het een en ander aenmerken.

I. *Omtrent de* BENAMING.

De tytel van dit gewijde Boek is: PROVERBIA, of SPREUKEN.

SPREUKEN zijn, nae de oorsprongelyke be- teekenis van het Hebreeuwfche woord, *nadruk- kelyke* gezegden, welke met kracht in de gemoe- deren worden ingefcherpt. — Alle woorden derhalven, in welke eene byzondere nadruk en fcherpzinnigheid ligt, zouden in het algemeen SPREUKEN kunnen genaemd worden. Oudtijds, toen de regels der redeneerkunde nog onbekend waren, bediende men zich, in het onderwys van anderen, niet van aen één gefchakelde redenee-

II I N L E I D I N G.

ringen, maer van korte en zinrijke gezegden. ARISTOTELES bericht ons, dat 'er by de Grieken een tijd geweest zy, dat alle wijsheid in zinrijke gezegden gelegen ware. — Maer bijzonder zijn SPREUKEN, en in dien zin wordt hier het woord genomen, zedelyke lessen, welke met weinige en nadrukkelyke woorden worden voorgesteld. Zulke SPREUKEN zijn recht geschikt, om eenen des te dieperen indruk op het gemoed te maken, en kunnen gemakkelijker onthouden worden, dan uitgewerkte vertoogen.

II. *De SCHRIJVER is SALOMO.*

Dit is allerblijgbaerst uit het opschrift, Kap. I: 1. *De Spreuken SALOMONS, des Zoons DAVIDS, des Konings van Israël.* Kap. X: 1. vinden wy weder dezen tytel: *de Spreuken SALOMONS, en XXV: 1. dit zijn ook SALOMONS Spreuken.*

Deze Koning, die zoo zeer beroemd is van wege zijne wijsheid, vond een byzonder genoeg in het opstellen van SPREUKEN. *Hy sprak 3000 Spreuken, daertoe waren zijne Liederen 1005,* volgens 1 Kon. IV: 32. Dan evenwel, alle deze SPREUKEN, zijn in dit Boek niet te vinden. Het behelst 'er maer een gedeelte van, zoo veel namelijk als de Heilige Geest dienstig oordeelde, om in deze verzameling, ten dienste der Kerke byeen te voegen.

De

De twee laetste Kapittels zijn van eene andere hand, — Ook heeft SALOMO alle de overige SPREUKEN niet in die orde geschikt, in welke zy hier voorkomen. Er is een aanmerkelyk getal van zedelyke lesfen, welke door de mannen van HISKIA zijn uitgeschreven, Kap. XXV-XXIX. Daerenboven kan men niet ontkennen, dat SALOMO zich nu en dan zal bediend hebben, van woorden der voorige wijzen, welke tot zijne kennis gekomen waren. — Dan, met dit alles, is dit Boek, over het geheel genomen, het eigen werk van SALOMO.

Die bundel van SPREUKEN, welke van Kap. X. tot XXIV. voorkomt, draegt dit opschrift: *de Spreuken SALOMONS*. Maer daeruit mag men niet besluiten, dat van hier af, dezelve in lateren tijd, door iemand anders verzameld zijn. De gemelde tytél leert ons, dat het Boek der eigenlyke SPREUKEN met Kap. X. eenen aenvang neme, en dat de IX eerste Hoofdstukken de INLEIDING uitmaken. — Maer gesteld; dat de bundel door eene latere hand verzameld ware, zoo blijft het evenwel zeker; dat die SPREUKEN door SALOMO zelven zijn opgesteld.

Men ontleend eene schijnbare bedenking, uit Kap. XXIV: 23. *deze Spreuken zijn ook der wijzen*. — Hieruit hebben sommigen willen besluiten, dat de volgende SPREUKEN, niet van SALOMO

maer van andere wijzen, zouden oorsprongelyk zijn; zoodat de SPREUKEN van SALOMO, met Kap. XXIV: 22. zouden eindigen. Maer het tegendeel blijkt allerduidelykst uit Kap. XXV: 1. De gemelde woorden geven eenvouwig te kennen, dat de volgende zedelyke lesfen van ongemeen veel gewicht waren, en de aendacht verdienden van allen, die zich op de wijsheid wilden toelagen. — Daerenboven wordt het woord SPREUKEN in den tekst niet gevonden. Er staet eenvouwig: *deze*, dat is *deze gezegden*, deze lesfen, welke nu volgen zullen, *zijn ook der wijzen*, of *voor de wijzen*. Te weten: Kap. XXIV: 23-26. ontmoeten wy eenige heilzame lesfen, omtrend de beoeffening van recht en gerechtigheid, welke geschikt waren voor zulken, die het Richterampt bekleedden, of voor de zoodanigen uit de Israëlitische jeugd, die, uit hoofde van hunne geboorte, uitzichten hadden op het Richterampt. De meening derhalven van SALOMO, in het gemelde opschryft Kap. XXIV: 23. is deze: „ De „ zedelyke lesfen omtrend het Richterampt , „ welke ik nu gae voorschrijven, verdienen eene „ zeer byzondere opmerking, en zijn by uitnemendheid nuttig, voor den zulken, die naer „ wijsheid staen, en zich als wijzen gedragen „ willen, byzonder in het waarnemen van het „ Richterampt.”

Dit

I N L E I D I N G. v

Dit Boek derhalven, de twee laetste Kapittelen uitgezonderd, is het eigen werk van den wijzen SALOMO.

III. *De VERDEELING van het Boek der SPREUKEN.*

Uit het gezegde is het allerblykbaerst, dat dit Boek twee Hoofddeelen behelze.

I. De SPREUKEN, welke door SALOMO zelven zijn opgesteld, Kap. I-XXIX.

II. Het AENHANGSEL, behelzende het opstel van twee andere Schrijveren, Kap. XXX, XXXI.

I. In de SPREUKEN van SALOMO oorspronkelijk, ontmoeten wy:

1. De INLEIDING, Kap. I-IX.

2. De SPREUKEN zelve, Kap. X-XXIV.

3. Een byvoegfel van eenige SPREUKEN, welke in HISKIAS tijd, uit SALOMONS nagelatene Schrivten, zijn verzameld en uitgegeven, Kap. XXV-XXIX.

1. De INLEIDING bestaet uit aeneengeschaakelde redeneeringen, en behelst de volgende byzonderheden:

A. Het opschrift, Kap. I: 1.

B. Eene voorrede, omtrend het hoofdoogmerk van den Schrijver, vs. 2-6.

C. Eenige algemeene lesfen, vs. 7-19. Zy zijn hoofdzakelyk deze drie:

XII. DEEL.

[A 3]

- A.* Eene aenpryzing van de *vrees des HEREN*, of den Godsdienst, als het beginsel der ware wijsheid, vs. 7.
- B.* Eene vermaning tot gehoorzaamheid, aen de lesfen van godvruchtige Ouderen, vs. 8, 9.
- C.* Eene waerschouwing, tegen kwaed gezelschap, vs. 10-19.
- D.* Daerop volgt een prophetisch vertoog, in het welk SALOMO den MESSIAS sprekende invoert, zoo als Hy, in het vleesch verschenen zijnde, onder de hardnekkige Joden zou prediken; maer van het groote gros verworpen worden met dat gevolg, dat hun een haestig en schroomelyk verderv overkomen zoude, vs. 20-33.
- E.* Wijders vinden wy een aental van nuttige lesfen, en heilzame vermaningen, welke de eene meer, de andere minder, beredeneerd worden; bestaende hoofdzakelyk in de aenprijzing der wijsheid, en van het zedenbeschavend onderwijs, Kap. II-IV.
- F.* Vervolgens ontmoeten wy onderscheidene leeringen en raedgevingen; onder welke de waerschouwing tegen de ontucht en de verleiding van wellustige vrou-

vrouwen, eene aanmerkelyke plaats be-
laet, Kap: V-VII.

G. Eindelyk wordt Gods Zoon, weder
onder den naem van Wijsheid, spreken-
de ingevoerd, Kap. VIII, IX.

«. Kap. VIII. komt Hy voor als de groote
Leeraer der gerechtigheid, die zijnen
leerlingen wijze lessen geeft, en hen
vooral tot des HEEREN vrees ernstig
opwekt.

«. Kap. IX. wordt de MESSIAS afgebeeld,
als een Vorstelyk Gastheer, die alle
menschen, ook de flechte en boosaer-
tigste, op het minzaamst laet nodigen,
om by Hem ter maeltijd te komen,
en vryelyk gebruik te maken van
zijne koninglyke gerechten.

γ. De SPREUKEN zelve, Kap. X-XXIV. behel-
zen zedelyke voorschriften, van verschillen-
den aert. — Men heeft zich te vergeevsch
vermoeid, om een redenverband, in dit
gedeelte, te willen zoeken. De natuur van
SPREUKEN, losse en zinrijke gezegden,
geschikt om de zeden te verbeteren, wijst
reeds van zelfs aen, dat 'er tusfchen dezelve
geen famenhang te vinden zijn zal. — Onder-
tusfchen gebeurt het nu en dan, dat een of
andere les kortelyk beredeneerd, en eenig-
zins aangedrongen wordt.

1. Het byvoegfel, Kap. XXV-XXIX. behelst ook SPREUKEN van SALOMO, welke ten tijde van Koning HISKIAS verzameld zijn.

Dus luidt het opschrift Kap. XXV: 1. *Dit zijn ook SALOMONS SPREUKEN, welke de mannen van HISKIA, Koning van Juda, uitgeschreven hebben.*

SALOMO is derhalven de opsteller, zoo wel van deze, als van de voorige SPREUKEN. — Uit zijnen rijken voorraad van wijze gezegden, had SALOMO de XXIV eerste Kapittelen zelfs uitgegeven; het zy in eens, het zy dat de Inleiding Kap. I-IX. was voor afgegaen. Maer in de eigenhandige aantekeningen van dien wijzen Vorst, welke door zijne opvolgeren bewaerd waren, vond Koning HISKIAS nog een aental voortreffelyke lesfen. Die vroomme Koning werd daerom op Godlyke aendrift te rade, om ook die overige SPREUKEN, als een byvoegfel, uit te geven, tot een algemeen gebruik.

De verzamelaers waren de *mannen van HISKIA*; buiten twijfel verftandige en godvruchtige mannen, aen welken de deugdzame Vorst dit werk veilig konde toevertrouwen, en die daerin, door den Geest van God, geleid en beftierd werden. — Denkelyk zijn het Propheten van dien tijd geweest, die zich uit hoofde van hun ambt be-

be-

bezig hielden met het onderwijzen en vermanen van het volk, gelijk JESAIAS, HOSEAS, MICHA en anderen.

De SPREUKEN, tot welke zich de keus van deze mannen bepaalde, hebben meeren-deels betrekking tot het bestier der openbare zaken, zoodat zy byzonder geschikt zijn om het gedrag van Vorst en Volk te regelen. — Wy mogen 'er uit besluiten, dat het hoofdoogmerk van Koning HISKIA, in het laten verzamelen van deze SPREUKEN, voornamelyk geweest zy, om zijnen onderdanen een samenstel van Burgerlyke lessen ter hand te stellen. Hy beyverde zich, als een Godvruchtig Hervormer, om de zeden van het volk, welke te jammerlyk verbasterd waren, te herstellen en te verbasteren. — In de SPREUKEN van SALOMO, zoo als zy door dien wijzen Vorst zelve waren uitgegeven, vond men een aental van zedelyke en Godsdienslige voorschriften : maer, vermits het verval in den Burgerstaet ook moest hersteld worden, oordeelde de Godvruchtige Koning HISKIAS zeer wijslyk, dat 'er in zijnen tijd, vooral ook eene verzameling van Burgerlyke voorschriften noodig ware. Hy gav daerom den Propheten last, om de overgeblevene eigenhandige aenteekeningen van SALOMO na te zien, en 'er de zoodanige uit te

verzamelen, welke eene meer onmiddelyken invloed hadden, op de goede orde en den welstand van den Burgerſtaet. Hy kon daer toe geen beter keuze doen, en die van meer invloed op 't Volk zijn zoude, dan uit de leſen van zynen wiſzen en beroemden Voorzaet.

II. Het AENHANGSEL behelst het opſtel van twee andere Schrijveren, Kap. XXX, XXXI.

N. Het eene geſchryft, Kap. XXX. heeft dit opſchryft: *de woorden van AGUR, Zoon van JAKE: een laſt; de man ſpreekt tot ITHIËL, tot ITHIËL en UCHAL, vs. I.*

AGUR was een zeer bekend man in zynen tijd, die onder de regeering van SALOMO, of in lateren tijd, gebloeid heeft, en wegens zyne wijsheid en Godvrucht zeer beroemd was in zyn geſlacht; gelijk wy in onze aenſteekeningen by Kap. XXX: 1. nader beredeneerd hebben.

Deze verſtandige gezegden van AGUR, zyn, als een aenhangſel, achter de SPREUKEN van SALOMO gevoegd, het zy ook door de mannen van HISKIAS, het zy door anderen. — Hoe het zy, dat ſtaet vaſt, dat AGUR op Godlyke ingeving geſchreven hebbe: want zyne gezegden heeten *een laſt*, en het woord *laſt* wordt meermalen voor een Prophetie, voor eene Godlyke ingeving, genomen.

ITHIËL en UCHAL ſchijnen leerlingen van

AGUR

AGUR geweest te zijn: en het is ons zoo voorgekomen, dat wy vs. 2-9. eene famenspraek vinden tusfchen deze beide leerlingen. — Eerst spreekt ITHIËL vs. 2, 3. daarna JCHAL vs. 4-6. dan wederom ITHIËL vs. 7-9. — Vervolgens stelt AGUR hun zijne lessen voor, vs. 10-33.

2. Het ander gefchriфт heeft dezen tytel: *de woorden des Konings LEMUËLS; de last, waarmede zijne moeder hem onderwees*, Kap. XXXI: 1.

Het is ons zoo voorgekomen, dat deze LEMUËL een vreemd Vorst geweest zy, vermoedelyk in Chaldea, die eene joodfche vrouw tot zijne Moeder had gehad, en van dezelve zorgvuldig onderwezen was. Deze LEMUËL verhaelt hier, hoe zijne Moeder hem opgevoed, en welke lessen zy hem van zijne vroegfte jeugd ingefcherpt hadde. Dit korte gefchriфт behelst de alleruitmuntendfte lessen voor eene Vorstelyke opvoeding. — Men vergelyke verder het gene wy by Kap. XXXI: 1. hebben aengetekend.

IV. *De INHOUD en de NUTTIGHEID van dit Boek.*

Uit het gezegde is het klaer genoeg, dat de inhoud van dit Boek geheel zedenkundig zy. — De vrees des HEEREN, of de ware Godsdienst, wordt 'er, als het beginsel der wijsheid, ernstig aangeprezen, de ondeugd wordt 'er in hare af-

XII I N L E I D I N G.

schuwelyke gedaente afgeschilderd, en de deugd in het beminneklykſte licht voorgedragen. Wy ontmoeten 'er niet alleen zeer nuttige leſen, voor byzondere perſonen, maer ook zulke zedelyke vooſchriſten, welke meer betrekkelyk zijn tot de algemeene belangen van den Burgerſtaet. — Vooral waerſchouwt SALOMO met allen mogelyken ernst, tegen de ontucht en alle verleiding tot dat zedenverwoeſtend kwaed.

BASILIUſ heeft daerom, met zeer veel recht, dit getuigenis gegeven: „ Het Boek der SPREUKEN dient tot onderwijs der zeden, tot verbetering der hartſtochten, en tot een volkomen regel van het gansche leven. — Het veroordeelt de ondeugden op onderscheiden wijsen; het breidelt de laſterlyke tong, verbetert de dartele oogen, en bindt de onrechtvaardige handen in ketenen; het vervolgt de luiheid, kaſtijdt de ongeregelde begeerlykheden, leeraert voorzichtigheid, verheft den moed der menſchen, en ſchildert de matigheid en kuisheid, op zulk eene wijs, dat een ieder daervoor eerbied hebben moet.”

Wijders zou men kunnen vragen:

V. VOOR WIEN heeft SALOMO zijne SPREUKEN opgeſield en uitgegeven?

Den perſoon, ten nutte van wien SALOMO zijne SPREUKEN geſchreven heeft, noemt hy by her-

herhaling zijnen zoon, Kap. I: 8, 10. II: 1. III: 1, 11, 21. IV: 10, 20. en op veele andere plaetsen meer. — Veelal verstaet men door dezen *Zoon*, des Konings oudsten Zoon REHABEAM; zoodat SALOMO, den wispeltuurigen aert van dien jongeling kennende, dit Boek tot zijn onderwijs en waerschouwing zou hebben opgesteld.

Dan, of schoon de wijze Koning dit onderwijs ook ten nutte van zijne kinderen moge ontworpen hebben, kan hy evenwel niet bepaeldelyk REHABEAM bedoeld hebben: want hy vermaent zijnen Zoon, om de leer van zijne Moeder niet te verlaten, en de Moeder van REHABEAM was eene Ammonitische en Heidensche Vrouw, 1 Kon. XIV: 31. — Wy voegen ons daerom by de zulken, die de benaming *mijn Zoon* in eenen ruimeren zin opvatten; en denken, dat SALOMO in het algemeen zijne leerlingen bedoele, die van zijn onderwijs gebruik maken wilden. Leeraers worden meermalen aangemerkt, als Vaders van hunne leerlingen, en de leerlingen der Propheten werden zeer gemeenzaem hunne Zoonen genaemd, 1 Kon. XX: 35. 2 Kon. II: 3, 5, 7, enz.

SALOMO zal derhalven dit onderwijs hebben opgesteld, ten nutte, niet alleen van zijne Vorstelyke kinderen, maer ook van de geheele Israëlitische jeugd, en van allen, die zich leerzaam aan zijn onderwijs onderwerpen wilden. — Hy verkoos zijne leerlingen met den beminnellyken

naem van *mijn zoon* aen te spreken, om door deze vriendelyke aenspraek te betoonen, dat zijne vermaningen uit een lievderyk hart voortkwamen, en dat hy het wezenlyk heil van zijne leerlingen niet minder bedoelde, dan een Vader het welzijn van zijnen geliefden zoon behartigt.

Laten wy 'er nog by voegen:

VI. *Het GODLYK GEZACH van dit Boek.*

Het heeft niet ontbroken aen de zulken, die zich verftout hebben, om den Godlyken oorsprong van dit SPREUKEN-BOEK te ontkennen. Reeds in de VIde Eeuw erkende THEODORUS MOPSUESTENUS 'er niets meer in, dan de menschelyke wijsheid van SALOMO. Naderhand zijn 'er geweest, die stellig beweerd hebben, dat 'er in de SPREUKEN van SALOMO dingen voorkömen; welke laeg en met eene Godlyke ingeving onbestaenbaer wezen zouden. Ten laetsten heeft ook de beruchte VOLTAIRE, zijne spotterny omtrend dit allernuttigst Boek te werk gesteld.

I. Laten wy den Godlyken oorsprong dezer Spreuken wat nader betoogen.

§. Vooreerst beroep ik my op het getuigenis der Joden; die dit Boek altoos, met den grootsten eerbied, als een Godlyk geschrift, hebben aengenomen, en het zelve tot op den huidigen dag als zoodanig erkennen enaennemē.

men. — Het maekt derhalven een gedeelte uit van den Canon des Ouden Testaments, die door het onfeilbaer gezach van den Godlyken *JESUS*, goedgekeurd en bevestigd is

5 Het tweede bewijs ontleen ik uit de merkwaardige voorzegging, omtrend den ondergang der hardnekkige Joden, die de prediking van den *MESSIAS* versmaden zouden, Kap. I: 20-33. welke in de verwoesting van Stad en Tempel zoo blijkbaer vervuld is. — Om nu niet eens te spreken van de hooge Verborgenheden, welke Kap. VIII en IX, van de zelfstandige Wijsheid vermeld worden, en ver boven het bereik zijn der uitvinding van een enkel menschelyk vernuft.

1. Hier komt nog het getuigenis van het Nieuwe Testament by, alwaer zeer dikwijls op plaetsen uit het Boek der *SPREUKEN* geweest en gezinspeeld wordt. — Matth. XV: 4. en Marc. VIII: 10. wordt gezien op Spreuk. XX: 20. — Rom. III: 10, 15. op Kap. I: 16. — Rom. XII: 16. op Kap. III: 7. — Rom. XII: 20. op Kap. XXV: 21. — Rom. XII: 17. 1 Thesf. vs. 15 en 1 Petr. III: 19. op Kap. XVII: 13. en XX: 22. — Hebr. XII: 5, 6. en Openb. III: 19. op Kap. III: 11, 12. — Jac. IV: 6. op Kap. III: 34. — 2 Petr. II: 22 op Kap. XXVI: 11.

7. Verder redeneeren wy uit de zeer verhevene zedenkunde, welke in deze SPREUKEN wordt voorgedragen. — Het gene men, omtrend dit wichtig stuk, in de fchrioven der Heidensche Wijsgeeren aentreft, mag met de uitmuntende lessfen van SALOMO niet vergeleken worden.

De gewijde Spreukfchrijver dringt allernftigst aen, op de vrees voor God, als den grondflag, en hy beveelt het vertrouwen op God, als het wezen der ware Wijsheid. — *De vrees des HEEREN*, dat is zijne hoofdles, *is het beginsel der wetenschap*, Kap. I: 7. *Vertrouw op den HEER*, zegt hy, *met uw gansche hart, en steun niet op uw verstand*, Kap. III: 5. Wanneer heeft iemand der Heidensche Zedenmeesteren, op deze wijs gefproken?

SALOMO geeft niet alleen lessfen, ter regeling van de zeden, voor onderscheidene personen, van verschillende jaren en levensstanden, in allerlei gevallen en omftandigheden; maer hy bekrachtigt ook dezelve door het voorstellen van de belooningen en straffen, met welke deugd en ondeugd vergolden worden.

Zijne zedenleer bepaelt zich niet slechts tot uitwendige bedrijven, maer hy dringt ook dieper door, tot de inwendige bewegingen en bedoelingen van het hart. — Hy veroordeelt

deelt niet alleen de ondeugden, maer hy beyvert zich ook om de bronnen van het kwaed te verftoppen, en langs dien weg de boosheid, met wortel en tak uit te roeien.

Zijne lesfen zijn van eene onbepaelde nuttigheid. — Hy fchrijft niet alleen voor byzondere perfonen, maer geeft ook zulke voorfchrijven, welke eenen onmiddelyken invloed hebben, op het belang van den burgerftaet, en van de gansche maetschappy; en dat nog meerder is, hy wijst elken mensch den rechten weg aen, om gelukkig te zijn, niet alleen in dit, maer ook in het volgend leven.

SALOMO muntte zekerlyk uit in wijsheid, boven de verftandige mannen van alle eeuwen; maer zou hy op de gezegde wijs hebben kunnen fchrijven, en zulk eene zeer verhevene zedenkunde voorftellen, indien hy niet door hooger licht ware beftraeld geworden?

II. Laten wy, op de bedenkingen van het onge-
loov, en vooral op de fpotterny van VOLTARE,
kortelyk antwoorden.

N. Hoe, zegt men, zou een Alleenheerscher hebben kunnen fchrijven: *de gramfchap en de fchrik des Konings is als het brullen eenes jongen leeuws*, Kap. XIX: 12. XX: 2? Zulke gezegdens, meent men, kunnen wel van eenen flaev

voortkomen, maer niet van een Alleenheerscher, en althans niet van SALOMO. — Maer welk eene zeer zonderlinge gevolgtrekking? waerom mogt Koning SALOMO, door deze aenmerking, zijne onderdanen niet waerschouwen, dat 'er voor hun niets gevaerlyker ware, dan hem door ongehoorzaemheid, tot gramschap te verwekken? Is het wanvoeglyk voor een Vorst, zijne onderdanen tot eene plichtmatige onderwerping op te wekken, door bedreiging van zijne gramschap, en door belovte van zijne gunst? — Het een en ander voegt hy daerom in de eerstgemelde plaets te zamen: *des Konings gramschap is als het brullen eenes jongen leeuws, maer zijn welgevallen is als dauw op het kruid.*

2. Van nog minder aengelegenheid is een tweede voorgeven, dat het SALOMO niet zoude gevoegd hebben, zo dikwils en uitvoerig van ontuchtige vrouwspersonen te spreken: want is 'er grooter verleiding voor eenen onbedachtzamen jongeling, dan deze? is 'er iets noodzakelyker, dan dat de losse jeugd tegen de ontucht, door het vertoonen van hare schadelyke gevolgen, ernstig en by herhaling gewaerschouwd worde?
3. Eindelyk zou het herhaelde afmanen van de borgtocht, met de liefde en weldadigheid strijdig wezen. — Maer SALOMO veroordeelt de

de borgtocht niet onbepaeld, ten allen tijde en in alle gevallen. Hy waerschouwt de onbedachtzame jeugd, en andere onvoorzichtige verkwisters van hunne goederen, tegen eene ligtvaardige borgtocht, door hun de onheilen voor te stellen, welke zy zich zelve, langs dezen weg, zouden op den hals halen. Worden dezen lesfen niet, door de liefde tot ons zelve, en het belang van de onzen, aangedrongen?

De zedenleer van het Euangelie, vordert wel eene algemeene goedwilligheid en weldadigheid; maer kan iemand, door ééne onbedachtzame borgtocht, niet voor altoos buiten staet gesteld worden, om eenige liefde en weldadigheid aen armen en ellendigen te bewijzen?

Daerenboven is het zeer vermoedelyk, dat de ligtvaardige borgtochten, onder SALOMONS regeering, zeer in zwang waren, en dat deze omftandigheid aen den wijzen Koning aanleiding gegeven hebbe, om meer en ernstiger tegen dit kwaed te waerschouwen, dan hy anders zou gedaen hebben.

VII. *Uitlegkundige Schryften.*

Behalven de algemeene Bijbelverklaringen der *Engelsche Godgeleerden*, en van HENRY en STACK-

xx I N L E I D I N G.

HOUSE, is 'er over het Boek der SPREUKEN, weinig geschreven.

De Heer N. HARTMAN, heeft 'er zich op toegelegd, om een doorgaend verband tusfchen de SPREUKEN te zoeken, *Huisbijbel*, III. Deel. p. 141—

Voorts heeft men

J. OJERS, *over de SPREUKEN SALOMONS*, II. Deelen in 4°. als mede

Verhandelingen van verscheiden geleerde Mannen, over enige Hoofddeelen van SALOMONS SPREUKBOEK, uitgegeven door een BIJBEL-GENOOTSCHAP, onder de zinspreuk: *Een ieder zal geprezen worden, nae dat zijne verstandigheid is*, in 8°.

I N L E I D I N G
TOT HET BOEK
ECCLESIASTES
OF
PREDIKER,
In het Hebreeuwsch genaemd
K O H E L E T H.

Dit Boek wordt, met het hoogste recht, onder die gedeelten van van den Bybel geteld, welke zeer moeielyk om te verklaren zijn (*a*). — Het zal derhalven nuttig kunnen wezen, dat wy, by wijs van INLEIDING, over dit Boek wat breeder handelen; te meer, omdat wy, in de *uitbreidende verklaringen*, van den betreden weg zijn afgeweken.

Allereerst moeten wy onderzoek doen, nae

I. *De SCHRIJVER van dit Boek.*

Over het algemeen houdt men SALOMO voor den opsteller. Evenwel zijn 'er geweest, die dit gemeene begrip verlaten hebben.

(*a*) Conf. VAN DER PALM *in diff. de libro ECCLESIASTÆ*, p. 1. seqq.

Onder de Thalmudisten hebben sommigen alle drie de Boeken, welke op SALOMONS naem gaen, aen den Propheet JESAIAS toegeschreven. Maer deze onderstelling steunt op geen het minste gezach (*b*). — Even zoo ongegrond is de onderstelling, dat de Koning HISKIAS dit geschrift zou hebben opgesteld (*c*). — Ook verdient de stelling, dat de PREDIKER door den Zoon en Kleinzoon van den Hogepriester JOJADA, na de Babylonische Gevangenis, (*d*) zou geschreven zijn, geene meerdere opmerking (*e*). — De zeer geleerde H. DE GROOT is van oordeel, dat wy dit Boek aen ZERUBBABEL te danken hebben. Hy neemt het woord PREDIKER in de beteekenis van *Verzamelaer*, en verstaet door den *Herder*, van welken Kap. XII: 11. gesproken wordt, den beroemden Vorst ZERUBBABEL. Volgens zijn begrip, zouden zekere godvruchtige Mannen, deze *verzameling* van zedelyke voorstellen, op het bevel van ZERUBBABEL opgesteld, en op den naem van SALOMO uitgegeven hebben; deels om een gedenkteeken op te richten van SALOMONS boetvaardigheid; deels om aen dit hun geschrift des te meer gezach by te zetten (*f*). De bewijzen,

wel-

(*b*) CARPZOVII *Introd. ad libros Bibl. V. T.* tom. I. part. I. p. 173.

(*c*) Idem l. c. (*d*) VAN DER HARDT, *de libro COHELETH*.

(*e*) CARPZOVIVS l. c. p. 205-207. (*f*) GROTIUS *in annot. ad initium hujus libri* & ad Cap. XII: 11.

welke voor dit begrip worden aangevoerd, vorderen, dat de zaak wat nader onderzocht worde.

I. Eerst zullen wy daerom bewijzen, dat SALOMO de Schrijver zy van het Boek, den PREDIKER genaemd, en

II. Daerna de bedenkingen ter toetse brengen.

I. Dat SALOMO de Schrijver zy van dit Boek, blijkt onzes erachtens, allerduidelijkst, uit de volgende bewijzen:

1. Vooreerst beroepen wy ons, op den tytel of het opschrift van het Boek zelven, Kap. I: 1. *de woorden des Predikers, des zoons Davids, des Konings te Jerusaleem.* Deze perfoons beschrijving van den Opsteller past zekerlyk niet op ZERUBBABEL. — HISKIAS, het is waer, was een zoon en nakomeling van DAVID: maer wie is in meerderen nadruk, en in eenen eigenlyken zin, de zoon van DAVID geweest, en te gelijk zijn onmiddelyke opvolger in het Koninkrijk van Israël, waervan de zetel te Jerusaleem was, dan SALOMO? verg. Kap. I: 12.

2. De inhoud van het Boek zelven bevestigt het. — De Schrijver teekent zich Kap. II: 4-10. als een Vorst van onmeetbare schatten, en van eene allerprachtigste hovhouding. Maer wie heeft SALOMO, in het een en ander, geëvenaerd? Wie heeft zoo veele groote werken gemaakt, zoo veele Paleizen gebouwd,

zoo veele konstwerken vervaerdigd? Wie kon, buiten SALOMO, zeggen: *ik werd groot en nam toe, meer dan iemand, die voor my te Jerusaleem geweest was*, Kap. II: 9? Zou ZERUBBABEL of iemand anders zoo hebben kunnen spreken? — Kon iemand met meerder recht, en in sterkeren nadruk zeggen: *ik heb wijsheid vergroot en vermeerderd boven allen, die voor my te Jerusaleem geweest zijn, en mijn hart heeft veel wijsheid en wetenschap gezien*, Kap. I: 16? — De Opsteller van dit Boek beschrijft zich, gelijk in het vervolg nader blijken zal, als iemand, die, door verleiding van vreemde wijven, van den weg der gerechtigheid, op de schroomelykste wijs was afgeweken, en naderhand weder tot betere gedachten gekomen was. Past dit niet by uitnemendheid op SALOMO, meer dan op iemand anders?

1. Men neme wijders het getuigenis in aanmerking, het welk van den PREDIKER gegeven wordt, Kap. XII: 9, 10: *dat hy wijs geweest is, dat hy het volk wetenschap leerde, dat hy opmerkte, dat hy onderzocht, dat hy veele Spreuken in orden stelde, dat hy aengename woorden zocht uit te vinden, enz.* Aan wien kon zulk een getuigenis, in meerderen nadruk, gegeven worden, dan aan SALOMO, over wiens uitnemende wijsheid de geheele waereld verbaesd stond? 1 Kon. III: 12. IV: 29— X: 5—

7 Hier

7. Hierby komt nog de bykans algemeene toestemming van de Joodsche en Christen Kerke.
7. Daerenboven, indien dit Boek door iemand anders, op den naem van SALOMO, geschreven was, zou de Schrijver zich aen bedrog hebben schuldig gemaakt. Maer dit Boek is van eenen Godlyken oorsprong, gelijk in het vervolg nader blijken zal; en kan men zulk een bedrog onderstellen, in eenen Schrijver, die door den Geest der waarheid gedreven is, dat hy de vertooning maken zoude, als ware zijn geschrift door SALOMO opgesteld? (g).
1. Na de Babylonische gevangenis kan dit Boek niet geschreven zijn. 'Er komen zulke dingen in voor, welke met de omstandigheden van het Joodsche volk, in dien tijd, in het geheel niet overeenstemmen, Kap. VIII: 2-4. stelt hy de macht en de majesteit van eenen Koning voor, met de plichten, welke de onderdanen omtrend hem betrachten moeten. Maer na de Babylonische gevangenis hadden de Jooden geenen Koning (h).
- II. Dan 'er zijn schijnbare bedenkingen, met welke men zoekt aen te toonen, dat dit Boek, niet door

(g) G. BONNET *Voorber. tot verkl. van SALOMONS PREDIKER* p. 7.
 VAN DER PALM l. c. p. 36. (h) BONNET l. c. p. 10. VAN DER
 PALM l. c. p. 38.

SALOMO zy opgesteld, maer van eenen lateren tijd moet wezen. — Laten wy dezelve kortelyk ter toetse brengen.

8. Men ontleent eene tegenwerping uit Kap.

1. 16. *Ziet ik heb wijsheid vergroot en vermeerderd, boven alle die voor my te Jerusaleem geweest zijn.* — Dit zegt men, veronderstelt, dat de Schrijver vele wijze voorgangers in de Regeering gehad hebbe; maer SALOMO heeft in het Koninglyk bestuur geen en anderen Voorganger gehad, dan alleen zijn Vader DAVID; derhalven, moet men den Schrijver van dit Boek, niet in den persoon van SALOMO, maer in eenen Vorst van lateren tijd zoeken.

A. Maer waer uit blijkt het, dat de Schrijver van *Koningen* spreke, en zijne wijsheid verheffe, boven dit van alle zijne Voorgangeren in het *Rijksbestier*? — Het is waer, in onzen Hebreeuwschen tekst staet **על ירושלם**, OVER *Jerusalem*, *boven alle die voor my OVER Jerusalem*, als Koningen name-lyk, geweest zijn. Maer het is zeer waerschyjnlyk, dat 'er **בירושלם** te *Jerusalem* moet gelezen worden, gelijk ook onze vertaling heeft (i). Deze lezing wordt, niet alleen door 60 handschryften, (k) en door alle

(i) J. D. MICHAELIS in *Bibl. Hebr.* ad h. l. (k) In *Bibl. KENNICOTTIS*.

alle de oude overzettingen, maer ook door vergelijking van Kap. II: 7, 9. genoegzaam bevestigd (1). Men heeft derhalven niet bepaeldelyk aen Koningen te denken, die voor den Schrijver *over* Jerufalem, maer aen mannen van befaemde wijsheid, die voor hem *te* Jerufalem geweest waren. — Daer nu Jerufalem de voornaemste zetel der wetenschappen was, niet alleen in DAVIDS tijd, maer ook reeds te vooren, kon SALOMO, die met zulk eene buitengewoone maet van wijsheid bevoorrecht was, 1 Kon. III: 11, 12. IV: 29-31. met reden zeggen: *Ziet ik heb wijsheid vergroot en vermeerderd, boven alle, die voor my TE Jerufalem geweest zijn.*

B. Wil men evenwel de lezing *over Jerufalem* behouden, dan heeft SALOMO die Koningen bedoeld, die voor DAVID over Jerufalem geregeerd hebben. De Koningen der Jebusiten waren de voornaemsten, onder de Vorsten van Kanaan; en 'er is geen twijfel aen, of onder deze zullen ook, gelijk MELCHIZEDEK, Koningen geweest zijn, die beroemd waren van hunne wijsheid.

C. Hoe het wezen moge, deze zelvde woorden van Kap. I: 16. leeren duidelyk genoeg, dat de Schrijver van dit Boek, in den perfoon van SALOMO, en niet in

(1) BONNET l. c. p. 4. VAN DER PALM l. c. p. 36.

iemand van lateren tijd, moete gezocht worden. Of zou HISKIAS, ZERUBBABEL, of iemand anders van lateren tijd, hebben kunnen zeggen, dat hy boven alle de Koningen, die te Jerufalem geregeerd hebben, en derhalven ook boven SALOMO, in wijsheid uitmuntte? Dit antwoord laet zich zeer gemakkelyk toepasfen, op de twee andere foortgelijke plaetsen, Kap. II: 7 en 9.

2. Van nog minder belang is de bedenking, welke men afleidt uit Kap. I. 12. *Ik Prediker was Koning over Israël te Jerufalem.* Ten tijde van SALOMO, zegt men, was 'er maer één Koning over Israël; derhalven behoevde SALOMO zich niet van zijne hovftad te befchrijven: dit wijst ons naer eenen lateren tijd, toen 'er twee Hebreeuwſche Hovfteden waren, Jerufalem en Samaria; welke deze nadere bepaling noodzakelyk maekten. — Deze bedenking heeft by den Heer J. G. EICHHORN (m) zooveel gewicht, dat hy zegge: „ in den „ mond van SALOMO zou zoodanig eene uit- „ drukking alzins aenftootelyk en ongerijmd „ luiden. Men ſtelle zich, (voegt hy 'er „ by (n)) alleen een geval voor, uit de nieu- „ we geſchiedenis, om het zonderlinge van „ deze

(m) *Inleid. in het Oude Teſt.* III. D. p. 675.
de Noor.

(n) l. c. in

„ deze uitdrukking te voelen , B. V. „„ Ik „„ Koning van Pruissen te Potsdam””.

Maer nae onze gedachten, heeft die nadere bepaling *te Jerufalem* eenen bijzonderen nadruk. — DAVID had eerst $7\frac{1}{2}$ jaer te Hebron gewoond, eer hy Jerufalem innam, en zijne hovhouding, als Koning van gansch Israël, derwaerts overbracht, 2 Sam. V. Sedert dien tijd was Jerufalem de Koninglyke zetel. Het was dierhalven een byzonder voorrecht van SALOMO, dat hy, van het begin zijner Regeering over Israël, Koning was te Jerufalem. Deze befchrijving paste alleen op SALOMO. Niemand heeft, voor of na hem, onbepaeld kunnen zeggen, *ik was Koning over Israël te Jerufalem*. Zijn Vader DAVID was een geruimen tijd Koning geweest te Hebron, alleen over Juda, 1 Sam. II. en alle zijne opvolgers zijn wel Koningen te Jerufalem geweest, maer alleen over de Stammen Juda en Benjamin. Maer dit is het nog niet al. In de nadere bepaling *te Jerufalem*, ligt nog meerder nadruk. — JERUSALEM was, hoe zeer reeds van ouds beroemd, in SALOMONS dagen de Koningin der Steden. In haren schoot werden de fchatten der waereld zoo overvloedig uitgestort, dat alles van goud blonk, en het zilver niet voor eenig ding geacht wierd, 1 Kon. X: 21. Binnen hare muuren woonde

XII. DEEL.

een aental van aenzienlyke lieden, alle des Konings Amptenaers van hooger en lageren rang; daer was eene zeer prachtige en ongemeen kostbare hofhouding, 1 Kon. IV. en men vond 'er een aental van vreemdelingen, om dit wonder van de waereld te beschouwen, 1 Kon. X. — Te Jerusaleem derhalven had SALOMO, meer dan ergens elders, gelegenheid, om waarnemingen te doen omtrend de waerdy der ondermaensche dingen, en de vrucht van de pogingen der sterfelingen.

Wie zal na dit alles niet voelen, hoe ruuw en kwalyk geplaetst de vergelyking zy, van *Potsdam* met *Jerusaleem*?

1. De bedenking, uit den stijl ontleend, is van meerder gewicht. — De stijl, zegt men, in den PREDIKER, verschilt zoo blykbaer, van die in SALOMONS SPREUKEN en HOOGLIED, dat men dit Boek onmogelyk, als een werk van dien zelvden Schryver beschouwen kan.

A. Dan deze verscheidenheid van stijl heeft haren natuurlyken oorsprong, uit de verschillendheid der onderwerpen, welke in SALOMONS Boeken behandeld worden. Het Boek der SPREUKEN verschilt om die reden, niet minder, in den stijl, van het HOOGLIED, als de PREDIKER van die beide.

- B. Daerenboven is 'er niets bekender, dan dat de stijl van eenen Schryver, zelfs
in

in één en het zelvde werk, aenmerkelyk verschille, nae de zaken welke hy behandelt, en het oogmerk het welk hy zich voorstelt. In het Boek der SPREUKEN behelzen wel de IX eerste Kapittelen een doorgaend en beredeneerd 'vertoog; maer het overige bestaet alleen uit zinryke gezegden, en losse zedenkundige aenmerkingen.

C. Voeg 'er by, dat de jaren meerder invloed hebben op den stijl, dan men mischien wel denken zoude. — In den ouderdom verliest men het vuur en de levendigheid, welk der jeugd eigen is; en menig een, die in zijne jeugd op bloemen en cieraden gezet was, schrijft in meer gevorderde jaren eenen eenvoudigen en duidelyken stijl (o).

7. De meest schijnbare tegenwerping ontleent men uit de *Chaldeeuwſche* woorden, welke in den PREDIKER voorkomen. „Ik heb een be-
„ wijs voor mijn gevoelen, (dat namelyk
„ dit Boek na de Babylonifche Gevangenis
„ zou geschreven zijn,) zegt de beroemde
„ H. DE GROOT (p), in veele woorden, welke
„ men nergens anders dan in DANIEL, ESRA,
„ of by de Chaldeeuwſche Uitbreiders, vinden
„ zal.” — Maer mag men nu daeruit dit gevolg trekken, derhalven moet de Schrijver

(o) Conf. VAN DER PALM l. c. p. 44, 45. (p) *In praef. ad ECCLES.*

van den PREDIKER niet SALOMO zijn, maer ZERUBBABEL, of iemand anders, die eenigen tijd onder de Chaldeërs verkeerd had?

De Heer EICHHORN is met dit zoogenaemde bewijs, ongemeen ingenomen, en maekt 'er eenen verbazenden ophef van. „Bezwaerlyk, „zegt hy, kan iemand, die zich eene gemeenzame kennis, met de overgebleven „schriften der Hebreeuwsche Oudheid, verkregen, en de eerste grondstellingen der „hoogere Oordeelkunde begrepen heeft, twee „bladzijden van den PREDIKER lezen, zonder „de onmogelykheid van dit gevoelen, (dat „SALOMO de Schrijver zy) met handen te „tasten. — De wijs van uitdrukking is „overal *Chaldeeuwsch* gekleurd, rauw, jong, „spelende, zoo als zy in zulke tijden pleegt te zijn, wanneer eene tael reeds uitgebloeid „heeft. — Nog meer: de *Chaldeeuwsche* kleur „schijnt door de uitdrukkingen van het geheele Boek, zoo sterk door, dat zy reeds „anderen in het oog gevallen is. Ik reken „daer niet alleen toe de reeks van woorden, van welke het hoogst waerschyjnlyk „is, dat zy nooit in de oude Hebreeuwsche „tael gangbaer waren; maer die een eigendom van den *Arameischen* tongval, en in „de *Chaldeeuwsche* overzettingen des O. T. „zeer gewoon zijn, en in het Boek, de

Pre-

„ *Prediker*, als gelievde woorden, onophoude-
 „ lyk gebruikt worden. — Die hiertoe een
 „ onbedorven gevoel heeft, leze de oude Pro-
 „ pheten, die nochtans eerst na SALOMO
 „ geleevd en gedicht hebben, en dan na hen
 „ slechts één, slechts het eerste Hoofdstuk van
 „ den PREDIKER; en hy zal geene andere bewij-
 „ zen begeeren! —” (q).

Dan deze geheele bedenking heeft veel meer
 schijn dan wezen.

A. Vooreerst maakt men veel te grooten ophev-
 van die zoogenaemde *Chaldeeuwſche kleur*. DE
 GROOT ſpreekt van *veele* woorden, welke men
 nergens anders dan by Schrijveren, die eeni-
 gen tijd in Chaldea verkeerd hadden, vinden
 zou: en EICHHORN drukt zich nog veel ſterker
 uit: de *Chaldeeuwſche kleur* zou, door de uit-
 drukkingen van het geheele Boek, zeer ſterk
 dooſchijnen; ook zou 'er *eene reeks van*
woorden wezen, van welke het hoogst waer-
 ſchijnlijk is, dat zy nooit in de oude He-
 breeuwſche tael gangbaer waren. — Men
 zou uit dezen ophev, denken moeten, dat
 bykans het geheele Boek, in den *Chaldeeuwſchen*
 tongval geſchreven ware. Ondertus-
 ſchen komt alles uiterlyk neder op vijf woor-
 den, welke op andere plaetſen van den He-

(q) EICHHORN I. c. III. D. p. 672-674.

XXXIV I N L E I D I N G.

breeuwſchen Bijbel niet voorkomen. „Zal
 „men nu, uit zoo weinige woorden, met
 „eenige waerſchijnlijkheid beſluiten mogen,
 „dat dit Boek na de Babyloniſche gevangenis
 „geſchreven zy, en dat het door SALOMO,
 „in wiens tijd het Hebreeuwsch nog niet
 „was uitgeſtorven, niet hebbe kunnen ge-
 „ſchreven worden? Waerlyk, volgens zul-
 „ken redeneertrant, zou men even goed
 „zeggen kunnen, dat het door een Arabier
 „geſchreven zy, naendien die gemelde
 „woorden, zoowel tot de *Arabiſche* als
 „*Arameiſche* tael behooren” (r).

B. Het is waer, men vindt in den PREDIKER
 ettelyke woorden, welke op andere plaetſen
 van den Hebreeuwſchen Bijbel niet voorko-
 men: maer mag men daerom aenſtonds verze-
 keren, dat zy Chaldeeuwſche uitdrukkingen
 zijn? Er is ons geen ander Hebreeuwsch
 Boek overgebleven, dan alleen de ſchriſten
 van het O. T.; zal men zich dan kunnen
 verwonderen, dat 'er in den PREDIKER, ge-
 lijk ook in andere ſchriſten van den Bijbel
 plaets heeft, ettelyke woorden gevonden
 worden, welke maer eenmael voorkomen,
 en waervan de wortelwoorden in den aen-
 ver-

verwanten tongval der Chaldeeuwen bewaerd zijn (s) ?

C. Maer gefteld , 'er waren vry wat Chal-deeuwfcbe woorden en uitdrukkingen in den PREDIKER; dan nog kan men 'er zeer vol-doende redenen van geven, hoe het byge-komen zy, dat SALOMO zich daervan bediend hebbe. — De Chaldeërs waren, in dien tijd, het meest van alle volken gevorderd, in de Wijsbegeerte, vooral in de Natuur en Ster-renkunde. Er is geen twijfel aen, of SALOMO zal, met de geleerde Chaldeërs en hunne fchrioven, naerftig geraedpleegd heb-ben; en daeruit is het ligtelyk te be-grijpen, dat sommige Chaldeeuwfcbe uit-drukkingen hem ongevoelig zijn eigen ge-worden.

Maer dit is het nog niet al. — Het is gansch niet vreemd, dat de moedertael van SA-LOMO, in zynen meergevorderden leevtijd, vry wat verbasterd zy. Hy had, eer hy den PREDI-KER fchreev, lang en gemeenzaem verkeerd, met allerlei vreemde vrouwen, 1 Kon. XI: 1. Daer nu deze verleidende verkeering eene ver-bazende verandering, in zijne denk- en levens-wijs, had te weeg gebracht, zal men zich dan zeer verwonderen kunnen, dat dezelve ook

(s) CARPZOVIVS l. c. p. 205. & qui ibi laudantur, CALOVIVS, WITIVS & BOSSIVETVS.

eenige verbaftering in zijne tael veroorzaakt hebbe?

D. Men kan niet ontkennen, dat het woord פֶּלֶדֶס, *Paradijs*, Kap. II: 5. Perfisch zy. — Maer de laetstgemelde aanmerking is genoegzaam om ook deze zwaarigheid op te losfen. Onder alle de vreemde wijven van SALOMO zullen 'er ook geweest zijn, die uit Perfiën geboortig waren, of uit zulk een volk, welker tael met den Perfifchen tongval overeenstemde. Van de zoodanige heeft SALOMO dit woord kunnen overnemen (t).

ה. Van de tegenwerping, welke men ontleent uit de leer van een toekomend leven, en eene algemeene vergelding, welke in den PREDIKER wordt voorgesteld, zal ik in het geheel niet fpreken. — Deze rust alleen op de geheel valfche onderftelling, dat de leer der onftervelykheid den Joden niet voor de Babylonifche gevangenis zou zijn bekend geworden: en hoe blijkbaer wordt deze onderftelling wederlegd, door vele plaetsen in de fchrijven van MOSES, en in de Pfalmen, in welke het toekomend leven allerduidelykst geleerd wordt? PAULUS dacht 'er gansch anders over, in den Brief aen den *Hebreeuwen* Kap. XI. — Zou de leer der onftervelykheid eene latere ontdekking der Chal-deeu-

deeuwen geweest zijn? Welk eene ongerijmdheid (u)!

1. Men redeneert nog, uit het gene de PREDIKER, omtrent het aenstaende wangedrag van zijnen Zoon, zou geschreven hebben: en het zou, zegt men, zeer onbestaenbaer geweest zijn met SALOMONS wijsheid, zich daeromtrent op zulk eene wijs uit te laten, als recht geschikt ware, om REHABEAM tot een voorwerp der algemeene verachting te maken.

De Heer EICHHORN vindt wederom zeer veel gewicht in deze bedenking. „ Als de ver-
„ maerde plaets Pred. IV: 15. (zegt hy,) „ waerlyk van REHABEAM zal handelen; hoe „ kon dan SALOMO zelfs, van zijnen Zoon en „ opvolger, zoo verachtelyk denken en spre- „ ken, hem voor zijne lezeren, welker Vorst „ hy worden zou, beschimpen, en hem noch „ tans tot zijnen Throonvolger bepalen? „ hoe kon hy de liefde tot REHABEAM enz. — (v).”

Dan deze geheele bedenking raekt ons in het geheel niet. — In onze uitbreidende verklaring van de aengehaelde plaets, hebben wy uitvoerig betoogd, dat SALOMO in het geheel op REHABEAM het oog niet hebbe, maer spreke van het gene hy by de nabuurige volken had waargenomen, en in het algemeen van de

(u) VAN DER PALM I. c. p. 41-44. (v) I. c. p. 676.

wisfelvalligheid, aen welke alle hoogheid, zelfs het gezach van gebiedende Koningen, onderworpen is.

1. Eindelyk meent de Heer EICHHORN nog een nieuw bewijs gevonden te hebben, ten betooge, dat SALOMO de Schrijver van den Prediker niet wezen kunne. Hy ontleent het uit de schrijvziekte, van welke Kap. XII: 9-14. gesproken wordt. „Eindelyk, (is het) ook het „flot van dit Boek laet nauwlyks toe, dat „men het zelve tot SALOMO als Schrijver „brenge. — Tevens klaegt hy over de schrijv- „ziekte van zynen tyd. Hoe kan men deze „opgaven, met de voorgewende oudheid van „dit Boek, en met de omstandigheden van „SALOMO vereenigen? — Nae allen schijn be- „hoort het gewag dier schrijvziekte, mede tot „de verdriching, die de Schrijver, zoo als „ik beneden toonen zal, tot eenen grond van „zjn Boek legt. En in dit geval is deze „plaets ééne van die, in welke hy zich ver- „keerde denkbeelden van de gesteldheid der „letterkunde ten tyjde van SALOMO maekte; „doch welke eenen zoo laet levenden man, „die zich in zulke oude tijden wilde verplaet- „fen, niet kwalyk te nemen zjn” (w).

In de zaak zelve, ben ik het met den Heer

EICH-

EICHORN volkomen eens. Het gene Kap. XII: 12. gezegt werdt, bijzonder deze uit spraek, *van veele Boeken te maken is geen einde*, komt zekerlyk niet overeen met den staet der letterkunde in SALOMONS dagen. — Maer ik trek 'er een gansch ander gevolg uit, dan de gemelde Geleerde; dat namelyk de 6 laetste versen van Kap. XII, als een aenhangfel moeten beschouwd worden, het welk in lateren tijd by den PREDIKER gevoegd is, gelijk in het vervolg nader blijken zal. Volgens dit begrip doet de bedenking niets ter zake.

Evenwel moet men ook niet al te laeg denken, van den staet der geleerdheid onder de Joden, ten tijde van SALOMO. — Al vroeg waren 'er Schoolen der Propheten, in welke althans de Godgeleerde wetenschappen onderwezen werden. In DAVIDS tijden begon de geleerdheid reeds te bloeien; en 'er is geen twijfel aen, of SALOMO, die zoo uitnemend bedreven was in allerlei wetenschappen, zal de geleerdheid op alle mogelyke wijzen aengemoedigd, en een aental van Geleerden, zoo uit Chaldea, als van elders, naer Jerusaleem gelokt hebben.

Ondertusfchen kan ik niet voorby mijne verwondering te betuigen, over het stoute, het losse, het onbedachtzame, — ik weet zelfs niet hoe ik het noemen moet, — van dien redeneertrant des Heeren EICHORN. —

De PREDIKER moet van eenen lateren oorsprong zijn. De Schrijver heeft willen *verdichten*, dat zijn Boek door SALOMO ware opgesteld. Maer hy heeft in dit geval misgetast. Hy heeft *zich, van de gesteldheid der letterkunde ten tijde van SALOMO, verkeerde denkbeelden gemaakt*. Die misvatting zou, *in eenen zoo laat levenden man, niet kwalijk te nemen zijn*. Dan met dit alles zou de PREDIKER een Godlyk Boek zijn; de *Verdichter* zou, met zijne *verkeerde denkbeelden*, evenwel door Godlyken invloed geschreven hebben; en de PREDIKER moet, met al dat, *zijne plaats in den Kanon behouden* (x). — Welke tastbare onbestaenbaerheden!

Dit zy genoeg van den Schrijver. Wy gaen over tot

II. Den TYTEL.

Dit Boek heet de PREDIKER, in het Hebreeuwsch קהלת, KOHELET.

De reden van deze benaming is zeer duister. — Zy is oorsprongelyk van een werkwoord, het welk volgens het meest gewoone begrip te kennen geeft, *zamentrekken, samenbrengen, verzamelen, byeenvergaderen*. Eigenlyk staet 'er in het vrouwelyk geslacht, de *Predikster, de samenbrengster*. Volgens sommigen, zou 'er een zelfstandig naemwoord van

(x) Idem ibid. p. 693.

van het vrouwelyk geslacht, onder verstaen worden, נפש of חכמה, *ziel* of *wijsheid*; en dan zou het zooveel zeggen, als *predikende ziel*, of *verzamelende wijsheid*. Dan andere hebben opgemerkt, dat de namen van ambten, by de Oosterlingen, gemeenlyk van het vrouwelyk geslacht zijn, en dikwijls gebruikt worden voor de personen, die dezelve bekleeden.

Maer waerom wordt SALOMO, en dit Boek nae hem, de PREDIKER genaemd? Zonder alle de zeer verschillende begrippen op te tellen, (y) zullen wy alleen die gene melden, welke ons de meeste opmerking schijnen te verdienen.

Het kan zijn, dat SALOMO de PREDIKER heette, om hem in zijne ambtsbediening af te teekenen, als een Leeraer der wijsheid, die de vergaderde menigte des volks, in zeden en Godsdienst onderwees. Het is waer; SALOMO was Koning, en het openbaer onderwijs van het volk behoorde tot het ambt der Propheten en Priesteren. Maer het was by de Israëlieten niet ongewoon, dat Vorsten en Lieden van den eersten rang, openbare redevoeringen hielden, om het volk tot het betrachten van deugd en Godsvrucht op te wekken. Men vindt 'er merkwaardige voorbeelden van in JOSUA Kap. XXIV. in DAVID 1 Chron. XXIX. en zelfs in onzen SALOMO, by het inwijden van den Tempel, 1 Reg. VIII. Mischiën heeft SALOMO, by zekere gelegenheid, dit

(y) BONNET l. c. p. 34, 44, & qui ibi citantur.

XLII I N L E I D I N G.

Boek aen de vergaderde menigte des volks voorgelezen, of doen voorlezen. Of ten minsten hy kan in zoo ver de PREDIKER genaemd worden, als hy het volk in dit geschrift gepredikt heeft, door hen te leren, hoe ydel alle ondermaensche dingen zijn, en welken weg wy hebben in te slaen, om wezenlyk gelukkig te worden.

Anders kan SALOMO, en dit Boek nae hem, de PREDIKER of de *zamenbrengster* genaemd worden, omdat de wijze Koning zich in dit geschrift bezig houdt, om de zaken met elkanderen te vergelijken, en daerdoor het besluit omtrent derzelver waerdye op te maken (z).

Of SALOMO zou den toenaem van PREDIKER, dat is *verzamelaer des volks*, hebben kunnen verkrijgen; by gelegenheid, dat hy het gansche volk, tot het inwijden van den Tempel, plechtig had t'zaemgeroepen, 1 Kon. VIII. (a).

Het eerste begrip komt ons, als het eenvoudigste, wel het meest aennemelyk voor (b).

Laten wy wijders onderzoek doen, naer

III. Den TIJD, op welken SALOMO dit Boek *geschreeven heeft.*

Wanneer wy met den inhoud van dit Boek zelve
ven

(z) VENEMA *Hist. Eccl.* Tom. II. p. 46. (a) VAN DER PALM l. c. 51, 51. (b) LOWTH *de . S. Poet. Hebr. prak.* 24.

ven raedplegen, en daarmede de levensbyzonderheden van SALOMO vergelijken, zal het allerduidelykst blyken, dat hy dit geschrift in zijnen ouderdom, nadat hy uit zijnen schroomelyken zondenval was opgestaen, vervaerdigd hebbe.

De inhoud van dit Boek maekt ons den Schrijver kenbaer, als eenen man van gevorderden leeftijd. — Hy geeft een aental van waarnemingen op, omtrent den loop der ondermaensche zaken, en de lotgevallen der menschen op zeer onderscheidene tijden; maer tot dergelijke waarnemingen wordt een aenmerkelyk verloop van jaren gevorderd. — Hy spreekt van huizen, welke hy gebouwd, van lusthoven, welke hy aengelegd, en van groote werken, welke hy vervaerdigd hadde, Kap. II: 4-10. Maer wy weten uit de geschiedenis van SALOMO, dat hy reeds 23 jaren op den Throon van Israël gezeten had, eer hy alle die groote werken en gebouwen voltooid had, welke hy gemaakt heeft om zijnen luister en vermaek te vermeerderen, 1 Kon. IX: 10. Op dien tijd had hy reeds 46 jaren bereikt, naerdien hy naestdenkelyk, in den ouderdom van 23 jaren, aen de Regeering gekomen was. — Hy beschrijft zich vervolgens als eenen man, die alle zijne werken voorheen met genoegen en vermaek beschouwd had, maer na verloop van tijd had opgemerkt, dat dit genoegen niet wezenlyk ware. Hy komt derhalven voor als een man van jaren, die de ondermaensche dingen met een ander

oog begon te beschouwen, en op te merken, dat de waereldsche rijkdom en grootheid niet dan ydelheid en kwelling van den geest opleverde. Dit had hy geleerd, uit herhaelde waarnemingen, en veelvuldige proeven, omtrent de innerlyke waerdy der ondermaensche zaken. — Wanneer wy nu in aenmerking nemen, dat 'er, tot het een en ander, een geruimen tijd noodig ware, zullen wy 'er niet aen twifelen kunnen, of SALOMO had reeds eenen hoogen ouderdom bereikt, toen hy dit Boek geschreven heeft.

Hieruit vloeit reeds van zelve voort, dat de wijze Koning dit geschryft hebbe opgesteld, nadat hy uit zynen grouwzamen zondenval was opgestaen.

Hy had zich, op de buitenspoorigste wijs, aen de veelwijvery overgegeven. Hy nam zich wijven, uit allerlei volken van afgodische Heidenen, 1 Kon. XI: 2. Zijne wijven en bijwijven maekten een getal uit van niet minder dan duizend, aen welke hy zijn hart verflaevde, 1 Kon. XI: 3. — *In den tijd van zynen ouderdom, neigden deze Heidensche wijven zijn hart achter andere goden, dat zijn hart niet volkomen met den HEER zynen God was, gelijk het hart van zynen Vader DAVID: want SALOMO wandelde Astoret, den god der Zidoniers, na, en Milcom het verfoefel der Ammonieten; — Doe bouwde SALOMO eene hoogte den Camos, het verfoefel der Moabieten, op den berg, die voor Jerusaleem is, en den Molech het verfoefel der kinderen Ammons, en alzoo deed hy voor alle*
zijne

zijne vreemde wijven, die haren goden rookten en offerden, 1 Kon. XI: 4-8.

Welk een schroomelyke zondenval! — De wijste aller Koningen, die door den HEER zoo zonderling begunstigd en bevoorrecht was, laet zich door de verleiding van Heidenfche wijven, en dat in zijne klimmende jaren, zoo vervoeren, dat hy niet alleen in zijnen blakenden yver, voor God en Godsdienst, allengskens begon te verkoelen, maer dat hy haer zelfs de vrijheid gav, om haren verfoeilyken afgodsdienst uit te oefenen. Ja dat meer is, hy schijnt zich, uit inschikkelijkheid om deze Heidenfche vrouwen te behagen, met haer vereenigd te hebben, om haren afgoden eer en hulde te bewijzen. Immers zegt de gewijde Geschiedfchrijver: *daerom vertoornde zich de HEER tegen SALOMO, omdat hy zijn hart geneigd had van den HEER den God Israëls, die hem tweemalen verfchenen was, en hem van deze zaak geboden had, dat hy andere goden niet zou nawandelen; doch hy hield niet dat de HEER geboden had*, 1 Kon. XI: 9-10. En, zo deze fterke uitdrukkingen al eens niet mogten te kennen geven, dat SALOMO, in perfoon, aen de afgoden zijner wijven hulde bewezen hebbe (c); zoo heeft hy evenwel dien verfoeilykten afgodsdienst begunstigd, en denzelven door zijn gezach bevorderd. — Hoe verbazend fterk is de kracht der verleiding! en hoe schroomelyk kan een heilige van den eerften rang

(c) BUDDÆUS, *Hift. Eccl. P. T.* tom. II. p. 270 — HEMDEGERUS *id.* tom. II. p. 254 —

vallen, wanneer hy God verlaet, en daerom van God verlaten wordt!

Hoe lang SALOMO in dezen grouwzamen zondenval volhard hebbe, kunnen wy niet bepalen. — Dit is ondertusfchen zeker, dat hy; nu hoog bejaerd zijnde, tot inkeer gekomen, en tot den waren God boetvaardig zy wedergekeerd.

Er is wel die meenen, dat de Koning tot den einde toe in zijne buitenspoorige dwaesheid volhard hebbe, en in zijne zonden onboetvaardig gestorven zy; voornamelyk uit aenmerking van het grouwzame zijner wangedragingen, en omdat het nergens in de gewijde Schriften ftellig verzekerd wordt, dat hy zich bekeerd hebbe. — Maer hoe fnood heeft AARON de Hoogepriester, zich, onmiddelyk nadat de Godlyke Wet was afgekondigd, tegen den HEER vergrepen, toen hy zich door het volk vervoeren liet, om het gouden kalv te maken? Hoe ver was DAVID afgeweken, toen hy zijn overfpel door het vergieten van onfchuldig bloed zocht te bedekken, en na al dat kwaed, eenigen tijd zorgeloos henen leevde? Hoe grouwzaam in haren aert, en in de omftandigheden, was de verloochening van PETRUS? — Het is waer, de heilige Schryft geeft ons geen ftellig bericht, omtrent de bekeering van SALOMO; maer mag men daeruit befluiten, dat hy in zijne zonden onboetvaardig zou gestorven zijn? de bekeering van ADAM, LOTH, en SIMSON wordt ook nergens vermeld. Daerenboven is dit zelvde Boek, de PREDIKER genaemd,
 een

een blijvend gedenkteeken van SALOMONS bekeering, gelijk in het vervolg nader blijken zal.

Er zijn genoegzame gronden om vast te stellen, dat SALOMO, toen hy reeds bejaerd was, zich weder heeft bekeerd, en na dien tijd dit Boek geschreven heeft (d).

Dat SALOMO uit zijnen zondenval zy opgestaen, bevestigt:

8. De zeer merkwaardige belovte, welken den Koning DAVID, omtrent dezen zijnen zoon, door den God der waerheid gedaen was, 2 Sam. VII: 14, 15. *Dewelke, als hy misdoet, zoo zal ik hem met eene menschen roede, en met plagen der menschenkinderen straffen; maer mijne goedertierenheid zal van hem niet wijken.* — Deze belovte zou niet vervuld zijn, wanneer SALOMO, buiten de Godlyke gunst, in zijne zonden onboetvaardig gestorven ware. Zy behelst twee zaken; (1.) Eene uitdrukkelyke verzekering, dat Gods goedertierenheid, omtrend SALOMO, bestendig wezen zoude; maer hoe onbestaenbaer zou het met deze belovte geweest zijn, wanneer SALOMO in zijne zonden verhard gebleven ware, en verloren gegaen? Er wordt by gevoegd, dat de HEER den afgewekenen SALOMO op eene zachte en mededogende wijs straffen zoude, gelijk een Vader zijnen zoon behandelt; gelijk ook werkelyk ge-

(a) CARPZOVIVS l. c. p. 209-212.

schied is, 1 Kon. XI: 14. Maer zou God den diep gevallenen SALOMO op eene zachte en mededogende wijs gestraft hebben, wanneer Hy hem de herstellende genade ontzegd, en in het eeuwig verderv had doen nederstorten?

5. Voeg 'er by, dat SALOMO, van zijne vroege jeugd af, een voorwerp geweest is van Gods byzondere liefde, en onderscheidende gunst. Hier van daen ontving hy, op Godlyken last, den naem van JEDID-JAH, 2 Sàm. XII: 24, 25. Zou nu de weldadige God, dezen zijnen beminden, in zijne zonden onboetvaardig hebben laten ster-ven?
6. Er wordt 2 Chron. XI: 17. een allerlovlykst ge-
tuigenis van SALOMO gegeven; alwaer van REHA-
BEAM en Juda gezegd wordt, dat zy drie jaren
wandelden in den weg van DAVID en SALOMO. —
De weg van DAVID was zekerlyk de weg van deugd
en Godsvrucht; dezen weg had SALOMO ook bewan-
deld. Maer dit getuigenis kon hem niet gegeven
worden, wanneer hy, tot den einde toe, in zijne
buitenspoorige dwaesheid en afwijking van den
HEER, volhard hadde.
7. Eindelyk, SALOMO was een voorbeeld van den
MESSIAS, 2 Sam. VII: 14. Ps. LXXXIX: 27.
met Hebr. I: 5. — Maer het zou zeer wanvoeg-
lyk wezen, dat zulk een luisterrijk voorbeeld van
den MESSIAS, met een onboetvaardig hart gestor-
ven ware.

SALOMO derhalven heeft zich, uit zijnen zondenval, weder bekeerd. — Hy geeft ons in dit Boek een omstandig bericht, van zijne denkwijzen en waarnemingen, niet alleen in de dagen van zijnen voorspoed, toen hy den HEER oprechtelyk aenkleevde, maer ook geduurende zijnen val, en na zijne bekeering uit denzelven, gelijk wy dadelyk nader zullen aentoonen. — Men mag derhalven den PREDIKER beschouwen, als een blijvend gedenkteeken van SALOMONS wederkeering tot den God zijner Vaders.

IV. *Het* GODLYK GEZACH *van den* PREDIKER.

Er is, die den Godlyken oorsprong van dit Boek in twijfel getrokken, of geloochend hebben. — Sommige Joodsche Meesters zelfs hebben den PREDIKER, van de lijst der Godlyke Boeken willen uitmonfteren, omdat dit geschrift voedsel tot dwalingen geven, en de Spreker zich zelve dikwijls tegenspreken zoude (*e*). — Onder de oudste Christen Leeraers, heeft althans THEODORUS Bisfchop van *Mopsuestia*, in de V Eeuw, zich omtrent het Godlyk gezach van den PREDIKER, zeer dubbelzinnig uitgedrukt; gelijk ook de Bisfchop PHILASTRIUS in de IV Eeuw, van meer lieden gesproken heeft, die vry wat tegen den PREDIKER hadden in te brengen, zonder evenwel

(*e*) CARPZOVIVS l. c. p. 223.

L I N L E I D I N G.

hunne namen op te geven (*f*). Om van SPINOSA en de latere Deïsten niet te spreken. — De grond van deze twijfeling was hierin gelegen, dat men in dit Boek verscheidene zaken meende te vinden, welke met de goede zeden en de beginfelen van den Godsdienst, onbestaenbaer wezen zouden. — Dan wy zullen dadelyk uitvoerig betoogen, dat 'er niets hoe genaemd in den PREDIKER voorkome, het welk met deszelvs Godlyk gezach niet zoude overeenkomen.

Voor het overige levert het getuigenis der oude Joodsche Kerk een beslischend bewijs op, dat de PREDIKER wel degelyk behoore, tot de regelmatigte schriften van het Oude Testament. Dit Boek hebben de oude Joden altoos geteld in de verzameling der Heilige Schriften; welker Godlyke oorsprong, daerenboven, voor ons Christenen, door het onfeilbaer gezach van CHRISTUS en zijne Apostelen, gestaevd is (*g*).

Het is waer, nergens wordt de PREDIKER in het Nieuwe Testament aengehaeld; maer dit heeft meer plaets, omtrent Godlyke Boeken van het Oude Testament. — Het is ook waer, JOSEPHUS, in die bekende plaets, alwaer hy de lijst der Godlyke Boeken van het O. T. opgeeft (*h*), gewaegt niet van den PREDIKER met naem. Elders spreekt hy wel van

S A

(*f*) *In catal. haref. cap. 150. p. 79.*   (*g*) *Onderwijs in den Godsd. IV. D. p. 286.*   (*h*) *JOSEPHUS contra Apion l. c. 68.*

SALOMO als Schrijver, maer met algemeene uitdrukkingen, en hy noemt den PREDIKER zoo min als de SPREUKEN en het HOOGLIED (*i*). Maer hy bedoelt deze drie geschriften van SALOMO, met de PSALMEN, onder den naem van de *vier zedelyke Boeken*, van welke hy in de eerstgenoemde plaets melding maakt (*k*). — Ten zy men het liever zoo begrijpe, dat de *vier Boeken met gezangen en zedenspreuken*, van welke de Joodsche Geschiedschrijver melding maakt, het Boek van JOB behelze, de PSALMEN, de werken van SALOMO, en de KLAEGLIEDEREN van JEREMIA. — MILETO, Bischof te Sardis, in de II. Eeuw, reisde naer het Oosten, om by de Joden onderzoek te doen naer het getal van hunne Heilige Boeken; en noemt, in eenen Brief aan zijnen Broeder ONESIMUS, uitdrukkelijk den PREDIKER, en het HOOGLIED, benevens de Spreuken van SALOMO (*l*).

V. *De INHOUD en het REDEBELEID van
SALOMO, in dit zijn Boek, den PREDIKER.*

Nu komen wy tot het moeiljkste stuk. De inhoud van den PREDIKER is zwaer om te verstaen, doordien het redebeleid ongemeen duister is, en vooral, omdat 'er dingen in voorkomen, welke met de goede zeden en de beginselen van Gods-

(*i*) *Ant. Jud.* l. 3. c. 2.

(*k*) EICHHORN l. c. I. D. p. 86-88.

(*l*) EUSEBIUS *Hist. Eccl.* l. 4. c. 26.

dienst blijkbaer strijdig schijnen. Dit heeft zeer verschillende en wijd uit een loopende gedachten by de Uitleggers te weeg gebrachr. — Laten wy de voornaemste kortelyk ter toetse brengen, en daarna ons begrip voordragen.

- I. De zeer geleerde Heer A. v. DESVŒUX, gav in het jaer 1760. in het Engelsch, eene *Verhandeling* uit, *over den PREDIKER van SALOMO*, onder den tytel: *A Philosophical und Critical essai on Ecclesiastes*; dat is: *Wijsgeerige en oordeelkundige Broeve over den PREDIKER*. — In deze Verhandeling, die voor de *letterlyke en praktikale verklaring over den PREDIKER van SALOMO door HENRY en STARCKE* geplaest is (m) kan men alle de verschillende gedachten over dit Boek, welke in dien tijd bekend waren, uitvoerig vinden voorgesteld. — Hy brengt alle de onderscheidene begrippen, tot twee hoofdsoorten; 1. van de zulken, die oordeelen dat 'er in den PREDIKER, ettelyke gezegden voorkomen, welke, op zich zelve, met de beginselen van goede zeden, en zelfs met elkanderen, strijdig zijn; 2. van de zoodanigen, die de gemelde uitdrukkingen, op de eene of andere wijs, met de beginselen van zeden en Godsdienst, zoeken overeen te brengen.
- N. Tot den eersten rang behooren de zoodanigen:

A. Die

A. Die zich verbeelden, dat dit Boek in den smaak van eene samenspraak geschreven zy, zoodat SALOMO, met eenen Vrygeest van zijnen tijd, zou redentwisten. Volgens deze opvatting worden alle de gezegden, welke met de zeden enden Godsdienst strijdig zijn, in den mond van den Vrygeest gelegd. — Maer zoodanig eene Samenspraak wordt willekeurig ondersteld; daer 'er niets is, het welk ons zulke afgebrokene redeneeringen aanwijst, als in eene samenspraak noodzakelyk gevorderd worden. Daerenboven zou SALOMO de onbestaenbare stellingen van den gewaenden Vrygeest, niet beantwoord hebben. — Waertoe zou dan zulk eene samenspraak gediend hebben?

B. De opvatting van den Heer EICHHORN (n), komt de evangemelde vry naby. — In naevolging van HERDER (o), beschouwt hy mede den PREDIKER, als eene samenspraak *tusfchen eenen vuurigen onderzoeker en eenen bedachtzamen leeraer*. Deze leeraer zou den vuurigen jongeling, die de zaken in een verkeerd daglicht beschouwt, onderwijzen en te recht brengen. Langs dezen weg komen alle aenstootelyke plaetsen, op rekening van den vuurigen nieuwing in

(n) l. c. III. D. p. 685—

(o) *Brieven over de Geëgel.* I. D. p.

de wijsheid. „ De eerste zegt hy, [de
 „ vuurige beschouwer namelyk] vindt,
 „ als een nieuwling in de waereld, niets in
 „ dezelve op zijne rechte plaets en oort,
 „ en verwrikt alles; en deze [te weten de
 „ Leeraer] zet dan weder te recht, wat
 „ de eerste verwrikt heeft. De beschou-
 „ wer verwerpt en veroordeelt, zonder
 „ lang te dralen, en treedt alles onder
 „ zijne voeten als een vurig haestig jon-
 „ geling; maer deze leeraer toetst en ont-
 „ dekt langzaam, als een oude wijze, en
 „ richt met eene koele bedachtzaamheid
 „ weder op, het gene de eerste in zijne
 „ hevigheid te grond geworpen had; —
 „ wordt de eerste te hevig, dan valt hem
 „ de laetste in de rede, om zijne hitte te
 „ bepalen, en laet hem na eene kleine tus-
 „ schenpoos weder voortspreken, daer
 „ hy te vooren was staengebleven.” Onder-
 tusfchen wil de Heer EICHHORN den
 PREDIKER geen eigenlyke famenspraek
 genoemd hebben; „ het is, zegt hy, eene
 „ geheel byzondere soort van kunstige
 „ famenstelling, voor welke ik geen gelijk
 „ kenne” (p).

Maer welk een schijnbare grond is voor
 zulk

zulk eene vooronderstelling? Kan men dusdoende van alles, niet alles maken? Waerin zijn de onderstelde sprekers te onderkennen? — Volgens dit stelsel moesten zy zich duidelyk, zelfs door de manier van uitdrukken, onderscheiden. Een vuurig haestig jongeling, die zonder lang te dralen alles verwerpt, spreekt op eenen gansch anderen trant, dan een oude wijze, die met eene koele bedachtzaamheid onderwijst. Dan, met dit alles bekend de Heer **EICHHORN** zelfs, dat de Sprekers niet gemakkelyk te onderkennen zijn, zeggende: „alzo de afwisseling der personen, door „geene uiterlyke teekenen kenbaer gemaakt „is, zoo heeft het zijne byzondere zwa- „righeden, overal zoo bepaeld en stipt „op te geven, waer de ééne stem ophoudt, „en de andere begint, dat 'er nergens „twijfeling zou overblijven” (q). — Hier komt nog by, dat de antwoorden van den vermeenden Leeraer, dikwijls in het geheel niet passen, op de bedenkingen van den onderstelden jongeling (r). Dit zal elk erkennen moeten, die zich de moeite wil geven om de woorden van den Leeraer en den jongeling, zoo als zy door den gemelden

(q) Ibid. (r) VAN DER PALM l. c. p. 144-146.

Auſteur onderſcheiden worden, met elkan-
deren te vergelijken. Hy geeft het dus op:

1. <i>De Onderzoeker.</i>	2. <i>De Leeraer.</i>
Kap. I-IV: 16.	Kap. IV: 17 — V: 11.
V: 12 — VI: 12.	VII: 1-14.
VII: 15.	VII: 16-22.
VII: 23-29.	VIII: 1-8.
VIII: 9 — IX: 6.	IX: 7-10.
IX: 11-18.	X: 1-4.
X: 5-7.	X: 8 — XII: 7.

Om nu niet eens aan te merken, dat het
gene de Heer EICHORN verder zegt, om-
trent deze zoogenaemde ſamenſpraek, met
den eerbied voor een Godlyk Boek, vol-
ſtrekt onbeſtaenbaer zy (s).

C. Anderen beſchouwen den PREDIKER als
eene doorgaende redeneeringe, zonder af-
wiſſeling van perſonen, in welke SALOMO
niet altoos zijne eigene gedachten voor-
ſtelt, maer 'er vele andere dingen inlaſcht,
nae de denkwijſ van waereldgezinde men-
ſchen. De wijze Koning zou de valsche
meeningen van ongeloovigen voordragen,
die

die een toekomstend leven ontkennen. Hy zou, in dit en vele andere gevallen, niet zijne gevoelens voordragen, maer eenvoudig verhalen, wat 'er gemeenlyk, van waereldgezinde menschen, gedacht en gedaen wordt (t). — Dan tegen dergelijke opvattingen, merk ik maer kortelyk aen, dat SALOMO nergens van verre of naby te kennen geve, dat hy de gevoelens van anderen voordrage. In tegendeel, hy spreekt altoos van zich zelve, in den eersten persoon; zelfs in die moeilijke plaets, alwaer het toekomstend leven wordt in twyfel getrokken, Kap. III: 18-22. zegt hy uitdrukkellyk: *IK zeide in mijn hart, van de gelegenheid der menschenkinderen, dat God hen zal verklaren, en dat zy zullen zien, dat zy als de beesten zijn aen zich zelve, enz.*

D. De beroemde H. DE GROOT, beschouwt den PREDIKER als een mengselwerk, het welk in lateren tijd, uit de gezegdens van SALOMO en andere wijze mannen, verzameld is. „ In dit Boek, zegt hy, zijn verscheidene gedachten van lieden, die voor „ wijze mannen gehouden werden, *over het „ geluk*, by een verzameld. — Hierom

(t) DESVORUX I. C. p. 23, 24.

„ moeten wy ons niet verwonderen, wanneer wy sommige dingen lezen, welke wy niet kunnen goedkeuren.”

Maer dit begrip moet te gelijk vervallen, met de reeds voorheen wederlegde onderstelling, dat de PREDIKER niet door SALOMO zelven, meer eerst in lateren tijd zou geschreven zijn. — Om nu niet te herhalen, dat een en dezelve persoon overal het woord voere, en zijne eigene gevoelens goedkeure (v).

E. De Wel Eerwaardige s. ESCHAUZIER is van oordeel, dat SALOMO, uit de losbandigheid in zeden en grondbeginselen, welke in zijnen tijd heerschte, aanleiding genomen hebbe om den PREDIKER op te stellen. Hy zou zich hebben willen verzetten, tegen de verdervelyke beginselen der Vrygeesten van zijne Eeuw, die de onstervelykheid der ziel ontkenden, en hun hoogste goed zochten in de zinnelyke vermaken van dit leven; en tegen hen betoogen dat de mensch een allerongelukkigst wezen zou zijn, indien 'er geen leven ware na dit leven; nademaal alle vermaken en voordelen van den tijd, zonder uitzicht op een

(v) VAN DER PALM, I. C. p. 9, 10.

een volgend leven, de ydelheid zelfs wezen zouden (x). — Al het aenstootelyke derhalven, en het zedenverwoestende, het welk hier en daer in den PREDIKER voorkomt, zou slechts het verwerpelyk gevolg zijn, van de verdervelyke begrippen der toenmalige Vrygeesten.

Maer, hoe aennemelyk my dit begrip voorheen zy voorgekomen, omdat door 't zelve alle bedenkingen van het ongeloov, in eene keer, waren afgesneden, heb ik het by nader onderzoek moeten laten varen. — SALOMO stelt die aenstootelyke dingen voor, niet als gevolgen der beginselen van anderen; maer, gelijk ik reeds heb opgemerkt, als zijne eigene gevoelens. — Had SALOMO, wanneer hy het onderstelde oogmerk gehad had, niet duidelyk moeten te kennen geven, dat deze gevolgen verdervelyk waren, en dat daerom de grondstellingen der Vrygeesten, uit welke zy voortvloejen, alleszins verwerpelyk waren? — Onderstelt hy niet te veel kundigheid in zijne lezers, om de ongerijmdheid der gevolgen op te merken, en te zien hoe zy uit de grondbeginselen der Vrygeesten voortvloejen? — Zou hy de gemelde beginselen niet korter

(x) *In de Verh. van het Zeeuwsch Genootschap*, I. D. p. 153.

en duidelyker, met minder omslag, met minder gevaer, en tot meerder overtuiging, hebben kunnen en behooren te wederleggen? (y).

F. De zeer geleerde J. H. VAN DER PALM, toen nog Student te Leiden, heeft eenen nieuwen weg ingelagen, om dit Boek uit te leggen, op welken hy verklaart gebracht te zijn, *niet door het gezach van anderen, maer door het Boek zelys dikwijls te lezen, en den waren zin nauwkeurig te onderzoeken* (z). Nae zijn begrip, behandelt SALOMO twee hoofdzaken, welke hy opgeeft, Kap. I: 2, 3. — De eerste stelling, *dat alle pogingen en woelingen der menschen, doorgaends onbedachtzaam zijn en alle hoop verydelen*, zou Kap. I: 2. voorgesteld, en in de VI eerste Kapittelen nader aangedrongen worden. — De tweede hoofdzak zou Kap. I: 3. worden voorgedragen, volgens deze vertaling: *welke is, onder zoo veelen arbeid, de voordeelige, op welken hy zich, zijn gansche leven lang, behoort toe te leggen?* deze vraeg, zou in het tweede deel van dit Boek, Kap. VII-XII. door verschillende lessen en vermaningen beantwoord worden, om aen te toonen, wat

(y) DONNET, l. c. p. 51, 52, 58. (z) l. c. p. 25.

wat men in dit leven voornamelyk doen moet.

Wijders merkt de Heer VAN DER PALM op , dat SALOMO uit zijne eigene waernemingen redeneert, en dat hy de meeste van deze waernemingen gedaen hebbe, op dien tijd toen hy ver van God was afgeweken, en dat daeruit fomtijds verkeerde redeneeringen zijn voorgekomen.

De opvatting is nieuw en vernuftig, ook wordt zy zeer oordeelkundig uitgewerkt. — Dan, met dit alles, heb ik dezelve niet kunnen overnemen. — Ik zal 'er maer ééne reden van geven, zy is deze: dat de grondslag van de gemelde verdeeling, en de daerop gevestigde schikking van het redebeleid, immers mijns bedunkens, gelegen zy in eene willekeurige verklaring en verdeeling van Kap. I: 2, 3.

Kap. I: 2. *ydelheid der ydelheden*, zegt de PREDIKER, *het is al ydelheid*, wil de Heer VAN DER PALM, alleen van de pogingen en woelingen der menschen verstaen hebben, en geenzins van de *aerdsche zaken* zelve. „Indien men dit van de *aerdsche* „*zaken* zelve verstaet, (zegt hy,) worden den Schrijver zulke dingen toegeëigend, welke noch met de waarheid, anders dan zeer gedrongen, kunnen

„ worden overeen gebracht, noch in het
 „ vervolg bewezen worden; alwaer eer
 „ van het misbruik dezer dingen, dan
 „ van derzelve recht gebruik gesproken
 „ wordt” (a). — Maer, zoo ik iets
 kan zien, spreekt SALOMO meermalen
 van de *aerdsche zaken* zelve. Kap. II: 1-3.
 wordt blijkbaer gehandeld van de zinne-
 lyke vermaken, en Kap. V: 10. van de
 aerdsche rijkdommen.

Maer, daer het voornamelyk, in de on-
 derscheiding der gemelde hoofdzaken, op
 aenkomt, de vraeg, Kap. I: 3. kan zul-
 ken zin niet hebben, als 'er de geleerde
 Vertaler aen gegeven heeft. — Reeds in
 den eersten opslag, schijnt het zich na-
 tuurlyk en van zelve te wijzen, dat de ge-
 melde vraeg eenen ontkenningen zin hebbe:
Wat voordeel heeft de mensch, dat is de mensch
heeft geen voordeel van allen zijnen arbeid, wel-
ken hy bearbeit onder de zon, te weten: geen
 wezenlyk en bestendig voordeel. — Dit
 wordt allerblykbaerst bevestigd, door twee
 gelijkluidende plaetsen in den PREDIKER; al-
 waer dezelve vraeg, ontegenzeggelyk, in
 eenen ontkenningen zin genomen wordt,
 namelyk Kap. II: 22. en III: 9. Nu is 'er geen
 twij-

twijfel aen, of SALOMO moet uit zijnen eigenen stijl, byzonder in dit zelvde Boek, verklaerd worden.

2. De andere rang van Uitleggers zoekt alle de gezegden, welke in den eersten opslag aenstootelyk schijnen, met de beginselen van zeden en Godsdienst, op verschillende wijzen *over een te brengen*. — Van de zulken zal ik niet eens spreken, die met den Bisfchop PHILASTRIUS; en Vader AUGUSTINUS, het grootste gedeelte van dit Boek, in eenen allegorischen en verbloemden zin verklaren (*b*); maer alleen zulke opvattingen, welke eenige opmerking verdienen, kortelyk beproeven.

A. Volgens sommigen zou het oogmerk van SALOMO wezen, om den menschen de vrees voor God in te prenten. Deze hoofdleering zou Kap. XII: 13. als een gevolgtrekking, uit al het voorheen beredeneerde worden afgeleid, zodat alle de onderscheidene gezegden en voorstellen, meer of min onmiddelyk dienen zouden, om die hoofdleering te staven, en de menschen te overtuigen, dat het hoogste goed in het gehoorzamen van Gods geboden gelegen zy (*c*).

Dan,

(*b*) DESVOEURS, l. c. I. p. 25.   (*c*) WITSIUS, *Misc. f. l.*
I. c. 18.

Dan, 'er zijn zeer veele voorstellen in dit stuk, welke geene de minste betrekking hebben, tot het aanprijzen van de vrees voor God, en daertoe, niet anders dan door veelvuldige gevolgtrekkingen, zeer gedrongen kunnen gebracht worden.

En opdat ik dit, eens vooral, omtrent alle de gevoelens van dezen tweeden rang opmerke, 'er zijn ettelyke aenstootelyke dingen in dit Boek, welke men, zonder den tekst geweld aen te doen, met de beginselen van zeden en Godsdienst, niet kan overeen brengen. By voorbeeld: *het haten van dit leven*, Kap. II: 17. sluit blijkbaer in zich, een Godontearend morren tegen de wegen der Voorzienigheid. Hoe men de woorden van Kap. III: 18-22. keere en wende, het toekomend leven wordt in twijfel getrokken, en de menschen na hunnen dood met de beesten gelijk gesteld. Kan iemand, die rechte begrippen heeft, omtrent de toekomende huishouding der vergelding, de dooden gelukkig achten boven de levendigen, en verklaren, dat hy die niet geboren is, nog beter zy dan die beide, Kap. IV: 2, 3. enz. (d)

B. De

B. De meer gemelde DESVOEUX, is van oordeel, dat SALOMO de onsterfelykheid der ziele, door drie hoofdstellingen betooge; met inlasching van eenige aanmerkingen, welke wel het hoofd-oogmerk van dit Boek niet regelrecht raken, maer evenwel als gevolgen moeten beschouwd worden, natuurlyker wijs voortvloeyende uit de grondstellingen, welke SALOMO moest vaststellen, om tot de gevolgen uit het hoofdbesluit te geraken; of als waernemingen, zonder welke zijne grondstellingen, aen veelerlei tegenwerpingen zouden onderhevig geweest zijn (e).

De geleerde man geeft twee redenen op, welke hem tot dit gevoelen bewogen hebben. — De eerste is ontleend uit het besluit van dit Boek, alwaer de toekomstige staet der vergelding duidelyk geleerd wordt, Kap. XII: 14. — De andere uit den inhoud van het Boek, die tot de gemelde drie hoofdstellingen gebracht wordt. (1.) „ Dat geen arbeid of moeite
 „ der menschen, in deze waereld, ooit van
 „ zulken nut kan zijn, dat zy voor hun
 „ een duurzaam genoegen, en volmaakte
 „ zielsruste zou kunnen te weeg brengen.

(e) DESVOEUX, l. c. p. 66.

„ (2.) Dat de aerdsche goederen, en al wat
 „ wy, door de uiterste moeite; vlijt en
 „ zorgen, in deze waereld ooit verwerven
 „ kunnen, zoo weinig in staet zijn om
 „ ons op den duur gelukkig te maken,
 „ dat dezelve, veel eer, als werkelyke ver-
 „ hinderingen van ons genoegen en rust
 „ zijn aen te merken. (3.) Dat de menschen
 „ niet weten wat hun waerlyk nuttig en
 „ dienstig zy of niet; naedien zy onwe-
 „ tend, of onachtzaam, of onoplettende
 „ zijn, omtrent het gene na hunnen dood
 „ moet voorvallen.” — Uit elk van deze
 drie stellingen, zou SALOMO dít besluit
 willen afleiden: ’er is een toekomende
 staet der vergelding, uit aanmerking van
 die groote waerheid, welke als bekend
 zou ondersteld worden: „ De menschelyke
 „ belangen en zaken, staen onder het op-
 „ zicht en de regeering van een wijs,
 „ almachtig en oneindig Volmaekt We-
 „ zen; van het welk men nooit beweerden
 „ kan, dat het anders dan overeenkom-
 „ stig met zijne Volmaektheden handelen
 „ zal.” — Elk der drie stellingen, zou
 de *Major* zijn van een *Syllogismus*, en de
 gemelde onderstelde waerheid de *Minor*,
 terwijl Kap. XII: 14. het *Besluit* zou wor-
 den opgemaekt. „ Elk (is het) kan ge-
 „ volg-

„ volgelyk besluiten , dat 'er buiten deze
 „ waereld een toestand van waer en duur-
 „ zaem geluk moet zijn: indien men niet
 „ van den Schepper wil denken , dat Hy
 „ wonderlyk vreemd met ons gehandeld
 „ hebbe en nog handele , door ons een
 „ verlangen naer een duurzaem en beter
 „ bestaen in te boezemen , en door de
 „ hoop der ellendige vroomen , in deze
 „ waereld , op eenen toekomenden beteren
 „ staet , te vergeevsch gaende te maken.”

Men kan niet ligt nalaten te erkennen ,
 dit dit stelsel ongemeen vernuftig zy uit-
 gedacht , en dat de Heer DESVOEUX , het
 zelve , in zijne *nieuwe vertaling en uitbrei-
 ding* , met ongemeen veel oordeel hebbe
 uitgebreid.

Dan , met dit alles , kunnen wy ons
 daer mede geenszins vereenigen , om de
 volgende redenen:

A. Omdat 's Mans bewijzen , zeer onvol-
 doende zijn. De uitspraek , welke het
 besluit van het gansche vertoog zou
 uitmaken , Kap. XII: 14. is niet van
 SALOMO afkomstig , en behoort eigenlyk
 niet tot zijne verhandeling: de 6 laetste
 versen van Kap. XII. zijn 'er blykbaer als
 een aenhangfel , door eene latere hand ,
 by gevoegd. — Het gene de Heer

DESVOEUX, uit den inhoud en het verband van zaken beredeneert, wordt willekeurig aengenomen: men schikt en verdeelt op deze wijs den ganschen PREDIKER, nae zijne eigene manier van denken; en in plaets van SALOMONS meening nae te spooren, laet men SALOMO zeggen, het gene men zelve zeggen wil.

- B.* Indien SALOMO werkelyk dat gene bedoeld had, het welk de vernuftige Uitbreider hem doet zeggen, zou hy zich op het minst ongemeen duister hebben uitgedrukt; 'er zou zeer veel nadenken zijn noodig geweest, om elk der drie stellingen te onderscheiden, te ontwikkelen, en met de gemelde onderstelde waarheid te vergelijken, om overtuigd te zijn, dat het besluit by wettige gevolgtrekking ware opgemaakt. — Maer, soortgelijk eene spitsvindigheid, kan men noch van SALOMO, noch van het Joodsche volk in zijnen tijd, verwachten; de regelen der redeneerkunde, de ver getrockene gevolgen, de fijn uitgeplozene redeneeringen en spitsvindigheden, zijn van latere uitvinding. SALOMO, het is waer, muntte zoodanig uit in wijsheid, dat niemand met hem

hem konde vergeleken worden; maer evenwel het wijst zich van zelfs, dat *SALOMONS wijsheid moet geschat worden, nae de gesteldheid der wetenschappen in zijnen tijd (f).*

- C. Het leerstuk der toekomstige vergelding, Kap. XII: 14. maakt in de daed het *Besluit* niet uit van *SALOMONS* redeneering; zelfs ondersteld zijnde, dat het uit zijne pen ware voortgevloeid. Het volgend leven komt 'er slechts in, als een aendrang der onmiddelyke voorgaende vermaning: *vreesst God en houdt zijne geboden, vs. 13.*
- D. Alle de byzondere voorstellen van zeer onderscheidene zaken, in den *PREDIKER*, kunnen niet, dan met veele kunstige wendingen en ingewikkelde gevolgtrekkingen, als bewijzen, tot eene der drie zoogenaemde hoofdstellingen, gebracht worden.
- E. Om nu niet weder te herhalen, dat hier de onderstelling, welke men met geene mogelykheid kan staende houden, zonder de woorden en het redeneerverband, nae zijne eigene begrippen willekeurig te dwingen, als zeker wordt

(f) BONNET, l. c. p. 21.

aengenomen, dat 'er in den PREDIKER niets voorkome, het welk op zich zelve met de beginfelen van deugd en Godsdiens onbestaenbaer is.

C. Eindelyk kom ik tot het begrip van den beroemden Utrechtschen Godgeleerden G. BONNET, *die zich mede voegt by die Uitleggers, welke in dit Boek eene doorgaende rede- neering meenen aen te treffen; en dus, alles wat daerin voorkomt, als uitspraken van SALOMO beschouwen, welke niets dat met de beginfelen van den natuurlyken en geopenbaerden Gods- dienst strijdig zy, in zich behelzen kunnen* (g). — Zijn Hoog Eerw. is van oordeel, dat SALOMO twee hoofdstellingen in dit Boek beredencere; na eene algemeene voorrede, Kap. I: 2-11. en een noodig voorbericht, vs. 12-15. zou de verhandeling zelve volgen, Kap. I: 16-Kap. XII: 8. De wijze Koning zou twee hoofdstellingen opgeven, Kap. I: 15. *het kromme kan niet recht gemaekt worden, en het gene ontbreekt kan niet geteld worden.* De tweede hoofdstelling, *het gene ontbreekt kan niet geteld worden*, zou het eerst bewezen worden, Kap. I: 16-VII: 12. De eerste hoofdstelling, *het kromme kan niet recht gemaekt*

wer-

worden, zou uitvoerig worden aangedrongen, Kap. VII: 13-X. terwijl 'er, na dit betoog, eenige lessen, omtrent het recht gebruik van tijdelijke goederen, en het dierbaer leven, zouden worden bygevoegd, Kap. XI: 1-XII: 8. Hierop volgt dan het besluit, Kap. XII: 9-14. (h)

De Hoogleeraer heeft de eer der uitvinding van deze opvatting; en elk zal erkennen moeten, dat de schetswijze opheldering van den PREDIKER, volgens dezelfde, ongemeen nauwkeurig en oordeelkundig zy uitgewerkt. — Dan, ik vind my echter genoodzaakt ook van dit begrip te verschillen, om de volgende redenen:

A. Omdat men van SALOMO zoo een *ontleedkundig*, (analytisch) vertoog niet verwachten kan, als hy, volgens den Heer BONNET, zou geschreven hebben. — Zulke lange redeneeringen, door verscheidene deelen en onderdeelen zamenhangende, strookt niet met den smaak en de vuurige denkwijze der Oosterlingen. — Spitsvindige en fijn uitgeplozene redeneeringen, in welke alle bijzonderheden nauwkeurig en geregeld

(h) BONNET, *Schetsgewijze opheld. van den PREDIKER*, l. c. p. 81.

ontwikkeld worden, waren in dien tijd geheel onbekend; de regelen der redeneerkunde zijn van latere uitvinding.
 „ In het verklaren der zaken, en in het
 „ behandelen der wetenschappen, is de
 „ nauwkeurige en vernuftige manier van
 „ verdeelen, by de Hebreëuwen, noch
 „ bekend, noch gezocht geweest.” (i)

Men zegge niet, SALOMO was wijzer dan alle Wijsgeeren van zijnen tijd, en derhalven, heeft hy de later uitgevonden regelen der redeneerkunde, en van den ontleedenden betoogtrant geweten: want, men trekt de wijsheid van SALOMO te ver, wanneer men hem alle de kundigheden wil toeschrijven, welke eerst in latere eeuwen ontdekt zijn. — „ Met
 „ sommigen te stellen, (zegt de Heer
 „ BONNET zelve,) (k) dat hy in veeler-
 „ lei wetenschappen den hoogsten trap
 „ bereikt hebbe, en volkomen ervaren
 „ geweest zy in alle deelen der Wijsbe-
 „ geerte, zal geene toestemming wech-
 „ dragen by iemand, wien de geschie-
 „ denis der geleerdheid niet geheel on-
 „ bekend is. — Dat, in deze latere
 „ eeuwen, de wetenschappen tot eene
 „ ze-

(i) LOWTH, *de Poesf. Hebr. prol.* 24. (k) l. c. p. 18, 19.

„zekere hoogte zijn gebracht, die zy
 „nooit te vooren gehad hebben, of
 „ook, wegens gebrek aen hulpmidde-
 „len, hebben konden, is ten vollen
 „zeker.”

Maer zelfs gesteld, SALOMO had het, door de ongewoone kracht en vaerdigheid van geest, welke hem op zijn gebed is verleend geworden, zoo ver in de redeneerkunde en de fijnigheden daer van gebracht, als iemand der heden-daegsche Wijsgeeren; zou hy dan zijn oogmerk bereikt hebben? Zouden zijne tijdgenooten de kracht van zijne bewijzen, het verband van zijne redeneering, met alle de deelen en onderdeelen, hebben kunnen doorzien en begrijpen? Zou zelfs in zulk een geval, de wijsheid van SALOMO niet gevorderd hebben, dat hy zich schikte nae de denk- en redeneerwijzen van zijnen tijd?

B. Er komen hier en daer veele zedelyke aanmerkingen voor, en tusschen beide ingelaschte vermaningen, welke niet, dan op eene zeer konstige wijs, en met vergetrokken gevolgen, tot ééne der gemelde hoofdstellingen kunnen gebracht worden. — Deze aanmerkingen worden niet, als gevolgen, uit voorafgaende rede-

neeringen afgeleid, maer als afzonderlyke zedelyke waerheden, zonder eenig blykbaer verband, op zich zelve voorgedragen.

C. Kap. VII: 13. wordt wel de eerste der gemelde hoofdstellingen, welke Kap. I: 15. was voorgedragen, nog eens herhaeld: *Aenmerkt het werk Gods: want wie kan recht maken, dat Hy krom gemaakt heeft?* Maer daeruit volgt geenszins, dat hier een aenvang zou gemaakt worden der opzettelyke betooging van die stelling; te minder, omdat men Kap. VII: 13-X. meereendeels zedelyke lessen ontmoet. — De vraag Kap. I: 3. voorgesteld, wordt ook nog tweemaal herhaeld, gelijk wy reeds hebben opgemerkt, Kap. II: 22. III: 9.

D. Eindelyk is het zeer bedenkelijk, of de woorden Kap. I: 15^b. wel dien zin hebben, die den grond der hoofdverdeeling zoude uitmaken: *het gene ontbreekt kan niet geteld worden.* — Mischien wil SALOMO zeggen, „Het gene ontbreekt „ kan niet *aengevuld of verbeterd* worden; het gebrekkige zal, in weerwil „ van alle pogingen der menschen, altoos „ gebrekkig blijven.” Volgens deze opvatting hangen de beide uitspraken, Kap. I: 15. ongemeen wel te zamen,

en

en geven te kennen: dat de woelingen der ſtervelingen, om al het kromme recht te maken, en al het gebrekkige te verbeteren, geheel vruchteloos zijn; naedien het kromme altoos krom, en het gebrekkige gebrekkig, blijven zal.

- II. Na het verwerpen van alle de gemelde opvattingen, zullen wy onze gedachten mededeelen, en aen de beoordeeling der geleerden overgeven. — Zy komen hoofdzakelyk hier op neder: Dat SALOMO dit Boek in zijnen hoogen ouderdom geſchreven hebbe, nadat hy uit zijnen zwaren zondenvaſ weder was opgericht. Dat hy in het zelve de waarnemingen opgeve, welke hy, omtrent de waerdy der ondermaenſche zaken, en het vruchtgevolg van de woelingen der ſtervelingen, gedaen had, zoo voor, onder, als na zijnen zondenvaſ; met inlaſſching van veele zedelyke aenmerkingen. Dat het hoofdoogmerk van den Schrijver zy, om de ydelheid der aerdfche dingen, en het vruchteloze van de pogingen der menſchen aentetoonen. Dat hy daerom zijne Verhandeling beginne en beſluite, met deze korte maer veel beteekenende uitſpraek: *Het is alles ydelheid*, Kap. I: 2. en XII: 8. En dat 'er de overige verſen van Kap. XII. door eene latere hand zijn bygevoegd.

Hoe zeer ik huiverig ben, om zonder dringende redenen van den betreden weg aftewij-
XII. DEEL.

LXXVI I N L E I D I N G.

ken, en van ieder een te verschillen; heb ik my, na een onpartijdig onderzoek der zaken, met geene der voorheen gemelde begrippen kunnen vereenigen. Ik was derhalven genoodzaakt, naer een ander om te zien. Den PREDIKER lezende en herlezende, ben ik van zelfs op de gemelde gedachte gekomen. Zy scheen zich aenstonds door hare natuurlyke eenvoudigheid aen te prijzen; en hoe meer ik dezelve met den inhoud en het beloop van dit Boek vergeleek, hoe meer ik 'er in bevestigd werd.

Ik onderwerp daerom deze opvatting aen elks beoordeeling; en daer het om de Waerheid, en het rechte verstand der Godlyke schriften te doen is, zal my niets aengener zijn, dan dat my mijne misvattingen, waer ik mogt gedwaeld hebben, met bescheidenheid aengetoond en verbeterd worden.

Ondertusfchen is deze gedachte niet geheel nieuw. Nadat ik dit gevoelen reeds voor my zelven had vastgesteld, heb ik uit de meermalen gemelde verhandeling van DESVŒUX (d) gezien, dat de geleerde WHISTON, in zijne nagelatene handschriften, foortgelijk een begrip over den inhoud en het redebeleid van den PREDIKER gehad hebbe, zonder het zelve evenwel nader uittewerken. „ WHISTON meent, in zijne
„ Na-

„ nagelatene geschrevene Verhandeling over den
 „ PREDIKER, dat SALOMONS PREDIKER aenmerkingen
 „ behelze over zaken van groot gewicht, welke
 „ hy, zoo wel in zynen losfen en afgodifchen
 „ leevtijd, toen hy een Godsdienstbespotter
 „ was geworden, als in zynen ouderdom, toen
 „ hy weder een bekeerde vroomme was, zoude
 „ opgesteld hebben.”

Op dezen gelegden grond, die mijns bedunkens, door den inhoud van dit Boek, alleduidelykst bevestigd wordt, begrijp ik het redebeleid, in den PREDIKER, op de volgende wijs:

✱. In het Boek den PREDIKER, vinden wy, na het opfchryft Kap. I: 1. de verhandeling zelve, welke met voortgelijke woorden, als met welke zy vs. 2. begonnen was, Kap. XII: 8. befloten wordt.

A. De hoofdstelling, welke in dit Boek berekeneerd wordt, vinden wy voorgedragen Kap. I: 2, 3. dat alle aerdsche dingen, mitsgaders de pogingen der ftervelingen om dezelve te erlangen, ydel zijn, en niet in ftaet om ons een wezenlyk genoeg te verfchaffen; en dat de mensch, uit alle zijne pogingen ter verkrijging van de aardfche goederen, geen wezenlyk en beftendig voordeel trekken kunne. Vs. 3 behelst dus geene tweede felling, maer eene nadere uit-

breiding en opheldering van de hoofdstelling vs. 2. voorgedragen. Vergelijk de *Uitbreidende Verklaring* p. 254, 255.

B. Deze hoofdstelling wordt uitvoerig bere-
neerd, Kap. I: 4. — XII: 7.

A. Dan eer de PREDIKER tot het betoog
van zijne hoofdstelling overgaet, oordeelt
hy het noodig eene schijnbare beden-
king af te snijden. Te weten, iemand
zou by zich zelve kunnen denken: Het
is waer, de ondervinding leert my, dat
alle ondermaensche dingen ydel zijn, en
dat ik geen wezenlyk voordeel trek, van
al mijnen vermoejenden arbeid; maer dit
is het ongeluk der tijden welke ik be-
leev. In voorige dagen zullen 'er betere
tijden geweest zijn, in welke de men-
schen gelukkiger slaegden in hunne po-
gingen; en mischien zullen 'er ook in het
vervolg weder betere dagen komen. —
Deze bedenking ruimt de PREDIKER
vooraf uit den weg; door op te merken,
dat het beloop der waereldsche zaken,
onder alle wisselvalligheden van dit le-
ven, onveranderlyk het zelvde geweest
is en blijft, Kap. I: 4-11.

B. Vervolgens gaet hy over, om zijne
hoofdstelling, met inlasfching van veeler-
lei zedelyke aenmerkingen, uitvoerig te be-
be-

betoogen, Kap. I: 12. — XII: 7. — Hy beroept zich op zijne waarnemingen; hy geeft een omftandig bericht van de herhaelde proeven, welke hy, omtrent de waerdy der ondermaensche zaken, en het vruchtgevolg van de woelingen der ftervelingen, op onderscheidene tijden genomen had; hy bericht ons, wat hy by elk eene proevneming onder-vonden en gedacht had. — De uitdrukkingen: *ik zeide in mijn hart, doe wendde ik my, doe zag ik, ik keerde my om, ik wendde my en zag aen, ik fprak met mijn hart, ik heb gezien, ziet wat ik gezien hebbe*; deze uitdrukkingen geven allerduidelykst te kennen, dat SALOMO van voorige ondervindingen, overleggingen, en redeneeringen fpreke, op onderscheidene tijden, en by verfchillende gelegenheden.

a. De ftand van SALOMO in de waereld, was van dien aert, dat hy, meer dan iemand anders, gelegenheid gehad had, om de nauwkeurigfte proeven te nemen, omtrent de waerdy der aerdsche zaken, en het nut het welk de ftervelingen uit hunnen arbeid kunnen trekken. Hy had zich ook van die gelegenheid bediend. — Dit wordt in het ge-

meen voorgesteld, Kap. I: 12-18. Hy had 'er zich, met inspanning van alle zijne vermogens, op toegelegd, om alles nauwkeurig te onderzoeken; en tevens ondervonden, dat alles ydelheid zy, dat 'er niets in staet zy om eene ware en bestendige voldoening te geven. Hy had zich, in het begin zijner regeering, daerop toegelegd, om in wijsheid en kunde toetenemen; maer naderhand, toen zijn hart, door de verleiding der vreemde wijven, verydeld was, had hy ook dwaze en gansch onbetamelyke dingen by de hand gehad: uit het een zoo wel als het ander had hy geleerd, dat alles ydelheid zy.

β. Na dit algemeene bericht, komt de PREDIKER tot byzonderheden, Kap. II: 1. — XII: 7. Dit bericht loopt af, volgens de drie tijdperken van zijne Regeering.

a. Eerst spreekt hy van het gene hy ondervonden had, gedurende dien tijd, *dat hy zijn hart in wijsheid leidde*, vs. 3. en *dat zijne wijsheid hem bybleev*, vs. 9. dat is, gedurende zijne voorspoedige regeering, toen hy aen God en zijnen dienst getrouw bleev, eer zijn hart door de verleiding

ding

ding der vreemde wijven verydeld was, Kap. II: 1-11. — Toen had hy de proev genomen van alle zinnelyke vermaken, om te onderzoeken, of ook daerin een waer en bestendig geluk mogt gelegen zijn, en of de onvermoeide pogingen der stervelingen, om die vermaken te genieten, eenig wezenlyk voordeel konden aenbrengen. Hy gav zich zooveel toe in de zinnelyke vermaken van allerlei soort, als behoudens de deugd en Godsvrucht, welke hy niet uit het oog verloor, immer geschieden konde. Hy ontzag noch moeite noch kosten, om zich allerlei vermaken te verschaffen. Natuur en kunst werden te hulp geroepen. Maer, toen hy eenigen tijd in die vermaken en vrolykheden geleevd had, bevond hy by eene bedaerde overweging, dat het alles ydelheid ware, en dat die vermaken met veelerlei moeite en onge-noegens gepaerd gaen.

- b. Daerna maekt de PREDIKER melding van zijne ondervinding en denk-wijs, toen hy zich met *onzinnigheden en dwaesheid* had begonnen op te

houden, met een woord, geduurende den tijd van zijnen afval, Kap. II: 12. — VII: 22.

a. Door de verleiding der vreemde vrouwen, begon hy langzamerhand van het rechte spoor der deugd af te wijken; evenwel zoo, dat hy voor als nog den Godsdienst niet geheel varen liet, noch zich gansch en gaer aan de dwaesheid overgav: tot nog toe bemerkte hy, dat de wijsheid en deugd veel voortreffelyker zy, dan de dwaesheid en de ondeugd, Kap. II: 12-14.

b. Maer éénmael aen de dwaesheid een weinig bot gevierd hebbende, dwaelde SALOMO al verder en verder af van den weg der gerechtigheid, Kap. II: 15. — VII: 22.

1. De waarneming, dat beide wijzen en dwazen, aen dezelve rampspoeden van dit leven, en ten laetsten aen den dood zelve onderworpen zijn, voerde hem op de gedachten, dat de Wijsheid en Godsvrucht geene voordeelen hebben boven de dwaesheid en ondeugd. — Dit was de naeste stap tot zijne ver-

verdere afwijking. In aenmerking nemende, dat zoo wel de wijzen als de dwazen, na hunnen dood, binnen korten, vergeten zijn, kreeg hy een weerzin in dit leven, oordeelende dat gelijke lotgevallen van wijzen en dwazen, met eene alles bestierende Voorzienigheid niet betaenbaer waren; en vermids hy nu het oog alleen gevestigd had op dit aardsche leven, scheen het hem een onverdraeglyk ding, dat hy alle zijne groote tijdelijke bezittingen en genoegens eerlang zou moeten verlaten. — Hier by bleev het nog niet. Hy dwaelde al verder en verder af; zich verbeeldende dat 'er, in alle de goederen van dit leven, geen genoeg in het geheel te vinden ware; werd hy droevgeestig en wanhopig; zelfs dat gene, het welk hem voorheen tot vermaak was, werd hem nu tot een walg. — Toen ondervond hy, en dit had hy 'er uit geleerd, dat het aengenaem genot van de goederen dezes

levens, alleen van Gods bestiering afhange, Kap. II: 16-26.

De laetstgemelde waerneming gav hem aanleiding, om meer uitvoerig in ettelyke byzonderheden aen te toonen, dat alles wat in de waereld geschiedt, volgens Gods bestel, eenen bepaelden tijd hebbe, Kap. III: 1-8.

Hy voegt 'er by, dat de bestellingen van Gods Voorzienigheid zoo onwederstaenbaer zijn, dat daerin geene verandering kan gemaekt worden, vs. 9-11. Maer uit deze waarheid, dat alle pogingen der stervelingen te vergeevsch zijn, om eenig oogmerk te bereiken, indien het met Gods onveranderlyke bestelling niet overeenkomt, trok de afgedwaelde salomo weder dit ongelukkig en zedenverwoestend besluit, dat de mensch niet beter doen konde, dan onbezorgd zijn heil te zoeken in de zinnelyke vermaaken van dit leven, Kap. III: 12-15.

2. Na dezen uitſtap keert SALOMO weder tot zijn hoofdonderwerp, om verſlag te doen van zijne verdere waernemingen. — Hy had zijne aendacht bepaeld, tot de gerichtshandelingen, en daer gezien dat dikwijls een ſchreeuwend onrecht gepleegd wierd. Toen kwam hy tot die Godonteerende twijfeling, of 'er wel eene vergeldende Voorzienigheid wezen mogt, Kap. III: 16, 17.
3. SALOMO viel nog al dieper. De omſtandigheden der ſtervelingen gadeſlaende, en ziende, dat zy op deſelvde wijs ſterven als de beesten, deed hy nog eenen ſtap verder, zoodat hy zelfs het toekomend leven begon in twijfel te trekken, Kap. III: 18-22.
4. Wijders had hy waergenomen, dat het geweld en de onderdrukking, met voorſpoed begunſtigd wierd. Dit had hem zoo ver vervoerd, dat hy in zijne verbijſtering bykans den

dag van zijne geboorte vervloekt had, Kap. IV: 1-3.

5. Voorts had hy zich geweldig geërgerd over de nydigheid, welke onder de menschen heerscht; en vermids het genoegen van iemand, die zeer voorspoedig is in de waereld, door de benijding van anderen het allermeeft gestoord wordt, had hy 'er uit geleert, dat een middelmatige staet nog de beste zy, Kap. IV: 4-6.

Dit voorstel gav hem aenleiding om eene zedelyke aenmerking te maken, over het gedrag van eenen gierigaert, die nooit vergenoegd is, en al meerder en meerder begeert, Kap. IV: 7, 8.

En, vermids een gierigaert, die alles naer zich zelven sleept, de gezelligheid verbant, neemt de PREDIKER deze gelegenheid waer, om over de aengenaemheden van het gezellig leven te spreken, Kap. IV: 9-12.

6. Ten aenzien van de waereldsche

fche grootheid, had de PREDIKER by de nabuurige volken waergenomen, dat zelfs het gezach van gebiedende Koningen aan wifelvalligheid onderworpen is; en 'er uit opgemerkt, dat alle aerdfche luifter ook enkele ydelheid zy, Kap. IV: 13-16.

Van Kap. IV: 17. — tot Kap. VII: 14. volgt hier op eene aaneenschakeling van zedelyke lessen.

†. De PREDIKER vermaent elk, om bedachtzaam te zijn in den Godsdienst, vooral in het doen van gelovten, Kap. IV: 17. — V: 6.

Maer hoe komt deze vermaning, hier in het verband van zaken te pas? Zoo even heeft de PREDIKER van de wifelvalligheid der aerdfche grootheid gefproken; wat famenhang is 'er tufchen dit voorftel en de vermaning? — Zou hy den Godsdienst willen aenprijzen, als het eenig hulpmiddel tegen de ydelheid, als

den gepasten weg tot het wezenlyk geluk, het welk men noch door zinnelyke vermaken, noch door rijkdom, noch door aerdsche grootheid, bereiken kan? — Voor het naest zou ik het zoo begrijpen, dat deze vermaning geen verband hebbe met het voorige; maer dat SALOMO het, na de laetst-gemelde waarneming, noodig oordeele, om 'er, eer hy tot de volgende Kap. VII: 15. overgaet, eenige zedelyke lessen tusfchen beide in te voegen: op dat de Lezer bemerken zoude, dat hy, nu hy dit Boek fchreev, geheel anders over de deugd en Godsdienst dacht, dan hy verklaerd heeft gedaen te hebben, ten tijde van zijnen fchroomelyken zondenval; en om hen te waerschouwen, dat zy, uit het beloop der ondermaensche zaken, zulke zedenverwoestende befluiten niet trekken moesten, als hy in de dagen zijner ydelheid gedaen had. — Aen
het

het hoofd van deze zedelyke lesfen, plaest hy met recht eene vermaning, welke het waarnemen van den Godsdienst, en het doen van gelovten betreft. — Ondertusfchen kan het wel zijn, dat de onbedachtzame gelovten, toen ter tijd, zeer in zwang waren.

††. Hy voegt 'er een aenmerking by, omtrent de onrechtvaardige Richteren; en leert, dat de hooge Bestierer aller dingen 'er acht op flae, om dezelve ter zijner tijd te straffen, Kap. V: 7.

†††. Wijders veroordeelt hy de gierigheid, als een verfoeilyke ondeugd, Kap. V: 8. — VI: 6.

††††. Als mede de onvergenoegdheid met zijn deel, welke de bron is van de gierigheid, en veelerlei ondeugden, Kap. VI: 7-12.

†††††. Daerop geeft de PREDIKER verscheidene nuttige lesfen, Kap. VII: 1-10.

†††††. Vervolgens geeft hy der Wijsheid haren verdien-
den lov, Kap. VII: 11, 12.

†††††††. Eindelyk prijst hy het
berusten aen, in de wegen
der Voorzienigheid, Kap. VII:
13, 14.

7. Na dezen uitstap keert hy weder tot zijn hoofdonderwerp, Kap. VII: 15. en spreekt nog eens van zijne ondervinding en denkwijls, in de *dagen zijner ydelheid*. Toen had hem het geluk der godlozen, en de tegenspoed der vromen, geweldig geërgerd; maer nu tot betere gedachten wedergekeerd, leert hy, hoe men omtrent deze byzonderheid verkeeren moet, Kap. VII: 15-22.

- c. Vervolgens geeft de PREDIKER verslag van zijne denkwijls en waernemingen, toen hy uit zijnen diepen zondenslaap begon te ontwaken, Kap. VII: 23. —
1. Zoo drae hy van den weg der ongerechtigheid begon terug te komen, keerde hy allengskens tot de Wijsheid en de Godsvrucht weder; hy lag 'er zich met alle zijne ver-
mo-

mogens op toe , om de dingen in derzelver waerdy , de Godsvrucht in hare beminnelykheid , en de ondeugd in hare affschuwelykheid , te leeren beschouwen. — Al zeer spoedig ontdekte hy , wat de eerste aanleiding van zynen grouwzamen val geweest ware ; toen zag hy met schaemte en zelfsverfoejing , dat hy door de vleijeryen van zijne vreemde wijven verleid was , om God en zynen dienst te verlaten : en dat God hem , toen hy aen de verleiding had toegegeven , ook rechtvaerdig aen zich zelve had overgelaten. Hy moest derhalven erkennen , dat God rechtvaerdig , en dat hy door zijne eigene schuld gevallen ware , Kap. VII: 23-29.

Tusfchen beide worden 'er wederom eenige zedelyke leeringen ingelascht. — De PREDIKER prijst de Wijsheid , ftelt de plichten voor omtrent de Overheden , en voegt 'er eene vermaning by , om den gepasten tijd wel waer te nemen , wanneer men een voornemen volbrengen wil , Kap. VIII: 1-8.

2. Na dezen uitftap , keert SALOMO

weder, om verflag te doen van de waernemingen, welke hy opgemaekt had, toen hy van zijnen fchroomelyken zondenweg was terug gekeerd. Hy had de bedrijven en lotgevallen der ftervelingen, zoo als dezelve door Gods Voorzienigheid beftuurd worden, aendachtig befchouwd. Onder veele andere, had hy ook dit verfchijnsel waergenomen, dat Vorften wel eens misbruik van hun gezach maken, om hunne onderdanen te verdrukken, Kap. VIII: 9. als mede, dat godloze lieden fomtijds met eene zeer prachtige begravenis vereerd wierden; daer verdienstelyke lieden, zonder de minfte ftaetsie ten grave daelden, Kap. VIII: 10. — Maer, hy befchouwde foortgelijke verfchijnselen, nu, in een gansch ander licht dan hy voorheen gedaen had, wanneer hy van den HEER te jammerlyk was afgedwaeld; nu was hy verzekerd, dat de rechtvaerdige Richter een blykbaer onderscheid ftellen zal, tufchen dien die Hem vreest, en dien die Hem niet vreest, is het niet in dit leven, althans in de toekomst-

komende huishouding der vergelding, Kap. VIII: 11-13. — Hy had ook op nieuws waergenomen, dat de godlozen somtijds voorspoedig, en de rechtvaardigen ongelukkig waren. In de dagen zijner verblindings besloot hy 'er uit, dat de waereldsche vermaken, het hoogste goed van eenen sterveling uitmaken; maer nu had hy geleerd, dat de verborgene oogmerken van Gods bestuuring, omtrent de lotgevallen der stervelingen, voor ons hier op aerde onnaspeurlyk zijn. Nu had hy opgemerkt, dat men in dit leven een goed en vrolyk gebruik moet maken van de tijdelijke zegeningen; en zich, zonder zijne ziel te kwellen over de verborgene oogmerken der Voorzienigheid, met blijdschap en dankzegging bedienen van dien voorspoed, welken God ons in zijne bestiering toeschikt, Kap. VIII: 14-IX: 12.

Hierop volgt eene uitweiding over het nut der Wijsheid, zijnde eene nadere uitbreiding van de stelling, welke Kap. VIII: 1. kortelyk was voorgedragen, Kap. IX: 13-X: 3.

Hierby is een onderricht gevoegd voor eenen hoveling, om zich wijslyk te gedragen wanneer de Koning op hem vertoornd is, Kap. X: 4.

3. Na dezen uitstap, keert de PREDIKER nog eens weder, om het verslag te vervolgen van zijne gedane waarnemingen, omtrent de mislagen welke in het Burgerlyk bestuur plaets hebben; en daeruit neemt hy aenleiding, om verscheidene zedekundige lessen voor te dragen, welke betrekkelijk zijn tot de Staetkunde, Kap. X: 5-20.

Kap. XI: 1-6. wordt de mededeelzaamheid, aen den armen, aengeprezen.

C. Kap. XI: 7. begint SALOMO zijnen PREDIKER te fluiten, leerende hoe men wel zal sterven, en daertoe by tijds op zijn einde merken.

a. Dit stelt hy in het algemeen voor, zoo als het alle menschen raekt; vooral zulken, die tot eenen hoogen ouderdom opklimmen, Kap. XI: 7, 8.

β. Meer byzonder, wendt hy zijne vermaning tot onbedachtzame jongelingen, Kap. XI: 9-XII: 7.

C. Daerop besluit SALOMO zijn geschrift met
de

de woorden, waer mede 't zelve begonnen was, als de betoogde hoofdstelling, Kap. XII: 8.

2. Het overige van Kap. XII: 9-14. behelst, onzes erachtens, een aenhangfel, het welk in lateren tijd by den PREDIKER gevoegd is. — Dit schijnt ons vry duidelyk te blijken, uit de manier op welke dit slot aen het voorige is vastgehecht, *en voorts of voor het overige*; deze uitdrukking heeft zekerlyk geen verband met het voorheen beredeneerde. — Daerenboven het voorstel, Kap. XII: 9-14. is van dien aert, dat het niet van SALOMO schijnt oorspronglyk te wezen: het behelst een soort van lovrede op den Koninglyken Schryver van den PREDIKER, en zijne nuttige zedenlesfen. Voorts worden de vermaningen van verstandige Leeraren aengeprezen. — Ook schijnt 'er, in SALOMONS tijden, nog zulk een groot aental van Boeken niet geweest te zijn, als vs. 12. ondersteld wordt.

Door wien, en wanneer, dit aenhangfel by den PREDIKER gevoegd zy, kunnen en behoeven wy niet te bepalen. — Misfchien heeft het Koning HISKIAS gedaen, by gelegenheid, dat hy een aenhangfel by SALOMONS SPREUKEN, uit de nagelaten handschrioven van dien wijzen Vorst, liet voegen, SPREUKEN XXV: 1. en dan zal HISKIAS tot zijnen ZOON MANASSE

gesproken hebben. — Althans, 'er zijn meer geschreven onder de heilige Boeken van het Oude Testament, by welke in lateren tijd een aenhangfel gevoegd is, gelijk by DEUTERONOMIUM, het Boek van JOSUA, en PSALM LI. —

Zie daer, den inhoud en het redeverband van den PREDIKER, zoo als het my is voorgekomen, wat uitvoeriger voorgedragen. — Nadat ik dit Boek verscheidene malen gelezen en herlezen had, en het my meest waerschijnlijk was voorgekomen, dat SALOMO zijne eigene waernemingen opgeve, omtrent het gewicht der ondermaensche dingen, en het vruchtgevolg van de woelingen der sterfelingen, zoo als hy dezelve voor, onder, en na zinnen val gemaakt had; zette ik my aan de uitbreiding, om te beproeven of dit begrip met de byzondere uitdrukkingen en het geheele beloop van zaken zou kunnen overeen gebracht worden; met voornemen, om het zelve te laten varen, wanneer 'er zich aenmerkelyke zwarigheden opdeden. — Dit is de reden, dat ik in het opschryft, by Kap. I. omtrent het verband en het redebeleid, nog niets bepalen durvde. Met Kap. II en III. begon my de zaak duidelyker te worden, en tot Kap. IV. gevorderd zijnde, meende ik alle zwarigheden genoegzaam te boven te wezen. — Van daer en vervolgens,

gens, heb ik korte opschriften boven elk een Kapittel geplaatst, om het redebeleid aen te wijzen.

V. *Het oogmerk van den PREDIKER.*

Uit het gene wy zoo even, omtrent het redebeleid van SALOMO in dit Boek, gezegd hebben, blijkt het allerduidelykst, dat zijn oogmerk geweest zy: deels om een gedenkteeken op te richten, van zijne bekeering uit zijnen schroomelyken zondenval; deels om den menschen, de ydelheid der ondermaensche dingen onder het oog te brengen; deels, om by die gelegenheid verscheidene uitmuntende zedenlesfen voor te schrijven; deels ook, om hen te leeren hoe men wel zal sterven, en den weg inslaen tot een wezenlyk en bestendig geluk.

De PREDIKER stelt zijne lesfen aen eenen bepaalden persoon voor, welken hy geduurig in het eenvoudig getal aanspreekt, en Kap. XI: 9. eenen *jongeling* noemt. Wy schijnen 'er uit te moeten besluiten, dat SALOMO dit Boek wel, in de eerste plaats, ten nutte en tot waerschouwing van zijnen zoon REHABEAM geschreven hebbe, en dat dit aanleiding gegeven hebbe tot het inslaschen van eenige lesfen, het Staatsbestuur betreffende; maer evenwel zoo, dat dit geschrift, even als het Boek der SPREUKEN, ook in het algemeen, tot nut van het gansche Israëlietische volk zy ingericht geweest.

VI. *Het nut van den* PREDIKER.

Dit Boek, het welk voor het Israëlietische volk van ongemeen veel aenbelang was, is ook voor ons van eene zeer groote nuttigheid.

Het leert ons de ondermaensche zaken, in het ware daglicht te beschouwen. — Dit is toch de heerschende dwaesheid der stervelingen, dat zy zich aen het zinlyke verflaven, en hun hoogste goed zoeken in de dingen van den tijd. Deze gehechtheid der menschen aen de zinlyke dingen, is eene der voornaemste oorzaken, om welke het Euangelie op veeler harten geen den minsten invloed heeft (e). — Niets is derhalven van meerder belang, voor de verdwaesde stervelingen, dan hun de ydelheid der ondermaensche zaken onder het oog te brengen, en hen te waerschouwen, dat zy, in de onbestendige dingen van den tijd, geen wezenlyk heil zoeken. — SALOMO was, tot deze waerschouwing, meer geschikt dan iemand anders; hy had, als een rijk en zeer vermogend Vorst, overvloedige gelegenheid gehad om de waerdy der waereldsche zaken te kunnen beproeven. Een Wijsgeer mag vertoogen schrijven, tegen de liefde tot de waereld en hare ydelheden; 'er blijft altoos die schijnbare bedenking over, dat hy over de
waer-

(e) 2 Cor. IV: 3, 4.

waerdy der ondermaensche dingen geenzins bevoegd Richter zy; vooral niet over rijkdommen, vermaken en eerambten, omdat hy nooit of schaers gelegenheid gehad heeft, om deze dingen by ondervinding te leeren kennen: maer, SALOMO was overladen met rijkdommen, tot het hoogste toppunt van eer en aanzien verheven, en hy was in staet geweest, zich alle mogelyke vermaken te doen genieten. Hy had derhalven, meer dan eenig ander mensch, gelegenheid gehad, om van alles wat de waereld heeft en geven kan, de proev te nemen; en zijn wijsheid had hem in staet gesteld die gelegenheid op de beste wijze te gebruiken.

Het voorbeeld van SALOMO is recht geschikt, om ons te waerschouwen tegen de betoverende kracht van de verleiding der zonden. — Hy was op eene schroomelyke wijs gevallen: toen hy eenmaal aan de dwaesheid en de verleiding had toegegeven, doolde hy hoe langs hoe meer van den weg der gerechtigheid af; en ten laetsten kwam hy zoo ver, dat hy, hoe wijs, en hoe hoog begunstigd, Gods Voorzienigheid en het toekomend leven begon in twijfel te trekken. — Welk een zeer merkwaardig leerbeeld, om ons te wapenen tegen de verleiding, en ons bevreesd te maken voor de eerste afwijking van het pad der deugd!

Maer SALOMO is ook, in dit geval, een sprekend toonbeeld van Gods eeuwige ontferming, dat Hy zijnen beminden JEDIDJAH, hoe grouwzaam hy ook afge-

c I N L E I D I N G.

weken ware, weder te recht gebracht en in genade aengenomen heeft. Toen SALOMO misdaen had, strafte de H E E R hem wel met eene menschenroede, en met plagen der menschen kinderen; maer Gods goedertierenheid is van hem niet geweken (*f*).

Voor het overige, is 'er in dit Boek een aental van lesfen ingelascht; zoo voor byzondere personen, als tot het openbaer bestuur van zaken betrekelyk, welke ook voor ons by uitnemendheid nuttig zijn.

VII. *Uitlegkundige Schriften.*

De Uitleggers, die in onze tael over den PREDIKER afzonderlyk geschreven hebben, zijn geene andere dan:

J. SMITH, *over den PREDIKER van SALOMO*, II Deelen in 4°. en

G. BONNET, *Schetsgewijze opheldering van SALOMONS PREDIKER*, 2 Deelen in gr. 8°. zijnde een voorlooper van eene uitvoerige verklaring, welke wy nog met verlangen te gemoet zien.

(*f*) 2 Sam. VII: 14, 15.

I N L E I D I N G
T O T H E T
H O O G L I E D
S A L O M O N S.

Tot nader verstand van dit verheven en zeer duister Dichtstuk, moeten wy vooraf het een en ander kortelyk aenmerken.

- I. *Over den* NAEM.
- II. *Over den* DICHTER.
- III. *Over den* INHOUD *en het* REDEBELEID.
- IV. *Over den* TIJD *en de* GELEGENHEID, *op en by welke*
het zelve is opgesteld.
- V. *Over den* GODLYKEN OORSPRONG.
- VI. *Over den* GEESTELYKEN ZIN; *na het welk wy*
- VII. *De Uitlegkundige* SCHRIFTEN *zullen aenwijzen.*

I. *Over den* NAEM.

Dit Dichtstuk heet in het Hebreeuwsch, blykens het opschrift Kap. I: I. het LIED DER LIEDEREN, dat is, een zeer voortreffelyk, een allerheerlykst Lied. De Onzen vertalen het daerom door HOOG-

CH I N L E I D I N G.

LIED. — Indedaed, met het hoogste recht draegt dit zangstuk dien verhevenen tytel. SALOMO had een zeer groot aental van Liederen gedicht, het welk 1 Kon. IV: 32. op niet minder dan 1005 begroot wordt. Maer boven deze muntte dit Dichtstuk ver weg uit, en is daerom, door Gods gunstige voorzorg, alleen, van alle de overige, tot op dezen dag bewaerd gebleven. Dan, dat hier voornaemelyk ter zake dient, in dit Dichtstuk worden de meest verhevene verborgenheden, betreffende de wederkeerige liefde van CHRISTUS en zijn Kerk, zeer levendig afgebeeld; gelijk ons, by het betoog van den geestelyken zin, nader blijken zal.

De Joden hadden eene gansch zeer byzondere hoogachting, voor dit LIED DER LIEDEREN. *Alle Boeken van de Schryftuur, zeggen de THALMUDISTEN, zijn als het Heiligdom, doch het Hooglied is als het Heilige der Heiligen.* Men stond daerom niet toe, dat het zelve door iemand, die beneden de 30 jaren oud was, zoude gelezen worden; de diepe eerbied voor dit Godlyk geschrift maekte hen bevreesd, dat een onbedachtzaam jongeling, van sommige uitdrukkingen, welke hy niet verstond, eenig misbruik maken mogt. *De gansche waereld, zegt Rabbi AKIBA, is niet van zoo veel aenbelang, als die dag, op welken het Lied der Liederen aen Israël gegeven is (a).*

II.

(a) In tractatu Thalmudico JADDIM c. 3. fol. 157.

I N L E I D I N G. cxi

II. *Over den* DICHTER.

De Dichter van dit Lied is SALOMO. *Het Hooglied*, het welk SALOMONS is, zoo luidt het opschrijft, Kap. I: 1. — Het is waer, men zou het ook vertalen kunnen, voor, dat is *ter eere van* SALOMO, en dan zou 'er door worden te kennen gegeven, dat SALOMON de hoofdperfoon zy, van welken in dit Lied gezongen wordt. Maer alle de Psalmen, welke door DAVID gedicht zijn, worden op dezelve wijs *Psalmen van* DAVID genaemd: en 'er is in ons geval geene genoegzame reden voor, om van die gewoone beteekenis af te wijken; te minder om dat de joodsche Kerk, Koning SALOMO altoos voor den Dichter van dit zangstuk gehouden heeft.

De LXX vertalen het, immers in eenige handschriften, voor SALOMO, even als Ps. LXXII: 1. Maer het gezach der LXX is zekerlyk niet groot genoeg, om ons van de gewoone beteekenis der Hebreeuwsche uitdrukking te doen afwijken; en Psalm LXXII: 1. zouden wy dezelve ook niet verlaten hebben, indien wy 'er geene dringende redenen toe gevonden hadden.

De meermalen aengehaelde Heer EICHORN evenwel heeft, onlangs, met opzet gepoogd te bewijzen, dat Koning SALOMO de Dichter van het HOGLIED niet wezen kunne. SALOMO, zegt hy, kan

onmogelyk zijne eigene lieve bezongen hebben (b), en is van oordeel, dat deze liederen van eenen jongeren Dichter, aen den eersten zinger der lieve gewijd zijn (c). — SALOMO namelyk, zou in zijnen tijd de lieve, teder en aenminnig, onder zijne wijven gezongen; de jonge Dichter zou SALOMO naegevolgd, en zijne liederen aen hem gewijd hebben. Dien jongen Dichter weet evenwel de Hoogleeeraer niet aen te wijzen, noch ook te beflisfchen, of de Aucteur en de verzamelaer van deze liederen dezelve man zy, dan of zy onderscheidene personen geweest zijn (d).

De bewijsredenen zijn de volgende:

1. De eerste is ontleend uit de tael. „ De tael is „ zeker niet van SALOMO. In elken regel neigt „ zy tot het *Arameïsch*, en fchijnt aen deze lie- „ deren tijden aen te wijzen, wanneer reeds de „ verkeering der Hebreëen met de *Arameërs*, eenen „ grooten invloed op hen en hunne tael gehad „ kon hebben (e).”

Dan, men vergelijke het gene wy reeds voorheen, ter beantwoording van foortgelijk eene bedenking, omtrent den Schrijver van het Boek den PREDIKER, hebben aangemerkt (f).

2. Een tweede bewijs is genomen uit Kap. VI: 4. alwaar TIRZA, als eene hoofdstad, met Jerusale-
lem

(b) l. c. III. D. p. 637. (c) Idem Ibid. p. 636. (d) Ibid. p. 638, 640. (e) Ibid. p. 636. (f) Pag. XXXIV, XXXV.

lem in den zelfden rang geplaetst wordt, „ En,
 „ zegt de Heer EICHHORN, hoe had, in liede-
 „ ren van SALOMONS tijd, zy mogten dan van
 „ hem zelven, of alleen in zijnen leevtijd gezon-
 „ gen zijn, TIRZA als eene hoofd- en residentie
 „ Stad genoemd, en nevens *Jerusalem* kunnen
 „ gesteld worden, daer deze Stad eerst lang
 „ daarna de eere genoten heeft, om tot eene
 „ Hebreeuwſche Hovſtad verkozen te wor-
 „ den? (g).”

Deze bedenking meenen wy, in onze uitbreiden-
 de verklaring, ter aengehaelder plaets (h), ge-
 noegzaam te hebben uit den weg geruimd.

1. Het woord פֶּלֶאס *Paradijs* geeft den Hoogleeaer
 aenleiding, om daeruit een derde bewijs te ont-
 leenen, zeggende: „ of hoe kon een ſchriſt van
 „ SALOMONS tijd פֶּלֶאס (*Paradijs*) van eenen
 „ luſthov gebruiken, het welk, het mag dan een
 „ Vaderland hebben zoo als het wil, toch altijd
 „ alleen in latere Boeken te vinden is, Hoogl.
 „ IV: 13. verg. Pred. II: 5. Neh. II: 8.
 „ enz. (i)?”

Over dit woord, hebben wy, in onze INLEI-
 DING tot den PREDIKER (k), ook reeds gehan-
 deld.

2. Verder zegt de Heer EICHHORN: „ hoe had SALOMO
 „ zich zelven ook zoo trotsch kunnen ſchilderen,
 „ als hy daerin, in het HOGLIED namelyk, ge-

(g) Ibid. p. 637. (h) Pag. 376. (i) Ibid. 637. (k) Pag. XXXVL

„schilderd is (1)?” — Het is waer, SULAMITH roemt de de schoonheid van haren SALOMO, en zijne beminnelyke hoedanigheden, hemelhoog. Maer zy beminde hem teder. De verrukking van liefde vermeerderde nog zijne schoonheid in hare oogen. Zy was gewoon hem uitbundig te roemen. Wat wonder derhalven, dat SALOMO aen SULAMITH zoodanige woorden omtrent zijn perfoon in den mond legge, als zy meermalen gewoon was te spreken? Zou het geene gemaekte nedrigheid geweest zijn, wanneer SALOMO zijne beminde, op lageren toon, van zijn perfoon had doen spreken? en zou zulk eene nedrigheid wel ergens minder hebben kunnen te pas komen, dan in dit Lied der liefde?

7. Eindelyk hakt zijn Hooggel. den knoop geheel door, en ontkent het gezach van het opschryft: „En, zegt hy, wat leidt ons tot SALOMO, als „Dichter van deze Liederen, behalven het op- „schryft? en hoe zwak is het gezach van alle „opschryften, zoodrae DAVID en SALOMO het „onderwerp van derzelver inhoud zijn (m)?”

Over de opschryften der PSALMEN, hebben wy, in onze INLEIDING tot het vorige Xde Deel, met opzet gesproken (n). — Dit alles laet zich op het opschryft van dit Lied, gemakkelyk toepassen; en welke aanleiding is 'er om te bewe-

ren

ren, dat SALOMO zelfs dit opschriift niet boven zijn HOOGLIED zou geplaetst hebben? — Langs dezen weg zou men alle de opschriiften der gewijde Boeken kunnen verwerpen, en van alles, alles maken; en wat recht heeft men, om zonder eenig bewijs te zeggen, dat het *gezach van alle opschriiften, zoodrae DAVID en SALOMO het onderwerp van derzelyer inhoud zijn*, zwakker zy dan in eenig ander geval (o)?

Wy gaen voort, om iets te zeggen

III. Over den INHOUD en het REDEBELEID.

Niets is 'er, zelfs op de eerste lezing van dit Gedicht, blijkbarer, dan dat het een *lieyde lied* zy, in het welk de wederzijdsche en tedere liefde van SALOMO en SULAMITH gezongen wordt. Deze twee zijn de hoofdpersonen, welke sprekende worden ingevoerd, meest tot elkander, maer ook nu en dan tot de Hovelingen en Staetjuiffers. Tusschen beide spreken ook de *Dochters van Jerusaleem en Sion*, die onzes erachtens dezelve personen zijn.

I. De eerste vraag is, wie is de SULAMITH, Kap. VII: 13. — De naem betekend eene *vreedzame*. De Dochter van PHARAO, welke SALOMO ter Gemalinne genomen had, 1 Kon. III: 1. kan dus genaemd zijn, om hare vredelievende en beminnellyke geaertheid; of het kan afkomstig

(o) VAN IPEREN, *Brieven over het HOOGLIED II. D. p. 254-266.*
CARPZOVIVS l. c. p. 242, 243.

zijn van SALOMONS naem, als of men zeide de *vrouw van SALOMO*. — Kap. VII: 1. heet zy eene *Prinses dochter*.

II. Maer hoe moet deze dochter van den Egyptischen Koning, in dit Lied beschouwd worden? — Gemeenlyk houdt men het daervoor, dat SULA-MITH hier voorkome, als de *Bruid* van SALOMO, zoodat dit Dichtstuk eigenlyk een Bruilovtslied behelzen zoude, gedicht by gelegenheid en ter gedachtenis van SALOMONS Huwelyk, met de Egyptische Rijks-prinses. — De grond van dit geheele begrip is daerin gelegen, dat SULA-MITH meermalen de *Bruid* genaemd worde, Kap. IV: 8, 9, 10, 11, 12. V: 1. Men voegt 'er by, dat 'er ook *maegden* worden ingevoerd, door welke men de speelnooten van de Bruid verstaet, en dat 'er melding zy van SALOMONS *vrienden en metgezellen*, die de speelnooten van den Bruidegom wezen zouden, Kap. V: 1. VIII: 13.

8. De zeer geleerde Fransche Bisfchop J. B. BOS-SUET, heeft dit Gedicht aangemerkt als een Bruilovtslied, het welk ingericht was nae de plechtigheden der joodsche Bruilovtsfeesten, welke zeven dagen lang gevierd werden (p). Op dien grondslag, dat de Hebreeuwen gewoon waren, het Huwlyksfeest zeven achter een volgende dagen te vieren, Gen. XXIX: 27, Richt.

Richt. XIV: 12. onderscheidt de Kerkvoogd in dit gezang zeven deelen, in welke de onderscheidene plechtigheden, op elk der zeven feestdagen voorgevallen, zouden vermeld worden. — Van den *eersten* dag zou gehandeld worden Kap. I: 2. tot II: 6. van den *tweeden* dag Kap. II: 7-17. van den *derden* dag Kap. III: 1. — V: 1. van den *vierden* dag Kap. V: 2. — VI: 9. van den *vijfden* dag Kap. VI: 10. — VII: 11. van den *zesden* dag Kap. VII: 12. — VIII: 3. en van den *zevendenden* dag Kap. VIII: 4-14.

De groote LOWTH heeft dit ontwerp overgenomen (q). — Naderhand heeft THOMAS PERCY, Rector te Witby en Kapellaen by den Graev van Northumberland, het begrip van gemelden Bisfchop nader beschouwd, in een werkje, het welk in den jare 1772, in onze taal vertolkt, is uitgekomen, onder den tytel: *Het LIED van SALOMO op nieuws vertaeld, uit het oorsprongelyk Hebrceewsch, met eene uitlegging van het zelve, en daer toe behoorende aenteekeningen. Uit het Engelsch overgezet.* De Heer PERCY neemt het ontwerp van Bisfchop BOSSUET in het algemeen over; maer in de nadere ontwikkeling is hy van zijnen voorganger afgeweken, vooral in de fchikking der verscheidene gedcelten of dagen, welke

(q) *De S. Poefi Hebr.*

op eene andere, en zoo hy meent natuurlyker wijs verdeeld worden. — Het gedicht zou uit zeven Veldzangen bestaen.

1. De *eerste* zou vervat zijn van Kap. I: 2 — II: 7. „ De Bruid, zegt hy, was des
„ avonds te vooren te huis gebracht, in
„ SALOMONS Paleis, en gehuisvest in zijn
„ HADERIM, of Binnenkameren, waer hy
„ zijne vrouwen deed bewaren; in den
„ morgenstond bevindt zy zich alleen met
„ hare speelgenooten, terwijl de Bruide-
„ gom zich tot zijne landvermaken bege-
„ ven had (r).”
2. De Veldzang van den *tweeden* dag zou zich van Kap. II: 8. tot Kap. III: 5. uit-
strekken. „ Hier, zegt de Schrijver,
„ spreekt de Bruid alleen, en wendt hare
„ reden in een doorgaend verhael, nae de
„ Grieksche wijs, tot de rei der maeg-
„ den (s).”
3. De Veldzang van den *derden* dag „ begint
„ met het aenvoeren van het Bruiloftsbed
„ of Pavilioen, en eindigt met de plech-
„ tigheid, van het aflagten van den sluier
„ der Bruid,” Kap. III: 6. — IV: 7. (t).
4. In den Veldzang van den *vierden* dag
„ zou de Bruidegom zich zelven verklaren,
„ de

- „ de befchermer der Bruid te zijn, en
 „ betuigen, dat hy haer zuiver en onge-
 „ fchonden ontvangen had, als mede, dat
 „ hy in haer alle de aengenaemheden van
 „ den echten ftaet genoot,” Kap. IV: 8. —
 V: 1. (u).
5. Hierop volgt de Veldzang van den *vyfden*
 dag „ behelzende een plechtige verklaring
 „ van den Bruidegom, dat hy zijne Bruid
 „ verkiest boven alle andere vrouwen,”
 Kap. V: 2. — VI: 10. (v).
6. Zijn begrip omtrent den Veldzang van den
zesden dag, die van Kap. VI: 11. zou
 voorkomen, tot Kap. VIII: 4. ftelt de
 gemelde Schrijver dus voor: „ Het plech-
 „ tig naer bed geleiden van de Bruid en
 „ den Bruidegom, het welk zulk een we-
 „ zenlyk gedeelte der Huwlyksgebruiken
 „ van alle Natien uitmaekt, fchijnt het
 „ onderwerp te zijn van den veldzang van
 „ dezen dag. Deze plechtigheid is uitge-
 „ fteld tot nu toe; wanneer men onderftel-
 „ len mag, dat de Bruid, na eene vyfdaeg-
 „ fche bywooning, hare maegdelyke fchaem-
 „ te eenigzins zal zijn te boven gekomen.
 „ De *huppa*, of het Bruids paviljoen is,
 „ om hen te ontvangen, gereed gemaakt
 „ in den notenhov” (w).

(u) Pag. 18.

(v) Pag. 21.

(w) Pag. 22.

7. De Veldzang van den zevenden dag, Kap. VIII: 4-14. „schijnt te behelzen, de volstreckte sluiting van het huwelyks-contract, nevens de begroting van het huwelyksgoed.” (x)

Maer dit begrip, is onzes erachtens onbestaenbaer, om de volgende redenen:

- A. Omdat de verdeeling geheel willekeurig is: zy is alleenlyk daerom tot een zevental geschikt, om het gansche lied aen de onderstelling dienstbaer te maken, dat 'er op de zevendaegsche plechtigheden van een Oostersch huwelyk geoogd worde. — In het vervolg meenen wy te zullen aentoonen, dat 'er niet zeven, maer veel meer onderscheidene gezangen in dit lied voorkomen.
- B. Omdat 'er in het gansche lied, geene de minste melding gemaekt wordt van een huwelyks-plechtigheid, noch iets, het welk ons aen een Bruilovtsfeest doet denken. — Het hoofd-onderwerp het welk bezongen wordt, is de liefde van SALOMO tot SULAMITH, en van haer tot dien grooten Koning; men vindt niets van de gewoone huwelyks-plechtigheden, niets van eenen prachtigen vreug-

vreugde-maeltijd, niets van den stoet die het Vorstelyk paer vergezelde, niets van de gelukwenschingen der gasten, niets van het vrolyk gejuich, het snarenspel en andere teekenen van openbare vreugde, niets van de blijdschap des eersten nachts, enz.

C. De Koninglyke Bruidegom, zou, volgens den Bisfchop BOSSUET, als een Herder worden afgeteekend, en des morgens vroeg vertrekken, om zijn vermaek in zijn gewoone arbeid- en herderswerk te nemen. — Maer is het eenigszins voegzaam, dat een Bruidegom, in de huwelyksweek, geene vrye dagen nemen zoude; dat hy zijne nieuw gehuwde en zijne gasten, den ganschen dag alleen zou laten? (y)

D. Niet minder onvoegzaam, schijnt ons de schikking van den Heer PERCY; die het naer bed geleiden van de Bruid en den Bruidegom, eerst tot den zesden dag brengt, en dan de volftrekte fluiting van het huwelyks-contract, nevens de begrooting van het huwelyks-goed, nog later en tot den laetsten dag bepaelt.

(y) MICHAELIS, *in annotat. ad LOWTH, de S. Foefi Hebr.* p. 591.

E. Al verder, in het HOOGLIED komen zaken voor, welke in zeer onderscheidene jaerfaizoenen zijn voorgevallen. — Dan eens wordt de lente verbeeld, wanneer de wijnstokken jonge druivkens hebben, de winter voorby gegaen is, de bloemen gezien worden in den lande, enz. Kap. II: 11-13. Dan wordt de zomer geteekend, wanneer alle de vruchten rijp zijn, Kap. V: 1. Daerna weder de lente, Kap. VII: 12. — Hoe kan men dan met mogelykheid, den inhoud van dit lied, tot het voorgevallene op zeven bruilovts dagen betrekkelijk maken?

F. Volgens het ontwerp van den Heer PERCY, moeten alle de onderscheidene bedrijven, op ééne en dezelve plaats zijn voorgevallen. „ Het gansche too-
„ neel, zegt hy daerom, van deze ver-
„ heven Veldgezangen, is blykbaer ge-
„ plaetst binnen den omtrek van het
„ Paleis en de Vorstelyke Tuinen.” (2)
Maer niets is 'er blykbarer, dan dat 'er zeer onderscheidene bedrijven geteekend worden, welke niet anders dan op zeer verschillende plaetsen, die somtijds ver van een gelegen waren, kunnen voor-
ge-

gefallen wezen. Kap. I: 4. om slechts ettelyke voorbeelden op te geven, is SULAMITH met den Koning in *zijne binnenkameren*, Kap. I: 7, 8. komt SALOMO voor als een herder, die *zijne schapen weidt en zijne kudde legert in den middag*, Kap. I: 12. houdt de Koning het middagmael aan *zijne ronde tafel*, Kap. II: 8. ziet SULAMITH haren liefsten van verre aenkomen, *springende op de bergen, kuppelende op de heuvelen*, Kap. III: 2. loopt SULAMITH by den nacht *de stad* door, om haren liefsten *in de wijken en in de straten* te zoeken, Kap. III: 6. komt zy wederom op *uit de woestijne*, Kap. IV: 8. is zy by haren liefsten op den *Libanon*, op den *top van Amana*, op den *top Senirs en Hermons*, by de *wooningen der leeuwinnen*, en op de *bergen der luipaerden*, enz.

G. Eindelyk, en dat alles afdoet; in dit lied wordt niet van eenen *Bruidegom* en eene *Bruid* gehandeld, maer hier wordt de kuifche huwlykslievde bezongen van een paer echte lieden. — SALOMO en de Egyptifche Rijks-Princes, komen in deze gezangen voor als echte lieden, die reeds eenigen tijd, door het huwelyk, waren vereenigd geweest. Dit is onzes

erachtens , zoo uit het gansche beloop van zaken , als uit verscheidene byzonderheden , allerduidelykst.

Wy zullen slechts eenige stalen opnoemen. — Aenstonds begint *SULAMITH*, Kap. I: 2. *Hy kusfe my met de kussen zijnes monds*, dat is, hy kusfe my by herhaling, niet slechts met het uiterste zijner lippen, maer met vollen monde. Zou eene eerbare Bruid onder ons zoo spreken, en 'er byvoegen, Mijn Bruidegom, *uwe uitnemende liefde is beter*, is voor my aengename en meer verkwikkende *dan wijn*? hoe veel te minder kan men zulk eene tael verwachten van eene Bruid in het Oosten, daer men zoo kiesch is op de ingetogenheid van het vrouwelyk Geslacht? „ Is het wel te denken, dat eene „ Oosterfche Juffer, dat eene Oosterfche „ Prinfes, in de gewoone tederheid en „ ingetogenheid dier landstrecken opge- „ bracht, zich, voor het aengaen van „ het huwelyk, op deze wijs zou hebben „ uitgedrukt”? (a) — Maer alle zwaarigheid verdwijnt volkomen, wanneer
men

(a) *HARMER*, *Schem eenor nieuwe verklaring van SALOMONS ROEGELIED*, p. 89.

men zich SALOMO en SULAMITH, als echte lieden voorstelt. (b) — SALOMO prijst de schoonheid van SULAMITH, op zulk eene wijs, en ten aanzien van zulke byzonderheden, dat 'er een reeds voltrokken huwelyk moet ondersteld worden; te meer, omdat een Bruid, in het Oosten, zich nimmer ongedekt en zonder sluier aen haren Bruidegom ver- toont, dan na de voltrekking van het huwelyk, verg. Kap. IV: 1-7. VII: 1. enz. Niet minder roemt SULAMITH, de schoonheid van SALOMONS gestalte en leden, Kap. V: 10-16. Kan men zulk eene tael verwachten van eene eerbare Bruid, vooral in het Oosten? — Ook komen 'er, om 'er niet meer by te voegen, zulke spreekwijzen voor, welke zelfs eene onderlinge bedgenootschap aenwijzen; by voorbeeld: Kap. III: 1. *Ik zocht des nachts op mijn leger, hem dien mijn ziel liev heeft.* Dit kan onmogelyk de tael van eene Bruid zijn: „ Zou eene „ Bruid in Europa, met eerbaerheid, „ eene dusdanige tael mogen voeren, „ hoe veel minder in het Oosten en on- „ der de Joden? — Deze byzonder-

(b) VAN IPEREN, l. c. II. D. p. 116.

CXVIII I N L E I D I N G.

„heid alleen, moet de onderstelling van
„den Heer BOSSUET en anderen over
„hoop werpen.” (c) Iets van dien zelve
aert, vinden wy ook Kap. V: 2-6. als
mede Kap. VII: 11, 12.

Het is waer, SULAMITH wordt, herhaalde keeren, gelijk wy reeds hebben aengemerkt, de *Bruid* genaemd. — Maer met deze benaming, wordt niet anders te kennen gegeven, dan dat de liefde van SALOMO tot zijne SULAMITHE, schoon zy reeds eenen tijd lang waren gehuwd geweest, nog even vurig was als die van eenen Bruidegom tot zijne Bruid. — SALOMO noemt haer ook zijne *zuster*, Kap. V: 2. het gene, zekerlyk, mede niet in eenen eigenlyken zin moet genomen worden. (d)

Alleenlyk zou men kunnen denken, dat de liefde welke hier geteekend wordt, te groot en te vurig schijne voor echte lieden, die reeds eenen tijd lang zijn gehuwd geweest. — Maer men herinnere zich, dat 'er een zeer aenmerkelyk onderscheid zy, tusfchen de

(c) VAN IPEREN, I. C. H. D. p. 151. HARMER, I. C. p. 18, 19.
(d) J. V. D. HONERT, *Voorraden voor het VII. Deel der Eng. Godgel.* p. 7, 8.

de huwelyken in Europa en in het Oosten. By ons bestaet een gelukkig huwelyk in eene eenparige, onafgebrokene liefde: de echtgenoten woonen bestendig te zamen; de dagelyksche gewoonte maekt de liefde wel oprecht en hartelyk, maer, 'er komen zulke hoo-ge drivten niet te pas, die stof zouden kunnen geven tot soortgelijken liefdezang. Dan, in het Oosten heeft het huwelyk, door de veelwijvery, eene gansch andere gedaente: daer verkeerē de Echtgenooten niet gemeenzaem en eenparig met elkander; huwelyks-vereeniging, heeft alleen plaets by gelegenheid van een bezoek, het welk de man aen zijne vrouw geeft; tusschen deze bezoeken verloopt menigmael een geruime tijd; en dit geeft aanleiding dat de drivten, welke eenigen tijd lang gesluimerd hebben, somtijds met een veel grooter vuur ontbranden. (e)

Het staet derhalven by ons vast, dat SULAMITH in het HOOGLIED moet beschouwd worden, niet als de Bruid, maer als de wettige Gemalin van SALOMO. — Deze éēne waerneming zou al-

(e) MICHAELIS, l. c. p. 593.

leen genoeg zijn , om het ontwerp van den Bisfchop BOSSUET en den Heer PERCY, geheel den bodem in te flaen. — Daerdoor vervallen tevens de andere onderftellingen van alle de zulken, die aen een Bruiloftslied denken.

2. Ondertusfchen, heeft deze waerneming, den fchranderen Heer HARMER, aenleiding gegeven om een geheel nieuw ontwerp, ter verklaring van het HOOGLIED uit te denken, het welk de Eerw. J. VAN IPEREN, in onze taal vertolkt en met aenmerkingen verrijkt, in het jaar 1778 heeft uitgegeven, onder den tijtel: *Schetfe eener nieuwe verklaring van SALOMONS HOOGLIED door THOMAS HARMER, Schrijver der waernemingen over het Oosten.*

's Mans begrip komt hoofdzakelyk hierop neder, dat 'er in het HOOGLIED twee Koninginnen voorkomen: zijnde de ééne eene Jodin, welke SALOMO, reeds eenigen tijd geleden, tot zijne wettige Vrouw en Koningin genomen had; en de andere een bywif, die nu getrouwd, en tot eenen hooger rang onder de wijven verheven wierd. Het HOOGLIED zou derhalven een bruiloftslied zijn, by gelegenheid van het laetstgemelde huwelyk, waer over de eerste Gemalin onderfteld wordt gansch niet te vrede te

wezen. „ Men kan, zegt de Heer HARMER,
 „ daer, zo ik wel denke, met geene de
 „ minste redelykheid aen twifelen, (dat na-
 „ melyk de tael, Kap. III: 1. de tael zy van
 „ eene getrouwde vrouw,) en zoo dat eens
 „ wordt aengenomen, dan staet het paelvast
 „ dat de perfoon die daer spreekt, onder-
 „ scheiden moet zijn van de perfoon, wel-
 „ ker bruiloft thans gevierd, en in het Lied
 „ der Liederen opgezongen wordt. — Ook
 „ is 'er, zoo ik vermoede, geen weg uit te
 „ vinden, geen middel om deze waerneming
 „ te verydelen; dan alleen by vooronderstel-
 „ ling, dat de juffer, welker bruiloft hier
 „ wordt opgevijzeld, voormaels een bywiv
 „ van SALOMO ware geweest; maer, nu
 „ eindelyk op eene meer plechtige wijze ge-
 „ trouwd wordt, en tot eenen hooger
 „ rang onder de wijven verheven, en dat
 „ dus een bruiloft van dien aert hier zou
 „ worden opgezongen.” (f)

Volgens dit ontwerp derhalven zijn 'er
 twee Koninginnen, die in het HOGLIED
 sprekende worden ingevoerd. „ Men zal,
 „ zegt de vernuftige Schrijver, eenige by-
 „ voegfelen moeten brengen in de lijst der
 „ sprekende perfonen, en wel eene andere

(f) HARMER, l. c. p. 18, 19.

„ Echtgenoot van SALOMO, die eenen aen-
 „ zienlyken tijd reeds deszelvs Gemalin ge-
 „ weest was, voor de Vorstinne welker brui-
 „ loft hier gevierd wordt; en dus, dat deze
 „ vroegere Gemalinne hier eene onderschei-
 „ dene spreekster oplevert. — Dus moet
 „ het ook noodwendig, in het byzonder be-
 „ paeld worden, welke de woorden zijn in
 „ dit gezang, die men, aen ieder dezer bei-
 „ de Mevrouwen, in den mond moet leg-
 „ gen.” (g)

Men kan niet ontkennen, dat de Heer
 HARMER, zijne nieuwe verklaring van het
 HOOG LIED, nae die onderstelling van de
 twee sprekende Koninginnen, zeer vernuftig
 hebbe uitgewerkt; maer met dit alles, komt
 ons het geheele ontwerp gansch onaenneme-
 lyk voor. (1.) Voor eerst, wordt de onder-
 stelling van eene voorige Joodsche Konin-
 gin, geheel willekeurig en zonder den min-
 sten schijn van eenig bewijs aengenomen.
 „ In de Boeken van SAMUEL, der KONIN-
 „ GEN, en der CHRONIJKEN, vinden wy,
 „ zoo als men by JOSEPHUS, iets van die
 „ Joodsche Echtgenoot van SALOMO, wel-
 „ ke de schrandtheid van onzen Schrijver
 „ heeft uitgedacht, om daerop zijn uitleg-
 „ kun-

„kundig stelsel voor het HOOGLIED te
 „bouwen.” (*b*) — (2.) Daerenboven, de
 Oosterfche Vorften hadden wel verfcheidene
 wijven en bywijven; maer evenwel hadden
 zy maer ééne Gemalin, welke den tytel voer-
 de van de Koningin, gelijk ons uit de ge-
 fchiedenis van ESTHER genoegzaam geble-
 ken is. — (3.) Door het trouwen der twee-
 de Gemalin, zou SALOMO, aen de eerfte Ko-
 ningin, eene zeer zware verongelijking heb-
 ben aengedaen: dit begreep de Heer HARMER
 wonder wel; maer hy neemt de toevlucht
 tot de ongemeene wijsheid van SALOMO,
 welke hem een middel zal aen de hand ge-
 geven hebben, om daerop zoodanig eene
 fchikking te maken, dat de eerfte Koningin
 niet van hare voorrechten beroofd wierd,
 en reden had om te vrede te wezen. Dan, alle
 ontwerpen van bemiddeling tufchen de twee
 Koninginnen, zouden, van wegens den nae-
 yer en minnenijd, volftrekt onuitvoerbaar
 geweest zijn. — (4.) Om dit ontwerp nog
 meerder fchijn by te zetten, onderftelt de
 Schrijver, dat SALOMO eene buitengewoone
 verzekering gekregen hebbe, dat God het
 trouwen van die tweede Koningin goedkeur-
 de, het zy in eenen droom, het zy door

(*b*) VAN IPEREN, in de *aenmerkingen op HARMER*, p. 69.

den mond van eenen Propheet. (i) Maer, het is op zijn minst zeer onbedachtzaam en zorgelyk, dergelijke openbaringen te verzinnen; dus doende, zou men alles, door het verdichten van openbaringen, kunnen goed maken.

Dit weinige denk ik, zal genoeg wezen, om het ontwerp van den Heer HARMER, en de verklaring van het HOOGLIED, welke hy daerop gebouwd heeft, te wederleggen. De zeer geleerde VAN IPEREN, heeft het onbestaenbare, ten aenzien der byzonderheden, *in zijne aenmerkingen* op dit werk, uitvoeriger aangetoond.

1. De Heer JACOBI, heeft eene nieuwe verklaring van het HOOGLIED gegeven, welke nog veel zonderlinger is; te weten, de persoon welke onder den naam van *Bruid* of *SULAMITH* voorkomt, zou een wijngaardniers dochter zijn, welke onlangs getrouwd was aen eenen jongen Veehoeder; die in dit lied, de *Beminde* en *Vriend* zou genaemd worden. Deze jonge boeren vrouw, zou, van wegens hare uitnemende schoonheid, by SALOMO geroemd en ten Hove gelokt zijn: SALOMO zou haer op allerlei wijzen hebben aangezocht, om aen zijne on-
tuch-

tuchtige oogmerken dienstbaer te worden; maer in weerwil van alle veel vermogende verzoeken, zou zy haren beminden zijn getrouw gebleven. — Deze gebeurtenis zou, volgens het begrip van gemelden Heer JACOBI, *Consistoriael Raed en Generael Superintendent te Celle*, door den eenen of anderen Heiligen van SALOMONS tijd, in de gedaente van een Drama of Toneelstuk gebracht zijn; deels om deze en gene vrouwen van het voornemen aftetrekken, om den wellustigen Koning te wille te zijn; deels ook en voornamelyk, om den Koning, als een verleider van jonge eerlyke vrouwen, ten toon te stellen, en hem langs dien weg, van zijne ontuchtigheid tot inkeer te brengen.

De Heer N. BARKEY heeft deze nieuwe verklaring van het HOOGLIED, in onze tael, in het jaer 1774. uitgegeven. — Het Boek baerde zeer veel opzien, en werd spoedig wederlegd door den Eerw. KRIEGER, door de Schrijveren der Nederlandsche Bibliotheek, en anderen. — Wy zullen daerom met eenige korte aenmerkingen volstaen kunnen. Zy zijn de volgende:

- i. Volgens dit ontwerp kan SALOMO de Schrijver van het HOOGLIED niet wezen; in tegendeel, het zal door den een of anderen Heiligen zijn opgesteld, om SALO-

mo als een verleider van jonge eerlyke vrouwen afteteken.

2. Het HOOGLIED zal in eenen rang moeten gesteld worden, met de Roman van PAMELA, en dergelijke schriften.
3. Deze nieuwe verklaring is geheel willekeurig; de verleiding van de jonge boerenvrouw wordt zonder eenig bewijs aangenomen.
4. Dit ontwerp is voor SALOMO hoogst beleedigende. — Hy was, nae den Oosterfchen trant, een wellustig Vorst. Hy had een verbazend aental van wijven en bywijven, en in zijnen ouderdom liet hy zich zelfs door de heidensche bywijven verleiden, om de grouwzaamste afgodery te begunstigen. Maer 'er is geen schijn of schaduw, om hem te verdenken, dat hy getrouwde vrouwen heeft zoeken te verleiden. Ook wordt deze zaak, buiten alle andere aanmerkingen, geheel ongeloofbaer, wanneer men in overweging neemt, dat hy zulk een talrijk getimmer had, en dat hem geene gelegenheid ontbrak, om de schoonste maegden uit alle oorden te laten verzamelen. — Het is derhalven hoogst beleedigende voor SALOMO, dat hy, zonder eenige schijnbaren grond, geteekend worde, als een Koning, „ die laeggeestig
„ ge-

„ genoeg was, om de deugd, onder het oog
„ van zijn volk, lagen te leggen, en be-
„ spottelyk te maken (k).”

5. Eindelyk, om 'er niet meer by te voegen, het gehele tooneel der gewaende gebeurtenis, en de schikking der spreekbeurten, zoo als het een en ander door den Heer JACOBI wordt voorgesteldt, is ten eene-mael onbestaenbaer. — SULAMITH, de onderstelde wijngaerdeniers dochter, wordt ten Hove gebracht; niet alleen, maer te gelijk met den man aen welken zy onlangs getrouwd was. SALOMO stelt zijne kunstgrepen openbaer in het werk, om SULAMITH te verleiden, in tegenwoordigheid van zijne hovhouding van Saletjonkers en Hovdames. De eerste worden ook al mede verliefd, en de laetste jaloers. SULAMITH wederstaet de verleiding van SALOMO, en maekt alle zijne kunstgrepen krachteloos, enkel door de schoonheid van haren man te roemen. — Het slot van de gansche zaak is eindelyk, dat de belaegde SULAMITH des nachts, uit het binnenste van het zoo sterk bewaerd Paleis, weet te ontvluchten.

7. Tot dus ver hebben wy nog niets anders gedaen, dan wederleggen en afbreken. Het

(k) JACOBI *Nieuwe verkl.* p. 23, 25, 26. van de Voorreden.

wordt tijd dat wy aenwijzen , hoe ons de zaak zy voorgekomen.

Vooraf neem ik, als zekere en betoogde stellingen aen: — Vooreerst dat SULAMITH niet als de Bruid van SALOMO moet beschouwd worden, maer als zijne Gemalin; zijnde de Egyptische Rijksprinses, met welke de Vorst reeds eenigen tijd was gehuwd geweest. — Ten tweeden, dat de gebeurtenissen, van welke in dit Lied gezongen wordt, op verschillende tijden en onderscheidene plaetsen zijn voorgevallen. — Ten derden, dat 'er onderscheidene Sprekers worden ingevoerd, die onderscheiden en tot elkander het woord voeren.

Uit deze beginfelen meenen wy te mogen afleiden, dat het HOOGLIED geen *Drama* of tooneelftuk zy: want de onderscheidene gesprekken, op verschillende tijden en plaetsen gehouden, hebben geen verband met elkander, en zien op zeer verschillende gebeurtenissen. — Wy beschouwen daerom het HOOGLIED als een bundel van gezangen, in welke de wederzijdsche liefde van SALOMO en zijne Gemalin, zoo als zy op onderscheidene tijden, plaetsen, en wijzen geöpenbaerd is, bezongen wordt.

Maer hoe veel gezangen zijn 'er in het HOOGLIED? Waer begint het één, en waer eind-

eindigt het ander? — Die onderscheiding is indedaed zeer moeilyk, en moet alleen uit de tael en uitdrukkingen worden afgeleid.

„ Er zijn zulke beschrijvingen, van personen
 „ die aen het spreken gaen, niet tusfchen
 „ ingeweven, als die wy ontmoeten in
 „ HOMERUS, eenen van den oudften der Grie-
 „ ken, noch zelfs de bloote eigen namen ge-
 „ bezigd, om by het opflaen en beschouwen
 „ van het Heilig boek te dienen, tot eene
 „ eigenaertige opheldering van het beloop
 „ der zaken, gelijk wy dat in het Boek van
 „ JOB aentreffen: Daerna opende JOB zijnen
 „ mond en vervloekte zijnen dag. — Toen
 „ antwoordde ELIPHAZ *de Themaniter* en
 „ zeide. — Maer JOB antwoordde. —
 „ Toen antwoordde BILDAD *de Suhiter* en
 „ zeide, enz. (1).” — Wy moeten hier
 raedplegen, deels met de tael, deels met de
 uitdrukkingen. — De tael leert ons, uit
 de mannelyke en vrouwelyke uitgangen der
 Hebreeuwfche woorden, of 'er een man dan
 eene vrouw fpreke; als mede uit het enkel
 en meervouwig getal, of 'er één dan meer
 personen het woord voere. — Voorts moe-
 ten wy uit de uitdrukkingen, en de voor-
 geftelde zaken, beoordeelen, op welken der

(1) HARMER l. c. p. 25.

sprekende personen het een en ander, voor het naest toepasselyk zy.

Op deze gelegde gronden, hebben wy het HOOGLIED verdeeld in XII Cantaten of gezangen. — Wy zijn hierin den zeer geleerden VAN IPEREN (*m*) meerendeels gevolgd; hoewel wy, zoo ten aanzien van de verdeling, als sommige byzondere uitdrukkingen, redenen meenen gevonden te hebben, om van dien oordeelkundigen Schrijver hier en daer te verschillen.

A. Het *eerste* GEZANG strekt zich volgens onze opvatting uit, van Kap. I: 2. tot Kap. II: 7. — De sprekende personen zijn SALOMO, SULAMITH, en de DOCHTERS VAN JERUSALEM. — De geschiedenis welke hier bezongen wordt, is buiten op het land, in de nabuurschap van SALOMONS buitenverblijf, voorgevallen. — Door de DOCHTERS VAN JERUSALEM schijnen eenige juffers, uit de aanzienlykste huizen van Jerusaleem, bedoeld te worden, die zich by deze gelegenheid mede op het land bevonden, om de Koningin van naby te beschouwen. — SALOMO wordt verbeeld als een herder, die *zijne schapen weidt en zijne kudde legert in den middag*, Kap. I: 7, 8.

A. Eerst

I N L E I D I N G. cxxxi

- A.* Eerst vat SULAMITH het woord op, verkla-
rende, zoo in eene alleenspraek, als tot ge-
melde Dochteren van Jerufalem, haer ver-
langen, om haren Koninglyken Gemael
te ontmoeten, Kap. I: 2-8.
- B.* Daerna spreekt SALOMO, vs. 9-11. —
SULAMITH wordt verbeeld als van de
dochteren Jerusalems afgescheiden zijn-
de, en zich met hare maegden op weg
begeven hebbende, om den Vorstelyken
Herder op te zoeken; terwijl SALOMO
haer op eene aengename wijs verrast en
vriendelyk aenspreekt.
- C.* SULAMITH, in SALOMONS Veldtent in-
geleid, om het middagmael te houden,
spreekt tot hare maegden, vs. 12-14.
- D.* Hierop volgt eene famenspraek, tus-
schen SALOMO en SULAMITH, in de gemelde
Veldtent, vs. 15-17.
- E.* Wijders spreken SALOMO en SULAMITH
tot hare maegden, Kap. II: 1-6.
- F.* Eindelyk spreekt SULAMITH tot de
dochteren van Jerufalem, na dat zy tot
dezelve was wedergekeerd, vs. 7.
- B.* Het *tweede* GEZANG meenen wy te vinden
Kap. II: 8-17. — De tijd die hier wordt
afgebeeld, is die van de aengename len-
te. — SALOMO en SULAMITH zijn hier
de hoofdpersonen; die verbeeld worden
- XII. DEEL. [I 2]

elkanderen te ontmoeten in den Koninglyken lusttuin, by den muur en de uitzichten der Vorstelyke Priëlen, en wijders eene wandeling te doen door de wijngaerden en den bloemtuin; tot dat SALOMO zich, met het klimmen van den dag, van haer afscheidde, om zijne Staetszaken te bevorderen.

C. In het *derde* GEZANG spreekt SULAMITH tot de Dochteren van Jerusaleem, en verhaelt aen dezelve, hoe zy haren Koninglyken Gemaal, na eene lange afwezigheid, bewogen had, om met haer een tochtje te doen naer Egypte, en hare moeder een bezoek te geven, Kap. III: 1-5.

D. Daerop volgt het *vierde* GEZANG, in het welk de terugtocht van SALOMO en SULAMITH, uit Egypte, op eenen dichterlyken trant, geschilderd wordt, Kap. III: 6-11.

E. In het *vyfde* GEZANG is SALOMO alleen de Spreker; die zijne tael wendt tot SULAMITH, en haer, na hare uitnemende schoonheid geprezen te hebben, uitnodigt, om eene jachtparty by te wonen, Kap. IV-8. — De plaets der byeenkomst moet men zich verbeelden, als een Paleis van SALOMONS buiten-verblijf. De tijd was de vroege morgenstond.

F. In het *zesde* GEZANG, Kap. IV: 9. — Kap. V:

I N L E I D I N G. cxxxiii

V: 1. komt SALOMO voor, als omringd van zijne Hovelingen, en SULAMITH, met hare maegden, ontmoetende in eenen tuin die voor haer geschikt was, op eenen aengenamen zomerdag.

A. SALOMO spreekt tot SULAMITH, en roemt hare schoonheid, Kap. IV: 9-14.

B. SULAMITH nodigt haren Koninglyken Gemaal, om gebruik te maken van de vruchten in haren tuin, Kap. IV: 15, 16.

C. Daerop geeft SALOMO zijnen Hovelingen vryheid, om van den rijken voorraad gebruik te maken, Kap. V: 1.

G. Het *zeyende* ZANGSTUK, Kap. V: 2-16. behelst eene zamenſpraek, tufſchen de SULAMITH en de DOCHTEREN VAN JERUSALEM. Zy verhaelt, wat haer des voorigen nachts in eenen droom gebeurd was, met verzoek om haren Koninglyken Gemaal de overmaet van hare liefde bekend te maken, vs. 2-8. — Op de vraag der dochteren van Jeruſalem, wie haer liefſte wezen mag, geeft zy eene zeer verhevene beſchrijving van zijne uitnemende ſchoonheid, vs. 9-16.

H. Het *atgſte* GEZANG vertoont ons SALOMO en SULAMITH, in den bloemhov, Kap. VI: 1-10. — Eerſt ſpreken de DOCHTERS VAN

JERUSALEM, vs. 1. daarna de SULAMITH, vs. 2, 3. en eindelyk SALOMO, vs. 4-10.

I. Kap. VI: 11-13. vinden wy het *negende* GEZANG. — Wy gisfen, dat SALOMO zeer onverwacht eenen krijgstoct gedaen, en dat SULAMITH hem op dien tocht vergezeld zal hebben. — Dit geval schijnt hier bezongen te worden.

K. In het *tiende* GEZANG, Kap. VII: 1-10. komt SALOMO voor, de SULAMITH aensprekende en hare schoonheid roemende, vs. 1-7. Daarna valt SULAMITH hem in de rede, vs. 8^a. wijders spreekt SALOMO tot SULAMITH, vs. 8^b, 9^a. vervolgens wendt SULAMITH hare tael tot SALOMO, vs. 9^b. en laetstelyk tot hare maegden, vs. 10.

L. Het *elyde* GEZANG vervat eene zamen-spraek, meerendeels, tusfchen SULAMITH en SALOMO, in den aengenamen lentevtijd, Kap. VII: 11. — VIII: 4. Zy nodigt haren Koninglyken Gemaal, om een reisje tot vermaak naer buiten te doen.

M. Eindelyk volgt het *twaelvde* of laetste GEZANG, Kap. VIII: 4-14. in het welk gezinspeeld schijnt te worden op een tweede reisje, dat SALOMO met SULAMITH naer Egypte zal gedaen hebben; en in het welk de Vorstelyke Echtgenooten verbeeld worden te rug te keeren.

Deze onderscheiding der gezangen is my zoo ongedwongen en natuurlyk voorgekomen, dat ik zoo veele gronden van zekerheid meene te hebben, als men in eene zaak van dergelyken aert hebben kan, om het HOOGLIED voor eenen bundel van XII onderscheidene Cantaten te houden.

Wat nu onze verklaring der byzonderheden betreft; wy hebben ons beste licht gevolgd, en ons van die hulpmiddelen bediend, welke onder ons bereik vielen. — Hier en daer hebben wy eene gisfing, fomtjids eene stoute gisfing, gewaegd, welke wy aen beter oordeel zeer gaerne onderwerpen. In een poëtisch stuk van zulken hoogen ouderdom, het welk daerenboven een éénling is in zijn foort, moeten noodzakelyk veele duifterheden voorkomen. Veele zaken, welke ten tijde der opstelling voor ieder verstaenbaer waren, kunnen, na zulk een lang tijdverloop, en by eene Natie, by welke zeer verschillende gewoonten heerschen, niet anders dan zeer duister geworden zijn. — Elk eene gisfing derhalven, al wierd zy, by nader onderzoek, ongegrond bevonden, moet als eene poging beschouwd worden, om eene duistere uitdrukking, ware het mogelyk, op de beste wijs op te helderen.

Voor het overige geeft¹ het my nog een zeer byzonder genoegen, dat mijne verklaring van alle de byzonderheden van dien aert zy, dat 'er niets in het gansche HOOGLIED voorkome, het

welk van verre of naby, met de eerbaerheid, eenigermate strijden zoude; vooral, wanneer men geduurig in het oog houdt, dat SULAMITH hier voorkome, niet als de Bruid, maer als de Gemalin van SALOMO. — Er komen in dit Lievdelied wel zeer stoute beschrijvingen voor, van de schoonheid der lichaemsleden; maer alles wordt op eene eerbare wijs uitgedrukt. Nergens wordt van byleger of dartel minvermaek melding gemaakt. Zelfs die twee plaetsen, over welke men het meest zou kunnen vallen, Kap. VII: 1, 2. en Kap. VII: 8, 9. leveren, volgens onze verklaring, eenen zin op, die met de eerbaerheid in alle opzichten bestaenbaer is. — De verklaring der eerste plaets hebben wy van den Heer VAN IPEREN ontleend (n). Ten aenzien van de laetste hebben wy eene gissing gewaegd, welke ons, uit het beloop van zaken, zeer waerschijnlijk voorkomt.

Wat aengaet

IV. *Den TIJD op en de GELEGENHEID, by welke het HOOGLIED gedicht is.*

Uit het voorheen beredeneerde, dat SULAMITH hier voorkome als Gemalin van SALOMO, die nu reeds eenigen tijd aen hem was getrouwd
ge-

(n) *Brieven van het HOOGLIED*, II. D. p. 78.

I N L E I D I N G. CXXXVII

geweest, vervalt het begrip der gener van zelfs, die meenen dat SALOMO dit lied, by gelegenheid van zijn huwelyk met de Egyptische Rijks-Prinfes, zou gedicht hebben.

Maer, hoe lang was SALOMO met deze zijne Gemalin gehuwd geweest, toen hy dit lied opstelde, en wat gav 'er aanleiding toe? — In dit huwelyk is, voor zoo ver wy weten, maer ééne omstandigheid voorgevallen, welke eene meer byzondere opmerking verdient; te weten, dat SALOMO zijne Gemalin in het Paleis, het welk hy voor haer gebouwd had, met ongemeene pracht heeft ingevoerd, 1 Kon. IX: 24. 2 Chron. VIII: 11. — Wy zouden ons daerom, tot dus ver, liefst vereenigen met den Heer LIGHTFOOT, en denken dat de gemelde invoering van de Koningin in het prachtig Paleis, het welk SALOMO voor haer gemaakt had, aanleiding gegeven hebbe tot de gebeurtenissen, welke in het HOOG-LIED vermeld worden, en het bezingen van dezelve. — Men zegge niet: SALOMO en zijne Gemalin waren toen reeds te hoog bejaerd, tot zulk eene vuurige liefde als in het HOOG-LIED geteekend wordt. SALOMO was 25 jaren oud, toen hy zich in het huwelyk begav met de dochter van PHARAO, 1 Kon. III: 1. Twee jaren later begon hy den Tempel te bouwen, en bouwde 'er ruim zeven jaren over, 1 Kon. VI: 38. Daerna besteedde hy nog 13 jaren, tot het

CXXXVIII I N L E I D I N G.

voltoojen van zijne andere prachtige gebouwen, 2 Kon. VII: 1-12. In alles derhalven, heeft SALOMO 20 jaren gebouwd, 2 Chron. VIII: 1. zoodat hy, by het voltoojen van alle zijne prachtige gebouwen, 47 jaren oud was, en reeds 22 jaren met de dochter van PHARAO getrouwd geweest. (o) — Maer het is zeer waerschijnlijk, dat SALOMO, al zeer spoedig na het voltoojen van den Tempel, eenen aenvang gemaakt hebbe met het bouwen, ook van het afzonderlyk Paleis voor zijne Gemalin; althans het Kasteel MILLO, is zekerlyk later dan dat Paleis gebouwd, 1 Kon. IX: 24.

Hoe het wezen moge, dit begrip komt ons veel aennemelyker voor dan dat van anderen, die denken dat Koning SALOMO, by het invoeren van zijnes Vaders Psalmen in den Tempeldienst, byzonder getroffen zy door het lezen van Psalm XLV. en dat de Heilige Geest hem, by die gelegenheid, hebbe opgewekt om het HOOGLIED, als eene nadere uitbreiding van den gemelden Psalm, op te stellen. (p) — Behalven, dat deze onderstelling geheel willekeurig is, zoo heeft ook het HOOGLIED geene de minste overeenkomst met Ps. XLV. — In dien Psalm wordt in het geheel van geen huwelyksliefde gesproken: 'er is

(o) INLEIDING tot het VII. Deel, p. CVI, CVII. (p) CARPZOVIVS, l. c. p. 246, 247.

is alleen melding van des Konings dochter; maer niet van zijne Bruid of Gemalin. Dit gedicht behelst een lovlied, ter eere van eenen grooten Koning, die in zijne beminnelyke hoedanigheden, en voorspoedige regeering, geroemd wordt.

Wy gaen over tot

V. *Den* GODLYKEN OORSPRONG *van het*
HOOGLIED.

Het heeft 'er aen de zulken niet ontbroken, die het Godlyk gezach van het HOOGLIED, in twijfel getrokken of geloochend hebben. — PHILASTRIUS, een Schrijver der vierde Eeuw, maakt reeds melding van de zoodanigen die beweerden, dat SALOMO dit lied *niet door den Heiligen Geest geschreven hadde.* (q) THEODORUS, Bishop van *Mopsuësta*, is deswegens veroordeeld, in het II. Synode van Constantinopolen. — Ook zijn 'er onder de Joden geweest, die over het gezach van het HOOGLIED getwijfeld hebben, tot dat de zaak door de mannen van de groote Synagoge beflischt was. (r) — Onder de latere Geleerden, hebben R. SIMONIUS, (s) S. CASTELLIO, (t) en de Ridder MICHAËLIS, (u) niet gun-

(q) *De haeres.* c. 131, 145. (r) CARPZOVIVS, l. c. p. 264.
(s) *Hist. Crit.* V. T. l. 1. c. 5. p. 30. (t) BEZA, *in vita Calvini.*
(u) *Oosterfche Bibl.* III. D. p. 40. VI. D. p. 121.

ftig gedacht over het Godlyk gezach van het
HOOGLIED.

Ondertusfchen, hebben wy alle mogelyke gronden van zekerheid, om dit gedicht voor een Godlyk Boek te houden.

N. Uit het Register der Godlyke Boeken, door JOSEPHUS opgegeven, (y) redeneeren wy, ten aenzien van het HOOGLIED, op dezelyde wijs, als wy hier voor met opzicht tot den PREDIKER gedaen hebben. (w)

2. By ver weg het meerder deel der vroegfte Kerkleeraren, onder de Christenen, ftond het vast, dat het HOOGLIED tot de Godlyke Boeken van het Oude Testament behoore; (x) en 'er is een aental van Oudvaderen, die zich op het verklaren van dit zangftuk toegelegd, en daerdoor deszelvs Godlyk gezach erkend hebben.

3. In het Nieuwe Testament, zijn wel geene aenhalingen van plaetsen uit het HOOGLIED; maer, men heeft evenwel een aental van plaetsen uit het Nieuwe Testament aangewezen, in welke, min of meer, op zekere uitdrukkingen van het HOOGLIED, fchijnt gezinspeeld te worden. (y)

De

(y) *Contra Appion.* l. 1. §. 8. (w) p. L, LI. (x) EUSEBIUS, *Hift. Eccl.* l. 4. c. 26. l. 6. c. 28. CYRILLUS HIEROSOL, *de Divin. Script. libr.*, catech. 4. (y) NONNEN, *Diff. de Canonica auctoritate Cantici*, c. 1. §. 12.

De Heer ZICHORN, erkent mede het Godlyk gezach van het HOOGLIED. „ JOSEPHUS „ zegt hy, telt ze, (deze Liederen) zeker tot „ zijne heilige Volfschrioven; alhoewel hy ze „ juist niet by name meldt. MELITO noemt „ ze achter den *Prediker*, zoo als ook ORIGI- „ NES, HIERONYMUS, en de Thalmud.” (z) — Maer ter zelvder tijd, zet de Hoogleeraer het gezach van het ganſche Oude Testament op ſchroeven, zeggende: „ Waerom zou men dit „ niet aennemen, daer de waerſchijnlijkheid „ ons zichtbaer henen leidt, dat in ons Oude „ Testament opgenomen is, wat onder de nieu- „ we in *Palestina* gevestigde *Hebreëſen*, van oude „ en nieuwe werken, ten tijde der regeering „ van ARTAXERXES LONGIMANUS, te vinden „ was.”? (a) — Dusdoende, zou het Oude Testament eene verzameling zijn van alle de Hebreewſche ſchrioven, welke de Joden, toen zy uit Babel waren wedergekeerd, vinden konden. Derhalven moest dan één van beide waer zijn: of, dat alle Joodſche Schrijvers, voor dien tijd, door Godlyke ingeving geſchreven hebben; of dat het Oude Testament eene vermen- ging zijn zoude van gewijd en ongewijd.

Er is nog een moeilyk ſtuk overig, betref- fende:

(z) l. c. p. 653. (a) l. c. p. 652.

VI. *Den GEESTELYKEN ZIN van het*
HOOGLIED.

Onder de Godgeleerden zijn 'er ettelyke weinigen, die alleen by den letterlyken zin blijven. — Sommigen erkennen alleen eenen Geestelyken zin. — Sommigen voegen het een en anderte zamen.

Wat de eerste foort aengaet: CLERICUS beschouwde het HOOGLIED eenvoudig als een Herderszang, of eene zamen spraek tusfchen SALOMO afgebeeld als een herder, en SULAMITH onder de teekening van eene herderin. (b) — De Ridder J. D. MICHAËLIS, ziet in het HOOGLIED niets meer, dan een zedenkundig vertoog, ingericht, om de kuifche huwelyksliefde aen te prijzen. (c) „ Het komt my voor, fchrijft hy, „ dat hier geene andere dan eene vreedzame en „ kuifche huwelyksliefde, tusfchen wel gehuwden, opgezongen, en als prikkelen en fpooren „ voor anderen, ter naevolging voorgesteld worde, indien zy, nae de les van onzen wijzen „ Koning, het goede hier op aerde, behoorlyk „ met de huisvrouw hunner jeugd genieten willen.” Volgens eenen anderen, zou NICAULIS de Arabifche Koningin, in dit lied fprekende worden ingevoerd; dan eens met SALOMO, dan

(b) *Sentimens de quelques Theol. de Hollande*, p. 273. (c) *Adnot. ad LOWTH, de Poesi S. Hebr.* p. 593.

dan eens met SULAMITH, (d) enz. — De Heer JACOBI, kon, volgens zijn zonderling ontwerp, niet anders dan den geestelyken zin volstrekt verwerpen.

Anderen erkennen alleen eenen geestelyken zin: en zijn van oordeel, dat van dit lied geene behoorlyke letterlyke verklaring kan gegeven worden; en dat daerom de Dichter, zo zijn huwelyk met de Egyptische Prinses, al aanleiding mogt gegeven hebben tot het opstellen van dit lied, evenwel geheel andere personen moet bedoeld hebben. „De woordelyke zin van dit „Boek, wordt onder Joden en Christenen weldra „verdrongen, en in plaats van dezelve, leen- „spreuk, (*Allegorie*) en een geheime zin, (*Mystik*) in de plaats gesteld.” (e) — Welk eene ongelukkige redeneering is dit? ik versta den letterlyken zin niet van het HOOGLIED; derhalven, moet men in het zelve niets anders zoeken, dan geestelyke beteekenissen en Euangelische verborgenheden! En evenwel, dit denkbeeld hebben genoegzaam alle de latere Verklarers van het HOOGLIED gemeen. Wy verbeelden ons den letterlyken zin van dit gedicht, duidelyk genoeg te hebben aangewezen; en alle oude Uitleggers, ABEN EZRA, ORIGENES, EUSEBIUS,

(d) *Proeve van verkl. des HOOGLIEDS, volgens den letterlyken zin en den zin des H. G. in het jaar 1720. uitgegeven.* (e) NICHORN, l. c. p. 647.

CXLIV I N L E I D I N G.

CYPRIANUS, CHRYSOSTOMUS, en anderen, die in het HOGLIED eenen geestelyken zin zochten, hebben den letterlyken zin ondersteld. (f) Trouwens, als men dit tot een sleutel van de Prophetische Godgeleerdheid aanneemt, dat men den letterlyken zin niet kan aanwijzen; dan heeft men den weg gebaend om zoo veele voorzeggingen te maken, als het vruchtbaer en vindingrijk vernuft weet aen te wijzen.

Eindelyk zijn 'er Uitleggers, die den letterlyken en geestelyken zin zamenvoegen.

Onder dit foort, verdient de meermalen gemelde LOWTH, het eerst genoemd te worden; die de onderstelling van Bisfchop BOSSUET, omtrent het zevendaegsch Bruiloftsfeest, heeft overgenomen. Hy houdt dit gedicht voor eene geheimzinnige *Allegorie*, welke boven de Historische waarheid eenen verhevener zin insluit, en onder de beschrijving van menschelyke zaken, ook Godlyke begrijpt; zoodat SALOMO, eene Heidenfche Prinses, zijnde de dochter van PHARAO, ten huwelyk nemende, den MESSIAS verbeelde, die zich uit de Heidenen, in volgende eeuwen, eene geliefde Kerk zoude oprichten. — Ondertusfchen waerschouwt deze geleerde man de Uitleggers, om zich voor twee zaken te wachten: eerst dat

(f) VAN IPEREN, *Voorrede voor HARMER over het HOGLIED*, P. 5.

dat niet alles, tot de minste byzonderheden toe, moet worden overgebracht; ten anderen, dat zy zich altoos by de wetten der Allegorie, zoo als die in de heilige bladeren beschreven zijn, houden moeten. Om deze redenen veroordeelt hy de handelwijs van de zoodanigen, die alles wat van de Bruid, zoo als hy het begrijpt, gezegd wordt, niet alleen op de algemeene Kerk, maer op elk eene vroomme ziel in het byzonder, toepasfen.

De bewijzen van Dr. LOWTH voor dezen geestelyken zin, zijn voornamelyk deze: dat dit begrip niet alleen een sterk vermoeden voor zich hebbe, uit het oud en algemeen gevoelen; maer, dat ook dezelve foort van beeldtenisfen, welke in dit dichtstuk voorkomen, in andere onbetwiste gedeelten der Heilige Schryft, eenen verhevenen geestelyken zin hebben.

De Heer PERCY, die het ontwerp van Bisfchop BOSSUET eenigszins befchaevd heeft, erkent ook eenen geestelyken zin; maer bepaelt zich, in het aengehaelde Werkjen, alleen ter opheldering van de letterlyke beteekenis des HOOG-LIEDS. „ Dit Werkje, lezen wy in de Voorre- „ de, is tot niets anders gefchikt, dan om „ den letterlyken zin vast te ftellen en op te „ helderen; indien het met goedkeuring wordt „ ontvangen, ftelt men zich voor, om in eene „ volgende proeve te onderzoeken, welke verhe-

„ vene waerheden 'er onder verborgen zijn.” Of deze beloovde proeve ooit gevolgd zy, is ons onbekend.

De Heer HARMER, bouwt op de onderstelling van de twee Koninginnen dezen geestelyken zin : dat in het HOOGLIED het gedrag van den MESSIAS, omtrent de Joodsche en Heidensche Kerken, worde afgebeeld. SALOMO zal den MESSIAS, de eerste Gemalin de Kerk uit de Joden, en de tweede, de Kerk uit de Heidenen afbeelden ; de tegenkanting en jaloersheid der eerste Koningin, tegen en over het trouwen van de tweede , zal de onwilligheid der Joden afteekenen, om de Heidenen tot de gemeenschap der Kerke toe te laten. „ De wijs , (zegt hy) „ op welke ik dit aloud Boek liefst beschouwd zou „ hebben, is oneindig eenvoudiger. (te weten, dan „ de voorheen door hem afgekeurde overbrengingen.) Volgens die opgave, is 'er nopens den geestelyken zin niet veel meer te zoeken, dan dat men „ eene algemeene overeenstemming make, tusschen „ SALOMONS gedrag omtrent de twee Koninginnen, „ en de gesteltenis der zaken tusschen de MESSIAS „ en de twee Kerken ; waervan de ééne, de plechtigheden van MOSES onderhield , en de andere „ niet.” (g) — Dan , de onderstelling van de twee Koninginnen, hebben wy reeds voorheen gezien , is geheel ongegrond ; daerenboven zou SALOMO, volgens dit ontwerp, de Joodsche Koningin niet

niet verftooten, maer flechts eene zekere fchikking gemaakt hebben, in welke zy berusten kon. Maer, hoe kan deze byzonderheid, in den geestelyken zin worden overgebracht: daer de MESSIAS, de aloude Joodfche Kerk wel degelyk verftooten heeft, en haer, reeds zedert veele eeuwen, tot op den huidigen dag in dien ellendigen ftaet laet blijven? Om nu niet eens te zeggen, dat de gelovigen uit Joden en Heidenen, in de eerfte dagen van het Euangelie, niet twee Kerken, maer ééne en dezelve Kerk hebben uitgemaakt.

De Heer LUDERWALD is van oordeel, dat de lotgevallen van Israël ten tijde van SALOMO, zinbeeldig in het HOOGLIED befchreven worden. Zijn Werkje is in 't jaer 1780. in onze taal uitgegeven, onder den tytel: *Het HOOGLIED van SALOMO gefchiedkundig en gegrond verklaerd, uit de omftandigheden des volks Israëls, inzonderheid ten tijde van SALOMO.*

Dit weinige zal genoeg zijn tot een Hiftorifch bericht, omtrent den GEESTELYKEN ZIN van het HOOGLIED. — Laten wy de zaak wat nader ter toetfe brengen: en *eerst* in het gemeen onderzoeken, of 'er genoegzame gronden zijn om te kunnen ftaande houden, dat het HOOGLIED in de daed eenen GEESTELYKEN zin hebbe; en *daerna* meer in het byzonder, welke zaken 'er dan bedoeld worden.

I. De bewijzen, op welke men gewoon is zich te

XII. DEEL.

[K 2]

beroepen, ten betooge van den Geestelyken zin des Hooglieds, zijn de volgende:

N. Vooreerst, omdat het tot den rang der Godlyke boeken behoort: maer het schijnt met de wijsheid van den Heiligen Geest, niet over een te komen, een gedicht in te geven, het welk geen verder uitzicht hebben zoude, dan om de liefde tusfchen Koning SALOMO en zijne Gemalin te bezingen. „ En dit mo-
„ gen wy ook wel zeggen met den Heer VAN
„ IPEREN (*h*), dat, hoe kunstig en verheven
„ Minnedicht ook het HOOGLIED zy, — het
„ echter weinig recht zou hebben, om van
„ de eerste tijden af, onder de Godsdienstige
„ Orakelboeken geplaetst te worden; indien
„ het geene edelere en verhevenere betekenis
„ had, dan die, welke wy 'er, door onze let-
„ terlyke verklaring, tot hier toe in hebben
„ opgespoord.”

Dit bewijs hebben wy in den eersten rang geplaetst, omdat het ons beslischende voorkomt. De geestelyke zin van dit HOOGLIED staet in een onmiddelyk verband, met deszelvs Godlyken oorsprong; en 'er kan geen oogmerk worden aangewezen, waertoe Gods Geest dergelyk een Lied zou hebben ingegeven, indien 'er geene meer verhevene zaken bedoeld

WOR-

(*h*) *Brieven over het HOOGLIED*, II. D. p. 322, 323.

worden, dan de letterlyke zin oplevert. — Het gene de Ridder MICHAELIS, die den geestelyken zin geheel verwerpt, omtrent het oogmerk van het HOOGLIED gezegd heeft, is geheel onvoldoende. (i) Zou 'er op Godlyke aenblazing een geheel Boek geschreven zijn, alleen om de kuifche Huwelyksliefde aen te prijzen? Had SALOMO daerop, in zijne SPREUKEN, niet genoeg aengedrongen? Waerom moest 'er meer een geheel Boek onder de gewijde Schriften geschikt zijn, om de kuifche Huwelyksliefde, dan om verscheidene andere niet min noodzakelyke deugden, opzettelyk aen te prijzen? — Het verwondert ons daerom niet, dat gemelde Ridder, over het Canoniek gezach van het HOOGLIED, min gunstig denke.

2. PAULUS leert ons het Huwelyk te beschouwen, als een Verborgenheden, en ziende op CHRISTUS en zijne Gemeente, Eph. V: 23-27. En in de daed, een rein huwlyk is allerbest geschikt, om de onderlinge liefde van CHRISTUS en zijne Kerk aftefschilderen. Nu had de echtvereeniging van SALOMO met PHARAOS dochter, eene uitnemende verhevenheid boven gemeene Huwelyken; en de Heiligen Geest was oudtijds meermalen gewoon, om de gedachten der Heilige

(i) HARMER, l. c. p. 30, 81.

mannen, wanneer zy natuurlyke zaken overwogen, tot geestelvke en toekomende zaken op te heffen — Wanneer men zich het een en ander herinnert, en tevens daer by in het oog houdt, dat dit Lied een Godlyk Lied zy, dan schijnt 'er geen twijfel over te blijven, of SALOMO heeft, sprekende van zijn Huwelyk met PHARAOS dochter, in het Propheetisch vooruitgezicht het oog gehad, op de wederkeerige liefde van CHRISTUS en zijne Kerk (k).

SALOMO was een luisterrijk voorbeeld van den MESSIAS, Pf. LXXII. 2 Sam. VII. Matth. XII: 42. enz. en onder alle de levensbyzonderheden van SALOMO, was zyn Huwelyk met de Egyptische Rijksprinfes eene van de aenmerkelykste. — Ook was dit Huwelyk recht geschikt, om een levendig voorbeeld te zijn van CHRISTUS geestelyk Huwelyk met zijne Gemeente. PHARAOS Dochter was van oorsprong eene Heidinne, welke tot den waren Godsdienst van Israëli was overgegaen: even zoo bestond de eerste Euangelie-kerk meerendeels uit Heidenen, en onder de Joden die het geloov gehoorzaam werden, waren nog vele Jodengenoten, geboren in het Heidendom. — De gemelde Hoogleeraer VAN DEN HONERT heeft deze zaak,

in

in de byzonderheden, nader ontwikkeld, en trekt 'er dit besluit uit: „Zijn nu deze dingen alzo, zoo zal men wel gaerne toeftaen, dat de Vrouw, die in dit verheven dichtftuk gestadig voorkomt, niet voor een enkelen perfoon, maar voor een gansch volk of genootfchap, te houden zy, het welk met den grooten God in een trouwverbond ftacet (l).”

7. Het bewijs het welk men uit de overeenftemming van Pf. XLV. met het HOOGLIED afleidt, is by ons van geen gewicht. — In den gemelden Pfalm wordt noch van Bruiloft, noch van Huwelyk, maer van gansch andere zaken gehandeld; en het opfchryft vs. 1. een *lied der liefde* zegt, volgens den Hebreewfchen fpreektrant, eenvoudig *een zeer aengenaem lied* (m). — Zelfs onderfteld, dat 'er Pfalm XLV. van liefde tufchen CHRISTUS en zijne Kerk gehandeld wierd, zou het gevolg geenszins doorgaen, derhalven wordt 'er in het HOOGLIED van dezelve zaak gefproken.
8. Veelal beroept men zich mede, op het gezach der joodfche Kerk, en de algemeene denkwijfs der Oudvaderen, die over dit Lied gehandeld hebben. — Maer zal de oudheid van eenig gevoelen langer tot een bewijs dienen, voor

(l) l. c. p. vi, vii. (m) Zie boven, XI. D. p. 26, 27.

deszelvs waerheid? — En deze redeneering zal by iemand, die zich niet door gezach laet leiden, maer naer overtuigende bewijzen zoekt, nog minder opmerking verdienen; wanneer hy in aenmerking neemt, dat veelen der Oudvaderen overal eenen verborgen zin zochten, en dat zy dikwijls geestelyke beteekenissen opgaven, welke in het ongerijmde liepen. (n)

1. Het gene men, uit de onbestaenbaerheid van den letterlyken zin, wil afleiden, doet volftrekt niets ter zake. — Wy hebben in het HOOG-LIED, in het letterlyke, eenen zeer gezonden zin ontmoet, en het ongegronde van zulk eene gevolgtrekking reeds opgemerkt. (o) — Het verwondert ons, dat de beroemde Heer NONNEN, die het Godlyk gezach van het HOOG-LIED zoo treffelyk gestaevd heeft, (p) onder de gronden van den verhevener zin des HOOG-LIEDS, ook deze redeneering geplaatst hebbe. „ Aen een Boek, het welk geen letter-
 „ lyken zin heeft, moet een geestelyken wor-
 „ den toegeschreven. — Maer wat het
 „ HOOG-LIED betreft, daerin kan geen woor-
 „ delyke en letterlyke zin gesteld worden;
 „ omdat alles niet letterlyk geschied is, of
 „ heeft kunnen geschieden. — En daer het
 „ geene

(n) HARMER, l. c. p. 81, 82. (o) Zie boven, p. CXLII.
 (p) *Disp. &c.*

„geene letterlyke onderwerpen toelaet, moe-
 „ten 'er verhevener gezogt worden.” (q)

II. Dit mag men dan in het algemeen vaststellen, dat 'er, onder den letterlyken zin van het HOOG-
 LIED, meer verhevene en geestelyke zaken be-
 doeld zijn. — Maer, nu rijst eene vraeg, welke nog veel moeilijker is: welke byzondere zaken worden hier, in den geestelyken zin bedoeld?

Wy hebben reeds opgemerkt, dat de zaken in het HOOG LIED voorkomende, niet op elken geloovigen in het byzonder moeten toegepast worden; maer op de Euangelie-Kerk in het gemeen. Er zijn wel veele plaetsen in, welke ook zeer gepast op de verschillende toefstanden der byzondere gelovigen kunnen worden overgebracht: evenwel in de eigenlyke bedoeling vertoont de Echtgenoot van SALOMO een gansch volk, de geheele gemeente van den levendigen God, welke CHRISTUS geestelyker wijs getrouwd heeft, vergelijk Matth. XXII: 2. 2 Cor. XI: 2. Eph. V: 23-32.

Maer, hoe moet de Euangelie-Kerk hier beschouwd worden? Moet zy hier in het algemeen worden aangemerkt, zoo als zy altoos gesteld is op alle tijden? of moet men aen een onderscheid van tijden denken; zoodat de Geest der God-

(q) c. 3. § 6. p. 179.

ſpraak, eene teekening gegeven hebbe van de merkwaardigſte lotgevallen der Euangelie-Kerk, van haer begin tot aan de laetſte dagen? — De meermalen aengehaelde Hoogſchoolleeraer VAN DEN HONERT, heeft (r) volgens het laetſtgemelde begrip, eene fraije Prophetiſche ſchets gegeven van het HOOGLIED; maer verſcheidene byzonderheden laten zich niet overeen brengen met den letterlyken zin, zoo als dezelve ons is voorgekomen.

De Gemalin van SALOMO, wordt in zeer verſchillende omſtandigheden afgeteekend. Dit ſchijnt zeker te zien, op onderſcheidene lotgevallen der Euangelie-Kerk; maer, eene doorgaende Prophetie te maken van de XII onderſcheidene gezangen, in welke de achtereen-volgende lotgevallen der Euangelie-Kerk, volgens den loop der eeuwen, zouden voorspeld worden, ſchijnt ons zeer ver gezocht.

In welke der onderſcheidene omſtandigheden, de SŬLAMITH geteekend worde; dit blijft altoos en in alle gevallen doorſtralen, dat 'er eene vuurige liefde zy tuſſchen haer en SALOMO. Hier door wordt zekerlyk afgeteekend, dat de wederzijdſche liefde van CHRISTUS en zijne Kerk onveranderlyk zy. welke lotgevallen de laetſte ook ondergaen moge. — Ondertuſſchen, is de ſtaet van

I N L E I D I N G. CLV

van het Christendom, in zuiverheid van leer en zeden, van deszelvs eerste begin tot op den huidigen dag, nimmer zoo beminnellyk geweest, dat 'er de hemelsche SALOMO zoo verheven van zou kunnen spreken, als de aerdscbe SALOMO van zijne Gemalinne spreekt, op veele plaetsen van het HOOGLIED. Mogen wy daeruit niet besluiten, dat 'er een veel heerlyker staet der Kerke, tegen het laetste der dagen, beloofd worde?

Voor het overige, durv ik my niet verstouten, om alle de byzonderheden van het HOOGLIED over te brengen. — De verklaringen der Oudvaderen, zijn veelzins onbestaenbaer. „Edelmoedige zielen, die waren eerbied hebben voor de schrivten der godvruchtige en naerstige mannen van vroegere tijden, doet het wee, dat zy zoodanige verzinselen en versierfelen by hen lezen.” (s) — En men houde het my ten goede, dat ik, ook in de Prophetische verklaringen der latere Geleerden over het HOOGLIED, nog niets gevonden heb in het welk ik berusten kan. — Het vindingrijk vernuft en willekeurige voordrachten, schijnen 'er het meeste deel in te hebben. — Om nu niet eens te zeggen, dat de verschillende verklaringen somtijds verbazend wijd uit een loopen. —

(s) HARMER, l. c. p. 31.

Ik hoop, dat 'er nog eens een tijd komen zal, in welken over dit duister stuk meerder licht zal verspreid worden. By de uitkomst toch der voorzeggingen, zal men eene menigte van byzonderheden ontdekken, welke ter opheldering van dit Lied, in het welk, immers hier en daer, op het laetst der dagen schijnt geoogd te worden, zullen dienstbaer wezen.

VII. *De* UITLEGKUNDIGE SCHRIJVEN.

Een goed deel der Schrijveren, die 'er zich op hebben toegelegd om het HOOGLIED te verklaren, en welker Werken in onze tael voor handen zijn, hebben wy reeds in het voorbygaen opgenoemd.

Het LIED van SALOMO, op nieuw vertaeld uit het oorspronglyk Hebreeuwsch, met eene uitlegging van het zelve, en daertoe behoorende aenteekeningen: uit het Engelsch overgezet, in 8°. 1772.

Het HOOGLIED, door eene gemakkelyke en eenvoudige verklaring, van de bezwaren tegen het zelve ingebracht, vry gesproken; nevens een betoog, dat het zelve, voor den leeytijd van SALOMO en deszelvs opvolgeren, zeer leerrijk en heilzaam geweest zy, en eenen heiligen Dichter voegde: door J. F. JACOBI, uit het Hoogduitsch, met eene Voorrede van N. BARKEY, 1774.

- J. VAN IPEREN, *Brieven over het HOOGLIED, waerin de nadruk der betuigingen, de afwijzingen der zamenfpraken, en het fraije der Poëzy, uit de zegswijzen en gebruiken der Oosterlingen, op eene nieuwe wijs worden opgehelderd; II Deelen in 8°. 1776.*
- T. HARMER, *Schets eener nieuwe verklaring van SALOMONS HOOGLIED, overgezet, en met eene Voorrede en AENMERKINGEN VERRIJKT, door J. VAN IPEREN, als een vervolg zijner Brieven, in 8°. 1778.*
- J. B. LUDERWALD, *het HOOGLIED van SALOMO, gefchiedkundig en gegrond verklaerd, uit de omftandigheden des volks Israëls, inzonderheid ten tijde van SALOMO, in 8°. 1780.*

By deze moeten, onder anderen, nog gevoegd worden.

- A. HELLENBROEK, *over het HOOGLIED SALOMONS, II Deelen in 4°.*
- H. GEESTERANUS, *over het HOOGLIED SALOMONS, in 4°.*
- H. GROENEWEGEN, *over het HOOGLIED SALOMONS, in 4°.*
- C. CAROLINUS, *over het HOOGLIED SALOMONS, II Deelen in 4°.*
- J. D'OUTREIN, *over het HOOGLIED SALOMONS, in 8°.*
- XII. DEEL.

CLVIII I N L E I D I N G.

Om nu niet te spreken over de algemeene
Bijbelverklaringen van

PATRIK, POLUS, WELLS, en andere Engelsche
Godgeleerden.

HENRY en STAKHOUSE.

En den Huisbijbel van HARTMAN.

J. VAN NUYS KLINKENBERG.

Amsterdam den
20ste Juny 1786.

PROVERBIA.
S P R E U K E N
SALOMONS.

PROVERBIA.

SPREUKEN

SALOMONS.

HET I. KAPITTEL.

Wy vinden hier den tytel, of het opschrift van dit Boek vs. 1. en het oogmerk, tot het welk SALOMO dit Boek heeft opgesteld vs. 2-6. — Voorts ontmoeten wy, in dit eerste hoofdstuk, A. Eene aenprijzing van de vrees des HEEREN, als het beginsel der ware wijsheid vs. 7. B. Eene vermaning tot gehoorzaamheid, aen de lessen van godvruchtige vadersen vs. 8, 9. C. Eene waerschouwing, tegen kwaed gezelschap vs. 10-19. D. Eene uitnodiging van de Opperste Wijsheid, aen hare versmaders, door beloven en bedreigingen aengedrongen vs. 20-33.

I. DE Spreuken, krachtige en nadrukkelyke gezegden, welke niet genoeg kunnen worden ingescherpt; de scherpzinnige uitspraken, en gewichtige zedellessen, Salomons des soons Davids, des Konings Israëls.

Over dit opschrift, zie men breeder, in onze INLEIDING tot dit Boek.

2. Het oogmerk van deze Spreuken is zeer gewichtig en verheven. Om wijsheyt, eene vaste en bondige kennis van zaken, te verkrijgen, door rechte en onderscheidene bevattingen van dezelve te maken; opdat men wete,

hoe men zich, in onderscheidene omstandigheden, gedragen moet, en der Godlyke Wijsheid, naemate van onze vatbaerheid, gelijkvormig worde: ende om tucht te weten; om te verstaen, tot welke plichten wy verbonden zijn, opdat men, in kennis en in verbetering van zeden, geduurig toeneeme; om te verstaen redenen des verstants, of verstandige woorden, en scherpzinnige gezegden, welke tot de rechte kennis van zaken opleiden.

3. Om aen te nemen onderwijs van goet verstant; of *rijpmakende tucht*, om zich, in alle gevallen, wijsfelyk te gedragen. Langs dezen weg, zal men gerechtigheyt oeffenen, in het betrachten van alle die plichten, welke wy Gode, ons zelve, en onzen naesten, schuldig zijn, ende recht, door rechtmatig over alle voorkomende zaken te oordeelen, ende billichheden, door het verrichten van alles wat welvoeglyk is.

De Spreukschrijver toont, na deze algemeene opgave van zijn oogmerk, meer byzonder aen, hoe hy het nut bedoelde, zoo van onverstandige en slechte vs. 4, als van wijze en deugdzaame menschen vs. 5-7.

4. Om den slechten, *losse* en onbedachtzame menschen, die zich ligtelyk verleiden laten, kloecksinningheyt te geven, en die bedrevenheid, welke men noodig heeft, om al wat schadelyk is te vermijden, en al wat ons nuttig is natejagen; vooral om den jongelingh, die doorgaends los en ligtvaardig is, wetenschap te verschaffen, een onderscheiden begrip van zaken, ende bedachtsaemheyt, zodat hy, met *opbinding* en beugeling van zijne drivten, zich wijsfelyk en voorzichtig gedrage.

5. Die ondertusfchen reeds wijs is en de voorgemelde bedachtzaamheid verkregen heeft, zal evenwel, met deze mijne Spreuken; ook winst kunnen doen. Hy sal naer mijne lessen hooren, om in wijsheid te vorderen, ende daardoor sal hy in leere en wetenschap geduurig toeneemen; ende die reeds verstandigh is, en weet hoe hy zich gedragen moet, sal door deze mijne Spreuken wijzen raet bekomen: of hy zal tot eenen wijzen raedgever

verftrekken, en bekwaem gemaakt worden, om anderen met zijnen raed voor te lichten.

6. Dusdoende zal hy in ftact zijn Om voor zich zelve te verftaen en voor anderen verftaenbaer te maken, eene kortbondige en zinrijke fpreucke, ende de uytlegginge, de duiftere en ingewikkelde omkleeding van zulk eene fpreuk; de woorden en fchrandere gezegden der wijfen, ende hare raetfelen, alle kunftige rede-neeringen, welke op eene ingewikkelde en raedzelachtige wijs, vernuftig worden voorgesteld.

De raedzelachtige manieren van voorftel waren, by de Oosterlingen, zeer in den fmaek. Daardoor was men gewoon, elkanderen te oeffenen en op te fcherpen. — Tot het verftaen van zulke raedzelen behoorde meer dan gemeene kundigheid, oeffening, en doorzicht.

7. (a) De vrees des HEEREN, dat is de groote hoofdfteiling, welke ik voornemens ben, in deze Spreuken, te bevestigen en in te prenten; *de vrees des HEEREN*, de eerbied voor God, het gehoorzamen van zijne geboden, en het betrachten van zijnen dienst, gepaerd met een heilig fchroomen van Hem te mishagen; die is het beginfel der wetenfchap en de voortreffelykste van alle kundigheden. Andere wetenfchappen verkeerren omtrent fchepfelen; maer de Godsdienst oeffent zich, in het eerbiedigen van den oneindigen Maker aller dingen. De vrees des HEEREN befchaevt het verftand, en verbetert de zeden: zy reinigt het hart, en heiligt den wandel. Maer de dwafe en onvatbare menfchen, die zich niet over Gods eer, maer alleen over het vervullen van hunne begeerlykheden, bekommeren, verachten en verfmaden wijsheyt, ende tucht, zy flaen alle lesfen en vermaningen in den wind.

8. Mijn foon, hoort de tucht, de leeringen en beffaffingen uwes vaders, met eerbied; gehoorzaam zijne vermaningen, onderwerp u aen zijne tuchtigingen, ende vermids gy zoo wel, aen uwe Moeder, als aen uwen Vader onderworpen zijt, en zy niet minder uw wezenlyk wel-

(a) Job 28: 28. Pf. 111: 10. Spr. 9: 10. Pred. 12: 13.

zijn bedoelt, zoo verlaet de leere uwer moeder niet: herinner u geduurig haer onderwijs, en wijk niet af van hare lessen. De gehoorzaamheid, aen de lessen van uwe ouderen, zal u tot cieraed verstreken; daerdoor zult gy u aengenaem maken, by God en menschen.

9. Want fy fullen uwen hoofde een aengenaem toevoegfel en eene cierlyke kroon zijn, ende als gouden ketenen aen uwen halfe.

Onder de aanspraak van *mijn zoon*, meenen sommigen dat SALOMO bepaeldelyk zijne tael richte, tot zijne Koninglyke kinderen, byzonder tot den Ervprins REHABEAM. Maer schoon de Koning dit onderwijs, ook ten gebruike van zijne kinderen, kunne ontworpen hebben, kan hy evenwel niet bepaeldelyk op REHABEAM geoogd hebben: want dees kon niet vermaend worden, de leer zijner moeder in acht te nemen, daer hy uit eene Ammonitische geboren was 1 Kon. 14: 31. — Wy nemen daerom de benaming van *mijnen zoon*, in eenen ruimeren zin, voor alle leerlingen, die van dit zijn onderwijs gebruik maakten.

10. Mijn foon, indien de overgegeven fondaers, die zich breidelloos overgeven, aen de uitgieting van allerlei ongerechtigheid, u aenlocken, en door vleende woorden zoeken te verleiden, om hunne voetstappen naer te volgen, (b) en verwilligt niet, verwerp hunne aenzoeken, en laet u niet vervoeren. Wanneer men zich eenmaal in het kwade toegeeft, komt men van erger tot erger, en ten laetsten tot de snoodste gruwelstukken.

11. Indien fy seggen; Gaet met ons, vereenig u met ons gezelschap, laet ons loeren op bloet, listige lagen leggen, om bloed te vergieten, ons verfteken tegen den onschuldigen, om hem onverwachts op het lijf te vallen, en van kant te maken, sonder dat hy ons ooit oorsake gegeven hebbe, om hem eenig leed aen te doen:

12. Laet ons haer levendigh verslinden, als het graf, zoodat 'er niets van hen overblijve; ja geheel ende
al

al van de aerde wechdoen, gelijk die in den kuyl nederdalen zonder ooit ontdekt te worden:

13. Door zulke doodslagen, zullen wy ons grootelyks verrijken. Alle kostelick goet fullen wy vinden, onse huysen fullen wy met roof vullen:

14. Gy sult uw lot midden onder ons werpen; en mede uw aandeel hebben van den roov: wy fullen alle éénen gemeenen buydel hebben, waeruit ieder evenveel toekomt.

15. Indien boosdoeners u op die wijze zoeken te verlokken, Mijn foon, en wandelt niet met hen op den wegh, in het zelvde gezelschap; weert uwen voet van haren padt, en wacht u van met zulke boosdoenderen te verkeerren.

16. Want hare (c) voeten loopen ten boofse; zy beyveren zich onbesuisd, om gruwelen te plegen, ende fy haesten hen om onschuldig bloet te storten.

17. Sekerlick het net wort te vergeefs gespreydt voor de oogen van allerlei gevogelte: als wanneer de vogelen zich, door het lokaes, niet laten verstrikken: geen gevogelte is 'er, dat dan, het gevaer bemerkende, niet wechvliegt.

18. Ende ondertusschen dese booswichten handelen dwazer dan de vogelen, daer zy moedwillig in hun eigen verderv loopen. Terwijl zy zich op het verderv van anderen toeleggen, loeren op haer [eygen] bloet, ende verstekten sich tegen hare zielen, zy spannen eenen valstrik voor zich zelven.

19. Soo zijn de paden, de voornemens en pogingen eens yegelicks, die gierigheyt pleegt: al zijn grouwzaam doen loopt op zijn eigen verderv uit. De gierigheid misleidt den mensch: fy sal de ziele harer meesters vangen, en in het verderv, als in een net verstrikken.

(c) Jcf. 59: 7. Rom. 3: 15.

vs. 20-33. vinden wy eene zeer merkwaardige aanspraak van de Opperste Wijsheid, aan hare verfmaders.

Vooraf dienen wy te weten, wat hier, door de **OPPERSTE WIJSHEID**, bedoeld worde. Eigenlyk staet 'er *Wijsheden* in het meervouwig getal; en zoo zijn de Hebreërs gewoon zich uittedrukken, wanneer zy de voortreffelykheid van eene zaak willen aanwijzen: de Onzen vertalen het daerom de *Opperste Wijsheid*, dat is de verhevenste Wijsheid, de Wijsheid by uitsnemendheid.

Sommigen meenen, dat de deugd der Wijsheid, in het algemeen, by persoonsverbeelding worde ingevoerd. Anderen denken aan de Leeraers der wijsheid, en de onderscheidene middelen, door welke zy den menschen wordt bekend gemaakt. Maer kan de deugd der wijsheid, of het onderwijs der beste leeraren, dus sprekende worden ingevoerd, *ik zal mijnen Geest ulieden overvloedig uitstorten vs. 23, ik zal in ulieder yerderv lachen, ik zal spotten, wanneer ulieder vrees komt enz. vs. 24, 26, 28.* — Zy komen daerom nader, die aan de volmaektheid van God denken, welke de Wijsheid genaemd wordt. Dan dat 'er werkelijk een *persoon* sprekende worde ingevoerd, schijnt ons uit het geheele voorstel allerduidelykst. Er wordt een persoon verbeeld, die macht heeft, om over de gaven van den Geest, en de schatten der wijsheid, beschikking te maken; die met alle getrouwheid onvermoeid bezig is, om verdwaesde stervelingen, voor het eeuwig yerderv, te waerschouwen; die hen op de allerlievderlykste wijs vermaent; die, met dat alles weinig ingang vindt, en van de meesten verworpen wordt; maer die het hardnekkig verfmaden van zijne minzame pogingen niet zal ongestraft laten.

Deze persoon is, onzes erachtens, niemand anders, dan Gods eeuwige Zoon zelfs, in welken alle de schatten van wijsheid en kennis verborgen zijn Colk 2: 3, die by uitsnemendheid, meermalen de Wijsheid genaemd wordt Matth. 11: 19. Luc. 7: 35, 11: 49; ook passen alle de gezegden eigenaartig in den mond van onzen Godtyken Verlosser; en wat was 'er gepaster, dan dat **SALOMO** zijne opgegevene les-

lesfen aendringe, met een verhoog van Gods Zoon zelven?

Er is, die meenen dat hier en Kap. 9, de gansche Drieëenheid, onder den naem van *Wijsheden* in het meervouwig getal, bedoeld worde; en dat Gods Zoon, onder den naem van *Wijsheden*, Kap. 8. bepaaldelyk moet verstaen worden. Maer wy voor ons kunnen niet zien, dat 'er zulk een verborgen zin, in dat meervouwig getal, ligge opgesloten; te meer omdat het, gelijk wy gezegd hebben, by de Hebreërs zeer gewoon is, om de voortreffelykheid van eene zaak uittedrukken.

Maer de *Wijsheden* komt hier voor, als verkeerende onder de menschen. Wy moeten derhalven, onzes erachtens, de zaak zoo begripen: dat de MESSIAS hier verhoogd worde, als werkelijk in het vleesch verschenen, en predikende, onder de hardnekkige Joden, van welke het grootste gros Hem verworpen heeft, met dat gevolg, dat hun een haestig en schromelyk verderv is overgekomen. — Maer byzonder zou men door de *slechten*, die de *slechtigheid be-minnen* vs. 22. de gemeene Joden kunnen verstaen, en door de *spotters*, die de *spotterny* voor zich begeeren, Israëls Oversten, die op den stoel van MOSES zaten; gelijk ook de Schrytgeleerden en Pharizeen, onder de benaming van *zotten*, die de *wetenschap haten*.

20. De opperste Wijfheyt, Gods Zoon in het vleesch verschenen, roept door waerschouwingen en vermaningen, in het openbaer en overluyt daer buyten; in de open lucht, op de gemeene wegen; sy verheft hare stemme op de wijde straten en ruime pleinen, alwaer men gewoon is veel volk te ontmoeten.

21. Sy roept overluid met een verstaanbare stem, in 't voorste der woelingen, op zulke plaetsen daer veel gewoel van volk is, aen de deuren der stads poorten, alwaer het gericht en de markten gehouden worden, spreekt sy hare redenen in der stadt.

Alle deze uitdrukkingen t'zaem genomen, duiden aen dat CHRISTUS zijne leer in 't openbaer aen 't gansche volk der Joden heeft verkondigd: vergelyk Joh. 18: 20, 21.

En wat is de inhoud zijner roepstemme? Dit volgende:

22. Gy slechte en ónbedachtzame menschen, die u

door gebrek van kennis en doorzicht ligtelyk laet verleid-
den; hoe lange sult gy de flechtigheyt, de dwaling
en eenen zondigen wandel, beminnen? ende hoe lang
zullen de spotters die alles verdraijen en beschimpen,
voor sich de spotterye met de meest aangelegene za-
ken begeeren? ende hoe lang zullen de *lendenlooze* fot-
ten, die zich aen hunne dierlyke drivten overgeven, en
in alles hunne vleeschelyke begeerlykheden opvolgen,
wetenschap haten, door zich afkeerig te betoonen van
de ware wijsheid en den rechten Godsdienst?

23. Hoort toch, terwijl het nog tijd is, naer mijne
ernstige waerschouwingen en vriendelyke vermaningen.
Trekt uw oor en hart af van uwe gelievkoosde dwaeshe-
den. Keeret u tot mijne bestraffinge, om dezelve
met de vereischte aendacht aen te hooren: Siet, ick
sal de gaven van mijnen geest ulieden overvloedig-
lick uytstorten; wanneer gy u aen mijn onderwijs eer-
biedig onderwerpt, ick sal mijne wel ingerichte en
bondige woorden u bekend maken, eigenlyk *by u*
wechleggen: ik zal u eenen diepen indruk geven van het
gewicht mijner vermaningen, mijne woorden in uw ver-
stand inprenten, en in de schatkamer van uwe harten
nederleggen.

24. Maer deze mijne lievderijke pogingen, zegt de Op-
perste Wijsheid, zijn van het gros der Joden smadelyk ver-
worpen, en zulk een wangedrag kan ik niet ongestraft
laten. Dewijle ick o hardnekkige Joden, u op de min-
zaamste en meest uitlokkende wijs, tot geloov en boetvaer-
digheid (*d*) geroepen hebbe, ende gylieden met eenen
blijkbaren weerzin geweygert hebbet naer mijn onder-
wijs te hooren; dewijl ik mijne hant uytgestreckt heb-
be, u met allen ernst biddende om naer my te hooren,
ende daer schier niemant en was die opmerckte:

25. Ende hebbet allen mijnen lievderijken raet,
alle mijne waerschouwingen en vermaningen, met verach-
ting verworpen; ende mijne bestraffinge niet ge-
wilt, maer u daertegen verhard hebt:

26. So sal ick oock in ulieder verderf lacchen,

ez

en geen het minste medelijden met u hebben, wanneer u een haestig en schielijk verderv zal overkomen: ick sal spotten, wanneer uwe vreesse komt.

Men houde hier in het oog, dat de teekening naer den Oosterfchen stijl zeer sterk gefchilderd zy; en dat hier een kennelyke weerflag plaets hebbe, op het gedrag der roekelooze zondaren, die, met de Opperfte Wijsheid en haren raed, den spot gedreven hadden.

27. Wanneer uwe vreesse en ontroering over het nakend verderv (e) komt gelijk eene verwoestinge of krakend onweder, ende uw verderf aenkomt als een wervelwint, die alles wegraept; wanneer u benauewtheit, ende angst overkomt: zoodat gy u nergens zult weten te bergen, dan zal ik met u geen medelijden hebben.

28. Dan fullen fy, die mijnen raed zoo smadelyk verworpen hebben, tot my al biddende en klagende roepen, maer ick en sal niet antwoorden: ik zal doov zijn voor hunne smeekingen: fy fullen my dan vroegh en yverig foecken, maer fy en fullen my niet vinden; noch my tot hulp bewegen.

29. Daerom dat fy de wetenschap gehaet, hunnen afkeer van den Godsdienst vertoond hebben, ende de vreesse des HEEREN niet en hebben verkoren; maer zich in tegendeel, op den weg der ongerechtigheid verhard hebben.

30. Sy en hebben in mijnen welmeenenden raet niet bewilliget: alle mijne bestraffinge hebben fy moedwillig verfmadet.

31. Het zal hen dan ook gaen als menschen, die van eene schadelyke vrucht eten, hoe zeer zy gewaerschouwd zijn, en die de nadeelige gevolgen te laet ondervinden. So fullen fy eten van de vrucht hares wegs, zy zullen het rampzalig gevolg van hunne verharding ondervinden, en-

(e) job 27: 9. ende 35: 12. Jcf. 1: 15. Jer. 11: 11. ende 14: 12. Ezcch. 8: 18. Mich. 3: 4.

de lich versadigen met de rampzalige uitkomst van hare onbedachtzame raetflagen.

32. Want de afkeeringe der slechten, hunne afkeerigheid van God en zijnen dienst, false dooden, ende de voorspoet, de rust en het welvaren der sotten false verderven, het misbruik, het welk zy van hunnen tijdelijken voorspoed maken, zal hun het zeker verderv veroorzaken.

33. Maer die nae my hoort, en mijnen lievderijken raed opvolgd, sal seker woonen, gerust en veilig leven: ende hy sal geruht zijn van de vreesse des quaets, naedien hy, onder mijne gunstige bescherming, geene onheilen te vreezen heeft.

H E T I I. K A P I T T E L

Wy vinden hier eene ernstige opwekking, om naer de ware wijsheid te staen, aengedrongen door een verzoeg van de voordeelen, welke daeruit voortvloeyen. Dit voorstel is meer algemeen vs. 1, 2, meer byzonder vs. 3-22.

1. **M**IJn soon, verg. Kap. 1: 9. so gy mijne redenen, onderwijzingen en vermaningen, met opmerking aanneemt; mijne lessen gretig opzamelt, en u naer dezelve gedraegt; ende zo gy mijne geboden by u wechlegt: als eenen kostelyken schat, die in de tafelen van uw hart inschrijft, en 'er met uw gedrag aan beantwoordt:

2. Om uwe ooren nae wijsheit te doen opmercken, [*so*] gy uw herte tot verstandigheyt neygt: en eene geneigdheid betoont om verstandig te worden, en doorzicht te hebben.

Eigenlyk staet 'er in den toekomenden tijd; gy zult uw
hart

hart neigen tot verstandigheid. De meening van SALOMON is deze: „zo gy mijne redenen met opmerking aenneemt, en „mijne geboden als eenen dierbaren schat by u wechlegt: „dan zult gy uw hart wel ras gewillig buigen tot verstandig- „heid, en daerdoor aangedreven worden, om naer de „leer der wijsheid met aendacht en eerbied te hooren.”

3. Ja so gy tot het verstant met alle uwe krachten roept; en blijken geeft dat gy eene ernstige begeerte hebt, naer een behoorlyk doorzicht van zaken, en indien gy op deze wijs uwe stemme verheft tot de verstandigheyt, even als men tot iemand roept, welken men wenscht te spreken:

4. (a) So gyse naerstig soeckt, en niets onbeproeft laet om haer te vinden, even als de mijnwerkers geene moeite ontzien, om silver te zoeken, ende indien gy dezelve naspeurt alles aanwendende, om dezelve deelachtig te worden, gelijk als men diep verborgene schatten naespeurt:

5. Dan sult gy de vreesse des HEEREN verstaen; en een behoorlyk doorzicht hebben in de rechte wijs, op welke God moet gediend worden, ende dan sult gy de ware kennisse Godts vinden. Dit kunt gy, op genoegzame gronden van zekerheid, gerust verwachten.

6. (b) Want de HEERE geeft wijsheyt, aen den genen die dezelve zoeken, en hooger schatten dan de goederen van deze waereld; uyt sijnen mont [komt] in zijn woord, en door den dienst zijner Propheten, kennisse, ende verstant voort.

7. Hy legt als een dierbaren schat wech, en be- waert voor de oprechte die hem in waerheid vreezen, een bestendigh wesen: een wezenlyk en bestendigh goed, het welk de verganglyke dingen van dit leven ver weg overtreft. Hy is een schilt ter bedekking en beveiliging den genen, die in den weg zijner geboden oprechtelick wandelen:

(a) Matth. 13: 43. (b) 1 Kon. 3: 9, 12. Jac. 1: 5.

8. Op dat sy de paden des rechts en van hunnen plicht houden, zonder aftedwalen: ende dit zal een gezegend gevolg hebben, hy sal den wegh sijner gunstgenooten bewaren, zorg dragende dat zy niet struikelen, immers niet grootelyks aenftooten.

9. Wanneer gy mijnen raed opvolgt, zult gy doorzicht hebben in alles, wat tot de paden des rechts behoort. Dan fult gy verstaen gerechtigheyt, ende recht, ende billickheden: [*ende*] allen goeden padt, en weten, hoe gy u, in alle byzondere betrekkingen, en in verschillende omstandigheden, naer Gods wil gedragen moet.

10. Als de wijsheyt in uw herte sal gekomen zijn, en aldaer haer verblijf genomen hebben, ende de wetenschap met de rechte kennis van God, voor uwe ziele sal lieflick zijn; zoodat gy dezelve waerdeert boven alle aerdsche goederen;

11. So sal de bedachtsaemheyt over u de wacht houden, en u oplettend maken om niet van het rechte spoor aftewijken; de verstandigheyt sal u tot eenen opziener verstrekken, en u behoeden dat u geen kwaed deere.

12. Om u te redden en terug te houden van den quaden wegh der zonden, die ten verderve leidt; en om u te beveiligen tegen de verleidingen van den man, die verkeertheden spreekt: om u van den weg der deugd aftetroonen.

13. En om u bestand te maken tegen de pogingen [*Van de gene*] die de paden der oprechtigheyt verlaten; om te gaen in de wegen der duyfternisse en der godloosheid.

14. Die blijde zijn in 't quaet doen, en zich vermaken in de zonden; verheugen sich in de verkeertheden des quaden: en kennen geen grooter genoegen, dan anderen tot boosheid te verleiden.

15. 't Zijn zulke snoode menschen Der welcker paden verkeert zijn; ende afwijckende in hare sporen: daer zy zich aan allerlei boosheid overgeven. Maer, wanneer gy mijnen raed opvolgt, zal de verstandigheyt u behoeden.

16. Om

16. Om u te redden van de verleidingen der vreemde en heidensche vrouwe; die aen de afgodery verkleevd is; (c) van de onbekende vrouw [die] tot een ander volk behoort, en met hare verleidende redenen vleyt: om u van den waren Godsdienst af te trekken.

17. Als mede, om u te wapenen tegen de verleidingen van eene ontuchtige vrouw. Die haren man, den leydsman of metgezel harer jonckheyt, met welken zy van haren maegdelyken staet verbonden was, verlaet, van hem afkeerig wordt en overspel begaet, ende die even daerdoor 't verbont haers Godts vergeet, voor zoo ver zy, onder plechtige aenroeping van haren God, het huwelyksverbond met haren man gesloten had, en het zelve trouwloos verbreekt. Niets is 'er gevaerlyker, dan de verleiding van zulk eene ontuchtige vrouw.

18. Want haer huys helt nae den doot, elk die zich in haer huis begeeft, om met haer ongeoorloovde verkeerling te houden, loopt gevaer van den dood te ontmoeten, ende hare paden, welke zy met hare boelen bewandelt, lopen nae de verblijfplaats van de overledene.

19. Alle die tot haer ingaen, en zich door haer verleiden laten, en sullen niet wederkomen; maer moeten als reeds verloren worden aangemerkt; ende zy en sullen de paden des levens niet aentreffen, het is onmogelyk dat zy het leven en den zegen genieten zouden.

20. Dan niet alleen zal de wacht der bedachtzaamheid, en de hoede der verstandigheid, u voor het kwaed bewaren; maer ook tevens dienen ter bevordering van meer gezette Godzaligheid. Op dat en *ten einde* gy bestendig wandelt op den wegh der goeden en der deugdzamen, ende houdt de paden der rechtveerdigen, zonder aftedwalen.

21. (d) Want de vroomen die God in waerheid vreezen, sullen de aerde gerust en veilig bewoonen, ende de oprechte sullen daer in overblijven, zy

(c) Spr. 5: 3. ende 6: 24. ende 7: 5. (d) Psalm 37: 29.

XII. DEEL.

zullen hier op aerde *gezenuw*d en bevestigd worden, in eenen gezegenden bloeiflaet.

22. (e) Maer de godtloofse, de *beroerden*, die door hunne onstuimige drivten *geslinger*d worden, fullen door den rechtvaardigen Richter, op eene geweldige wijs, van de aerde uytgeroeyt werden, ende de trouwloofse, *die met kromme beenen wandelen*, en zich op allerlei bedrog toelleggen, fullender van uytgeruckt werden.

Het onafmetelyk onderscheid, tusfschen den rechtvaardigen en den godloozen, vs. 21, 22. moet hier uit de bedee-ling van het Sinaïtisch Verbond verklaerd worden; in het welk, op de gehoorzaamheid der wet lichamelijke zegeningen, en op hare overtreding tijdelijke rampen, bedreigd waren, Deut. 28. — Ondertusfschen, is het ook eene algemeene waarheid, dat de Godzaligheid tot alle dingen nut zy, hebbende de beloven van het tegenwoordig en toekomstend leven, 1 Tim. 4: 8.

H E T III. K A P I T T E L.

Vs. 1, 2. dringt de Spreukschrijver, op het gehoorzaamen zijner lessen aen, uit aenmerking van de gezegende vruchtgevolgen. Vs. 3-12. stelt hy ettelyke byzondere plichten voor. Vs. 13. en vervolgens keert hy weder tot het aenprijzen van de wijsheid.

1. **M**IJn soon, verg. Kap. 1: 9. en vergeet mijne wet niet te betrachten, en mijnen raed op te volgen: maer uw herte beware mijne geboden, mijn onderwijs zy en blijve diep in uw geheugen geprent.

2. (a) Want lanckheyd van dagen, ende jaren
van

(e) Job 18: 17. Pl. 104: 35. (s) Deut. 8: 1. ende 30: 20.

van leven, ende vrede fullen sy u vermeerderen. Het opvolgen van mijne voorschriften, zal u den weg banen tot een lang en voorspoedig leven.

3. Dat de goedertierenheyt, ende de trouwe u niet en verlaten; gedraeg u lievderijk omtrent andere menschen, houd uw woord en volbreng uwe beloven. Laet de geboden, welke ik u daer omtrent gegeven heb; u geduurig voor oogen wezen; (b) bindtse aen uwen hals, houd het voor een cieraed mijnen raed op te volgen, en mijne lesfen te betrachten, en schrijftse op de tafel uwes herten, laten zy, als het ware, diep in uw hart gegraveerd wezen.

4. Ende vindt gunste, ende goet verstant; of rijpheid in de oogen Godts, ende der menschen. Leg 'er u op toe om Gode welbehaeglyk te zijn, en aengenaem den menschen; laet het blijken, dat gy een rijp verstand bekomen hebt, en een behoorlyk doorzicht van zaken.

5. Vertrouwt op den HEERE met uw gantsch herte: beveel alle uwe wegen en belangen met een geloovig hart in de handen van Hem die alles bestiert: ende en steunt op uw verstant niet. Verbeeld u nooit, dat gy door uwe eigene schranderheid uw geluk zoudt kunnen bevorderen, daer alles van Gods Voorzienigheid en Zegen afhangt.

6. (c) Kent hem in alle uwe wegen: erken en eerbiedig Gods wijze en weldadige Voorzienigheid in alle gevallen. Laet alles op zijne voorzorg gemoedigd aankomen, ende hy sal uwe paden recht, uwe wegen voorspoedig maken, en alle beletselen wechdoen, welke uw waer geluk zouden verhinderen.

7. (d) En zijt niet wijs in uwe oogen, door u te verbeelden, dat gy, door uw eigen beleid, uwe zaken zoudt kunnen bestauren: vreesst in tegendeel den HEERE, dient Hem oprechtelyk, eerbiedig de wegen van

(b) Exod. 13: 9. Deut. 6: 8. (c) 1 Chron. 28: 9. (d) Rome 12: 16.

18 S P R E U C K E N

zijne Voorzienigheid, ghoorzaam zijne geboden, ende wijckt van het quade:

8. Het sal eene medicijne of *genezing*, voor uwen navel zijn: ende eene bevochtinge of *merg* voor uwe beenderen.

De *navel* vertoont ons zinbeeldig het middelpunt beide van ziel en lichaam. De *beenders* en derzelver *merg*, tekenen ons de sterkte, zoo van de ziel als van het lichaam. De *genezing* wordt aen den *navel* toegeschreven, omdat de geneesmiddelen en stoovingen, welke op den navel gelegd worden, derzelver kracht door het geheele lichaam verspreiden. — SALOMO wil derhalven, in den zakelyken zin, te kennen geven, dat de vrees voor God en de haat van het kwade, aen ziel en lichaam beide genezing toebrengt, door de inwendige krachten en vermogens van deze beide te versterken.

9. (e) Vereert den HEERE, die lust heeft aen barmhartigheid, door lievdewerken, en door een gedecote van uw goet aen den nootdriftigen mede te deelen; ende doe geschenken van de eerstelingen en het beste aller uwer inkomste, aen den armen. Deze weldadigheid zal de HEER niet onvergolden laten.

10. (f) So gy liefde bewijst aen den armen, fullen uwe schuieren met overvloed vervullet worden; ende uwe perskuypen van most overloopen, alle uwe bezittingen zullen, door den Godlyken zegen, blijkbaer vermenigvuldigd worden.

11. (g) Mijn foon, verg. Kap. 1: 9. en verwerpt de tucht des HEEREN niet: verkeer op de rechte wijs omtrent de tegenspoeden, welke God u, in den weg zijner Voorzienigheid, tot wijze en weldadige einden toezendt, ende en weest niet verdrietigh of mismoedig over sijne vaderlyke kastijsdinge:

12. (h) Want de HEERE kastijsdt den genen dien hy lief heeft ten zijnen beste; ja gelijk een
va-

(e) Exod. 23: 19. ende 34: 26. Deut. 26: 2, &c. Mal. 3: 10.
Luc. 14: 13. (f) Deuter. 28: 8. (g) Job 5: 17. Hebr. 12: 5.
(h) Openb. 3: 19

vader den sone, [*in den welcken*] hy een welbehagen heeft kastijdt, om daerdoor zijn geluk te bevorderen.

13. Welgeluckfaligh by uitnemendheid is de mensche, [*die*] wijsheyt vindt, door dezelve op de voorgestelde wijs nae te spooren; ende de mensche, [*die*] verstandigheyt voortbrengt: of *oppur* uit de rechte bronnen van rede en openbaring.

14. (i) Want haer koophandel is beter dan de koophandel van silver; naedien de wijsheid veel grooter vruchten aenbrengt, ende hare inkomste is van veel meerder waerde, dan het beste uytgegraven gout.

15. (k) Sy is kostelicker dan robijnen, en de alleredelste gesteenten; ende al wat u lusten magh, alle kostbaerheid en is met haer niet te vergelijken.

16. De Wijsheid is als eene edelmoedige Vorstin, welke rijke geschenken uitdeelt aen hare onderdanen. Met beide handen deelt de Wijsheid uitnemende goederen uit. Lanckheyt der dagen is in hare rechterhant; in hare flinckerhant, rijckdom, ende eere. Elk die de ware wijsheid naspooort, baent zich den weg tot een lang leven, tot tijdelyken voorspoed, tot aenzien en achtting by de menschen.

17. Hare wegen zijn wegen der lieflickheyt, ende alle hare paden vrede. Het gehoorzamen van de lesfen der wijsheid, verschaft eene aengename kalmte aen het gemoed.

18. Sy is een boom des levens, den genen diese aengrijpen; die zich aen de lesfen der wijsheid houdt, bevordert zijn geluk in dit leven en in de toekomende onsterfelykheid. Zy is als eene boom, welke vruchten der onsterfelykheid voortbrengt; ende elck-een diese vasthoudt, wort welgeluckfaligh in der tijd en in de ewigheid.

19. De HEERE, de oneindige Bouwmeester aller dingen, heeft de aerde door wijsheyt gegrondt, de

(i) Job 28: 15. Psalm 19: 11. Spreuck. 3: 11, 19. ende, 16: 16.
(k) Spr. 3: 11.

hemelen door verftandigheyt bereydt. Alle de werken der fchepping dragen de duidelykfte merkteekenen van Gods aanbiddelyke wijsheid.

20. Door fijne wetenfchap zijn de afgronden (l) gekloven, en de wateren, welke in den eerften on-geformeerden klomp, met de aerde vermengd waren, in zeeën, meiren, rivieren, bronnen en fonteinen uitgebroken, ende de wolcken druppen door zijne wijsheid, daeuw en regen.

21. Mijn foon, verg. Kap. 1: 9. houd u toch aan de leffen der wijsheid, laetfe niet afwijken van uwen oogen: bewaert de beftendige wijfheyt, ende bedachtsaemheyt, laet die de voorwerpen zijn en blijven, van uwe geduurige en gelievkoosde overdenking.

22. Want fy fullen het leven voor uwe ziele zijn, u een beftendig genoeg en oneindige blijdfchap verfcchaffen; ende zy zullen u aengenaem maken by de menfchen, zy zullen u tot een cieraed verftrekken, als een aengenaemheyt voor uwen helfe.

23. Dan fult gy uwen wegh (m) feker wandelen: God zal u onder zijne gunftige befcherming nemen, ende gy en fult uwen voet niet ftooten, noch aan rampen zijn bloot gefield.

24. Gy zult, zoo wel des nachts als des daegs, gerust en wel gemoed wezen. (n) So gy nederligt, en fult gy niet fchricken, noch voor eenig onheil bevreesd wezen; maer gy fult onbefchroomd nederliggen, ende uwe flaep fal foet wesen.

25. Vreeft niet van haeftigen fchrick, wanneer 'er een onverwacht gevaer nadert, nochte ontrust uw hart over het gezicht van de verwoeftinge der godtlooffen, alsfe komt om hen te verdelgen.

26. Want de HEERE fal voor u zorgen. Hy zelfs zal met uwe hope wesen, of de *vastigheid van uwe lendenen* zijn: God zal als een fchildwacht en bewarer aen

(l) Genef. 1: 9, 10. (m) Pfalm 37: 24. ende 91: 11, 12.
(n) Lev. 26: 6. Job 11: 19. Pfalm 3: 6. ende 4: 9. ende 91: 5, 6.

aen uwe zijde wezen, ende hy sal uwen voet bewaren, van gevangen te worden. Hy zal u beveiligen, tegen alle strikken, welke u gespannen worden.

27. En verongelijkt niemand; onthoudt het goet van sijne meesters niet, weiger nooit uwe wettige schulden te betalen, als 't in 't vermogen uwer hant is te doen.

28. En segt niet tot uwen naesten, die uw rechtmatige schuldeifcher is, of door den arbeid zijner handen loon verdiend heeft; Gaet henen, ende komt weder, ende morgen sal ick geven; dewijl het by u is. Betael uwe schulden, en geef den arbeider zijnen loon, zonder uit te stellen.

29. En smeedt geen quaet tegens uwen naesten, maak geene heimelyke overleggingen, om uwen medemensch te benadeelen, aengeffen hy met vertrouwen by u woont, en zich verlaet op uwe eerlykheid en braevheid.

30. En twist met een mensche niet, sonder oorsake; kwel hem niet, met ongegronde vorderingen, of gezochte rechtsgedingen, so hy u geen quaet gedaen en heeft.

31. (o) En zijt niet nijdigh over een man des gewelts, wanneer zijne onrechtvaardige aanslagen wel gelukken: ende en verkieft geene van sijne wegen. Laet u, door den voorspoed van eenen geweldenaer, niet vervoeren, om zijn voorbeeld naetevolgen.

32. Want de afwijcker, die den weg der gerechtigheid voorbedachtlyk verlaet, is den HEERE een grouwel: maer sijne (p) verborgenheyt, zijne *gemeenzame verkeerling*, is met de oprechte. Zulken, die hem in waarheid vreezen, vereert de HEER met zijne byzondere gunst.

33. (q) De vloeck des HEEREN is niet alleen over den perfoon, maer woont zelfs in het huys des godtloosen: zijne huisgenooten en alle zijne bezittingen

(o) Ps. 37: 1. ende 73: 3. Spr. 23: 17. (p) Ps. 25: 14. (q) Levit. 26: 14, &c. Deuter. 28: 15, &c. Mal. 2: 2.

ondervinden de uitwerkfelen van Gods rechtvaardige gramfchap, maer de wooninge der rechtveerdigen fal hy flegenen, zy, die in oprechtheid wandelen, worden blijbaer gezegend, ook in hunne nakomelingen, en huisfelyke belangen.

34. God wederftaet de hovaerdigen. Sekerlick (r) de fpotters, de baldadige zondaers, die met den Godsdienft spotten, en zich tegen den Almachtigen *hoogmoedig* aenkanten, fal hy befpotten: wanneer zy ten verderve komen, vergel. Kap. 1: 26, maer den fachtmoedigen, die zich nedrig aen zijnen wil onderwerpen, fal hy genade geven.

35. De wijfe fullen eere en achting, als een beftendig goed be-erven: maer elck-een der fotten, wie hy anders ook wezen moge, neemt fchande op fch, en berokkent zich zelve fmaed en verachting.

H E T IV. K A P I T T E L.

Vs. 1-9. vinden wy eene meer algemeene aenprijzing van het verftand en zedenbefchavend onderwijs; hierop volgt eene meer byzondere vermaning, om de tucht te omhelzen vs. 10-27.

DE vermaning gefchied hier, tot *kinderen*, of gelijk 'er eigenlyk ftact, tot *zoonen*. Men denke in het algemeen aen de Israëlitifche jeugd. Koning SALOMO vertoont zich hier, als een Vader van zijn volk; die het, als een voornaem gedeelte van zijn werk, of als zijne geliefde bezigheid befchouwde, om te arbeiden, aen de bevordering der ware Godzaligheid, en de formeering der aenkomende jeugd. — Deze aenfpreek ademt liefde, en hartelyke belangneming in den zedelyken welftand van de jeugd, en

was

was recht geschikt, om de harten der jongelingen, ook der losbandigste, in te nemen.

1. Hooret, met de vereischte aendacht en eerbiedigheid, gy kinderen, de lieverlijke tucht, en het welmenend onderwijs des vaders; ende mercket op, let, *met uitgezuiverde ooren*, en met opgescherpte aendacht, op zijne gewichtige lessen, om verstant te weten, en een opgehelderd doorzicht in uwen plicht te erlangen.

2. Dewijle ick ulieden goede leere geve; of *wanneer ik u goede leer*, een onderwijs, omtrent zulke zaken, welke zedelyk goed, noodzakelyk en voordeelig zijn, *zal gegeven hebben*; en verlatet mijne wet niet. Vermaed mijne lessen niet met weerzin, maer beyvert u, om uw gedrag naer dezelve interichten.

3. Want ik heb voldoende redenen, om op deze vermaning ernstig aen te dringen. Laet my u verhalen, hoe mijn Vader weleer, met my gehandeld hebbe. Te weten ick was mijns vaders gelievde soon; zijn troetelkind. Ik was mijne moeder een (a) teder bemind kind, ende hoewel zy meer kinderen had 1 Chron. 3: 5, was ik evenwel van haer zoo teder bemind, als of ik een eenige zoon ware geweest. Zoodanig was ik voor het aengesichte mijner moeder. Ik was haer ooglijn; een zoonke, het welk zy als het ware, geen oogenblik buiten haer oog kon duldten, maer dat altoos in hare tegenwoordigheid *w*ez-
zen moest.

4. Maer niettegenstaende deze tedere liefde, droegen mijne ouders yverig zorg, dat ik geen losbandige zoon mogt worden. Vooral heeft mijn zalige Vader, in dit opzicht, blijkbare proeven gegeven van zijne zorg voor mijne opvoeding. (b) Hy nu leerde my, en maekte 'er zijn hoofdwerk van, om aen de beschaving van mijn verstand en hart te arbeiden, ende seyde tot my; Uw herte houde mijne woorden vast: alle de woorden, welke ik tot u *spreken* zal, om uw verstand op te scherpen en uw hart te vormen, moet gy niet alleen aendachtig

(a) 1 Chron. 29: 1. (b) 1 Chron. 28: 9.

aenhooren, maer ook zoeken te onthouden, en als dierbare schatten in uw hart wechleggen: onderhoudt mijne geboden, gehoorzaam de vermaningen, welke ik u geven zal, ende leeft: want dusdoende zult gy den weg bewandelen, die tot een lang en gelukkig leven regelrecht henen leidt.

5. Verkrijgt wijsheyt, verkrijgt verstant: zijt 'er op uit, met eene brandende begeerte, en eenen blakenden yver, om de ware wijsheid te erlangen, en een recht doorzicht in zaken van den Godsdienst: en vergeet mijne lesfen niet, ende en wijckt niet van de rede. nen mijnes monts, van mijne vaderlyke vermaningen en trouwhartige raedgevingen.

6. En verlaetse niet, draeg toch zorg, dat gy nooit eenen weerzin krijgt, aen de raedgevingen der ware wijsheid, ende sy fal u behoeden: zy zal, als *met omgorde lendenen*, gelijk yverige en getrouwe dienstknechten gewoon zijn, gereed staen, om u van raed en bestier te dienen; zy zal u, wanneer gy hare bestieringen opvolgt, voor ontelbare onheilen bevciligen, aen welke gy anders zoudt zijn blootgesteld. Laet de wijsheid u boven alles dierbaer zijn: hebtse lief, ende sy fal u, als een getrouwe wachter, bewaren voor alle kwaed.

7. De ware wijsheyt, welker beginfel is de vrees des HEELEN, zoo was mijn Vader gewoon tot my te spreken, is het voorneemste. Zy is het hoogste goed, het welk den sterfeling in den tijd en in de eeuwigheid gelukkig maakt; (c) verkrijgt [*dan*] wijsheyt: ende verkrijgt verstant met alle uwe besittinge.

Behoudt men onze vertaling, MET *alle uwe bezitting*, dan is de zin deze: „Mijn Zoon, gy zult, vooral na „mijnen dood, Koninglyke schatten bezitten, en dat in „den ruimsten overvloed; maer evenwel alle deze bezittingen, schoon zy tot de zegeningen van dit leven behooren, kunnen u op zich zelve niet gelukkig maken. „De ware wijsheid is het voornaemste, het eenige ware „hoogste

„ hoogste goed : en daarom beyver u toch , om , met
 „ of by alle uwe bezitting , deze wijsheid te verkrijgen.”
 Dan , men kan het ook vertalen voor *alle uwe bezitting* ,
 vergel. Amos 8: 6. Jer. 32: 44 , en dan is de meening
 deze. „ Mijn Zoon , de wijsheid is het voornaemste ; zoek
 „ dezelve daerom zoo ernstig en yverig , dat gy , wanneer
 „ het noodig ware , liever alle uwe bezittingen zoudt af-
 „ staen , dan de ware wijsheid te misfen. Stel zoo veel
 „ prijs op de wijsheid , dat gy dezelve zoudt willen koo-
 „ pen , al was het voor *alle uwe bezitting*.”

8. De ware wijsheid veradelt den mensch. Verheftse ,
 en draegt haer eene inwendige hoogachting toe. Of liever
zijt aan haer vast verkleerd , even als een wijnstok , nevens
 eenen anderen boom geplant , zijne tedere spruitjes , om
 denzelven henen slingert ; kleeft de wijsheid zoodanig
 aen , dat gy , in geen ding , op u zelve staet , en , zonder
 acht te geven op hare lesfen , niets onderneemt , ende *fy*
sal u verhoogen tot eer en aenzien : fy sal u veree-
ren , wichtig en geacht maken by de menschen , als gy
haer , als eene teder geliefde vriendin , omhelfen fult.

9. (d) Sy sal uwen hoofde een aangenaem toe-
 voegfel geven van edele hoedanigheden , door welke *gy*
heminnelyk zult zijn by de menschen : eene gierlicke
kroone false u leveren , waerby al de glans van aerd-
sche heerlykheid verduisteren moet.

Omtrend dit verhael , het welk SALOMO geeft , wegens het onder-
wijs , het welk hy , in zijne vroegste jeugd , van zijnen Va-
der genooten had , hebben wy het een en ander aentemerkten.

I. Hoe kwam dit stuk hier te pas , mag men denken , en
 wat gav SALOMO aanleiding , om daerin zoo breed uit te
 weiden ? — Er moet zekerlyk een byzondere reden
 voor zijn , dat SALOMO hier de gezegdens van zijnen
 Vader zoo breedfprakig ophale , daer zijne voorstellen
 anders op zich zelve van genoegzaam gezach waren.

(d) Spr. 1: 9.

In SALOMONS tijd was 'er, voor de onbedachtzame jeugd, zeer veel gevaer van verleiding, tot allerlei losbandigheid. Hiertoe gav de uitgebreide Koophandel zeer veel aanleiding, en vooral de daeruit voortspruitende gemeenschap, met de omliggende heidensche volken, die zeer verdarteld waren in hunne zeden, de Egyptenaers, Tyriers en Zidoniers. Ook begon de opvoeding der jeugd, by de lieden van de waereld, schromelyk te verbasteren. — Koning SALOMO oordeelde het daerom niet alleen noodig, om de losse jeugd heilzame raedgevingen voor te schrijven, maer ook tevens aen te toonen, dat die grondregels, welke hy in de opvoeding der jeugd wilde gevolgd hebben, de aloude denkwijz uitmaakten van alle godvruchtige Vaders, in voorige dagen, die het wezenlyk heil van hunne kinderen bedoelden. — Uit dit beginfel, brengt hy der Israëlitische jeugd onder het oog, hoe zijn Vader DAVID, die hem zoo teder beminde, met hem in zijne jeugd gehandeld hadde.

II. Vs. 4^b. begint SALOMO de woorden van zijnen Vader DAVID op te geven, *uw hart houde mijne woorden vast* enz.; maer hoe ver strekken zich DAVIDS gezegden uit? — Naer ons oordeel, laet SALOMO zijnen Vader DAVID geduurig doorspreken, tot vs. 9. ingesloten, omdat 'er vs. 10. eene nieuwe aanspraek van SALOMO begint, aen de Israëlitische jeugd.

III. Vindt men, zou men verder vragen kunnen, ergens in DAVIDS schriften, of in de geschiedenis van zijn leven, voetstappen, dat hy, op zulk eene wijs, tot zijnen Zoon gesproken hebbe? — Pf. 34. vinden wy duidelyke blijken, dat DAVID zich ook, aen de jeugd en hare wezenlyke belangen, liet gelegen liggen. Ook kan men, van zijne Godzaligheid, niets anders verwachten, dan dat hy geene moeite zal gespaerd hebben, om SALOMO zijnen Kroonprins godsdienstig optevoeden. Hoe teder en hartroerende waren de opwekkingen, welke DAVID, op het laetst van zijn leven, aen SALOMO godaen heeft

1 Chron. 28: 9. 29: 2? en hoeveel zal hy dan, aen dezen geliefden Zoon, in zijne jeugd hebben te koste gelegd?

IV. Zou DAVID deze aanspraak, zoo als zy hier voorkomt, woordelyk aen SALOMO gedaen hebben? — Onzes erachtens geeft SALOMO slechts in het algemeen de hoofdfom op van de gesprekken en onderwijzingen, welke zijn Godvruchtige Vader hem geduurig voorhield.

Vs. 10. en vervolgens geeft SALOMO lessen aen de Israëlitische jeugd. Het gene hy, nopens de denkwijz van zijnen Vader, gezegd had, brengt hy nu over; met aenwijzing, dat zijne denkwijz daarmede volkomen overeenstemde vs. 10-12. daarna vermaent hy de jeugd meer byzonder, om de tucht te omhelzen vs. 13-27.

Vs. 1. richtte SALOMO zijne tael, tot de kinderen. Hier zegt hy, in het eenvoudig getal, *mijn Zoon*, ten blijke, dat hy de Israëlitische jeugd in het algemeen aanspreke, en elk van dezelve in het byzonder.

10. Hoort, mijn sone aendachtig naer mijne lessen, ende neemt mijne redenen blymoedig aen, met een voornemen, om mijnen raad optevolgen: ende de jaren des levens fullen u vermenigvuldiget worden. Verg. Kap. 3: 2. 4: 4.

11. Ick onderwijse u in den wegh der wijsheyt: of ik heb u in den weg der wijsheid onderwezen: ik heb u de plichten voorgesteld en aangeprezen, welke gy, volgens het voorschrift van de ware wijsheid, en den rechten Godsdienst, te betrachten hebt. De onbedachtzame lieden van deze waereld mogen beweerden, dat ik u noodeloze kwellingen veroorzake: maer het tegendeel is waerachtig: ick bedoel uw wezenlyk heil, en doe u treden in de rechte sporen; ik leide u, op de verheven baen, die een aengename weg is, en regelrecht leidt naer het wezenlyk geluk.

12. In uw gaen, op den aengenenamen weg der Godzaligheid, en sal uwe trede niet benaauwt worden: gy zult steeds, met genoeg en een vrolyk gemoed, werk

zaem zijn, in het betrachten van den waren Godsdienst, gy zult in de ruimte kunnen wandelen, en bevrijd zijn, van die benauwende ongenoegens, welke de godlozen op hunne wegen ontmoeten, ende indien gy loopt, en u in alles met yver schikt, nae de regelen der Godzaligheid, (e) en sult gy niet struycdelen of *aenstooten*, gy zult bevinden, dat de weg der godzaligheid de veiligste is, om uwe oogmerken te bereiken.

13. Grijpt de tucht aen. Ik gav u een duidelyk en getrouw onderwijs, om uw verstand en hart te beschaven; grijp dat onderwijs aen, *met een sterke en gewisfe greep*, om met de tucht, als het ware verbonden, en daarmede onafscheidbaer vereenigd te worden. Laet het de wel gevestigde keus van uw hart wezen, om u aen dat onderwijs voor altoos over te geven, en laet niet af: *verslapt* niet, draeg toch zorg, dat gy, in uwe yverige begeerte naer de tucht, niet verflaauwt. Maer bewaertse; beschouw de tucht als een dierbaer kleinood, en bewaer dezelve als zoodanig: want sy is uw leven, wanneer gy u aen mijn onderwijs houdt, en mijne lessen opvolgt, zult gy ontdekken, dat dit de rechte weg zy tot een vergenoegd en gelukkig leven.

14. (f) En komt niet op het padt der godtloosen; noch en treedt niet op den wegh der boosen. Volgt toch de losbandige denk- en handelwijs niet na, van zulke menschen, die geen ontzach voor God hebben, en geene zwarigheid maken, om hunnen evenmensch te verongelijken.

15. Verwerpt dien boozen weg, heb geene verbintenis met zulke grouwzame menschen; en gaet 'er niet door: of *gae 'er niet in over*, word geen lid van hun ondeugend genootschap; wijckt 'er van, scheur u met geweld los van zulke deugnieten, al zoudt gy 'er ook alles aen wagen, ende gaet voorby, of *gae door*; red u en ontkom van het gevaer, het welk u, in hunne gemeenschap, dreigen zoude.

16. H n

(e) Ps. 91: 11. (f) Psalm 1: 1. Spreuck. 1: 10, 15.

16. Hun karakter en gedrag is allergrouwzaamst. Zy zijn geheel verlaevd aen de zonden. Want fy en slaepen niet, zy hebben geen rust noch genoeg, sose geen quaet gedaen en hunne godloze oogmerken bereikt hebben; ende haer slaep wort wechgenomen, zy worden, in hunne rust en genoegens, geduurig gestoord, sose niet [*yemant*] hebben doen struyckelen, het zy, door hem mishandelingen aen te doen, het zy door hem in hunne boosheid in te wikkelen.

17. Want fy eten broot der godtloofheyt, ende drincken wijn van enckel geweld.

Men kan het ook vertalen: *zy eten de godloosheid als brood, en drincken geweld als wijn.* Vergel. Job 15: 16. 34: 7, en dan wil SALOMO dit zeggen, „ In het plegen van godloosheid en geweld, scheppen zy zoo veel genoeg en vermaak, als iemand, die met smaak, brood eet en wijn drinkt.”

18. Maer de uitkomst van hun godloos gedrag is allerrampzaligst; daer de rechtvaardigen niet dan heil en voorspoed te wachten hebben: want het padt der rechtvaardigen is gelijk een schijnende licht; voortgaende, ende lichtende tot den vollen dagh toe. De zon gaet alle morgen luisterrijk op, rijst allengskens boven den gezichteinder, klimt al hooger en hooger, en, zonder eenigzins in haren loop gestuit te worden, gaet zy geduurig voort, tot dat zy, het toppunt van den hemel bereikt hebbende, op den vollen middag, praelt in den heerlyksten luister. Even zoo is het ook gelegen, met het pad der rechtvaardigen. Reeds in dit leven, wordt het, door het licht van blijdschap en gelukzaligheid bescheenen; hier is de blijdschap en gelukzaligheid der rechtvaardigen, gelijk het licht der opgaende morgenzon, slechts in de beginfelen. Ondertusschen rijst de zon van hun geluk al hooger en hooger, en zal geduurig opklimmen, tot den vollen dag der zalige onsterfelykheid.

19 De wegh der godtloofen is daerentegen als donckerheyt; welke met de schemering eenen aanvang neemt, en allengskens vermeerdert tot eene stikdonkere

duisternis. Even zoo is het ook gelegen, met den weg en den toestand der godlozen. Hier zijn zy reeds vreemd van wezenlyke blijdschap en ware vertroosting; maer hun staet nog veel rampspoediger lot te wachten, wanneer het schemerlicht, van hunnen bedrieglyken voorspoed en ingebeelde vreugde, geheel verduisteren zal, en met eenen staet van volflagen wanhoop en rampzaligheid worden afgewisfeld. Hier in dit leven, verkeerren de godlozen reeds, in eenen zeer akeligen toestand; sy en weten niet waer over sy struyckelen fullen, van het licht der ware wijsheid verstoken, loopen zy zorgeloos, en zonder achterdocht, het verderv te gemoet.

20. Mijn sone, merckt op mijne woorden; let op dezelve, *met uitgezuiverde ooren*, neygt uwe oore tot mijne redenen en vermaningen, om dezelve, met een genegen en leergierig hart, te ontvangen.

21. Laetse niet wijcken van uwe oogen; herinner u geduurig mijne lesfen, en laet 'er uw aendacht bestendig op gevestigd wezen; ja behoudtse in 't midden uwes herten, leg mijne vermaningen, als eenen dierbaren schat, in de geneigdheden van uw hart, om dezelve blymoedig op te volgen.

22. Want sy wijzen den weg aen tot een wezenlyk geluk, en (g) zijn daerom 't leven den genen diese vinden, en de zalige vruchten daarvan, by ondervinding leeren kennen, ende zy zijn eene medicijne haren geheele vleefche. Nimmer heeft de kundigste Geneesheer, of de meest ervaren Apothecar, een algemeen geneesmiddel kunnen uitvinden, het welk geschikt was, tegen alle en allerlei lichaems kwalen: maer zulk een algemeen medicijn is 'er te vinden, in de lesfen der wijsheid, tegen de krankheden der ziele.

23. Laet ik u, mijn zoon, na deze algemeene raedgeving, uit eene Vaderlyke toegenegenheid, eenige meer byzondere lesfen voorschrijven, welke betrekkelyk zijn tot de gezette bewaking van hart en zinnen. Behoedt uw herte,

herte, *houdt* als een wakker krijgsknecht, *de wacht* over uw hart, om het als het ware gewapender hand te beschermen, als de voornaemste sterkte, tegen welke de vyanden gewoon zijn de geweldigste aanvallen te doen; houd de wacht over de gedachten, bewegingen en neigingen van uwe ziel, draeg zorg, dat 'er geen verrader insluip; ja behoed uw hart boven al dat te bewaren is. Schoon gy ook waken moet voor uw lichamelyke en tijdelyke goederen, zoo zy evenwel de wacht over uw hart de nauwkeurigste; want daer uyt zijn de uytgangen des levens. Gelijk het lichamelyk hart de zetel is van het natuurlyk leven, en de springbron van alle werkzaemheden, zoo is ook de ziel waerin de ware wijsheid haren zetel gevestigd heeft, de springbron van alle geestelyke werkzaemheden, zoodat de hoedanigheid onzer daden van de goetdheid des harten afhange.

24. Maer zal men eene sterkte tegen de aanvallen der vyanden verdedigen, dan moet men sterke wachten uitzetten aan de bedekte toegangen; even zoo zal het ook noodig wezen, dat gy met eene waekzame zorg verkeert, omtrent de zintuigen en leden van uw lichaam, door welke het hart kan besmet worden. Doet de verkeetheit des monts van u wech, ende de verdraeytheit der lippen doet verre van u. Draegt zorg, om niets te spreken tegen de waarheid, eerlykheid, en godzaligheid: luister ook niet naer de zulken, die daertoe hunne lippen verdraijen.

25. Laet uwe oogen, die de gevaerlykste sluiphoecken zijn naer het hart, door welke veel kwaed naer binnen indringt; recht uyt sien, ende uwe oogenleden sich recht voor u henen houden. Draeg toch zorg, dat uwe oogen niet breidelloos afzwerven, noch zich vasttighen op verleidende voorwerpen.

26. Waek, met één woord, over alle uwe handelingen. Weegt den gangh uwes voets, met welken gy den weg des verstands betreden moet. Eer gy iets voorneemt te doen, raed ik u vooraf te overwegen, of het met de voorschryften der wijsheid wel overeenstemme, ende

laet alle uwe wegen wel gevestigd zijn: of, *alle uwe treden zullen wel gevestigd zijn*, dusdoende zult gy u zelve altoos gelijk zijn, en in den loop der Godzaligheid bevestigd worden.

27. Draeg zorg, dat gy u door geene verzoekingē van den weg der wijsheid laet aftrekken. (h) Wijckt niet ter rechter, ofte ter flinckerhant; laet u van het veilig midden der deugd nooit afleiden, door welk soort van verzoekingē het ook wezen moge; wendt uwen voet af van 't quade, en houd u toch van den weg der godloosheid af.

H E T V. K A P I T T E L.

In naem van de Opperste Wijsheid, vermaent SALOMO zijnen Zoon, om zich zorgvuldig aen zijn onderwijs te houden, uit aenmerking van het gevaer der trouwlozen vs. 1 - 6. Daerna waerschouwt hy zijne lievelingen meer byzonder, tegen de verleiding tot ontucht, vs. 7 - 23.

1. **M**IJn soon, merckt op mijne wijsheit: welke my door de Opperste Wijsheid zelve geleerd is, op mijne wetenschap omtrent den weg en de middelen, om het hoogste goed deelachtig te worden. Luister naer mijn onderwijs, *met uitgezuiverde ooren*, door alles uit den weg te ruimen, het welk de aendacht en opmerksaamheid zou kunnen verhinderen: neygt dusdoende uwe oore tot mijn verstant:

2. Op dat gy alle bedachtsaemheyt behoudt en *bewaekt*, om tegen alle verleiding bestand te zijn: ende opdat uwe lippen wetenschap bewaren, en gy niets moogt

moogt spreken , het welk met de lesfen der Wijsheid ftrijdig is.

3. Het gevaer der verleiding is zeer groot. Want de lippen der vreemder [*vrouwe*], die zich in ontucht verloopt , druppen (*a*) honichfeem : hare woorden zijn zeer lievlyk en aengenaem , ende haer gehemelte is gladder dan olie , zy is ongemeen vaerdig in het uitspreken van verleidende woorden. Wanneer een overfpeelfter , iemand tot hare lusten zoekt te verleiden , is haer voorftel zeer aengenaem en innemende.

4. Maer 't laetfte van haer , het achterfte , de zaak tot welke zy verlokt in de uitkomst befchouwd , is bitter als alffen ; naedien de zonde tot welke zy verlokt , de bitterfte gevolgen naer zich sleept ; daer zy zich voorheen , door haer gladde voorftel , zoodanig veraengenaemde , dat hare verleidende redenen ongevoelig wierden ingenomen , is het gevolg van achteren allergrievendst ; fcherp als een tweefnijdende sweert : naedien het verderv , het welk op de vuile ontucht volgt , niets onaengerzaekt laet , maer alles van alle kanten doorsnijdt.

5. Zulk eene overfpeelfter , heeft zich breidelooos aen de zonden overgegeven , zoodat zy geheel onverbeterlyk is. (*b*) Hare voeten dalen stoutmoedig nae de doot : geene waerfchouwingen zijn in ftaet , om haer van den weg des verdervs terug te roepen : hare treden houden de helle vast , of *onderfteunen* de hel : hare fappen dienen , om het verderv te bouwen en te vestigen.

6. Op dat gy het padt des levens niet en foudt wegen , zijn hare gangen ongeftadigh , [*dat*] gy het niet en merckt.

Men fchijnt deze woorden , al zoo wel , in den derden perfoon te vertalen : *opdat* zy , de overfpeelfter namelyk , door de knagingen van haer geweten opgewekt , *het padt des levens niet en zoude weegen* , en beginnien te denken aen verbetering van haer gedrag ; daerom *zijn hare gangen en*

(*a*) Spr. 2: 16. ende 6: 24.   (*b*) Spr. 7: 27.

gestadig , zy bedient zich van verschillende middelen ter verleiding , zy *zorgt niet* , zy *is onbekommerd* , zonder te denken aan de rampzalige gevolgen van haer wangedrag.

7. Nu dan , gy Israëlietische jeugd ! wel aen dan , gy mijne kinderen en lievelingen , hooret nae my aendachtig , gehoorzaemt mijne lessen : ende en wijcket niet van de redenen mijnes monts , door 'er niet op te merken , of dezelve te vergeten.

8. Zijt op uwe hoede tegen eene ontuchtige vrouw. Maeckt uwen wegh verre van haer : hebt met haer geene de minste gemeenschap , verwijdert u verre van haer : ende en naedert niet tot de deure van haer huys ; naedien zy altoos hinderlagen legt en strikken spant.

9. Op dat gy anderen uwe eere niet en geeft ; en alle uwe achting verliest , ende uwe beste jaren niet verslijt in de slaverny van (c) den wreeden , die van geene onferming weet , al wierdt gy nog zoo ongelukkig.

10. Op dat de vreemde , tot welke gy geene de minste betrekking hebt , sich niet en versadigen van uw vermogen , en zich met uwe goederen verrijken ; ende al de vrucht van uwe naerstige pogingen , en van uw smertelicke arbeyt [*niet en kome*] in het huys des onbekenden.

Met één woord , schande , lichaems ongemakken , verkorting des levens , en verspilling der tijdelyke goederen , zijn de rampzalige gevolgen van de vuile ontucht , tot welke een overspeelfter u , op allerlei wijzen , zoekt te verlokken.

11. Ende by dit alles , komt nog het vruchteloos naberouw : want , geeft gy gehoor aen de verleiding , dan loopt gy gevaer , dat gy in uw laetste , op het einde van uw leven , brullet als een hongerige en verwoede leeuw ; als uw vleesch , uwe gezondheid , ende uw lijf , uw *overblijfsel* en ingewanden , verteert is : zoodat gy uit-en inwendig geheel zult verdorven zijn.

12. Ende

12. Ende gy zult u te laet beklagen, wanteer gy segget, Hoe hebbe ick de tucht gehaet? ende mijn herte de bestraffinge versmaedt? door my, tegen alle waerschouwingen, in het kwaed te verharden!

13. Ende en hebbe niet gehoord nae de stemme mijner onderwijfers, die my den rechten weg aenwezen; noch mijne oore geneygt tot mijne leeraers? maer alle raedgevingen verworpen!

14. Ick ben, zult gy dan tot uwe schande erkennen moeten, bynae in alle quaet geweest, aen my zelven overgelaten, heb ik aen mijne zondige drivten, dermate den losfen teugel gevierd, dat ik binnen korten tijd, tot allerlei soort van boosheden zou zijn overgeslagen. Ik wierd zoo onbeschaemd, dat ik de ongerechtigheid in het openbaer bedreef, in 't midden der gemeeynte, ende der vergaderinge.

Wil men door de *gemeinte*, de gemeente van Israël verstaen, in onderscheiding van de vreemde Natien, en door de *vergadering*, de Godsdienstige zamenkomst; dan dient dit om aen te toonen, hoe de onbedachtzame jongeling daerdoor zijne misdaed verzwaerd had, dat hy geen blinde Heiden was; maer tot de Gemeente van Israël behoorde; en de Godsdienstige vergaderingen bywoonde.

15. Wacht u daerom, mijne kinders, van de ontucht, en kleevt de reine huwelyks-lievde aen. Drinckt water uyt uwen back, ende vlooden uyt het midden van uwen bornput.

16. Laet uwe fonteynen haer buyten verspreyden, [*ende*] de waterbeken op de straten:

17. Laetse uwe alleene zijn, ende geener vreemden met u.

By de drie laetst gemelde versen, over welke vry wat bedenking valt, moeten wy ons eeni weinig nader bepalen.

I. Laten wy vooraf den letterlyken zin der spreekwijzen ophelderen.

XII. DEEL

C 2

- A. Vs. 15. vinden wy een dubbel bevel van SALOMO, aen zijnen lieveling, *drink water uit uwen bak*, enz.

Een *bak* is een uitgegraven kuil of put. Men denke aen eenen regenbak, in welken het water bewaerd wordt, gelijk Jer. 2: 13. Anders verbeelde men zich een put, die nieuwling is uitgegraven, en water in zich bevat. — Het *drinken* uit zulken bak, onderstelt dorst. — Drinkt water uit *uwen* bak, dat is, lesch uwen dorst met water uit uwen eigenen bak, dien gy zelfs gemaakt, of voor u verkregen hebt. — In de Oosterfche landen, daer het water schaersch was, werd het voor een uitnemend voorrecht gehouden, water te mogen drinken uit zijnen eigenen bak. — *Vloeden* zijn geheele stroomen; men denke aen overvloedige wateren, welke als rivieren voortstroomen. — *Vloeden uit eenen bornput*, zijn overvloedige wateren, welke uit eene rijke welle stroomsgewijs voortvloejen. — SALOMO wil, dat zijn zoon vloeden *drinken* zal, *uit het midden van zijnen eigenen bornput*; dat is, ruim en vry nae zijnen lust, wateren te scheppen uit den bornput, die hem in eigendom toebehoorde, zonder van iemand verhinderd te worden, of van eenen anderen aftehangen. — Wijders kan *het midden* van den bornput, ter onderscheiding genoemd worden van de kanten, welke het water zandig of modderig maken kunnen.

- B. Vs. 16, 17. kan men opvatten, of als een bevel, of als een belofte.

A. Vs. 16. beteekent het woord door *fonteynen* overgezet, eigenlyk eenen waterloop, die uit een fontein of welbron voortvloeit. Deze *verspreidt zich naer buiten*, wanneer 'er zoo veel water opwelt, dat het in den put niet blijven kunne; maer overvloeje, en zich ver weg buitens huis verspreide. — *Waterbeken* zijn de verdeelingen van eenen waterstroom, zijne verscheidene takken, die zich wijd en zijd verspreiden. — Men verbeelde zich dan zulk eene bronwel, uit welke zoo vele

vele en overvloedige fonteinen voortvlieten, dat deze zich wederom wijd en zijd verdeelen; zoodat zy, die buiten en op de straet woonen, zich ook drenken kunnen.

- A. Vs. 17. staen de woorden eigenlyk in den toekomenden tijd. *Zy zullen de uwe zijn*, dat is, hoe zeer die fonteinen zich naer buiten verspreiden, en zich op de straten in waterbeken verdeelen; nochtans zult gy dezelve niet verliezen, zy zullen de uwe zijn, uw eigendom; en wel de uwe *alleen*, uw personeel en byzonder eigendom, het welk u alleen toebehoort, en over het welk gy alleen beschikken kunt, *en geener vreemden met u*, zoodat zy, die buiten uw huis zijn, geen eigendom of recht hebben, aen of op den bornput, en de wateren daeruit voortvloejende.

De toekomende tijd, kan derhalven vs. 17. niet gebiedender wijs genomen worden: want, schoon men vs. 16. als een bevel aenmerkte, om niet alleen voor zich zelven te drinken, maer ook het overvloedig water, het welk zich naer buiten verspreide, aen anderen mede te deelen; zoo kan evenwel vs. 17. geen bevel zijn, om die wateren alleen te houden, en 'er aen anderen geen deel in te geven; want dit zou regelrecht tegen 't voorige aenloopen: ten zy men dit brengen wilde tot den bak en bornput, welke alleen moet gehouden worden; terwijl de fonteinen daeruit voortvloejende, ook ten nutte en gebruike van anderen waren. — Wy neemen daerom de woorden van vs. 16 en 17. beide als eene belovte in den toekomenden tijd, *dan zullen uwe fonteinen zich naer buiten verspreiden, en uwe waterbeken op de straten; zy zullen de uwe alleen zijn, en geener vreemden met u.*

Maer wat verband is 'er dan tusschen het bevel vs. 15. *drink water uit uw en bak*, enz. en de belovte vs. 16, 17. *dan zullen uwe fonteinen zich naer buiten verspreiden*, enz. Immers krijgen vreemden ook toegang

tot die wateren, wanneer zy naer buiten uitvloejen. — Sommigen hebben het woordje *niet* vs. 16. ingelascht, *laten uwe fonteinen zich NIET naer buiten verspreiden*. Maer, op deze wijs, kan men van alles, alles maken. Anderen nemen het vraagsgewijs, *zullen uwe fonteinen zich naer buiten verspreiden*, enz.?

- II. Het een en ander zal zich beter laten ontwikkelen, wanneer wy den zin en meening zullen onderzocht hebben. — Het schijnt ons geen betoog noodig te hebben, dat het voorstel oneigenlyk moet worden opgevat, en dat SALOMO zijne meening op eene raedzelachtige wijs voordrage.

A. Er is, die deze vermaning, tot de tijdelijke goederen, betrekkelyk maken: zoodat SALOMO de rijken leeren wil, hoe zy hunne bezitting niet alleen met vergenoegen genieten moeten; maer ook tevens hun best doen om anderen, byzonder de armen, mede van het hunne te doen welvaren. — Dan, hoe zeer dit op zich zelve eene zeer goede les zy, zoo is 'er evenwel niets, noch in het voorgige, noch in het volgende, het welk aanleiding geven zou, om hier aan tijdelijke goederen te denken.

- B. Wanneer wy acht geven, op het gene in het voorgaende en volgende beredeneerd wordt, wijst ons het verband allerduidelykst tot zaken, welke den Echt betreffen. Vs. 8-14. wordt het schadelyke der ontucht aengeteekend, en vs. 18, 19. de reine Echt gemeenschap afgebeeld. — Ook leiden ons de spreekwijzen tot zaken van den Echt, Kap. 23: 27. wordt een hoer een *diepe graft* genaemd, en eene vreemde vrouw een *enge put*, en Jef. 51: 1, 2. wordt ABRAHAM aangemerkt als een rotssteen, waeruit de Israëlieten gehouwen, en SARA als de holligheid van eenen *bornput*, waeruit zy gegraven waren.

Er is daerom by ons geen twijfel aen, of wy moeten de woorden vs. 15-17. als een verbloemd en raedzelachtig voorstel beschouwen, door het welk SALOMO het kuisch beleeven van den Echten staet, in deszelvs aengename vruchten, heeft willen afteekenen

§§. In

N. In de vermaning vs. 15. *drink water uit uwen bak, en vlooden uit het midden van uwen bornput*, ligt by onderstelling eene opwekking, om zich in den Echt te begeven, ter vermindering van hoerery en ontucht. De huwelyks trouw wordt daerenboven ftellig aangeprezen, en het voldoen aen den hoofdplicht van het Huwelyk, welken PAULUS noemt *de fchuldige goedwilligheid*. 1 Cor. 7: 3.

3. Deze vermaning wordt vs. 16, 17. aangedrongen, uit aanmerking van de gezegende vruchtgevolgen. *Uwe fonteinen zullen zich naer buiten verspreiden*, eigenlyk *uwe waterleidingen die af dalen*, dat is, uwe kinders, als de vruchten van eenen kuifchen Echt, zullen zich naer buiten verspreiden, om namelyk ten huwelyk te worden uitgegeven, verg. Deut. 25: 5. Richt. 12: 9. *en de waterbeken*, de verdeelingen van water, dat is latere afkomingen, zullen zich *op de straten*, voor het nageslacht, als in verscheidene takken verdeeld, openlyk vertoonen. — Deze kinders en kindskinders zullen *de uwe alleen* zijn, uwen naem dragen, en tot de late nakomelingfchap overbrengen; *vreemden* zullen daeraen geen deel hebben, gelijk in het overspel plaats heeft, wanneer de vader de kinderen verdacht houdt.

Dit alles staet, derhalven, eigenaertig over tegen de nadeelen, welke men te wachten heeft, wanneer men zich tot overspel, met eene vreemde, verleiden laet.

Het gene, tot dus ver, op *sene* verbloemde wijs vertoond was, wordt vs. 18, 19. meer eigenlyk voorgedragen. — Het geheele voorftel is zoodanig ingericht, dat het ten deele als een wensch, ten deele als een plicht voorkome.

18. *Uwe fprinck-ader zy gefegent; ende verblijdt u van wegen de huysvrouw uwer jeugt;*

De *fprinckader* is het zelvde, als de *bak* en *bornput*, vs. 15. als waeruit de fonteinen en vlooden voortvlieten.

Daer over wordt *zegen* gewenscht, om namelyk veele stroomen op te leveren. Het wijst zich van zelfs, dat hier de zegen van het Huwelyk bedoeld worde. — By dezen zegenwensch, komt eene vermaning, *verblijd u van wegen de huisvrouw uwer jeugd*, dat is, zijt wel te vrede met de huisvrouw, welke gy in uwe jeugd genomen hebt, zonder van haer afkeerig te worden, zy alleen zy het voorwerp van uwe verlustiging, behandel haer met aengenaemheid, wacht u van bitterheden en geef haer stof tot blijdschap, verg. 1 Petr. 3: 7.

19. Eene seer lieflicke hinde, ende aengenaem steengeytken: laet u hare borsten t' allen tijde droncken maken; doolt steeds in hare liefde.

Deze woorden vertoonen ons het bestendig genoeg, het welk aan de lieverlijke Echtgemeenschap verknocht is.

Eerst vinden wy eene zinbeeldige beschrijving der Echtgenooten: *eene zeer lievlyke hinde, een aengenaem steengeitken*. — De *hinde* is het wijfje van een hert, een dier van eene aengename gestalte, daerom by de Oosterlingen hoog geacht. Het *steengeitken* is het wijfje van eenen steenbok. — Eigenlyk staet 'er, *eene hinde der liefde, eene steengeit der gunste*. De zinbeelden zijn derhalven ontleend van zulke dieren, by welke het wijfje byzonder aengenaem is in de oogen van het manneken. SALOMO wil 'er mede zeggen, dat niet alleen de vrouw den man moet zoeken te behagen; maer dat ook de man zijne vrouw, als het voorwerp van zijne gansch byzondere liefde, moet beschouwen en behandelen.

Het gevolg daarvan is tweeledig; aan den eenen kant, *laet y hare borsten ten allen tijde droncken maken*, en aan den anderen kant, *dool steeds in hare liefde*. SALOMO vertoont het kuisch en aengenaem beleven van den Echten staet, als het tegen overgestelde van het hunkeren naar vreemde vrouwen. — Hy voegt 'er by, *ten allen tijde en steeds*: niet om de drivten tot onmatigheid op te wekken; maer om te leeren, dat de Echtgenooten zich aan elkander niet onttrekken moeten, en standvastig blijven in de Huwelyks-liefde; 'er moet door den tijd geene de minste verkoeling komen

De

De Spreukfchrijver gaet voort, om zijnen zoon, door nog andere veel vermogende drangredenen, van de ontucht af te fhrikken.

20. Ende waerom foudt gy, mijn foon, in eene vreemde doolen, en u laten inwikkelen en verwarren, in de liefde, met eene vreemde vrouw, welke uwe eigene Echtgenoot niet is? ende waerom zoudt gy den fchoot der onbekende omvangen? of gemeenfchap hebben met heidenfche vrouwen, welke van eene afgodifche afkomst zijn?

21. Want, voor den Alwetenden is niets verborgen, eens yegelicks wegen, gangen, daden en handelingen zijn voor de (d) oogen des HEEREN: als een oogpunt, zoodat hy 'er geduurig op zie, ende hy die alles ziet kent elken mensch, en weegt alle fijne gangen. Hy befchouwt alle 's menschen handelingen, met eene Richterlyke opmerking.

22. Den godtloofen fullen fijne ongerechtigheden vangen; de ftraffen van zijne vuile zonden, zullen den echtbreker en ontuchtigen zekerlyk overvallen; ende met de banden fijner fonde fal hy vastgehouden worden, hy zal zoodanig in de zonden van ontucht verward raken, dat hy zich zelve de ftraf fpoedig berokkene.

23. Hy fal fterven en in het verderv nederftorten, om dat hy fonder tucht geweest is, en alle vermaningen verfmaed heeft; ende in de grootheyt fijner dwaefheyt, waerdoor hy geheel onvatbaar geworden is, en zich ten eenemael aen de zonden heeft overgegeven, fal hy verdwalen, hy zal in zijne grove dwaefheid dermate verward raken, dat hy geen uitweg tot redding meer weten zal. Toen het tijd was, heeft hy de tucht verfmaed, en wanneer het te laet is, zal hy van alle hulp en raed verftoken wezen.

(d) 2 Chron. 16: 9. Job 31: 4. ende 34: 21. Spr. 15: 3. Jer. 16: 17. ende 32: 19.

H E T VI. K A P I T T E L.

Vs. 1-5. waerschouwt SALOMO tegen de borgtocht, — vs. 6-11. tegen de luiheid, — vs. 12-15. tegen het bestaan van overgegeven deugnieten, — vs. 16-19. tegen de gruwelen, van welke de Heilige God eenen afkeer heeft. — Wijders stelt hy de plichten der kinderen omtrent hunne ouden voor, met de gezegende vruchtgevolgen, vs. 20-29. — Eindelyk vertoont hy de rampzalige gevolgen van het overspel, vs. 30-35.

1. **M**IJN foon, en gy gansche Jongelingschap van Israël, hoort toch naer mijnen welmeenenden lievederaad. Wacht u voor de borgtocht, so gy voor uwen naesten borge geworden zijt, en onbedachtzaam u verbonden hebt, om het geld het welk hy geleend heeft, wanneer hy in gebreke mogt blijven, voor hem te voldoen, byzonder zo gy voor eenen vreemden, tot welken gy geene betrekking hebt, wiens trouw en vermogen u onbekend is, uwe hant toegeklapt hebt; ten blyke dat gy voor zijne schuld infaet.

2. Gy zijt waerlyk verstrickt met de redenen uwes monts: gy zijt gevangen met de redenen uwes monts, uwe belovten brengen u in de onaengename verplichting, om de schuld te voldoen.

SALOMO keurt geenszins het borg worden, in het algemeen, volstrekt af. Dit zou in veel gevallen strijdig wezen met de liefde tot den naesten; maer alleen het onbedachtzaam borg worden, waerdoor dikwijls de schuldheer bedrogen, en de borg bedorven wordt.

3. Doet nu dit, mijn foon, in dit geval; volg den raed welken ik u geven zal, ende reddet u hoe eer hoe beter, uit de ongelegenheid in welke gy u zelven gebracht hebt; dewijle gy in de hant uwes naesten, en onder de

macht

macht van den schuldheer gekomen zijt: gaet onderwerpt uſelven, erken uwe onvoorzichtigheid en verzoek cotmoedig om geduld, ende ſterckt uwe naeſten, overreed den ſchuldheer, dat gy hem zoo veel en ſpoedig geven zult, als in uw vermogen is.

4. En laet uwen oogen geen en slaep toe, nochte uwen oogenleden ſluymeringe: geev u geene ruſt, voor dat gy uit deze zorg en ongelegenheid gered zijt.

5. Reddet u als een rhee uyt de hant [*des jaegers*]: ende als een vogel uyt de hant des vogelvangers. Laet niets onbeproeſt, om u uit de ſtrikken te redden, in welke gy u zelve zoo onbedachtzaam vervoerd hebt.

6. Zijt naerſtig en arbeidzaam in uw tijdelijk beroep, wacht u van de luiheid. Gaet tot de miere, gy luyaert: ſiet hare wegen, beſchouw hare arbeidzame bezigheden in den zomer, geduurende den oogſt, ende wort wijs: volg haar voorbeeld na.

7. Dewelcke geen en Overſten, Amptman, nochte Heerſcher hebbende, daer zy geen en aenvoerer hebben, gelijk onder de menſchen plaats heeft,

8. Haar broot bereydt, en naerſtig haar voedsel zoekt in den ſomer, hare ſpijſe vergadert in den oogſt.

Men heeft, by herhaling, tegen dit zeggen van SALOMO ingebracht, dat de mieren in den zomer, geene magazijnen tegen den winter opleggen; en dat zy het ook niet noodig hebben, naedien zy den winter ſlapende doorbrengen. — Maer zo SALOMO dit bedoeld heeft, had hy het oog niet op die inſecten, welke wy *mieren* noemen; maer op een ander ſoort, welke in het Ooſten bekend waren. — Ondertuſſchen, zegt de Spreukſchrijver niets van dien aert. Hy ſpreekt in het geheel niet van voorraed-ſchuuren aenteleggen tegen den winter; hy wijſt den luyaert alleen tot de vlijt en de naerſtigheid der mieren in den zomer, en geduurende den Oogſtijt, dat deze diertjes dan, den geſchikten tijt om ruim voedsel te vinden, getrouw waarnemen.

9. Hoe lange fult gy, (a) luyaert, tegen alle vermaningen aen, werkeloos nederliggen? wanneer fult gy van uwen flaep opftaen, en u tot den arbeid begeven?

10. Een weynigh flapens, een weynigh fluymerens, een weynigh hantvouwens, al nederliggende: daer voor hebt gy menigmael uwe gewigtigfte belangen over.

11. Maer So fal uwe armoede [u] onverwacht overkomen als een wandelaer; een reiziger, op wien gy geen de minfte rekening gemaekt hadt; ende uw gebreck zal u overvallen, als of u een gewapent man aengreep, welken gy geen wederftand kunt bieden.

12. Een overgegeven deugniet, een Belials menfche, een ondeugtfaem man, die alle beginfelen van eer en deugd verbannen heeft, gaet met verkeertheit des monts omme; en houdt zich bezig met liegen en lasteren.

13. Wenckt met fijne oogen, om zijnen makkeren de heimelyke meening en bedoeling van zijn boosaertig hart aen te wijzen; spreeckt zelfs met fijne voeten, leert met fijne vingeren: hy bedient zich van allerlei listige gebaarden, om zijne gedachten, daer hy het noodig oordeelt, heimelyk aen te wijzen.

14. In fijn herte zijn verkeertheden, hy smeedt t' aller tijt quaet: hy is nergens anders op bedacht, dan om zijnen naesten te benadeelen, hy werpt daertoe twiften in, en flookt verdeeldheden aen.

15. Maer de rechtvaerdige Richter, zal het kwaed op zijnen kop doen nederftorten. Daerom fal fijn verderf haftelick komen: hy fal fchielick verbroken worden, dat 'er geen genesen aen en zy. Zijn toestand zal onherftelbaer rampzalig wezen; zo al niet in den tijd, zekerlyk in de eeuwigheid, wanneer hy onboetvaardig ftervt.

16. Dese fesse haet de HEERE: ja feven zijn fijne ziele een grouwel. Onder alle de ontelbare zonden,

den, zijn 'er zes of zeven, welke by uitnemendheid verfoeilijk zijn in de oogen van den Heiligen God, en van welke Hy niet kan nalaten, zijnen eeuwigen afkeer op eene byzondere wijs te betoonen.

17. (b) Hooge oogen van eenen trotsaert, een valsche tonge van eenen leugenaer; ende handen van eenen moordenaer, die onschuldigh bloet vergieten.

18. Een herte dat ondeugtfame gedachten smeedt, en nergens anders op denkt dan om listig kwaed te doen: (c) voeten die haer haesten, om tot quaet te loopen, of de onvermoeide yver van eenen deugniet, die niets onbeproevid laet, om zijne booze aanslagen ter uitvoering te brengen.

19. Een valsch getuyge, [die] leugenen blaest, en zich niet ontziet om zijnen naesten, voor het Gericht, valschelyk te beschuldigen: ende die tusschen broederen krackeelen inwerpt.

20. Mijn foon, houdt toch de lessen en vermaningen van uwe Ouderen in het oog: (d) bewaert het gebodt uwes vaders; ende en verlaet de wet uwer moeder niet.

21. Bindtse steeds aen uw (e) herte: prent dezelve diep in uw verstand, ja hechtse aen uwen halve, als een aangenaem cieraed.

22. Als gy wandelt, sal (f) dat u geleyden; en u onderrichten, hoe gy u in verschillende omstandigheden te gedragen hebt, als gy nederligt, sal 't over u de wacht houden, en u wel gemoed doen vertrouwen, op Gods gunstige bescherming; als gy wacker wort, sal 't selve [met] u spreken, en u onderrichten, hoe gy u elken dag te gedragen hebt.

23. Want (g) het gebodt is een lampe, ende de wet is een licht: om u den weg aen te wijzen welken gy gaen moet, en om u te onderwijzen hoe gy

(b) Spr. 30: 13. (c) Rom. 3: 15. (d) Spr. 1: 8. (e) Spr. 3: 3. (f) Spreuck, 3: 23, 24. (g) Ps. 119: 9. ende 119: 105.

uw gedrag in te richten hebt: ende de bestraffingen der tucht, onderwijzende bestraffingen, zijn ongemeen voordeelig, en als het ware de wegh des levens: middelen om uw geluk te bevorderen.

24. Om u te bewaren voor de verleiding der quade en ontuchtige vrouwe: voor de (*h*) vleyinge der vreemder tonge.

25. En begeert hare schoonheyt niet in uw herte: ende en laets u niet vangen met de begoocheling van hare oogenleden.

26. Want de ontucht sleept de armoede na zich, en door eene vrouwe, [*die*] eene hoere is, [*komt men*] tot de uiterste armoede; zoodat men zelfs om een stuk broots moet bedelen; ende eens anderen mans overspelige huysvrouwe jaegt de kostelicke ziele of *het dierbaer leven*. Het overspel krenkt de krachten van het lichaem, en verdervt de vermogens der ziele.

27. Sal yemant vyer in sijnen boesem nemen, dat sijne kleederen niet verbrandet en worden?

28. Sal yemant op kolen gaen, dat sijne voeten niet en bernen? Het een en ander is onmogelyk.

29. Alsoo onmogelyk is het ook, dat iemand die met eene overspeelster aanlegt, zijn eigen verderv niet berokkenen zoude; die tot sijnes naefsten huysvrouwe ingaet zal de rampzalige gevolgen zekerlyk ondervinden: al wiese op eene ontuchtige wijs aenroert, en sal niet onschuldigh gehouden worden.

30. Het overspel is veel grooter kwaed, dan de dievery van iemand die uit nood steelt. Men doet eenen dief geene verachtinge aen, als hy uit nood steelt om sijne ziele te vullen, dewijle hy honger heeft; met zulken dief zal elk die wel denkt, een gevoelig medelijden hebben.

31. Ende gevonden zijnde, wordt hy niet openlyk gestraft, hy geeft slechts die voldoening, welke de Godlyke

lyke Wet in zulk een geval bepaeld heeft, Exod. 22. hy vergeldt het geftolene (i) fevenvoudigh: of ten minften, hy geeft al wat hy heeft, zo alle het goet van fijn huys niet toereikende is, tot die zevenvoudige vergoeding.

De Godlyke wet Exod. 22. eischt van den dief niet meer dan eene twee- vier- of ten hoogften vijfvoudige wedergeving: maer mogelyk was, uit hoofde der vermeerderde dieveryen by de toeneming van Israëls Koophandel, door DAVID of SALOMO, met Godlyke goedkeuring, die ftraf verzwæerd.

32. [*Maer*] die met eene vrouwe overfpeel doet, is veel grooter deugniet dan zulk een dief. Hy betoont dat hy verftandeloos is, beroovd van alle beginfelen van eer en deugd: hy verderft fijne ziele, die dat doet: want, wanneer zijne misdaed ontdekt wordt, moet hy met den dood geftraft worden, Lev. 20: 10.

33. Plage of *wonde*, ende fchande fal hy vinden: ende fijn fmaet en fal niet uytgewifcht worden, hy is voor altijd eerloos.

34. In zijn geval kan geene vergoeding plaets hebben, gelijk in dat van den diefstal. Want, al kwam de zaak niet tot den waereldlyken Richter, die de echtbreuk met den dood moet straffen, de wraekzucht van den getergden man zal den overfpeeler niet verfchoonen. De ja-loerfheyt is eene grimmigheyt des mans: ende in den dagh der wrake en fal hy niet verfchoonen.

35. Hy en fal geene verfoeninge aennemem: ende hy en fal niet verwilligen, om u den fchender van zijn huwelyksbed te laten, welke aanbiedingen gy ook doen moogt, of gy fchoon het gefchenck vergroot.

(i) Exod. 22: 1, 4.

HET VII. KAPITTEL.

SALOMO prijst de ware Wijsheid aan, om tegen alle verleiding, byzonder van ontuchtige vrouwen, behoed te worden, vs. 1-5. De noodzakelykheid dezer aenprijzing wordt betoogd, vs. 6-23. Eindelyk wordt dit stuk, met eenige drangredenen, nader aengebonden, vs. 24-27.

1. **M**IJN soon, en gy, die verder onder de Israëlitische jeugd, naer mijn onderwijs wilt hooren, bewaert toch mijne redenen in uw geheugen; ende legt mijne geboden by u en in uw hart wech, als eenen kostbaren schat.

2. (a) Bewaert mijne geboden, ende leeft; want langs dien weg zult gy uw wezenlyk geluk bevorderen, ende bewaert mijne wet met die tedere zorgvuldigheid, als gy den appel uwer oogen bewaert.

3. (b) Bindtse als zoo veele kostbare cieraaden, aen uwe vingers: schrijffe op de tafel uwes herten. Laet dezelve, al dieper en dieper, in uw verstand en geheugen worden ingeprent.

4. Zijt zeer gemeenzaem met de ware Wijsheid; houdt u dagelyks bezig met de leeringen der verstandigheid: bemin dezelve als uwe bloedvrienden. Segt zoo doende als het ware, tot de wijsheyt, Gy zijt mijne fuster; ende heet het verstant uwen bloetvriend.

5. (c) Op datse u bewaren voor de verleiding van de vreemde en ontuchtige vrouwe; voor de onbekende, [*die*] met hare redenen vleyt, om u tot haer wellustig oogmerk te verlokken.

6. Laet

(a) Lev. 18: 5. Spr. 4: 4. (b) Deut. 6: 8, ende 11: 18.
(c) Spr. 5: 3.

6. Laet ik u eene schildery ophangen van het betoverend vermogen, eener verleidende overspeelfter. Want, ik was eens in mijn huis op mijne verkoelkamer, om frische lucht te scheppen; door de venster van mijn huys, doot mijne tralie keek ik uyt, om eens te zien wat 'er op de straet omging.

7. Ende ik had nog niet lang uitgekeeken, of ik sagh onder de slechte, onder de ligt verleidbare losbollen, ick merckte onder de jonge gesellen eenen verstandeloofen jongelingh, die in den bloei van zijne jaren, maer van de ware Wijsheid geheel verstoken was, ik zag hem ledig en zorgeloos.

8. Voorbygaende op de strate, langs het huis van een ontuchtig vrouwsperfoon, neffens haren hoeck, ende hy tradt onbedachtzaam op den wegh van haer huys.

9. Ik bemerkte, dat hy zich meermalen op dezen weg begav; dan in de morgenschemering, dan des avonds, dan in de toenemende duisterheid; dan zelfs in het midden van den zwarten nacht. In de schemeringe, in den avond des daegs, in den fwarten nacht, ende de donckerheyt:

10. Ende liet, wat gebeurde er toen ik uitkeek eene ontuchtige vrouwe welke aldaer woonde, kwam in haer vercierfel te voorschijn; zy ontmoetede hem in hoerenvercierfel, met zulken opschik als in het geheel niet past voor eene eerbare vrouw, ende met het herte op hare hoede; wel bedacht om loos en listig te werk te gaen.

11. (d) Dese was woelachtig in houding en gebaerden, zy was ongebonden van tong en zinnen, ende zy was wederstrevigh, vermadende den eerbied en de liefde voor haren man, en wars van de betrachting der huisfelyke plichten: want hare voeten en bleven in haer huys niet,

12. Nu buyten aen hare deur, dan op de straten

(d) Spr. 9: 13.

en gemeene wegen zijnde, ende vooral by alle hoeken, waer zy zich des noods verbergen kon, en ook schieelyk te voorschijn komen, rondom uitziende en loerende.

13. Ende nauwlyks had zy dien onbedachtzamen jongeling gezien, of fy greep hem aen als een gewenschte prooi. Zy begon hare verleiding met omhelzingen, ende kustte hem: fy sterckte haer aengesichte, door het afleggen van alle schaemte, ende seyde tot hem:

14. Danck-offeren zijn by my: ik hebbe heden mijne geloften betaelt, en eenen blijden maeltijd aangelegd van het overschot mijner dank-offeren: een rijkelyk voorziene disch wacht ons. Daerdoor wilde zy den jongeling in de gedachten brengen, dat zy eene godsdienstige vrouw ware, en geenzins onder het slechtste soort van menschen behoorde.

15. Daerom voegde 'er de grouwzame bedriegster by, ben ick uytgegaen u, voor welken ik mijne liefde en achting niet verbergen kan, te gemoete te gaen, om uw aengesichte neerstelick te soecken, ende ick hebbe u tot mijne groote blijdschap gevonden.

16. Ick hebbe nog daerenboven, mijne bedstede met tapijtcieraet toegemaeckt, met kunstig uytgehouwene wercken, met zacht en kostbaer fijn linnen van Egypten, wanneer gy in mijn huis komt, zult gy alles van eenen kieschen smaek vinden.

17. Ick hebbe mijn leger met welriekenden geur overspreidt, en het zelve met myrrhe, aloë, ende kaneel welrieckende gemaect.

18. Komt derhalven, laten wy ons verheugen en vermaken, laet ons als het ware, droncken worden van minnen tot den morgen toe: laet ons ons vrolick maken in groote liefde.

19. Want, waerom zoudt gy aersfelen? gy hebt niets te vreezen: nimmer was 'er beter gelegenheid, de man aen welken ik verbonden en gehuwd ben, is niet in sijn huys: ook hebben wy voor zijne onverwachte terugkomst niet te vreezen, want hy is eenen verren wegh getogen.

20. Hy

20. Hy heeft, omdat hy lang buiten 's lands blijven moet, eenen bundel gelts in sijne hant genomen: ten bestemden dage, en niet voor den tijd welken hy my bepaeld heeft, sal hy nae sijn huys komen.

21. De onbedachtzame jongeling liet zich, door de vleijende redenen dezer ontuchtige vrouw, ongelukkig verleiden. Sy beweegde hem door de veelheyt van haer betoverend onderricht: fy dreef hem aen tot ongeoorloovde lusten, door de vleyinge harer lippen.

22. Hy gingh haer stracks achter na, gelijk een os ter slachtinge gaet; ende gelijk een dwaes tot de tuchtinge der boeyen: daer hy niet dan van vermaek droomde, vondt hy alles gereed om hem te verderven, zonder dat hy het bemerkte. Hy liet zich door hare vleitael verleiden, om haer, in heure onreine lusten, ten wille te zijn.

23. Tot dat hem de pijl sijne lever doorsneedt; tot dat hy doodelyke wonden ontving; tot dat zijne eer geschonden was, zijne gezondheid gekrenkt, zijn vermogen uitgeput, en zijne ziel verwoest werd. Met één woord, het ging dien onbedachtzamen jongeling, (e) gelijk een vogel, die, door het verleidend lokaes aangedreven, sich haestet nae den strick, ende niet en weet, dan wanneer hy het te laet ondervindt, dat deselve tegen sijn leven is.

24. Nu dan, kinderen, hebt gy verstaen, aen hoe veele gevaren gy bloot staet, hooret nae my met opmerking, als naer eenen getrouwen en lievderijken Vader: ende luyftert nae de redenen mijnes monts: opdat gy, dezelve opvolgende, het gevaer ontwijken mogt.

25. En opdat gy u wacht van de verleiding eener ontuchtige vrouwe, laet uw herte tot hare wegen niet wijcken: en dwaelt niet op hare paden, laet u nimmer door hare vleijende woorden begoochelen.

26. Want hare verkeerung is allerrampzaligst. Dit heeft zoo menig onbedachtzaam jongeling, wanneer het te

(e) Spr. I: 17.

laet was, tot zijn onherftelbaer verderv ondervonden. Ey haren aenval op de verbeeldingskracht, drivten en neigen, wondde zy 'er veelen, en fy heeft vele van deze gewondde nedergevelt, en doen vallen in hare strikken, ende alle hare gedoodde, welke zy tot verlies van eer, goederen, gezondheid en leven, ja van de onsterfelyke ziele, gebracht heeft, zijn machtig vele.

27. (f) Haer huys, de ingang in haer huis, de gemeenschap met haer en hare vuile levenswijs, zijn wegen des grafs, zekerlyk derwaerds leidende, dalende nae de binnenkameren des doots. Daerom kinders, hoort naer my en laet u niet verleiden.

Men vraegt, of het gene vs. 6. en vervolgens; van die verleidende overspeelfter verhaeld wordt, eene ware geschiedenis zy, van welke SALOMO ooggetuige geweest is.

Zoo begripen het fommigen, en het is zeer mogelyk, dat SALOMO iets dergelyks gehoord en gezien hebbe. — Maer met dit alles, is 'er in het geheel geene noodzakelykheid voor, om het voorgestelde als eene waerachtige gebeurtenis te beschouwen. — Wy voor ons, zouden daerom al zoo liev denken, dat de Spreukschrijver eene teekening hebbe willen geven van het gene dikwerv gebeurt; om de zaak in het zedelyk verhael dës te levendiger aftemalen, en des te nadruklyker tot leering en waerschouwing te doen verftrekken.

(f) Spreuck. 2: 18. ende 5: 5.

H E T VIII. K A P I T T E L.

In dit Kapittel, wordt Gods Zoon, onder den naem van WIJSHEID, sprekende ingevoerd, die aen zijne kinderen wijze lesfen geeft, en hen vooral tot des HEE-REN vrees ernstig opwekt. — Behalven de voorrede of inleiding, vs. 1-3. alwaer de Spreker, in zijnen onvermoeiden yver om afgedwaeltte zondaren te recht te brengen, wordt afgeteekend; kan men in de redevoering zelve, vier hoofddeelen onderscheiden. I. Noodigt de Spreker alle en allerlei soort van menschen, om naer hem, en de Vorstelyke dingen welke hy spreken zou, eerbiedig te hooren, vs. 4-11. II. Daerna draegt hy de goederen voor, welke hy schenken wil aen allen die hem gehoorzaam zijn, vs. 12-21. III. Wijlers geeft hy eene beschrijving van zijnen Godlyken oorsprong, vs. 22-31. IV. Eindelyk schrijft hy zijnen kinderen verscheidene nuttige lesfen voor, vs. 32-36.

1. **R**oept (*a*) de Wijsheyt niet openlyk, om afgedwaelden zondaren den rechten weg, tot het wezenlyk geluk, aen te wijzen? ende en verheft [*niet*] de verstandigheyt hare stemme? zoodat niemand, dan door zijn eigen schuld en moetwil, van haren lievederaed kan onkundig wezen: zy ontziet zich geene moeite en laet niets onbeproeve, om hare lesfen allerwegen te doen hooren.

2. Op de spitse der hooge plaetsen, aen den wegh, ter plaetse daer paden zijn, en daer zy verwacht menschen te ontmoeten, staet sy om hare leer te prediken.

(*a*) Spreuck. 1: 20, 21.

3. Aen de zijde der poorten , op de plaats daer het Gericht en de markt gehouden wordt, en daer de meeste menschen plegen te zamen te komen, voor aen de stad, [*aen*] den ingangh der deuren roept sy overluyt, om van elk gehoord te worden.

*De Spreker komt hier voor, onder den naem van WIJSHEID;
maer wat hebben wy door deze Wijsheid te verstaen?*

Men vergelijke het gene wy, by Kap. 1. hebben aengeteekend.

Dat hier een perfoon bedoeld worde, een redelyk wezen, is uit de manier van voorstel, en het gansche beloop van zaken, allerblykbaerst. — Er is wel, die aen den Godsdienst denken, of aen de gave der Wijsheid, welke althans aen SALOMO by uitnemendheid geschonken was, of aen de Wet en de Openbaring van God, of aen die volmaektheid van het Godlyk verstand, welke wy gewoon zijn de Wijsheid van het Opperwezen te noemen. — Dan, alle deze begrippen, verdienen weinig of geene wederlegging: want de beschrijving, welke de Spreker van zijnen Godlyken oorsprong geeft, vs. 22-31. kan niet, zonder de grootste ongerijmdheid, op de gemelde zaken worden toegepast; noch de Wijsheid van den schrandersten der menschen, noch de Godsdienst, noch de Wet van God, noch de oneindige Wijsheid van het Opperwezen: kan met mogelykheid gezegd worden van eeuwigheid gezalvd, en voor de wording van alle geschapene dingen geboren te zijn, vs. 23.

Wy hebben derhalven aen een perfoon te denken, en wel aen eenen Godlyken perfoon. — Kortom, het staet by ons vast, dat hier Gods Eeuwige Zoon, onder den naem van WIJSHEID, sprekende zy ingevoerd. Aen dezen immers, wordt de bestiering van alle dingen met het hoogste recht toegekend, vs. 14-16. Deze heeft, voor de wording aller dingen, van Eeuwigheid bestaen, vs. 22-26. Deze was by den Vader, toen Hy de hemelen bereidde en eenen cirkel beschreef over de vlakte van den afgrond, vs. 27-31. — Voeg 'er by, dat onze Godlyke Verlosfer zich zelve, met
eenen

eenen kennelyken weerflag op deze redevoering, de wijsheid noemt, Matth. 11: 19. en dat deze uitmuntende persoon, met het hoogste recht, den naem van WIJSHEID drage, vs. 12.

Wy begrijpen daerom de zaak op deze wijs: dat de Godlyke Jesus, hier in een Prophetisch Vertoog, onder den naem van WIJSHEID, sprekende worde ingevoerd; verklarende, hoe hy onder den dag van het Nieuwe Testament, zondaren, door het Euangelie, tot zijne zalige gemeenschap roepen zoude, en als verhoogde Middelaer, het bewind voeren over alle Koningrijken der aerde.

Laten wy, op dezen gelegden grond, de merkwaardige redevoering van den Godlyken Leeraer zelve beschouwen.

4. Tot u, o mannen, menschen van rang en aenzien, die in waardigheid nae de waereld boven anderen verheven zijt, roepe ick: ende mijne stemme is niet alleen tot u; maer ook tot der menschen kinderen, tot geringe lieden, menschen van eenen lagere stand, die in onaenzienlyke omstandigheden naer de waereld geplaetst zijn. Mijn voorstel, raekt alle en allerlei soort van menschen; alle hebben 'er belang by, alle zijn daerom ook verplicht, met aendacht naer mijne redenen te hooren.

Wy leeren 'er uit, dat in dien tijd, op welken hier geoogd wordt, alle onderscheid tusfchen volk en volk zou worden wechgenomen. De stem van den Godlyken Leeraer, zou niet alleen tot Israëls nakomelingen zijn ingericht; maer onbepaeld tot alle de kinderen van Adam, tot alle menschen waer zy ook op den wijden aerdbodem wonen mogten. — Ook zouden de personele hoedanigheden der menschen geen onderscheid maken.

5. Gy slechte, eenvoudige en onnozele menschen, die u door den uiterlyken schijn der waereldsche aenloklykheden misleiden laet, zonder aen de meer gewichtige en eeuwige belangen te denken; met één woord, wereldsgesinde en zorgeloze zondaers; verstaet kloeckfinnigheyt: leert toch de zaken in het ware daglicht te beschou-

wen, en laet u niet langer door eenen bedrieglyken ſchijn verblinden: ende gy fotte, trotsche en werkheilige menſchen, die u veel van u zelve laet voorſtaen, verſtaet [*metter*] herten, legt alle vooroordeelen af, en hoort met inſpanning van alle uwe vermogens naer het onderwijs, het welk ik u geven zal.

6. Hooret toch menſchen, wie gy ook wezen moogt, naer mijne leſſen met eerbiedige aendacht; neemt dezelve aen met een geloovig hart, en gehoorzaemt dezelve met blykbare daden: want, ik zal zaken van het allerniſter gewicht voordragen, ick ſal Vorſtelicke dingen ſpreken; de waerheden van het Euangelie, welke ik zal voordragen, zijn *Vorſtelyke dingen*, omdat zy God, den Koning aller Vorſten, alleszins betamelyk zijn; omdat zy waerdig zijn door Gods Zoon, den Vorst des levens, en den Overſten van de Koningen der aerde, te worden voorgesteld; omdat zy de aendacht van alle menſchen, zelfs van Koningen en Vorſten, verdienen. Ik zal eerst in eigen perſoon, en daerna door mijne Apoſtelen, woorden van zaligheid ſpreken tot alle volken, verg. Jef. 42: 6, 7. 61: 1. ende de openinge mijner lippen, al wat uit mijnen mond voortkomt, ſal enckele billickheyt zijn. Alle mijne woorden zullen *rechtheden* wezen: de waerheden welke ik zal voordragen, zullen niet alleen gewichtig zijn in zich zelve, maer zich ook, door derzelver betamelykheid, aen het gemoed der menſchen aenprijzen, wanneer het niet door vooroordeelen verbijsterd is.

7. Daerenboven, kunt gy van mijne oprechtheid en geloofwaardigheid, volkomen verzekerd wezen. Want mijn gehemelte ſal de waarheyt bedachtelick uytſpreken: al het gene ik voorſtel zal loutere waarheid wezen, ende de godtloofſheyt is mijnen lippen een grouwel, of ik zal met mijne lippen, de *grouwelykheid der godtloofſheid uitspreken*, en aentoonen hoe grouwzaam het zedelyk kwaed zy, in deszelvs eigene natuur en in alle gevallen; nimmer zal ik my aen bedrog en leugentael ſchuldig maken.

8. Alle de redenen mijnes monts, alles, het welk ik in eigen perſoon, of door den dienst mijner gezanten, aen

zen den mannen en den menschen kinderen, aen allerlei soort van afgeweken zondaren, zal voorstellen, zijn in gerechtigheyt: alle mijne voorstellen, niets uitgezonderd tot de minste byzonderheid toe, zijn billyk en betamelyk: daer en is niet verdraeyts in, niets dat naer schoonschijnende verdichtfelen gelijkt, nochte iets verkeerts is 'er in mijn voorstel, nimmer draeg ik de zaken anders voor dan zy werkelyk gesteld zijn. Gy kunt u op mijne verklaringen veilig verlaten, ik meng 'er geene kunstig verdichté fabelen in, ik stel de zaken zuiver en onvervalscht voor, zonder 'er iets af of toe te doen.

9. Sy zijn alle recht, voor den genen die verstandigh is, die geleerd heeft, de zaken in de ware gedaente te beschouwen; ende rechtmatigh voor de gene, die wetenschap vinden, en 'er zich op toeleggen, om waarheid te onderzoeken en hunne kundigheden te vermeerderen. Er zijn wel dingen in mijne leer, welke den meesten menschen onaennemelyk voorkomen; maer dit komt nergens anders van daen, dan dat zy door hunne vooroordeelen verblind zijn, en de zaken nooit behoorlyk onderzocht hebben.

Wy vinden hier derhalven eene voorzegging, dat de leer van jesus eenen machtigen tegenstand vinden zoude, zoo wel by Joden als Heidenen; maer dat zy, die door de genade van den Heiligen Geest verlicht waren, 'er met eene volsomene overtuiging, en met hun ganfche hart, in berusten zouden. Verg. 1 Cor. 1: 22, 23.

10. Nemet mijne tucht en Godlyk onderwijs, met een geloovig hart aen, ende niet silver; gy moet op mijne tucht meerderen prijs stellen, dan een geldgierig mensch op het silver; gy moet 'er veel meer belang in stellen dan in aerdſche schatten, ende de wetenschap van den Evangelischen Godsdienst, meer beminnen dan een aerdſchgezind mensch het uytgelezen uytgegraven gout bemint.

11. (b) Want de leer welke ik voorstel, is de rechte

(b) Job 28: 15, &c. Psalm 19: 11. Spreuck, 3: 14, 15. ende 16: 16.

wijsheyt. Niemand is in waarheid wijs, niemand kan de beste middelen by de hand nemen, om het hoogste goed deelachtig te worden, dan die den weg der verzoening, in het Euangelie aangewezen, kent en bewandelt. Deze Wijsheid is van meerder waerdy dan alle aerdsche schatten, zy is beter dan robijnen, of de kostbaerste edele gesteenten; ende al wat men begeeren magh en is met haer niet te vergelijken.

12. Ick ben de Opperste Wijsheyt zelve. Ik ben de eeuwige en zelfstandige Wijsheid, het Beeld van den onzienlyken God; Ik ben de bronader der Wijsheid, de Leeraer der Wijsheid, die door het Euangelie verborgenheden geopenbaerd heb, welke van voor de tijden der eeuwen waren verzwegen geweest, en mijnen lievelingen wijsheid in het verborgene bekend maek. Ik woone [*by*] de kloecksinigheyt; of *ik bewoon de kloekzinnigheid*; ik heb mijnen vasten en bestendigen zetel by de kloekzinnigheid: zulke menschen die 'er zich op toeleggen, om een opgehelderd doorzicht te hebben, vooral in zaken van den Godsdienst, zijn my byzonder aengenaem, deze begunstig ik met mijnen bystand; zoodat zy, in de geheiligde kennis van mijne leer, al meer en meer vorderingen maken; ende ik Wijsheid, vinde de kennisse aller bedachtzaamheyt, of *ik doe vinden*, ik verstrekk tot het vinden van *de kennis aller bedachtzaamheid*: want, ik geef mijnen Hevelingen, niet alleen een opgehelderd begrip van de leerstukken des Euangeliums; maer, ik verleen hun ook de noodige genade, om acht te geven op de uitgangen van hunne harten, en te weten, hoe zy zich in onderscheidene omstandigheden gedragen moeten.

13. Ondertusfchen, zou een verlicht verstand, zonder een verbeterd hart, niet met al kunnen baten. De hoofdsom der plichten, welker betrachting ik aenprijs, is de vrees des HEEREN. Deze is het voornaemste gedeelte en het hoogste toppunt der wijsheid, verg. Kap. 1: 7. Laet ik daerom deze allergewichtigste plichtbetrachting, wat nader ontwikkelen. De vrees des HEEREN is, te haten het zedelyk quade. Trouwens, die eenen rechten eerbied

voor

voor God heeft, moet ook eenen afkeer hebben van het kwaad. Hiertoe behoort wijders, dat men de hoovaerdigheyt, ende den hoogmoet hate, alle trosheid en opgeblazenheid des harten, zoo op tijdelyke voorrechten, als op eigene waerdigheid en bekwaemheden: ende daerenboven, zal iemand die den HEER vreest, den quaden wegh haten, alle zondige gedachten, boóze overleggingen, en God ontëerende voornemens: ick hate oock den mont der verkeertheden, alle verkeerdheid, welke met den mond gesproken wordt, alle onbetamelyke gezegden, alle leugens en valsheden.

14. Raet is mijne, Ik geev den menschen kinderen den besten raed, om wezenlyk gelukkig te worden, en spoor hen zoo ernstig, zoo welmeenend en onvermoeid aen, om naer mijne lesfen te hooren, dat ik als het ware de raed en de raedgeving zelve mag genaemd worden; ende het wesen en de *vastigheid* zijn ook mijne: Ik ben de wezenlykheid, de oorzaak van alle zakelykheid: al wat buiten my en mijne gemeenschap is, hoe zeer een verblind waereldling daer mede moge ingenomen wezen, is in de daed enkele ydelheid; maer, by my is eene onuitputbare algenoeznenheid, een nimmer geledigde bron van wezenlyke goederen: ick ben het verstant, naedien ik niet alleen een oneindig verstand bezit; maer ook de meest aengelegene zaken aen mijnen gunstgenooten bekend maek, zoo door mijn woord als door de verlichting van mijnen Geest; mijne is ook de sterckte, Ik bezit eene alles vermogende kracht, om mijne voornemens te volvoeren, en allen tegenstand te overwinnen.

De laetste woorden kan men ook vertalen: *ik verstandigheid eigen my de sterkte toe*, door te verklaren en tevens te be-
toonnen, dat niets mijnen almachtigen wil wederstaen kan.

15. Door my regeeren de Koningen, door my en het bestel van mijne Voorzienigheid, verkrijgen de Koningen der aerde hunne heerschappyen: aen my en mijne bestiering zijn zy alle hunne macht, al hun gezach verschuldigd; op eenen enkelen wenk van mijnen Almachtigen wil,

zou hun gansche Koningrijk vernietigd worden. Ook voorzie ik de Alleenheerschers met die gaven en vermogens, welke zy noodig hebben om hunne Koningrijken te bestieren: uit mijnen naem en van mijnent wegen, schrijven zy den onderdanen wetten voor, en straffen zy de ongehoorzamen; door mijnen raad en bystand regeeren zy hunne Koningrijken gelukkig; en al het goede het welk zy te weeg brengen, hebben zy aen mijne invloeden, aen mijnen zegen te danken, ende de Vorsten stellen door my gerechtigheyt. De *Weegers*, zulke Vorsten, welker ampt en plicht is, de twistzaken, met derzelver blijken en bewijzen, te wikken en te wegen, om recht te spreken tuschen den man en zijnen naesten, ontvangen die macht van my, als verheerlykten Middelaer, en Koning van de gansche waereld: het is door mijne bestiering en op mijn gezach, dat de Richters de twistzaken onderzoeken; ik voorzie hen met de noodige wijsheid en onpartijdigheid, om recht te doen; en al het lofwaardige, het welk zy in die hoedanighcid verrichten, hebben zy aen mijne invloeden te danken.

16. Door my heerschen de Heerschers, de Gebieders, de ondergeschikte Overheden, welke aen het Opperhoofd des volks rekenfchap van hunne daden geven moeten, ontvangen ook van my deze macht en de daertoe noodige bekwaemheden; ende even zoo is het ook gelegen, met de Princen, alle de Richters der aerde, met alle edellieden, met alle mannen van rang en aanzien, die mes meerder of minder gezach bekleed zijn, nae de onderscheidene regeeringsvorm van verschillende volken.

17. Ick hebbe lief, die my lief hebben: zulke geloovige menschen die my beminnen, draeg ik eene gansch byzondere liefde toe; in het bestel van mijne Voorzienigheid zorg ik voor hun; ik heb een teerhartig medelijden met alle hunne zwakheden; ik voorzie in alle hunne nooden; ik doe hun mijne liefde, door de verborgene vertroosting van mijnen Geest, aen hunne gemoederen ondervinden: ende die my vroegh foecken, die nergens meer naer verlangen, dan om deel te hebben aen my en mijne

zalige gemeenschap, en daertoe alle gepaste middelen in het werk itellen, fullen my zekerlyk vinden, en deel krijgen aen alle mijne zalige heilgoederen.

18. (c) Rijckdom, ende eere is by my; Ik, die als verheerlykte Middelaer, de Bestierer ben van de lotgevallen der volken, en de Overste van de Koningen der aerde, heb ook het bestel over den tijdelijken voorspoed van byzondere personen, gelijk ook over den rang en het aenzien nae de waereld. Het staet aen my, om de aerdsche goederen, in den weg van mijne alles bestierende Voorzienigheid, uit te deelen aen zulken, en in zulk eene maet, als het my goeddunkt, en elk tot zulken rang te verheffen, als het my welbehaeglyk is. Ook is by my duerachtig goet, het welk nooit bederft noch vermindert, ende eene eeuwige gerechtigheyt met welke een zondaer voor God bestaen kan. Deze eeuwige schatten zijn door my verworven; en ik bedeel dezelve, aen allen die my geloovig zoeken.

19. (d) Mijne vrucht, het zalig heilgoed, het welk ik mijnen liefhebberen schenk, is beter dan het allerbeste soort van uytgegraven goud, ende dan dicht goud: ende mijn inkomen, de altoos-duurende rijkdommen, welke zy die my geloovig zoeken, by my en in mijne gemeenschap vinden, zijn kostbarer dan het allerbeste, zuiverste en uytgelesen silver.

20. Ick *wandel* en doe mijne lievelingen wandelen op den wegh der gerechtigheyt: op den weg van het geloov, door het welk zy mijne gerechtigheid aannemen: in 't midden van de paden des rechts, op de paden van deugd en godzaligheid, zonder ter rechte- of ter flinkehand afte dwalen:

21. Op dat zy in de gezegende vruchten van geloov en heiligheid deelen mogen, naedien ick mijne liefhebbers, die my als den eenigen Verlosser in onverderfelykheid liev hebben, doe beerven en in het bezit stel van dat zalig goed, dat wezenlyk en bestendigh is: veel

(c) Spr. 3: 16. (d) Spr. 3: 14.

voortreffelyker dan alle de vergangelyke schijngoederen van deze waereld, ende ick sal hare schatkameren, de kostelyke vermogens van hunnen redelyken geest, met wezenlyk goed rijkelyk vervullen, hun verstand met zaligmakende kennis, en hunnen wil met ongeveinsde heilichheid; en voornamelyk zal ik hen, in de eeuwigheid, met eene onuitsprekelyke blijdschap verwaerdigen.

22. Tot dit alles heb ik recht en macht, naedien ik de waerachtige en eeuwiglevende God ben, Gods eigen Zoon, in den allereigenlyksten zin. De HEERE toch besaf my, of heeft my bezeten, God de Vader heeft my gewonnen en geteeld, gelijk een Vader zijnen zoon gewint; en uit kracht van deze teeling, ben ik Gods eigen en zelvswegige Zoon, [*in*] 't beginfel sijns wegs, voor sijne wercken, van doe aen.

Het woordje *in*, staet in het geheel niet in den grondtext. De Hebreeuwſche woorden, luiden letterlyk: *De HEER heeft my gewonnen, het beginfel van zijnen weg, voor zijne werken van doe aen.* Het woord *bezitten* vertaald, wordt niet alleen van eene barende moeder genomen, Gen. 4: 1. maer ook zeer dikwijls van eenen teelenden Vader, Gen. 4: 18. 5: 10. — en in dit Spreukboek, Kap. 17: 21. — De zin is derhalven deze: „ *De HEER heeft my, het werkend beginfel* „ *van zijnen weg*, de werkende oorzaak van alle dingen, door „ *welken Hy de waereld gemaekt heeft*, gewonnen en ge- „ *teeld*, gelijk een Vader zijnen natuurlyken zoon gewint, „ *voor zijne werken*, voor dat 'er eenig eindig Wezen was „ *voortgebracht, van doe aen*, dat is van eene volſtrekte eeu- „ *wigheid.*” Verg. Pf. 93: 2.

23. Ook ben ik van alle eeuwigheid, tot Middelaer verordend. Ick ben van eeuwigheyt af tot het Middelaers-ambt gefalft en verordineerd geweest, van of voor den (e) aenvangh der dingen af, van de oudheden der aerde aen, lang voor de ſchepping der aerde. Als Gods eigen Zoon heb ik derhalven recht, om die bevelen voor te ſchrijven, welke ik zoo even gegeven heb,

heb, vs. 3-11. en als Middelaer heb ik macht om die zalige goederen, aen mijne lievehabbersen uit te deelen, welke ik vs. 12-22. beloofd heb.

24. Ick was geboren, en door mijnen Eeuwigen Vader gegenereerd, voor de wording aller dingen, als de afgronden nogh niet en waren: Ik ben geen geschapen wesen, het welk een begin gehad heeft. De afgronden der wateren behooren onder de eerste werken, welke God buiten zich heeft voortgebracht; maer, toen 'er nog in het geheel geene afgronden waren, in de nooit begonnen eeuwigheid, ben ik als Gods eigen Zoon geboren: als nogh geene fonteynen en waren, swaer van water: was ik geboren. Zoo drae de Almachtige Schepper, het drooge van de wateren afgescheiden, en bergen geformeerd had op de oppervlakte van onzen aerdbol, kwamen 'er aenstonds fonteinen voort, zwaer en bezwangerd van wateren. Deze fonteinen, behooren derhalven onder de eerste voortbrengselen der schepping; maer toen 'er nog geene fonteinen waren, was ik reeds geboren.

25. Al eer de bergen ingevestet, en door Gods scheppend Alvermogen op de aerde, als derzelver grondslag, vastgezet waren: voor den oorsprong van de heuvelen was ick geboren.

26. Hy, die de oneindige Bouwmeester is van alle dingen, en hadde de aerde nogh niet gemaect, noch de velden; Ik was reeds voor lang, als Gods eigen Zoon, uit het Wezen van mijnen Eeuwigen Vader voortgebracht, toen hy de aerde tot een geschikt en vruchtbaer verblijf toebereidde, ter bewooning en voeding van de menschen. Zelfs had de Almachtige Schepper noch den aenvangh van de stofkens der werelt, de eerste en oorspronglyke stovdeeltjes van het Geheelal, niet voortgebracht, toen ik geboren was. Ik ben Gods Zoon geweest, voor de eerste wording aller dingen, toen 'er nog geen tijd was, van alle eeuwigheid.

27. Doe hy, die aen alle eindige dingen het bestaen gegeven heeft, de hemelen, ja de hemel der hemelen, tot de heerlyke plaets van zijne byzondere en luisterrijke tegenwoordigheid,

bereyde en vervaerdigde, was ick reeds daer: (*f*) doe hy eenen circkel over het vlacke, of het aen-gezicht des afgronts beschreef: Doe Hy den dampkring formeerde, en denzelven in de gedaente van eenen cirkel uitbreidde, rondom de wateren, welke by de eerste wording aller dingen, den ongevormden stofklomp der aerde van alle kanten omringden, was ik, die van eeuwigheid bestaan heb, reeds daer.

28. Doe hy de opperwolcken, en allerlei soort van lucht-verhevelingen, van boven vestigde: toen Hy aen de lucht hare zwaartekracht heeft medegedeeld, door welke zy in staet is, alle de verhevelingen zoo lang in de hoogte op te houden, tot dat zy, genoegzaam verdikt zijnde, door derzelver meerdere zwaarte, in verschillende gedaenten op de aerde nederdalen, doe was ik reeds daer; doe hy (*g*) de fonteynen des afgronts, die wateren, welke in de ingewanden der aerde, in onderaardsche holen zijn opgesloten, by de wording aller dingen vastmaeckte, welke onderaardsche fonteinen by den algemeenen zondvloed zijn uitgebarsten; toen deze wateren in de onderaardsche holen werden opgesloten, was ik 'er reeds.

29. Doe hy de zee haer perck fette, en dezelve binnen bepaelde plaetsen besloot, op dat de wateren (*h*) sijn bevel niet en souden overtreden: en verder over de aerde uitbreiden, was ik 'er reeds; doe hy de grontvesten der aerde stelde, doe de alleen wijze God de aerde hare plaets aanwees onder de dwaelfsterren, en hare vastgestelde bewegingen verordende; met één woord, by en voor de eerste wording aller dingen was ik reeds: Ik ben derhalven geen geschapen Wezen. Ook ben ik by de eerste wording aller dingen, niet als een bloot Aenschouwer tegenwoordig geweest, maer als de Almachtige Werkmeester zelfs, verg. Joh. 1: 3. Coll. 1: 16. Hebr. 1: 12.

Alle

(*f*) Job 26: 10. (*g*) Gen. 7: 11. (*h*) Genes. 1: 9, 10. Job 38: 10, 11. Pl. 104: 9.

Alle de uitdrukkingen, welke wy vs. 24-29. ontmoeten, dienen ten betooge van het gene de Opperfte Wijsheid, vs. 22. gezegd had; ten betooge dat onze Godlyke Leeraer, van zijnen Vader gewonnen was van alle eeuwigheid, *voor zijne werken van doe aen.*

De tweedē stelling, vs. 23. dat onze Verlosfer ook van eeuwigheid tot Middelaer gezalvd is, wordt vs. 30, 31. nader betoogd.

30. Reeds van de schepping der waereld, ben ik als gezalvde Middelaer erkend, en als zoodanig werkzaam geweest. Doe de aerde geschapen werd, was ick een voesterlingh, als een kind, het welk tederlyk bemind en met alle zorg wordt opgekweekt, by hem, die my *bezat*, verg. vs. 22. by mijnen eeuwigen Vader, die my dat zelvde Godlyk leven heeft medegedeeld, het welk Hy in zich zelve bezit, by den Almachtigen Schepper van het gansch Geheelal, ende ick was dagelicks [*zijne*] vermakingen: mijn eeuwige Vader beschouwde my met oogen van allerzuiverste liefde, ik was (1) t' aller tijt, met eene geduurigē en onvermoeide werkzaamheid, voor sijn aengesichte spelende;

Alle deze uitdrukkingen, moeten op eene Gode betamelijke wijs begrepen worden; zoodat 'er alle menschelyke onvolmaektheid verre van geweerd zy. — Een *voedsterling*, onder ons menschen, neemt van tijd tot tijd toe in gestalte, krachten en vermogens; maer het wijst zich van zelve, dat er ten aanzien van Gods eeuwigen Zoon, niets dergelijks kan plaets hebben. Uit kracht der Eeuwige Generatie, is Hy altoos Gods natuurlyke en zelvwezige Zoon geweest, waerachtig en eeuwig God, met den Vader en den Heiligen Geest. De woorden, *doe was ik een voedsterling by Hem*, behelzen de volgende zeer gewichtige waerheden in zich: (1.) Dat de Zoon, van den Vader, waerachtig en personeel onderscheiden zy, gelijk een Voedsterling een ander is, dan de persoon door welken hy wordt opgevoed. — (2.) Dat God de Vader zijnen Zoon eene teerhartige liefde, van de schepping

(1) Joh. 5: 17.

ping der waereld, ja van alle eeuwigheid, hebbe toegedragen en onophoudelyk toedrage, gelijk een Voedsterling van zijne Ouderen tederlyk bemind wordt; met dit onderscheid evenwel, dat de liefde van den eeuwigen Vader tot zijnen eeuwigen Zoon, de teerhartigste ouderliefde zoo ver overtreft, als de oneindige Godheid boven den nietigen mensch verheven is, verg. Joh. 5: 20-23. — (3.) Dat de Zoon van den Vader nimmer zy afgescheiden: Hy was by den Vader toen het Geheelal geformeerd werd, Hy was by den Vader van eeuwigheid, Hy is nog by den Vader, en Hy zal eeuwig by den Vader blijven, verg. Joh. 10: 38. 14: 10, 11.

Ik was dagelyks zijne vermaken. — Het woord *vermaken*, wijst ons naer dat inwendig genoeg, waer mede een Vader op zijne kinderen ziet, wanneer zy zich wel gedragen. De geheele uitdrukking, schijnt ons van de Middelaers betrekking te moeten verklaard worden. By de wording aller dingen, beschouwde de eeuwige Vader onzen gezegenden Verlosser, met oogen van de allertederste liefde; en als zijnen beminden Zoon, en als gezalvden Middelaer, die zich in den eeuwigen vrederaed verbonden had, om de reinigmaking van onze zonden te weeg te brengen; in zoo ver was hy dagelyks des Vaders vermaken.

31. Spelende in de werelt sijns aerdrijcks: ende mijne vermaken zijn met der menschen kinderen.

Wat zeggen die uitdrukkingen, vs. 30^b, 31. *ten alle tijde voor zijn aengezicht spelende, spelende in de waereld zijnes aerdrijcks?* — De spreekwijs van *spelen*, is ontleend van eenen voedsterling, van een zeer gelievd kind, wiens vergenoegde werkzaamheden, aen den Ouderen een zonderling vermaak verschaffen. — In dezen zin heeft onze Verlosser gespeeld, voor Gods aengezicht, dat is niet alleen in zijne onmiddelyke tegenwoordigheid; maer ook met Hem in het zelfde oneindig Godlyk Wezen bestaende. Hy heeft gespeeld in de waereld van Gods aerdrijk, voor zoo ver hy reeds in en omtrent de bewoonde aerde is werkzaam geweest, met een zonderling genoeg voor zich zelve, en tot een onuitspreeklyk ver.

vermaek voor zijnen eeuwigen Vader. — Hiertoe behoort (1.) de bestiering aller dingen, verg. Matth. 11: 27. Hy heeft reeds van den beginne, als Gods Zoon, het bestier op zich genomen over de aerde, over alle volken en Koningrijken, verg. vs. 15, 16. over menschen en beesten, stoffelyke en onstoffelyke wezens. Hiertoe behoort (2.) al dat gene, het welk hy in de eerste waereld, voor zijne komst in 't vleesch, als Middelaer verricht heeft, met betrekking tot zijne aenstaende verzoening; door het zenden der Propheten, het afzonderen der Joodsche Natie, en schikken van alle die middelen en wegen, welke tot dat einde dienen moesten.

De Godlyke Leeraer voegt 'er by: en *mijne vernakingen zijn met der menschen kinderen*, dat is in den zakelyken zin: „ Als gezalvde Middelaer, heb ik, uit kracht van de borgtocht, welken ik van eeuwigheid op my genomen heb, „ eene gansch byzondere liefde tot de verlorene kinderen „ van ADAM; het is mijn lust en hoogste vermaek, om als „ plaatsvervangenden Borg van zondaren, hunne eeuwige „ en meest wezenlyke belangen te bevorderen.”

Ns. 32-36. wordt deze redevoering van de Opperste Wijsheid, met eenige nuttige lesfen besloten.

32. Nu dan, dewijl het zoo met de zaak gelegen is, als ik gezegd heb; dewijl ik zeer gewichtige zaken voorstel, uitnemende weldaden schenk aen den genen die mijne tucht aennemen; en ik de eeuwige en zelfwezige Zoon van God ben: nu dan, menschen van allerlei rang en staet, wie gy ook wezen moogt, die ik bemin, gelijk een Vader zijne kinderen bemint, hooret nae my afgedwaelde menschen kinders! ik heb een teerhartig medelijden met uwe dwaasheid, en zulk eene hartelyke zucht tot uwe eeuwige behoudenis, als een Vader heeft voor den welstand zijner kinderen: hoort daerom naer mijne lesfen met aendacht, eerbied en belangneming; laet mijne woorden niet alleen tot uwe ooren, maer ook tot uwe harten ingaen; volgt mijnen raed, en gehoorzaemt mijne lesfen: want, in nadruk en by uwe

nemendheid (*k*) welgeluckfaligh zijns, [*die*] mijne wegen bewaren en bewandelen, die mijne geboden met toegenegenheid ontvangen, en blymoedig gehoorzamen.

33. Hooret met aendacht de tucht, en maekt een goed gebruik van mijn onderwijs, ende wordet daerdoor wijs, om niet langer slaven te zijn van uwe hartstochten, en uw heil te zoeken in de ydelheden van deze wereld, ende en verwerpet [*die*] lesfen niet, welke ik u voorschrijv; onttrekt u niet aen mijn Godlyk onderwijs, versmaed mijne leer niet, verhard u niet tegen mijnen lieverdaed: dan zoudt gy my niet alleen onteeren, maer ook u zelve ten eenemaal onverschoonbaer stellen.

34. Uit het rechte hooren naer mijne leer, vloejen gezegende vruchtgevolgen voort. Welgeluckfaligh is de mensche, wie hy ook wezen moge, die nae my hoort, mijne leer geloovig aanneemt, en mijne lesfen gehoorzaemt, dagelicks wakende aen mijne poorten, waernemende de posten mijner deuren.

De laetste uitdrukkingen zijn zinbeeldig. De vraeg is, van waer de leenspreuk ontleend zy? — Sommigen meenen, dat 'er gezinspeeld worde op zulke menschen, die van tijd tot tijd hunne opwachting maken, aen de hoven van Vorsten en aen de paleizen van aanzienlyke mannen, om zekere gunsten te verkrijgen. Maer deze toespeling schijnt, by het hooren van eenen Leeraer, in het geheel niet te pas te komen. — Het denkbeeld van *waken*, heeft anderen op de gedachten gebracht, dat hier gezinspeeld worde op de Tempelwachten, welke DAVID verordend had, 1 Chron. 23-26. Wijders heeft men aen alle de byzonderheden, eenen geestelyken zin weten te geven. De *poorten* en *deuren*, zouden den Heer JESUS zelve beteekenen, voor zoo ver men door Hem, eenen geopenden toegang heeft tot den thron der genade; de posten der deuren zouden de boeken der beide Testamenten beteekenen; en dan zou het *dagelyks waken aen de*
peer-

voorten der Opperste Wijsheid, en het waarnemen van de posten zijner deuren te kennen geven, door het hooren en lezen van Gods woord, alle naerftigheid aen te wenden, om op te wasfen in de kennis en genade van onzen Heer en Zaligmaker JESUS CHRISTUS. Maer, behalven dat op de byzonderheden van deze verklaring, al vry wat valt aen te merken, zoo waekten de Levieten aen de poorten van den Tempel, niet om te hooren en onderwezen te worden; maer opdat de Heilige dingen niet zouden verontreinigd worden. — De benaming van *posten*, heeft nog anderen doen denken op zekere pylaren, welke met Gods wet beschreven waren, en aen het bevel van MOSE, dat de Israëlieten de geboden des HEEREN zouden fchrijven op de posten van hunne huizen, en aen hunne poorten, Deut. 6: 6-9, 11: 18-20. Maer, het is geheel iets anders, het gene op een post gefchreven staat te lezen, en *dagelyks te waken aen iemands posten*, enz.

Wy zouden ons daerom lievt voegen by de zulken, die meenen, dat hier gezinspeeld worde op het gedrag van leergierige jongelingen: die het huis van hunnen Leeraer, niet alleen dagelyks bezoeken; maer zelfs aen de deuren van zijn school staan, eer zy nog geopend is, om toch vooral niet te laet te komen, noch iets van zijn onderwijs te misfen. — Volgens deze opvatting, zal de Godlyke Leeraer zulk een mensch welgelukzalig noemen, die 'er zich raet alle vlijt en naerftigheid op toelegt, om nut te trekken uit zijn hemelsch onderwijs. — Deze opvatting, beantwoordt allerduidelykst aen het denkbeeld van *hooren*, en drukt den yver, de graegte, de pogingen om JESUS lesfen te hooren, eigenaertig uit. Zoo heeft het ook reeds één der voornaemfte Joodfche Meesteren begrepen, die de woorden dus uitbreidt, „ de mensch die naer my hoort, die de eerfte „ in, en de laetste uit mijn school gaet.”

35. Want die my vindt, als den grooten Leeraer der gerechtigheid, en den Verlosfer van zondaren, wie hy anderszins ook wezen moge, die vindt het leven, want ik ben de opftanding en het leven, en heb het eeuwig

leven voor zondaren verworven: (1) ende hy treckt een welgevallen van den HEERE: hy is aengenaem in de oogen van den Opperheer der waereld, en wordt met de kennelykste blijken van Gods byzondere liefde verwaardigd.

36. Maer allerrampzaligst, is het lot van zulke menschen, die mijne leer verwerpen en mijnen lievederaed hardnekkig vermaden: want die [*tegen*] my fondigt, door zich aen mijn onderwijs te onttrekken, mijne leer te vermaden, en het aanbod van genade hardnekkig te verwerpen; die op deze wijs mijn Godlyk gezach verloochent, my zoo verachtelyk behandelt, als of mijne woorden geene aendacht, eerbied en belangneming waardig waren, en met zijne daden verklaert, dat hy my den waerachtigen getuigs voor eenen leugenaer houdt, verg. 1 Joh. 5: 10. doet sijne ziele geweld aen: hy is de moordenaer van zijne eigene ziel, hy is zelfs de oorzaak van zijn eigen verderv, naedien hy my en het aanbod van het leven, moedwillig verwerpen heeft: alle die my haten, die my noch eerbied, noch gehoorzaamheid bewijzen, die mijne lievederijke oogmerken tegenstaen, die eenen afkeer hebben van mijne leer, hebben de doot lief, in zoo ver, als zy zich zoo gedragen als of zy niets meer begeerden dan eeuwig te sterven: want, zy bewandelen met genoeg en dien weg, tegen welken ik hen zoo lievederijk waerschouw, en hun verzeke dat dezelve, regelrecht, tot het eeuwig verderven hen leidt.

(1) Spreuck. 12: 4.

H E T IX. K A P I T T E L.

Vs. 1-6. wordt die zelve Godlyke persoon, die Kap. 8. als een Leeraer voorkwam, afgeteekend als een Vorstelyk Gastheer, die alle menschen, ook de slechten en verstandeloozen, op het minzaamst laet nodigen, om by hem ter maeltijd te komen, en vryelyk gebruik te maken van zijne Koninglyke gerechten. Vs. 7-18. vertoont hy de verschillende gevolgen van zijne minzame uitnodiging.

1. **D**E opperste Wijsheyt, Gods eeuwige Zoon die wijsheid geeft, en uit wiens mond kennis en verstand voortkomt, die de opperste Leermeeester is der ware Wijsheid, verg. Kap. 8: 1. heeft haer huys gebouwt: zy heeft een huis der maeltijden, verg. Pred. 7: 2. eene vorstelyke eetzael, geschikt om een talrijk gezelschap ter maeltijd te onthalen, laten vervaerdigen: sy heeft hare seven overkuntige pilaren, op de fraeiste wijs verordend, gehouwen, om die Vorstelyke eetzael te onderschragen en te verciereu.

Het wijst zich van zelve, dat deze teekening geestelyker wijs moet worden opgevat. — Dit *huis* beteekent, buiten allen twiifel, de Kerk van het Nieuwe Testament. Deze is als eene geestelyke eetzael, voor zoo ver de goederen van CHRISTUS Koningrijk, daerin aen zondaren worden voorgesteld en aangeboden. — Dit huis heeft de Opperste Wijsheid *gebouwd*: Gods Zoon heeft 'er den grondslag van gelegd, in die gerechtigheid, welke Hy door zijnen dood verworven heeft, Hy zelve heeft zijne gemeente gebouwd, Matth. 16: 18. — Door de *seven pilaren*, verstaet men doorgaends, de Apostelen en volgende Leeraren van het Euangelie, door alle de seven tijdperken van het Nieuwe Testament henen;

omdat zy het gebouw der Kerke onderschragen en versieren. Dan, vermits de dienaers van het Euangelie, vs. 3. onder de teekening van *dienstmeeiden* voorkomen, geef ik in bedenking, of de pylaren niet zinbeeldig, de meest wezenlyke grondwaerheden van het Euangelie aenwijzen; by deze toch staet of valt de Kerk, en dit zinneprent is gansch niet ongewoon, verg. 1 Tim. 3: 15. Volgens deze opvatting, zou in het getal van *zeven* geen verder geheim liggen, dan dat het zeer gemeenzaem gebruikt wordt, om de volkomenheid van eene zaak uit te drukken. — *Zeven pylaren*, zijn dan de zuivere en ongeschondene grondwaerheden van het geloov. Deze heeft de Opperste Wijsheid *uitgehouden*, voor zoo ver Hy dezelve allerduidelykst geopenbaerd heeft.

2. In die Vorstelyke eetzael, heeft de Opperste Wijsheid een Koninglyk Gastmael toebereid. Sy heeft haer *slachtvee* geslacht, de lammeren der kudde, en de kalveren uit den meststal laten dooden en toebereiden; *sy* heeft ook haren wijn gemengt, deels met water, om de koeheid, volgens de Oostersehe wijs, te bevorderen, deels met kostbare balsemen, om den reuk te streelen; oock heeftse hare tafel toegericht, en alles in gereedheid laten brengen, het welk tot eenen prachtigen maeltijd noodig is.

In den geestelyken zin, hebben wy door het *slagtvee* en den *gemengden wijn*, te denken aen zulke goederen, by welke onze zielen leven kunnen. Het *slagtvee*, zal de algenoegzame gerechtigheid van CHRISTUS beteekenen, door welke onze zielen ten eeuwigen leven gespijzigd worden. De *gemengde wijn*, zal de versterkende en vertroostende genade van CHRISTUS verworven Geest aanduiden. De heilgoederen, welke CHRISTUS verworven heeft, worden meermalen onder soortgelijke zinbeelden voorgesteld, verg. Jes. 25: 6. — De *toegerichte tafel*, wijst ons naer het Euangelie, door het welk de gerechtigheid van CHRISTUS, en al het daerdoor verworven heil voor den tijd en de eeuwigheid, als het ware zielen voedsel, openlyk wordt ten toon gesteld en aangeboden. Immers, wan-

neer

meer een Gastheer de tafel laet toerichten, betoont hy daerdoor, dat hy alles ten nutte 'zijner gasten hebbe laten gereed maken, en dat het hem aangenaem wezen zal, wanneer zy van de spijs en drank gebruik maken. Even zoo verklaert ook de Heer jesus door het Euangelie, dat Hy die zalige goederen, by welke de ziel eenwig leven kan, voor zondaren verworven hebbe, en dat Hem niets aangenamer zy, dan dat zy daarvan vryelyk een geloovig gebruik maken.

3. Tot dezen wel toegerichten maeltijd, laet de Opperste Wijsheid vriendelyk nodigen. Sy heeft hare dienstmaegden uytgefonden: fy noodigt op de (a) tinnen der hoogten der stadt:

Zy heeft hare dienstmaegden uitgezonden. Ter opheldering van de letter, moeten wy twee vragen beantwoorden. — 1. Hoe komt dit uitzenden der dienstmaegden nu te pas, daer de tafel reeds was toegericht, en alle dingen in gereedheid waren? moesten de gasten nu nog eerst genodigd worden? immers nodigt men de gasten te vooren, om de tafel toe te richten, naer het getal der gasten die de nodiging aennemén. — Deze byzonderheid moet uit de gewoonte der Oosterlingen verklaerd worden; die wel de gasten vooraf lieten nodigen; maer, wanneer alles volkomen in gereedheid was, werden 'er nog eenige dienstboden rondgezonden, om den genodigden aen te zeggen, dat alle dingen gereed waren, en dat de Gastheer op hunne komst wachte, verg. Matth. 22: 3, 4. — 2. Wijders zou men kunnen vragen, waerom wordt hier van *dienstmaegden* gesproken? zou de luister van dezen Vorstelyken maeltijd niet gevorderd hebben, dat 'er dienstknechten wierden uitgezonden? dienstmaegden gelijkt al te zeer naer het burgerlyke en eenvoudige. — Maer dit geschied om de welvoeglykheid der gelijkenis. De Opperste Wijsheid komt hier voor, onder het zinneprent van eene Vorstin, van eene Koninglyke Rijks-Princes. Het voegde derhalven in deze teekening beter, dat de Opperste

(a) Spr. 8: 2.

Wijsheid zich van dienstmaegden en jonge dochteren bediende.

In den geestelyken zin, vertoonen ons de *dienstmaegden*, de dienaers van het Euangelie, de gezanten van CHRISTUS, die *uitgezonden* worden om allerwegen bekend te maken, dat alle dingen by den Heer JESUS gereed zijn, dat men alles by Hem en in zijne gemeenschap vinden kan, het welk arme zondaers tot het leven en de godzaligheid noodig hebben.

Het oogmerk der uitzending van deze dienstmaegden, wordt ons dus voorgesteld: *zy nodigt op de timmen der hoogte van de Stad.* — *Zy nodigt*, namelyk door hare dienstmaegden. Het brengt ons onder het oog, hoe de gezegende JESUS, onder den dag van het Euangelie, zondaren door zijne gezanten zou laten nodigen, om voor zich zelven, geloovig gebruik te maken van die zalige heilgoederen, welke hy met zijn bloed verworven had, verg. Jef. 55: 1. — Maer, waer zou die nodiging geschieden? — Niet aen de huizen van byzondere perlonen, niet aen de paleizen der grooten, niet aen de woningen der geleerden; maer in het openbaer, *op de timmen der hoogte van de Stad.* Men denke aen de hoogste en meest verhevene plaetsen, welke in de Stad gevonden worden. Op deze hoogten, zouden zich de dienstmaegden der Opperste Wijsheid plaetsen, om de gasten te nodigen, en uit te roepen dat alle dingen gereed waren. — Het geeft met één woord te kennen, dat de nodiging van zondaren tot de gemeenschap van CHRISTUS, door het Euangelie, in het openbaer geschieden zoude, en voor het oor der geheele wereld.

Den inhoud van deze nodiging, vinden wy vs. 4-6.

4. De dienstmaegden der Opperste Wijsheid, roepen op de hoogste plaetzen der Stad openlyk uit: *Wie is slecht?* wie zoo onnozel, dat hy zich door den uiterlyken schijn der waereldsche aenloklykheden laet begoochelen? hy keere sich herwaerts: hy kome vryelyk tot het huis der Opperste Wijsheid, en tot haer geestelyk Gastmael. De overweging van zijne slechtheid moet hem
niet

niet terug houden; maer des te meer aenspooren, om van de nodiging der Opperste Wijsheid gebruik te maken: tot den verstandeloofen, die geen hart hebben, die van alle waer verstand beroofd zijn, en daerom hun heil zoeken in de ydelheden, feyt fy die de Opperste Wijsheid is, door hare dienstmaegden:

5. Komet zondaers, wie gy ook wezen moogt, al zijt gy noch zoo slecht, noch zoo verstandeloos, komt vrymoedig tot het Gastmael het welk ik heb toebereid; maekt vryelyk gebruik van mijne heilgoederen, laet u door geene bedenkingen van het ongeloov terug houden: ik vorder geene voorbereidzelen van uwen kant, ik wil dat gy zoo komt als gy zijt, niets van het uwe mede brengende, om alles by my te vinden; etet van mijn broot, van de spijzen welke ik heb laten opdyschen, ende drincket van den wijn, [*dien*] ick gemengt hebbe, neemt alle mijne verworvene heilgoederen geloovig aen, maekt daervan met toeëigening gebruik voor u zelven, en geniet 'er de zaligheden van.

6. Verlatet de slechtigheden, of de *slechten*, scheidt u af van het gezelschap der waereldsgezinde en zorgelooze zondaren, ende levet: gy wandelt op den weg van het verderv en op de paden des doods: verlaet dien gevaerlyken weg, en betreedt de paden welke ten leven leiden, ende tredet in den wagh des verstants: betoont toch, dat gy onderscheid weet te maken tusschen goed en kwaed, en bewandelt den weg des geloovs, die in het Euangelie wordt voorgeschreven.

De dienstmaegden der Opperste Wijsheid, de dienaers van het Euangelie, zouden ook hardnekkige zondaren ontmoeten, die met de gemelde nodiging den spot zouden drijven. Maer, hoe moesten zy zich ontrent zulke onverbeterlyke menschen gedragen? Dit vinden wy vs. 7 en vervolgens.

7. Gy mijne dienstmaegden, wil de Opperste Wijsheid zeggen, zult ook weerbarstige menschen ontmoeten, die met uwe uitnodiging den spot zullen drijven, en hoe

meer gy hen bestraft, des te erger zullen worden. Alle pogingen zijn vergeevsch by zulke hardnekkige spotteren. Wie den spotter tuchtigt, bestraft en vermaent, doet niet alleen vergeevfche moeite, maer hy behaelt fchande; en zijne lievderijke poging zal met fmaadheid vergolden worden: ende die den onverbeterlyken godtloofen bestraft, veroorzaekt fijne eigene fchandvlecke.

8. (b) En daerom bestraft den spotter niet, op dat hy u niet en hate: alle uwe beffraffingen zullen geen ander gevolg hebben, dan dat gy hem meer verbittert: bestraft en vermaent den wijfen, die ziet dat gy zijn beste beoogt, en belang fteit in uwen lievderraed, ende hy fal u lief hebben, hy zal uwe vermaningen in dank ontvangen, en gy zult vrucht zien op uwe pogingen.

Deze les komt overeen met het zeggen van den Heer jesus, *geeft het heilige den honden niet, en werpt uws partien niet voor de zwijnen*, Matth. 7: 6. — Er wordt, in den Prophetifchen zin, geoogd op de onbuigzaamheid der hardnekkige Joden, die het woord van God verftietten, met dat gevolg, dat de Apostelen zich wendeden tot de Heidenen, Hand. 13: 46.

9. Leert den wijfen, fo fal hy nogh wijfer worden: onderwijft den rechtveerdigen, fo fal hy in leere toenemen. Iemand die lust heeft om wijzer te worden, zal nut trekken uit de beffraffingen; en het onderwijs toegediend aen iemand, die tot Godsvrucht genegen is, zal hem nog beter maken.

10. (c) De vreefe des HEEREN is het beginfel der wijfheyt: verg. Kap. 1: 5. Het eerfte derhalven, dat gy zulke menfchen, die naer uw onderwijs hooien, moet leeren, is om den HEER te vreezen. Dit is de bron der ware wijsheid, ende de wetenfchap der heyligen, dat zy zich aen den dienst van God gelooftig en gehoorzaam onderwerpen, is het rechte verftant.

II. En

(b) Matth. 7: 6. (c) Job 28: 28. Pf. 111: 10. Spreuck. 1: 7.

11. En daerom, menschen, hoort naer het onderwijs en de nodiging mijner dienstmaegden. Want, gy zult 'er de gezegende gevolgen van ondervinden, door my fullen uwe (*d*) dagen vermenigvuldigen: ende jaren des levens fullen u toegedaen worden. Andere wetenschappen mogen uw tijdelijk geluk bevorderen; maer door het beoefenen en betrachten der Euangelische wijsheid, zult gy uw wezenlyk en eeuwig geluk bevorderen.

12. Ik raed u daerom, om naer mijn onderwijs en uitnodiging te hooren, niet om mijnent, maer om uwent wil. Indien gy wijs zijt, naer mijne lessen hoort, en gebruik maekt van mijne uitnodiging, gy zijt wijs voor uzelven: gy zelv zult 'er wezenlyk voordeel uittrekken: ende zijt gy een spotter, verhardt gy u in het onge-loov tegen mijne lieverlijke pogingen, gy sult het rampzalig gevolg ook alleen dragen.

Ps. 13-18. wordt de kracht der verleiding, door welke de spotters zich van den dienst des Euangeliums laten afteken, eigenaertig afgeteekend.

13. Het vleeschelyk vermaek, door het welk de God dezer eeuwe de zinnen der ongeloovigen verblindt, verg. 2 Cor. 4: 4. is gelijk aen eene verleidende vrouw: Eene fotte vrouwe, die aen de wellust verflaevd is, (*e*) is woelachtig, zulk eene looze feeks laet niets onbeproeve, om onbedachtzame lieden te verleiden, zy is de slechtheyt en de dwaesheid [*selve*]; ende zy en weet niet met allen, zy stoort zich aen de beginselen der deugd in het geheel niet.

14. Ende even gelijk ik zondaren openlyk laet roepen, om den weg des verderys te verlaten; zoo wendt ook de begerlykheid der verleiding alle middelen aen, om de menschen van my terug te houden: want sy sitt aen de deure van haer huys; op eenen stoel, [*op*] de hooge plaet-

(*d*) Spreuck. 10: 27.   (*e*) Spr. 7: 11.

fen der ftadt: om de menfchen van den waren Godsdienst aftetrekken en te verleiden, opdat zy zich aan de zinnelyke vermaken verflaven.

15. Om te roepen de gene, die [*op*] den wegh voorbygaen, die hare paden recht maken, en zich genegen betoonen, om den weg der wijsheid en der deugd te bewandelen. Zy misbruikt daertoe dezelve woorden, van welke zich mijne dienstmaegden bedienen, om zondaren tot mijne gemeenfchap uit te lokken, [*feggende*;]

16. Wie is flecht? hy keere fich herwaerts, zy maekt den menfchen wijs, dat de deugd hen tot dwazen maekt; vermids zy daerdoor afftand doen van de zinnelyke vermaken: ende tot iemand die den weg der deugd inflaet, en welken zy den verftandeloofen noemt, feyt fy, om hem, ware het mogelyk, te verftrikken, en van de ware wijsheid afkeerig te maken: en om zijne bedenking, dat God de ydelheid en begeerlykheid verboden heeft, krachteloos te maken:

17. (*f*) De geftolen wateren zijn foete; ende het verborgen broot, het welk men heimelyk en met list verkregen heeft, is lieflick. Vleefchelyke vermaken, fleelsgewijs genooten, zijn des te aengener; en die dingen welke verboden zijn, begeert het menfchelyk hart het meest, in derzelver genot vindt hy het grootfte vermaak.

18. Maer hy die zich laet verleiden, ondervindt te laet de rampzalige gevolgen: want hy en weet niet, voor dat hy het te laet ondervindt, dat aldaer (*g*) doode zijn: dat het opvolgen der verleiding, 'er duizenden naer het verderv gefleept hebbe, en dat hare genoodde zijn in de diepten der helle, dat zy die zich hebben laten verftrikken, in den afgrond der eeuwige donkerheid zijn nedergedaeld.

(*f*) Spreuck. 20: 17. (*g*) Spr. 2: 18.

H E T X. K A P I T T E L.

Het opschrift vs. I. leert ons, dat hier eigenlyk het Boek der SPREUKEN eenen aenvang neme. De IX voorgaende Kapittelen maakten de Inleiding uit.

ELk eene Spreuk is eene byzondere les op zich zelve, welke doorgaends geen verband heeft met het voorgaende en volgende. Trouwens, dit brengt de natuur van *Spreuken* mede; als zijnde korte zedelyke voorstellen van onderscheiden aert. — Sommige behelzen lessen voor byzondere personen, sommigen betreffen het bestier eener heerschappy, sommigen hebben opzicht tot huisfelyke zaken, sommigen zijn betrekkelijk tot bepaelde gevallen des levens. — Het hoofd-oogmerk is, om de menschen wijzer, beter, en daerdoor gelukkiger te maken.

1. De Spreucken Salomons. (a) Een wijs sone die zich verstandig en deugdzaam gedraegt, verblijdt den vader en tevens zijne moeder; maer een sot *len-delooze* sone, die zich aan de lessen zijner weldenkende ouderen niet onderwerpt, en zijn hoogste goed zoekt in de ydele dingen, is sijner moeder niet minder dan zijn vader, tot eene pijnigende droefheyt.

2. (b) Schatten der godtloofheyt, welke door middelen van onrecht verkregen zijn, en doen geen nut, zy *verschaffen geen veilige verblijfplaats*, ten dage der benauwdheid; maer de gerechtigheyt en het opvolgen der voorschriften van billykheid, reddet van den doot en verlost iemand uit de grootste gevaren.

3. De HEERE en laet de ziele des rechtveerdigen niet hongeren, of *ledig hijgen*; God draegt zorg dat een rechtvaardige, vooral wanneer hy *weladigheid*

(a) Spreuck. 15: 20. (b) Spr. 11: 4.

uitoefent, geen gebrek lijde; maer de have der godtloofen stoot hy wech, zoodat zy ten laetsten tot armoede komen, of, hy *stoot de uitgesprekte begeerte der valsche lieden nederwaerds*, en vrydelt hunne verwachting.

4. (c) Die met eene bedrieglicke hant werckt, en niet yverig is in zijnen arbeid, wort arm: traegheid baent den weg tot het gebrek: maer God zegent de nijverheid: want de arbeidzame hant en naerstige poging der vlijtigen maectt rijk.

5. Een verstandig mensch zal bekwame tijden en gelegenheden in acht nemen. Die in den somer en ten tijde van den oogst, de vruchten van het veld vergadert, is een verstandigh foon: [maer] die in den oogst vast slaept, en bekwame gelegenheden om zijn geluk te bevorderen, onbedachtzaam laet voorbygaen, is een foon die beschaemt maectt, en zijnen ouderen tot schande versprekt.

6. Segeningen zijn en zullen rijkelyk nederdalen, op het hoofd des rechtveerdigen, die *weldadigheid* doet; maer het geweld en allerlei smert en schande, bedekt den mont en het aengezicht der godtloofen, die zijnen naesten bedriegt en mishandelt.

7. De gedachtenisse des rechtveerdigen sal, schoon de nijd hem belastere, tot segeninge zijn: Na zijnen dood, zal men met lov van hem spreken; maer de naem der godtloofen sal verrotten, zijne gedachtenis zal verfoeilijk zijn, en als uit zijn grav uitstinken.

8. Die wijs van herten is, neemt de geboden aen, en ontvangt den goeden raed met blijdschap; maer (d) die dwaes is van lippen, en veele dwaesheden voortbrengt, sal omgeworpen worden, en zich zelve verdueren, door zijn onbedachtzaam gefnap.

9. Wie in oprechtigheyt wandelt en eerlyk is in alle zijne handelingen, wandelt seker en behoeft voor geen kwaed te vreezen; maer die sijne wegen verkeert,

keert , en zich met bedrog ophoudt , fal bekend en openlyk te fchande worden.

10. Die met de ooge wenckt , en aen anderen een teeken geeft , om zynen naesten te verstrikken ; die eenen anderen onder den fchijn van vriendschap verraedt , richt fmerte aen en berokkent zyn eigen verderv : ende een dwaes van lippen , die *dik van lippen is* , die smadelyk fpreekt van eenen anderen , zal in het verderv *nederftorten* en omgeworpen worden.

11. (e) De mont des rechtveerdigen is een fprinck-ader des levens , zyne verftandige redenen , dienen tot onderwijs en vertroosting , der gener die dezelve hooren : maer 't geweld bedeckt den mont der godtloofen , zyn mond is als een vergiftige put , waeruit niet dan kwaed voortkomt.

12. Haet verweckt krackeelen , en veroorzaekt wanneer alles in rust is , de geweldigfte twisten : (f) maer de liefde daerentegen dekt alle overtredingen toe , zy is zeer toegevende , en komt daerdoor de twisten voor.

13. In de lippen des verftandigen wort wijsheyt gevonden , die met wijze lieden omgaet , hoort verftandige redenen : (g) maer op den rugge des verftandeloofen , past de roede . Die naer geen redelyk onderwijs hooren willen , moeten de roede gevoelen.

14. De wijfe leggen wetenfchap en kundigheden wech , als eenen fchat , om daervan gebruik te maken , wanneer het te pafte komt : maer den monde des dwaflen is de verftooringe naeby , by gebrek van wetenfchap , fpreekt hy veele verkeerde dingen , waardoor hy zyn bederv en dat van anderen veroorzaekt.

15. Des rijcken goet is een ftadt fijner fterckte , door zyne fchatten is hy beveiligd tegen velerlei onheilen van dit leven : de armoede der geringen is

(e) Spreuck. 13: 14. (f) 1 Cor. 13: 7. 1 Petr. 4: 2. (g) Spreuck. 20: 30.

hare verftooringe, en ftelt hen bloot voor velerlei onheilen.

16. Het werck des rechtveerdigen, en de rijkdom welken hy door eenen eerlyken arbeid verkrijgt, is hem ten leven en tot voordeel; de inkomfte des godtloofen is hem ter fonde en ten verderve.

17. Het padt tot het leven is des genen die de tucht bewaert: die de lesfen der wijsheid en deugd in acht neemt, bewandelt den weg die ten leven leidt maer die de bestraffinge verlaet, door de lesfen der wijsheid en der deugd te veronachtzamen, doet dwalen op de paden van het verderv.

18. Die den haet, welken hy zijnen naesten toedraegt, door betuiging van vriendschap bedeckt, is van valsche lippen; ende die een quaet geruchte, achter iemands rug tegen hem voortbrengt, die is een fot en een deugnet.

19. In de veelheyt der woorden en gebreeckt de overtredinge niet: die veel spreekt, zegt ook veel dingen, welke of valsch zijn, of niet betamen, of niet te pafte komen: maer die fijne lippen wederhoudt, en bedachtzaam is in zijn fpreken, is kloeck-verftandigh.

20. De tonge des rechtveerdigen is uytgelefen filver: de woorden welke hy uitspreekt, zijn van groote waarde; maer het gene het herte der godtloofen denkt, is weynigh [*weert*].

21. De lippen des rechtveerdigen voedender vele, door raedgevingen en vertroostingen: maer de dwafe fterven door gebreck van verftant, omdat zy van het onderricht der rechtvaerdigen geen gebruik maken.

22. De fegen des HEEREN die maeckt rijk: zoodat een rijke zijnen voorspoed, geenszins te danken hebbe aan zijne eigene naerftigheid en voorzorg; maer alleen aan Gods onderscheidende goedheid: ende hy die alles beftiert, en voegt 'er geen fmerte by, zoodat zijne gunstgenooten welke Hy in zijne vrymagt zoo
ruim

ruim bedeelt, in dien overvloed veel onbekommerder leven mogen dan anderen.

23. 't Is voor den fot (*h*) als spel, schendelickheyt te doen: een verftandelooze booswicht, stelt zijn vermaak in ondeugende bedrijven: maer voor een man van verftant, wijfheyt [*te plegen*], of een man van verftand, een deugdzaam en verftandig man, stelt en vindt zijn vermaak in de wijsheid, in het verftaen en betrachten van de lessen der wijsheid.

24. De vreesse des godtloofen, die fal hem overkomen, hy zal ten laetften dat kwaed ondervinden, voor het welke hy vreest, als voor de rechtmatige straf van zijne boosheid: maer de begeerte der rechtveerdigen fal [*Godt*] geven, of de begeerte des rechtveerdigen zal eenen rijken oogst geven.

25. Gelijck een wervelwint voorbygaet, alfoe is de godtloofse ten laetften niet [*meer*]: zijn voorfpood die op onrecht gegrond is, zal onverwacht een einde nemen: maer de rechtveerdige is een eeuwich grontveft, zijn geluk zal bestendig zijn.

26. Gelijck edick den tanden, ende gelijck roock den oogen zeer onaengenaem is: foo onaengenaem is ook de luye en achtelooze dienaar, den genen, die hem uytſenden om eene zaak van gewicht te verrichten.

27. (*i*) De vreesse des HEEREN vermeerderd de dagen: de betrachtning van den Godsdienst, die ons de matigheid aenbeveelt, is de rechte weg tot een lang en gezond leven: maer de jaren der godtloofen worden verkortet, hunne overdaed maekt dat zy korter leven, dan zy natuurlyker wijs zouden kunnen leven.

28. De hope der rechtveerdigen is blijſchap, terwijl hy zeker weet dat zijne reine begeerten, op den meest gefchikten tijd, zullen vervuld worden: maer (*k*) de verwachtinge der godtloofen fal vergaen, en ten laetften verrydeld worden.

(*h*) Spr. 14: 9.
11: 20. Ps. 112: 10.

(*i*) Spr. 9: 11.

(*k*) Job 8: 13, 14. ende

29. De wegh des HEEREN, het betrachten van Gods geboden, is (1) voor den oprechten sterckte, boezemt hem moed en vertrouwen in; maer voor de werckers der ongerechtigheyt, is onrust en verstooringe.

30. De rechtveerdige en sal in eeuwigheyt niet beweegt worden uit zijnen gelukkigen toestand; zijn voorspoed zal bestendig wezen, ook in zijn nageslacht: maer de godtloose en sullen de aerde niet bewoonen, zijne nazaten zullen in de waereld niet voorspoedig zijn.

31. De mont des rechtveerdigen brengt overvloedelick wijsheyt voort, zijne gesprekken zijn aengenaem en nuttig: maer de tonge der verkeertheden sal uytgeroeyt worden, hy die zijne tong ten nadeele van anderen misbruikt, zal als eene onvruchtbare boom worden uitgehouwen.

32. De lippen des rechtveerdigen weten wat gevalligh is, hy gewent 'er aen, om op zulk eene wijs te spreken, dat zijne woorden Gode welbehaeglyk zijn, en aengenaem den menschen: maer de mont der godtloosen enckel verkeertheyt, zijne woorden zijn, beide Gode en den menschen, onaengenaem.

H E T X I. K A P I T T E L.

1. (a) **E**ene bedrieglicke weegschale, en het in het werkstellen van bedrieglyke middelen, om zijnen naesten te benadeelen, is den HEERE een grouwel: maer een volkomen weegsteen is sijn welgevallen, de billykheid en rechtvaerdigheid in alle handelingen, is Gode aengenaem.

2. Hoog-

(1) Spr. 13: 6.
ende 20: 10, 23.

(a) Levit. 19: 36. Deut. 25: 13. Spr. 16: 11.

2. Hoogmoed sleept schande en verachting na zich. (b) Als de hoovaerdigheyt komt, sal de schande oock zeer spoedig en onverwacht komen: (c) maer met de ootmoedige is wijsheyt, nederigheid is een kenmerk van verstand.

3. (d) De oprechtigheyt der oprechten, die God in waarheid vreezen, leydet haer door allerlei gevaren en zwarigheden: maer de verkeertheyt der trouwloosen, die zich met list en bedrog ophouden, verstoort en leidt haer ten verderve.

4. (e) Goet en doet geen nut ten dage der verbolgenheyt: op één gestapelde schatten, kunnen den gierigaert noch hulp, noch vertroosting aenbrengen, wanneer God zijne oordeelen op aerde uitzendt: maer de gerechtigheyt en weldadigheid reddet van den doot.

5. De gerechtigheyt des oprechten, die Gods geboden ongeveinsd gehoorzaemt, maeckt sijnen wegh recht, zy leidt hem op den rechten wegh tot het wezenlyk geluk: maer de godtloose valt door sijne godtloosheyt in het verderv.

6. De gerechtigheyt der vroomen false redden uit alle gevaren en zwarigheden: maer de trouwloose (f) worden gevangen in [hare] verkeertheyt, en verstrikt in hunne begeerlykheden: door hunne godlooze aenslagen, berokkenen zy zich zelveu allerlei onheilen.

7. Als de godtloose mensche sterft, vergaet sijne verwachtinge: alle zijne ontwerpen worden door den dood verydeld, selfs is de allersterckste hope vergaen, de oogmerken welken zy zeker dachten te bereiken, worden verydeld.

8. (g) De rechtveerdige wort door Gods gunstige bestiering, uyt benaeuwtheyt bevrijdt: (h) ende de godtloose komt in sijne plaetse, en stort onverhoeds

(b) Spreuck. 16: 18. ende 18: 12. (c) Spreuck. 15: 33. ende 18: 11. (d) Spreuck. 13: 6. (e) Spreuck. 10: 2. Ezech. 7: 19. Zeph. 1: 18. (f) Spreuck. 5: 22. (g) Psalm 34: 20. (h) Spreuck. 21: 18.

in die zelvde onheilen , welke hy den rechtvaardigen dacht te berokkenen.

9. De huychelaer verderft ſijnen naeften , en zoekt hem tot kwaed te vervoeren , door den mont en verleidende woorden : maer door wetenschap worden de rechtveerdigen bevrijdet , en beveiligd tegen zijne verleiding.

10. Een ſtadt ſpringt op van vreugde , alle de inwoners verblijden zich , over het welvaren der rechtveerdigen : ende als de godtloofse vergaen , is 'er gejuych.

11. Door den ſegen der oprechten , en den voorſpoed waer mede God hunne pogingen begunſtigt , wort eene ſtadt verheven : maer door den mont der godtlooten wortſe verbroken , de kwade raedſlagen en ondeugende handelingen der godloozen , ondermijnen de welvaart van den burgerſtaet.

12. Die verſtanſeloos is , veracht ſijnen naeften en ſpreekt ſmadelyk van hem : maer een man van grooten verſtande ſwijgt ſtille , hy beantwoordt den ſmaed niet met ſmaed , noch ſchelden met ſchelden.

13. Die [*als*] een achterklapper wandelt , openbaert het heymelicke , en de verborgene miſſlagen van zijne naeften , welke niet algemeen bekend zijn : maer die getrouw is van geeft , die een grootmoedig beſtaen heeft , bedeckt de ſake zoo veel als mogelyk is.

14. (*i*) Als 'er geene wiſſe raetſlagen en zijn , vervalt het volck , even als een ſchip verzeild wordt , by gebrek van eenen bekwaren ſtuurman. Ook kan een eenig raedſman , ter bevordering der belangen van het volck , niet genoegzaam zijn : maer de behoudeniffe is in de veelheyt der Raetslieden.

15. Als [*yemant voor*] een vreemde , wiens vermogen en braevheid hem onbekend is , borge geworden is , hy ſal ſekerlick verbroken worden : ten minſten , hy loopt gevaer van ongelukkig te worden : maer
wie

wie de gene haet die [*in de hant*] klappen, en zich zorgvuldig wacht van onbedachtzame borgtochten, is feker.

16. Eene aengename huysvrouw, die zich door hare zedigheid en bescheidenheid aengenaem maekt, houdt de eere vast, en zoekt hare achting bestendig te bewaren; gelijk de geweldige, die alle middelen naerstig by de hand nemen, om hunnen tijdelyken welvaart te bevorderen, den rijkdom vasthouden, en naer schatten jagen.

17. Een goedertieren mensche, die weldadigheid uitoefent, doet sijne ziele, zijn persoon wel: hy neemt zijn deel van de goederen dezes levens: maer een gierigaert, die wreet is, beroert sijn vleesch, of pijnigt zich zelve.

18. De godtloose doet een valsche en bedrieglyk werck, hy zal in zijne ondeugende ontwerpen verdyeld worden: maer [*voor*] den genen die gerechtigheyt zaeyt, en zich beyvert om zich betamelyk te gedragen, omtrent God en menschen, is trouwe loon, en eene zekere vergelding te wachten.

19. Alfoo is de gerechtigheyt ten leven; de deugd zal zoo zekerlyk beloond worden, gelijk die het quade najaegt, nae sijnen doot [*jaegt*]: want, de godlooze zal niet ongestraft blijven. Dit vorderen beide, de natuur der zaken, en Gods rechtvaardige Voorzienigheid.

20. De verkeerde van herten, die onder den uiterlyken schijn van Godsvrucht, een allerboosaertigst hart in hunnen boezem dragen, zijn den HEERE een grouwel, de God der waarheid heeft eenen eeuwigen afkeer van bedrog en geveinsdheid: maer de oprechte van wege, die den HEER in waarheid vreezen, zijn sijn welgevallen.

21. (*k*) Hant aen hant, en sal de boose niet onschuldigh zijn: al maekt een boosdoener de sterkste

(*k*) Spr. 16: 5.

verbindtenissen , om zijne godlooze oogmerken te bereiken , zijne pogingen zullen op den duur niet gelukken , en hy zal geenszins ongestraft blijven. Beleeft hy het onheil niet , zijne nazaten zullen het zeker ondervinden : maer het zaet der rechtveerdigen sal gezegend zijn en ontkomen , wanneer de boosdoeners gestraft worden.

22. Eene schoone vrouwe , die van reden en eerbaerheid afwijkt ; of *die haren reuk* , haren goeden naem en achting , door een lichtvaerdig gedrag verlooren heeft ; is gelijk een gouden bagge in een verckens snuyte. De schoonheid zet eene ontuchtige vrouw , even zoo weinig cieraed by , als een goude ring in den snuit van een varken , dat morsfig dier vercierden zoude.

23. De begeerte der rechtveerdigen is alleenlick , dat anderen zoo wel als hy , het goede genieten mogen : maer de verwachtinge der goddloofen is verbolgenheyt , zy verlangen niets meer dan het onheil van anderen.

24. De gevolgen van de weldadigheid , en van de gierigheid zijn zeer onderscheiden. Daer is een die rijkelyk van zijne goederen , ten behoeve der armen uytstroyt , den welcken nogh meer toegedaen , en wiens goed door het gunstig beffel der Voorzienigheid zeer vermeerderd wort ; ende aen den anderen kant , is 'er ook een die meer inhoudt dan recht is , die , aen de tijdelijke goederen geheel verslaevd , niets van zijnen overvloed mededeelt , maer 't is tot gebreck , door het beffel der Godlyke Voorzienigheid , vervalt hy zelfs tot vermindering , ja tot armoede.

25. (1) De seggende ziele , hy die anderen het goede van harte toewenscht , en den armen in hunnen nood te hulp komt , sal vet gemaect worden ; in voorspoed en rijkdom toenemen ; ende die bevochtigt , die den ellendigen naer zijn gering vermogen weldoet , sal oock self met 'er tijd een vroege regen worden ,

den, en hoe langs hoe meer in slaet zijn, om rijkelyk wel te doen.

26. Wie koorn inhoudt, en in de magazijnen opsluit, om den prijs te doen stijgeren, dien vloecht het volck: hy wordt het voorwerp der algemeene verachting: maer segeninge sal zijn over het hooft des verkooopers, het volk zal den koopman zegenen, die ten tijde van schaersheid, het koorn voor eenen matigen prijs uitgeeft.

27. Wie het goede vroegh nasoeckt, en zich beyvert om anderen wel te doen, foeckt welgevalligheyt en slaet den rechten weg in, om zich by God en menschen te veraengenamen: maer (m) wie het quade natracht, dien sal 't overkomen, die zijn werk maakt van kwaed te doen, berokkent zich die onheilen welke hy anderen had toegedacht.

28. Wie op sijnen rijkdom vertrouwt, die sal vallen uit zijnen voorspoed, gelijk een verdord blad van den boom afvalt: maer (n) de rechtveerdige fullen groenen, hun voorspoed zal bestendig zijn, als het jeugdig en frische loof.

29. Wie sijn huys beroert, door twisten en verdeeldheden, sal wint erven, en in zijne verwachting bedrogen worden; ende de dwaes die sijn huis beroert, sal ten laetsten geheel vernederd worden, om een knecht te zijn des genen, die wijs van herten is.

30. De vrucht van de pogingen des rechtveerdigen, om het algemeen belang te bevorderen, vooral dat van waarheid en deugd, is een boom des levens: het voordeel, het welk hy de Maetschappy toebrengh, is zoo groot, dat het wel by den boom des levens moge vergeleken worden: ende wie zielen vangt, door dezelve tot het betrachten van Gods wil te bewegen, is wijs by uitnemendheid.

31. Siet, den rechtveerdigen wort vergolden op der aerde: niemand is zoo deugdzaam, dat hy nooit

(m) Ps. 7: 17. ende 9: 16. ende 10: 2. ende 57: 7. (n) Ps. 1: 3, 4. ende 92: 13.

eenen aanmerkelyken mistredt doe. In zulk een geval, doet God ook den rechtvaardigen, in dit leven, zijn ongenoegen wel eens ondervinden: en handelt de rechtvaardige Richter zoodanig met zijne byzondere gunstgenooten, die der Maetschappy zoo nuttig zijn, (o) hoe veel te meer zal hy dan den godtloosen, ende sondaer straffen?

H E T XII. K A P I T T E L.

1. **W**ie de tucht lief heeft, en de bestraffingen van anderen met toegenegenheid ontvangt, die heeft de wetenschap lief: die betoont dat hy in waerheid verstandig is: maer wie de bestraffinge haet, en zich verbittert tegen de zoodanigen, die hem zijne feilen onder het oog brengen, is onvernuftigh: hy is gelijk aen het *redelooze vee*, het welk de versenen tegen den prikkel aenslaet, en zich moetwillig verdervt.

2. De goede, die zijn Godvruchtig bestaen openbaer maekt, door zijnen naesten alle lievedeblijken te bewijzen, sal een welgevallen trecken van den **HEERE**: hy zal allerlei blijken van Gods onderscheidende gunst ondervinden: maer eenen man van schendelicke verdichtfelen, die allerlei booze aanslagen maekt, om zijnen naesten te benadeelen: sal hy verdoemen; zulk eenen zal God eeuwig, en ook reeds in den tijd, de kennelykste blijken van zijne gramschap doen ondervinden.

3. De mensche en sal niet bevestigt of *ingeworteld* worden, niemand zal bestendig zijn in zijnen voorspoed, door godtloofheyt: (a) maer de wortel der rechtveerdigen en sal niet beweegt worden, zijn geluk zal zoo onbeweegbaer zijn, als een boom die vast geworteld is.

4. (b) Eene

(o) 1 Petr. 4: 17, 18. (a) Spreuck. 10: 25.

4. (b) Eene kloecke en deugdzaame huysvrouw, die haer huisgezin verstandig bestuurt, is eene kroone hares heeren: zy is haren man tot luister en cieraed: maer eene huisvrouw die beschaemt maeckt, en door haer wangedrag aanleiding geeft, dat haer man veracht en gesmaed wordt, beneemt haren man alle genoegen en vermaek; zy is hem als verrottinge in sijne beenderen; zelfs baent zy den weg, dat hy van verborgen hartzeer kwijne en uitteere.

5. Der rechtveerdigen gedachten zijn recht, alle zijne verborgene werkzaamheden en overleggingen, zijn enkel billykheid: maer der godtloosen verborgene raetslagen, overleggingen en bedoelingen, zijn bedrogh, leugen en geveinsdheid.

6. (c) De woorden der godtloosen zijn (d) om op bloet te loeren, Godvergetene booswichten spooren anderen aen, tot moord en bloedvergieting: maer de mont der oprechten false redden, zoo dra hy verneemt, dat 'er op iemands leven wordt toegelegd, zal hy hem den grouwzamen aanslag ontdekken.

7. (e) De godtloose, vooral, die zich met bedrieglyke raetslagen, en bloeddorstige woorden ophouden, worden onverwacht omgekeeret en uit hunnen voorspoed verstooten, datse niet [*meer*] en zijn, en met wortel en tak worden uitgeroeid: maer het huys der rechtveerdigen sal bestaen, hun geslacht en bezitting zal bestendig zijn.

8. Een yeder sal gepresen worden nae dat sijne verstandigheyt is: maer die verkeert van herten is, sal tot verachtinge wesen.

Eigenlyk staet 'er, *nae den mond der verstandigheid, zal iemand geprezen worden*, dat is, iemand die verstandig spreekt en nuttige waerheden voortbrengt, zal lov hebben by God en menschen; en wel overeenkomstig de trap en maet van zijne verstandigheid: hoe meer verstand iemand bezit en

(b) 1 Cor 11: 7. (c) Spreuck. 1: 11, 18. (d) Spr. 11: 9.
(e) Psalm 37: 36, &c. Spr. 11: 21.

betoont, hoe ook zijn lof en roem grooter wezen zal: *maer die verkeert van harten is*, en naer zijne verdorvene neigingen oordeelt en spreekt, *zal tot verachting wezen by alle weldenkende menschen.*

9. Beter is die sich (*f*) geringh acht, ende eenen knecht heeft; dan die hemselfen eert, ende des broots gebreck heeft.

Deze spreuk wordt zeer verschillendiyk begrepen. — De gewoone opvatting, welke ook onze Overzetters gevolgd hebben, is deze: dat een perfoon die van een lage afkomst is, en niet zoo ruim van tijdelijke middelen voorzien is, als wel anderen; maer evenwel zoo veel bezit, dat hy éenen knecht tot zijnen dienst kan houden, veel gelukkiger zy dan een man van hooge geboorte, die zich op zijne edele afkomst beroemt, en evenwel zoo armoedig is, dat hy broods gebrek hebbe.

Maer 'er is nog eene andere opvatting, welker ons verkiesbaer voorkomt, en al zoo wel met den grondtekst schijnt te strooken; namelyk, dat een perfoon die zich zoo gering en nedrig houdt, dat hy zich zelven behelpe, veel beter is dan een ander, die schoon hy broods gebrek hebbe, echter uit grootsheid, weigert de hand aen het werk te slaen.

10. De rechtveerdige, een deugdzzaam en godvruchtig mensch, (*g*) kent en waerdeert het leven sijner beeste: hy vergunt zijn vee voeder en rust, byzonder vergt hy zijne last-beesten niet boven vermoegen: maer de barmhertigheden der godtloofen zijn wreet.

De laetste uitspraak kan men zoo opvatten, dat wanneer het nog al eens gebeurt, dat de godloozen eenige barmhartigheid aen hunne beesten bewijzen, of om de naspraak van anderen voor te komen, of uit eigen belang, om 'er des te langer dienst van te hebben; deze barmhartigheden als dan zoo gering zijn, dat zy niet verdienen genoemd te worden, en gepaerd gaen met veele inmengselen van hard-

hardheid. — Anders kan men het nae de letter vertalen, *de ingewanden der godlaazen zijn wreed*, hard en toegeflooten, zoodat zy zich het leven van hunne beesten niet aantrekken.

11. (h) Die sijn lant bouwt, en ook elk, die zijn beroep met vlijt en yver waerneemt, sal van broot versadigt worden, en een genoegzaam bestaen vinden: maer die ydele [*menschen*] volgt, die lui is, en den tijd ledig doorbrengt, is verstandeloos en zal broods gebrek hebben.

12. De godtloose begeert het net der boosen: maer de wortel der rechtveerdigen sal uytgeven.

De zin van het eerste lid dezer Spreuke, wordt verschillendlyk begrepen, nae mate der beteekenis, welke men hecht aen het Hebreeuwsche woord, door *net* vertaeld. — Sommigen verstaen, met onze Overzetters, door *het net der boozen*, allerlei listige praktijken welke de boozen in het werk stellen, om hunne oogmerken te bereiken; en dan is de zin deze: „ De godlooze, is zeer „ gezet op alle zulke listige praktijken, welke de boozen „ in het werk stellen, om hunnen evenmensch te misleiden”. — Anderen, vertalen het gemelde Hebreeuwsche woord, door *sterkte, schans of kasteel*; zoodat de meening deze zy: „ Zoo drae ontdekt de godlooze geen gevaar „ voor zich, of hy ziet naer eene sterkte van veiligheid, „ hoewel niet naer de rechte sterkte; maer naer de sterkte „ der boozen, een toevlucht der leugenen: hy vertrouwt „ op zich zelve, op ydelheden, op onrechtvaardige „ middelen.” — Dan, 'er is nog eene derde opvatting, welke wel blijft by de vertaling van *een net*, maer den zin op deze wijs voordraegt: „ De godloozen wenschen „ wel, dat zy door list en bedrog, *een net van boozen*, „ dat is, een net vol onrechtvaardig goed verkregen; „ maer zy krijgen het evenwel niet, omdat God hunne „ verwachting te leur stelt.” Althans deze opvatting, strookt zeer wel met de volgende uitspraak.

(h) Spreuck. 28: 19.

XII. DEEL.

Maer de wortel der rechtvaardigen zal uitgeven. — Wy verstaen door den wortel der rechtvaardigen, het grondbestaen van hun hart, hun geloov en vertrouwen op God, in tegenstelling van de begeerte der godloozen, die een booze wortel is. — Deze wortel der rechtvaardigen zal uitgeven, namelyk aengename vruchten; allerlei heil voor tijd en eeuwigheid, zal het gezegend vruchtgevolg wezen van het geloov der rechtvaardigen.

13. (i) In de overtredinge der lippen is de strick des boosen: de godloozen storten zich zelve in het ongeluk, door het spreken van leugens en verkeerteden: maer de rechtveerdige, die zich sfipt by de waerheid houdt, komt in geen benauwenden strick; immers niet door zijn eigen toedoen: en wordt hy al eens, door de listen der boozen, in eenen strick gebracht, zo sal hy spoedig uyt de benauwtheit uytkomen.

14. (k) Een yeder wort van de vrucht des monts met goet versadigt; elk die nuttige zaken spreekt, tot Gods eer en tot nut van zijnen naesten; zal allerlei zegeningen in vollen overvloed genieten, en de kennelykste proeven der Godlyke goedkeuring ondervinden; ende de vergeldinge van des menschen handen sal hy tot sich wederbrengen, of liever, *het gene 's menschen handen hebben uitgewerkt*, zal de HEER hem vergelden, God zal elken mensch loon geven nae zijne werken, *de rechtvaerligen zullen de vrucht hunner werken eten*, en den godloozen zal de vergelding zijner handen geschieden, Jef. 3: 10.

15. (l) De wegh des dwafen is recht in sijnen oogen, hy pleegt alleen met zich zelve raad, zijne daden schijnen hem betamelyk en voordeelig toe: maer die nae raet hoort, is wijs, een wijze wantrouwt zich zelve; en daerom pleegt hy in gewichtige zaken raad met God, en tevens neemt hy den raad in van verstandige en Godvruchtige lieden.

16. De

(i) Spreuck. 10: 14, ende 18: 7. (k) Spreuck. 13: 2. (l) Spr.
3: 7.

16. De toorn des dwafen, wort ten felven dage bekend: zoo drae hy meent beleedigd te zijn, maekt hy door razen, schelden en dreigen, aenftonds openbaer dat hy vertoornd is, en zich door zijne drivten laet regeeren: maer die kloeckfinnigh is, bedeckt de fchande, dat is, de beleediging welke hem wordt aengedaen, met den mantel der liefde.

17. (m) Die waarheyt voortbrengt, het zy in of buiten het gericht, maeckt daerdoor gerechtigheyt bekend: hy geeft aanleiding, dat anderen over de zaek recht kunnen oordeelen, en dat elks daden in het ware daglicht befchouwd worden: maer een getuyge der valfcheden, die de zaken in een verkeerd licht doet voorkomen; maekt bedrogh bekend, en geeft aanleiding dat anderen een verkeerd oordeel vellen.

18. (n) Daer is een, die [woorden] als fteken van een sweert onbedachtelick uytspreekt: daer is een geflacht van menfchen, die door drivten vervoerd, met vloek- en fcheldwoorden, onbedachtelyk tegen hunne naesten uitvaren met woorden, welke naer de fteken van een zwaard gelijken, voor zoo ver zy zeer gevoelig grieven en fmerten: maer de tonge der wijfen, is medicijne, iemand die met overleg fprekt, tijd en plaets in acht neemt, en vooral die zijnen vriend in druk en tegenfpoeden vertroost, is als eene medicijn, voor zoo ver hy eene kranke en neergebogen ziel, verfterkt en verlevendigt.

19. Eene waerachtige lippe, die de waarheid fpreekt, fal bevestigd worden in eeuwigheyt; de waarheid welke hy fpreekt zal altoos beftaen, en fchoon de leugen de waarheid al eens voor eenen tijd verdonkeren moge, zy zal evenwel wederom voor den dag komen, en voor altoos bevestigd blijven; maer eene valfche tonge, die zich met liegen en bedriegen bezig houdt, is [maer] voor een oogenblick, de leugen

(m) Spreuck. 14: 5. (n) Pf. 57: 5. ende 59: 8. Spr. 16: 27.

mag al eens eenigen ingang vinden, zy zal evenwel maer korten tijd stand houden.

20. Bedrogh is in het herte der gener, die quaet smeden: zulke menschen, die zich door achterklap en lastering daerop toeleggen, om verwijdering te maken tusfchen den man en zijnen naesten, zullen ook in hun hart het gevolg van het bedrog ondervinden; zy zullen zich vooral, wanneer het bedrog ontdekt wordt, spijt, smart en schaemte veroorzaken: maer de gene die vrede raden, en de twisten zoeken by te leggen, hebben blijfchap en vrede in hun hart.

21. Den rechtveerdigen en fal geen leet, immers niet voor altoos wedervaren: maer de godtloofse fulen nu en eeuwig met quaet vervullet worden.

Liever zouden wy de volgende vertaling volgen: „geenlei kwaed, het zy zondig, het zy droevig kwaed, zal den rechtvaardigen tot den hoogsten trap van rijpheid overkomen; maer wat de godlozen betreft, deze zullen met allerlei kwaed, zoo zondig als droevig kwaed, vervuld en als het ware opgepropt worden; is het niet hier in den tijd, het zal zeker zijn in de eeuwigheid.”

22. Valsche lippen, die leugens en bedrog voortbrengen, zijn den HEERE een grouwel en tot afgrijzen: maer die trouwelick handelen, met woorden en daden, zijn fijn welgevallen, en de ondervinders der blijken van zijne byzondere gunst.

23. (o) Een kloeckfinnigh mensche bedeckt de wetenifchap met het kleed der nederigheid, hy pocht en beroemt zich niet op zijne meerdere kundigheden: maer het herte der fotten (p) roept dwaefheyt uyt: terwijl zy bezig zijn, om hunnen eigenen lov uit te trompetten, vertoonen zy op dat zelfde oogenblik, dat zy groote dwazen zijn.

24. (q) De hant der vlijtigen fal heerschen,
door

(o) Spreuck. 13: 16. ende 15: 2. (p) Spr. 13: 16. ende 15: 2.
(q) Spreuck. 10: 4.

door zijne naerftigheid zal hy het zoo ver brengen; dat hy over anderen het bewind krijge: maer de bedriegers, die hun werk flap en bedrieglyk doen, fullen onder cijns wesen, en in plaats van over anderen te heerschen, in tegendeel van anderen; en vooral van de vlijtigen, afhangen.

25. (r) Bekommernisse in het herte des menschen buygt het neder: maer een goet en troostelyk woort verblijdt het.

26. De rechtveerdige is overtreffelicker als sijn naeste: maer de wegh der godtloosen doetse dwalen.

Ook deze Spreuk wordt onderscheidenlyk begrepen. — Men kan het ook vertalen: *De rechtvaerdige spoort, voor zijnen naesten, eenen goeden en veiligen weg uit; maer de weg der godlozen doet den naesten dwalen*, en dan is de meening, dat de rechtvaerdige zijnen naesten eenen goeden en voordeeligen raad geeft, terwijl de godloze ten kwade raedt. — Behoudt men evenwel onze Overzetting, dan is de zin deze: „De rechtvaerdiger is uitnemender, achting en roemwaardiger, dan zijn naesten die godloos is; naedien hy het einde, het welk hy zich in alle zijne handelingen voorstelt, hier in den tijd en namaels in de eeuwigheid, gewisfelyk erlangen zal: maer geheel anders is het gelegen met den weg der godlozen; deze mogen zich een gewenscht einde belooven, maer zy zullen het nooit erlangen, zy zullen op allerlei bypaden omdoolen, en eindelyk verloren gaen.”

27. Een bedrieger, die zijn werk flap en bedrieglyk doet, en sal sijn jachtvangh niet braden, noch overvloed van goederen verkrijgen, om rijkelyk te kunnen leven, hy zal zijn kost niet kunnen winnen, en eindelyk tot armoede vervallen: maer het kostelick goet des menschen, overvloed en rijkdom, is het deel des vlijtigen.

28. In het padt der gerechtigheyt is het leven;

aen de betrachting van deugd en godzaligheid, is het leven en de zegen verbonden; ende [*in*] den wegh [*hares*] voetpadts en is de doot niet, gelijk 'er de dwaze waereldling doorgaends over denkt, maer de zalige onsterfelykheid is daer aen verbonden.

H E T XIII. K A P I T T E L.

1. **E**en wijs soon [*hoort*] de tucht des vaders met toegenegenheid, en onderwerpt zich gehoorzaam aen zijne lessen: maer een spotter en hoort de bestraffing niet, en slaet alle vermaningen in den wind.

Anders kan men het ook vertalen: *Een wijze zoon is door zijnen Vader getuchtigd: maer een spotter heeft nae de bestraffing niet gehoord.*

2. (*a*) Een yder sal van de vrucht des monts het goede eten, elk die verstandige en nuttige redenen spreekt, zal 'er de aengename vruchten van ondervinden: maer de ziele der trouwloofen, die valsheid en verkeerdheid spreekt, zal het geweld eten; het ongelijk, het welk hy anderen dacht aen te doen, zal op hem zelven terug stuiten.

3. Die sijnen mont bewaert en bedachtzaam spreekt, behoudt sijne ziele van veele zonden en onheilen: maer voor hem is verstooringe, die sijne lippen wijt open doet, en alles zegt het gene hem voor den mond komt.

4. De ziele des luyaerts is begeerigh naer tijdelijk goed, doch daer en is niet, zijne ongegronde verwachting wordt te leur gesteld: maer de ziele der vlijtigen sal vet gemaect worden, en hy zal eenen rijken voorspoed genieten.

5. De

5. De rechtveerdige haet leugentale, zoo in zich zelve als in anderen, daerdoor maekt hy zich geacht en bemind: maer de godtloofse maekt sich, door zijn liegen en bedriegen, overal stinckende, hy verwekt sich schande, ende doet sich schaemte aen.

6. (b) De gerechticheyt bewaert den oprechten, of *oprechtheid* van wege: zoodat de deugdzame niet aenstoote of struikelen: maer de godtloofheyt sal den fondaer omkeeren, of *maekt de zonde glibberig*, de godloosheid drijft tot alle zonden aen, zoodat de ziel hoe langs zoo meer van den weg der deugd afdwale.

7. (c) Daer is een die sichselven rijk maekt, door eene trotsche vertooning, ende ondertuschen niet met allen en [*heeft*]: [*ende*] een die sichselven arm maekt, en zoo leeft als of hy in bekrompene omstandigheden verkeerde, ende hy [*heeft*] met dit alles veel goet; zoodat men, uit de uitwendige vertooning, niet kan oordeelen.

8. Ook zijn de rijken niet altoos zoo gelukkig, als men zich gemeenlyk verbeeldt. Het rantsoen van yeders ziele is sijn rijkdom, de schatten brengen eenen rijken somtijds in gevaer, zelfs van zijn leven: maer de arme en hoort de scheldinge niet, hy is doorgaends vry van schelden en verongelijkingen.

9. (d) Het licht der rechtveerdigen sal sich verblijden of *uitblinken*, het geluk der rechtvaardigen zal blijkbaar zijn: (e) maer de lampe der godtloofen sal uytgebluscht worden, zijn geluk; het welk hy voor eenen tijd geniet, zal spoedig een einde nemen.

10. Door hoovaerdigheyt maekt men niet dan gekijf, trotsche menschen komen ligt in twisten: maer by de beradene, die hunne drivten beteugelen, is wijsheyt.

11. Goet van ydelheyt [*gekomen*,] door bedrog en andere ongeoorloovde middelen verkregen, (f) sal spoe-

(b) Spreuk. 10: 29. ende 11: 3, 5, 6. (c) Spr. 12: 9. (d) Spr. 4: 18. (e) Job 18: 5, 6. ende 21: 17. (f) Spr. 10: 2. ende 20: 21.

dig vermindert worden: maer die met de hant vergadert, fal 't goed, het welk hy door eenen eerlyken arbeid verkregen heeft, door den Godlyken zegen zien vermeerderen.

12. (g) De uytgestelde hope krenckt het herte, en kwelt de ziel: maer de begeerte die komt, is zoo aengenaem als een boom des levens.

13. Die het woort van God oneerbiedig en ongehoorzaem veracht, die fal verdorven worden: maer wie het gebodt des HEEREN vreeft en gehoorzaemt, dien fal vergolden worden.

14. (h) Des wijfen leere en des vroomen onderwijs, is zeer voordeelich, gelijk een sprinck-ader des levens en een geduurige welbron van heil; die leer wijst hem den weg aen, om af te wijcken van de stricken des doots.

15. Goet verstant geeft aengenaemheyt, een geregeld en Godvruchtig gedrag, maekt iemand welgevallig in de oogen van God en menschen: maer de wegh der trouwloofen, die alleen hunne drivten opvolgen, is strange, ruuw en zeer onaengenaem.

16. Al die kloecksinnigh is handelt met wetschap: zulk een betoont in alle zijne handelingen, dat hy met overleg te werk ga: maer een sot (i) breydt dwaefheyt uyt, en door zijne onbedachtzame ondernemingen, maekt hy openbaer, dat hy geen verstand hebbe.

17. Een godtloos bode, een dienaar die een schandelyk misbruik maekt, van het vertrouwen het welk men op hem stelt, fal in 't quaet vallen, en de welverdiende straf niet ontwijken: maer een trouwe gefant is medicijne, hy bevordert de veiligheid en den voorpoed van zijnen heer.

18. Armoede, ende schande is ten laetsten het deel des genen, die de tucht verwerpt, en losbandig in allerlei ondeugden henen leeft: maer die de bestraf-

(g) ond. vs. 19. (h) Spreuck. 10: 11. ende 14: 27. (i) Spreuck. 12: 23. ende 15: 2.

straffinge waerneemt en zich verbetert, sal den rechten weg bewandelen, om ge-eert te worden.

19. De begeert, die geschiet, is soet voor de ziele: niets is 'er aengenaemer dan een verlangd goed deelachtig te worden: maer daarvan daen komt het ook, dat de godlozen zoo zeer verlangen naer de vervulling van hunne zondige begeerten: want, 't is den sotten een grouwel, en nergens zijn zy bezwaerlyker toe te brengen, dan om van het quade af te wijken.

Anders zou men het vertalen kunnen: *de begeerte welke tot bedaren gebracht, en door de deugd beteugeld wordt, is zoet en aengenaem voor de ziel, maer het is een grouwel der leed looze dwazen van het kwaad te wijken*, zy kunnen noch willen de zondige begeerten tegenstaen, zy hebben eenen afkeer van dien strijd.

20. Die met de wijse omgaet, sal groot nut trekken uit hunne verkeering, en zelfs wijs worden: maer die der sotten metgefelle is, sal verbroken worden, hy zal, door hunne schadelyke redenen en voorbeelden, hoe langs hoe slechter worden, en gewisfelyk ten verderve komen.

21. Het quaet sal de fondaers vervolgen, en de straf der boosheid zullen zy niet ontwijken kunnen: maer den rechtveerdigen sal men goet vergelden, hy zal den Godlyken zegen kennelyk ondervinden.

22. De goede sal sijner kinders kinderen doen erven, zijne bezitting zal, in zijn geslacht, van kind tot kind overgaen: maer het vermogen (*k*) des fondaers is voor den rechtveerdigen (*l*) wechgeleyt: want God beschikt de zaken zoodanig in den weg zijner Voorzienigheid, dat de goederen der godlozen, menigmael overgaen tot deugdzame lieden, uit geheel andere geslachten.

23. Het ploegen der armen [*geeft*] (*m*) veelheyt der spijs: want dikwerv ziet men, dat behoevige lieden, door hunnen vlijtigen arbeid, tot voordeelinge

(*k*) Job 15: 29. (*l*) Job 27: 17. (*m*) Spreuck. 12: 11.

omftandigheden verheven worden: maer (*n*) daer is een, 'die verteert wort door gebreck van oordeel, 'er is een geflacht van menfchen, welker bezittingen te niet loopen, door gebrek van oordeel, vlijt en ncerftigheid, of door achteloosheid en *civrecht*.

24. Die *fijn* (*o*) roede inhoudt, en zijnen zoon niet tuchtigt wanneer hy kwaed doet, haet *fijnen* fone: zulk eene onberedeneerde liefde en toegevendheid, loopt op het bederv der kinderen uit: maer die het wezenlyk welzijn van zijnen zoon bedoelt, en hem in zoo ver op eene beredeneerde wijs lief heeft, foeckt hem vroegh [*met*] tuchtinge, om het kwaed vroeg uit te roejen, eer het wortelen fchiet.

25. De rechtveerdige eet tot (*p*) de verfadinge *fijner* ziele toe, fchoon hy zich onthoudt van de verdervelyke overdaed: maer de buyck der godtloofen, welken zy tot hunnen God ftellen, fal door overdaed en verkwisting, ten laetften gebreck hebben.

H E T XIV. K A P I T T E L.

1. **E**Lcke wijfe vrouwe, die haer gansche gedrag regelt naer de lesfen der ware Wijsheid, bouwt haer huys en huisgezin, door haer goed overleg, verftandige fpaerzaamheid, nijvere zorg, en vooral door haer Godvruchtig voorbeeld; maer die feer dwaes is, en de lesfen der ware Wijsheid in den wind flaet, breekt het af, haer ongeregeld gedrag, verkeerd overleg, en nadeelig voorbeeld, zijn oorzaken, dat zy als met hare eigene handen, aen den ondergang van haer huisgezin medewerke.

2. (*a*) Die

(*n*) Spr. 18: 9.   (*o*) Spreuck. 23: 13.   (*p*) Pfalm 34: 11. ende 37: 3.

2. (a) Die in sijne Godvrucht en ware oprechtheyt wandelt, vreesft den **HEERE** in waerheid, uit een beginfel van hartelyke liefde en ootmoedigen eerbied: maer die afwijckt in sijne wegen, door zich aan zijne drivten toe te geven, veracht hem die de **Opperfte** Wetgever is.

3. In den mont des dwafen, die trotsch en verwaend handelt, is een roede des hoogmoets: zijne tong verftrekt dikwijls tot eene roede, niet alleen voor zijnen evenmensch, maer ook voor hem zelve: maer de lippen der wijfen bewaren hen, dat zy noch zich zelve, noch anderen, door het misbruik der tonge in het verderv ftorten.

4. Als 'er geene offen, welke in het Oosten tot den akkerbouw gebruikt worden, en zijn, fo is de kribbe, dorschvloer en fchuur reyn en zindelyk: maer ook tevens ledig: door de kracht van den os daerentegen en het aanwenden van alle gepaste middelen, is der inkomsten veel.

5. Een waerachtigh (b) getuyge en fal niet liegen, noch in de zamenleving, noch voor het Gericht: maer een valsch getuyge blaest verfiert en smeedt leugen.

6. De spotter die vol is van zich zelve, foeckt wijfheyt, ende daer en is geene: 'er doet zich aan hem, die al wat niet van zijn fmaek of vinding is met verachting behandelt, geene wijsheid op: maer de ware wetenschap is voor den verftandigen, die de lessen der wijsheid in acht neemt, licht, duidelyk en gemakke-lyk te ontdekken.

7. Gaet wech, wilt gy niet bedorven worden, van de tegenwoordigheyt eens fotten mans, die met zijn hart de ware Wijsheid haet, want gy en foudt [by hem], daer de mond uit den overvloed van het hart fpreekt, wat hy ook moge voorgeven, geene lippen

(a) Job 12: 4. (b) Exod. 23: 1. Spr. 12: 17.

of redenen der wetenschap mercken of beſpeuren , uit welke gy eenig nut zoudt kunnen trekken.

8. De wijsheyt des kloeckſinnigen en bedachtzamen menſche, is niet de lov van looſheid , in het vinden der geheimen van anderen; maer het kennen van zijnen plicht , ſijnen wegh te verſtaen en wel te regelen : maer dwaefheyt der ſotten , die den ſchijn van wijsheid aennemem, is veelal bedriegerye , daer zy , op hunnen eigenen weg niet merkende, bedrogen uitkomen.

9. Ook is 'er nog een ander kenmerk der dwaesheid. Elck dwaes ſal de ſchult, en de misdaden tegen God of menſchen begaen , verbloemen en zijn gedrag zoeken te verontſchuldigen: maer onder de oprechte is goetwilligheyt, daer zy zich mogten vergrepen hebben, doen zy gewillig eene openhartige bekentenis , en zijn aenſtonds gereed , om de onderlinge vriendschap te herſtellen.

10. Het herte kent, hoe zeer iemand zijne inwendige gevoelens, in zijn gelaet verbergen moge, ſijn eygen bittere en grievende droefheyt: ende een vreemde en ſal ſich niet deſſelfs blijſchap niet vermengen , niemand heeft het gevoel van eene verkwikkende blijſchap, dan de perſoon die zich inwendig verheugt, hoe zeer hy zijne blijſchap uitwendig verbergen moge.

11. Het trotsche en prachtige huys der godtloofen ſal niet beſtendig zijn , het zal ſpoedig vernederd , geſloopt en verdelgt worden: maer de nedrige tente der oprechten, die God in waarheid vreezen, ſal door Gods gunſtigen zegen, bloeyen en beſtendig zijn.

12. (c) Daer is een wegh , die yemant , die de zaken niet in het ware daglicht beſchouwt, recht ſchijnt: maer 't laetſte van dien, zijn wegen des doots, die ten verderve leiden.

13. De

13. De uiterlyke vertooningen van vreugde, gaen menigmael gepaerd met smart, en eindigen in droefheid. Het herte sal oock in 't lachen smarte hebben: (d) ende het laetste van die blijfchap is droefheyt.

14. Die afkeerigh van herten is, en zich met opzet en overleg van God en zijnen dienst afkeert, sal de bittere vruchten van sijne booze (e) wegen, eten en daarvan versadigt worden; maer een goet man, die God vreest en zijnen naesten weldoet, zal de vruchten van sichfelven, van zijne heilzame handelingen eten.

15. De slechte en onbedachtzame, gelooft en verlaet zich op alle woort, zonder te onderzoeken of het waer dan valsch, heilzaam dan verdervlyk zy: maer de kloeckfinnige merckt steeds met een waekzaam op sijnen gangh en wandel, zonder dat listige vleesch of schadelyke redenen, op hem eenen nadeeligen indruk hebben.

16. De wijse en Godvruchtige, vreest den hoogen God met alle omzichtigheid, lettende op zijne wegen, ende wijckt dusdoende van 't quade: maer de godloze sot is oploopende toornigh, hy vergramt zich tegen alle getrouwe vermaningen, ende giet, onder dat alles, op het pad der zonden, zonder vrees voor den Oppersten Richter, sorgeloos voort.

17. Die haestigh is tot toorn, en deze hartstocht den vryen teugel viert, sal dwaefheyt doen, en daden verrichten, welke met de lessen der wijsheid en de regelen van gezond verstand, blykbaer strijdig zijn: ende een man van schendelicke verdichtfelen, die den inwendigen wrok onder eene valsche vriendelykheid verbergt, om zijne gramschap, ter gelegener tijd, des te sterker te doen gevoelen, sal gehaet worden by God en menschen.

18. De slechte erven dwaefheyt, en bewaren dezelve als een dierbaer goed: maer de kloeckfinni-

(d) Spr. 5: 4. (e) Spr. 1: 31.

ge fullen ſich met ware wetenſchap kroonen en verciereu.

19. Hoe zeer op deze waereld, de tijd en plaats der vergelding niet zy, ziet men echter, in het beſtier der Godlyke Voorzienigheid, meermalen dat De quade, hoe zeer tegen hunne geaertheid, zich eerbiedig buygen voor het aengeſichte der goeden, dat zy zich nederbuigen en kruipen voor de vroomen, welke zy beleedigd hebben: ende dat de godtloofe voor de poorten des rechtveerdigen, als nedrige verzoekers, eerbiedig moeten verſchijnen.

20. (f) De arme die geſcheurde kleederen draegt, wort ſelfs van ſijnen vriend, van zijnen naeſtbeſtaenden, en van zulken die in voorige tijden zijne vrienden waren, menigmael gehaet, verlaten en veracht: maer de liefhebbers des rijcken zijn vele, die voorſpoedig is heeft doorgaends veele vrienden, immers in ſchijn.

21. Dan, hoe gemeenzaem de veinzery en dubbelhartigheid, ook in de waereld wezen moge, zy ontglipt evenwel de aendacht van den Allerhoogſten niet. Die ſijnen naeſten, offchoon hy tot armoede vervallen zy, door onttrekking van ſchuldige liefde, of dat nog erger is door mishandeling, veracht, fondigt tegen God: maer die ſich der nederigen ontfermt, en weldadigheid bewijst aen den armen, die is welgeluckſaligh, en zal de bliken van de Godlyke gunst en goedkeuring kennelyk ondervinden.

22. En dwalen fy niet allergevaerlykst, die quaet ſtichten, die anderen onheilen berokkenen? (g) maer weldadigheyt, ende trouwe by God en menſchen, is voor de gene, die ten nutte van hunnen evenmensch en van de Maetſchappy, het goet ſtichten en ondernemen.

23. In allen ingespannen, en daerdoor moeilyken en ſmertelicken arbeyt is overſchot, winst, voordeel en *verſterking* van voorſpoed: maer het woort der lippen

pen, in ydele redenen of ontwerpen bestaende, die de plaats van arbeid vervangen, [*streckt*] alleen tot gebreck en armoede.

24. Der wijsen kroone en cieraed is hare rijkdom, wanneer zy 'er een verstandig gebruik van maken: de dwaefheyt der fotten is dwaefheyt, zoodanig is de dwaesheid der godlozen, dat hunne schatten hen verachtelyk maken, en in het besteeden van hunnen rijkdom, betoonen zy dat zy rechte dwazen zijn.

25. Een waerachtigh getuyge, die zich, in alle gevallen en handelingen, stiptelyk aen de waerheid houdt, reddet de zielen, en ontheft anderen van valsche beschuldigingen: maer die zich met valsheid ophoudt, en leugens blaeft, is een bedrieger.

26. In de vreese des HEEREN is een sterck vertrouwen, die God in waerheid vreest, kan gerust en wel gemoed zijn, ook in de grootste ongelegenheden, ende hy die alles beftiert, sal voor den vroomen zorgen, en sijnen kinderen en volgende geslachten, tot een veilige toevlucht wesen.

27. Dit is het nog niet alles. De vreese des HEEREN (*h*) is zelfs in alle betrekkingen, een sprinck-ader des levens, een rijke bron van welvaart en vergenoe-gen; leerende den rechten weg, om af te wijcken van de anders onvermijdelyke stricken des doots en des verdervs.

28. In de vermenigvuldiging en wel geregelde menigte des volcks is des Konings heerlickheyt: maer in de vermindering en het gebreck van volck is eene vermagering van den Burgerstaet, en gevolgelyk eens Vorsten verstooringe.

29. De lanckmoedige die zich zelven bezit, be-toont dat hy kloekmoedig is, en groot van verstant: maer die haestigh is van gemoede, verheft de dwaefheyt, zoodat zy anderen in het oog steeke.

30. Een gesont herte, het welk wel verre van den

(3) Spreuck. 10: 11. ende 13: 14.

nijd voedsel te geven, vergenoegd en wel te vrede, ook andere menschen zegent, is 't leven des vleeschcs, en verschaft welvaert aen het lichaem en het gansche gestel: maer nijt is verrottinge der beenderen, naedien dezelve de inwendige deelen verteert.

31. (i) Die den armen, door misbruik van zijn vermogen verdruckt, smadet deffelfven maker in zijn beeld en wetten: (k) maer die sich des nootdruftigen ontfermt, en hem ondersteunt in zijne behoefvigheid, die eert hem die alles bestiert, en nae zijne wijsheid het onderscheid van meerderen en minderen bepaeld heeft.

32. De godtloose sal henen gedreven worden in, en door sijn quaet: door de rampzalige gevolgen van zijn wangedrag, zal hy rusteloos gejaegd worden: maer de rechtveerdige, door Gods macht en liefde bemoeidigd, betrouwt met gelatenheid in alle zijne ellenden, ja [*selves*] in sijnen doot.

33. (l) Wijsheyt rust en vestigt zich in 't herte des verstandigen, om zich ten gelegenen tijde openbaer te maken: maer dat in 't binnenste der sotten is, wort bekend, hy vertoont altoos, vroeger of later, den aert der dwazen.

34. Gerechtigheyt en billykheid, in de onderscheidene rangen en leden der Maetschappy, verhoogt en bevestigt een volck: maer de fonde, algemeen bedreven, is eene onteerende schandvlecke der natien.

35. Het welbehagen des Konings is, en betoont zich door goedkeuring en belooning, over een verstandigh knecht, die zijne zaken verstandig en met een goed overleg verricht: maer sijn ongenoege, granschap en rechtmatige verbolgenheyt sal zijn [*over*] den genen, die den Vorst, door onoplettendheid en trouwlooze handelingen, te leur stelt, en door dien weg verlegen en beschaemt maeckt.

(i) Spreuck. 17: 5. (k) Spreuck. 14: 21. (l) Spreuck. 10: 14. ende 12: 23. ende 13: 16.

H E T XV. K A P I T T E L.

1. (a) **E**ene fachte antwoorde, beftaende in eene ootmoedige fchuldbekentenis, wanneer men eenen anderen beleedigd heeft, of een vriendelyk woord in gevalle men zelfs lijdelyk is, keert de grimmigheyt af en doet den toorn bedaren: maer een bot, verachtelyk en fmertende woort doet den toorn oprijfen, en vervoert eenen anderen tot gramfchap.

2. De tonge der wijfen, zijn tijdig en voorzichtig onderricht, maeckt de wetenfchap goet en aengenaem: (b) maer de mont der fotten ftort overvloediglick dwaefheyt uyt, al wat zy zeggen maeckt openbaer, dat zy geen verftand hebben.

Maer, wanneer wy deze Spreuk in het verband befchouwen, heeft dezelve eene meer bepaelde beteekenis, hier op uitkomende: „Wanneer een wijs man iemand ontmoet die treurig is, zal hy zijne redenen zoo zacht en befcheiden inrichten, dat zijne wetenfchap vruchtbaer zy, om de gramfchap te stillen: maer de mond der dwazen, zal in zulk een geval redenen uitgieten, welke de verbittering nog grooter maken.”

3. (c) De oogen des **HEEREN**, voor wiens Alwetendheid, niets in hemel of op aerde bedekt is, zijn in alle plaetfe, befchouwende als van eenen wachtooren, de handelingen van alle menfchen, van de quade, ende de goede.

4. (d) De medicijne en genezende kracht der vertroostende tonge is by de ellendigen verkwikkelyk, als

(a) Spreuck. 25: 15. (b) Spreuck. 12: 23. ende 13: 16. ende 15: 28. (c) Job 34: 21. Spreuck. 5: 21. Jerem. 16: 17. ende 32: 19. (d) Spreuck. 12: 18. ende 13: 14.

een boom des levens: maer de verkeertheet in defelve, is eene breucke in den geeft, of *eene verbreking door den vuurigen en, verzengenden Oostenwind*, het misbruik der tonge is even zoo verdervelyk voor het menschedom, als de verzengende Oostenwind.

5. Een dwaes fal de tucht sijns vaders versma-den, die het onderwijs en de waerschouwingen van zijnen Vader in den wind slaet, betoont dat hy een dwaes is: maer die de bestraffinge waerneemt, en van het vaderlyk onderwijs een nuttig gebruik maekt, fal kloeckfinniglick handelen, en betoonen, dat hy reeds eenen aenmerkelyken trap van wijsheid bereikt hebbe.

6. [*In*] het huys des rechtveerdigen is een groote schat, de goederen welke hy heeft, bezit hy als een wettig eigendom in de Godlyke gunst: maer in des godtloosen inkomste is beroerte, zijn geweten beangstigt hem, door hem te verwijten dat zijn goed langs onwettige wegen verkregen zy.

7. De lippen der wijfen fullen de wetenschap uytstroyen, zy beyveren zich om anderen te onderrichten: maer het herte der fotten, niet alsoo, zy spreken beuzelingen en nuttelooze woorden.

Men kan de laetste woorden anders vertalen: *het gene niet recht is*, verg. 2 Kon. 17: 9. en dan is ook de zin nadruklyker: „het hart der zotten strooit, in plaets van „wetenschap, dat gene uit het welk niet recht is, of „het gene *niet gepast is*, en derhalven enkele dwaesheid.”

8. (*e*) Het offer des godtloosen, met alle zijne godsdienstige plechtigheden, is den HEERE, die het hart aanziet, tot een grouwel: maer het gebedt der oprechten is sijn welgevallen.

9. De gansche wegh en geheele levenswijs der godtloosen is den HEERE, die vlekkeloos heilig is, tot een grouwel: maer dien die de gerechtigheet najaegt, fal hy lief hebben, en met zijne byzondere gunst vereeren.

10. De

10. De tucht en bestraffing is onaengenaem voor den genen, die het padt van deugd en Godvrucht verlaet: [*ende*] die de bestraffing haet, sal sterven, en in het verderv nederstorten.

Meer nadrukkelyk is de volgende vertaling van het eerste lid: *eene voor hun onaengename tucht* of bestraffing, is bereid voor en wacht op de genen, die het pad verlaten. Dit strookt zeer wel met de volgende uitspraak, die de bestraffing haet, en toont dat hy onverbeterlyk is, zal sterven.

11. De Alweetende God heeft eene volmaakte kennis van het gene voor ons verborgen is. (*f*) De helle, de staet der afgescheidene zielen, ende de plaets van het verderf en de verdoemenis, zijn voor den mensch onbekend en ontoeganglyk; maer zy zijn voor den HEE-RE naekt: hoe veel te meer (*g*) de herten van des menschen kinderen, en al het verborgene het welk in dezelve omgaet?

12. De spotter en sal niet lief hebben, die hem bestraft: hy wil niet wijzer en beter worden: hy en sal niet gaen tot de wijse, om onderricht te worden, maer in tegendeel hunne verkeerig schuwen.

Al zoo krachtig vertaelt men het eerste lid dus: Een spotter zal niet liev hebben *een bondig betoog van zaken*; zijne kennis is oppervlakkig en bekrompen, zijne vooroordeelen zijn diep ingeworteld en ongeneesbaer. Met deze vertaling strookt het volgende lid ongemeen wel, *hy zal niet gaen tot de wijzen*; maer hun gezelschap vermijden, omdat deze zich niet met spotterny laten afzetten, maer een bondig betoog van zaken vorderen.

13. (*h*) Een vrolick herte sal het aengesichte blijde maken, de inwendige vreugde, welke iemand in zijn hart gevoelt, is uit zijn gelaet te lezen: maer door de smerte des herten wort de geest verflagen, inwendige droevheid maekt den mensch neerslachtig.

(*f*) Job 26: 6. (*g*) 2 Chron. 6: 30. Psalm 7: 10. ende 44: 22. Jerem. 17: 9, 10. Joh. 2: 24, 25. ende 21: 17. Hand. 1: 24.
(*h*) Spreuck. 17: 22. ende 18: 14.

14. Een man van een verftandigh herte, die de wijsheid bemint, fal de wetenschnap opfoecken: maer de mont der fotten fal met dwaefheyt gevoedt worden naedien zy alleen vermaeck fcheppen in beuzelingen.

15. Alle de dagen des bedruckten zijn quaet; vol angst, zorg en verdriet, wanneer hy niet op God vertrouwt: maer een vrolick herte is eene geduerige maeltijt, en geeft meer genoegen dan het overvloedigfte gastmael.

16. (i) Beter is weynigh van de tijdelijke goederen, gepaerd met de vrees des HEEREN, en in zijne gunst met vergenoegen; dan een groote fchat zonder godzaligheid, ende onruste van een knagend geweten daer by.

17. (k) Beter is een zeer geringe maeltijd, al was het maer een gerichte van groen-moes daer oock liefde is; dan een gemeste os, met overvloed van uitgezochte lekkernyen, ende haet en twist daer by.

18. (l) Een grimmigh en oplopend man fal gekijf verwecken: maer de lanckmoedige, die over zijne drivten heerscht, fal den twist stillen.

19. De wegh des luyaerts is als een doornhegge: in het werk het welk hem te doen staet, vindt hy zoo veele zwarigheden dat hy 'er tegen opzie, en geene moeite aenwende, om de zwarigheden te boven te komen: maer het padt der oprechten is welgebaent, hy gaet onverhinderd en yverig voort in zijn werk.

20. (m) Een wijs foon fal den vader verblijden: maer een sot meniche veracht of *onteert* fijne moeder, hy geeft aanleiding om te denken, dat zijne moeder hem door toegevendheid bedorven hebbe.

21. (n) De dwaefheyt is den verftandeloofen blijfchap: hy fchept 'er vermaeck in, in het fpreken en doen

(i) Pfalm 37: 16. Spreuck. 16: 8. (k) Spreuck. 17: 1. (l) Spreuck. 28: 25. ende 29: 22. (m) Spreuck. 10: 1. (n) Spreuck. 105: 2. ende 14: 9.

doen van zulke dingen, welke zijne dwaasheid openbaer maken: maer een man van verstant sal recht wandelen, en zich in alle gevallen wijsfelyk gedragen.

22. (e) De gedachten worden vernietigt, en de ontwerpen verydeld, als 'er geen verborgen raet en is, wanneer men, in gewichtige zaken, niet met wijze lieden heimelyk raedpleegt: maer door veelheyt der Raetslieden, wanneer 'er eene menigte is van wijze mannen, die te zamen over het algemeene welwezen, of een andere zaek van belang, beraedslagen, sal elck-een bestaen, en zijn belang bevorderd zien.

Anders kan men de Spreuk ook op deze wijs opvatten: „*De gedachten, zelfs de beste en meest bekookte raedslagen, worden vernietigd als 'er geen geheim plaats heeft, wanneer dezelve ontijdig verspreid en ruchtbaer gemaakt worden: maer door de dichtgeflotenheid der raedslieden, zal elk een dezer raedslagen bestaen, zy zullen voorspoedig ter uitvoering gebracht worden.*”

23. Een man heeft blijfchap in de antwoorde sijnes monts, het strekt hem tot vermaak eenen wijzen raed te geven: ende hoe goet, aengenaem en nuttig is een verstandig woort van raedgeving op sijnen tijt?

De meening kan ook deze wezen: „*Een man, dat is elk een wie hy wezen moge, heeft genoeg in het gene, zijn geheimte voldoet, in smakelyke spijsen en dranken; maer is dit zoo by elken mensch, hoe goed en smakelyk is het dan voor een welgesteld verstand, dat een woord op zijnen tijt gesproken worde!*”

24. De wegh des levens, welken de wijze inslaet om het leven te vinden, is den verstandigen nae boven, en hy leidt zijne gedachten op tot hemelsche zaken, hy bedenkt de dingen welke boven zijn; op dat hy afwijcke van de helle, beneden, en het eeuwig verderv ontfiede.

25. (p) Het huys der hoovaerdigen, die trotsch

(e) Spreuk 11: 14. (p) Spreuk: 2: 21, 22. ende 12: 7. ende 14: 11

zijn op hunne rijkdommen, sal de HEERE afrucken, en hunnen tijdelyken voorſpoed in den weg zijner Voorzienigheid doen eindigen: maer de lantpale der nederige weduwe sal hy vaſtſetten; en hare bezitting beſtendig maken.

Tot nader verſtand van deze Spreuk, moet men weten: dat de Joden de gewoonte hadden, om de landeryn, niet door ſlooten of heiningen, gelijk by ons, maer door groote ſteenen of palen, welke daervan daen *landpalen* genaemd worden, van elkander te onderscheiden. Maer, deze gewoonte gav aanleiding tot veelerlei onrechtvaardigheid: godloze lieden van vermogen verplaatſten die landpalen wel eens, om daerdoor hunne bezitting te vergrooten; dit geſchiedde vooral aen weduwen. — Hier wordt derhalven beloofd, dat God, byzonder voor de weduwen zorgen zulle, dat hare bezittingen niet door onrecht en geweld verkort worden.

26. (q) Des boofen gedachten, aenſlagen en ontwerpen, zijn den HEERE een grouwel: maer der reynen zijn lieflicke redenen, hunne woorden, waer mede zy hunne heilige gedachten openbaer maken, zijn den hoogen God zeer aengenaem.

27. (r) Die gierigheyt pleegt, en alle wegen van onrecht inſlaet, om zijne ſchatten te vermeerderen, beroert ſijn huys, en maekt zijn nageſlacht ongelukkig: maer die geſchencken haet, en afkeerig is van alle ongeoorloofd gewin, ſal leven en voorſpoedig zijn.

28. Het herte des rechtveerdigen bedenckt ſich, om te antwoorden, en is bedachtzaam in zijn ſpreken: maer de mont der godtloofen ſal overvloedelick quade dingen uytſtorten, en onbedachtzaam dingen voortbrengen, welke niet betamen.

29. De HEERE is verre van de godtloofe: Hy wendt geen gunſtig oor naer hunne ſmeekingen, want
neef

neer zy in den nood tot Hem roepen: (/) maer het gebedt der rechtveerdigen fal hy verhooren.

30. Het licht, het welk wy door middel der oogen aenschouwen, verblijdt het herte en vervrolykt den mensch voor dien tijd: maer veel aengener is nog (t) een goet geruchte en een loffelyke naem: want deze maeckt het gebeente vet, en geeft eene groote en bestendige blijdschap.

31. De oore, die de bestraffinge des levens, den goeden raed die ten leven leidt, met toegenegenheid hoort en zich daer aen onderwerpt, fal in 't midden der wijfen vernachten, en onder het getal der verstantigen gerekend worden.

32. Die de tucht verwerpt, en alle vermaningen hardnekkig in den wind slaet, die versmaedt sijne ziele, en stelt zich bloot aen het eeuwig verderv: maer die de bestraffinge hoort, en zich daer aen onderwerpt, krijgt verstant en zal het verderv ontvlieden.

33. (v) De vrees des HEEREN is de tucht, het onderricht en het kort begrip der ware wijsheyt: ende (x) de nederigheyt [gaet] voor de eere, de nedrigheid is het beste middel, om tot eer en hoogheid te komen.

H E T XVI. K A P I T T E L

1. (a) **D**E mensche heeft schickingen, overleggingen en beraedslagingen des herten: maer de antwoorde der tonge, de uitspraek der lippen van dat gene, het welk men, in deze en die gevallen, by zich zeiven overdacht en overlegd heeft, dit antwoord

(/) Ps. 10: 17. ende 34: 19. ende 145: 18, 19. (t) Spreuck: 25: 25. (v) Spreuck. 1: 7. ende 9: 10. (x) Spreuck. 18: 12: (a) Spr. 16: 9. ende 19: 21. ende 20: 24. Jer. 10: 23.

der tonge, welke schikkingen men ook daertoe in zijn hart gemaakt hebbe, is van den **HEERE**. De Allerhoogste God bestuurt en regelt het zoo, dat de zaken zeer dikwijls, tegen onze verwachting uitvallen, en dienen tot gansch andere einden dan wy bedoeld hadden.

2. (b) Alle wegen des mans, alle de bedrijven en handelingen van iemand, die zich vleit wel te doen, zijn fuyver in zijn oogen: doorgaends ziet hy 'er het gebrekkige en verkeerde niet van; de verblindende eigenlievde maekt, dat hy zich verbeelde wel te doen, en eenen gelukkigen uitslag te gemoet zie: maer de **HEERE** weegt de geeften, de Alweetende God geeft, in de daden der menschen, acht op het hart; Hy let op de beginfelen, drijfveeren en bedoelingen der menschelyke handelingen; Hy weegt dezelve in de schael van zijn rechtvaardig oordeel.

3. (c) Wentelt uwe wercken, uwe ondernemingen van gewicht, zoo in het overdenken als uitvoeren van dezelve, op den **HEERE**, met smeekingen en gebeden: vertrouwt de uitkomst uwer zaken, onder een naerftig aenwenden van betamelyke middelen, aen den hoogen God: ende uwe gedachten fullen bevestiget worden, het gene gy overdacht en u voorgesteld had, uwe betamende begeerten en oogmerken, zullen vervuld worden, en de uitkomst zal, door Gods gunstige bestiering, aen uwe verwachting beantwoorden.

4. De **HEERE** heeft alles gewrocht (*) om sijns selfs wille: (d) ja oock den godtloosen tot den dagh des quaets.

Deze Spreuk wordt onderscheidenlyk opgevat, nae het verschillend begrip, het welk men zich zelve maekt van die uitdrukking, welke de Onzen vertalen, om zich zelve wil. Eigenlyk uit het Hebreeuwsch, ter beantwoording van zich, en geeft zekere wederzijdsche betrekking te kennen.

Twée

(b) Spr. 21: 2. (c) Ps. 37: 5. ende 55: 23. Matth. 6: 25. Luc. 12: 22. 1 Petr. 5: 7. (*) Hebr. *eigenlyk*: tot sijne antwoorde.
(d) Job 21: 30.

Twee opvattingen zijn 'er, welke wel het meest in aenmerking komen, en beide eenen zeer verhevenen zin opleveren. — Vertaelt men het, *de HEER heeft alles gemaakt*, alles voortgebracht, en werkt nog alles, *ter beantwoording aen zich zelven*, om onderling aen zich zelfs, dat wil zeggen, alle dingen aen elkanderen, te beantwoorden; dan doet de wijze Koning ons denken, aen de nette orde en het juist verband, het welk in alle Gods werken plaets heeft: zoodat alles een zeker einde bedoele en daeraen beantwoorde. God heeft alles gesteld in een juist verband, ter onderlinge beantwoording aen elkander; *ja ook den godlozen tot den dag des kwaeds*, een dag namelyk van oordeelen en strafgerichten, ter uitvoering van welke de godlozen somtijds gebruikt worden, als middelen en werktuigen in Gods hand: zoodat zelfs ook de godlozen, in het zamenstel der waereld, schoon zy de uitvoering van Gods oogmerken in het geheel niet bedoelen, aen die wijze einden, welke de hooge Bestiercr aller dingen zich heeft voorgesteld, moeten beantwoorden. — Maer, maekt men het betrekkelyk tot den HEER, dan is de zin deze: *De HEER*, die zich in alle zijne werken, *de eer van zijnen naem en den roem zijner deugden*, als het hoogste einde heeft voorgesteld, *werkt en beschikt alles om zich zelfs wil*, ter openbaring en verheerlyking van zijne oneindige Volmaektheden; *ja ook den godlozen*, die in alles aen de Godlyke oogmerken moet beantwoorden, heeft de HEER geschikt en gesteld *tot den dag des kwaeds*, ter verheerlyking van zijne rechtvaardigheid. Zoodat ook de godloze, hoe zeer hy zich, in al zijn doen, tegen God zijnen Schepper en Wetgever aenkante, willens of onwillens moet dienstbaar wezen, *ter gewichtige beantwoording aen des HEEREN oogmerk*.

De laetste opvatting is de meest gewoone, en wy vinden geene redenen om daarvan afte wijken.

5. (e) Al die hoogh is van herten, zich zelven steeds bewondert en boven anderen verheft, is den HEERE een grouwel: de hooge God heeft eenen

(e) Spr. 6: 17. ende 8: 13.

eeuwigen afkeer van zulk een hoogmoedig beftaen, (f) hant aen hant, en fal hy niet onfchuldigh zijn, maer de ftraf van zijne dwaesheid gewisfelyk ondervinden.

Maer wat zegt de uitdrukking *hand aen hand*? Wy vonden dezelve ook Kap. 11: 21. en deze zijn de twee eenige plaetsen, in welke zy voorkomt. Dezelve wordt verfchillendlyk begrepen: twee opvattingen komen het meest in aanmerking.

De *hand* wordt meermalen gebruikt voor de kracht en fterkte; houdt men die beteekenis in het oog, dan zal SALOMO dit willen zeggen: „Hoe zeer een hoogmoedig „mensch zich versterke, door onderlinge raedfagen, door „zaem vereende krachten; God zal 'er in blazen, en ter zij- „ner tijd toonen dat 'er geen raed, noch verzinning, noch „sterkte tegen den HEER is: God zal den zoodanigen zijne „fchuld onder de oogen fteflen, en hem de ftraffen van „zijne ongerechtigheid, op eene geduchte wijs doen dragen.”

By sommigen zegt de uitdrukking, *hand aen hand*, zoo veel als *van hand tot hand*; en dan geeft dezelve te kennen eene achtereenvolging van Gods oordeelen, van vader tot zoon, door verfcheidene geflachten. — Uit vergelijking van de andere Spreuk, Kap. 11: 21. daer 'er wordt bygevoegd: *maer het zaed der rechtvaerdigen zal ontkomen*, fchijnt de laetstgemelde zin bedoeld te zijn.

6. Door goedertierenheyt, ende trouwe, wort de misdaet verfoent: door de genade van God, die getrouw is, in het vervullen van alle zijne beloven, wordt de zonde vergeven om de aenftaende voldoening van den toegezegden Borg: ende door de vreefe des HEEREN wijckt men af van het quade, want iemand, die den HEER in waarheid vreest en bedachtzaam is op zijne wegen, zal de zonden vlieden en alle verleidingen tot dezelve.

7. Als yemants wegen den HEERE behagen, en hy zijn gedrag zoo inricht, dat het Gode welbehaeglyk zy, fo fal hy die alles beftiert, oock fijne vyanden

den die hem zonder oorzaak haten, en zoeken te benadeelen, met hem bevredigen, hy zal gunst vinden niet alleen by God, maar ook by menschen.

8 (g) Beter is een weynigh met gerechtigheyt, een bekrompen deel van de goederen des levens, langs billyke wegen verkregen, dan de veelheyt der inkomsten sonder recht: want, onrechtvaerdig verkregene bezittingen verwekken onrust, en knagingen van een beschuldigend geweeten.

9. Het herte des menschen overdenckt sijnen wegh: hy bedoelt by zich zelve zekere oogmerken, hy ontwerpt daertoe de middelen, en verwacht eenen goeden uitslag van zijne pogingen: maar de HEERE ftiert sijnen gangh, en bepaelt de uitkomst zoodanig, dat die menigwerv anders uitvalle dan hy gedacht had.

10 Waerzegginge is op de lippen des Konings: sijn mont en sal niet overtreden in 't gerichte.

Ook deze Spreuk wordt verschillendlyk opgevat. — Het werkwoord *is*, wordt in den Grondtekst niet gevonden. Er staet nae de letter, *waerzegging op de lippen des Konings*. — Wanneer men het, met de Onzen, stellender wijs opvat en 't met *is* aenvult, dan moet men het van goede Koningen en Godvruchtige Overheden verstaen. — Anderen nemen het liever vermanender wijs: *waerzegging zy op de lippen des Konings*. Het woord, door *waerzegging* vertaeld, wordt somtijds in eenen kwaden zin genomen; voor verbodene waerzegging van toekomstige zaken; maar somtijds ook in eenen goeden zin, Jes. 3: 2. Het zegt in het gemeen, *eene verklaring van de waerheid*, iets dat zoo veel is als een Godspreek. De zin is derhalven deze, een Koning moet altoos nae waerheid en voorzichtig spreken. — Hoe het zy, dit blijkt allerduidelykst uit de woorden van het tweede lid, *zijn mond zal niet overtreden in het gerichte*, dat deze Spreuk gericht zy om alle Koningen, Vorsten en Volks-Bestiereren, hunnen rechten plicht te leeren; vooral, wanneer zy zitten om te vonnis-

(g) Pf. 37: 16. Spr. 15: 16.

fen, om recht en gerechtigheid te handhaven, om uitsprake te doen tusfchen den man en zijnen naesten.

11. In den koophandel, moet ook recht en billykheid plaats hebben. (*h*) Eene rechte wage, ende weegfchale zijn des HEEREN: alle weegfteenen des facks zijn fijn werck.

Eene wage, is een werktuig waer mede men iets weegt, hoedanig het ook moge geweest zijn. Het Hebreewfche woord komt nog eenmael voor, Jef. 40: 12. — Hier by worden de *weegfchalen* gevoegd; het zijn dan fchalen, welke men aen de Waeg of balans hing, het zy dat 'er nog een ander werktuig, in onderscheiding van het eerfte, bedoeld worde. — *Eene rechte wage en weegfchalen*, met welke geen bedrog kan gepleegd worden; en waerdoor men elk het zijne geeft, *zijn des HEEREN*; zy zijn van God ingesteld, hy keurt dezelve goed en neemt 'er genoeg in. Ja *alle weegfteenen*, alle gewichten, waer mede men de waren pleeg toe te wegen, *weegfteenen des zaks* genaemd, vermids zy in eenen zak bewaerd werden, opdat zy niet flijten zouden; deze alle *zijn Gods werk*: God heeft dezelve bepaeld en verordend, de HEER neemt 'er een welgevallen in, en be- toont daer over, recht gebruikt zijnde, zijne goedkeuring.

12. Het is der Koningen grouwel, godtloof- heyt te doen: by zich zelven moeten zy eenen afkeer hebben, van alle bedrog en fnoedheid: want door gerech- tigheyt wort de throon bevestigd, en hunne regee- ring voorfpoedig gemaekt. Hun eigen belang vordert derhalven, dat zy hun gezach en waerdigheid niet mis- bruiken tot onrecht, geweld en onderdrukking.

13. De lippen der gerechtigheyt zijn het wel- gevallen der brave Koningen: Godvruchtige Vorften hebben een welgevallen, aen zulke raedfleden en hove- lingen, die rechte dingen fpreken, die warsch zijn van het recht te verkrachten, of aanleiding geven tot het fchenden van Godlyke en menfchelyke Wetten: ende elck-

(*h*) Levit. 19: 36. Deut. 25: 13, &c. Spr. 11: 1. ende 20: 10, 23.

elck-een van haer, die den naem van Godvruchtige Koningen verdienen, sal lief hebben, dien die rechte dingen spreekt.

14. (i) De grimmigheyt des Konings is [*als*] de boden des doots: wanneer iemand in de ongenade van eenen machtigen Alleenheerscher gevallen is, heeft hy den ondergang zoo zeker te duchten, als of 'er reeds boden gezonden waren, om hem het vonnis des doods aen te kondigen: maer een wijs man sal die grimmigheid, door het bescheiden aentoonen van zijne onschuld, stillen en verfoenen.

15. (k) In het licht van des Konings aengesichte, in het gunstig en vriendelyk gelaet van eenen Vorst, is leven: hy die door den Koning gunstig wordt aengezien, verblijdt zich, en belooft 'er zich alles goeds van: ende sijn welgevallen, het genoeg dat een Koning betoont, is als een wolcke des spaden regens.

De spade of late regen viel in den lentetijd, en was oorzaak van het zwellen en rijp worden der vruchten, kort voor den Oogst. Deze regen was alleraengenaemst, vooral, omdat het dan doorgaends in eenige maanden niet geregend had, en alles, in de Oosterfche landen, door de hitte als verdroogd was. — Zoo aengenaem nu als eene wolk is die den spaden regen aenbrengt, na langduurige droogte en brandende hitte, zoo aengenaem is ook de byzondere gunst van eenen Koning.

16. (l) Hoe veel beter en voordeeliger is 't, ware wijsheyt en rechte kennis van Godlyke en menschelyke zaken te bekomen, dan uytgegraven goud? ende hoe veel uytnemender is 't, verstant, en voorzichtigheid in het wel aenleggen van zijne kundigheden, te bekomen, dan silver?

17. De bane der oprechten, de gebaende weg der

(i) Spreuck. 19: 12. ende 20: 2. (k) Spreuck. 19: 12. (l) Job 28: 15. Psalm 19: 11. ende 119: 72. Spreuck 3: 14, 15. ende 8: 11, 19.

gener die God in waerheid vreezen, hunne handel en geduurig bedrijs is, van het quaet af te wijcken, en de zonden zorgvuldig te vermijden: hy behoedt sijne ziele, hy zorgt 'er voor, en bevrijdt dezelve van die gevaren, welke haer anderszins omringen, die sijnen wegh bewaert, en bestendig wandelt op het pad der Godsvrucht.

18. (m) Hoovaerdigheyt is voor de verbrekinge; ende hoogheyt des geestes voor den val. Trotsche zelfs-verheffing, is veelal de voorlooper van eenen schandelyken val, en eene geheele verwoesting. Verheft iemand zich trotschelyk by zich zelven, op zijnen rijkdom, op zijn aanzien, zijne wetenschap, gaven, bekwaemheden, of wat het wezen moge; zoodat hy, als uit de hoogte, met verachting op zijnen medemensch nederzie; dan is zijn val doorgaends zeer naby: en hoe meer by zich verheft, hoe zwaarder ook zijn val is.

19. Het is beter nederigh van geeste, en klein te zijn in zijne eigene oogen, met de sacht- en ootmoedige, die gering van zich zelve denken, en de waereldsche grootheid niet najagen; dan roof te deelen met de hoovaerdige: want, door nedrigheid en zachtmoedigheid, maekt men zich aengenaem by God en menschen.

Roov of buit te deelen, buit te vinden, zijn huis met roov te vervullen, zijn spreekwoordelyke voorstellen, welke in den Bijbel vry gewoon zijn; en dienen om zoodanig iets uit te drukken, het welk onder de grootste voorrechten en aengenaemheden der waereldlingen gerekend wordt, verg. Ps. 119: 162.

20. Die op het woort verstandelick lett, sal het goede vinden: (n) ende die op den HEERE vertrouwt, die is welgeluckfaligh.

Sommigen verstaen door het woord eene zaak, in dezen zin: *die eene zaak verstandig behandelt*, die zijne zaken met be-

(m) Spreuck. 11: 2. ende 17: 19. (n) Psalm 2: 12. ende 34: 9. ende 125: 1. Jes. 30: 18. Jerem. 17: 7.

beleid en voorzichtigheid beftuurt, zal het goede vinden, wel flagen, en het gene hy onderneemt zal wel gelukken, ende enz. Maer 'er is geene reden, om de meer gewoone beteekenis van het woord te verlaten. Ook ſchijnt zy beter te ſtrooken met de volgende uitspraak, ende die op den HEER vertrouwt, die is welgelukzalig. — SALOMO wil in den zakelyken zin dit zeggen: „ Die acht „ geeft op het woord van God, en het zelve ſtelt tot een „ richtſnoer van zijn gedrag en wandel, die zal het goede „ vinden; het zal hem welgaen, het gene hy doet zal „ wel gelukken, en daerby zal hy vrede en ware ver- „ genoëging vinden: ende die op den HEER in alle geval- „ len geloovig vertrouwt, die op de belovten van den „ Waerachtigen ſteunt, en alle zijne belangen ſtelt in de „ handen van den Algenoegzamen, die is welgelukzalig by „ uitnemendheid.”

21. De wiſſe van herten, die waerlyk wijs en verſtandig is, die door het verſtandig acht geven op Gods woord, eene grondige ervarenheid in Godlyke en menſchelyke zaken verkregen heeft; vooral hy, wiens hart vervuld is met de vrees des HEEREN, ſal verſtandigh genoemd worden: hy zal zich den roem van een verſtandig man, onder de kinderen van zijn volk verwerven: ende bezit hy daerenboven eene welbeſpraekte tong, heeft hy het vermogen om zich klaer en bevallig uit te drukken, zoo zal de ſoetheyt der lippen voordeelig zijn voor anderen, hy ſal de leeringe vermeederen, by zulken die voordeel doen met zijne onderrichtingen.

22. Het verſtant der gener, die het beſitten, is (o) een ſprinck-ader des levens: een levendige bron die van zelve overvloedig uitgeeft. De ervarenheid in Godlyke en menſchelyke wetenſchappen, is niet alleen aengenaeem voor iemand die dezelve bezit; maer maakt hem ook gelijk een levendige bron, mededeelzaam en nuttig voor anderen. Terwijl hy eenen ſchat van nuttige kundigheden bezit, vloeit zijn mond by alle ge-

(o) Spreuck. 13: 14.

paste gelegenheden over van aengename leeringen, nuttige lesfen, getrouwe waarnemingen, heilzame raedgevingen, en zielverkwikkende vertroostingen; maer de tucht en onderrichting der dwafen is enkele dwaafheyt, hunne redenen zijn ydel, beuzelachtig, en fomtijds bespottelyk.

23. Eens wijfen herte, zijn redelyke geest, die een fchatkamer is der ware wijsheid, maect sijnen mont verftandigh: of *onderricht zijnen mond*, en wederhoudt hem van onbedachtzame en zoutelooze redenen; hy bedenkt vooraf wat hy spreekt: ende zijn verftandig hart, fal op sijne lippen de leeringe, nuttige onderwijzingen vermeerderen, welke uit zijn hart, als uit eene overvloedige springbron, geduurig voorkomen.

24. Lieflicke redenen, aengename woorden der wijzen, die vermaak en voordeel geven, zijn alleraengenaemst, gelijk eene honichrate; foet voor de ziele, ende medicijne voor het gebeente, in verfcheidene gevallen heilzaam voor het lichaem.

Het woord *honichrate* komt nog mæer eens voor, Ps. 19: 11. alwaer het door *honigzeem* vertaald is: het betekent eigenlyk die honig, welke van zelfs uit de raten drupt, de beste en alleraengenaemfte honig. — Het *gebeente*, een voornaem deel voor het geheel genomen, doet ons denken aen het menschelyk lichaem, waarvan het gebeente de fterkte, de vastigheid en het steunfel uitmaekt. Er fchijnt, in de leenspreuk, geoogd te worden op de verzachtende en genezende kracht van den honig, die in de genees- en heelkunde van een veelvuldig gebruik is.

25. (p) Daer is een wegh, die yemant recht fchijnt: maer 't laetste van dien, zijn wegen des doots.

Verg. Kap. 14: 12.

26. De ziele des arbeydsamen arbeydt voor hemfelven: want fijn mont buygt fich voor hem.

Zeet

Zeer verschillende gedachten zijn 'er over deze Spreuk. — De voornaemste duisterheid ontfaet uit de zeldzaamheid van het woord, het welk de Onzen vertalen, door *zich te buigen*, en dat buiten deze plaets nergens anders voorkomt. — Men heeft opgemerkt, dat dit, en nog een ander gelijkkluidend woord, by de Arabieren zoo veel zeggen wil, als *een lastdier zekeren last*, of *een pakzadel op te leggen*. Volgens deze opvatting, zou de zin dezer Spreuk grootelyks verschillen, van de vertaling der Onzen. De meening zou hoofdzakelyk hier op uitkomen: *de ziel of geweldige drijft van een lastig of onbeschoft mensch is lastig voor zich zelve; voorwaer, zijn eigen booze mond ligt hem zware lasten op, zijn onbeteugelde mond, zijn onbeschoft spreken, brengt hem onder den last van zware misdaden, van schande of schade.*

Volgens onze Overzetting, is de zin eenvoudig deze:
 „ *De ziel des arbeidzamen*, dat is een arbeidzaam mensch,
 „ een mensch van eenen arbeidzamen aert, *arbeidt voor hem*
 „ *zelven*, tot zijn eigen nut en voordeel; hy *zelvs* trekt
 „ de eerste en voornaemste vruchten van zijnen arbeid:
 „ *want, zijn mond buigt zich voor hem* zelve, als een nedrig
 „ verzoeker, om spijs en voedsel te mogen ontvangen; daer
 „ de mond van eenen luiaert, zich voor eenen vreemden
 „ buigen moet.”

27. Een Belials man, een deugniet, die alle banden van verplichting losrukt, graeft het quaet op, dingen welke diep verborgen zijn en reeds lang vergeten waren; of hy *graevt kwaed* voor zijnen evenmensch, hy legt 'er zich op toe om zijnen naesten kwaed te berokkenen: ende (q) op sijne lippen is als brandende vyer, de lasteringen welke hy uitbraekt, vertoonen de vuurige spranken van zijnen verdervenden geest; hy is in alles als iemand, die tegen zijnen naesten niet dan vuur en vlam spuwt.

28. (r) Een verkeert man, *een man der verkeerdheden*, die zijne woorden en wegen verdraeit, die alles zoekt te verkeeren en in de war te brengen, sal krackeel in-

(q) Spreuk. 12: 18. (r) Spreuk. 15: 18. ende 26: 21. ende 29: 22.

werpen, kwaed stookten, twisten zaejen tuschen vrienden en vrienden: ende een oorblaser, die in het heimelyke achterklapt, eigenlyk iemand, *die een verrot en stinkend-hart heeft*, een man van een bitter gemoed, die met zijnen stank anderen besmet, s'cheydt den voorneemsten en gemeenzaemsten vriend, hy maekt de beste vrienden verdeeld.

29. Een man des geweldts, die groot is in macht en vermogen, maekt des te meerder invloed met zijne verleiding, hy verlockt sijnen naesten: ende hy leydt hem in eenen wegh, die niet goet en is:

Anderszins zou men het misfchien beter op deze wijs nemen: „ *Het is een geweldig en wreed man, die zijnen naesten verlockt, en hem door verleidende redenen, op eenen weg brengt die niet goed is.* Hoe vriendelyk en schoonfchijnende de woorden van eenen verleider ook wezen mogen, hy is evenwel met de daed wreed omtrent zijnen evenmensch.”

30. (f) Hy fluyt sijne oogen, om verkeert-heden te bedencken: zijne lippen bijtende, volbrengt hy het quaet.

Deze woorden nemen sommigen als een vervolg, als eene verdere uitbreiding, van de voorgaende Spreuk; sommigen vatten dezelve op als eene nieuwe Spreuk. — Volgens de eerste, is de meening deze: „ Zulk een verleider is listig: hy komt niet by geval tot zulk eene schadelyke verleiding; maer, hy legt 'er zich met overleg op toe, om zijne medemenschen te verderven. *Hy sluit zijne oogen, om verkeerdheden te bedenken*, om zijne gedachten des te gezetter en meer onbelemmerd te bepalen, tot listige verleidingen: *zijne lippen bijtende*, gelijk zulken doen, welker gedachten op zekere gewichtige zaken gevestigd zijn, *volbrengt hy het kwaed*; of, (dat nader komt aen de eigenlyke beteekenis van het woord,) *zijne lippen bewegende*, geeft hy anderen een teeken, *ter volbrenging van het bedachte kwaed.*”

Anderen nemen deze woorden liever, als eene Spreuk op

op zich zelfs, in een volgenden zin: „ *Die zijne oogen*
geduurig sluit en met zijne oogen wenkt, doet zulks om
 „ *zijne verkeerdheden te bedenken*: en, *terwijl hy zijne lippen*
 „ *steeds beweegt*, *voegt hy het kwaed te zamen*, zoekt hy het
 „ *kwaed ter uitvoering te brengen*.”

31. De grijsigheyt is eene gierlicke kroone, voor den ouden van dagen, welke eerbied, ontzag en hoogachting verwekt: sy wort op den wegh der gerechtigheyt gevonden. De weg der gerechtigheid, de beoefening der Godzaligheid, leidt uit haren eigenen aert tot eene gierlyke grijsigheid, tot eenen geëerbiedigden ouderdom, verg. 1 Tim. 4: 8.

Anders zal deze Spreuk leeren, dat de eer en het sieraad der grijsigheid alleen plaets heeft, wanneer zy met Godzaligheid gepaerd gaet. — Trouwens, door godloosheid wordt de eer en het sieraad van den ouderdom bezwalkt, en de kroon der grijsigheid ter aerde geworpen: want een zondaer, honderd jaren oud zijnde, zal vervloekt worden, Jef. 65: 20.

32. De lanckmoedige, die traeg is tot toorn, en veel kan verdragen eer zijne drivten gaende worden, is beter en verdient meerder lov, dan de stercke door zijn moed en dapperheid, welke hy somtijds betoont in zijnen oplopenden toorn, hy betoont veel meer heldhaftigheid en grootmoedigheid: ende die heerscht over sijnen geest, die zijne drivten beteugelt en zijne hartstochten bedwingt, is beter en verdient meerder lov, dan een held die eene stad inneemt.

33. De Godlyke Voorzienigheid bestiert zelfs die zaken, welke in onze kortzichtige oogen het meest toevallig zijn. Het lot wort in den schoot geworpen, gelijk oudtijds gebruikelijk was, het lot in den schoot of in een *uitgehold vat* te werpen: maer het geheel beleyt daer van is van den HEERE.

H E T XVII. K A P I T T E L.

1. (a) **E**ene drooge bete, een gering mael, een rober beftaen, ende ruste met vergenoegen daer by, is beter en wenschelyker, dan een huys vol van geflachte beesten, en een rijke overvloed van alles, vergezeld met twist, tweedracht en verdeeldheden.

2. Ook is de wijsheid veel beter, dan een hooge geboorte. Een verftandigh en getrouw knecht, die zich godvruchtig gedraegt, fal heerfchen en het beftier voeren over eenen foon, die zich onwaerdig gedraegt en befchaemt maeckt, voor zoo ver hy zijn geflacht tot fchande verftrekt: ende in 't midden der broederen fal hy erffeniffe deelen, hy zal eene rijke belooning erlangen, ter vergelding van zijne trouwe dienften.

3 (b) De fmeltkroes is, door het menfchelyk verftand uitgevonden, voor het filver, ende de oven voor 't goud: om deze metalen te beproeven, en de andere deelen welke 'er onder vermengd zijn, daervan af te fcheiden:

(c) maer de HEERE proeft de herten, en weet alles wat 'er in het binnenfte der menfchen omga.

4 De boofdoender, die zich gewent om kwaed te doen, merckt op de ongerechtige lippe; hy hoort gretig naer de lasteringen, welke tegen zynen evenmenfch worden uitgesproken; een leugenaer, die zich gewent om valsch en lasterlyk te fpreken, neygt met vermaak de oore tot de kwaedfprekingen van de verkeerde tonge.

5. (d) Die den armen befpoott en verachtelyk behandelt, imadet deffelfven maker, die hem tot dezelyde behoefteigheid brengen kan: en die fich verblijdt in 't ver-

(a) Spreuck. 15: 17. (b) Spreuck. 27: 21. (c) Jerem. 17: 10.
(d) Spreuck. 14: 31.

verderf van zijnen evenmensch, en sal niet onschuldigh zijn, maer als een lievdellooze wreedaert gestraft worden.

6. De kroone en het cieraed der ouden zijn de kinders-kinderen, wanneer zy zich wel gedragen: ende der kinderen cieraet zijn hare vaders, die den roem hebben van braevheid en Godsvrucht.

7. Eene voortreffelicke lippe en past eenen dwarsen niet, het voegt hem niet om over gewichtige dingen te spreken: veel min past eenen Prince een leugenachtige lippe, welke bestuurd wordt door eene valsche, en op trouwloosheid gevestigde staatkunde.

8. Het geschenck, het welk aen iemand gegeven wordt om zijne oogen te verblinden, is in de oogen sijner heeren, die 'er bezitters van geworden zijn, zoo gevallen als een aengenaem gesteente: waer henen het geschenck sich sal wenden, sal 't wel gedyen. Het geschenck, het welk men eenen hebzuchtigen mensch aanbiedt, om hem om te koopen, zal zeker aen het verlangde oogmerk beantwoorden.

9. Die de overtredinge by overlying begaen, door vergetelheid toedeckt, soeckt liefde en bevordert de vriendschap; maer die de sake weder-ophaelt, en 'er verwijtingen van doet, scheydt en verwijdert van zich den voorneemsten vriend.

10. De bestraffinge gaet dieper in het gemoed van den verstandigen; en heeft veel beter uitwerkselen, dan den onverbeterlyken sot hondertmael te slaen, en by herhaling gestrengelyk te kastijden, naedien hy daerdoor des te meer verhard en verbitterd wordt.

11. Sekerlick de wederspannige soeckt het quaet, een hardnekkige dwaes is onverbeterlyk, en begeert niets anders dan kwaed te doen: maer een wreede boede, van geduchte oordeelen, sal tegen hem gesonden worden.

12. Dat een beyr, die van jongen berooft is, eenen man te gemoete kome; maer niet een sot

in zijne dwaefheyt. Het is nog beter, van eenen woedenden beer overvallen te worden, dan van eenen dwaes, die aan zijne toomellooze driften den losfen teugel viert.

13. Een ondankbare zal niet ongeschaft blijven. (e) Die quaet voor goet vergeldt; het quaet en sal van zijnen huys niet wijcken, hy zal, niet alleen in zijn persoon, maer ook in zijne nazaten, rampspoedig wezen.

14. (f) Het begin des krackeels is zeer gering, maer, wanneer men 'er voedsel aan geeft, barst de twist geweldig uit. Die begint te twisten, is [*gelijk*] een die het water, door eene kleine sleuve, openinge geeft, terwijl het binnen korten door alle beletfelen henen breekt: daerom verlaet den twist, eer hy sich vermengt, en als een watervloed uitbarst.

15. (g) Wie den godtloofen rechtveerdigt, den schuldigen vryspreekt, ende die den onschuldigen rechtveerdigen veroordeelt en verdoemt, zijn den HEE-RE een grouwel, ja de rechtvaardige Richter heeft van die beyde eenen even sterken afkeer.

16. Waerom doch soude in de hant des fots het koopgelt zijn, om wijsheyt te koopen, dewijle hy geen verstant en heeft?

Of liever: *Is 'er in de hand van eenen zot koopgeld, is het om wijsheid te koopen?* om voor het bezit der wijsheid alles afsteeten? doet hy alle moeite om dezelve te verkrijgen? neen waerlyk, hy heeft geen verstant, hy kent de waerdye der wijsheid niet.

17. Een vriend heeft t' aller tijt lief, en gedraegt zich altoos als eenen vriend, zoo in tegenspoed als in voorspoed: ende een broeder wort in de benaauwtheyt geboren, in tijden van ongelegenheid ontdekt men eerst, wie een broeder en een waer vriend zy.

18. Een verstandeloos mensche klapt onbedachtzaam

(e) Deuter. 32: 35. Spr. 20: 22. ende 24: 29. Rom. 12: 17. 1 Thess. 5: 15. 1 Petr. 3: 9. (f) Spr. 20: 3. (g) Exod. 23: 7. Spreucke 24: 24. Jes. 5: 23.

zaem in de hant; sich borge stellende by en ten behoefte van sijnen naesten, die hem vreemd is, en dien hy in zijn bestaen en gedrag niet heeft leeren kennen.

19. Die het gekijf lief heeft, heeft de overtreddinge lief, naedien twisten en verdeeldheden, met vele andere ondeugden gepaerd gaen: (*h*) die sijne deure verhoogt, of *die zijnen mond wijd open doet*, een hoogmoedige grootspreker, soeckt verbrekinge, en slaet den rechten weg in om tot verachting te komen.

20. Wie verdraeyt is van herten, en ongeoorloofde zaken bedoelt, en sal het goede niet vinden, maer in zijn oogmerk veydeld worden: ende die verkeert is met sijne tonge, die leugens, bedrog en lasteringen spreekt, sal in 't quade vallen.

21. Wie eenen sot genereert, [*die*] sal hem tot droefheyt zijn: ende de vader des dwafen en sal sich niet verblijden, maer in tegendeel hartelyk bedroeven.

22. (*i*) Een blijft herte sal eene medicijne goet maken, 'er is geen geneesmiddel, het welk de gezondheid zoo zeer bevordert, als een vergenoegde en opgeruimde geest: maer een verslagen geeft, een ziel, welke door droefheid en verdriet gekweld wordt, sal het gebeente verdroogen, en het lichaem vermageren.

23. De godtloofse sal het geschenck uyt der schoot nemen; om de paden des rechts te buygen, hy zal zich gemakkelyk ja gretig laten omkoopen, onrecht te doen.

24. (*k*) In het aengesichte des verstandigen is wijsheyt, men kan zelfs aen zijn gelaet zien, dat hy wijsheid bezitte: maer de oogen des sots zijn in het eynde der aerde, hy ziet woest en onbepaeld uit zijne oogen, en men kan reeds uit zijn verwilderd gezicht bemerken, dat hy geen verstand bezitte.

25. (*l*) Een sotte en losbandige soen, die alle waer-

(*h*) Spreuck. 16: 13. (*i*) Spreuck. 15: 13. (*k*) Pred. 2: 14. ende 8: 1. (*l*) Spr. 10: 1. ende 15: 20. ende 19: 13.

fchouwingen en vermaningen in den wind flaet, is een bitter verdriet voor fijnen vader; ende niet minder tot bittere droefheyt voor de gene, die hem ge- baert heeft.

26. Het en is niet goet en zeer onbetamelyk, den rechtveerdigen oock te doen boeten, en den on- fchuldigen met den fchuldigen te ftraffen; dat de Princen [*yemant*] flaen fouden om 't gene dat recht is. Of liever, het is ook niet goed en zeer onbetamelyk, *dat men de Prinzen met de tong zoude flaen*, dat men Richters en Over- heden lasteren zoude, *wanneer zy onpartijdig recht doen*.

27. Wie wetenfchap weet, houdt fijne woor- den in; een verftandig man is traeg en bedachtzaam in het fpreken; [*ende*] een man van verftant is kostelick of *bedaerd* van geefte, hy laet zich niet ligtelyk door zijne drivten vervoeren.

28. Een dwaes felfs, die fwijgt, fal wijs geacht worden, vernids hy zijne dwaesheid niet openbaer maekt: [*ende*] die fijne lippen voorbedachtelyk en met oplettend- heid toefluyt, zal voor verftandigh gehouden worden.

II E T XVIII. K A P I T T E L.

I. **D**ie fich affondert, tracht nae wat begeer- licks: hy vermengt fich in alle beftendige wijfheyt.

Sommigen nemen deze Spreuk in eenen kwaden zin, op deze wijs: „ Een ftijvzinnig mensch, *die zich* altoos van „ eenes anderen begrippen en gezelfchap *afzondert*, en die „ zijne eigene begrippen alleen wil doen gelden, *tracht* „ *naer wat begeerlyks*; hy wil gaern voor iets zonderlings „ gehouden worden, en boven anderen verheven wezen: „ *hy mengt zich daerom in alle beftendige wijsheid*; in den „ waen van eigene wijsheid, fteekt hy zich in de zaken „ van anderen, met welke hy niet noodig heeft,”

Al zoo wel behaegt ons de volgende vertaling en uitbreiding, in eenen goeden zin: „ *Die zich afgezonderd heeft,* „ en zijne aendacht van alle ydele dingen afrekt, om „ zich op het verkrijgen der wijsheid toe te leggen, *brengt* „ *nae zijn welgevallen vragen voort*, om verstandige antwoorden te erlangen: *hy slaet zijne tanden in alles wat vast is,* „ hy valt 'er met hand en tand op in, en laet niets onbe- „ proevd om wijsheid te verkrijgen, om al wat nuttig is „ te onderzoeken, en om de zwarigheden van anderen op „ te lossen.”

2. De sot en heeft geen en lust in verstandigheyt; maer daer in dat sijn herte sich ontdeekt, dat zijne dwaesheid door zijne woorden mag openbaer worden.

Anders zou men deze Spreuk, in verband met de vorige, dus kunnen opvatten: „ *Die zijne tanden tegen de echte* „ *wijsheid aanslaet*, en zich afkeerig betoont van de ware „ verstandigheid, doet niets anders dan *de dwaze ydelheid,* „ *het slugge van zijn hart, te ontdekken*, en openbaer te „ maken.”

3. Als de godtloofse in een gezelschap komt, komt oock de verachtinge te gelijk binnen, die zich gemeenzaem maakt met een deugniet, haelt zich schande op den hals; ende met schande, of *met den schandelyken*, komt versmaetheyt, wanneer een mensch, die zijne eer door schendddaden verlooren heeft, in een gezelschap komt, treedt de versmaedheid tevens met hem binnen.

4. De woorden van den mont eens verstandigen mans zijn diepe wateren, hy is nooit uitgeput, hy heeft altoos stof tot nuttige gesprekken: ende de sprinck-ader der wijsheyt, het hart van eenen wijzen, uit het welk zijne verstandige redenen voortkomen, is gelijk eene uytstortende beke, een bron, die met een schaterend gedruis, geduurig zuiver en helder water oplevert.

5. (a) Het en is niet goet, en vierkant strijdig met de eeuwige regelen van recht en billykheid, het aen-

(a) Levit. 19: 15. Deut. 1: 17. ende 16: 19. Spr. 24: 23.

gesichte des godtloofen aen te nemen; zijne misdaden oogluikende door de vingeren te zien, en zijne kwade zaak te begunstigen; om den rechtveerdigen in 't gericht te buygen, overhoop te steken en te benadeelen.

6. De lippen des fots komen in twist, de onbedachtzame woorden, welke een dwaes spreekt, veroorzaken twisten: ende sijn mont roept nae slagen, voor zoo ver hy zulke woorden spreekt, welke hem de gramfchap van anderen op den hals halen.

7. De mont des fots (*b*) is hemfelven eene verftooringe; hy brengt zich zelve, door zijn onverftandig gefnap, in groote ongelegenheid, ende dusdoende zijn zijne lippen hem een (*c*) strick fijner ziele, zijne woorden wikkelen hem in allerlei onheilen.

8. (*d*) De woorden des oorblafers, die kwaed van eenen anderen aenbrengt, zijn als wonden der gener, die geflagen zijn: ende die door de bittere gevolgen, dalen in het binnenfte des buycks.

Volgens eene andere vertaling, zou de zin hierop uitkomen: „De woorden van eenen oorblazer, zijn als een „*honigzoete taet*, zy worden als een lekker brokjen gretig „ingellokt; maer, in het binnenfte van den buik gekomen „zijnde, brengen zy zeer treurige gevolgen te wege.”

9. Oock die sich flap aenftelt in sijn werck; die zich gedraegt als een luiaert; die is een broeder van een doorbrenger, hy is in zoo ver gelijk aen eenen verkwijster, dat zy beide arm worden.

10. De naem des HEEREN, de hooge God zelve, zoo als Hy zich, door zijn woord, in den luister van zijne oneindige Volmaektheden geopenbaerd heeft, is (*e*) een stercke toren: tot Hem kan men in alle gevaren veilig de toevlucht nemen, om beschermd te worden tegen allerlei onheilen: de rechtveerdige fal daer henen loopen,
tot

b) Spreuck. 10: 14. ende 13: 3. (*c*) Spreuck. 12: 13.
d) Spreuck. 26: 22. (*e*) 2 Sam. 22: 51. Psalm 18: 3a ende
 11: 4. Spr. 25: 25.

tot den **HEER** de toevlucht nemen, ende in een hoogh vertreck, in eene veilige schuilplaats gestelt worden.

11. (*f*) Des rijcken goet is de stadt sijner sterckte, de grondslag van zijn vertrouwen: ende zijne schatten zijn als een verheven muur, door welke hy beveiligd is tegen de aanvallen van allerlei rampen. Maer hy bedriegt zich, deze gewaende veiligheid bestaet alleen in sijne inbeeldinge.

12. (*g*) Voor de verbrekinge sal des menschen herte sich verheffen, de hoogmoed is een voorbode van den ondergang: (*h*) ende de nederigheyt [*gaet*] voor de eere, als zijnde het beste middel, om tot eer en aenzien te komen.

13. Die antwoorde geeft en eene zaak beslischt, eer hy daarvan sal gehoord hebben en genoegzaam onderricht zijn; dat voorbarig en onbedachtzaam handelen, is hem, daer hy zich verbeeldde eer in te leggen, in tegendeel tot dwaefheyt, ende schande.

14. De bedaalde geeft en het opgeruimd gemoed eens mans sal sijne kranckheyt ondersteunen, en hem in smerten opbeuren: maer eenen verslagenen geest, die den moed verloren heeft, wie sal dien opheffen? dit is boven het menschelyk vermogen.

15. Het herte des verstandigen bekomt wetenschap: die eens smaek gekregen heeft in ware wijsheid, zoekt zijne kundigheden te vermeerderen: ende de oore der wijfen soeckt wetenschap, hy luistert aendachtig naer alle voorstellen, door welke hy nadere onderrichting bekomen kan.

16. De gifte des menschen maectt hem ruymte, door geschenken maect men zich *ruim baan*, zoodat men met blijdschap ontvangen worde: ende sy geleydt hem voor het aengesichte der Grooten, wanneer men de hovelingen en bedienden de handen vult, heeft men den vryen toegang tot de Vorsten.

(*f*) Spreuck. 10: 15.   (*g*) Spr. 11: 2. ende 16: 18.   (*h*) Spreuck. 15: 23.

17. Die de eerste is in sijne twistfakke, en zijne zaak het eerste bepleit, [*schijnt*] rechtveerdigh te zijn en gelijk te hebben: (i) maer sijn naeste, die het tegendeel van zijne gezegden staende houdt, komt naderhand, ende hy ondersoeckt of *ontdekt* hem, hy toont dat de eerste Spreker ongelijk hebbe: dus eischt de bedachtzaamheid, dat men hoore en wederhoore, alvorens een oordeel te vellen.

18. Het lot doet de geschillen ophouden, wanneer de redenen van weerskanten zoo veel schijn hebben, dat zy niet anders kunnen beflischt worden; ende maeckt dusdoende scheidende zelfs tusschen machtige, die met elkander in geschil zijn.

19. Geen geschillen zijn hardnekkiger, dan die tusschen broederen ontstaan. Een getergde broeder is wederspanniger of hardnekkiger, dan eene sterke stad: zoodat het gemakkelijker zy eene sterke stad te bemachtigen, dan eenen vertoornden broeder te verzoenen: ende de geschillen tusschen broeders zijn moeilijker by te leggen, als het is om een grendel van een paleys of sterk kasteel te openen.

20. (k) Van yeders monts vrucht sal sijn buyck versadigt worden: elk zal de voordeelige en schadelijke gevolgen van zijne woorden ondervinden, hy sal versadigt worden van de inkomste sijner lippen.

21. Doot, ende leven zijn in het geweld der (l) tonge: veele hebben zich zelve en anderen, door eene valsche tong, den dood berokkend; sommigen daerentegen, hebben zich en anderen, door het spreken der waarheid, uit doodsgevaar verlost: ende een yder, die lie heeft, en gaern veel spreekt met de tonge, sal hare vrucht eten, en de goede of kwade gevolgen ondervinden, nae mate hy zijne tong wel of kwalijk bestiert.

22. (m) Wie eene verstandige en deugdzame vrouwe

(i) Spr. 25: 8. (k) Spreuck. 12: 14. ende 13: 2. (l) Spreuck. 21: 23. Jac. 3: 2. (m) Spreuck. 19: 14.

we gevonden en getrouwd heeft, heeft eene goede sake, en eenen uitnemenden zegen gevonden: ende hy heeft welgevallen getrocken van den HEERE, God heeft hem eene byzondere gunst bewezen.

23. De arme spreekt smeeckingen, op eene ootmoedige wijs: maer de rijke, die trotsch is op zijne schatten, antwoordt dikwijls harde dingen.

24. Een man die vrienden heeft, *een man van vrienden*, heeft sich vriendelick te houden: want daer door moet hy betoonen, dat hy in de daed is een liefhebber, een getrouw vriend, (*n*) die meer aenkleeft, en zijnen vriend nog tederer bemint, dan een broeder.

H E T XIX. K A P I T T E L.

1. (*a*) **D**E arme in sijne oprechtigheyt wandelende, die zich eerlyk en deugdzaam gedraegt, is beter dan de verkeerde van lippen, die onbetamelijke dingen spreekt, zich trouwloos gedraegt, ende die met alle zijne schatten een sot is.

2. Oock en is de ziele sonder wetenschap niet goet: daer een onkundig mensch niet weet wat hy kiezen en verwerpen moet: ende die met de voeten haestigh is, fondigt, die zonder een wel beraden overleg een zeker oogmerk onbedachtzaam najaegt, kan niet anders dan veele misdaden begaen.

Anderen vertalen het in eenen gansch anderen zin:
 „ De kracht die zich alleen op het loopen toelegt, zonder
 „ zorg te dragen voor de ziel, is niet goed; of die zich
 „ buiten adem loopt, zorgt niet voor zijne gezondheid, en
 „ die te snel loopt, kan ligtelyk vallen.”

3. (*b*) De dwaefheyt des menschen sal sijnen wegh verkeeren: of *glad en glibberig maken*, zoodat hy

(*n*) Spreuck. 17: 17. (*a*) Spr. 28: 6. (*b*) Jac. 1: 13, 14, 15.

niet vorderen kan, de zonde maekt den mensch stomp, hy begeeft zich op eene glibberige baen daer hy ligtelyk vallen kan, hy onderneemt dingen welke voor hem zeer gevaerlyk zijn: ende sijn herte sal sich tegen den **HEERE** vergrammen, hy zal geduurig onvergenoegd zijn over de wegen der Godlyke Voorzienigheid.

Ook zoude men de laetste woorden dus kunnen opvatten:
*„Het hart van eenen mensch, die tegen den HEER woedt,
 „en geduurig mort tegen het beftel der Voorzienigheid,
 „zal van een gefcheurd worden.”*

4. (c) Het goet brengt vele vrienden toe: zoo lang iemand in voorfpoed leeft, is hy omringd van vele menschen die verklaren zijne vrienden te wezen: maer de arme wort van sijnen vriend gefcheyden, wanneer iemand tot armoede vervalt, verlaten hem zijne vrienden, en zien niet meer naer hem om.

5. (d) Een valsche getuyge en sal niet onschuldigh zijn, maer zekerlyk gestraft worden: ende die leugenen blaeft en lasteringen uitbraekt, sal de welverdiende straf niet ontkomen.

6. Vele smeecken het aengesichte des Princen; machtige en aenzienlyke personen worden zeer geveleid, elk zoekt zich in hunne gunst in te dringen; ende een yeder is een vriend den genen, die giften geeft.

7. (e) Alle de broederen en bloedverwanten des armen haten hem en vermijden zijne verkeerung: hoe veel te meer gaen sijne vrienden, die hem niet in den bloede beftaen, verre van hem? hy looptse na [met] woorden, en zoekt hunne gunst en toegenegenheid met vriendelyke redenen te winnen; maer het zijn woorden die niet en zijn, zy doen zoo veel als niets, zy vinden geen den minften ingang.

8. Die verstant bekومت, heeft sijne ziele lief; en die zich daerop toelegt om in wijsheid toe te nemen, toont dat hy zich zelve bemint, en dat zijne wezenlyke be-

belangen hem ter harte gaen: hy neemt de verftandigheyt waer, en richt zijn gedrag in volgens de regelen der wijsheid, en flaet daerdoor den rechten weg in, om het goede te vinden en zijn geluk te bevorderen.

9. (f) Een valsche getuyge en fal niet onfchuldigh zijn: ende die leugen en blaet, fal vergaen, zijne valscheit zal met het verderv gestraft worden.

10. De weelde en wellust, staet eenen fot niet wel: en past niet voor eenen *rijsheid*, die door losbandige dardelheid verzwakt is, naedien hy dusdoende nog meer verzwakt wordt, (g) hoe veel min past het eenen knecht te heerschen over Vorsten, en lieden van verhevenen rang? Dit zou zeer onbetamelyk wezen, en alles het onderste boven keeren.

11. Het verstant des menschen vertreckt sijn toorn, en maekt dat hy niet ligtelyk tot gramschap oversla: ende het strekt eenen verftandigen man tot eer, ja sijn dieraet is het, de overtredinge voorby te gaen, en de beledigingen ongemerkt te laten.

Anders zou men het eerste gedeelte van deze Spreuk dus vertalen kunnen: „*De rijpheid des menschen maekt zijnen neus taei en buigzaam*; als iemands verstant rijp wordt, „komt 'er eene taeiheid in de neusgaten, dan weet hy „zijne drijven te beteugelen, en den toorn, die zich „door het blazen der neusgaten openbaer maekt, in te „toomen.”

12. (h) Des Konings gramschap is even zoo gevaerlyk, als het brullen eens jongen leeuws: maer het minste blyk van (i) sijn welgevallen en zijne byzondere gunst is voor den onderdaen even zoo aengenaem en verkwiklyk, als daeuw op het kruit, het welk door de hitte der zonne uitgedroogd zijnde, daerdoor wederom bekomt.

13. (k) Een fotte en losbandige foon is voor sijn

(f) bov. vs. 5. (g) Spreuck. 30: 22. (h) Spreuck. 16: 14.
ende 20: 2. (i) Spreuck. 16: 15. (k) Spr. 10: 1. ende 15: 20.
ende 17: 25.

nen vader, de oorzaak van groote elende en bittere droefheid : ende (1) de kijvagien eener kwaedaertige vrouwe zijn, voor haren man, [*als*] een gestadigh druypen van een lek, zoodat 'er het gansche huis door verdorven worde ; de kwelling van zulk eene boosaertige vrouw houdt nimmer op, en is eene geduurige plaeg voor hem en het gansche huisgezin.

14. Huys, ende goet is eene erve van de vaderen : dit alles hebben wy middelyk aen de zorg en den arbeid der Voorzaten te danken : (m) maer eene verstandige vrouwe is van den HEERE, en wordt iemand meer byzonder door het gunstig bestel der Godlyke Voorzienigheid toegevoegd.

15. (n) Luyheyt doet in diepen slaep vallen, maakt den mensch zorgeloos, en brengt hem tot eene domme ongevoeligheid : (o) ende eene bedrieglicke of ydele ziele die geheel zorgeloos is, sal hongeren en tot armoede vervallen.

17. Die het (p) gebodt bewaert, en zijn gedrag daer nae inricht, bewaert sijne ziele en doet dezelve leven : maer die Gods geboden niet gehoorzaemt, en sijne wegen veracht, sal sterven.

17. Die sich des armen ontfermt, door weldadigheid te bewijzen aen zijne medemenschen, die tot armoede of ellende vervallen zijn, leent den HEERE : die de weldadigheid welke aen den armen bewezen wordt, rekent als of zy aen Hem bewezen ware, God zal den zoodanigen genadig beloonen : ende hy sal hem sijne weldaet vergelden.

18. (q) Tuchtigt uwen soon, door hem te waerschouwen en te straffen zo hy kwaed doet, als 'er nogh hope is om hem te verbeteren : maer doe dit met wijsheid en bedaardheid, (r) en verheft uwe ziele niet, laet u door gramschap niet vervoeren, om hem te dooden, of onverhoeds eenen doodelyken slag toe te brengen.

De laetste woorden zou men ook zoo kunnen opvatten :
„ Maek

(1) Spreuck. 21: 19. ende 27: 15. (m) Spreuck. 18: 22. (n) Spr. 6: 9. ende 20: 13. (o) Spr. 10: 4. (p) Spreuck. 3: 21, 22. Luc. 11: 28. (q) Spreuck. 13: 24. ende 23: 13. (r) Eph. 6: 4.

„ Maek niet dat gy gedrongen wordt, om naer zijnen dood
 „ te wenschen, of in de treurige noodzakelykheid gesteld
 „ wordt, om hem, als eenen onverbeterlyken booswicht, in
 „ de handen van den waereldlyken Richter over te geven.”

19. Die groot is van grimmigheyt, een zoon, die zich tegen de tucht en bestraffing vergrimt en verbittert, sal straffe dragen: want so gy [*hem*] uytredde, uit gevaren, in welke hy zich zelven had neder gestort, so sult gy nogh moeten voortvaren, om hem geduurig uit nieuwe gevaren te redden.

Anders zou men de meening op deze wijs begripen kunnen: „ Een grimmige en wederstrevige zoon moet gestraft worden: en zo gy hem van de straf verschoont, zoo zal hy in boosheid voortgaen, en tot allerlei ondeugden „ losbandig overflaen.”

20. Hoort naer goeden raet, ende ontfangt de tucht en bestraffing met onderwerping; op dat gy in uw laetste wijs zijt, en niet uw gansche leven door in de dwaesheid voortgaet.

21. In 't herte des mans zijn vele gedachten, hy overlegt veele dingen en smeedt verschillende ontwerpen: (f) maer de raet des HEEREN die sal bestaen, het gene God besloten heeft, zal in weerwil van alle beramingen en pogingen der menschen, zekerlyk geschieden.

22. De wensch des menschen is, dat hy in staet gesteld worde, om sijne weldadigheyt te kunnen bewijzen: maer de arme die niet heeft om te geven, is beter dan een leugenachtigh man, die schoone beloven doet, zonder dezelve te volbrengen.

Men zou de Spreuk ook kunnen opvatten: „ *Het gene „ in den mensch het meest begeerd en geprezen wordt, is zijne „ weldadigheid*, de milddadigheid is een uitnemend sieraed; „ *maer een arme is beter dan een leugenachtig man*: hy die „ den armen met bedrieglyke beloven afzet, is minder te „ achten dan de arme die op zijne mildheid hoopt.”

(f) Job 23: 13. Psalm 33: 11. ende 115: 3. Jes. 46: 10.

XII. DEEL.

23. De vrees des HEEREN is de rechte weg ten leven, die God vreest, zal veilig en vergenoegd leven: (t) want men sal versadigt zijnde, veilig en gerust vernachten; met het quaet en sal men niet befocht worden; zelfs de tegenspoeden zullen dan tot geen wezenlyk kwaed verstrekken.

24. (v) Een luyaert verbergt de hant in den boesem: ende hy en false niet weder aen sijnen mont brengen, hy is zelfs te lui om te eten.

Het woord *boezem* vertaald, kan men ook overzetten door eenen *schotel*. *De hand in den schotel te leggen*, zal dan een spreekwoord zijn, het welk aanduidt de wijsheid te hebben, om van de opgedischte spijsen gebruik te maken; en dan is de zin deze: „ De luiheid van eenen mensch is oorzaak, dat hy van de aangebodene goederen, ter rechter tijd geen gebruik wil maken; even als iemand, die wanneer hem een schotel met keurlyke spijsen wordt aangeboden, de hand wel uittrekt, maer niet weder naer zijnen mond wil brengen.”

25. (x) Slaet den verharden spotter, die alle vermaningen verwerpt, so sal 'er ten minsten een of ander door afgeschrikt worden, en de slechte, die door zijn voorbeeld verleid was, kloecksinigh en verbeterd worden: ende bestraft den verstandigen, zo hy eenen misftap doet; hy zal 'er een wezenlyk nut uittrekken, hy sal wetenschap begripen.

Ten zy men het vertale: *Slaet den spotter*, door vriendelyke vermaningen en bestraffingen, zoo zal hy die een dwaes was, ten laetsten nog *verstandig worden*.

26. Wie den vader door verkwisting verwoest, [ofte] de moeder door een losbandig leven uit hare bezitting verjaegt; is een foon die beschaemt maeckt, ende schande aendoet, omdat zijne ouders hem door toegevendheid bedorven hebben, komt de schande op hun zelve.

27. Laet af, mijn foon, hoorende de tucht

om

om het oor te leenen aan de verleidende redenen der gener, die er zich op toelaggen, om u af te doen dwalen van de redenen der wetenschap.

Anderen leiden de benaming van tucht, af van een woord, het welk zegt *opgeblazen te zijn*; en dan is de zin deze:
 „Houdt op, mijn zoon, naer uwe jeugdige opgeblazenheid te
 „hooren, en uwe onstuimige drivten op te volgen: want,
 „daerdoor zoudt gy van het onderwijs der ware wijsheid, hoe
 „langs zoo meer, worden afgetrokken.”

28. Een Belials getuyge, die God noch mensch ontziet, bespott u, wanneer gy hem onder het oog brengt, wat het recht en de billykheid vordere: ende de mont der godtloofen flockt de ongerechtigheyt in, hy heeft groot vermaek in allerlei boosheid.

29. Gerichten en geduchte oordeelen, zijn van God voor den hardnekkigen spotters bereydet: ende flaggen voor den rugge der fotten, elk zal de treurige gevolgen van het kwaed ondervinden.

H E T XX. K A P I T T E L.

1. **D**E wijn is een spotter, en maekt den misbruiker niet alleen bespottelyk, maer vervoert hem zelfs, om met de ernstigste en heiligste zaken den spot te drijven, de stercke en geestrijke dranck is woelachtigh: die 'er door verhit wordt, is twistgierig en rusteloos: al wie daer in dwaelt en zich te buiten gaet, sal niet wijs zijn, maer zich als eenen zot aenstellen.

2. (a) De schrick voor de gramschap eens Konings is even zoo ontzettende, als het brullen eens jongen leeuws: die sich tegen hem vergramt en hem tergt, fondigt tegen sijne ziele, en brengt zich zelve in het grootste gevaer.

(a) Spreuck. 16: 14. ende 19: 12.

3. Onder de dingen welke gevaerlyk zijn, en daarom moeten vermijld worden, behooren ook de twisten. (b) 't Is eere voor een man, van twist en pleidooijen af te blijven en te *rusten*, door geene twisten te zoeken, noch zich in dezelve in te laten: maer een yeder dwaes falder sich inmengen, hy *slaet 'er de tanden in*, en zal gered zijn om, gelijk een hond, die de tanden laet zien, zijnen naesten te benadeelen.

4. Om den winter en de koude te ontwijken, en fal de luyaert niet ploegen: daarom fal hy van armoede bedelen in den oogst; maer daer en fal niet zijn, niemand zal hem ondersteunen.

Het woord *winter*, kan men ook door den *herfst* vertalen: en denken aan het gene men in den herfst heeft, namelijk volle schuuren. De zin is dan deze: „ Een luyaert „ vergenoegt zich met het tegenwoordige, zonder aen het „ toekomende te denken; en, omdat zijne schuuren in den „ herfst vol zijn, denkt hy niet aen ploegen of arbeiden: „ maer als de Oogst komt, zal de voorraad verteerd zijn; „ hy zal ledige handen hebben, en by anderen moeten bedelen, maer gefloten handen vinden.”

5. (c) De raet, het overleg en het voornemen, in 't herte eens mans is [*als*] diepe wateren, en daarom zeer moeilyk te ontdekken: maer een man van een doordringend verstande, fal dien uythalen en ontdekken wat 'er in zijn hart omgaet.

Diepe wateren. De toespeling schijnt te zijn op wateren in eenen diepen put, welke buiten het bereik zijn. Hier by wordt iemands raed vergeleken; omdat het zeer moeilyk is na te gaen wat een ander denkt, overlegt en voorneemt: maer een man van een doordringend oordeel, zal met zijne aendacht als met eenen emmer indalen, in de diepten van des naestens hart, door te letten op zijne woorden, houdingen en daden. — Het woord *uithalen*, zegt eigenlyk *putten met eenen emmer*.

6. Elck-een van de menigte der menschen,
roept

roept zijne weldadigheyt uyt: elk roemt op zijne deugd omtrent God, zijne weldadigheid omtrent den naesten, zijne matigheid omtrent zich zelven: maer wie sal, met dit alles, eenen recht-trouwen man vinden? eigenlyk, *eenen man van virtigheden*, eenen man die een vast opzet heeft, om zich in alles aen zijnen plicht te houden, die getrouw is in zijne gehoorzaamheid en onderwerping aen God, en getrouw blijft in het houden van zijn woord; die in alle opzichten zijne plichten vervult zoo in voor- als tegenspoed? Zulke menschen zijn schaers en zeldzaam in de wereld.

7. De rechtveerdige wandelt steeds in zijne oprechtigheyt: hy blijft bestendig zijnen plicht betrachten omtrent God, omtrent zijnen naesten, omtrent zich zelven. Hy is een van die zeldzame, die mannen zijn van vastigheden: God zal hem ook niet onvergolden laten, hy zal welgelucksaligh wezen, zelfs zijn zijne kinderen na hem voorspoedig, in de volgende geslachten.

8. Een verstandig Koningh sittende op den throon des gericht's, om zware twistzaken te beslissen, *(d)* veritroyt en beteugelt alle quaet met zijne oogen, doordien hy zelfs toezicht heeft over de zaken, en niet alles aen zijne hovelingen overlaet.

9. *(e)* Wie kan seggen, Ick hebbe mijn herte gesuyvert, zoodat 'er geene de minste kwade neiging zy overgebleven: ick ben reyn van mijne sonde, zoodat ik geene verdere zuiveringen noodig hebbe? Zoo kan niemand spreken, bekeerd of onbekeerd.

10. *(f)* Tweederley weegsteen, tweederley Epha, tweederlei gewichten en maten zware en groote om in te slaen, en ligte en kleine om uit te wegen: is den HEERE een grouwel, ja die beyde, God heeft eenen eeuwigen afkeer van alle zulke en andere bedrieglyke middelen door welke men zich, onder den schijn van recht, zoekt te verrijken.

(d) ond. vs. 26. *(e)* 1 Kon. 8: 46. Job 14: 4. Psalm 51: 7. Pred. 7: 20. 1 Joh. 1: 8. *(f)* Deuter. 25: 13. Spr. 11: 1. ond. vs. 23.

11 Een jongen sal oock door sijne handelingen sien bekend maken, of zijn werck fuyver, ende of het recht sal wesen.

Deze Spreuk, is aen verschillende uitleggingen onderhevig. — Het onderwerp is het zelve, in het eerste en tweede lid, een *jongen* of kind. Hy wordt vertoond in zijne vroege bedrijven, zoo als hy, door woorden en daden, zijne neigingen en begeerten bekend maakt. In of door deze woorden en daden, hebben de Onzen, *zal hy zich bekend maken*. Anderen vertalen het *zich vreemd te houden*, dat is veinzen en zich bedekt houden, zoodat men niet weten kan, of *zijn werk en bedrijf zuiver en recht* zal zijn: zoo wordt het ook genomen, Gen. 42: 7. 1 Kon. 14: 5, 6.

Het kan derhalven aanduiden; of, dat de geveinsdheid zich reeds zoo vroeg openbare, dat men zelfs in de jeugd niet kunne oordeelen. wat 'er zy van des jongens befaen; of, zoo als het onze Overzitters begripen, dat men reeds in iemands jeugd, de zaden en neigingen ontdekt van het gene een jonge, by het opwasfen, zal uitrichten. — Althans, daer dit beide waarheid heeft, wy leeren 'er uir, hoe diep het verderv in de ziel zy ineworteld, wat opzicht 'er over de jeugd nootig zy hoe aangenaem het voor den ouden zy. wanneer zy reeds vroeg goede beïnfelen in hunne kinderen ontdekken, en welke pozingen 'er nootig zijn om het kwade vroeg te fluiten en het goede aen te kweeken, alles onder opzicht tot den Godlyken zegen.

12 God is de bron van al het goede, het welk in den mensch gevonden wordt. (g) En hoorende oore, het welk aendachtig hoort naar Gods woord, ende een siende ooge, waer-door men het betamelijke van Gods geboden en het beminnelijke van Zijnen dienst opmerkt, heeft de HEERE gemaakt, ja die bryde.

Wil men deze Spreuk in het verband met de voorige beschouwen, dan wordt 'er door aangewezen, dat wanneer 'er iets goeds in eenen ongen gevonden wordt. den HEER, als de werkende oorzaak, daarvan de eer toekome.

13. (h) Hebt

13. (*h*) Hebt den slaep niet lief, gelijk een luiaert, die wars van allen arbeid, niets liever doet dan slapen, op dat gy niet arm en *geplukt* wordet, dewijl de armoede geplukte en gescheurde kleederen doet dragen: opent uwe oogen, door tijdig te ontwaken en op te staen, versadigt u door eenen naerftigen arbeid met broot.

Anders zou men het vertalen kunnen: hebt den slaep niet lief, *opdat gy uwe erven is niet verliest*, opdat uwe bezitting niet gestolen worde terwijl gy ligt te slapen, of door uwe luiheid allengskens verminderde.

14. Het is quaet, het is quaet, sal de kooper seggen van de waren welke hy begeert, om dezelve voor minderen prijs te hebben: maer als hy wechgegaen is, en dezelve goedkoop gekregen heeft, dan sal hy sich beroemen, zoo over zijne listigheid als over de gekochte goederen, welke hy dan zoo zeer verheffen zal, als hy dezelve voorheen veracht had.

Anders zou men door het woord *kooper* vertaald, in het algemeen eenen bezitter verstaen kunnen: en dan zal de meening wezen, dat men doorgaends gewoon is, de dingen welke men bezit, terwijl men dezelve heeft, ligt te achteren en te versmaden; maer als men die dingen verlooren heeft, dan ziet men eerst wat men is kwijt geraekt, dan prijst men onmatig het gene men eerst niet geacht had.

15. Gout is 'er onder de kostbaerste dingen, welke meest geacht worden, ende menigte van robijnen; paerlen, edele gesteenten, en andere kostbare kleinodien, wordt voor eenen onwaerdeebaren schat gehouden: (*i*) maer de lippen der wetenschap, verstandige wooraen, welke de vruchten en kenmerken zijn van een wijs hart, maken in nadruk een kostelick kleynoot uit, veel voortreflyker dan alle aerdsche rijkdommen.

16. (*k*) Als [*ycmant voor*] eenen vreemden bor-

(*h*) Spreuck. 19: 15. (*i*) Spreuck. 3: 14, 15. (*k*) Spreuck. 11: 15. ende 27: 13.

ge geworden is, neemt zijn kleet; ende pandt hem voor de onbekenden.

Deze Spreuk, hoewel zy met eenige verandering nog eens voorkomt, Kap. 27: 13. is eenigermate duister, en het is zoo klaar niet, of en hoe zy in het verband staet met de vorige. — Mogelyk ziet SALOMO op menschen, die rijk zijn, wel in goed, maer niet in wetenschap, en daerom dwaes genoeg om zich voor vreemden borg te stellen; en dan zou hy dezen raed geven, dat hy op de borgtocht van iemand, hoe rijk hy ook wezen moge, geen vertrouwen moet stellen, dan onder pandgeving. — Anders zou men de Spreuk kunnen opvatten, als eene voorzegging, dat hy die Borg wordt voor zulken, tot welke hy geene betrekking heeft en die hem geheel vreemd zijn, eene dwaaze daed begaet, welke hem in verdrietige omstandigheden zal brengen, en niet alleen van zijne rijkdommen, maer zelfs van zijn kleed berooven.

17. (l) Het broot des leugens, of der *blanketting*, een bedrieglyk brood, zulk een goed, het welk men langs de wegen van onrecht en bedrog verkregen heeft, is den mensche die daerop verlekkerd is, soet en by uitmendheid aengenaem: maer het zal hem kwalyk bekomen, daer na sal zijn mont vol van zantsteenken worden, dit brood zal eenen bitteren nasmaak hebben, en de gevolgen van het onrecht zijn allerschromelykst.

18. Elcke gedachte wort door raet bevestigd, zal een ontwerp wel gelukken, dan moet men den aert van zulk een ontwerp te vooren wel overwegen, als mede welke middelen men by de hand nemen, en welke werktuigen men gebruiken moet. Vooral zijn zulke welbekookte ontwerpen noodig in den strijd, daerom voert oorloge met wijse raetslagen.

19. (m) Die [*als*] een achterklapper wandelt, of als een *kramer*, met groote stappen het land afloopt, om zijne waren uit te venten, om allerlei kwaed van zijnen

naes.

naesten te verspreiden, openbaert het heymelicke, het welk hem in het heimelyke was medegedeeld: en vermengt u dan niet met hem, hebt 'er geene gemeenschap mede, om hem uwe geheimen en overleggingen toe te vertrouwen; laet u niet in met iemand, die met sijne lippen verlockt, eigenlyk, *die ruim is van lippen*, die aan dezelve den teugel viert, en 'er alles uit laet glippen wat in zijn hart is.

20. (n) Wie sijnen vader ofte sijne moeder vloekt, diens lampe sal uytgebluscht worden in swarte duyfternisse.

Zijnen vader of moeder te *vloeken*, geeft te kennen, zijne ouderen ligt te achten, te vermaden in zijn hart, en met woorden, gebaerden en daden, kennelyke blijken te geven van die minachting. — Door de *lamp* kan men iemands leven verstaen; en dan zegt het, dat zulk een ontaerte zoon uit zijn volk zal worden uitgeroeid, Exod. 21: 17. Lev. 20: 9. De dood was op zulk een wangedrag bedreigd; en onder alle de vloeken van Ebal was ook deze: vervloekt zy die vader of moeder veracht, Deut. 27: 16. — Anders kan iemands *lamp*, zijn geluk en voorspoed beteekenen; en dan geeft de Spreuk te kennen, dat iemand die zijne ouderen vloekt, hoogst ongelukkig wezen zal, verg. Kap. 13: 9. en Job 18: 6. — Al zoo liev evenwel, zouden wy de *lamp* zinbeeldig nemen voor de nakomelingschap, gelijk 1 Kon. 11: 36. 15: 4. 2 Kon. 8: 19. 2 Chron. 21: 7. volgens dit begrip wil SALOMO zeggen, dat hy, die zich ontrent zijne ouderen onbetamelyk gedraegt, onwaardig zal geacht worden om onder het getal der vaderen geteld te worden.

Hoe het wezen moge, hier worden de geduchte oordeelen vertoond, welke de rechtvaardige Richter wil uitoefenen ontrent ontaerte kinderen, die hunne ouderen smaden en verachten. — Alleenlyk heb ik 'er nog by te voegen, dat 'er gesproken worde van *zwarte* dat is de *uiterste duisternis*. Eigenlyk

(n) Exod. 21: 17. Lev. 20: 9. Deut. 27: 16. Matth. 15: 4.

staet 'er, de oogappel der duisternis, dat is de grootste duisternis welke men zich verbeelden kan, en die nimmer door het aangenaem licht zal worden afgewisseld. Het vertoont ons, hoe de onheilen der gener die hunne ouden verfnaden; ten eenemaal onherstelbaar wezen zullen; even gelijk, voor iemand wiens oogappel verduisterd is, alle hoop om immer te zien, geheel is afgesneden.

21. Als eene erffenisse in 't eerste (o) verhaeftigt wort; so en sal haer laetste niet gesegent worden.

Deze Spreuk is vry duister. — Door eene *ervenis*, versta en denke men, of aen een eigenlyk gezegd ervdeel, het well iemand by versterf te beurt valt; of in het gemeen aen eene bezitting, welke iemand wettig toebehoort, en die als eene *ervenis* kan worden nagelaten. Maer de duisterheid ligt in het woord, het welk de Onzen door *verhaestigen* hebben overgezet; volgens deze vertaling hebben wy te denken aen eene *ervenis*, welke in de beginfelen verhaest wordt, eene *ervenis* welke haestig verkregen is door recht of onrecht; het zy dat iemand, door list en kunstenaryen, eene *ervenis* machtig wordt, het zy dat hy, langs andere verkeerde wegen, zekere bezittingen weet te verkrijgen.

Er is een klein verschil, omtrent het gemelde wortelwoord in de afschryften, het welk een aanmerkelyk onderscheid in den zin veroorzaekt. Sommigen lezen לָקַח met een ל, anderen לָקַח met een ק. — Het eerste woord, wordt by de Oosterlingen genomen in den zin van *vloeken*, verwenfchen, met vloeken beladen, Kap. 30: 11. Jef. 65: 20. en dan moeten wy ons eene *ervenis* voorstellen, welke in de *beginfelen* reeds by het aenvaerden *gevloekt* is, of eenen vloek op zich heeft. — Het andere woord לָקַח, het welk ook Zach. 11: 8. voorkomt, en door *walgen* vertaald is, wordt by de Oosterlingen van *gierigaerts* gebruikt. Men verbeelde zich dan eene *ervenis*, welke in de *beginfelen* door *gierigheid* verkregen is. In die luiging, in welke het wortelwoord

woord hier voorkomt, wordt het gebruikt van den smaad, welke ligt op den persoon, de handelwijs, en de bezitting van eenen gierigaart.

SALOMO schijnt het oog te hebben op eene ervenis of bezitting, welke in deszelfs bezinften walgelyk en met smaad overladen is, welke verdacht wordt van door onberaamelijke middelen, verborgen te wezen. Zulk eene ervenis zal in haar laatste niet gezegend worden, zondanig eene bezitting wordt van dien blaem nimmer ontheft; maer, hoe langer het bezit duurt, en hoe meer de zaak onderzocht wordt, hoe meer het onrecht kenbaar wordt: zulk eene bezitting wordt met den zegen van God, en de goedkeuring der menschen, niet vereerd, en ten laetsten gevloekt.

22. (p) En segt niet by u zelven, Ick sal het quaat my aengedaen, zoo drae het in mijn vermogen is, vergelden: wacht u van wreekzucht, draeg de beleedigen welke u worden aengeleiden geduldig: wacht op of strekt u uit tot den HEERE, klaeg den Allerhoogsten Richter uwen noot, geef uwe zaak in zijne handen over, en verlaat u geheel op zijnen bystant, ende hy sal u verlossen, uw onschuld openbaren, uwe tegenstanders bestraffen, en zelfs uwe vyanden beweegen om by u den vrede te zoeken.

23 (q) Tweederley weegsteen, een groote om in te slaen, en een kleine om uit te leveren is den HEERE een gruwel: de rechtvaertige God heeft eenen eeuwigen afkeer van zulke bedrieglyke kunstgrepen, en zal daer over bezoeking doen: ende de bedrieglicke weegschale en is gansch niet goet; maer zeer kwaed, daerdoor wordt God onteerd en den evenmensch benadeeld, verg. Kap. 17: 26.

Maer waerom spreekt SALOMO zoo dikwijls van bedriegeryen in den Koophandel? — Het kan zijn, dat dit eene hoofdzonde was onder Israël, gelijk het althans was in volgende tijden, Amos 8: 5. Mich. 6: 10, 11. Hof. 12: 8. —

(p) Deuter. 32: 35. Spreuck. 17: 13. ende 24: 29. Rom. 12: 17.
2 Thess. 5: 15. 1 Petr. 3: 9. (q) bov. vs. 10.

Anders is 'er misfchien eenig verband, tusfchen deze Spreuk en de voorgaende. Onder alle kwaden en mishandelingen, welke ons van onze naesten worden aengedaen, is ook het bedrog en het onrecht onder den fchijn des rechts. Nu is 'er onder de menfchen niets gerceder dan de waen, dat men iemand door welken men bedrogen is, wederom mag bedriegen en zoo het bedrog betaeld zetten. Hier tegen waerfchouwt SALOMO in deze beide Spreuken: leerende, dat God alle bedrog, in welk een geval ook, ten eenemael afkeure; en dat men, door bedrog verkort zijnde, het bedrog niet moet betaeld zetten, maer de zaak aen den HEER overlaten.

24. (r) De treden des mans, alle de byzondere daden, welke een wakker en verftandig man verricht, zijn van den HEERE: al zijne gangen zijn geheel afhanglyk van het beftuur des Almachtigen, Jer. 10: 23. (f) hoe fonde dan een menfche, een *verdeling*, in zich zelve zoo gering en kortzichtig, fijnen wegh verftaen, en een genoegzaam doorzicht hebben in het gene hy doen moet, of weten kunnen wat de uitflag van zijne handelingen wezen zal?

25. Het is een ftrick des menfchen, dat hy het heylige verflindt: ende na [*gedane*] geloften, onderfoeck te doen.

Deze Spreuk heeft vry wat opheldering noodig. — De duifterheid ligt in het Hebreuwsche woord, het welk de Onzen door *verflinden* hebben overgezet. Anderen vertalen het door *heet zijn*, van daer opbruifchen en uitbarften in hittigheid.

Door het *Heilige* verftae men zoodanig iets, het welk den HEER door eene gelovte geheilgd is. Dat *heilige te verflinden* en te verteeren, door het Gode te onthouden en tot een gemeen gebruik te befteeden, is een *ftrick des menfchen*, daerdoor berokkent hy zich zelve het verderv, verg. Lev. 27: 9, 10. Deut. 23: 21, en als hy, *gelovte gedaen hebbende*, om voor het toekomende iets aen God te geven, *onderzoek doet*, berouw heeft, naer uitvluchten zoekt, en iets

iets poogt aftedingen , om minder te geven dan hy beloofd heeft; dit is mede, in denzelfven zin, een strik des menschen.

Anderen nemen het wortelwoord, in den zin van uitspreken; en wel met een ontfloken of *heet* gemoed, in benauwdheid, onbedachtzaam eene gelovte te doen, en iets heilig te noemen; en dan wil SALOMO dit zeggen : „ Zulk een mensch brengt eenen strik over zich, en be- „ rokkent zich zelven het verderv, die in de benauwd- „ heid onbedachtzaam eene gelovte doet en iets heilig „ noemt, gelijk by voorbeeld JEPHTA, Richt. 9. maer die „ daer na berouw heeft, zijn woord inhaelt, of naer uit- „ vluchten zoekt, om op de gelovte te vitten.” — Op deze wijs kan 'er een voegzaam verband zijn met de voorige Spreuk; en geleerd worden dat Gods bestuur, ofschoon alle der menschen daden daarvan afhangen, hun geen regel zy: de mensch wordt tot zijnen plicht geroepen, en onbedachtzame handelingen, schoon onder de Godlyke toelating verricht, zijn hem evenwel tot eenen strik en tot zonde.

26. Een wijs Koningh, op den stoel van het Gericht gezeten, verftroyt, of *want* de godtloose en schuldigen, door hen openbaer te maken, en van de oprechten aftefcheiden: ende hy brengt het radt over hen, door hunne daden te onderzoeken.

De zinneprenten zijn ontleend van het *wannen*. — Oulings deelt men een rad over de schooven henen gaen, om 'er het koorn uit te persfen, Jef. 28: 27, 28. De laetste uitdrukking, *de Koning brengt het rad over de godlozen*, geeft derhalven te kennen, hy onderzoekt hunne daden zeer nauwkeurig. — Anders kan men het laetste opnemen als een gevolg van het eerste; zoodat de zin zy: dat zelve rad, het welk de Koning eerst tot dorfching en affcheiding der godlozen gebruikt had, zal hem naderhand tot een werktuig dienen om hen te verpletteren, Richt. 8: 7. 2 Sam. 12: 31.

Wet nu een wijs Vorst de godlozen, schoon zy onder de rechtvaardigen vermengd zijn, wel uit te wannen

en te straffen; hoe veel te meer zal de HEER, al zwijgt Hy voor eenigen tijd, over de ontheiliging van het heilige, wel weten de godlozen te wannen en te straffen, verg. Mal. 3: 17.

27. De ziele des menschen is een lampe des HEEREN: 's menschen redelyke Geest is een licht, het welk de HEER zelfs in hem ontflooken heeft, doorfoeckende alle de binnenkameren des buycks, alle de verborgene wooningen der gedachten, overleggingen, neigingen en begeerten: God heeft 'er een lamp hangen, voor zoo ver het geweten de plaats van God bekleedt. Al weet dan een snoode zondaer, het scherp onderzoek van eenen wijzen Koning te ontduiken; hy kan zich voor God niet verbergen, noch zelfs voor het licht van het geweten, het welk God zelfs in zijne ziel ontflooken heeft.

De *buik* beteekent in het algemeen, de holligheid van het menschelyk lichaam. — De ouden telden 'er driederlei. Het hoofd, vervuld met de harsenen, beschouwden zy als den zetel van het verstand en oordeel. De borst, alwaer het hart ligt, als de zitplaats van den wil. Den onderbuik, alwaer onder andere de nieren liggen, als den zetel der begeerlykheden. — *Alle de binnenkamers van den buik*, zijn derhalven, alle verborgene gedachten, overleggingen, voornemens, neigingen, lusten en begeerlykheden; welke, hoe bedekt ook voor alle stervelingen, door het geweten ontdekt worden.

28. Weldadigheyt in anderen wel te doen, ende waarheyt in het houden van zijn woord, bewaren den Koningh: deze twee deugden weeren alle kwaed van zijn perfoon, elk zal trachten hem te behouden en te verdedigen: ende door weldadigheyt ondersteunt hy sijnen throon. Deze deugd inzonderheid, is een grondsteun voor zijnen throon, daerdoor wordt dezelve bevestigd ook voor zijn nageslacht: daer in tegendeel harde en wreede handelingen, het gemoed der onderdanen van hem vervreemden, en den grond leggen tot eene geheele omkeering van zijn Rijk.

29. Der jongelingen cieraet, is hare kracht;
de

de heerlykheid van jongelingen, die tot burgerlyke eerambten, tot het Huwelyk, of tot het Krijgswezen verkozzen worden, ligt niet in toofels en andere nietigheden; maer in hunne kracht, in het aanleggen van de krachten hunner lichamen, en van de vermogens hunner zielen, om nuttig te zijn in den stand en in de posten tot welke zy geroepen worden; ende (r) der ouden heerlickheyt, is de grijzigheyt. De ouden, welker krachten versleten zijn, hebben ook eene heerlykheid, eenen afftralenden luister welke hen omgeeft, en van hun hoofd affschittert; bestaende in de grijzigheid, als een teeken dat zy hunne krachten, ten algemeenen nutte, verteerd hebben.

30. Gefwellen der wonde zijn in den boosen eene zuivering: mitsgaders (v) de slagen van het binnenste des buycks.

De gedachten over deze Spreuk zijn verschillende, naer mate men het onderwerp of de gezegdens bepaelt; schoon anders de zin van elke spreekwijs, door de meesten, op dezelve wijs genomen worde.

In het eerste lid, *zijn gezwollen der wonde*, uitwendige slagen, welke door roeden of andere werktuigen, tot kastijding en straffen worden toegebracht. — Hier by komen nog *slagen van het binnenste des buiks*. Uit het gene wy over vs. 27. hebben aangemerkt, ziet elk dat 'er slagen bedoeld worden, welke niet alleen het lichaam kwetsen, maer ook de ziel smertelyke aendoeningen veroorzaken.

Maer, wat is eene zuivering voor den boosen? — Zuivering is eene afveeging of afwrijving van het vuile, Lev. 6: 28. wordt het gebruikt van het zuiveren der koperen vaten. *Zuivering van den boosen* of tegen het kwaed, is derhalven een afveegend loog of zuiverend geneesmiddel, om het kwade wech te nemen.

Het een en ander wordt nu zoo te zamen gevoegd, of dat *de gezwollen der wonde, en de slagen van het binnenste des buiks*, het onderwerp uitmaken, waarvan gezegd wordt, dat *zy den boosen een zuivering zijn tegen zijn kwaed*: of dat *de*

(r) Spreuck. 16: 31. (v) Spreuck. 10: 13.

zuivering van 't booze het onderwerp zy, waarvan gezegd wordt dat dezelve, naer het oordeel van den boozen, zy, *als gezwollen der wonde en slagen van het binnenste des buiks*. — Volgens de eerste opvatting, is de zin deze: „ Slagen en diep- „ treffende kastijdingen zijn geschikte middelen, ter gene- „ zing van den boozen en de boosheid. Door straffen wordt „ de zonde beteugeld, en de zondaer tot staen gebracht.” Volgens de andere opvatting, wil SALOMO dit zeggen: „ De „ booze is zeer afkeerig van zulke middelen, welke dienen „ om hem van het kwaed af te brengen; omdat dezelve, „ beschouwd als geneesmiddelen, in zijn oordeel, veel er- „ ger en pijnlyker zijn dan de kwalen zelve.”

H E T XXI. K A P I T T E L.

1. **D**Es Konings herte, zijn redelyke geest, met alle zijne verborgene overleggingen en inwendige neigingen, is in de hand des **HEEREN**, en staet onder Gods wijze bestuuring en machtigen invloed. Even [*als*] waterbekken in de hand van eenen akkerman of hovenier zijn, om dezelve, door het graven van slooten of greppels, naer zijn land te leiden of van het zelve afte-liciden, zoo als de gelegenheid en zijne belangen het vorderen; zoo werkt ook de onzichtbare hand van den wijzen Albestuurder op het hart niet alleen van elk der menschen, maer zelfs van eenen Koning, die anders van de menschen geheel onafhangelijk is: hy neygt het tot al dat hy wil, zoodat de **HEER**, door zijnen Oppermachtigen invloed, hem, zonder benadeeling van zijne vryheid, doet denken, willen en handelen, zoo als het zijn Godlyke Raed goedvindt.

2. De mensch is, wegens zijne dwaze en bedorvene eigenlievde, een zeer partijdig Richter over zich zelve. (*a*) Alle wegh des menschen is recht in sijne oogten: hy vleit en bedriegt zich zeer ligt, met een

gun-

gunstig gevoelen van zich zelve en zijne daden; hoe zondig en verkeerd zijne daden ook wezen mogen, zy zijn menigmaal uitstekend goed in zijne verbeelding: maar de **HEERE** weegt de herten der menschen, en de beginfelen uit welke hunne daden voortvloeijen; de **HEER** kent dezelve zoo juist en nauwkeurig, als iemand de zwaarte der zaken, welke hy op eene schaal weegt, tot het minste toe kennen kan.

3. (b) Gerechtigheyt, ende recht te doen, zich betamelyk te gedragen omtrent God en menschen, wanneer het uit rechte beginfelen voortkomt, is by den **HEERE** uytgeleefener dan offer, en aengener dan alle uiterlyke vertooningen van Godsdienstigheid, in welke het hart geen deel heeft.

4. Hoogheyt der oogen, een trotsch opslag der oogen, gepaerd met eene hovaerdige houding, ende trotfigheyt des herten, uit welke die hovaerdige houdingen voortkomen, [ende] de ploeginge der godtloosen, zijn sonde.

De twee eerste uitdrukkingen zijn duidelyk genoeg. *Hoogheid der oogen en trotschheid des harten*, is eene beschrijving van uitwendigen en inwendigen hoogmoed. Deze verachtelyke ondeugd openbaert zich doorgaends, in het uitzicht en een trotsch opslag der oogen, waertoe men ook de hoogmoedige gebaerden most betrekkelyk maken. — Maer, wat hebben wy daerby door de *ploeging der godlozen* te verstaen? Men zou deze uitdrukking kunnen beschouwen, als eene omschrijving van alle de lastige vermoeijingen, welke de godlozen, door hoogmoed en eerezucht aengedreven, by de hand nemen, om hunnen staet te verheffen en hunne oogmerken te bereiken; zoodat zy het gene zy bejagen, meerendeels als door ploegen, zeer zuur halen moeten. Anderen evenwel, vertalen het grondwoord *ploeging* overgezet, door de *lamp*, *het licht der godlozen*, gelijk het zoo ook genomen wordt, 1 Kon. 11: 36. en 15: 4. 2 Kon. 8: 19. 2 Chron. 21: 7. in alle welke plaetsen wy, by Kap. 20: 20. gezien hebben dat het de nakomelingschap beteekent: en dan

(b) 1 Sam. 15: 22. Psalm 50: 8, 14. Jes. 1: 11, 16. Hof. 6: 6.

zal SALOMO, door *de lamp* of *het licht der godlozen*, het toppunt van hun ingebeeld geluk verstaen, den schitterenden glans van hunne grootheid, waertoe zy het somtijds, door hunne hoogmoedige maetregelen, in dit leven biengen. Dit zinneprent ontmoeten wy meermalen, Job 18: 6. 29: 3. Spreuk. 20: 20.

Van het een en ander nu, zegt SALOMO, *zy zijn zonde*. — De benaming door *zonde* vertaald, komt van een wortelwoord, het welk eigenlyk zegt glibberig te zijn, te struikelen, te vallen; en hier uit is de beteekenis van *zonde* of afval voortgevloeid. — Deze oorspronglyke beteekenis moeten wy hier behouden, en het verstaen van den rampzaligen *val* der godlozen; want, wanneer zy; door hunne eerezucht en hoogmoed, tot het toppunt van ingebeeld geluk schijnen verheven te zijn, wankelen zy ten verderve, en vallen niet alleen in overtredingen, welke de Godlyke wraek uittarten, maer zinken ook neder in het verderv en den ondergang, verg. Kap. 18: 12.

Het is derhalven, als of de Spreukschrijver zeide: „eene hovaerdige houding, een trotsch en opgeblazen hart, ja het ingebeeld geluk der godlozen, zijn hun val, en doen hen menigwerv, op het alleronverwachtst, in een onherstelbaer verderv nederstorten.”

5. (c) De gedachten des vlijtigen zijn alleen tot overschot; voorzichtige maetregelen en welbekookte ontwerpen, gepaerd met eene onvermoeide naerftigheid, zijn de geschikte middelen om, onder den Godlyken zegen, tot een welvarend bestaan in de waereld te komen. Langs dezen weg, kan men tot eene genoeglyke overwinst komen, en tot zulke bezittingen, van welke men een onbekrompen leven genieten kan: maer de gedachten een yeders die haestigh is, die een heerschende begeerte heeft, om schielyk rijk te worden, en zijne zaken onbedachtzaam aenlegt, banen den weg alleen tot gebreck en armoede.

6. Maer nog verdervelyker is de handelwijs van zulken,

ken, die de goederen dezes levens zoeken langs ongeoorloovde wegen. (d) Te arbeyden om schatten met eene valsche tonge, en zich zoo zeer door geldzucht te laten beheerschen, dat men geene zwarigheid make, de toevlucht te nemen tot eerlooze en ondeugende middelen, zulk eene handelwijs is eene voortgedrevene ydelheyt, en als het doen der gener, die den doot soecken.

Het onbestendige van zulke kwalyk verkregene rijkdommen, vergelykt SALOMO by de *ydelheid*, dat is by alles wat ligt, vluchtig en ras verdwijnende is, gelijk rook damp en kaf, het welk dan vooral verdwijnt, wanneer het door den wind wordt *voorgedreven*. Zulke rijkdommen, behelzen niet alleen geen wezenlyk goed voor de ziel, maer zy zijn ook niet duurzaam en verdwijnen zeer spoedig; God blaest in zulke rijkdommen, en heeft verscheidene wegen in zijne aanbiddelyke Voorzienigheid, langs welke zy onverwacht en schieelyk verteeren, verg. Kap. 20: 21. — Het doen van zulke hebzuchtige menschen, is gelijs aen dat der zoodanigen *die den dood zoeken*, naedien zy zulke wegen inslaen, welke regelrecht naer den doot en het verderven henen leiden.

7. De *verwoesting* der godtloosen, alle geweldige middelen welke zy by de hand nemen, om zich te verrijken, en die zy doordrijven, ter verwoesting van den welvaart hunner medemenschen; deze verwoesting *salfe doorsnijden*; zy smeeden als het ware het zwaerd tot hun eigen ondergang, naedien zy de verdervelyke gevolgen van hun wangedrag vroeg of laet ondervinden zullen, om datse weygeren recht te doen, Godlyke en menschelyke wetten vertrappen, en met hardnekkige verstaanding de regelen van billykheid verwerpen.

8. De wegh des menschen is gantsch verkeert, ende vreemt: maer het werck des suyveren, is recht.

Anders zou men het vertalen kunnen: *verkeerd*, ten

(d) Spr. 10: 2, 4. ende 13, 11.

XII. DEEL.

aenzien van zijnen *weg*, is de man die beladen is; maer de zuivere, ten aenzien van zijn *werk*, is recht.

Een man, die met een last van schulden beladen is. De leenspreuk is genomen van een lastdier, het welk, met eenen al te zwaren last beladen, daerdoor onbekwaem is om recht te gaen; maer geduurig struikelt, wankelt en waggelt, tot dat het ten laetsten nederstort. — Zoo gaet het met elk, die zich aan de godloosheid verpandt, en daerdoor als met eenen last van schulden beladen is; zulk een is verkeerd in alle zijne wegen, hy gaet van kwaed tot erger, en maekt door den tijd alle banden los.

Maer, geheel anders is het gelegen met den zuiveren, met den deugdzamen, die rein is van doorbrekende overtredingen: hy is ten aenzien van zijn *werk*, *recht*, hy bemint de ware deugd, het is hem blijdschap recht te doen, een vyand zijnde van streken, listen en bedriegeryen, houdt hy den Koninglyken weg.

9. (e) 't Is beter te woonen op eenen hoeck des platten dacks van een Oostersch huis, schoon men aldaer aan alle de ongemakken van de lucht bloot gesteld, en van alle gerieflykheden der zamenwooning verstoken is, dan met eene kijfachtige huysvrouw, welke den ganschen dag niets anders doet dan twisten en razen, te zamen te woonen, ende dat [*in*] een huys van geselschap, daer men alle gemak, genoegens, en gerieflykheden van het gezellig leven anderszins genieten kan.

10. De ziele des godtloofen begeert het quaet: hy kan niet rusten, voor dat hy zijne ondeugende ontwerpen volvoerd heeft; hy laet zich noch door vriend, noch door vyand, terug houden, zelfs *zijn* naefte, zijn beste vriend, en krijgt geene genade in *zijn* oogen, dat hy hem verschoonen zoude, of zijne vertoogen gehoor geven, om van zijne godloze ontwerpen af te zien.

11. (f) Als men den spotter straft, wort de
flech-

(e) Spreuck. 21: 19. ende 25: 24. ende 27: 15.
19. 25.

(f) Spreuck.

flechte wijs: ende als men den wijsen onderricht, neemt hy wetenschap aen.

Gemeenlyk vat men deze Spreuk zoo op, als of SALOMO, in het eerste lid, van tweederlei voorwerpen spreken zoude; zoodat de *flechte* van den *spotter* onderscheiden, en de zin deze wezen zoude: „Als men den *spotter* „straft, zoo zullen evenwel, offchoon men met hem „niets vordere, de flechten, de eenvoudigen die door „hem verleid zijn, verstandige aanmerkingen maken en „zich beter aanstellen.” Maer de *spotter* en de *flechte*, is onzes erachtens dezelve persoon, even als Kap. 1: 22. en een *spotter*, welke gedachten hy van zijn verstand voeden moge, is in de daed niet anders dan een *flechte*, een *flecht*-hoofd, een dwaes. — Men verstaë door den *spotter*, eenen onbeschaemden en verharden zondaer, die alle vermaningen veracht, die met deugd en Godsdienst den spot drijft. Wil men zulk eenen verbeteren, de gewoone middelen van zedelyke vermaningen zullen niets uitwerken, 'er moeten sterkere middelen worden aangewend. *Als men den spotter straft* met slagen, en met gevoelige redenen overtuigt, dan zal zulk een *flecht*hoofd wijs worden, immers in zoo ver, dat hy zich in het vervolg voor schade en schande leere wachten.

Maer, geheel anders moet men te werk gaen, in het verbeteren van de verkeerdheden der wijsen. *Als men den wijsen onderricht, neemt hy wetenschap aen.* Voor hem, die reeds de beginselen der ware wijsheid deelachtig is, is het in geval van vergripping genoeg, dat hy door klare en overtuigende vermaningen onderricht worde; dit zal hem opwekken om het verkeerde, het welk hem aangewezen wordt, gereedelyk te verbeteren.

12. De rechtveerdige lett verstandelick op des godtloosen huys; als [*Godt*] de godtloose in 't quade stort.

Het woord *God* behoort hier niet te worden ingelascht. De Spreuk kan ook op deze wijs vertaeld worden: *Het huis des godlozen maakt den rechtvaerdigen verstandig, wanneer*

het den godlozen in het kwaed stort. — Wy moeten ons hier het huis van eenen godlozen voorstellen, in deszelfs luister en bloei, zoo als het tot het toppunt van voorfpoed verheven is; zoodat het den rechtvaardigen, in zijne vernederde omftandigheden, menigmael stof geeft tot kwelling en murmureering. Zulk een bloejend huis van eenen godlozen, kan den rechtvaardigen tot onderwijzing dienen, wanneer het in het kwaed valt.

Welken fchijnbaren bloei en luister het ook vertoene, het helt naer den ondergang, en zal vroeg of laet, door het overwicht der godloosheid van den inwooner, inftorten, en den godlozen in het verderv doen nederzinken. Dan dient zulk een huis tot onderwijs van den rechtvaardigen; dan kan hy leeren, hoe bedrieglyk de aerdſche voorfpoed zy, en welk een onderscheid 'er zy tusſchen hem, die God dient, en die Hem niet dient.

13. Die ſijn oore ſtopt voor het geſchrey des armen, en zich gedraegt als of hy doof ware voor zijne klachten; die ſal oock ter zijner tijd, uit zijne ellende en benauwdheid, tot God en menſchen roepen, ende volgens de wet der wedervergelding, niet verhoort worden.

14. (g) Eene gifte in 't verborgen gegeven, welke men eenen vergramden op eene bedekte wijs doet toekomen, zonder dat 'er anderen van weten, houdt den toorn onder, en werkt menigmalen uit dat de gramſchap bedare: ende een geſchenck, het welk iemand, op eene heimelyke wijs, als in den ſchoot geworpen wordt, heeft dikwijls het vermogen, om de ſtercke grimmigheyt te ſtillen.

15. 't Is den rechtveerdigen eene blijſchap, eene zeer aengename bezigheid, recht te doen, en zijnen plicht te betrachten, zoo omtrent God als omtrent zich ſelven en zijnen evenmenſch: maer voor den werckers der ongerechtigheyt, die van de zonde hun
hoofd.

dooffwerk maken, is het doen van recht tot eene ver-
fchrickinge, zy beschouwen het gedrag van eenen recht-
vaerdigen, als eene akelige en naergeestige bezigheid.

16. Een mensche, wie hy ook wezen moge, die
van den wegh des verstants afdwaelt, en Gods ge-
boden in vergetelheid stelt; sal in de gemeynte der
dooden rusten, en in het gezelschap der rampzalige
geesten verkeeren.

17. Die waereldsche blijfchap lief heeft, en zijn
hoogste goed stelt in de zinnelyke vermaken, die sal ge-
breck lijden en tot armoede vervallen: die wijn, en-
de olie lief heeft, die twee voorname hoofdzaken
welke tot een vreugdefeest der Oosterlingen behooren,
alwaer men gewoon was rijkelyk wijn te drinken, en zich
met kostbare olie te zalven; met één woord, die een liev-
hebber is van weelde en overdaed, en sal niet rijk
worden, maer, door zijne dagelyksche verkwistingen,
tot den bedelzak vervallen.

18. (h) De godtloose, die in allerlei zonden losban-
dig henen leeft, is menigmael een rantsoen voor de
rechtveerdige, in zoo ver als de eerste gestraft wordt;
terwijl de andere vry gaet; ende in denzelven zin is de
trouwloose, die bedrieglyk handelt omtrent God en
menschen, zeer dikwijls een rantsoen voor de oprech-
te, die God in waerheid vreest, en eerlyk is in alle
zijne handelingen.

19. (i) 't Is beter te woonen in een woest lant,
of in een land der woestijne, daer men van de verkee-
ring der menschen is uitgesloten, daer de meeste dingen
ontbreken welke het leven veraengenamen, en daer men
zelvs aen de woede van het wild gedierte is bloot gesteld;
dan by een seer kiffachtige, ende toornige huys-
vrouw, die allerlei schijnbare aanleidingen aengrijpt
om twist te maken, in een prachtig huis te woonen, daer
overvloed is van alles.

20. In des wijfen wooninge is een gewenschte

(h) Spr. 11: 8. (i) bov. vs. 9. ond. 25: 24.

fchat, een overvloedige voorraad niet alleen van het noodige; maer ook van het aengename en verkwikkelyke, tot gebruik van hem en zijne huisgenooten, ende zelfs vindt men 'er olie tot zalving, met alles wat tot verkwikking dienen kan. Zulk een wijze past op zijne zaken, hy is yverig in zijn beroep, en Gods zegen openbaert zich in zijne woning: maer een sot mensche, die wellustig leeft en de weelde tot zijn vermaak stelt, verflindt fulcks, zijne luiheid, zorgeloosheid en overdaed, brengt hem tot armoede.

21. Die rechtveerdigheyt, ende weldadigheyt najaegt, en zich beyvert, zoo om elk het zijne te geven, als om de nooddriftigen te ondersteunen, sal 't genoeglykst en gelukkigst leven leiden, hy zal rechtveerdigheyt by zijne medemenschen ontmoeten, ende zich beveiligen tegen verongelijkingen; zelfs zal hy eere vinden, hy zal van de menschen geacht en geëerd worden.

22. De ware wijsheid is van uitnemend nut, ook in de Krijgskunde. De wijze en heldhaftige Krijgsman, die God in waerheid vreest, beklimt der geweldigen stad, en noodzaekt de belegerden, hoe zeer zy zich ook verschanst hebben, tot de overgave; ende hy werpt de sterckte hares vertrouwens neder, hy verwoest de sterckte, welke de belegerden zich verbeelden onverwinbaer te wezen.

Men zou deze Spreuk, in het algemeen, zoo kunnen opvatten, dat deszelvs bedoeling zy, het belang en den invloed der wijsheid te vertoonen, in alle gevallen des levens; zoodat het vermeesteren van eene sterke stad hier als een voorbeeld inkome. Trouwens, in zeer veele gevallen ziet men, dat schrander overleg, wijs beleid, en bedaepte te werk stelling van gepaste middelen, de overhand hebben, boven het onbedachtzaam gebruik van groote kracht en onberedeneerd geweld.

23. (k) Die sijnen mont, ende vooral sijne tonge

ge bewaert, waardoor de spraek gevormd wordt, en de redenen ten monde uitgaen; iemand die op zijne woorden let, en bedachtzaam is in zijn spreken, bewaert sijne ziele van benaeuwtheden, hy beveiliget zich voor alle zulke ongelegenheden en angsten, als het onbedachtzaam spreken duizendmalen ten gevolge heeft.

24. Die een hoovaerdigh poccher is, en dermate vervuld is met opgeblazene gevoelens van zich zelven, dat hy op eene onverdraeglyke wijs snoeve, sijn naem is spotter; hy betoont dat hy een verhard zondaer is, en zal nergens voor staen. Van zulk eenen heeft men grooten overlast te vreezen; hy gaet met hoovaerdige verbolgenheyt te wercke, wanneer hy iets door wil drijven, of tegen eenen anderen iets opvat, is hy ontembaer en onverzettelyk.

25. De begeerte des luyaerts sal hem dooden, op de eene of andere wijs ter dood brengen: 'want sijne handen weygeren uit luiheid te wercken, en daerom zal hy, het gene hy begeert, door ongeoorloovde middelen zoeken, en langs zulke wegen bejagen, welke hem leiden tot eenen ontijdigen dood.

26. Den gantschen dagh brengt hy door met ydele wenschen, met gapen en geeuwen, onophoudelyk begeert hy begeerlicke dingen: zonder te willen werken pijnigt hy zijne ziel geduurig; en terwijl hy niets verkrijgen kan, veroorzaekt hy zich niet anders dan kwelling en verdriet: maer (l) de rechtveerdige, die niet wil leven op het zweet van eenen anderen, maer in een eerlyk beroep, onder inwachting van den Godlyken zegen, yverig bezig is, sal in tegendeel geven en mededeelen, tot verkwikking van anderen, ende niet inhouden, hy blijft geven omdat zijn voorraad niet verminderd wordt.

27. (m) Het offer en de gansche Godsdienst der godtloosen, die zorgeloos berusten in uitwendige plechtig-

(l) Pf. 37: 26. (m) Spreuck. 15: 8. Jes. 1: 13. Jer. 6: 20. Amos 5: 21.

heden, zonder verbetering van hart en wandel, is een grouwel en een walg in Gods oogen, die altoos naer waarheid zien: hoe veel te meer als fy 't offer met een schandelick voornemen brengen, en zich van eene Godsdienstige vertooning bedienen, om hunne grouwzame oogmerken te verbergen, en tot eenen dekmantel van heimelyke boosheid?

28. (n) Een leugenachtigh getuyge sal vergaen, en Gods rechtvaardige wraek vroeg of laet onder vinden: ende een man die hoort, die de zaken nauwkeurig onderzoekt, en niets getuigt dan het gene hy gehoord of gezien heeft, sal spreken tot overwinningsge, de waarheid zal door zijn getuigenis zegepralen, hy zal alomme geloofd worden, en zijne achting behouden zoo lang hy leeft.

29. Een godtloos man sterckt sich in zijn aengesichte: een overgegeven zondaer legt zich daerop toe, om tot zulken trap van onbeschaemdheid te komen, dat hy, zonder verbleeken of verblozen, zijne grouwzame ontwerpen stoutelyk doorzette: maer de oprechte, die maect sijnen wegh vast.

Sommige affchriyten, hebben in het laetste lid eene andere lezing, welke slechts in ééne letter verschilt, zoodat de vertaling zy: *de oprechte verstaet zijnen weg*; en dan wil SALOMO zeggen: „ De oprechte, die een ootmoedig „ en gezeggelyk bestaen heeft, hoort met goedwilligheid „ naer de bestraffing, om zijnen weg te verstaen, om te „ weten waer hy schuld heeft, en zijnen weg te verbeteren.” — Behoudt men onze lezing, dan is de zin deze: „ De oprechte hoort naer de vermaningen, om „ zijnen weg daer naer in te richten, en dusdoende zijne „ gangen al vaster en vaster te maken, in de sporen „ des HEEREN.”

30. Daer en is geene wijfheyt, nochte daer en is geen verstant, nochte daer en is geen raet tegen den HEERE. Het is onbedachtzaam en vrucht-

18.

reloos iets te doen of te drijven, het welk men niet weet of het Gode welbehaeglyk zy. Al onderneemt men iets, met die behendigheid en door die middelen, welke de natuurlyke *wijsheid* aan de hand geeft, met dat *verstand* en dat doorzicht, het welk men door eene langduurige ondervinding verkregen heeft, met *raad* en met een *wel* bekooft overleg, en na de gezetste raedpleging met anderen; de onderneming zal verydeld worden, wanneer het Gode niet behaegt dezelve voorspoedig te maken: want, by den hoogen Bestierder aller dingen, is wijsheid, verstand en raad, in eenen trap van oneindige volmaektheid, waardoor Hy alle raedslagen der menschen verydelen kan.

31. Ook kan de grootste kracht, zonder den HEER, zoo min als het beste overleg, eenig voordeel aanbrengen. (o) Het peert wort bereydt tegen den dagh des strijts: maer de overwinninge is des HEEREN. Laet een heir van paerden, wagenen, ruiters, en ander krijgsvolk, wel gewapend, vol vuur en moed, ten dage van den strijd in slagorde gesteld worden, om den vyand te beoorlogen; laet men alle mogelyke voordeelen aan zijne zijde hebben; laet de verwachting nog zoo vleijende wezen: zonder den Godlyken zegen, zal de overwinning niet behaald worden; door duizend onverwachte tuschenkomsten, zelfs door de kleinste dingen, kan de strijdkans verkeeren: dus komt aan God, die dit alles in zijne hand heeft, de eer der overwinninge toe.

H E T XXII. K A P I T T E L.

1. (a) **D**E goede naam is uytgelesener, dan groote rijkdom; wat baet het iemand op één gestapelde sehatten te bezitten, zo hy in een kwaed gerucht is, en het voorwerp der verachting van zijne medemenschen; de goede gunste, de algemeene

(o) Ps. 33: 17. (a) Pred. 7: 1.

hoogachting en toegenegenheid, vooral by weldenkende en godvruchtige lieden, is aengener dan filver, ende dan gout

2. (b) Rijke, ende arme, ontmoeten malkanderen: zy zijn, om wijze redenen, in de waereld onder een gemengd: de HEERE heeftse alle gemaect, het hangt alleen van Gods bestiering af, dat de eene meerder, de andere minder, aendeel hebbe aen de tijdelijke goederen.

3. (c) Een kloeckfinnigh mensche, die door eene langduurige ondervinding, een behoorlyk doorzicht van zaken verkregen heeft, siet het nakend quaet en de dreigende onheilen naderen, ende verbergt sich in eene plaats van veiligheid; hy neemt de toevlucht tot den naem des HEEREN die een sterke toren is: maer de slechte, de onbedachtzame lieden, gaen henen door, zy wandelen op hunnen weg zorgeloos voort, ende worden gestraffet, terwijl de kloekzinnigen het onheil ontvlieden.

4. De loon der nederigheyt, met welke God dezelve gewoon is gunstig te vergelden, vooral, wanneer dezelve gepaerd gaet [met] de vreese des HEEREN, is rijkdom, ende eere, ende een vergevoegd leven.

5. Doornen van allerlei treffende onheilen, [ende] stricken van allerlei gevaren, zijn in den wegh des verkeerden: die verkeerde wegen van bedrog en onrecht inslaet, is aen allerlei rampen en gevaren bloot gesteld. Een bedachtzaam mensch, die sijn ziele bewaert, en bezorgd is voor sijn wezenlyk welzijn, sal hem verre van die maken, die op slinksche paden wandelen, om geen deelgenoot te worden van hunne rampen, en zich niet te wikkelen in hunne gevaerlyke aenslagen.

6. Leert den jongen de eerste beginselen van deugd en Godsvrucht, nae den eysch sijns wegs:

rae

nae gelang van zijne vatbaerheid en ontlukende vermogens, de goede indrukken welke hy in zijne jeugd ontvangen heeft, zullen eenen gezegenden invloed hebben op zijn gedrag in meer gevorderde jaren: zelfs als hy oock oudt sal geworden zijn, en sal hy daer van niet afwijcken, maer bestendig uwe lessen tot eene regel zijner handelingen stellen.

Nae den eisch zijnes wegs. Eigenlyk staet 'er, in den mond van zijnen weg, dat is, by den ingang van zijnen leevtijd, in zijne tedere jaren. SALOMO wil derhalven, het vroegtijdig onderwijs der jeugd, in de tederste jaren aenprijzen.

7. Het gebeurt zeer dikwijls, dat rijke lieden hun vermogen misbruiken, om de armen te overheerschen. De rijke heerscht menigmael, met geweld en onderdrukking, over de arme: ende die uit gebrek, van eenen rijken ontleent, is doorgaends des leeners knecht, en verplicht zich aen zijnen wil te onderwerpen.

8. (d) Die onrecht zaeyt, en zich door onderdrukking en verongelijking van anderen zoekt te verrijken, sal moeyte maeyen: het verdriet en het nadeel, het welk hy anderen heeft aengedaen, zal hem, in den weg van Gods Voorzienigheid, rechtvaardig vergolden worden, ende de roede sijner verbolgenheyt sal een eynde nemen, de macht welke hy misbruikt om anderen te onderdrukken, zal hem benomen worden.

9. (e) Die goet van ooge is, en de ellende der nooddruftigen met oogen van medelijden beschouwt, die sal door den Vader der barmhartigheid blijkbaer gesegent worden: want hy heeft van sijn broot den armen gegeven, en God wil de werken der liefde gunstig beloonen.

10. Drijft den spotter, die God niet vreest noch menschen ontziet, en met alle vermaningen den spot drijft, uyt uw gezelschap, houdt met den zulken geene verkeerung, ende de kijvagie sal wechgaen; de twis-

(d) Job 4: 8. HoL. 1c: 13. (e) 2 Cor. 9: 6

ten zullen een einde nemen, ende het gefchil met de fchande, en de fmadelyke woorden, met welke dergelyk flag van lieden gewoon is anderen te bejegenen, fal ophouden.

11. (*f*) Die de reynigheyt des herten lief heeft, oprecht en ongeveinsd is in zijnen wandel, en wiens lippen aengenaem zijn, door gepaste en bevallige redenen, diens vriend is de Koningh, zulk een mensch zal de gunst erlangen van Vorften en aenzienlyke mannen.

12. De oogen des HEEREN bewaren de wetenfchap, het wakend oog van Gods Voorzienigheid, beveiligt zulke menfchen, die wetenfchap bezitten en zich verftandig gedragen: maer de faken der trouwloofen fal hy omkeeren, God zal de woorden, de raedflagen voornemens en ondernemingen, van zulken die lui en onbedachtzaam zijn, verydelen en te leur ftellen.

13. (*g*) De luyaert is bang voor de allermifte moeite, hy wendt allerlei ongegronde zwarigheden voor, om zich van den arbeid te onttrekken: hy feyt by voorbeeld, Daer is een leeuw buyten: ick mocht op 't midden der ftraten gedoodt worden.

14. (*h*) De mont der vreemder vrouwen is eene diepe gracht, hare verleidende redenen, ftorten den genen die 'er het oor aen leenen, in eenen poel van ellenden: op welcken de HEERE vergramt is, fal daer in vallen, God zal den zoodanigen, die hem door een voorig wangedrag meer dan gemeen vertoornd heeft, zijne wederhoudende genade onttrekken, en toelaten dat hy, door de verleiding eener hoere of overspelige vrouw, zich zelve geheel in het verderv nederftorte.

15. (*i*) De dwaefheyt met allerlei verkeerde geneigheden, is in 't herte des jongen gebonden, en daerin als het ware geworteld: de roede der tucht fal-

(*f*) Pf. 101: 6. (*g*) Spreuck. 26: 13. (*h*) Spr. 2: 16. ende 5: 3. ende 7: 5. ende 23: 27. (*i*) Spreuck. 13: 24. ende 19: 13. ende 23: 14. ende 29: 15, 17.

laſſe verre van hem wechdoen, en is recht geſchikt om hem van het opvolgen zijner drivten af te ſchrikken, en terug te houden.

16. (k) Die den armen, door liſt of geweld, verdruckt om het ſijne te vermeerderen; [ende] den rijken geeft, en zijne goederen uitdeelt aen zulken die het niet noodig hebben; [komt] ſekerlick tot gebreck.

Met vs. 17. begint eene aeneengeſchakelde redeneering, welke vervolgd wordt tot het einde van Kop. 24.

Vs. 17-21. wordt het recht gebruik der voorige Spreuken aengewezen. Daerop volgen meer byzondere vermaningen, A. om de armen niet te verongelyken, vs. 22, 23. B. om ware vrienden te kiezen, vs. 24, 25. C. om niet ligtvaardig borg te worden, vs. 26, 27. D. om geene nieuwigheden in te voeren, vs. 28. E. om vlijtig en naerſtig te wezen, vs. 29.

17. Neygt uwe oore, wie gy ook wezen moogt, ende hoort, met aendacht en belangneming, de woorden der wiſſen: ende ſtelt uw herte tot mijne wetenſchap, paſt mijne leſſen toe op uw gemoed en wandel.

18. Want het is lieflick, en het zal u een inwendig genoegen verſchaffen, als gy die in uw binnenſte bewaert, mijne leſſen geduurig nadenkt, en u mijne vermaningen geſtadig herinnert: ſy ſullen t'ſamen op uwe lippen gepaſt worden, gy zult 'er ook een nuttig gebruik van weten te maken, om anderen te onderwijzen en te vermanen.

19. Op dat uw vertrouwen op den HEERE zy, die altoos machtig en gewillig is, om ons uit alle nooden te verloſſen, en alle onze belangen te bevorderen;

(k) Spreuck. 14: 31. ende 17: 5.

maeck' ick u [*die*] lesfen en vermaningen heden bekend, gy oock [*maeckte bekend*] aen anderen.

20. Hebbe ick u niet heerlicke dingen, *Vorstelykheden*, zaken van het hoogfte aenbelang, gefchreven van allerley raet, ende wetenfchap, om daernaew uw gedrag, in allerlei byzondere gevallen, en onderscheidene omftandigheden, in te richten?

21. Om u bekend te maken de fekerheyt van de redenen der waerheyt, en op welke goede gronden mijne vermaningen gevestigd zijn; op dat gy redenen der waerheyt antwoorden mocht, en onderwijs mededeelen aen den genen, die tot u fenden, om u onderwijs te vragen.

22. (*l*) En berooft den armen niet door list of geweld, om dat hy arm is, en buiten ftaet om zich tegen uwe overheerfching te verzetten: ende (*m*) en verbrijfelt den elendigen niet, door onderdrukking en verongelijkingen, in de poorte, daer het gericht gehouden wordt.

23. (*n*) Want de HEERE, die het onrecht niet dulden kan, fal hare twijfsake twiften en hun recht handhaven, ende hy fal den genen, diefe berooven en door onrecht onderdrukken, de ziele rooven en het leven benemen.

24. En vergefelfchapt u niet met eenen grammoedigen, die haestig is tot toorn, en niet in ftaet om zijne drivten te beteugelen: ende en gaet niet om houd geene verkeerfing met een feer grimmigh man:

25. Op dat gy fijne paden niet en leert, zijn voorbeeld niet naevolgt, ende een ftrick over uwe ziele haelt, of uw leven in gevaer brengt.

26. (*o*) En weeft niet onder de gene, die in de hant klappen, onder de gene, die voor fchulden

(*l*) Zach. 7: 10. (*m*) Exod. 23: 6. Job 31: 13. Pf. 82: 3, 4.
(*n*) Exod. 22: 22, 23. Pfalm 10: 18. (*o*) Spreuck. 6: 1. ende 11: 15.

den van anderen borge zijn, en op zich nemen om dezelve te betalen. Wacht u van zulke lieden en van hun gezelschap, die onbedachtzaam borge worden. De schuldeischer zou de volle betaling van u vorderen.

27. So gy niet en hadt om te betalen, hy zal u onmededogende behandelen; (p) waerom soude men uw bedde van onder u wechnemen; en u van die noodwendigheden berooven, welke gy niet ontbeeren kunt?

28. Wees vergenoegd met uwe eigene bezittingen. (q) En fet de oude pale niet te rugge, die uwe vaderen gemaect hebben, om de grenscheidingen van elks landeryen aen te wijzen.

Voor het naest evenwel zou ik denken, dat hier geogd worde op het invoeren van nieuwe nieuwigheden, en het affchaffen van oude en loffelyke gebruiken, welke van eene verouderlyke herkomst zijn; wanneer zulks geschiedt zonder zeer gewichtige redenen.

29. Hebt gy eenen man gezien, die veerdigh en yverig in sijn werck is, die zijne zaken met een schrander beleid gelukkig voortzet? hy sal, al verkeert hy nu nog in eenen armen en nedrigen toestand, in eer en aenzien verheven, en zelfs voor het aengesicht der Koningen gestelt worden, om, in den dienst der Vorsten, gewichtige posten te bekleeden: voor het aengesicht der ongeachte lieden en sal hy niet gestelt worden, noch in zijnen nedrigen toestand blijven.

(p) Spreuck. 20: 16. (q) Deut. 19: 14. ende 27: 17. Spreuck. 23: 10.

H E T XXIII. K A P I T T E L.

Het voorige Kapittel, eindigt met eene beschrijving der hoedanigheden van zulken, die tot eer en aenzien dienen verheven te worden. Dit Kap. 23. begint met eene waerschouwing aen zulken, die tot een hoogen rang verheven zijn, om zich voorzichtig te gedragen, vs. 1-3. Hierop volgt eene vermaning tegen de begeerlykheid, vs. 4, 5. vervolgens wordt de valsche vriendelykheid ten toon gesteld, vs. 6-8. als mede de ongepastheid in het spreken, vs. 9. het onderdrukken der weerloozen, vs. 10, 11. Wijders wordt het onderwijs der jeugd aengeprezen, vs. 12-16. en de nijdigheid veroordeeld, vs. 17, 18. daarop volgen verscheidene nuttige lesfen, vs. 19-28.

1. **A**Ls gy aengeseten sult zijn om met een Heerscher, eenen grooten heer, eenen man van rang en vermogen, te eten; en eene tafel van allerlei gerechten en keurlyke spijsen voor u hebt; so sult gy scherpelick letten op den genen die als gastheer voor uw aengesichte is, om niets onbetamelyks te doen, en vooral, om u niet, door overdaed en gulzigheid, in spijs en drank te buiten te gaen.

2. Ende set als het ware een mes aen uwe keel, indien gy een gulfigh mensche zijt, wacht u zoo zeer van overdaed, als of 'er iemand met een mes by u stond, om u de keel aftefnijden, wanneer gy u te buiten gingt.

3. En laet u niet geluften sijner smaecklicke spijsen, ten minsten, laet u niet vervoeren om u te buiten te gaen in overdaed: want het is een leugenachtigh en bedrieglyk broot, het welk u wordt voorgezet, om u te beproeven.

4. En

4. En vermoeyt u niet om rijk te worden, en door onvermoeid draven en flaven schatten te vergaderen: staet af van die verkeerde middelen, welke uw bedorven vernuft u aen de hand geeft.

5. Sult gy uwe oogen laten vliegen op 't gene dat niet bestendig en is, of eenige wezenlyke waerdy bezit? want het sal sich gewisselick vleugelen maken, om u spoedig te verlaten; gelijk een arent, die met eene verbazende snelheid nae den hemel vliegt.

Anders zou men het eerste lid dus vertalen kunnen: *Zoudt gy uwe oogen zeer schichtig laten draijen, over het gene spoedig niet meer zijn zal?* Dan zal 'er gezien worden op de snelle beweeging der oogleden van iemand, die het goud met eene onverzadelyke begeerte aanziet.

6. En eet het broot niet des genen die, door nijdigheid of valscheid, boos is van ooge, ende en weest niet beluft sijner smaekclieke spijfen.

7. Want gelijk hy valschelyk bedacht heeft in sijne ziele, om u te nodigen, alsoo sal hy onder den schijn van welmeenendheid tot u seggen, Eet, ende drinckt; maer sijn herte en is niet met u: hy meent het niet.

Anders kan men het woord door ZIELE vertaald, voor eenen sterken en onverzadelyken eetlust nemen, zoodat de zin deze zy: „ *Dewijl hy als het ware van zijne eigene* „ *ziel*, dat is, van zijnen eetlust, *eenen afkeer heeft*, en „ *nauwlyks van zich verkrijgen kan*, dat hy zijne honge- „ *rige maeg eenig voedsel aanbiede*; zoo verfoeit hy ook, „ *uit nijd en gierigheid*, den eetlust van anderen: hy „ *nodigt wel gasten*, en zal tot u zeggen, *eet en drinkt*; „ *maer zijn hart is niet met u.*”

8. Uwe bete, die gy gegeten hebt, foudt gy uytspouwen en daarvan walgen; zoo drae gy ontdekt hadt, dat de geveinsde gastheer het u niet gegund had, ende gy foudt uwe liefclieke woorden, welke gy tot hem gesproken hebt, om hem voor zijn onthael te bedanken, verderven en verfoejen.

9. (a) En spreeket niet voor de oore eens fots, die alle vermaningen versmaedt, en den spot drijft met de ernstigste waerschouwingen: want hy soude het verstant uwer woorden, en uwe voorstellen, hoe wel gepast zy ook wezen mogen, verachten en in den wind slaen.

10. (b) En set de oude pale niet te rugge, welke tot grenscheidingen tusfchen elks byzondere bezittingen gesteld zijn, om uwe landgoederen onrechtvaerdig te vergrooten: ende en komt op de ackeren der weerlooze weefen niet, om 'er u een gedeelte van toe te eigenen:

11. Want God hare Verlosser, die de belangen der weezen op eene byzondere wijs ter harte neemt, is sterck en machtig om hunne zaak te handhaven: die sal hare twistfake, al trekt niemand anders zich die aen, tegen u twisten, en den verdrukten recht verschaffen.

12. Begeeft uw herte tot de tucht, gy kinders en jongelingen, vestigt uwe aendacht op het onderwijs, en den raed welke u gegeven worden: ende bepaelt uwe ooren tot de redenen der wetenschap, door welke uwe vaders u den weg aenwijzen, welken gy te bewandelen hebt.

13. (c) En gy ouders, weert de tucht van den jongen niet, laet niet na hem te kastijden, wanneer hy naer uw onderwijs niet hooren wil: als gy hem met de roede sult slaen, en sal hy niet sterven: langs dien weg kunt gy hem voor den dood en het verderv bevrijden.

14. Gy sult hem met de roede slaen, wanneer hy ongehoorzaem en wederspannig is, ende dit zal, onder den Godlyken zegen, het middel zijn, om sijne ziele van de helle te redden.

15. Laet ondertusfchen uwe kastijdingen, met vriendelyke vermaningen gepaerd gaen; en verzeker hem, dat
hy

(a) Spr. 9: 8. Matth. 7: 6. (b) Spreuck. 22: 28. (c) Spreuck. 13: 24. ende 19: 18. ende 22: 13. ende 29: 15, 17.

hy u niet meer verblijden kan , dan door den weg der ware deugd te bewandelen , zeggende: Mijn sone, so gy in uwe woorden, houdingen en daden, blijken geeft, dat uw herte wijs is; mijn herte sal blijde zijn, ja ick zal my nergens meerder over verheugen, dan wanneer gy de ware wijsheid zoekt, en Godvruchtig wandelt.

16. Ende mijne nieren fullen als het ware van vreugde opspringen; als uwe lippen billickheden spreken fullen.

17. (d) Uw herte en zy niet nijdigh over den voorspoed van de fondaren: maer zijt t' allen dage in de vreesse des HEEREN: en laet uw hart altoos vervuld wezen, met levendige beseffen van een diep ontzach voor den hoogen God, die altoos oneindig wijs en volmaekt rechtvaerdig is, in alle de wegen van zijne Voorzienigheid. Twijfel 'er nooit aen, of uwe Godsvrucht zal gunstig vergolden worden.

18. (e) Want sekerlick daer is eene belooninge te wachten voor den genen die God in waerheid vreezen: ende uwe verwachtinge en sal niet afgesneden worden, noch u beschaemd maken.

19. Hoort gy, mijn waerde sone, naer mijne lesfen, ende wort wijs: ende richt uw herte op den wegh, welken ik voorschrijv om wezenlyk gelukkig te wezen. Gedenk onophoudelyk aen mijne vermaningen, en regel 'er uw gedrag nae, in onderscheidene omftandigheden.

20. Wacht u voor overdaed en brooddronkenheid. (f) En zijt niet onder de wijnsuypers; nochte onder de vleeschvreterers, vermeng u nooit in het gezelschap van dergelyke lieden, die den buik tot hunnen God stellen.

21. Want een suyper, ende vraet, sal arm worden: ende de fluymeringe, de luiheid, achteloos-

(d) Pf. 37: 1. ende 73: 3. Spr. 24: 1. (e) Spreuck. 24: 14.
(f) Jef. 5: 22. Luc. 21: 34. Rom. 13: 13. Ephes. 5: 18.

heid, en het verzuim zijner zaken, welke met eene overdadige levenswijs gepaerd gaet, brengt de menschen tot den bedelzak, en doet van armoede verscheurde klederen dragen.

22. (g) Hoort nae uwen vader, die u gewonnen heeft: en gehoorzaam zijne voorschriften, welke hy u uit eene tedere zucht tot uw wezenlyk welzijn aanprijst. Bewijs ook aen uwe moeder, de verschuldigde onderdanigheid; ende en veracht uwe moeder niet, ook vooral dan niet, gelijk dikwerv by losbandige kinderen plaats heeft, als sy oudt en zwak, en daerdoor somtijds verdrietig, geworden is.

23. (h) Koopt de waarheyd, en de kennis van het gene waer en billyk is, tot wat prijs het ook wezen moge. Ontzie noch moeite, noch vlijt, noch kosten, om deze kennis deelachtig te worden, ende en verkooptse niet: vergeet het onderwijs der waarheid nooit, en wacht u vooral van dezelve te verzaken; staet 'er met alle uwe vermogens naer, om de kennis der waarheid te erlangen: [*mitsgaders*] wijsheyd, ende tucht, ende verstant, om de waarheid op de rechte wijs te betrachten.

24. (i) De vader des rechtveerdigen sal sich seer verheugen, over het lovlyk gedrag van zijnen braven en godvruchtigen zoon, ende die eenen wijsen [*sone*] gewint, sal sich over hem verblijden.

25. Laet uwen vader sich verblijden mijn zoon, over uwe wijsheid en deugd, oock uwe moeder: ende laetse haer verheugen, die u gebaert heeft.

26. Mijn sone, geeft my uw herte: ende laet uwe oogen mijne wegen bewaren.

God zelfs, of de Opperste Wijsheid, zoo wordt dit vs. gewoonlyk opgevat, wordt hier ingevoerd als sprekende tot de menschen kinderen. — De vermaning *geev my uw hart*, vordert dat wy ons met onze gansche ziel, en met alle onze vermogens, onverdeeld aen den dienst van God verpanden moeten. — De volgende woorden, *laet uwe oogen mijne wegen bewaren*, kunnen ook dus worden opgevat:

laet

laet uwe oogen bedwongen worden, om in mijne wegen te loopen. Er wordt derhalven gevorderd, eene rechte kennis van Gods wegen, van de geboden welke Hy ons heeft voorgeschreven, eene nauwkeurige opmerkzaamheid op die geboden, eene hartelyke gewilligheid, om zich aan de Godlyke voorschriften blymoedig te onderwerpen, en eene bestendige standvastigheid, in het betrachten van onzen plicht.

Anders is 'er juist geene reden, om eene verandering van Spreker te onderstellen, en de woorden kunnen zeer wel in den mond van SALOMO gelegd worden, in dezen zin: „ Leen niet slechts uw oor, maer uw geheele hart, tot mijne „ lessen; en bedwing uwe oogen om niet van het voor- „ geschreven pad te wijken.”

27. Wacht u vooral van de ontucht. (k) Want eene hoere is een diepe gracht, wanneer men zich door hare vleijende woorden verleiden laet, valt men in eenen poel van rampen: ende eene vreemde vrouwe is een enge put, wanneer men zich tot overspel vervoeren laet, stort men zich in velerlei ellenden, uit welke men zich al zoo min kan uittreden, als iemand die in een enge put gevallen is.

28. Zy stelt allerlei listen in het werk, om u, onder schoonschijnende voorwendsels, ten verderve te brengen. Oock loert sy als een roover, die alle gelegenheden waerneemt om buit te behalen, zy is ook de oorzaak van tallooze zonden: ende sy heeft eene menigte van jeugdige harten bedorven, in zoo ver vermenigvuldigt zy de trouwloose onder de menschen.

29. De dronkenschap heeft ook aller rampzaligste gevolgen. By wien is wee? by wien och armen? by wien kijvagien? by wien het geklagh? by wien wonden sonder oorfake? by wien de rootheyt der oogen? Van wien hoort men klagen over smerten? kermen over pijnen? waer verneemt men krakkeelen, vechteryen, en wonden om beuzelingen toegebracht? by wien vindt men een mismaekt gelaet? by wien vindt men alle deze rampen en onheilen? — Immers by de dronkaerts.

(k) Spreuck. 22: 14.

30. (1) By den genen, die by den wijn vertoeven, en geheele nachten in drinkgelagen doorbrengen: by den genen, die komen om gemengden dranck, en kostbare dranken na te foecken.

31. En liet dan den wijn niet aen als hy hem root vertoont, het welk voor een kenteeken van den besten wijn in het Oosten gehouden wordt; als hy in den beker sijne helder roode verwe geeft, [*als*] hy recht op gaet: als hy in 't glas glinstert en opspringt.

32. De wijn, hoe schoon en aenlokkelyk hy zich vertoonen moge, zal als een allerschadelykst vergift in uwe aderen werken. [*In*] sijn eynde sal hy als een slang bijten, ende steken als een adder, hy zal de krachten van uw lichaam verteeren, en de vermogens van uwen geest doen kwijnen.

33. De dronkenschap zal u tot allerlei ondeugden veroeren, vooral tot ontucht. Uwe oogen fullen, met ongeoorloovde lusten, nae vreemde vrouwen sien; ende uw herte sal verkeertheden spreken, 'er zullen onbetamelijke en schandelyke woorden uit uwen mond voortkomen.

34. Ende gy sult geheel ongevoelig en zorgeloos wezen, omtrent uwe gewichtigste belangen: gy zult zijn, gelijk een die in 't herte van de zee zorgeloos slaapt; ende gelijk een die in 't opperste van de mast slaapt, alwaer hy in een geduurig en oogenschijnlijk gevaer is, om door het slingeren van het schip van boven neder te vallen, zonder dat hy 'er aen denkt.

35. Alle uwe leden zullen smerten lijden. Men heeft my geslagen, [*sult gy seggen,*] ick en ben niet sieck geweest; men heeft my zelfs gebeuckt, ick en hebbe 't niet gevoelt: wanneer sal ick gezond en wel gemoed opwaken? vermits ick my, door de gevolgen van het overdadig wijn drinken, geheel ongesteld gevoel, sal ik hem nogh meer foecken, om weder ongevoelig te worden voor mijne smerten.

HET

H E T XXIV. K A P I T T E L.

Vs. 1-4. vinden wy een zedekundig vertoog ; waarvan het oogmerk schijnt te zijn , den rechten weg aen te wijzen , tot den tijdelijken voorspoed in dit leven.

1. (a) **E**N zijt niet nijdigh over de boose lieden ; zoodat gy hunnen voorspoed met afgunst en misnoegen aenschouwen zoudet , ende en laet u niet geluften , laet nimmermeer by u de begeerte opkomen , om by hen te zijn , met hen gemeenschaplyk te verkeerē , en hunne levenswijs over te nemen , ten einde gy , langs denzelvden weg , mogtet voorspoedig worden.

2. Want haer herte bedenckt verwoestinge ; het bedorven verstand dezer lieden , ten kwade geslepen , is steeds bezig met het beramen van de geweldigste middelen , om hunne grouwzame ontwerpen te volbrengen ; (b) ende hare lippen spreken moeyte , zy houden zich bezig met liegen en lasteren , niet alleen om hunne naesten moeite en kwelling te veroorzaken , maer zelfs om hen te verderven.

3. Door wijsheyt en door het aanwenden van gepaste middelen , wort een huys gebouwt , en de welvaart van een huisgezin bevorderd ; ende door verstandigheyt , en het wel beoordeelen van het gene wezenlyk voordeel is , wordt een huis en de welvaart van een huisgezin bevestigd :

4. Ende door wetenschap , door een verstandig en deugdzaam bestuur , worden de binnenkameren vervullet met alle kostelick ende lieflick goet. Het wel aanleggen en verstandig bestieren van zijne tijdelijke

(a) Pl. 37: 11. Spr. 3: 31. ende 23: 17. (b) Pl. 10: 7.

zaken, is onder den Godlyken zegen de rechte weg, om rijk en voorspoedig te worden.

*Vs. 5-7. wordt aangetoond, dat eene welaengelegde schran-
derheid veelszins geschikt zy, om het gebrek van licha-
melyke krachten te vervullen.*

5. (c) Een wijs man, een mensch van een schran-
der verstand, is sterck, en zal, offchoon zijn vermogen
nae het uitwendige zeer gering zy, door zijne schran-
derheid menigmaal meer uitrusten, dan anderen door
het onbesuisd aanwenden van hunne meerdere lichaems-
krachten: ende een man van wetenschap, die door
de ondervinding eene beproevde kennis van zaken gekre-
gen heeft, maect de kracht vast, en zal de sterkte
welke hy reeds bezit, nog meerder gewicht byzetten.

6. (d) Want door wijse raetslagen, en het ver-
standig aanwenden van gepaste middelen, sult gy voor
u en tot uw voordeel, den krijgh gelukkig voeren:
ende in de veelheyt der raetgevers is de over-
winninge gegrond onder den Godlyken zegen.

Veelheid der raedgevers, hebben onze Overzetters. Maer
in dien zin, is deze uitspraak eene uitzondering onder-
worpen: naedien de veelheid der raedgeveren, in den
oorlog wel eens nadeelig is; wanneer zy van elkanderen
verschillen, of de geheimen, door velen die 'er kennis
van dragen, wel eens uitlekken. — Men zou het daerom
alzoo wel overbrengen, door *nauwe verbinding* der raedgeve-
ren: en dan zal SALOMO de overwinning afleiden van de
eensgezindheid, onderlinge getrouwheid, en noodige ge-
heimhouding der raedgeveren; waervan, naest God, de
overwinning in den oorlog afhangt, meer dan van geweld
en onbesuisd aengelegde sterkte.

7. Hier komt nog by, dat het gebrek aan wijsheid,
erand handeloos en onbekwaem maect. (e) Alle wijs-
heyt

(c) Spreuck. 21: 22.
12. (e) Spr. 14: 6.

(d) Spreuck. 11: 14. ende 15: 22. ende 16:

neyt, van welke natuur zy ook wezen moge, en byzonder die, welke elk ter bevordering van zijne belangen noodig heeft, is voor den dwafen, voor laeggeestige menschen, die vadzig van aert, en aen het genot der zinnelyke dingen verslaeud zijn, te hoogh en buiten hun bereik: naedien zy geen belang stellen in de wijsheid, noch moeite doen om dezelve te verkrijgen. Een mensch van zulk een bestaen, hoe snapachtig hy ook wezen moge, wanneer hy by zijn soort is, zal evenwel, wegens bewustheid van zijne domheid, zwijgen en verstommen moeten in het gezelschap van wijze lieden, vooral in het gericht wanneer hy voor het zelve gedagvaard is, of als hy by ongeluk het ambt van Richter bekleedt: hy en sal in de poorte sijnen mont niet open doen.

Hier tegen zou men kunnen inbrengen, dat 'er onder de booze lieden ook schrandere vernuften zijn. Deze bedenking beantwoordt SALOMO, vs. 8 9.

8. Die denckt om quaet te doen, die met inspanning van alle zijne vermogens, *cijfert* en berekent, hoe hy de beste ontwerpen maken zal om anderen te benadeelen, die dusdoende op allerlei listige streken is afgericht, dien sal men eenen meester van schandelicke verdichtfelen noemen. Hy moge, by lieden van zijnen boozen aenhang, als een man van verstand geëerd worden; alle weldenkende lieden zullen hem als een booswicht van den eersten rang beschouwen en verfoejen.

9. De gedachte der dwaefheyt, en het beramen van ontwerpen om zijne naesten te benadeelen, is sonde: ende een spotter, die met zulk eenen boozen handel den spot drijvt, is den mensche, die eenige beginfelen van braevheid heeft, tot een grouwel.

Het oorspronglyk woord, hier door *gedachte* overgezet, is Job 31: 11. Jer. 13: 27. Ezech. 22: 11. door *schandelykheid* vertaald. Maer dan zou SALOMO, wanneer men de vertaling van *sonde* behoudt, niets anders willen zeggen dan het gene van zelfs spreekt, dat de schandelykheid

op welks uitvinding de dwaasheid stout en hoogmoedig is, zonde zy. — Men neme daerom het woord door *zonde* vertaeld, even als Kap. 21: 4. in de oorspronglyke beteekenis van eenen *val*, en dan is 'er een ongemeene nadruk in dit zeggen: „de schandelykheid, dat is de „listigste en meest bekookte schelmstukken, op welke „de dwazen zich spitsen, zijn menigmalen en op het „alleronverwachtst hun val, en strekken dikwerv tot „hun eigen verderv.”

Om het verfoeilijke van zulk een bestaen uit te teekenen, wordt 'er bygevoegd: *een spotter is den menschen een grouwel*. Godloze lieden, die met deugd en Godsdienst den spot drijven, en hun vernuft verslijten in het uitdenken van verfoeilijke ontwerpen, zijn allen die de menschelykheid niet geheel hebben uitgeschudt, tot eene walge.

Is nu de wijsheid van zoo veel belang, dat zy het gebrek van sterkte vervullen kan, dan moet ook een wijs man nooit lafhartig zijn; maer zich kloekmoedig betoonen, zoo omtrent het kwaad het welk hem zelve bejagent, als om zijnen naesten uit alle gevaren te redden.
Dit wijst de Spreukschrijver aan, vs. 10-12.

10. Vertoont gy u flap ten dage der benaauwtheit, en laet gy onder tegenspoeden den moed zakken, uwe kracht is naeuwe, zulk een lafhartigheid zou een bewijs opleveren, dat uw kracht en moed weinig uitgestrektheid heeft, dat uwe sterkte van geest zeer gering zy.

Anders kan men het tweede lid van deze Spreuk opvatten, als eene opwekking tot kloekmoedigheid in eenen dag van benaauwdheid. Men zou het woord, door *kracht* overgezet, als een werkwoord beschouwen kunnen, welks eigenlyke beteekenis is *binden*, *toebinden*, verg. 1 Sam. 25: 29. Jef. 8: 16. Hof. 13: 12. en van daer wordt overgebracht tot banden van benaauwdheid. Dan zal de zin deze zijn: „*Vertoont gy u flap*, of bevindt gy u klein „moe-

„moedig ten dage der benauwdheid; bind dan uwe kracht
„en uwen moed by één, pak dezelve als te zamen, en
„zoek daerdoor uwen verlagen geest op te beuren,”

II. (f) Reddet de gene die, door het geweld van roovers en moordenaers, ter doot gegrepen zijn uit hunne bloeddorstige handen: of gebeurt het, dat iemand onschuldig ter dood veroordeeld wordt, wanneer de Richters, door valsche getuigen, of andere omstandigheden, misleid zijn; spring dan voor zulk eenen ongelukkigen in de bresfe, door zijne onschuld aen te toonen, zijt vaerdig ter hulpe van de zoodanigen: want fy wanckelen ter doodinge, zy loopen gevaer van onschuldig en moorddadig te sterven, so gy u onthoudt en hunne zaak niet aentrekt. Bedien u niet van die uitvluchten, welke de lafhartigheid, in zulke gevallen, wel eens by de hand neemt.

12. Wanneer gy segt, Siet, wy en weten dat niet; dat deze of die onschuldige in gevaer is van zijn leven: fal hy niet, die alle onze gedachten weet, en de herten als in eene schale weegt, [*dat*] mercken, dat gy u de belangen van eenen ongelukkigen niet aentrekt? ende de hoogste Richter, die alle de werkzaamheden van uwe ziele gade slaet, fal hy 't niet weten? — Zeker, gy zoudt geenszins ongestraft blijven: (g) want hy die alles ziet, fal den mensche vergelden nae sijn werck.

*Dit verhoog, over het belang en den invloed der wijsheid,
wordt met eene aenprijzing van die zelve wijsheid
besloten vs. 13, 14.*

13. Eet honich, mijn sone, en gy alle die van mijn onderwijs gebruik maekt; dit is een der dierbaerste voorrechten van Kanaan, want hy is goet, nuttig tot

(f) Pl. 82: 4. (g) Job 34: 11. Psalm 62: 13. Jerem. 32: 19. Rom. 2: 6. Openb. 22: 12.

voeding, versterking, en bevordering van de gezondheid, ende honichseem, die edelste en allerzuiverste honig, welke van zelfs uit de raten vloeit, is foet voor uw gehemelte, aengenaem en verkwikkelyk van smaek.

SALOMO heeft niet zoo zeer ten oogmerke, om het gebruik van honig aen te prijzen; maer hy wilde zijne vermaning, om zich op ware wijsheid toe te leggen, nader aendringen. — De wijsheid mag, van wege haer nut en aengenaemheid, by honig en honigzeem vergeleken worden: „ Mijn zoon, wil de Spreukschrijver zeggen, gy „ zijt billyk gezet op den honig, dat dierbaer voortbreng- „ fel van ons Vaderland; gy begeert en gebruikt denzel- „ ven dagelyks met den grootsten smaek, en met reden „ wordt deszelfs overvloedig gebruik aengeprezen. Maer „ nog veel hooger moet gy de lesfen der wijsheid ach- „ ten, welke ik u geve. Gy moet 'er nimmer van wal- „ gen, maer zy moeten voor uw gemoed nog veel aen- „ genamer en begeerlyker wezen, dan honigzeem is voor „ uw gehemelte.”

14. (h) Soodanigh is de kenniffe der wijsheyt voor uwe ziele; zy is voor uw gemoed nog veel heilzamer, dan de honig is voor het lichaem; als gyfe vindt, en de wijsheid, na het onvermoeid acnwenden van alle gepaste middelen, deelachtig wordt, (i) fo falder belooninge wesen: gy zult ondervinden, dat uwe moeite rijkelyk betaeld worde: ende uwe verwachtinge en fal niet afgesneden worden, gy zult in uwe hoop niet verrydeld worden; zo gy u in alles door de wijsheid bestieren laet, alle uwe ondernemingen zullen wel gelukken.

(h) Psalm 119: 11. ende 119: 103. (i) Spreuck. 23: 18.

Met overzigt van dit Kapittel, bekekt eene gemengde verzameling van verschillende Spreuken, zedekundige Vertoogen van onderscheidene soort. Men zou dezelve tot twee hoofdsoorten brengen kunnen: de eerste dient ter bemoediging der vroomen, onder de verschillende lotgevallen van dit leven, vs. 15 - 20. de tweede soort schijnt, op de burgerlyke en huishoudelyke zaken, de naeste betrekking te hebben, vs. 21, 22. enz.

15. En loert niet, o godloofse, die in eene geduurige onrust leeft, op de wooninge des rechtvaardigen: bedient u van geene listige en geweldige aenslagen, op de voordeelige omstandigheden van eenen Godvruchtigen; legt hem geene lagen, om zijne welvaart te benadeelen, en u te verrijken met zijne bezittingen: en verwoest sijne legerplaetse niet, daer hy onder de bescherming van den Almachtigen veilig nederligt.

16. Want God zorgt voor den vroomen: de rechtvaardige sal (k) sevenmael vallen, in het een of ander ongeluk; het zy door de hand des HEEREN in den weg van zijne Voorzienigheid, het zy dat hem eenig onheil door booze lieden wordt aengedaen: maer onder dit alles, zal hy niet hulpeloos blijven liggen; door Gods gunstige bestelling zal hy gered worden, ende opstaen: maer (!) de godloofse sullen in 't quaet van allerlei rampen nederstruyckelen, en onherstelbaer verdorven worden.

17. (m) En verblijdt u niet Godvruchtigen, als uw vyant in het een of ander onheil valt, en onherstelbaer in allerlei rampen nederstort: ende als hy nederstruyckelt, laet uw herte sich niet verheugen, wanneer het hem kwalijk gaet:

18. Op dat het de HEERE niet met ongenoegen en sie, dat gy u verblijdt over den tegenspoed van uwe

(k) Job 5: 19. Psalm 34: 20. (l) Amos 5: 2. ende 2: 14.
(m) Job 31: 29. Spr. 17: 5.

vyanden, ende zulk eene wraekzuchtige handelwijs, quaet zy in sijne oogen: ende sijnen toorn van hem afkeere, om dezelve op u over te brengen.

19. (n) En ontsteeckt u niet in nijdigheid, over den voorspoed van de boosdoenders, die zich aen allerlei boosheid breidelloos overgeven: en zijt niet nijdig over het geluk van de godtloofse, die in geduurige onrust van beroerde hartstochten leven:

20. Want de quade en sal geene belooninge, of geene *duurzaamheid* hebben: zijn voorspoed zal niet bestendig zijn: (o) de lampe der godtloofsen sal uytgebluscht worden, zijn bloei en gelukstaet zal spoedig een einde nemen, gelijk wanneer eene lampe wordt uitgebluscht.

21. Mijn sone, en elk van mijne leerlingen, vreeft den HEERE, dient Hem oprechtelyk, ende laet dit ook daerin blijken, dat gy den Koningh vreest en onderdanig zijt: want, het eerbiedigen der Overheden, maakt een aenmerkelyk gedeelte uit van den Godsdienst: en vermengt u niet met hen, die nae veranderinge staen.

Dewijl SALOMO vs. 22. van tweederlei soort van menschen spreekt, schijnen ook hier die beiderlei soort bedoeld te worden; namelyk zulke, die naer verandering staen, zoo in het Godsdienstige als in het burgerlyke. — Men vond 'er toch, ten allen tijde, die uit verschillende beginfelen verandering in den Godsdienst begeerden. Zulken waren 'er ook reeds in SALOMOS tijd, van welke hy spreekt onder den naem van *spotters*. Dit heet de Goden en Gods inzettingen te veranderen, Jer. 2: 11. Ezech. 5: 6. Men vond 'er ook die naer verandering stonden, ten aenzien van het burgerlyk bewind; die onder allerlei nietige voorwendfelen beweerden, dat de openbare zaken niet gingen zoo als het behoorde, dat het belang van land en volk verandering vorderde. — Wanneer men
zul-

(n) Ps. 37: 1. ende 73: 3. Spr. 3: 31. ende 23: 17. bov. vs. 1.
(o) Job 18: 5, 6. Spr. 13: 9. ende 20: 20.

zulke schadelyke werktuigen, van het een of ander foort, in de burgerlyke Maetschappy ontmoet, is het zeer natuurlyk, dat zy langs allerlei wegen aenhang zoeken te maken. Tegen zulke gevaerlyke menschen, waerschouwt daerom SALOMO zynen zoon, zeggende: „ *Vernem u* „ *niet met hen die naer verandering staen*, met welke verlok- „ kende redenen zy u aen boord mogen komen; ver- „ nig u niet met zulke lieden; word geen deelgenoot „ van hunne raedslagen en handelingen; vermijd zelfs „ alle gemeenzame verkeering met de zoodanigen, wel- „ ker hoofd hangt naer verandering, in het Gods- „ dienstige of burgerlyke.”

22. Want haer verderf sal haestelick ontstaen: ende wie weet haerder beyder ondergagh? Wie is in staet, om zich een juist denkbeeld te maken van den schroomelyken ondergang, welken de zoodanigen op het alleronverwachtst te duchten hebben, die verandering in Godsdienst en burgerstaet maken willen?

Naer verandering te staen, in den Godsdienst en den burgerstaet, is doorgaends eene hoogst wraekbare en verdervelyke onderneming. Onder Israël was het vooral, als den oorlog onmiddelyk tegen God te verklaren, wegens de byzondere betrekking in welke Israël stond tot den HEER. Het kon daerom niet anders wezen, of zulke beroerders van Israël hadden geduchte straffen te wachten: Gods hooge Majesteit, zijne bedreigingen tegen de zoodanigen, en de voorbeelden der gestrafte boosheid, moesten elk daarvan overtuigen.

De volgende zedelyke vertoogen, hebben dit opschrift: deze Spreuken zijn ook der wijzen, vs. 23^a,

Sommigen hebben gedacht, dat dit opschrift oorspron- lyk zou zijn van de Verzamelaers der Spreuken: die daer mede zouden willen te kennen geven, dat de volgende Spreuken niet zoo zeer van SALOMO zouden zijn, als wel van andere wijzen, zoodat de Spreuken van SALOMO met het voorgaende vs. 22. zouden geëindigd zijn. Maar

het begin van Kap. 25. wederlegt dit gevoelen ten aller duidelykste.

Liever zouden wy denken, dat dit ook SALOMOS woorden zijn; en dat hy hier mede de volgende lesfen, als zedelyke vertoogen van ongemeen veel gewicht en aenbelang, aen zijne leërlingen op het nadrukkelykst wil aenprijzen. — Voorts heeft men nog op te merken, dat het woord *Spreuken* hier ingevuld zy. Eigenlyk staet 'er alleen: *deze*, dat is *deze* gezegdens, welke nu volgen zullen, *zijn ook der wijzen*. Het is dan, als of SALOMÓ zeide: „Deze dingen verdienen ook de aendacht, en „zijn ongemeen nuttig, tot gebruik van de zoodanigen „die wijs zijn, naer wijsheid staen, en zich als wijzen „gedragen willen; deze dingen geef ik daerom ook „aen de aendacht en betrachtting der wijzen over.” Trouwens, wanneer men het belang van de algemeene welvaart in aenmerking neemt, dan zijn die dingen, welke tot het bestier van het recht en de huishoudelyke zaken behooren, van het uiterste gewicht.

Vs. 23-26. vinden wy eenige nuttige lesfen, omtrent de beoefening van recht en gerechtigheid: het zy dat men deze Spreuken beschouwt, als geschikt voor zulken die het Richteramdt werkelyk bekleeden; of tot onderwijzing van zulken onder de Israëlietische jeugd, die uit hoofde van hunne geboorte, uitzichten hadden op het Richteramdt.

23. Dese [*Spreucken*] zijn oock der wijfen: (p) Het aengesichte in 't gerichte te kennen, zodanig dat een Richter, in hêt beoefenen van het recht, niet zijne handelingen inrichte nae den toedracht der zaken, de blijken en bewijzen, de Godlyke en menschelyke wetten; maer acht neme op de hoedanigheid der personen, en zich door derzelve aenzien, rijkdom of vriendschap

(p) Exod. 23: 3, 6. Lev. 19: 15. Deut. 1: 17. ende 16: 19. Spr 18: 5. ende 28: 21. Joh. 7: 24. Jac. 2: 1.

ſchap laet vervoeren , om het recht te buigen ter on-
 derdrukking der onſchuldigen ; zulk eene handelwijs en
 is niet goet , maer ten hoogſten verfoejelyk en aller-
 verdervelijkſt.

24. (q) Die tot den godtloofen , hoe duidelyk
 zijne ſchuld bewezen is , feyt , Gy zijt rechtveer-
 digh ; die den boosdoener by een Richterlyk vonnis vry-
 ſpreekt ; dien ſullen de volkeren , alle de ſtammen
 van Iſraël vervloecken , en hem de rechtvaerdige wrack
 van den Opperſten Richter toewenſchen ; de vreemde na-
 tien zelfs en buitenlandſche volken , ſullen hem gram
 zijn : ze zullen over hem als het ware van gramschap *ſchuim-*
bekken ; van zulken Richter zullen zy hun afgrijsen op de
 ſterkſte wijs betuigen ; zijn naem zal , als die van een peſt
 der Maetſchappy , alomme tot eene vloek wezen.

25. Maer rechtvaerdige Richters daerentegen , zullen
 zich overal geacht en bemind maken : want , voor de
 gene die den godlozen veroordeelen en [*hem*] beſtraf-
 fen , ſal lieflickheyt zijn ; zy zullen *de openbare toejui-*
ching van het volk genieten , wanneer zy in het openbaer
 als Richters verſchijnen , zal elk een hun eerbied , ach-
 ting en toegenegenheid betoonen ; ende de ſegen des
 goets ſal op hen komen , het volk zal zulken Richteren
 niet alleen alles goeds toewenſchen ; maer God zelfs zal
 hun de kennelykſte blyken zijner hooge goedkeuring , door
 allerlei zegeningen doen ondervinden.

26. Men ſal de lippen kuffen des genen , die
 rechte woorden antwoordt.

Deze Spreuk is wat duister. — Zoo veel is zeker , dat
 hier geſproken worde van iemand , *die rechte woorden ant-*
woordt. Men denke aen eenen eerlyken Richter , die ge-
 zegd wordt *rechte woorden* of zaken te *antwoorden* , wanneer
 hy , zijn oordeel en vonnis over zaken moettende geven ,
 zulks doet zonder vrees of gunst , volgens de regels van
 waarheid en gerechtigheid. — Maer het is wat moeilij-

(q) Spreuk. 17: 15. Jef. 5: 23.

ker te bepalen , hoedanig de zin zy van die woorden , welke de Onzen vertalen : *men zal de lippen kussen van zulk eenen.*

Volgens deze overzetting, is dit de meening: dat elk zulken Richter de kennelykste blyken zal geven van eerbied , hoogachting en lievde , waertoe het kussen van ouden in gebruik was. — Men zou het eenigszins anders kunnen opvatten , als wilde SALOMO den Richteren den weg aenwyzen , om altoos in het uitoefenen van het recht voorspoedig te wezen , volgens deze vertaling: *hy die zonder iemand te ontzien , rechte dingen antwoordt , zal gewapend zyn met opzicht tot zijne lippen.* De zin zal dan hier op uitkomen: „ Zulk een Richter , zal als het ware , „ ten aanzien van zijne lippen gewapend zyn , om door „ zyn bloote spreken , de godlozen te verschrikken en te „ beteugelen.”

De volgende Spreuken zyn van eene meer algemeene bedoeling , en zyn betrekkelyk tot een wijs bestuur dezès levens, vs. 27 - 34.

27. Die genoeglyk wil leven , en zich voor veele on-gelegenheden vry waren , moet zijne huisfelyke zaken wijs en voorzichtig bestuuren. Beschickt uw werck daer buyten op het land , neem zorgvuldig de veehoeding en het akkerwerk waer , ende bereydt het gene gy tot een matig bestaen noodig hebt , voor u op den acker ; ende bouwt daer na uw huys. Door naerftigheid en spaerzaamheid zult gy overwinst vergaderen ; en dan zal het eerst tijd zyn , om aen het opfieren van uwe woning te denken , en de genoeglyke vruchten van uwen vlijtigen arbeid te smaken.

28. Vooral moet hy , die gerust en vergenoegd wil leven , zich ook wachten , om zich , tot benadeeling van zynen naesten , in rechtszaken te steken. En weest daerom niet sonder oorfake getuyge tegen uwen naesten , zonder dat gy 'er toe geroepen wordt ; wacht u
vooral

vooral van zulks te doen door leugen, of enkel met het booze oogmerk om uwen evenmensch te verderven; want foudt gy verleyden met uwe lippen?

Wat SALOMO met de laetste woorden bedoelde, is zoo klaer niet. — De Onzen vatten het vraegsgewijs op. Sommigen denken, dat hier eene nieuwe ondeugd in de gemeene samenleving, ter benadeeling van anderen strekkende, worde afgekeurd; namelyk; iemand met de lippen te vleijen, terwijl men hem een boosaertig hart toedraegt. — Voor het naest evenwel, schijnen deze woorden eene nadere waarschouwing te behelzen, om niet reukeloos en zonder grond tegen iemand te getuigen, volgens deze vertaling: *gy zoudt uwe lippen verwijderen*. SALOMO zal dan willen zeggen: „Ziet wel toe, dat gy niet ligtvaerdig tegen uwen „naesten getuigt: want, het zou niet blijven by een „leugenachtig getuigenis; maer gy zoudt uwe lippen „nog wijder opendoen, en voortgaen tot zwarer grou- „welen, namelyk tot valsche eeden, om uw leugenachtig „getuigenis te staven.”

29. Vergeldt geen kwaed met kwaed. (r) En segt niet by u zelven. Ik zal het leed, het welk deze of die my heeft aengedaen, wel weten te wreken, Gelijck als hy my gedaen heeft, soo sal ick hem doen: ick sal een yeder vergelden nae sijn werck. Dit is zeer zondig, en niet minder u zelven nadeelig.

30. Eindelyk, hy die gerust en vergenoegd wil leven, moet zich wachten van de luiheid, welke de grootste hinderpael is voor het tijdelyk geluk. Ik heb de nadeelige gevolgen van die ondeugd gezien. Ick gingh eens, terwijl ik op het land wandelde, voorby den acker eens luyaerts, ende voorby den wijngaert van een verstandeloos mensche, die geenen acht op zijne zaken sloeg, en dezelve uit luiheid verwaerloosde.

31. Ende fiet, hoe goed en vruchtbaer zijn akker en wijngaerd ook wezen mogt, hy was gantsch opgeschoten van distelen; sijn gedaente was [met]

(r) Rom. 12: 17, 19.

netelen bedeckt, ende sijn steenen scheydmuer die den wijngaerd tot eene omtuining dienen moest, was afgebroken, zoodat hy open lag voor allerlei wild gedierte.

32. Als ick dat aenschouwde, nam ick 't ter herten; dit gezicht trof my gevoelig, en vervulde mijn hart met smertelyke aendoeningen; ick sagh 't met verontwaardiging, dat de kostbare geschenken der Voorzienigheid zoo veronachtzaemd wierden, [ende] nam onderwijfinge aen, ik leerde 'er uit hoe ver de luiheid iemand vervoeren kan, en hoe verdervelyk die ondeugd is.

33. (f) Een weynigh slapens, zoo dacht ik by my zelve, een weynigh sluymers, een weynigh hantvouwens, al nederliggende, zonder zorg te dragen voor uwe tijdelijke belangen: geef u daer vry aen toe.

34. So sal uwe armoede [u] overkomen, met stille en ongemerkte schreden snellyk naderen, gelijk [als] zy wel eens een wandelaer overkomt, wanneer hy door struikroovers wordt uitgeschud; ende uw veelderley gebreck zal u overvallen, als een gewapent man, welken men geenen wederstand bieden kan.

H E T XXV. K A P I T T E L.

Vs. 1. behelst het opschrift van de volgende zedelyke Vertoogen.

1. **D**it zijn oock Salomons Spreuken, die de mannen Hizkia des Konings van Juda uytgeschreven hebben.

Wy leeren 'er uit, dat het Spreuken zijn, mede door SALOMO opgesteld. — Deze wijze Koning hadt zeer veele Spreu-

Spreuken voortgebracht, 1 Kon. 4: 32. — De mannen van HISKIAS, den Koning van Juda, hebben dezelve uitgeschreven. — De wijze gezegdens in de 24 eerste Kapittelen, hadt Koning SALOMO zelfs ten algemeenen nutte uitgegeven. Maer, ten tijde van den vroomen Koning HISKIAS, kwam 'er nog een aenhangfel by; zijnde eene verzameling van merkwaardige Spreuken, welke SALOMO tot zijn byzonder gebruik hadt opgeteekend, en die door zijne opvolgers bewaerd waren: HISKIAS oordeelde, dat dezelve ook zeer nuttig waren tot een algemeen gebruik.

De Verzamelaers en Uitgevers van deze Spreuken, heten *de mannen van HISKIAS*. — De Joden denken aen voorname Staetsdienaren, aen SEBNA, den Schrijver ELIAKIM en JOAH, 2 Kon. 18: 26, 37. Dan, dit werk schijnt ons meer geschikt geweest te zijn voor Propheten, welker ambt het medebracht om het volk te onderwijzen en te vermanen. Wy zouden daerom liever gissen, dat de Godvruchtige Koning HISKIAS dit werk aen JESAIAS, HOSEAS, MICHA, en andere Propheten van zijnen tijd, hebbe aenbevolen.

Hunne keus bepaelde zich vooral tot zulke Spreuken, welke meest geschikt waren, om het gedrag van Vorst en volk te regelen. De meeste toch, zijn tot het bestuur der openbare zaken betrekkelyk.

2. Het is Godts eere eene (a) fake te verbergen; het moet ons tot eerbied voor den Allerhoogsten God opwekken, dat zijne raedslagen en de redenen van zijne daden aen Hem alleen bekend zijn, vermids Hy niemand tot zijnen raedsman noodig heeft, en volmaekt is in wetenschappen; maer de eere der Koningen befaet daerin, dat zy zich bevljtigen om eene fake te doorgronden, en met wijze lieden over gewichtige onderwerpen raedplegen.

3. Dan, hoe zeer een Koning, in zaken van aangelegenheid, met wijze lieden moet raedplegen; zoo is het evenwel noodig, dat zijne voornemens en maetregelen

(a) Rom. 11: 35.

niet algemeen bekend worden. Aen de hoogte des hemels, ende aen de diepte der aerde, ende [aen] het herte der Koningen, en is geene doorgrotinge. Voor gemeene verstanden is het even zoo moeilyk, de Staatsgeheimen en de ontwerpen van eenen wijzen Vorst na te gaen, als het voor ons allen is, de hoogte des hemels, en de diepte van het middelpunt der aerde, te berekenen.

4. De yverige poging van eenen Vorst, om de zeden van het volk te verbeteren, is het beste middel om zijn gezach te staven. Doet het schuym van het silver wech, door de kracht van het vuur; ende daer sal een vat voor den smelter uytkomen: daerdoor zal het silver zoo buigzaam worden, dat de kunstenaar het zelve eene gedaente geven kan nae zijn welgevallen. Even zoo moeten ook de godlozen uit den burgerstaet worden uitgeroeid, die het schuim en de pesten der Maetschappy uitmaken.

5. (b) Doet daerom den godtloofen wech van het aengesichte, uit de tegenwoordigheid en de raedsvergaderingen des Konings: ende (c) sijn throon sal, langs dezen weg, door gerechtigheyt bevestigd worden. Wanneer de ondeugden worden uitgeroeid, zal de Vorst voorspoedig zijn in zijne regeering.

6. Niemand matige zich eenen hooger rang aen, dan hem toekomt. Praelt niet voor het aengesichte, en verschoon niet prachtig in de tegenwoordigheid des Konings: ende en staet niet in de plaetse der Grootten, stel u niet in dien rang, welke alleen den hoogen Ambtenaren toekomt, opdat gy u aen geene verachting en smaedheden blootstelt.

7. Want het is beter en onvergelykelyk aengener, dat men tot u segge, wanneer gy u te laeg geplaetst hebt: Klim hooger, (d) Komt hier boven aen; dan dat men u, wanneer gy u zelve te hoog gerangschikt hebt,

(b) Spr. 20: 3. (c) Spreuck. 20: 28. (d) Luc. 14: 7, 8, 9, 10, 11.

hebt, met verfmading vernedere voor het aengesichte eens Princen, dien uwe oogen van al te naby gezien hebben.

8. Bedenk u wel, of gy het recht aen uwe zijde hebt, eer gy begint een twistgeding tegen uwen naesten te voeren. (e) En vaert niet haestelick en onbedachtzaam voort om te twisten: op dat gy misschien in 't laetste daer van niet wat en doet, het gene u tot schande verstrekt, als uw naeste u soude mogen beschaemt hebben, door blijkbaer aen te toonen, dat gy ongelijk gehad hebt.

Anders kan men de laetste woorden dus vertalen: *opdat gy niet in twijfel moogt blijven hangen, wat u in het uiterste te doen staet, wanneer uw naesten u door verbijstering vernederd, verbroken heeft.*

9. Twist uwe twistlake met uwen naesten, tuschen u beide, zonder dezelve aen het Gerecht te brengen; vooral, wanneer het iets geheims betreft, het welk niet behoort openbaer te worden: maer, zo gy het onder elkander niet kunt eens worden, en openbaert het heymelicke eens anderen niet: laet haet en gramschap u nooit vervoeren, om uwe party zwart te maken, door het openbaren van heimelyke dingen.

10. Op dat de gene die het hoort, u niet en smade; en wegens uwe trouwloosheid verfoeje: want uw quaet geruchte en soude niet afgekeert worden, men zou altoos met verachting van u spreken.

11. Een reden van bestraffing, vermaning of vertroosting op sijn pas, op den rechten tijd en op de rechte plaets gesproken, is zoo aengenaem voor het gehoor, [als] gouden appelen in silvere gebeeldeschilden, lievlyk zijn voor het gezicht.

12. Iemand die wel denkt, zal zich door eene vriendelyke bestraffing geenszins beleedigd rekenen: in tegendeel een lievderijke poging om hem te verbeteren, zal hem hoogst aengenaem wezen. Een wijs bestraffer, die tijd en

(e) Spr. 18: 17.

plaats in acht neemt, by een hoorende oore van iemand, die zich gaern laet onderrichten, is zoo achtenswaardig als een gouden oorciersel, ende een halscieraet van 't fijnste gout.

13. (f) Een trouw gefant, die zijnen last verftandig en yverig ter uitvoering brengt, is den genen, die hem fenden zoo aengenaem, als een verfrischende drank, die door de koude des sneeuws, welken men het geheele jaer pleegt te bewaren, verkoelend is voor den afgematten landman, ten dage des oogstes: want hy verquickt sijns heeren ziele, en veroorzaekt hem zeer groote blijdfchap.

14. Een man die fichfelven roemt over eene valsche gifte, die pocht dat hy veel gegeven heeft, zonder dat hy iets gegeven heeft, of die veel belooft zondér te geven, is [als] wolcken, ende wint, daer geen regen by en is.

Wolken vertoonen ons rijke en vermogende lieden, de *wind* beduidt ydele belovten, en de *regen* schildert rijke en nuttige givten. — SALOMO wil hier eene teekening geven van trotsche windmakers, die veel belooven en niemand nut doen, hoe zeer het hun aen vermogen niet ontbreke.

15. Het is gansch niet verftandig, zich tegen eenen machtigen met geweld te verzetten. (g) Een Overfte wort door lanckmoedigheyt overreedt: wanneer men den bekwamen tijd afwacht, zal men gelegenheid vinden om eenen veel vermogenden man, door verftandige redenen, te overtuigen dat hy ongelijk hebbe: ende een fachte tonge breekt het gebeente, befcheidene woorden lenigen het toornig gemoed, al was het zoo hard als been.

16. Hebt gy honich gevonden, eet dat u genoegh is, zoo veel als gy tot verkwikking noodig hebt: op dat gy misfchien daer van niet fadt en wordet, wanneer gy te veel honig genomen hadt, ende
dien

dien uytspouwet. Even zoo is het ook gelegen met de vriendschap: hoe aengenaem dezelve ook wezen moge, door al te groote gemeenzaamheid, zoudt gy van uwen vriend eene walge krijgen.

17. Spaert uwen voet van het huys uwes naefsten, kom niet al te dikwils by hem, laet de gemeenzaamheid niet te groot worden: op dat hy niet fadt van u en uwe verkeering worde, ende u hate.

18. Een man tegen fijnen naefsten een valsche getuygenisse sprekende, is gelijk (*h*) een hamer, naedien hy den goeden naem van zijnen naesten als verbrijzelt, ende als een fweert, voor zoo ver hy hem het leven, of immers deszelvs aengenaemheid beneemt, ende als een fcherpe pijl, die zijn hart doorboort.

19. Het vertrouwen op eenen trouwloofen, of het *bedrieglyk* vertrouwen op de ydele fchijngoederen der waereld, ten dage der benaeuwtheyt, is even nutteloos [*als*] een gebroken tant om te bijten, ende verftuyckte voet om 'er op te ftaen.

20. Niets is 'er on gepaster, dan vreugde-liederen te zingen by iemand die droevgeestig is. (*i*) Die vrolyke liedekens fingt by een treurigh herte, is gelijk hy, die een kleet afleyt ten dage der koude, beide komt even kwalyk te pas, beide is even ontijdig; [*ende gelijk als*] edick op falpeter gegooten dezelve doet opbruifchen; zoo maken ontijdige vreugdebedrijven, het hart van eenen treuriger nog droeviger.

Volgens eene andere vertaling, komt de zin hier op neder: „ *Die zich in den winter met een kostelyk kleet van zijde, tot gevaer van zijne gezondheid opfchikt, en die edik giet in eene verfche opene wonde, handelt niet, dwazer dan iemand, die vrolyke liederen zingt by eenen treurigen.*”

21. Doe wel aen uwe vyanden. (*k*) Indien de geene, (*l*) die u haet, hongert; geeft hem broot te

(*h*) Pf. 11: 2. ende 57: 5. ende 59: 8. ende 120: 4. Spreuck. 12: 18. (*i*) Rom. 12: 15. (*k*) Rom. 12: 20. (*l*) Exod. 23: 4, 5.

eten: ende so hy dorstigh is, geeft hem water te drincken: kom hem lievderijk te hulp, in alle zijne nooden en ongelegenheden.

22. Want gy sult vyerige kolen op sijn hoofd hoopen: ende de HEERE sal 't u gunstig vergelden.

De uitdrukking, *vuurige kolen op het hoofd te hoopen*, is wat duister. — *Vuurige kolen*, zijn kennelyke blijken van eene vuurige en blakende liefde. Het is met een kort woord, als of SALOMO zeide: „ Wanneer gy weldaden „ bewijst aen uwen vyand, en hem in zijne nooden te „ hulp komt, zult gy *zijn hoofd omkroonen met vuurige ko-* „ *len*, met kennelyke blijken van eene gloejende liefde; „ daerdoor zal zijn hart verzacht en zijn hoofd gelenigd „ worden, om u foortgelijke lievedblijken te bewijzen.” Zulke lievedekolen, brengen het hoofd van den vyand geen nadeel toe; maer, hy wordt daerdoor gedrongen en als aengevuurd, om zijnen haet afteleggen, en liefde met wederliefde te beantwoorden.

23. De noorde wint scheidt de wolken door zijne scherphheid van één, en verdrijft dusdoende den regen: ende een vergramt aengesichte, een gelaet, waarop de verontwaardiging te lezen is, doet op foortge- gelijk eene wijs de verborgene tonge, welke zich in achterklap en lasteringen bezig houdt.

Anderen keeren de woorden geheel om, zoodat de zin deze zy: „ Gelijk de Noordenwind in Kanaan, over het „ Armenisch gebergte henen wajende, dikwijls onwe- „ ders en zware regenvlagen veroorzaekt; zoo maekt „ ook eene verborgene tong, die in het heimelyke lastert, „ een vertoornd aengezicht by hem, die in zijne eer be- „ nadeeld wordt.”

24. (m) 't Is beter te woonen op eenen hoeck des platten dacks van een Oostersch huis, daer men aen alle de ongemakken van lucht en weder bloot gesteld, en van alle gerievlykheden beroofd is, dan met eene
kijfch-

kijfachtige huysvrouwe te woonen, ende dat in een huys van gefelschap, daer men anders alle gemakken en aengenaemheden van het gezellig leven genieten kan.

25. Eene goede tijdinge uyt verren lande, van waer men bezwaerlyk bericht bekomen kan, is zoo aengenaem als kout water is op eene vermoeyde ziele van eenen afgematten reiziger, die door onbewoonde streken doortrekt, daer men anders zeer zelden water ontmoeten zal.

26. De rechtveerdige wanckelende voor het aengesichte des godtloofen, en zich latende verleiden, om van den rechten weg der deugd af te wijken, en in de paden der boosheid te treden, is eene beroerde fonteyne, ende verdorven sprinck-ader. Dusdoende wordt de fontein der reine Godsvrucht bemodderd, en de springäder, uit welken niets anders dan allerlei deugden behoorden op te wellen, wordt te jammerlyk vervuild.

27. Veel honichs te eten en is niet goet, in tegendeel schadelyk voor de gezondheid: maer de ondersoeking van de heerlickheyt sulcker dingen is eere.

De laetste woorden zijn vry duister. — Sommigen vatten den zin der Spreuke op deze wijs: „Gelijk het onmatig gebruik van honig voor de gezondheid schadelyk is, zoo is ook een al te nieuwsgierig onderzoek, in verhevene en heerlyke zaken, nadeelig voor den geest.” Anderen vertalen het op deze wijs: „*Het onderzoek naer de heerlykheid der zaken*, welke tot den Godsdienst behooren, is zwaer, vermoeyende voor lichaem en geest.”

28. (n) Een man, die sijnen geest niet wederhouden, en zijne drivten niet beteugelen kan, maer zijne hartstochten den vryen teugel viert, is aen allerlei gevaren en onheilen bloot gesteld, even als een opengebroke stad sonder muer, voor alle vyandelyke invallen bloot legt.

(n) Spreuck. 16: 32.

H E T XXVI. K A P I T T E L.

1. **E**En Vorst moet wel acht geven op de hoedanigheid der perfonen, die hy tot eerambten en waerdigheden verheft. Gelijck de sneeuw in den fomer, ende gelijck de regen in den oogft zeer te onpas komen zouden en allernadeeligst wezen; alfoo en paf den fot de eere niet.

2. Onbedachtzame vloeken van boosaertige menfchen, zullen geen gevolg hebben. Gelijck eene muffche is tot wechfweven, gelijck eene fwaluwe tot vervliegen; alfoo en fal een vloeck, die fonder oorfake uitgesproken is, niet komen, en geen nadeel toebrengen.

Men heeft opgemerkt, dat de Oosterlingen eenen deftigen man, by eenen ftilzittenden vogel vergelijken; maer eenen ligtvaardigen losbol by eenen vligenden vogel. Volgens dit denkbeeld, zal 'er worden aangeduid, dat men zulke onbedachtzame vloeken, welke geen nadeel kunnen toebrengen, alleen van ligtvaardige losbollen te wachten hebbe.

3. Geene woorden, maer flagen, zijn de gefchiktste midelen, om hardnekkige booswichten te beteugelen. (a) Een fwepe is voor het peert, een toom voor den efel; om deze dieren aen te drijven en te beftieren; ende (b) eene roede is gefchikt voor den rugge der fotten, om hen te recht te brengen.

4. Een wijs man, moet in onderscheidene omftandigheden, met dwaze lieden, op verfchillende wijzen te werk gaen. En antwoordt den fot nae fijne dwaefheyt niet, handel hem niet op dezelve fottende en hoonende
wijs

(a) Pfalm 32: 9, 10.

(b) Spreuck. 10: 13.

wijs, als hy u behandelt: op dat gy oock hem niet gelijck en wordet.

5. Antwoordt den fot nae sijne dwaefheyt, en overtuig hem met bondige reden dat hy dwaeslyk spreke en handele, wanneer gy bemerkt dat hy door uw stilzwijgen trotsch en vermetel wordt: op dat hy in sijne oogen niet wijs en zy.

6. Onvernuftige menschen, die zich alleen aen het zinnyke vergapen, zijn tot alles onnut. Hy snijdt [*sich*] de voeten af, [*ende*] drinckt geweld, die boodschappen sendt door de hant van een fot.

Wy zouden het liever zoo opvatten, daer het woordje *zich*, in onze vertaling is aangevuld: „ Die eenen onvernunftigen zot uitzend, om eene boodschap van gewicht over te brengen, of iets van belang uit te voeren; gaet even zoo onbezonnen te werk, als iemand die den bode eerst de voeten affnijdt, en hem daarna gelast op reis te gaen: *hy drinkt eenen bitteren drank*, en doet zich zelven verdriet aen.”

7. Heft de beenen van den kreupelen op, en zet hem aen om te dansen: alsoo is eene spreucke in den mont der fotten. Zoo belachlyk als het wezen zoude, dat men eenen kreupelen wilde doen dansen; al zoo belachlyk stelt zich een zot aen, wanneer hy wijs wil schijnen, en verstandige gezegden voortbrengen.

8. Gelijck hy, die een [*edel*] gesteente in eenen flinger bindt: of een juweel op den *steenhoop*, boven het lijk van eenen gesteenigden misdadiger plaetst, om daerdoor den glans des te meer te doen uitschitteren: alsoo is hy, die den fot eere geeft. Zoo ongerijmd de handelwijs van den eerstgemelden is, zoo kwalyk zou het ook passen eenen zot eer en achting te bewijzen.

9. [*Gelijck*] een doorn zeer gevaerlyk is, en gaet in de hant eens dronckaerts; alsoo is eene spreucke in den mont der fotten. Het is voor eenen dwaes eene even gevaerlyke onderneming, om de vertooning te maken van eenen wijzen man, als het voor eenen dronckaert is, om kwetsende doornen te behandelen.

10. Als godloze menschen, tot aenzien en vermogen

verheven worden, doen zy elk verdriet aen. De Grootte der aerde, als zy geene beginfelen hebben van deugd en Godsvrucht, doen een yegelick verdriet aen: ende hueren de sotten, ende hueren de overtreders, zich van allerlei flechte lieden bedienende, om anderen te kwellen.

Anders zou men het zoo vertalen kunnen: „*Een boog-
„ flutter*, die zijne pijlen overal henen schiet om anderen
„ te verderven, en hy, die dwaze lieden huurt, en voorby
„ loopers die hy niet kent, tot het verrichten van zijne
„ zaken aenstelt, handelen beide even onbezonnen; hunner
„ beider handelwijs is even nadeelig.”

11. (c) Gelijck een hont tot sijn uytspouwfsel wederkeert: [*alsoo*] herneemt de sot sijnne dwaef-heyte. Al heeft een onverbeterlyk zondaer, de nadeelige gevolgen van zijn wangedrag nog zoo gevoelig ondervonden; hy mag zich voor eenen tijd van het kwaed onthouden, spoedig zal hy tot de voorige overtreding wederkeeren.

12. Niemand evenwel is onverbeterlyker, dan een waenwijs mensch. Hebt gy eenen man gesien, die wijs in sijnne oogen is? (d) van eenen sot is meer verwachtinge, dat 'er nog eens wat goeds van komen zal, dan van hem, die door ingebeelde wijsheid verblind is. De trotschheid maekt hem onvatbaer voor onderwijs, bestraffing en vermaning; alle zedelyke middelen hebben geen invloed op zijn trotsche hart.

13. De luiheid is eene allerverdervelykste ondeugd. (e) De luyaert weet allerlei ongegronde voorwendfelen te bedenken, om zich van den arbeid te ontslaen: zoo seyt hy by voorbeeld: Daer is een felle leeuw op den wegh; een leeuw is op de straten, die my verscheuren zou, zoodrae ik my buiten's huis begav.

14. Een deure keert, zoo menigmael zy geopend of gesloten wordt, geduurig om op hare herre zonder hare standplaats verder te verlaten; alsoo keert zich de luyaert op sijn bedde om en om, zonder iets uit te voeren:

en

(c) 2 Petr. 2: 22.

(d) Spreuck. 29: 20.

(e) Spreuck. 22: 13.

en al komt hy ten laetsten uit zijn bedde, hy richt even weinig uit.

15. (f) De luyaert verbergt sijn hant in den boesem, in plaats van dezelve uit den mouw te steken: hy is te moede, om die weder tot sijnen mont te brengen, en is bykans te lui om te eten. Ondertusschen heeft hy, met alle zijne traegheid, doorgaends een hoog gevoel van zich zelve.

16. De luyaert, daer hy niets doet dan snappen en praten, is wijser in sijnen oogen, dan seven die [met] reden en verstand antwoorden, op het gene hun wordt voorgefeld.

17. Niets is gevaerlyker, dan zich in twisten te mengen, met welke men niet van noode heeft. De voorbygaende die sich inmengt en vertoornt in eenen twist, [die] hem niet aen en gaet, is [gelijck] die eenen grimmigen hont onbedachtzaam by de ooren grijpt, en zich daerdoor in gevaer stelt van gebeten te worden; hy zal 'er niet ongeschonden afkomen.

18. Wacht u van geveinsde lieden, zy zijn hoogst gevaerlyk. Gelijck een die sich veynst te rafen, en de vertooning maekt van krankzinnig te wezen, die onder dit voorwendfel vyerspranckelen, pijlen, ende dergelijke doodelicke dingen werpt, om zijnen naesten te benadeelen:

19. Alfoo is een man die sijnen naesten bedriegt, onder den schijn van vriendschap vyandig behandelt: ende onder dat alles seyt; Jock' ick 'er niet mede? ik heb immers geen kwaed in den zin.

20. De twist is als een vuur, het welk hoe langs hoe meer ontvlamt. Als 'er geen hout en is, gaet het vyer uyt: (g) ende even zoo is het gelegen met de twisten, als 'er geen oorblafer en is, die den twist aenftookt, wort het gekijf gestilt.

21. De doove kole is om de vyerige kole, en door dezelve aen te glimmen, ende het hout om het

(f) Spreuck. 19: 24. (g) Spreuck. 22: 10.

vyer aen te stookten : alfoo is een (*h*) kiffachtigh man, die vermaek schept in tweedracht, geschikt om twist te ontfteken.

22. (*i*) De woorden des oorblasers, die de twistende partyen tegen elkander opzet, zijn als de schadelyke werktuigen, welke de smerten der gener, die geslagen zijn nog vermeerderen : ende als diepwondende pijlen, die dalen in het binnenste des buycks.

23. Brandende lippen, die gloeien van haet en boosheid, ende een boos herte, wanneer zy op eene listige wijs ontveinsd worden, zijn [*als*] een kwetsende potscherf, die om eene schoone vertooning te maken, met schuym van silver overtogen is.

24. Zelfs wordt de uiterlyke schijn van vriendschap wel eens misbruikt, om de boosaertigste oogmerken te bereiken. Die haet draegt, gelaet sich somtijds als of hy vreemt en afkeerig ware van alle vyandschap, als of hy niets wist van eenigen kwaden toeleg, met schoonschijnende woorden op sijne lippen: maer in sijn binnenste stelt hy bedrogh aen, en by zich zelve smeedt hy vyandige voornemens.

25. Als hy met sijne stemme, de plechtigste betuigingen doet van vriendschap, en u smeeckt om toch op hem te vertrouwen, gelooft hem evenwel niet : want seven grouwelen, geheele schakels van boosaertige voornemens, zijn onder alle die valsche betuigingen, in sijn herte ontworpen.

26. Maer men kan zulke valscheden niet voor altoos bedekken. [*Wiens*] haet door bedrogh, en eene geveinsde vertooning bedeckt is, diens booftheyt sal in de gemeynte geopenbaert worden, zijne valscheheid zal, vroeg of laet, aen de geheele waereld bekend worden.

27. Het kwaed zal zijnen meester beloonen. (*k*) Die eenen kuyl graeft voor eenen anderen, falder zelfs in vallen; ende die eenen steen naer de hoogte wentelt, om denzelven op zijnen naesten te doen vallen, op hem

(*h*) Spreuck. 15: 18. ende 29: 22. (*i*) Spr. 18: 3. (*k*) Pf. 7: 16. ende 9: 16. ende 10: 2. ende 57: 7. Pred. 10: 8.

hem sal hy wederkeeren , en den boosdoener zelven verpletteren.

28. Even zoo gaet het ook met eenen veinsaert en lasteraer. Eene valsche tonge haet de gene , die hy verbrijfelt , en door hare lasteringen te schande maekt : ende een gladde mont die bedrieglyk vleit , maeckt omstootinge , en berokkent zich zelven verdriet en onheilen.

Anders kan men het ook vertalen : „ *Eene valsche tong , zal ten laetsten hare glibberige woorden haten , en eenen afkeer hebben van de bedrieglyke streken , wanneer zy kenbaer geworden zijn ; de gladde en vleijende mond zal zich zelven de omstooting en het bedrog veroorzaken.*”

H E T XXVII. K A P I T T E L.

1. (a) **E**N beroemt u niet over het gene gy voornemens zijt , op den dagh van morgen , of in den toekomenden tijd te verrichten : want gy zijt geheel onkundig van het toekomende , en weet niet wat de dagh sal baren , of welke beletfelen u in den weg komen zullen.

2. Wacht u van eene verblindende eigenliefde. Laet u eenen vreemden prijsen , ende niet uwen eigen mont : eigen lov stinkt en maekt den mensch verachtelyk. Laet het u aengenaem wezen , wanneer gy door eenen onbekenden geprezen wordt , ende laet u niet door eene trotfche zelfsliefde vervoeren , dat uwe eigene lippen uwen roem vermelden zouden.

3. De gramfchap van eenen dwaes , is allergeweldigst. Een steen is swaer , ende het zant gewichtigh : maer de toornigheyt , de oplopendheid en onbescheidenheid des dwafen is swaerder dan die beyde ,

(a) Jac. 4: 13 , 14.

naedien hy een ballast, een alleronaevenaemst werktuig is in de zamenleving.

4. Ondertusfchen is de nijd nog erger, dan de oploopende toornigheid. Grimmigheid, ende overloopinge van toorn, zoodat de gramfchap gelijk ftae met eenen ziedenden pot, is wreetheyt, en barst in allerlei harde behandelingen uit: maer wie fal voor nijdigheid beftaen, die altoos kwaed wenscht en kwaed zoekt, en zulks in 't verborgene, zoodat niemand zich daervoor wachten kan?

5. Het is een teeken van ware vriendschap, wanneer men iemand zijne fouten, met befcheidenheid, onder het oog brengt. Openbare beffraftinge van iemand, die zich vergrepen heeft, zelfs in de tegenwoordigheid van anderen, om hem daerdoor tot inkeer en befchaming te brengen, is beter dan verborgene liefde, van welke men geene blijken ziet.

6. De wonden, welke de ernstige beffraftingen des liefhebbers, die het welzijn van zijnen naesten oprechtelyk bedoelt, in het gemoed veroorzaken, zijn getrouwe en komen uit een goed beginfel voort; maer de bedrieglyke kuffingen, en alle geveinsde vriendschaps-vertooningen des haters, die zijnen naesten geen goed hart toedraegt, zijn af te bidden.

Taelkenners hebben opgemerkt, dat het woord, door *aftelbiden* vertaald, gebruikt worde van den reuk, welke by de offeranden plaets had, of ook van den flank die uit verdervende dingen uitwaesfemt; en dan zal de zin der laetfts woorden hierop uitkomen: dat alle bedrieglyke vleieren, welke uit een hatelyk hart voortkomen, by eenen walgelyken flank mogen vergeleken worden, en dat het kuffchen van een vyand, gelijk zy aen de beet van eenen adder, die zijn vergift uitspouwt.

7. De armoede, hoe verdrietig zy ook wezen moge; heeft evenwel hare voordeelen. Eene verfade ziele, die volop gegeten en gedronken heeft, en eenen overvloed bezit van alles, vindt geenen fmaek in de beste lekkernyen; en vertreedt zelfs door brooddronkenheid het honichfeem: maer eene hongerige ziele, die arm is en ge-
brek

spoed batond heeft, dat hy waerlyk uw vriend is, nochtan wijk van den ouden en beproevden vriend uwes vaders niet af; ende en gaet, in plaetse van u by hem te vervoegen, ten huysse uwes broeders en naestbestaenden niet op den dagh uwes tegenspoets, om by hem hulp te zoeken, daer 'er zoo veele voorbeelden zijn van liefdeloosheid der bloedverwanten: beter is een gebuer die naeby en altoos gereed is, om in nood en ongelegenheid hulp te bieden, dan een broeder, die verre is, en dikwijls minder genegen om u te helpen.

SALOMO teekent hier het bestaen van menschen zonder natuurlyke liefde; en dan is zekerlyk de welmeenende vriendschap van eenen vreemden veel beter, dan de verwaarloosde bloeds-betrekking.

11. Zijt wijs mijn sone en elk mijner lievelingen, leg 'er u op toe om uw verstand te beschaven, en vooral om den H E E R te vreezen, het welk de hoofdsom is der ware wijsheid, ende verblijdt mijn herte, door de bliken van uwe wijsheid en deugd; op dat niemand oorzaak hebbe om my, wegens uw gedrag, verwijtingen te doen, en ick mijnen smader, die my zonder oorzaak, wegens uwe opvoeding lastert, wat te antwoorden hebbe.

12. De wijsheid doet iemand veele onheilen ontwijken, en is derhalven van aengename vruchtegevolgen. (c) De kloecksinige die een schrande doorzicht heeft, en door de ondervinding geoefend is, fiet het naderend quaet reeds van verre aenkomen, [*ende*] verbergt sich daerom in eene veilige schuilplaats: de flechte en onbedachtzame lieden daerentegen, gaen zorgeloos henen door, zonder eenige vrees voor het dreigend kwaed, [*ende*] worden gestraft; hun treffen de onheilen, terwijl de kloekzinnigen door tijdige voorzorge ontkomen.

13. Laet de wijsheid u ook terug houden, van onbedachtzame borgtochten. (d) Als [*yemant voor*] eenen vreem-

(c) Spr. 22: 3. (d) Spreuck. 6: 1, 2. ende 11: 15. ende 17: 18. ende 20: 16.

brek heeft aen alles, vindt eenen zeer aengenameu smaak in de gemeenste spijzen, zelfs is haer alle bitter, soet.

8. Er is niets onbetamelyker, dan onvergenoegd te zijn over den stand, in welken wy door de Voorzienigheid geplaatst zijn. Gelijck een vogel aen gebrek onderworpen is, die uyt sijnen nest omdooft, alwaer hy alles vinden kon wat tot zijn rust en veiligheid noodig is, en daerby groot gevaer loopt, om in de strikken des vogelvangers verward te raken: alsoo is een man, die omdooft uyt sijne plaetse, die onvergenoegd is met zijnen staet, en met den rang in den welken hy gesteld is. Die van het eene bedrijs op het andere valt, loopt zijn ongeluk in den mond.

Het Hollandsche spreekwoord, twaelf ambachten en dertien ongelukken, drukt dezelve zaak uit.

9. Niets is 'er aengener, dan eenen oprechten boezemvriend te hebben die ons hartelyk meent. Olie kunstig toebereid, met welke men zich in het Oosten, by vrolyke gelegenheden, pleegt te zalven, ende reuckwerck, het welk by de maeltijden wordt aengestoken, om eene aengename lucht te verwekken, verblijdt het herte: alsoo aengenaem is de soetigheyt van yemants oprechten vriend, van wegen den getrouwen raet welken hy geeft uit den grond der welmeenende ziele.

Een groot Taelkenner, leidt het oorspronglyk woord, door *raed* vertaald, van een ander wortelwoord af, het welk *verdikken* beteekent. Er zou dan gesproken worden, van eene verdikking of toeknelling der ziele; zoodat de zin der laetste woorden deze zy: „ *de zoetigheid van iemands* „ *vriend*, de aengename verkeerung van eenen welmeenenden vriend, is zeer gepast voor eene beklemd ziele; zijn „ raed en bystand is alleraengenaemst voor en tot opruiming „ van een beklemd gemoed.”

10. Stel daerom de vriendschap op den rechten prijs.
(b) En verlaet uwen vriend niet, die in voor- en tegen-

(b) Spreuck. 17: 17. ende 18: 24.

vreemden, wiens trouw en vermogen hem geheel onbekend is, ligtvaardig borge geworden is, beſ houw hem dan als eenen dwazen, op welken gy geen vertrouwen ſtellen kunt. Geev hem geen geloov, neemt ſijn kleet tot uwe zekerheid: ende pandt hem voor eene onbekende [*vrouwe*] of *zaak*, ſtel u door het nemen van een pand in zekerheid, wegens de zaak voor welke hy zoo onbedachtzaam is borg geworden.

14. Onthoud u van lage en laffe vleijery. Die ſijnen vriend ſegent en zijnen lov vermeldt, met luyder ſtemme, ſich 's morgens vroegh opmakende om hem te pluimſtrijken; 't ſal hem tot eenen vloeck gerekent worden, en tot zijn nadeel uitloopen.

Zulk eene handelwijs omtrent eenen vriend, hoe wel ook gemeend, maer kwalyk beſtuurd ten aanzien van tijd, plaats en wijze, zal meer nadeel dan voordeel doen, meer ſtink dan dank aenbrengen. Een vriend die wel denkt, kan in zulken ontijdigen en onmatigen lov geen genoegen nemen; en andere menſchen bemerken ſpoedig, dat dergelijke kwalyk geplaetſte lovtuitingen, uit eene lage en laffe ziel voortkomen.

15. Van een boosaertig wifv geplaegd te worden, behoort onder de grootſte verdrietelykheden. (e) Eene geduerige druypinge ten dage des ſlagregens; eene druiping, welke niet drupsgewijs eenvouwig lekt, maer met geheele ſtralen, door de openingen van het dak, in het huis nederſtort, daer men veilig meende te zijn; ende eene kiffachtige huyſvrouwe, zijn evengelyck, even laſtig en onverdraeglyk.

16. Elck-een dieſe verbergt of *opſluit*, die de kiffagien van een gemelyk wifv wil opſluiten en beteugelen, ſoude even zeer vergeevſche moeite doen, als iemand die den wint wilde verbergen en opſluiten; ende de olic ſijner rechterhant, [*die*] roept, of *zal* roepen.

De laetſte uitdrukking is geheel verbloemd. Het ſchijnt; dat SALOMO eene toenmaels zeer gewoone ſpreekwijs beſt-

(e) Spreuck. 19: 13.

ge, welke thans minder bekend is. — *Olie* kan allerlei riekende stof beteekenen, het zy dat dezelve eenen lievelyken of onaangenamen reuk van zich geve. *Olie der rechtehand*, is olie welke men met de rechtehand heeft aengeraekt, of om dezelve te koopen, of om dezelve te verbergen en wech te zetten. Altijd laet de olie, achter zich reuk aen de hand blijven. Deze reuk zal uitroepen, wat hy in zijne hand zoekt te verbergen, en hem verraden. — Het schijnt in het algemeen te kennen te geven, dat een man de kijvagien van een gemelyk wif zoo weinig beteugelen kan, als iemand die sterkriekende olie heeft aengeraekt, den reuk daarvan beletten kan.

17. Yfer scherpt men met yfer: alsoo scherpt een man het aengesichte sijnes naesten.

Nae de gewoone opvatting, vertoont deze Spreuk de nuttigheid der gezellige samenwooning: in zoo ver, dat gelijk men yzer, het welk ruw is, met yzeren hamers smeedt, en met yzeren vijlen glad maekt en scherpt; alzoo ook een mensch het aengezicht des anderen, dat is zijn gedrag en houding, door voorbeeld en opwekking beschave en verbeterde.

Anderen nemen het in eenen kwaden zin: dat, gelijk scherpe yzeren werktuigen, het ruuwe yzer scherpen en polijsten; alzoo ook de harde behandelingen, van den eenen mensch, den anderen vertoornen, en zijn aengezicht verbitteren.

Wy zouden ons liefst met hun vereenigen, die het woord *scherven*, door *vervrolyken* overzetten; zoodat de zin zy: „Een yzer polijst of vervrolykt een ander yzer; even zoo verheldert en vervrolykt het gelaet eenes mans, dat van zijnen naesten. Een vrolyk en openhartig man, maekt anderen, met welke hy verkeert, ook meer opgewekt: grimmige lieden, worden door de verkeerung met openhartige menschen, zachter en aengenameer.”

18. De getrouwheid is zeer lofwaardig in eenen dienaar. Die den vijgeboom bewaert, en zorg draegt, dat het ongedierte de bladeren en bloeifels niet verteert, sal de vergelding van zijne zorgvuldigheid genieten, en sijne vrucht eten: ende even op dezelve wijs, zal een getrouwe

trouwe dienaar niet onbeloond blijven, die zijnen heere waerneemt, sal ge-eert worden.

Het woord *waernemen*, drukt eigenlyk het bedrijf uit van eenen knecht, die met omgorde lendenen gereed staet, om op de wenken van zijnen heer te passen. Zulk een getrouwe dienaar, die alles doet met vlijt en yver, wat zijn heer van hem vorderen kan, zal geëerd, geacht, en beloond worden. Maer, gelijk een verwaerloosde vijgeboom geene vrucht geeft, zoo zal ook een luije en ontrouwe dienaar, niet alleen van zijnen heer, maer ook van alle die hem kennen, veracht en versmaet worden.

19. Gelijk *[in]* 't water het aengesichte is tegen het aengesichte: alsoo is des menschen herte tegen den mensche.

In de wateren zijn de aengezichten, tegen de aengezichten over. Wanneer iemand zijn aengezicht over het water houdt, ziet hy als in eenen spiegel nog een aengezicht, het welk het zijne volkomen gelijk is: op soortgelijke wijs, *is het hart des menschen tegen den mensch.* Volgens die vertaling, is de zin deze: „Gelijk de gedaente van eenen „mensch die in het water ziet, zich daerin vertoont; al „zoo maekt zich ook het hart van den mensch aen ande- „ren kenbaar, door woorden, gebaerden en daden.”

Anders zou men het ook zoo kunnen opvatten: „*Gelijk „wateren zijn de aengezichten tot de aengezichten*; dat is, de „menschen, in hunne uiterlyke gestalte vergeleken, zijn als „wateren elkander gelijkende: *alsoo is het hart des menschen „tot den mensch*; dat is, alzoo is de mensch inwendig met „zijnen naesten te vergelijken, overmids zy alle verdorven, „en aen gelijke zwakheden en gebreken onderworpen „zijn.”

Dan, deze en dergelijke verklaringen, steunen op die onderstelling, dat de woorden van den grondtekst moeten worden aangevuld, en dat het aengezicht des menschen, by het hart des menschen vergeleken worde. — Maer, zonder inlasfching kan men ze dus overbrengen: *gelijk de wateren deze gedaenten naer die veranderen*, zoo ook *het hart dezen mensch naer dien.* SALOMO zal dan het oog hebben op de vloei

baerheid van het water, welk de eene gedaente tistond in de andere verandert; zoodat 'er op den minuten wind verandering kome, en zich eene verschillende gedaente vertoone. In deze byzonderheid, is een beeld van 's menschen hart, zoo als het zelve in den eenen mensch tistond verandere, nae dat van den anderen mensch, het zy door eigene beweging, het zy door uitwendige aendrijving. — Hier zal derhalven, de veranderlykheid en onbestendigheid der menschen worden afgeteekend; en tevens geleerd, hoe noodzaeklyk de goede keus van gezelschap zy, naedien de voorbeelden van anderen zoo veel invloed, op onze harten en gedragingen hebben.

20. De helle, liever de staet der dooden of de poel des doods, zoo als dezelve altoos gaapt om in te slokken, ende het verderf, of de verwoesting welke de dood aenricht, en worden niet versadigt: de dood is een verwoestende wreedaert, die zich nimmer laet bevredigen, maer altoos begeert: alsoo en worden (f) de oogen des menschen niet versadiget, de zinlyke begeerlykheden verlangen altoos nieuwe voorwerpen.

21. De smeltkroes is voor het silver, ende de oven of het fournuis voor het gout, om deze metalen te toetsten: alsoo is een man nae sijnen lof [*te proeven*].

De man is in het tweede lid het onderwerp, het welk *beproeft* en op de proev bekend wordt. Daertoe wordt geen toetsteen of oven gebruikt, zoo als voor het silver en goud; maer *de aert en eisch van sijnen lov*. SALOMO wil dit zeggen: „ Wanneer gy den lov van eenig mensch hoort „ uitmeten, zult gy daeruit opmaken van welken aert die „ man zy; dan zal het blyken wie hem prijs, of het „ goede dan kwade, vrienden dan vyanden zijn. De lov „ der gollonen, geeft een vooroordeel ten kwade; waer „ dien der deugdzamen, een geground vermoeden dat hy onze „ achting waardig zy.”

22. Een dwaes die onverstandig is, en zich geheel aen
de

de ondeugd heeft overgegeven, is ten eenemaal onverbeterlyk, welke harde wegen men met hem insla. Al sliet gy den dwaes, by manier van spreken, in een mortier met een stamper in 't midden van het gestooten graen; al gebruikte men nog zulke gestrengde middelen; sijne dwaefheyt en soude van hem niet afwijken, hy zou onverbeterlyk blijven, en zelfs te meer verhard worden onder alle de slagen.

Met vs. 23. begint eene rede, welek tot vs. 27. doorloopt, en betrekking heeft tot de huisselyke zorg.

Deze rede is, by wijs van aanspraak en vermaning, ingericht, tot iemand die kudden heeft van klein vee.

23. Zijt neerstigh, om het aengesichte of de geaeldheid uwer schapen te kennen: set uw herte op de kudden, zijt oplettende, om dezelve op de beste wijs te verzorgen.

Het aengezicht der schapen is derzelver gesteldheid, voor zoo ver hunne aengezichten vertoonen, of zy gezond en wel gesteld zijn. SALOMO wil naerstigheid hebben aengewend, om het aengezicht der schapen te kennen, of gelijk 'er eigenlyk staet, *kennende te kennen*, dat is zeer nauwkeurig te kennen, om dezelve nae vereisch der omstandigheden te verzorgen. — Het hart op de kudden te zetten, zegt eene gevestigde aendacht op de kudden te hebben, om dezelve van weide, water, en stalling te verzorgen.

Dit is het beeld van eenen getrouwen herder: maer het behelst tevens een zinnebeeldig vertoog van den plicht van elk, die in eenig bestuur gesteld is, het zy in het Burgerlyke, Godsdienstige, of Huishoudelyke.

24. Want de schat van het vee, waerin oudtijds de voornaemste rijkdom gelegen was, en is niet tot in eeuwigheyt, maer zeer verganglyk, en zo die schat verwaarloosd wordt, verdwijnt dezelve zeer spoedig: ofte sal de kroone, het opperbewind over die kudde, als een hooge trap van eer en aanzien, van geslachte tot geslachte

bestendig zijn? zal die schat en die eer tot in het laatste nageflacht bewaerd blijven, dan is 'er zorg en waakzaamheid noodig.

25. Als het gras sich in de lente openbaert, ende de uitspruitende grascheuten op de velden gesien worden, laet de kruyden der bergen versamelt worden, tot voorraad voor den winter.

De Onzen nemen deze woorden als eene vermaning, om te leeren, dat de landman, ter rechter tijd, op de inzameling van den oogst moet passen, om voorraad te hebben voor den winter. — Al zoo liev evenwel, zouden wy, met anderen, dit en de twee volgende versen opnemen als beoegredenen, om den plicht vs. 23. voorgesteld, nader aen te dringen. Het is dan, als of SALOMO zeide: „ Geev „ nauwkeurig acht op de behoeften van uwe schapen, ver- „ zorg dezelve met allen yver: nimmer zal uwe kudde „ gebrek hebben; in de lente zult gy uwe velden groen „ zien, en bekleed met grascheutkens, en in het najaer „ zult gy gelegenheid hebben, om eenen rijken oogst in „ te zamelen.”

26. Ook zult gy dusdoende, zeer veel voordeel van uw vee trekken. De lammeren fullen, wanneer zy wel gevoed (*g*) zijn, u veele en beste wolle tot uwe kleedinge opleveren; ende de bocken zullen de prijs des velts zijn, voor zoo ver zy in menigte zullen verkocht worden, en voor dien prijs zult gy wederom nieuwe velden verkrijgen kunnen.

27. Daer toe [*sult gy*] genoegsaemheyt van geytenmelck en allerlei zuivel, [*hebben*] tot voedsel en tot uwe spijs, tot spijs van uw huys, ende leef-tocht uwer knechten en maegden.

(*g*) 1 Tim. 6: 3.

H E T XXVIII. K A P I T T E L.

1. (a) **D**E godtloofse, die verkeerde wegen bewandelen, zijn van wegens de knagingen des gewetens in eene geduurige vrees, zy vlieden, daer geen vervolger en is, op het ritselen van een blad: maer elck rechtveerdige is, zelfs in de grootste gevaren, gerust en welgemoed, omdat hy op God vertrouwt, die machtiger is dan alle de machtigen. Zelfs is hy, hoe donker het 'er ook moge uitzien, moedigh, als een jonge leeuw.

2. De zonden van een gansch volk, slepen ook nationale straffen naer zich. Om de overtredinge des lants zijn desselven Vorsten vele, 'er ontsaen party-schappen, yder een wil regeeren, en zeer velen dingen naer het opperbewind, zoodat alles in verwarring gerake: maer om verstandige [*ende*] wetende menschen, wanneer 'er verstandige en weldenkende lieden aen het roer der regeering geplaatst zijn, sal insgelijcks verlenginge wesen van rust en welvaert.

3. Een arm man, die uit zijne laegte tot eenen staet van vermogen is opgeklommen, maer die dan, zijnen voorigen staet vergetende, de geringe verdruckt, is als een wechvagende regen, die het graen verdervt, so dat 'er geen broot en zy voor den behoeftigen.

3. Die de wet verlaten, en Gods geboden in den wind slaen, prijsen den godtloofsen, en moedigen hem aen tot de boosheid: maer die de wet bewaren, en zucht hebben voor den Godsdienst, mengen sich [*in strijt*] tegens hen, om de boosheid te beteugelen.

Anders zou men de laetste woorden, op deze wijs ver-

(a) Levit. 26: 36. Deut. 28: 28. Jes. 57: 21.

talen kunnen : wat den genen aengaet die Gods wet bewaren, tegen deze vereenigen zich de godlozen, en lasteren hen als onnozzels en bevooroordeelde menschen.

5. De quade lieden, die zich breidelloos aen allerlei boosheid overgeven, en verstaen het recht niet, zy maken geen onderscheid tuschen goed en kwaed : maer die den HEERE foecken, verstaen alles, en overdenken geduurig, hoe zy zich, in alle hunne onderscheidene omstandigheden en betrekkingen, gedragen moeten.

6. (b) De arme, wandelende in sijne oprechthgheyd, zoodat hy God in waerheid vreeze, en zich eerlyk gedrage in alle zijne handelingen omtrent andere menschen, is beter, dan een deugniet, die verkeert is van of in twee wegen, die God en menschen zoekt te misleiden, en een grouwzame veinsaert is, al is hy rijk.

7. (c) Die de wet bewaert en zorgvuldig gehoorzaemt, is een verstandigh foon, die zijnen vader verblijdt: maer die der vraten metgefelle is, die in weelde en overdaed leeft, beschaemt sijnen vader.

8. Die sijn goet vermeerdert met woecker te nemen van zijnen verarmden broeder, ende met onmatige overwinste, zal zich en zijn geslacht niet verrijken, hy vergadert dat goed voor den genen, die sich des armen ontfermt, zijne kwalyk verkregene schatten zullen eens aen anderen komen, die 'er beter gebruik van maken zullen.

9. Die sijn oore afwendt van de wet te hooren, en zich moedwillig in het kwaed verhardt, zal de Godlyke wrake niet ontvlieden, diens gebed selfs, hoe zeer de HEER aen dien plicht eenen byzonderen zegen heeft vastgehecht, sal den heiligen God tot een grouwel zijn.

10. Die de oprechte, door zijne verleiding of kwade voorbeelden, doet dwalen op eenen quaden wegh, en tot boosheden vervoert, (d) sal selve in sijne gracht vallen en in het verderv nederstorten, het
welk

welk hy den vroomen bereid had: maer de vroomen sul-
len het goede beervén, gezegend zijn, en door Gods
gunstige voorzorg het kwaed ontkomen, het welk de ver-
leiders hun hadden toegedacht.

11. Een rijk man, die zich door zijne vlijt en
arbeid groote schatten vergaderd heeft, is wijs in zijne
oogen, en schrijft dikwijls den voorspoed met welken hy
gezegend is, aan zijn eigen beleid en schranderheid toe: maer
de arme die verstandigh is, doorsoeckt hem, en be-
merkt dan zeer spoedig, dat zijne wijsheid niets anders zy,
dan eene loutere verbeelding.

12. (e) Als de rechtveerdige geacht, tot eer en
aenzien verheven worden, zoodat zy opspringen van
vreugde, is 'er groote heerlickheyt in den Burger-
staet; 'er heerscht vrede, rust en goede orde: (f) maer
als de godtloose opkomen, en in eeramten gesteld
worden, dan wort de mensche die deugdzam is,
naeuw gefocht om hem te vervolgen.

Anders zou men de laetste woorden vertalen kunnen, *dan
veinst de mensch*; dan zucht de oprechte in het heimelyke,
en durvt 'er niet voor uitkomen, dat de zaken slecht be-
staand worden.

13. Die zijne overtredingen bedeckt, en allerlei
verschooningen van zijne boosheid voorwendt, in plaats van
zijn gedrag te verbeteren, en sal niet voorspoedigh
zijn: maer (g) di-se ootmoedig bekent, ende laet,
sal by God barmhertigheyt verkrijgen.

14. Welgelucksaligh by uitnemendheid is de men-
sche, die gedueriglick vreeft en altoos op zijne hoesde
is, om niet tot het kwaed verleid te worden: maer die
sijn herte verhardt, tegen alle waerschouwingen en ver-
maningen, en breidelloos op den weg der zonden voortgaet,
sal in 't quaet vallen, van erger tot erger komen, en
met de meest geduchte oordeelen gestraft worden,

15. De godtloose heerschende over een arm

(e) Spreuck. 11: 10, 11. (f) ond. vs. 28. (g) Psalm 32: 3,
5. 1 Joh. 1: 9, 10.

volck, het welk hy door list en geweld verdrukt en uitzuigt, is gelijk een brullende leeuw, die van vraetzucht brult, ende gelijk een beyr, die gins ende weer loopt, om buit op te jagen.

16. Een Vorst, die van alle verstant gebreck heeft, is oock veelvoudigh in verdruckingen: door de mishandelingen welke hy zijn volk aendoet, betoont hy noch verstant, noch deugd te bezitten: [*maer*] een Vorst die de gierigheyt haet, en zich belangeloos toelegt, om den voorspoed zijner onderdanen te bevorderen, sal de dagen verlengen, lang en voorspoedig regeeren.

17. Een mensche, gedrukt en geduurig beangstigd om het bloet eener ziele, op de herinnering van het onschuldig bloed het welk hy vergooten heeft, sal nae den kuyl toe vlieden, en zich zelve den weg banen tot zijne rechtvaardige straf; men en ondersteune hem niet, niemand zal hem zoeken te redden, of met hem eenig medelijden hebben.

18. Die oprecht wandelt, en eerlyk is in alle zijne handelingen, sal behouden worden en overal veilig wezen: maer een veinsaert, die sich verkeerdelick draegt in twee wegen, sal in den eenen of *in eens*, onverhoeds en zekerlyk vallen in de grootste onheilen.

19. Die sijn lant naerftig bouwt, en yverig in sijn beroep arbeidt, sal met broot versadigt worden: maer die ydele of luije [*menschen*] volgt, en ledig gaet, sal met armoede versadigt worden.

20. Een gantsch getrouw man, die eerlyk en rechtvaardig is in alle zijne handelingen, sal veelvoudigh zijn in segeningen: (*h*) maer die haestigh is om rijk te worden, en daertoe allerlei verkeerde wegen inslaet, en sal niet onschuldig wesen.

21. Een Richter moet onpartijdig oordeelen. (*i*) De aengesichten te kennen, en op de hoedanigheden der per-

(*h*) Spreuck. 13: 11. ende 20: 21. ende 23: 4. (*i*) Spreuck. 18: 5. ende 24: 23.

personen te letten, in het uitspreken van vonnissen, en is niet goet, maer hoogst onbetamelyk en verdervelyk: want een man, die zich door gunsten en givten laet verblinden in het Gericht, sal om een zeer gering geschenk, al ware het maer een stuck broots overtreden, en een onrechtvaerdig vonnis vellen.

22. Die sich haestet nae goet, en eene onverzadelyke begeerte heeft om rijk te worden, is een man van eene boose ooge, die den voorspoed van zijnen naesten met nijd en afgunst beschouwt: maer hy en weet niet, dat het gebreck hem overkomen, en dat hy ook de hulp van anderen sal noodig hebben.

23. Die eenen mensche, met bescheidenheid en vrymoedigheid bestraft, over verkeerde wegen welke hy heeft ingeslagen, mag in het begin geen gunstig gehoor hebben: maer hy sal achter na gunste vinden, wanneer de overtreder tot nadenken komt, en bemerkt dat de bestraffer zijn wezenlyk welzijn bedoele; die eenen anderen zoo met vriendelykheid bestraft, is veel meer te achten en van veel grooter nut, dan een lage pluimschrijver, die met de tonge vleyt.

24. Die sijnen vader, ofte sijne moeder berooft, ende by zich zelve seyt, 't En is geene overtredinge; het komt my toch mede toe; die is des verdervenden mans gefelle, en bekwaem tot de snoodste euvelheden.

25. (k) Die grootmoedigh is, trotsch van hart, en eene onverzadelyke begeerte heeft om rijk te worden, verweckt gekijf, hy veroorzaekt zeer veel moeite en onrust, zoo aen zich zelve als anderen: maer die op den HEERE vertrouwt, en zich gerust verlaet op de schikkingen der Voorzienigheid, sal vet en rijkelyk gezegend worden.

26. Die op sijn herte, op zijn eigen beleid en schrandereid vertrouwt, die is een sot, en zal zich in het verderv nederstorten: maer die in wijsheyt wandelt, doordien hy zijn vertrouwen op den HEER vestigt, die sal

(k) Spreuck. 13: 10. ende 15: 18. ende 29: 22.

de rampen ontkomen, door welke de zotten getroffen worden.

27. (l) Die den armen blymoedig geeft, en sal door Gods gunstig bestel geen gebreck hebben: maer die sijne oogen verbergt voor het gekerm der ellendigen, sal veel vervloecht worden, zal in groote onheilen vervallen, en dan ook by niemand hulpe vinden, maer in elks haet deelen.

28. (m) Als de godtloofse opkomen, en uit de laegte tot eer en aanzien verheven worden, dan verbergt sich de mensche: zy die God vreezen, durven voor de goede zaak niet uitkomen, uit schroom voor mishandelingen. Ook worden de deugdzamen schaers, door de onderdrukking van de boosdoeners: maer als sy door Gods strafgerichten ontkomen, vermenigvuldigen weder de rechtveerdige.

H E T XXIX. K A P I T T E L.

Dit Kap. behelst meerendeels vermaningen, voor Vorsten geschikt. — Tusschen beide komen 'er eenige Spreuken voor, welke in de eerste plaets wel iets anders schijnen te bedoelen; maer met dit alles, kunnen zy aen het gemelde algemeene oogmerk, zeer voegzaem ondergeschikt worden.

I. **E**En man, die dickwijls bestraft zijnde, of gelijk 'er eigenlyk staet, een man der bestraffinge, iemand welken God, door allerlei middelen van waerschouwing en bestraffing, by herhaling heeft zoeken te recht te brengen, en die onder dit alles den necke verhardt, en onverbeterlyk in zijne zonden voortgaet, even als een koppige os, die, hoe zeer hy door den prikkel wordt aengestuuwd, achter uitdringt, nek en schouder aen het juk onttrekt,

(l) Deut. 15: 7, 8, 10. Spreuck. 19: 17. ende 22: 9. (m) bov. vs. 12.

trekt, zulk een weerbaarfig zondaer, fal ſchielick en onverwacht, wanneer hy 'er het minſt aen denkt, verbroken, en aen het verderv worden overgegeven, ſo onherſtelbaer dat 'er geen geneſen aen zijne breuken en zy.

2. (a) Als de rechtveerdige groot worden, als deugdſame en godvreezende menſchen, tot eer en aanzien verheven worden, verblijdt ſich het volck, en verwacht alles goeds van hunne beſtiering: maer als de godtloofe heerſcht, ſucht het volck, en ziet niet anders te gemoet dan allerlei onheilen.

3. (b) Een man, die de wiſfheyt bemint, en zich verſtandig en deugdzaam gedraegt, verblijdt ſijnen vader: (c) maer die een metgeſelle, een vader der hoeren is, den weg der deugd verlaet en zich in ontucht verloopt, brengt het goet om, en baent zich den weg tot armoede.

4. Een Koningh die zijn Rijk rechtmatig beſtiert, houdt het lant ſtaande, en bevordert den welſtand van zijn volk, door het handhaven van 't recht: maer een gewetenloos Koning, die tot geſchencken genegen is, en zich door givten vervoeren laet, om een onrechtvaardig vonnis te vellen, verwoest zijn Rijk, en verſtoort het ſelve.

5. Een man, die ſijnen naeſten vleyt, en zijnen meerderen uit eigen belang naer den mond ſpreekt, ſpreydt een net uyt voor deſſelven gangen, voor zoo ver hy den anderen op eene liſtige wijs zoekt te bederven, zoo hy daerdoor ſlechts zijn eigen belang bevorderen kan.

6. In de overtredinge eens boofen mans is een ſtrick, wanneer een boos en godloos menſch in zonden valt, wordt die overtreding hem tot een ſtrik, hy raekt hoe langs hoe meer in de zonden verward: maer de rechtveerdige juycht, ende is blijde, hy brengt zijn leven in ſtille ruſt en kalmte door.

Anders kan men de laetſte woorden ook zoo opvatten:

(a) Spreuck. 11: 10. ende 22: 12, 28. (b) Spreuck. 10: 1. ende 15: 20. (c) Spr. 28: 7. Luc. 15: 13.

maer de rechtvaardige, al is het dat hy onder de onderdrukking bezwijkt, zoo zal hy evenwel zegepralen. De Spreukschrijver wil dan te kennen geven, dat het zondigen der rechtvaardigen geheel anders zy, dan het zondigen der godlozen; naedien een rechtvaardige, al wordt hy eens door zonden verstrikt, evenwel in dien strik niet blijft hangen, maer zegepraelt over de verzoeking.

7. (d) De rechtveerdige Richter, wiens ziel met vrees voor God, en liefde tot gerechtigheid vervuld is, behartigt wel in alle gevallen het recht; maer byzonder neemt hy kennisse van de rechtsake der armen: hy geeft den armen gelegenheid, om hunne zaak voor zijne Rechtbank te brengen; hy hoort hen langmoedig; hy zoekt eene gegronde wetenschap van de zaak te krijgen; hy ontziet geene moeite om de zaak in den grond te onderzoeken, ten einde een rechtmatig vonnis te kunnen vellen: [maer] de godtloose Richter, die God noch menschen ontziet, en begrijpt de wetenschap niet: hy verwaarloost de rechtzaak van den armen, de arme is hem veel te gering, om zich met zijne zaak op te houden; of, is hy in de noodzakelykheid, om zich ambtshalven daer mede bezig te houden, dan behandelt hy de zaak slecht en oppervlakkig.

8. Spotdrijvende lieden, die met alle ernstige zaken, en zelfs met God en Godsdienst spotten, blasen een stad aen [brant]: maer de wijse keeren den toorn af.

Zy blasen eene stad aen brand. — Sommigen vertalen het: zy verstrikken eene stad, dat is, zy brengen eene stad in den strik, die haer eindelyk in het verderv doet nederstorten. Ondertusfchen, strookt de overzetting der Onzen meer met de volgende woorden: Zy blasen eene stad in brand, en werpen 'er vuur in. Sommigen denken aen het vuur van burgerlyke verdeeldheden: voor het naest evenwel, schijnt het vuur van Gods toorn bedoeld te worden; en in de daed, 'er zijn geen schadelyker pesten voor eene stad, dan zulke spotters. Gaet hunne spotzucht zoo ver, dat zy God en

Gods-

en Godsdienst aantasten: en heeft hun spotten zulk eenen verdervelyken invloed op anderen, dat die 'er mede ingenomen worden, dan zal 'er een algemeen verval in den Godsdienst komen, dan zullen allerlei boosheden breidel-loos gepleegd worden; en het kan dan niet anders zijn, of Gods geduchte toorn moet tegen zulk eene stad, op eene vreeslyke wijs ontbranden.

Maer geheel anders is het gelegen met *de wijzen*, die God vreezen, en eenen afkeer hebben van die spotteren. Deze *keeren den toorn* af; om hunnent wille wordt de Stad gespaerd, en door hunne godvruchtige gebeden, wenden zy de Godlyke gramschap af.

9. Een wijs man met een dwaes man in rechte sich begeeven hebbende, zal 'er nooit eer by behalen, noch een gelukkig einde van dien twist zien; 't zy dat hy beroert is, zich verstoord aenstelt, en hem scherpelyk bestraft over zijne dwaesheid, ofte het zy dat die wijze man lacht, den dwaes zachtmoedig bejegent, en hem door eene gezouten bestraffing van het verkeerde zijner handeling zoekte te overtuigen; het zal alles het zelvde wezen; de dwaes is noch door ernst, noch door jok, van zijne wanbegrippen aftebrengen. Hoe de wijze het aenvatte, so en is 'er doch geene ruste, hy zal altoos moeite en verdriet hebben van zijne onderneming.

Anders zou men de uitspraken tot den dwaes kunnen brengen, op deze wijs: „ *Wanneer een wijs man, zich met eenen dwaes in twist begeeft, zal 'er nooit rust wezen* „ nimmer zal 'er een goed einde van dat geschil komen: „ want, de dwaes zal of *beroerd zijn*, en in zijne toome- „ looze woede tot schelden en razen overslaen; of hy „ zal aen het *lachen* en spotten raken, en de ernstigste „ zaken met schimp beantwoorden,”

10. Bloetgierige lieden, eigenlyk *mannen des bloeds*, bloeddorstige personen, vooral wreede dwingelanden, haten den vroomen, omdat zy hunne booze maatregelen tegenstaen; en zoeken de zulken van kant te maken maer de oprechte die God vreezen, vooral Godvrucht

tige Richters, foecken sijne ziele, en beyveren zich, om het leven der vroomen te behouden.

Anders kan men het vertalen: *bloedgierige lieden haten den vroomen, en zoeken de ziel*, dat is het leven, *van elken oprechten*, dat is: „Bloeddorstige lieden haten niet alleen „de vroomen; maer hunne haet gaet zelfs zoo ver, da „zy elken oprechten het leven wel zouden willen bene- „men, om dusdoende, de Godvruchtigen van den aerd „bodem te verdelgen.”

11. (e) Een sot laet sijnen gantschen geest uyt: by alle gelegenheden, of het te pas komt of niet, zegt hy onbedachtzaam al wat hy denkt en voornemens is te doen: maer de wijze wederhoudt dien achterwaerts, hy is zoo voorzichtig en bedachtzaam, dat hy van het gene in zijnen geest opkomt, slechts dat gene zegt, het welk hy oordeelt nuttig te wezen, en dan nog wanneer het de tijd en plaets vordert of toelaet.

Anders kan men door den *geest*, bepaeldelyk den toorn verstaen; en dan wil SALOMO dit zeggen: „Daer een „zot, wanneer hy zijnen toorn voelt oprijzen, aen zijne „drieten den vollen teugel viert, zal een wijze zijne „oprijzende gramschap, door verstandige redeneeringen, „zoeken te stuiten en tot bedaren te brengen.”

12. Een Heerscher, die op leugentale, op *een woord der valschheid*, acht geeft, het oor leent aen allerlei achterklap, en alles geloovt wat hem van zijne dienaren wordt aangebracht, alle sijne dienaers zijn godtloos, zy zullen het voorbeeld van den ligtgeloovigen Vorst naevolgen, van zijne zwakheid misbruik maken, de oprechten by hem zvalt maken, om hen van het Hov te verwijderen, en des te onbelemmerder hunne rol te spelen.

13. (f) De arme, ende de bedrieger, die anderen, door *onmatigen woeker* en andere ongeoorloovde mid- delen, heeft te kort gedaen om zich te verrijken, ont- moeten malkanderen en verkeeren te zamen: de

HEE-

HEERE verlicht harer beyder oogen, en doet voor beiden zijne zón opgaen.

Men zou het woord, door *bedrieger* vertaeld, ook nemen kunnen voor iemand, *die breede zoomen aan zijne kleederen draegt*, het welk in het Oosten de dragt is van rijke lieden; en dan is de zin van het eerste lid der Spreuke deze: „ De „ arme en de rijke man, die breede zoomen aan zijne klee- „ deren draegt, ontmoeten elkanderen; de eene wordt zoo „ wel als de andere in de menschelyke Maetschappy gevon- „ den; zy verkeerren met elkander; zy zijn geschikt om „ elkanderen dienst te doen, de arme om den rijken te „ dienen, de rijke om den armen tot hulp en onderstand „ te wezen.”

Maer, wat zegt dan de volgende uitdrukking: *de HEERE verlicht lunner beider oogen?* — Men kan denken, of aen eene lichamelyke verlichting, voor zoo ver men het licht der zonne aenschouwt; of aen eene geestelyke, voor zoo ver het verstand wordt opgehelderd. Het een en ander, schijnt hier zaem gevoegd te worden: en dan is de zin, dat God, in het uitdeelen zijner gunsten, zoo lichameelyke als geestelyke, geen onderscheid make tus- schen rijke en arme, maer den eenen zoo wel als den anderen daer mede bedeele.

14. (g) Een Koningh, die alle zijne onderdanen in recht en gerechtigheid bestuurt, maer vooral de arme in trouwe recht doet, en voornamelyk acht geeft op de rechtzaak der nooddruftigen, om hen tegen alle onderdrukkers te beschermen; diens throon sal in eeuwigheyt bevestigd worden. Niet alleen zal hy tot het einde van zijn leven voorspoedig regeeren; maer zijne heerschappy zal zelfs tot zijn nageslacht worden overgebracht.

15. (h) De roede, ende de bestraffinge geeft wijsheyt: zy zijn, onder den Godlyken zegen, gepaste middeelen, om jonge lieden van het kwaed afgeschrikken;

(g) Spreuck. 20: 28. ende 25: 5: (h) Spreuck. 15: 24. ende 22: 15. ende 23: 13.

om hen wijzer en deugdzamer te maken: (i) maer een kint dat [*sichselfen*] gelaten is, zonder door roede en bestraffing beteugeld te worden, is een schandvlek voor zijne ouden, en beschaemt vooral sijne moeder, die hem door toegevendheid bedorven heeft.

16. Als de godtloose vele worden in getal, en vooral als zy *groot* worden in aenzien en vermogen, dan wort de overtredinge veel en algemeen, dan worden de oprechten op allerlei wijzen onderdrukt: maer het geweld der godlozen duurt niet lang, (k) de rechtvaardige fullen vroeg of laet haren val en ondergang aensien.

17. (l) Tuchtigt uwen sone, wanneer hy weder-spannig is, eerst met woorden, en zo die niet helpen, met slagen, ende hy sal u gerustheyt aendoen: in plaats van u eene benauwende onrust te veroorzaken, zal u een aenhoudend vermaak verschaffen: ende hy sal uwe ziele vermakelickheden geven.

18. Als 'er geen prophetie en is, wort het volck ontbloott: maer welgeluckfaligh is hy, die de wet bewaert.

Het woord door *prophetie* vertaeld, is 1 Sam. 3: 1. en 1 Chron. 17: 15. door *gezicht* overgezet. Het beteekent eene nadere openbaring van Gods wil. — *Als 'er geen prophetie is.* In den eigenlyken zin is 'er geene prophetie, wanneer de verklaring van Gods wil onder een volk geheel ontbreekt; dan, uit het tweede lid dezer Spreuke is het klaer genoeg, dat hier gedocld worde op het veronachtzamen der prophetie, wanneer de verklaring van Gods wil, door het volk, niet gewaardeerd noch betracht wordt. — In zulk een geval, *wordt het volk ontbloot.* Het woord *ontblooten*; is hier van eenen zonderlingen nadruk, Exod. 32: 25. wordt het gebruikt van de Israëlieten, die zich van hunne sieraden hadden ontbloot, en dezelve aen AARON overgegeven. De meening van SA-

LO.

(i) Spr. 10: 1. ende 17: 21, 25. (k) Pf. 37: 36. ende 58: 11. ende 91: 8. (l) Spr. 13: 24. ende 22: 15. ende 23: 13, 14.

Salomo is derhalven deze: „ Wanneer de prophetie niet „ geacht wordt onder het volk, en men de verklaring „ van Gods wil niet gehoorzaemt, dan wordt dat zelv- „ de volk, van de Godlyke gunst en bescherming ont- „ bloot.”

Anderen vertalen het: *als 'er geen prophetie is, dan wordt het volk ontbonden*, van één gescheiden; gelijk paerels die door eenen draed een één gesnoerd zijn, by het verbreken van dien draed, van één geraken en ontbonden worden. Dan wil Salomo zeggen: „ Wanneer de prophetie „ van het volk verwaerloosd wordt, dan wordt het „ zelve ontbonden, zoodat het ophoude een vereenigd „ volk te wezen.” De prophetie en het acht geven op Gods geboden, wordt dan aangemerkt als een band, die het volk vereenigt en zamenbindt: en in de daed, de Godlyke Openbaring schrijft zulke plichten voor, welke de onderscheidene rangen van menschen aan één verbind- den; wanneer derhalven deze plichten verwaerloosd wor- den, raakt het geheele volk uit elkander.

Nu is de tegenstelling allerduidelykst, *maer welgelukza- lig is hy die*, of liever het volk, *het welk de wet bewaert*. — Een volk *bewaert de wet*, of gelijk 'er eigenlyk staet, *bindt zich aan de wet*, wanneer ieder een zich beyvert om Gods geboden nauwkeurig te gehoorzamen: zulk een volk, *is by uitnemenheid welgelukzalig*; het is als eene wel geordende Maetschappy, tot een sterk lichaem zamen gebonden, en het voorwerp der Godlyke gunst en bescherming.

19. Een weerbarstige knecht en sal door de woor- den niet getuchtigt worden, men moet hem daerom door slagen tot reden brengen, anders zal zijne onge- hoorzaamheid hoe langs hoe meer toenemen: hoewel hy [u] verstaet, en zeer wel opmerkt het gene gy hem beveelt, nochtans en sal hy niet antwoorden, noch uwen last volbrengen.

20. Hebt gy eenen man gesien, die haestigh in sijne woorden of *zaken* is? die in zijn spreken en doen onbedacht en onberaden te werk gaet, het zy uit

onverftand, het zy vooral uit waenwijsheid, verg. Kap. 26: 12. (m) van eenen fot is meer verwachtinge dan van hem, 'er is meer uitzicht op, dat een mensch die van zijn verftand beroofd is, van zijne onzinnigheid zal genezen worden, dan dat een waenwijze zal verbeterd worden: 'er is geen één ongeneesbärer kwaed, dan de waenwijsheid.

21. Als men fijnen knecht van jongs op weeldigh houdt; hem niet als eenen dienstbaren behandelt, maer als zijns gelijken, en hem in alles zijnen wil laet doen, en dat van jongs op, of van dien tijd af dat men hem in den dienst krijgt; hy fal zich al meer en meer aenmatigen, en in fijn laetste een fone [willen] zijn, door weelde en hoogmoed vervoerd, zal hy ten laetsten allen eerbied voor zijnen heer verliezen, den staet der dienstbaerheid geheel vergeten, en zelfs als een zoon willen genandeld worden.

22. (n) Een toornigh man, die zeer drivtig is, verweckt gekijf en geduurige twisten: ende de grammoedige, die van toorn blaekt en woedt, is veelvoudigh in overtredinge.

Het eerfte woord *een toornigh man*, beteekent eigenlyk *een man van eenen neus*. Men denke derhalven aen een trotsch mensch, die eenen hoogen en trotschen neus heeft. *Een grammoedige*, is een gramftoorige en oploopende dwaes. — Een trotsch mensch *verwekt gekijf*: vermids hy niemand boven zich acht, weet hy van geene bescheidenheid of toegevendheid; maer hy doet ieder een moeite aen. Een gramftoorige en oploopende dwaes, die op de minste belediging in woede opftuivt, begaet eene menigte van overtredingen.

23. (o) De hoogmoet des menschen fal hem vernederen: deze ondeugd vernedert den mensch: op zich zelve aengamerkt, is zy reeds een kenmerk van de groot

(m) Spr. 26: 12. (n) Spreuck. 15: 18. ende 26: 21. (o) Job 22: 29. Spreuck. 15: 33. ende 18: 12. Jef. 66: 2. Matth. 23: 12. Luc. 14: 11. ende 18: 14. Jac. 4: 6, 10. 1 Petr. 5: 5.

grootſte onkunde en laeggeestigheid; en in de gevolgen baent zy den weg tot den ondergang, want, die boven zynen ſtaet werkt, berokkent zyn eigen verderv: maer de nederige van geeſte ſal de grootſte eere, by God en menſchen, niet alleen verkrijgen, maer ook vaſthouden en altoos bewaren.

24. Die met eenen-dief deelt, en van het geſtoolene zyn voordeel trekt, haet en verdervt ſijne ziele; naedien hy niet alleen een welgevallen heeft aen het ſtelen, maer zelfs een dief is; (*p*) hy hoort eenen vloeck, ende hy en geeft het niet te kennen.

Het laetſte lid kan men op tweederlei wijzen, in verband met het eerſte brengen. — Of zoo, dat hier het gewoone gevolg van een verheelden dievſtal bedoeld worde: wanneer namelyk, de Richter hem onder eeden en vervloeking ondervraegt, of hy van den dievſtal iets weet, en hy het als dan ſtout en godvergeten ontkent. — Of liever zoo, dat SALOMO eene vergelyking make, tuſſchen twee even ſchuldige misdadigers, tuſſchen een *die met eenen dief deelt*, en tuſſchen een *die eenen vloek hoort*, zonder het aen den Richter te kennen te geven. De zin zal deze zijn: „*Die met eenen dief deelt, haet en verdervt zyne* „*ziel: alzo is het ook gelegen met iemand, die eenen* „*vloek hoort en geeft het aen den Richter niet te kennen.* „*Hun beider misdaed komt in dat derde overeen, dat* „*zy beide verheelen het gene zy verplicht waren te open-* „*baren, en dat zy beide medeplichtig zijn aen die mis-* „*daden, welke zy verbergen.*”

25. De tſitteringe des menſchen legt eenen ſtrick: maer die op den HEERE vertrouwt, ſal in een hoogh vertreck geſtelt worden.

De tſittering des menſchen, kan men tweezins opvatten; of de tſittering welke een menſch heeft, of de tſittering voor eenen menſch. — In den eerſten zin beteekent het, die onbetamelyke geſteldheid, waerdoor men, in tijden van

een ingebeeld of werkelyk gevaer, in plaets van op den HEER te vertrouwen, zeer bevreesd en beangtigd is. In den tweeden zin, zegt het eene lage en slaevsche vrees, met welke iemand zich aan zijnen meerderen onderwerpt. — Deze tfittering des menschen, zegt SALOMO: *legt eenen strik*, dat is, stelt iemand in het grootste gevaer van te zondigen. Trouwens, is iemand by den minsten schijn van gevaer aenstonds bevreesd, of ontziet hy al te zeer de menschen; deze angstvalligheid, zal hem in de grootste verzoeking brengen, om uit vrees voor menschen, God en zijn geweten ontrouw te worden.

Maer, geheel anders is het gelegen met iemand, *die op den HEER vertrouwt*, die in tijden van gevaer, of wanneer hem menschenvrees bekruipt, met afzien van zich zelven en alle ydelheden, in God zijne sterkte zoekt, Hy zal *in een hoog vertrek*, in eene veilige schuilplaats, *gesteld worden*, en voor geen kwaed te vreezen hebben.

26. (q) Vele foecken het aengesichte des Heerschers, en de gunst der Grooten, en dat dikwijls op de laagste en lafhartigste wijs, om hun belang te bevorderen: maer eens yeders recht, die maet van geluk, welke elk eenen in dit leven beschooren is, hangt van den HEERE en het beftel zijner Voorzienigheid af.

27. Een ongerechtigh man is den rechtveerdigen, die God en zijnen dienst bemint, tot een grouwel: maer die recht van is wege, en den HEER in waerheid vreest, is wederom den godtloosen een grouwel.

(q) Spreuck. 19: 6.

H E T XXX. K A P I T T E L.

1. **D**E woorden van Agur sone van Jake, een Last; de man spreekt tot Ithiël: tot Ithiël, ende Uchal.

Uit dit opschriftv leerer wy, dat dit Kapittel, eene nieuwe verzameling van Spreuken behelze, welke als een aenhangfel by die van SALOMO gevoegd zijn.

Het zijn *woorden van eenen zekeren AGUR, zoon van JAKE*. — Er is die meenen, dat SALOMO hier onder den naem van AGUR bedoeld worde. Maer dit wordt geheel en al willekeurig aengenomen: hoe en waerom zou SALOMO zich niet den zoon van DAVID, maer van JAKE genoemd hebben? ook kan men het gebed vs. 7-9. met geene welvoeglykheid, in den mond van SALOMO leggen. Het woord AGUR beteekent eenen *verzamelaer*; sommigen nemen het daerom als eene beschrijving van eene hoedanigheid, en niet als de eigen naem van een persoon: maer, dit komt niet overeen met de volgende bepaling, *AGUR zoon van JAKE*. — Wy denken daerom aen eenen AGUR, een zeer bekend man in zijnen tijd, die onder de regeering van SALOMO, of in latere dagen, gebloed heeft, en wegens zijne wijsheid en Godsvrucht, zeer beroemd was in zijn geslacht. Deze zijne Spreuken werden waerdig geacht, om als een aenhangfel by die van SALOMO gevoegd te worden, het zy door de mannen van HISXIAS, van welke Kap. 25: 1. gesproken is, het zy door anderen.

Deze Spreuken worden *een last* genoemd: omdat zy van eenen zeer gewichtigen inhoud zijn; en niet alleen dit, maer ook om aen te wijzen, dat zy op Godlyke ingeving gesproken zijn: want, het woord *last* wordt meermalen voor eene prophetie, voor eene Godlyke ingeving genomen

De man spreekt tot ITHIËL, tot ITHIËL en UCHAL. Deze personen zullen leerlingen van AGUR geweest zijn, en het is eene vry waerschiynlyke gisfing, dat AGUR in deze Spreuken sommige vragen beantwoord hebbe, welke hem door de gemelde leerlingen waren voorgefteld. — Of nog liever zouden wy het zoo begriipen, dat 'er vs. 2-9. eene zamenfpraak zy tuffchen ITHIËL en UCHAL, eerst fpreekt ITHIËL, vs. 2, 3. daarna UCHAL, vs. 4-6. dan wederom ITHIËL, vs. 7-9. vervolgens ftelt AGUR hun zijne leffen voor, vs. 10-33.

2. Voorwaer ick ben onvernuftiger dan yemant, het is 'er wel verre dan van daen, dat ik boven anderen in wijsheid zou uitmunten: ende ick en hebbe geen menfchen verftant: ten minften geen verftand, het welk beftreeld is met hemelfche wijsheid.

3. Ende ick en hebbe geene hemelfche wijsheyt geleert; nochte de wetenfchap der heyligen, in het meervouwig getal, van den Heiligen en Drieëenigen God gekent, zou ik deze hooge Verborgenheden grondig begriipen?

Tot dus ver betuigt ITHIËL zijne onkunde. Vervolgens vat UCHAL het woord op, vs. 4-6.

4. Wie is 'er onder alle de wijzen, die ten hemel is opgeklommen, om aldaer de verborgenheden van Gods natuur, en de wijze oogmerken van alle zijne werken, nae te fpooren? ende wie is uit den hemel op de aerde nedergedaelt, om ons van dit alles bericht te brengen? (a) wie heeft den wint in zijne vuyften verfamelt, en wie bezit de macht om dezelve op te fluiten, en uit te laten nae zijn welgevallen? wie heeft de wateren in de wolken als in een kleet gebonden, om het te doen regenen wanneer het hem goeddunkt? wie heeft alle de eynden der aerde gefteit, en kan eenig gefchapen wezen zorg dragen, dat de woedende

(a) Job 38: 4. Pf. 104: 3. Jef. 40: 12.

dende zeegolven het drooge niet overftroomen? kent gy dien grooten God, die alle gefchapene dingen beftiert, tot de volmaektheid toe? hoe is fijn naem, ende hoe is de naem fijnes eeuwigen Soons? verklaer de oneindige natuur der Godheid, en de eeuwige Generatie van zijnen Zoon, fo gy het weet ITHIËL.

5. Evenwel, is ons zoo veel van Gods Natuur en Werken geopenbaerd, als wy in dezen ftatet noodig hebben te weten. (b) Alle reden Godts, welke Hy ons in zijn woord geopenbaerd heeft, is doorloutert: in alles met de waerheid volkomen overeenftemmende. Wy moeten ons daerom op Gods verklaringen verlaten, niet wijs zijn boven het gene geopenbaerd is, en van Gods byftand alles goeds verwachten: want hy is een fchilt ter befcherminge den genen, die op hem betrouwen.

6. (c) En doet niet tot fijne woorden, doe geen onderzoek naer de dingen, welke God voor ons verborgen heeft, op dat hy u niet en beftaffe, en zijne gramfchap doe ondervinden; ende gy leugenachtigh bevonden wort, door bepalingen te maken over zaken, welke voor u te hoog zijn.

Hierop verklaert ITHIËL wat hy gewoon was, van God in het gebed te begeeren.

7. Twee. voorname dingen hebbe ick van u, o HEER! ernftig begeert: fchenk my deze begeerde zaken, terwijl ik nog levendig ben: en onthoudtfe my niet, al eer ick fterve:

8. Ydelheyt, ydele gedachten omtrent God en Godsdienst, ook ydelheid in eenen ligtvaardigen wandel, ende leugentale doet verre van my, bewaer my voor die twee ondeugden, die de bronnen zijn van allerlei boosheid; armoede, nachte rijkdom en geeft my

(b) Pf. 12: 7. ende 18: 31. ende 19: 9. ende 119: 140. (c) Deut. 4: 2. ende 12: 32. Openb. 22: 18.

niet: behoed my voor die twee uiterften, en voedt my met het broot mijnes befcheydenen deels: geef my een matig aendeel van de waereldfche goederen, zoo veel, en niet meerder noch minder, als ik tot een verge-noegd leven noodig heb.

9. Op dat ick door overvloed fadt zijnde, niet brooddronken worde, en [u] dan niet en verlooeche-ne door een losbandig leven, ende by my zelve fegge, Wie is de HEERE, dat ik Hem vreezen zoude? ofte dat ick aen den anderen kant verarmt zijnde, dan niet en ftele; ende den name mijns Godts, door het doen van valsche eeden, om mijne fchelmftuk-ken te bedekken, op eene hemeltergende wijs aen en tafte.

*Het overige van dit Hoofdstuk, zal dan de zedelyke lesfen be-
helzen, welke AGUR zijnen leerlingen heeft voorgefchreven.*

10. En achterklapt niet van den knecht by fijn-en heere, immers niet zonder voldoende redenen, leg hem geene misdaden te laste aen welke hy onfchuldig is, alleen om hem gehaet te maken en in lijden te brengen, op dat hy u niet en vloeeke, de Godlyke wraek tegen u afbidde, ende gy fchuldigh wordet, in de oogen van den eeuwigen Richter, die het recht der ver-drukten handhaevt.

11. Weest voorzichtig mijne leerlingen, in het kiezen van gezelfchap: want vier foorten van gevaerlyke men-fchen zijn 'er, van welke gy u vooral wachten moet. Voor eerst van ondankbare lieden, byzonder van zulke onnatuurlyke menfchen, die geene liefde hebben tot hun-ne ouderen, aen welke zy de meeste verplichting hebben. Daer is een geflachte van menfchen, dat fijnen va-der vervloecht en naer zijnen dood verlangt, ende dat zelfs fijne moeder, welke met zoo veel tederheid voor hare kinderen zorgt, niet en fegent, maer alles kwaeds toewenscht.

12. Wacht u ten tweede van bedrieglyke huichelaers.

Een

Een ander geflachte van menſchen wordt 'er gevonden, dat reyn in ſijnen oogen is, en groote verbeelding heeft van zijne deugdzaamheid; ende ondertuſſchen inwendig van ſijnen dreck, en de onreinheid des harten, in het geheel niet gewaſſchen en is:

13. Ten derden, moet gy u onthouden van hoogmoedige trotsaerts. Een derde zeer gevaerlyk geflachte is 'er ook, (*d*) wiens oogen hooge zijn, zoodat zy zich verbeelden boven alle anderen uit te munten: ende diens oogenleden verheven zijn, zoodat zy, op andere menſchen, met verachting neder zien.

14. Eindelyk, hebt in het geheel geene gemeenſchap met wreede lieden, die de menſchelykheid ſchijnen uitgeſchud te hebben. (*e*) Een vierde geflachte is 'er nog van wreede onderdrukkers, die zich aen de woeste roovdieren gelijk ſtellen. Een geflacht, het welk meer naer leeuwen en tijgers gelijkt dan naer menſchen, wiens tanden als het ware fweerden, ende wiens backtanden meſſen zijn, om de elendige van der aerde ende de nootdruftige van onder de menſchen te verteeren.

Wijders verklaert AGUR, wat het meest onverzadelyk zy: hy geeft 'er vier ſoorten van op. Dit alles ſchijnt hier aangevoerd, om den ſchraepzuchtigen en onmededogenden verdrukker, van welken vs. 14. geſproken is, nader aſteteekenen.

15. De bloetſuyger heeft twee dochters, Geeft, Geeft: Dese drie dingen en worden niet verſadigt: [*ja*] viere en ſeggen niet, 't Is genoegh:

Het woord *bloedzuiger*, wijst ons naer een aſſchuwelyk ongedierte, het welk zich met menſchenbloed verſadigt. Men meent, dat 'er meer bepaeld een ſoort van wormen bedoeld worde, die geene tong hebben, maer drie tanden, welke elk aen drie kanten ſcherp ſnijdende zijn, waer mede zy de huid doorbooren van menſchen en beesten, om het bloed uit te zuigen.

Onverzadelyke dingen, worden derhalven eigenaertig

(*d*, Spr. 6: 17. (*e*) Spr. 12: 18.

XII. DEEL.

by zulk een bloedzuiger vergeleken. — *De bloedzuiger* zegt AGUR, *heeft twee dochters*: dat is te zeggen, in het onverzadelyk snakken naer meer en meer, zijn twee dingen, den bloedzuiger zoo volkomen gelijk, dat zy wel zijne dochters mogen genaemd worden; deze twee onverzadelyke dingen, roepen geduurig *geeft, geeft*, en zijn nooit voldaan. Zelfs zijn 'er drie zulke dochters van den bloedzuiger. *Deze drie dingen worden niet verzadigd*: ja 'er zijn wel vier welke nooit verzadigd zijn, en daerom zeggen zy niet, *het is genoeg*, hoe veel zy ook ontvangen.

16. Het graf namelyk, het welk niet ophoudt van menschen in te flokken, de geslotene of onvruchtbare baarmoeder, welke geduurig met RACHEL uitroept, geef my kinderen, de verdroogde aerde, [*die*] byzonder in de heete landen, den regen geduurig inzwelgt, en nogthans van water niet versadigt en wort: ende het vyer is het vierde, het welk nooit verzadigt wordt, en hoe veel brandstoffen het ook verteerd hebbe, het seyt evenwel niet, 't is genoeg.

Aen dezen onverzadelyken bloedzuiger en zijne gemelde dochteren, welke nooit voldaan zijn, is een schraepzuchtige onderdrukker van zijne medemenschen volkomen gelijk.

Hierop volgt eene beschrijving van het geduchte oordeel, het welk het eerste geslacht van overgegevene booswichten, die vs. 11. beschreven zijn, te wachten heeft, en waeruit men tot de overige drie ligtelyk besluiten kan.

17. De ooge, [*die*] den vader bespott, die de gehoorzaamheit der moeder veracht, die fullen de raven der beke of der valleijen uypicken; ende des arents jongen fullense eten.

AGUR spreekt bepaeldelyk van het oog: omdat de boosaertigheid van ondankbare kinderen, zich zelfs in het oog en in de verachtelyke houding openbaer maekt; en vooral ook om aen te toonen, dat de allerminste verachting en hoon, welke de kinders hunne ouderen aendoen,

al ware het maer met een opflag van het oog, hoogst strafwaardig zy. — De bedreiging komt in de hoofdzaak hierop uit, dat zulke ontaerte kinders, door het Gericht of anderszins, door eenen onnatuurlyken dood zullen gestraft worden; 'dat hunne doode rompen der begravenis onwaardig zullen geoordeeld worden, en ten prooije der roov-vogelen versprekken.

Nr. 18-20. noemt AGUR vier dingen op, welke men niet kan naevorschen. De drie eerste worden slechts opgenoemd als vergelykingen, ter nadere bevestiging van het onnavorschbare der vierde zaak.

18. Dese drie dingen zijn voor my te wonderlick: ja viere, die ick niet en weet' te verklaren:

19. De wegh eens arents in den hemel: hy vliegt verbazend hoog, zoodat hy het gezicht ontwijke; en derhalven is het onmogelyk den weg aen te wijzen, welken hy door de lucht genomen heeft: de wegh eener slange op eenen gladden rotzsteen, zy laet geene de minste spoooren na, uit welke men zou kunnen opmaken, langs welke richting zy gekropen hebbe: de wegh eens schips in 't herte der zee, want, de voore, welke een schip maekt, sluit aenstonds wederom toe: ende de wegh eens mans by eene maegt, is nog veel moeiliker uit te vonschen.

In de drie eerste byzonderheden, wordt blykbaer gesproken van zulke dingen, welke geene voetstappen of spoooren na zich laten: uit dit bepaelde oogpunt, moet ook de laetste byzonderheid verklaerd worden. „ De heime- „ lyke verkeerung, en de onreine gemeenschap van eenen „ man met eene jonge dochter, welke, voor deze vermen- „ ging, eene ongerepte maegd was, is niet te ontdekken, „ omdat zy geene spoooren of kenteekens nalaet. Den weg, „ welken een arend door den hemel, een slang op gladde „ rotfen, en een schip door de zee, gehouden hebben, kan „ niemand bepalen, omdat 'er geene spoooren overblijven. „ Even zoo onmogelyk is het ook te bepalen, of eene

„ jonge dochter in de daed nog maegd zy, omdat de on-
 „ reine gemeenschap geene kenmerken nalaet.”

Even zoo onmogelyk is het ook, om de ontrouw eener overfpelige vrouw te ontdekken, indien zy niet op heeter daed betrapt wordt.

20. Alfoo is de wegh eener overfpeliger vrouwe: zy vermengt zich heimelyk met eenen vreemden man, en 'er blijven geene kenteekens van hare ontrouw over: fy eet, ende wifcht haren mont, het gaet haer even als een kind, het welk verbodene fpijzen gegeten heeft, en den mond afwischt om niet ontdekt te worden. Met groote gretigheid voldoet zy aen hare onreine lusten; daarna maekt zy de vertooning van onbesmette kuisheid, ende feyt met woorden en gebaerden, Ick en hebbe geene ongerechtigheyt gewrocht, ik ben van de ontucht zeer afkeerig.

Wijders spreekt ACUR van die dingen, welke groote beroering op de aerde veroorzaken.

21. Om drie dingen ontroert haer de aerde: ja om viere, [*die*] fy niet dragen en kan: omdat zy in de Maetschappy der menschen niet te dulden zijn.

22. Om eenen knecht, als hy tot aenzien verheven is en over anderen regeert, want, dan is hy ten eenemaal ondraeglyk, en zijne heerschzucht kent pael noch perk: ende om eenen dwaes, als hy van broot versadigt is: en onmeetbare schatten verkregen heeft, dan is zijne trotschheid volstrekt onverdraeglyk.

23. Om eene hatelicke en kwaedaertige [*vrouwe*], als fy getrouwt wort: of eene *gehate* vrouw, als zy door haren man wederom in gunst wordt aengenomen, en gelegenheid krijgt om haer gezach te doen gelden: ende om eene dienstmaegt, als fy erfgename is van hare vrouwe, en in derzelver plaets opvolgt; naedien zy dan aen de overige bedienden, hare heerschappy op eene deloosze wijs doet ondervinden.

Vervolgens spreekt AGUR van zulke zaken, welke wel klein en verachtelyk zijn in de uiterlyke gedaente, maer tevens zeer gewichtige uitwerkfelen kunnen te wege brengen.

24. Dese viere dingen welke ik nu zal opnoemen, zijn van de kleynfte der aerde, in vergelyking van andere, welke veel grooter zijn in de uitwendige vertooning: doch de felve zijn wijs, met wijsheyt wel verftien, welke zy openbaer maken in de middelen, in welke, en door welke, zy hun voordeel en hunne veiligheid bevorderen.

25. De mieren zijn een onfterck volck, en maken eene maetschappy van zwakke diertjes uit: evenwel (f) bereyden fy in den fomer hare fpijfe, en bedienen zich met alle naertigheid van den oogsttijd, om in hunne kunftig gemaekte nestjes, voedsel te vergaderen voor de jongen, verg. Kap. 6: 6-8.

26. De konijnen of Arabifche *Veldmuizen*, zijn mede een machteloos volck: nochtans ftellen fy haer huys in den rotzsteen, om aldaer veilig te zijn voor die dieren, welke hen vervolgen,

27. De fprinckhanen en hebben geen en Koningh, die over hen het gebied voert: nochtans gaen fy alle uyt, in eene geregelde orde, om buit te halen, fchik ten dien einde verdeelende [*in hoopen*] en onderscheidene benden; ook krijgt elk zijn deel van den buit, zonder dat daer over eenige twist ontfta.

28. De spinnekoppe grijpt den draed, welken zy uit hare ingewanden fpiet, met hare pooten, en werkt zod kunftig, als met de handen van menfchen gefchieden kan; ende zy is niet alleen in geringe huizen, maer zelfs ook in de paleyfen der Koningen.

Anteren denken aan een foort van Hagedis, welke haeren prooi van vliegen, muggen, en andere infecten, op de kunftigste wijs met hare pooten vangt. — Hoe het zy,

(f) Spr. 6: 8.

AGUR brengt deze voorbeelden van fchrandere dieren, welke door haer beleid het gebiek van fterkte vergoeden, ter dezer plaats by, om ons de voorzichtigheid en nijverheid aen te prijzen; en tevens om ons te waerschouwen tegen de waenwijsheid, daer wy, in sommige opzichten, door zwakke diertjes in beleid overtroffen worden.

Vs. 29-31. ontmoeten wy eene optelling van zulke wezens, welke een zeer deftige houding vertoonen.

29. Dese drie maken eenen goeden tradt, en zijn zeer statelyk in den gang: ja viere zijnder, die eenen goeden gangh, en eene statelyke vertooning maken.

30. De oude leeuw, die geweldigh is en als de Koning onder de gedierten; die eenen ontzachverwekkenden tred heeft, en voor niemant en fal wederkeeren, naerdien hy noch voor mensch, noch voor beest zal vluchten:

31. (g) Een winthont van goede lendenen: of liever een moedig paerd, het welk in de lendenen gegord is, en ten strijde wordt aangevoerd: ofte een bock, die vooral in 't Oosten, alwaer ze zeer lang fijn hair hebben, met zijne hoornen en baerd geene onaenzienlyke vertooning maakt, en zeer vlug ter been is: ende een Koningh, die niet tegen te staen en door zijn moed en dapperheid, onverwinbaer is.

Door deze vier voorbeelden schijnt AGUR, den moed en de wakkerheid te willen aanprijzen.

32. So gy dwaeflick gehandelt hebt, met u te verheffen, en de trotschheid u tot eenen onbedachtzamen stap vervoerd heeft, ende so gy quaet bedacht, of iets onbetamelyks verricht hebt; (h) de hant op den mont! open uwe lippen niet, om het kwaed te willen verdedigen.

33. Want

(g) Job 39: 22, &c.   (h) Job 21: 5.

33. Want van een klein kwaed , wanneer men eenmael ongevoelig geworden is en het geweten verdoofd heeft, slaet men spoedig tot grootere boosheid over, de druckinge des melcks brengt boter voort ; ende de druckinge der neuse brengt bloet voort ; ende de druckinge des toorns, de opwekking van de gram-schap, brengt twist, verdeeldheid en veelerlei kwaed voort onder de menschen.

H E T XXXI. K A P I T T E L.

1. **D**E woorden des Konings Lemuëls : De Laft , daer mede sijne moeder hem onderwees.

Dit eerste vers behelst een nieuw opschrift.

Sommigen denken, dat ook dit Kapittel het werk van SALOMO zy, die hier onder den naem van LEMUËL zoude voorkomen. LEMUËL beteekent iemand *die aen God is toegewijd*, en heeft vry wat overeenkomst met den naem JEDIDJAH, *den beminden des HEEREN*, die mede aen SALOMO gegeven wordt, 2 Sam. 12: 25. Men meent dat BATHSEBA, de moeder van SALOMO, gewoon was, dezen haren geliefden zoon, toen hy nog jong was, met den naem LEMUËL aen te spreken, en dat SALOMO hier een kort begrip opgeve van de lesfen, welke zijne moeder hem in zijne jeugd had ingescherpt.

Dan, met dit begrip kunnen wy ons niet vereenigen ; dit schijnt niet wel te strooken , met de orde van zaken in dit boek. De 24 eerste Kapittelen behelzen de Spreuken , welke Koning SALOMO zelfs heeft uitgegeven ; van Kap. 25 tot 29. vinden wy nog een bundel van Spreuken , welke wel door Koning SALOMO opgesteld , maar

eerst in de dagen van Koning HISKIAS verzameld en uitgegeven zijn. By deze Spreuken van SALOMO, zijn de gezegdens van AGUR als een ahangfel toegevoegd, Kap. 30. Maer zoude 'er nu, na dit alles, nog een Kap. volgen, het welk woorden behelst van Koning SALOMO zelve? Dit schijnt, met de orde van zaken, in het geheel niet te strooken. — Daerenboven, kan 'er geene voldoende reden gegeven worden, waerom SALOMO zich LEMUËL zou genaemd hebben; de bovengemelde, dat hy door zijne moeder, in de dagen zijner jeugd, doorgaends met dien naem zou zijn aengesproken, is eene enkele onbewijsbare gisfing.

Wy zouden ons daerom liefst voegen by de zulken, die den *Koning* LEMUËL, voor een Vorst in een ander land houden, wiens Vader met eene verstandige en godvruchtige vrouw uit de Israëlieten, en mogelyk wel uit DAVIDS huis, is gehuwd geweest: en dan zal die Koning LEMUËL, door zijne moeder, zorgvuldig onderwezen zijn, in de wijsheid van haar volk, en hier een kort bericht opgeven van hare verstandige lesfen. — Iets meer byzonder kunnen wy niet bepalen, driemaal wordt een *Zoon*, vs. 2. nae den Chaldeeuwfchen trant, *Beer* genaemd, en vs. 4. gaet het woord Koningen, *Melachin*, op de Chaldeeuwfche wijs uit. Dit heeft aanleiding gegeven tot de gisfing, dat LEMUËL een Vorst geweest zy in Chaldea.

Hoe het wezen moge, na eene zeer teerhartige aanspraak, vs. 2. vinden wy de waerschouwing, welke LEMUËL van zijne brave moeder ontvangen had, tegen dien lust, die geweldigst werkt in jonge lieden, en byzonder voor Vorsten zeer gevaerlyk is; vs. 3. — Wijders vermaende zy hem allerernstigst tegen de dronkenschap, vs. 4-7. — Hierop volgt de derde raed, om zorgvuldig te zijn, in het nauwkeurig handhaven van recht en gerechtigheid, vs. 8, 9. — En, dewijl de voornaemste zorg der ouden is, de kinderen gelukkig uit te huwelijken, wordt dit vertoog befloten, met de teekening van eene gewenschte Echtgenoot, vs. 10-31.

2. Wat zal ik tot u zeggen, o mijn teder geliefde fone? Nergens ben ik meer voor bezorgd, dan voor uw wezenlyk belang en voor uwe welvaart: welk eenen raed zal ik u geven, en hoe zal ik my best uitdrukken, dat mijne woorden den meesten invloed op uw gemoed mogen maken? ende wat zal ik zeggen, hoe zal ik u den besten raed geven, o fone mijns buycks, welken ik onder mijn hart gedragen, met smerten gebaerd, en aen mijne borsten gezoogd heb? ja wat zal ik zeggen, en hoe zal ik u den besten raed geven, o fone mijner geloften, welken ik, zoo welmeenende, aen den dienst van den Allerhoogsten God heb toegewijd?

Deze inleiding diende, aen den eenen kant, om des te meer indruk te maken, op het gemoed van den jongen LEMUËL, en hém te herinneren, dat alle de volgende lesfen, uit een teder lievend moederhart zouden voortkomen; en aen de andere zijde, om aen te toonen, dat zy nergens meer over bekommerd ware, dan over de opvoeding van haren zoon, en dat zy daerom als verlegen ware, hoe zy zich op de beste wijs zoude uitdrukken.

3. En, vervolgt zy, eerst en vooral moet ik u waarschouwen, tegen de verleiding der ontuchtige vrouwen, geeft (a) den wijven uw vermogen niet; door deze begeerlykheid te veel op te volgen, zoudt gy de krachten van uw lichaam verzwakken, en zelfs de vermogens van uwen geest krenken; nochte leidt uwe wegen tot het voeren van eene wellustige levenswijs, welke recht geschikt is, om Koningen te verdelgen.

Of anders, *geev uwe wegen niet aen de overmeesteresse der Koningen*, dat is, verflaev u niet aen ontuchtige vrouwen, welke door hare lonken en vleijeren, als door zoo vele geweldige wapenen, zelfs machtige Koningen weten te overmeesteren: deze moeten dus allerbyzonderst tegen de zulke op hunne hoede wezen.

4. Wacht u vervolgens van de verdervelyke dronkenschap. 't En betaemt niemand, maer vooral komt den

(a) Deut. 17: 17.

Koningen niet toe, o Lemoël, 't en komt den Koningen niet toe, en het past den Vorsten 't minst van allen, overvloedig wijn te drincken; ende den Princen staet het zeer kwalyk, stercken dranck te begeeren.

5. Op dat hy niet en drincke tot dronkenschap, ende dusdoende het gesette, het voorgeschrevene in de Godlyke Wet vergete; ende de rechtsake aller verdrukten verandere, verwarre en verdraege.

6. In plaats van een overdadig misbruik van den wijn te maken, moet een Vorst denzelven uitdeelen aen zwakken en bedroevden, ter hunner versterking en opbeuring. Gevet daerom stercken dranck den genen die verloren gaet, en geheel verzwakt is; ende wijn den genen, die bitterlick bedroeft van ziele zijn:

7. Dat hy drincke, ende daerdoor matig verheugd, sijne armoede vergete; ende sijner moeyte niet meer en gedencke.

8. Zijt toch zorgvuldig, om recht en gerechtigheid te handhaven. Opent uwen mont en spreekt vrymoedig, ter verdediging voor den stommen en den verdrukten, die niet in staet is om voor zich zelve te spreken; spreekt vrymoedig voor en ter handhaving van de rechtsake van alle die, door onrechtvaardige onderdrukking, omkomen souden.

9. Opent uwen mont, en spreekt vrymoedig in het Gericht, (b) oordeelt gerechtelick: ende doet den verdrukten ende nootdruftigen recht.

Het overige van dit Kapittel, teekent ons eene deugd-zame Echtvriendin. Deze teekening bestaet uit 22 versen, van welke ieder met eene letter begint, nae de volg-orde van het Hebreuwsche Alphabeth, gelijk wy in de Psalmen meermalen ontmoet hebben. — Sommigen, zijn daerdoor op de gedachten gekomen, dat dit stuk niet van LEMOËLS moeder oorspronglyk zy, gelijk het ook in de

ver-

vertaling der LXX. van de voorige woorden is afgezonderd. Dan , vermids wy aen het hoofd van dit gedicht geen nieuw opschrift vinden , houden wy het voor een werk van dezelve hand , als de 9 eerste versen. Denkelyk heeft LEMUELS moeder deze versen zelve gedicht , gelijk 'er meer Dichtersfen onder de Joodfche vrouwen geweest zijn , als DEBORA en HANNA : of het zou ook kunnen zijn , dat zy hare gedachten door eenen anderen in dichtmaet had laten brengen , om des te beter te kunnen onthouden worden.

10. *Aleph*. Het is zeer moeilyk , eene deugdzame vrouw tot zijne Echtgenoot te vinden : en die 'er zoodanig eene gevonden heeft , heeft eenen onwaerdeerbaren fchat verkregen. Wie fal (c) eene deugdelicke huysvrouw vinden ? want hare weerdye is verre boven de robijnen.

11. *Beth*. Het herte hares heeren vertrouwt op haer ; haer man beveelt haer de zorg over het huisfelyk beftier met een volkomen vertrouwen , en zy zal voor de welvaart van hares heeren huisgezin fo wel waken , dat hem geen goet en fal ontbreken , hy zal eenen genoegzamen voorraad hebben van alle noodwendigheden.

12. *Gimel*. Sy doet hem goet , zy zoekt hem in alles te behagen , zijne eer te bevorderen , en zijne bezitting te vermeerderen , ende zy doet hem geen quaet of onaengenaemheden aen , alle de dagen hares levens.

13. *Daleth*. Zy zelve , brengt het huisgezin voordeel aen , door het werk van hare eigene handen. Sy foeckt wolle , ende vlas , ende werckt met luft harer handen , om linnen en wollen te bereiden.

14. *He*. Zy verfchaft eenen voorraad van alle gerievelykheden dezès levens , voor haer huisgezin. Sy is als de fchepen eens koopmans : fy doet haer broot van verre komen , wanneer 'er iets noodig is in het

(c) Spr. 12: 4.

huisgezin, weet zy het te bezorgen, al moet het zelfs nog zoo ver, en met nog zoo veel moeite gehaald worden.

15. *Vau.* Zy is altoos even yverig, in het verzorgen van haer huisgezin. Ende sy staet zeer vroeg op, als 't nogh nacht is, ende geeft haren huysfe spijs; eade hare dienstmaegden het bescheyden deel.

16. *Zain.* Zy bevljigt zich, om de bezittingen van haren man te vermeerderen. Sy denckt om eenen acker, en overlegt welke voordeelen zy van denzelven, voor haer gezin zou kunnen trekken, ende krijgt hem voor het gene zy, door meer dan gemeene naerstigheid, heeft overgewonnen: van de vrucht des arbeids harer handen plant sy eenen wijngaert.

17. *Cheth.* Zy is altoos even yverig in haren arbeid. Sy gordet hare lendenen met kracht: ende sy versterckt hare armen, en stelt alle hare vermogens in het werk.

18. *Teth.* Zelfs werkt zy gansche nachten door. Sy smaect dat haer koophandel goet is, en dat zy merkelyk voordeel trekt van haren arbeid: hare lampe en gaet somtijds des nachts niet uyt, als het te pas komt, werkt zy wel eens nacht en dag door.

19. *Jed.* Zy laet den arbeid niet slechts voor hare dienstboden over, en oordeelt het geenszins beneden hare waardigheid, om zelve handen aen het werk te slaen. Sy steekt hare handen uyt nae de spille: ende hare hantpalmen vatten den spinrock.

20. *Caph.* Zy is zeer milddadig omtrent armen en elendigen. Sy breydt hare hantpalm uyt tot den elendigen: ende sy steekt hare handen uyt tot den nootdruftigen, om hun aelmoesen toe te schikken: daertoe is zy zoo naerstig, opdat zy des te onbekrompener overhoude om aen eerlyke armen te kunnen uitdeelen.

21. *Lamed.* Zy zorgt ook, dat elk harer huisgenooten in den winter voor de koude beveiligd zy. Sy en vrees niet voor haer huys en huisgezin niet van wegen de sneeuw: want haer gantsche huys, en elk die tot

haer

haer huisgezin behoort, is dan met dobbelc kleederen gekleedt.

22. *Mem.* Ook legt zy zich toe op het versieren van haer huis, en eene prachtige kleeding, nae haren rang en staet geschikt. Sy maeckt voor haer tapijtcieraet: hare kleedinge is fijn linnen, ende purper.

23. *Nun.* Zy zorgt voor de eer van haren man, en maeckt dat hy in eene algemeene achting zy. Haer man is bekend in de poorten; als hy in het Gericht sitt met de Oubste des lants.

24. *Samech.* Zy doet zoo veel winst voor het huisgezin, als in haer vermogen is. Sy maeckt fijn lijnwaet, ende verkoopt 't: ende sy levert den koopman rijk geborduurde stoffen, geschikt tot gordelen.

25. *Ain.* Zy is zeer kloekmoedig. Sterckte van geest, ende heerlickheyt van eenen goeden naem, zijn hare kleedinge: ende sy lacht over, en is niet bevreesd voor den nakomenden dagh.

26. *Pe.* Zy is zeer verstandig en lievtalig in haer spreken. Sy doet haren mont open met wijsheyt: ende op hare tonge is leere der goetdadigheyt.

27. *Tsade.* Zy heeft een nauwkeurig opzicht op alles, wat tot het huishouden behoort. Sy beschouwt de gangen hares huys: ende het broot der luyheyt en eetse niet.

28. *Koph.* Zy is, door dat alles, het voorwerp der algemeene hoogachting. Hare kinderen staen met den diepsten eerbied voor haer op, ende roemense welgelucksaligh: [*oock*] haer man; ende hy prijft haer, [*seggende.*]

29. *Resch.* Vele dochteren hebben deugdelick gehandelt: maer gy gaet die alle te boven.

30. *Schin.* By alle deze lievlyke hoedanigheden, komt nog de Godsdienst als het voornaemste sieraed. De bevalligheyt is bedrogh, daer onder kunnen veele kwade hoedanigheden verborgen liggen, ende de schoon-

heyt ydelheyt, naedien zy ſchielyk verdwijnt: [*maer*] eene vrouwe, die den HEERE vreeſt, die ſal haren man op den duur behagen, en algemeen geprezen worden.

31. *Thau.* Laet vry zulk eene dægdzame vrouw, naſ verdienſten geprezen worden. Gevet haer van de vrucht harer handen: ende laet hare wercken haer prijſen in de poorten, laet haer lov openlyk en allerwegen bekend worden.

ZINDE VAN HET BOEK DER SPREUKEN SALOMONS.

H E T B O E K
ECCLESIASTES,
O F
P R E D I K E R,
In 't Hebreeuwſch genaemd
K O H E L E T H.

XII. DEEL.

HET BOEK
ECCLESIASTES,
OF
PREDIKER,

In 't Hebreewfch genaemd

K O H E L E T H.

HET I. KAPITTEL.

Omdat het verband der redeneering, in dit Boek, zeer moeilyk is, zullen wy, in plaets van den korten inhoud aen het hoofd van elk een Kapittel te plaetsen, het beloop van zaken, immers zoo als het ons is voorgekomen, in de Uitbreiding zelve, wat breeder aenwijzen.

1. **D**E woorden des Predikers, des soons Davids, des Konings te Jerusaleem.

Over dit opschrift, en het gene men verder tot nader verstand van dit Boek vooraf moet weten, hebben wy in de INLEIDING opzettelyk gehandeld.

2. Alle aerdsche dingen, met alle de pogingen der menschen, om de schijnbare goederen van dit leven te erlangen, zijn ydel en als het ware de ydelheid zelve. Ydelheyt der ydelheden, seyt de Prediker, zijn alle ondermaensche zaken, niets beteekenende beuzelingen. Nog eens, en dit kan niet genoeg herhaeld wor-

XII. DEEL.

den , daer de meeste menschen zich zoo vergapen aen de zichtbare dingen ; ydelheyt der ydelheden , (a) 't Is al ydelheyt. De dingen van den tijd , zijn niet in de daed dat gene het welk zy vertoonen ; zy zijn onbestendig , en niet in staet om de begeerten van onze zielen te verzadigen.

3. Wat wezenlyk nut heeft men toch van het najagen der aerdsche dingen ? Wat bestendig (b) voordeel heeft de mensche van al sijnen arbeyt , dien hy met zoo veel moeite arbeydet onder de sonne ? Wat nut trekken de stervelingen van alle hunne pogingen , welke zy , geduurende hun gansche leven , ter verkrijging van de aerdsche goederen aanwenden ? Immers geen wezenlyk en bestendig voordeel.

Deze twee versen , behelzen , nae ons inzien , de hoofdstelling , welke salomo in dit Boek uitvoerig beredeneert , tot Kap. 12: 8. alwaer hy dezelve woorden van vs. 2. by wijs van besluit , nog eens herhaelt. — De 6 laetste versen van Kap. 12. zijn 'er , onzes erachtens , door eene latere hand bygevoegd.

Er is wel , die hier twee onderscheidene hoofdstellingen meenen te vinden. — De eerste stelling vs. 2. voorgedragen , zou hier op uitkomen ; dat alle de vermoeijende pogingen der stervelingen , doorgaends ydel zijn en aen hun oogmerk niet beantwoorden , en zou uitvoerig betoogd worden , Kap. 1: 4. tot Kap. 6: 12. — De woorden van vs. 3. zouden dus moeten vertaald worden : *welke is , onder allen den arbeid der menschen , de voordeelige , op welken zy zich geduurende dit leven bevlijtigen moeten ?* deze vraag zou beantwoord worden van Kap. 7: 1. tot Kap. 12: 8. door aen te toonen , waarop men zich , geduurende dit leven , vooral moet toeleggen.

Dan , in de Inleiding hebben wy reeds aangemerkt , dat 'er geene voldoende reden zy , om ten aenzien van vs. 3. van onze overzetting afte wijken ; en nog minder , om daarop eene onderstelling , ter verklaring van Kap. 7. en de

de volgende te vestigen. — Wy blijven daerom by onze overzetting, en niets is 'er bekender, dan dat dergelijke vragen eene zeer sterke ontkenning insluiten. Het gene dan vs. 3. gezegd wordt, behelst slechts eene nadere uitbreiding van de hoofdstelling vs. 2. voorgedragen. Heeft een mensch geen wezenlyk voordeel van alle zijne vermoejende pogingen, welke hy gedurende dit leven aenwendt, om aerdſche dingen naer te jagen; dan spreekt het van zelve, dat alle de goederen van dit leven volstrekt ydel ydel zijn. Het een ligt in het ander opgesloten, en het eerste, is slechts eene nadere uitbreiding en opheldering van het laatste.

Dan, eer de Prediker, tot het betoog van zijne hoofdstelling overgaet, toont hy aen dat het beloop der waereldſche zaken, ten allen tijde, het zelve zy. Iemand zou kunnen denken, het is het ongeluk der tijden welke ik beleev, dat ik geen meerder voordeel trekke van allen mijnen aerdſchen arbeid; in voorgige dagen zullen 'er wel ligt tijden geweest zijn, dat de menschen aengenaamer vruchten genoten van hunne bemoejenissen. Deze bedenking snijdt de Prediker af, door op te merken, dat het beloop der ondermaenſche zaken, onder alle verwisfelingen, onveranderlyk hetzelfde blijft, vs. 4-11.

4. Het een geslachte gaet, ende het ander geslachte komt in de plaets van het voorige, deze verandering heeft van den beginne af plaets gehad; (c) maer de aerde, hoe zeer hare bewooners verwisfelen, en plaets maken voor elkanderen, staet in der eeuwigheyt, en blijft onveranderlyk dezelfde. Het gene de voorige geslachten op de aerde gevonden hebben, zullen ook de volgende aentreffen.

5. Oock rijst de sonne op, ende de sonne gaet onder, ende sy hijgt als het ware, nae hare plaetse, daer sy oprees.

6. Sy gaet nae 't zuyden, ende sy gaet omme nae 't noorden: de schijnbare beweging van de zon,

(c) Psalm 104: 5.

256 E C C L E S I A S T E S,

veroorzaekt de steeds voortduurende verwisfelingen van dag en nacht, van zomer en winter; maer het blijft altoos dezelve zon: de wint gaet steeds omgaende, ende de wint keert weder tot fijne ommevangen, niets is 'er veranderlyker dan de onderscheidene streken, uit welke de wind waeit; maer het is altoos dezelve wind, eene foortgelijke beweging in den dampkring.

7. (d) Alle de beken gaen in de zee, nochtans en wort de zee niet vol: nae de plaetse daer de beken henen gaen, derwaerts gaende keeren fy weder. Het zelve water, het welk de beken naer de zee henen voeren, wordt door de uitwaseming weder uit dezelve in den dampkring opgetrokken, valt in de gedaente van regen, sneeuw of hagel, op de bergen en heuvelen, en veroorzaekt dusdoende nieuwe beken, welke zich al wederom in de zee ontlasten. Welke verandering 'er derhalven in dit verschijnsel plaets hebbe, het blijft altoos het zelve water.

8. Alle dese dingen worden [foo] moede, dat het niemant soude kunnen uytſpreken: of wie, hoe welſprekende ook, is in ſtaet om *alle die dingen uit te ſpreken, die beſtendig, zonder ophouden, en als het ware tot vermorjens toe*, het zelve doen en denzelvden loop hebben? niemand zou het getal van deze gelijkfoortige werkingen der zaken kunnen uitspreken: de ooge en wort niet verſadigt met ſien, noch de oore en wort als het ware niet vervult van hooren, wy zien en hooren dezelve zaken, welke wy voorheen gezien en gehoord hebben; het is, als of wy nooit van dit gezicht en gehoor zouden kunnen verzadigt worden.

9. En, gelijk de zaken van den beginne af tot nu toe dezelve geweest zijn, zoo zullen zy ook in het vervolg dezelve blijven, 'er is geene verandering te wachten. (e) 't Gene dat 'er voorheen geweest is, 't ſelve ſalder ook in het toekomende zijn: ende 't gene dat 'er gedaen is in voorige tijden, 't ſelve ſalder ook in vol-

volgende dagen gedaen worden: so dat 'er niet nieuws en is onder de sonne. Het beloop van zaken blijft altoos het zelvde.

10. Is 'er eenigh dingh, daer van men soude kunnen seggen, Siet dat, 't is nieuw en te voeren onbekend geweest? Immers neen! het gene eenen onkundigen als nieuw mogt voorkomen, is alreets geweest in de eeuwen, die voor ons geweest zijn.

11. Niemand denke by zich zelve, dat 'er in dezen tijd dingen worden uitgevonden, welke te voeren onbekend waren; en dat het derhalven mogelyk ware, nu of in het vervolg, eenen weg uit te vinden, om een wezenlyk en bestendig nut te trekken, van de schijngoederen dezes levens. Daer en is geen gedachtenisse van de voorgaende dingen: geen het minste blyk in de aenteekeningen der ouden, dat het beloop van zaken, in voorige tijden, eenigermate onderscheiden was van het tegenwoordige: ende van de navolgende dingen die zijn sullen, van deselve en sal oock geen gedachtenisse zijn by de gene die namaels wesen sullen, als of 'er iets ongewoons en nieuws ware voorgevallen.

Nadat SALOMO nu de voorheen gemelde bedenking had afgesneden, en aengetoond, dat het beloop der ondermaensche zaken, onder alle verwiselingen, onveranderlyk het zelvde blijve: gaet hy over, om zijne hoofdstelling vs. 2, 3. voorgedragen, te betoogen, dat alles, wat de waereld heeft en geven kan, ydelheid zy, en niet in staet om onze begeerten te vervullen; en dat alle pogingen der stervelingen, om een wezenlyk en bestendig nut, uit de aerdsche dingen; en uit hunnen vermoeyenden arbeid te trekken, ten eenemale vruchteloos zijn. — Hy beroept zich, ten dien einde, op zijne ondervinding: en zijn stand in de waereld was van dien aert; dat hy meer dan iemand anders gelegenheid gehad had, om van al dat gene waer naer de stervelingen het meest gewoon zijn te streven, eene nauwkeurige proeve te nemen. Dit wordt in het gemeen voorgesteld, vs. 12-18.

12. Ick Prediker was Koningh over Israel te
XII. DEEL. R

Jerufalem, en heb derhalven beter gelegenheid gehad dan iemand anders, daer ik een der machtigfte en aanzienlykfte Vorften was, om onderzoek te doen naer de waerdy der ondermaensche dingen, en de vrucht der pogingen, welke de ftervelingen gewoon zijn aen te wenden, om dezelve te verkrijgen.

13. Ende ik heb die gelegenheid niet verzuimd, om alles nauwkeurig te beproeven, ick begaf mijn herte, en heb 'er my met alle mijne vermogens op toegelegd, om met wijfheyt te onderfoecken, ende op eene nauwkeurige wijs nae te fpeuren al wat 'er gefchiet onder den hemel: ik heb alle mijne vermogens zamen geroepen, om de lotgevallen en bedrijven der ftervelingen na te gaen. Dit onderzoek was zeer moeilyk, ik vond geene voldoening; hoe ik mijn verftand pijnigde, ik vond niets, het welk een wezenlyk en beftendig voordeel aenbrengt. Maer, ik troostte my daer mede, dat ik tot dit onderzoek geroepen wierde, en dat elk die niet geheel onverschillig is omtrent zijne wezenlyke belangen, zich daertoe zal verplicht rekenen: defe moeyelicke befigheid heeft Godt den kinderen der menfchen gegeven, om haer in te bekommeren.

14. Ick fagh alle de wercken, pogingen en woeelingen der menfchen kinderen, oplettende aen, die onder de sonne gefchieden: ende fiet, het was al ydelheyt, niets vond ik het welk in ftat was, om eene ware en beftendige voldoening te geven, ende alles wat ik zag en vond, was niets anders dan nuttelooze quellinge en vermoejing des geestes.

15. Het kromme en kan niet recht gemaect worden: 'er is zeer veel verkeerdheid in de handelingen der menfchen, zy wijken geduurig af van dien weg, die tot een wezenlyk en beftendig geluk henen leidt; ook zijn 'er in onze lotgevallen, zelfs in de natuur der dingen, byzonderheden welke ons verhinderen om waerlyk gelukkig te zijn, en het menfchelyk verftand is niet in ftat, om in dit alles eenige verandering te maken: ende 't gene dat ontbreekt, en kan niet getelt of lie-

ver

ver niet *aangevuld* worden; 'er zijn veelvuldige gebreken, welke niet verbeterd kunnen worden, en het gene aan 's menschen genoeg, onder alle genietingen van dit leven ontbreekt, kan niet *aangevuld* worden.

Over deze woorden, hebben wy in de *INLEIDING* breeder gehandeld.

16. Dat het menschelyk verstand in dit alles geene verandering en verbetering maken kan, daarvan ben ik het bewijs God had my bevoorrecht, met eene uitnemende en meer dan gemeene wijsheid; dan, ik bevond dat ik met al mijn verstand niets kon uitdenken, van alle ondermaensche dingen, het welk een waer en duurzaam genoeg zou kunnen aenbrengen. Ick sprack met mijn herte, en overleidde by my zelven; seggende, zo 'er onder de zon iets wezenlyks en bestendigs te vinden is, zou ik het moeten ontdekken; daer ik met eene meer dan gewoone wijsheid, door den God der wetenschappen bevoorrecht ben: Siet, ick ben niet alleen tot het toppunt van eer en aanzien verheven; maer, ik hebbe ook wijsheyt vergroot ende vermeerdert, boven alle wijzen die voor my te Jerusaleem geweest zijn: ende mijn herte heeft veel wijsheys ende wetenschaps gesien,

17. Ende ick begaf mijn herte, in het begin van mijne Koninglyke regeering, ik lag 'er my met alle mijne vermogens op toe, om wijsheyt ende wetenschap te weten; om in kennis toe te nemen; ook heb ik naderhand, toen mijn hart door de verleiding der vreemde vrouwen verydeld was, de proev genomen van onsinigheden ende dwaefheyt: ik heb dwaze en gansch onbetamelyke dingen by de hand gehad: maer, ick ben gewaar geworden, dat oock 'dit een quellinge des geestes is, eene ydele afmatting van de ziel; welke geen waer genoeg verschaffen kan.

18. Want om my thans tot de wijsheid te bepalen, welke voor een zeer groot en nuttig sieraed gehouden wordt, daer ik in het vervolg over de dwaesheden breeder spreken zal; zelfs in veel wijsheyt is veel verdriets: ende die wetenschap vermeerdert, die vermeer-

dert smerte, eene menigte van zaken blijft 'er over, welke de verstandigste mensch, hoe zeer hy zijne vermogens affloove, noch weet, noch weten kan; 'er blijven veelerlei onzekerheden en twijfelingen over; hy kwelt zich over de dwaze redeneeringen en ongezoutene begrippen van het grootste gedeelte des menschelyken geslachts, en heeft dikwerv het verdriet, dat de dwaesheid boven de wijsheid worde toegejuicht.

H E T II. K A P I T T E L.

NA het algemeene bericht, het welk SALOMO Kap. 1: 12-18. van zijn onderzoek omtrent de aardfche dingen, en de woelingen der ftervelingen, gegeven heeft, gaet hy over tot byzonderheden.

A. Eerst spreekt hy van het gene hy ondervonden had, gedurende dien tijd, *dat hy zijn hart in wijsheid leidde; vs. 3. en zijne wijsheid hem bybleev, vs. 9.* dat is, in het eerfte tijdperk zijner voorspoedige regeering, toen hy God en zijnen dienst getrouw was, eer hy zich, door de verleiding der vreemde wijven, had laten verydelen, vs. 1-11.

B. Daarna maekt de Prediker melding van zijne denkwijzen en ondervinding, toen hy zich met *onzinnigheden en dwaesheid*, had beginnen op te houden, vs. 12.

I. Ick heb de proev genomen van alle zinnelyke vermaken, en van alles het welk tot de geneugtens en de grootsheid dezes levens behoort; om te onderzoeken, of ook daarin een waer en bestendig geluk mogt gelegen zijn, en of de woelingen der ftervelingen, om die vermaken te genieten, eenig wezenlyk voordeel konden aebrengen. Ik vatte in den eerften tijd van mijne regeering, toen de voorspoed my van alle kanten toelachte, het voornemen op om de waerdy der zinnelyke vermaken

eens

eens bedaerd te onderzoeken, en seyde daerom by my zelve in mijn herte, Nu wel-aen, mijn ziel! ick sal u beproeven door vreugde, om te vernemen of gy in de geneugten van dit leven, waer mede het gros der stervelingen zoo zeer is ingenomen, een wezenlyk en bestendig goed zoudt kunnen vinden; derhalven (a) fiet het goede aen, en beschouw oplettende al wat gewoonlyk stof geeft tot blijdschap: maer, wat was de uitslag van dit onderzoek? fiet ik ondervond, dat dit alles geen waer en bestendig genoegen verschaffen kan, oock dat was ydelheyt.

2. Tot het lacchen, en alle gewoone teekenen van uitgelaten blijdschap, seyde ick, na een nauwkeurig onderzoek van derzelve waerde, Gy zijt onsinigh: waerlyk, men moet een dwaes wezen, om zich met de uitbandige blijdschap te kunnen vermaken: ende tot de uitgelaten vreugde moet ik zeggen, Wat maect dese? welk een wezenlyk voordeel kan men daeruit trekken?

3. De wijn en overdadige gastmalen, leveren al mede de voornaemste stof op van uitgelaten blijdschap. Ick hebbe daerom in mijn herte nagespeurt, en 'er my met opzet op toe gelegd, om te beproeven of 'er in vrolyke drinkpartyen, eenig wezenlyk genoegen mogt te vinden wezen. Ik nam het besluit, om mijn vleesch op te houden in den wijn, en het vermaak van prachtige en vrolyke gastmalen te genieten, (nochtans leyden- de mijn herte in wijsheyt,) de lesfen van wijsheid en deugd niet vergetende, gelijk ik in volgende tijden gedaen heb; ende ik lag 'er my op toe om de dwaefheyt, welke het gros der stervelingen beheerscht, vast te houden, en, zoo veel behoudens deugd en Godsvrucht geschieden kon, mijn vermaak te zoeken in die zinnelyke vermaken, welke de zinnelyke menschen tot het hoogste van hunne blijdschap stellen, tot dat ick soude sien en by de uitkomst weten, wat den kinderen der

(a) Luc. 12: 19.

menschen best ware, dat sy doen souden onder den hemel, en wat het wezenlyk goed ware het welk zy moesten najagen, [*geduerende*] het getal der dagen hares levens.

4. Ick schafte my alles aen, wat de zinnen kan stree-len en vermaken verschaffen: ik maeckte my groote en trotsche wercken, zoo veel de kunst en pracht kon opleveren; ick bouwde my huysen en prachtige paleizen, ick plantede my wijngaerden, en voorzag dezelve met de edelste wijnstokken.

5. Ick maeckte my hoven, ende lusthoven, *paradijzen*; natuur en kunst vereenigden zich, om mijne buiten-verblijven zoo vermakelyk en prachtig te maken, als het immers mogelyk was, ende ick plantede boomen in deselve, van allerley vrucht, welke ik, zonder moeite of kosten te ontzien, van elders liet aenvoeren.

6. Ick maeckte my met groote kosten, en door de vindingrijke kunst van de meest vermaerde hoveniers, vijvers van wateren, ik liet fonteinen maken en waterleidingen aenleggen, zoo om de oogen te streelen, als om daer mede te bewateren het wout, dat met boomen groende, en mijne kunstige boom-kweekeryen, tot meerdere vruchtbaerheid, te bevochtigen.

7. Dit maekte, dat ik den arbeid van veele handen noodig hadt. Ick kreegh door aenkoop, knechten ende maegden in groote menigte, ende ick hadde kinderen des huyses, slaven, die in mijnen dienst geboren waren: oock hadde ick een groot besit van runderen ende schapen, meer dan alle die voor my te Jerusaleem geweest waren, offchoon ik dagelyks een zeer aenmerkelyk getal van slagvee, tot mijne tafel en tot onderhoud van mijn hovgezin noodig had, nam evenwel mijne kudde zoodanig toe in menigte, dat 'er nimmer eenig voorbeeld van gezien wierde, verg. 1 Kon. 4: 23.

8. Tot dit alles waren onnoemelyke kosten noodig. Ick vergaderde my daerom oock eenen grooten schat van silver ende gout, ende kleynodien der Koningen, ende der lantschappen: ik liet my allerlei kostbaer.

baerheden, welke natuur en kunst kunnen opleveren, van alle kanten aenvoeren; en de schattingen der overwonnen Koningen, als mede de inkomsten van de overheerde wingewesten, brachten my onmeetbare rijkdommen aen: ick droeg zorg, dat 'er my niets ontbrak van het gene de zinnen vermaken kan; om de ooren te streelen bestelde ik my fangers ende fangereffen, ende allerlei wellustigheden der menschen kinderen, snarenspeel, ja allerley snarenspeel, of, gelijk het laetste woord, dat nergens elders voorkomt, ook kan vertaald worden, *borsten*, ik voorzag my ook van schoone vrouwen, zoodat ik nu alles had wat men tot zinnelyk vermaek, en streeling van het vleesch, begeeren kan.

9. Ende ick wiert groot, ende nam toe in luister en aenzien, meer dan yemant, die voor my te Jerusaleem geweest was: dan, ik vergat voor als nog God en zijnen dienst niet, ik wilde alleenlyk zoo veel van de vermaken dezes levens genieten, als met de regelen van wijsheid en Godsvrucht bestaen konde: want, oock onder dit alles, bleef mijne wijfheyt my by.

De uitdrukking, *ook bleef mijne wijsheid my by*, dient ter opheldering van het gezegde, *nochtans leidende mijn hart in wijsheid*, vs. 3. en ter bevestiging van den zin welken wy daeraen gegeven hebben.

10. Ende al wat mijne oogen begeerden, om dezelve te vermaken, dat en ontrock ick haer niet: ick en wederhieldt mijn herte niet van eenige blijfchap, maer mijn herte was verblijdt van wegen al mijnen arbeyt; ende dit was geduurende eenigen tijd, mijn deel van al mijnen arbeyt, dat ik mijne dagen in vermaek en vrolykheid doorbracht.

11. Doe ik deze vermaken eenen tijd lang genoten hadt, en de eerste verrukking wat bekoeld was, zoodat ik recht in staet ware, om over derzelver gewicht en waerdy onpartijdig te kunnen oordeelen, wendde ick my tot eene aendachtige beschouwing, van alle mijne kostbare en prachtige wercken, die mijne handen

gemaect hadden, ende tot den arbeyt dien ick werckende gearbeydt hadde: om te beoordeelen, of ik nu voords, in die vermaken; een waer en bestendig genoegert vinden zou, of ik van alle mijne pogingen, een wezenlyk en duurzaam voordeel zou kunnen trekken: maer fiet, wat was de uitkomst? 't was al ydelheyt, ik vond geene ware vergenoeging in dit alles, ende in tegendeel quellinge des geeftes, ik vond onder alle die vermaken zeer veel onrust en ongenoegeen, ende daer in en was geen wezenlyk voordeel, om recht en bestendig gelukkig te zijn in dit leven, het welk wy stervelingen onder de sonne leiden.

12. (b) Daer na wendde ick my, om te sien wijsheyt, oock onfinnigheden ende dwaefheyt: verg. Kap. 1: 17. Nadat ik eenigen tijd, zoo veel van de vermaken dezes levens genooten hadt, al behoudens de wijsheid en godsvrucht geschieden kon, begon ik van het rechte spoor der deugd langzamerhand af te wijken. Hier toe werd ik vervoerd door de verleiding der vreemde wijven: ik liet wel voor als nog den Godsdienst niet geheel varen; maer, ik nam tevens dwaze en gansch onbetamelijke dingen by de hand. Toen heb ik de ydelheid der ondermaensche dingen, in nadruk kunnen ontwaer worden, en die ydelheid is ten allen tijde dezelvde: want hoe [*soude*] een mensche, die den Koningh nakomen sal; [*doen*]?, of wat zal iemand die na my komt ondervinden? juist het zelvde. De gesteldheid der zaken, gelijk ik reeds heb opgemerkt, Kap. 1: 4-11. verandert niet, 't gene dat alreede gedaen is, zal ook in het vervolg geschieden, en in de toekomende tijden zullen de stervelingen geen meerder voordeel hebben van hunne pogingen, dan tegenwoordig.

13. Doe begon ik wel van den weg der wijsheid en der deugd af te wijken; maer, ik was nog niet geheel aan de dwaesheid overgegeven, zeer duidelyk sagh en bemerkte ick, dat de wijsheyt zoo veel uytneement-
heyt

heyt heeft boven de dwaesheyt, gelijk het licht uytneementheyt heeft boven de duysternisse.

14. De oogen des wijfen zijn in sijn hooft, hy ziet vooruit, hy bemerkt de gevaren welke hem dreigen, en is omzichtig om dezelve te vernijden; maer de sot gaet op zijnen weg zorgeloos en onbedacht voort, zonder het nakend gevaer op te merken, hy wandelt als het ware in de duysternisse: deze opmerking had my moeten bewegen, om tot den weg der wijsheid en der deugd, welken ik zoo ongelukkig verlaten had, weder te keeren; maer ik raekte ongevoelig al verder verdwaeld. De waarneming, dat wijzen en dwazen aen dezelve lotgevallen in dit leven onderworpen zijn, bracht my tot zeer onbetamelijke gedachten: doe bemerckte ick oock, dat eenerley geval hen bejegent, dat beide wijzen en dwazen, aen dezelve rampspoeden van dit leven, en ten laetsten aen den dood, onderworpen zijn.

15. Dies seyde ick in mijn herte en by my zelve, Gelijk 't den dwafen bejegent, sal 't oock my selve bejegenen: hoe zeer mijne wijsheid my byblijft, verg. vs. 9. en offchoon ik my aen de lesfen der wijsheid en der deugd houde, kan ik geene voorrechten boven den dwaes verwachten: waerom hebbe ick dan doe meer nae wijsheyt gestaen? wat voordeel zal ik dan van de wijsheid hebben, en waerom zal ik my daerop langer toelleggen en mijnen geest kwellen? doe sprack ick in mijn herte, dat oock 't selve ydelheyt was, doe verviel ik op die dwaze gedachten, dat zelfs de wijsheid en Godsvrucht geen voordeel kan aenbrengen. Eenmael aen de dwaesheid een weinig bot gevierd hebbende, en my gewend hebbende de uitkomst der dingen onder de zon, en geduurende dit leven te beschouwen, verloor ik ongevoelig het volgend leven uit het oog; ik besloot zeer onbedachtzaam, uit de rampspoeden dezes levens, en het algemeene lot der sterfelykheid, aen welke beide wijzen en dwazen onderworpen zijn, dat de wijsheid en Godsvrucht geene voordeelen hebben, boven de dwaesheid en

266 E C C L E S I A S T E S,

de ondeugd. Dit was de naeste stap tot mijne verdere afwijking.

16. Want mijne aendacht alleen, binnen de enge grenzen van dit kortstondig leven bepalende, dacht ik by my zelven: daer en sal in eeuwigheyt niet meer gedachtenisse van eenen wijzen, dan van eenen dwaes zijn: het duurt niet lang na den dood van eenen wijzen, of 'er wordt even zoo min met achting van hem gesproken als van eenen dwaes: aengesien 't gene dat nu is, en zelfs nu geroemd wordt, dat wort in de toekomende dagen altemaël vergeten; ende hoe sterft de wijse met den sot?

17. Daerom hatede ick dit leven, ik kreeg 'er verdriet en weerzin in, ik begon te morren tegen de wegen der Voorzienigheid, in plaets van mijnen Schepper gerechtigheid toe te wijzen, want dit werck docht my quaet, dat onder de sonne geschiet: het beloop der waereldsche zaken mishagde my; en ik oordeelde, dat de waarneming van dergelijke lotgevallen, beide van wijzen en dwazen, niet met eene alles bestierende Voorzienigheid beslaenbaer ware: want, dit was mijn ongelukkig besluit, het is al ydelheyt, ende quellinge des geestes, een wijze heeft even zoo weinig voordeel van zijne wijsheid, als een dwaes van zijne dwaesheid; en een deugdzame heeft geen meerder nut van zijne nauwgezetheid, dan een godloze van zijne losbandigheid. Tot welke God-onteerende gedachten kan men komen, wanneer men eenmael aen de dwaesheid toegeeft, en zich in de strikken der zonden laet verwarren!

18. Ick hatede toen oock al mijnen arbeyt, dien ick bearbeydt hadde onder de sonne: in plaets van eenig vermaak te hebben, van de paleizen welke ik gebouwd, van de luthoven welke ik aangelegd, en van de schatten welke ik verzameld had, kreeg ik 'er eenen afkeer van. Het berouwde my, dat ik al dien arbeid gearbeid hadde, omdat ik 'er niet dan een kortstondig gebruik van hebben konde; vermids ik alleen het oog gevestigd had op dit aerd-

aerdsche leven, scheen het my een onverdraeglyk ding, dat ick al dien arbeid, en welligt binnen korten, soude moeten achterlaten aen eenen mensche die na my wesen sal.

19. Want wie weet, of hy wijs sal zijn, ofte dwaes? en hoe dwaes hy ook wezen moge, evenwel sal hy heerschen over al mijnen arbeyt, dien ick bearbeydt hebbe, ende dien ick wijslick beleydte hebbe onder de sonne: Dat is oock ydelheyt.

20. Daerom keerde ick my omme, om mijn herte te doen wanhopen over al den arbeyt dien ick bearbeydt hebbe onder de sonne. Het bleef nog niet by den afkeer; maer ik dwaelde allengskens al verder en verder af: ik verviel tot wanhopige gedachten, en begon my te verbeelden, dat 'er, in alle de goederen van dit leven, geen vermaak of genoeg in het geheel te vinden ware; ik werd geheel verdrietig, droevgeestig en wanhopig.

21. Want daer is een mensche, of hoewel 'er een mensch zy, wiens arbeyt in wijsheyt, ende in wetenschap, ende in geschickelickheyt is: ofschoon een mensch 'er zich, met alle mogelyke wijsheid en voorzichtigheid, op toelagge, om zijnen voorspoed op eene eerlyke wijs te bevorderen: nochtans sal hy de vruchten van al dien arbeid, binnen korten verlaten moeten, en overgeven tot sijn deel, aen eenen mensche, die daer aen niet gearbeydt en heeft; Dit is oock ydelheyt, ende dit beschouwde ik als een groot quaet, het welk my wanhopig maekte, en deed besluiten om allen mijnen arbeid te staken.

22. (c) Wat nut en voordeel heeft doch die mensche van al sijnen arbeyt, ende van de quellinge sijns herten, dien hy is bearbeydende, onder de sonne?

23. Want alle sijne dagen zijn smerten, zijn gansche leven is eene aeneenschakeling van moeite en on-

(c) Pred. 1: 3. ende 3: 9.

rust, ende sijne besigheid is verdriet; van wegen alle de zorgen en ongenoegen, welke met zijnen arbeid gepaerd gaen; zelfs 's nachts en rust sijn herte niet: angst, zorgen, en veelerlei ontwerpen houden zijne oogen wakende: Dat selve is oock ydelheyt, omdat de mensch geen, of uiterlyk slechts een zeer kortstondig genot heeft van al zijn zorgen en zwoegen.

24. Ook staet het nog niet eens aen den mensch, om gedurende zijn kortstondig leven, een aengenaem genot te hebben van de vruchten zijnes arbeids. (d) Is 'et [dan] niet goet voor den mensche, dat hy ete ende drincke, ende dat hy sijne ziele het goede doe genieten in sijnen arbeyt? of liever, stilliger wijs: *het goede en het aengename dezes levens te genieten, te eten en te drinken, en zijne ziel het goede van zijnen arbeid te doen genieten, is niet in den mensch*, en staet niet aen ons zelve. Ick hebbe oock gesien en by ondervinding geleerd, dat sulcks van de hant Godes is, en van zijne bestiering afhangt.

25. My heeft de Godlyke Voorzienigheid, een overvloedig genot gegeven der vruchten van mijnen arbeid; maer dit gebeurt ieder één niet, hoe hy zorge en zweete. (Want wie soud'er van de vrucht zijnes arbeids, met genoegen en vermaak eten, of wie soude sich [daer toe] haesten, om zijne ziel het goede te doen genieten, meer dan ick selve?) Wie heeft ooit een aengenaemer en vermakelyker leven geleidt, dan ik in de eerste jaren van mijne gelukkige regeering? maer, toen ik van het rechte spoor was afgedwaeld, werd dat gene, het welk my voorheen tot vermaak was, my tot eenen walg en afkeer. Het aengenaem genot derhalven van de goederen dezes levens, hangt van de Godlyke bestelling af.

26. Want hy geeft wijsheyt, ende wetenschap, ende vreugt, den mensche die goet is voor sijn aengesichte, en in welken Hy een welgevallen heeft: maer den fondaer geeft hy besigheid, en legt hy
den

den last op, om tijdelijk goed met noeste vlijt te ver-
famelen ende te vergaderen, zonder dat zulk een
mensch zelfs 'er eenig genot van hebbe: God laet zulken
zondaer onvermoeid arbeiden, (e) op dat hy 't gene
die man overgewonnen heeft, by zijnen dood, geve dien
die goet is voor Godes aengesichte; Dit is oock
een bewijs vóer mijne stelling, dat alle ondermaensche za-
ken ydelheyt zijn, ende quellinge des geestes.

H E T III. K A P I T T E L.

DE waarnemingen, welke de Prediker in het slot van
het voorige Kapittel hadt voorgesteld, dat het van
Gods bestelling afhange, of de mensch van allen aerds-
chen arbeid eenig genoegen hebben zal, geven hem
aenleiding om meer uitvoerig in ettelyke byzonderheden
aen te toonen, dat alles wat in de waereld geschied,
volgens Gods bestel, eenen bepaelden tijd hebbe, vs. 1-8.
Hy voegt 'er by, dat de bestellingen van Gods Voorzie-
nigheid zoo onwederstaenbaer zijn, dat daerin geene
verandering kan gemaakt worden, vs. 9-15. Vervolgens
keert hy weder, om bericht te geven van zijn verder
onderzoek, naer de waerdy der aerdsche dingen, en de
vruchten van de verschillende pogingen der stervelingen,
vs. 16-22.

1. Alles heeft eenen bestemden tijd: tot alle za-
ken heeft God eenen bestemden tijd geschikt, ende alle
voornemen onder den hemel heeft sijnen tijd, op
welken het moet ter uitvoering gebracht worden, zal het
met eenige hoop op een goed gevolg geschieden.

2. Daer is een tijd door God voor elken mensch
bepaeld, om geboren te worden, ende een tijd wel-

(e) Job 27: 16, 17. Spr. 23: 8. Pred. 3: 13.

ken God bestemd heeft om te sterven: een tijd die geschikt is om te planten, ende een tijd om 't geplannte uyt te roeyen, en de vruchten af te plukken; wanneer een landman dezen tijd verzuimt, zal zijn arbeid vruchteloos wezen.

3. Een tijd om te dooden, en in welken het vruchteloos wezen zoude, een doodbrakenden geneesmiddelen toe te dienen, ende 'er is wederom een tijd om te genesen: een tijd die beter geschikt is, om een oud gebouw af te breken, ende een tijd om een vervallen huis te bouwen.

4. Een tijd om te weenen, ende een tijd om te lachen: een tijd om luidkeels te kermen, ende een tijd om van uitgelaten blijdschap op te springen.

5. Een tijd om steenen uit den wijngaerd en van de akkeren wech te werpen, ende een tijd om steenen te vergaderen: het zy om eene omtuining te maken, het zy om de grenspalen van elks eigendom aen te wijzen. Ook komt 'er een tijd, die voor echte lieden geschikt is, (a) om ter voortplanting van het menschelyk geslacht te omhelfen, ende een anderen tijd om verre te zijn van omhelfen.

6. Een tijd om te soecken, ende een tijd om te laten verloren gaen: een tijd om winst te doen, en een tijd om verlies te lijden: een tijd om het gene men gewonnen heeft zuinig te bewaren, ende een tijd om iets wech te werpen, en eenig nadeel te hebben, met oogmerk om een grooter onheil voor te komen.

7. Een tijd om zijne kleederen tot een teeken van droevheid te scheuren, ende een tijd om de scheur, wanneer de droevheid bekoeld is, wederom toe te naeyen: een tijd om te fwijgen, ende een tijd om te spreken.

8. Een tijd om lief te hebben, ende een tijd om te haten: om eenen gewezen vriend te vermijden, wanneer de vriendschap door onverwachte twisten wordt

af-

afgebroken. Eindelyk, om geen meer voorbeelden aen te halen, ten betooge dat God eenen tijd bepaeld hebbe, op welken men zijne zaken verrichten moet, zal het met een goed gevolg geschieden, 'er is ook een tijd van oorloge, ende een tijd van vrede.

9. Deze bestellingen van Gods Voorzienigheid, zijn zoo onwederstaenbaer, dat daerin geene verandering kan gemaekt worden. Wat (b) voordeel heeft hy die werckt, van 't gene dat hy buiten den tijd, die God daertoe geschikt heeft, met zoo veel moeite bearbeydt? Te vergeevsch zijn alle pogingen der stervelingen, om eenig oogmerk te bereiken, indien het met Gods onveranderlyke bestelling niet overeenkomt.

10. Ick hebbe gesien en zeer aendachtig beschouwd, ook heb ik by ondervinding leeren kennen, de besigheid, die Godt den kinderen der menschen gegeven heeft, om haerfelven daer mede te bekomen, en duidelyk opgemerkt, dat alle hunne pogingen niet met al baten kunnen, indien het God niet behaegt dezelve voorspoedig te maken.

11. Hy heeft yeder dingh schoon gemaect in sijnen tijd: of God *doet ieder ding schoon zijn op zijnen tijd*, dat is, God draegt door zijne Voorzienigheid zorg, dat alles schoon zy en wel slage, wanneer het op den daertoe geschikten tijd verricht wordt: oock zijn wy menschen nog daerenboven niet bekwaem, om de verborgene oogmerken der Godlyke bestelling na te gaen; zelfs heeft hy de eeuw in haer herte geleyt, of liever, hy heeft een zegel op hun hart gelegd, en daerdoor zijne oogmerken verborgen, sonder dat een mensche 't werck dat Godt gemaect heeft, en de oogmerken, welke Hy in de onveranderlyke bestellingen zijner Voorzienigheid bedoelt, kan uytvinden, van 't begin tot het eynde toe.

12. Ick hebbe gemerckt, en uit al het opgegevene dit besluit getrokken, dat de menschen zich maer met

(b) Pred. 1: 3.

het tegenwoordige vergenoegen moeten, en dat 'er niet beters voor haerlieden en is, dan sich zonder zorg voor het toekomende te verblijden; ende zich goet te doen in sijn leven.

13. Ja oock dat yeder mensche ete ende drincke, ende 't goede geniete van al sijnen arbeyt: dit is een gave Godts, en hangt al mede van Gods bestelling af, verg. Kap. 2: 24.

Nu was SALOMO, tot die zeden-verwoestende gedachten vervallen, dat de mensch niet beter doen konde, dan onbezórgd zijn heil te zoeken, in de zinnelyke vermaken van dit leven; en dit kwelde hem nog, dat het genot dezer vermaken niet van zijne willekeur, maer van Gods bestelling afhange, die ook dit zoet op veelerlei wijzen verbitteren kan.

14. En dat nóg het ergste is, aen de Godlyke bestelling is niets te veranderen. Ick weet', dat al wat Godt doet, besluit en bestiert, dat sal in der eeuwigheyt zijn, en kan niet veranderd worden: daer en is niet toe te doen, noch daer en is niet af te doen: ende Godt doet [*dat*], op dat men vreesé voor sijn aengesichte, en Hem als den Allerhoogsten eerbiedige.

15. 't Gene dat geweest is, dat is nu, de loop der zaken is onveranderlyk dezelve, ende wat wesen sal, dat is alreede geweest: ende Godt soeckt het wechgedrevene, het gene voorby is, en door den snellen loop des tijds als voortgedreven, hersteld God weder; zoodat het gene te vooren geweest is, niet alleen voorledene genoegens, maer ook voorige onrust en kwelling, op nieuws al weder ten voorschijn kome.

16. Voorder hebb' ick in mijne waernemingen, over de waerdy der ondermaensche zaken, en de vruchten van den menschelyken arbeid, oock gesien onder de sonne; ter plaetse des gerichtts, aldaer was godtloofheyt: ende ter plaetse der gerechtigheyt, alwaer niet dan gerechtigheid heerschen moest, aldaer was godtloofheyt; de schuldigen worden daer somtijds vry gesproken, en de onschuldigen veroordeeld.

17. Dit kon ik met het bestier der Godlyke Voorzienigheid niet over een brengen. Ick seyde daerom in mijn herte, en dacht by my zelven: Godt sal den rechtveerdigen; ende den godtloosen oordeelen: want aldaer is de tijt voor alle voornemen, ende over alle werck.

Wy zouden het liever vragsgewijs opvatten, en het zoo begrijpen, dat de beschouwing van het onrecht, het welk somtijds in het Gericht plaets hadt, den reeds zeer ver verdwaelden SALOMO vervoerd hebbe, om Gods vergeldende Voorzienigheid geheel in twijfel te trekken; zoodat hy dit zeggen wille: „ Toen ik de schreeuwende „ onrechtvaardigheden had opgemerkt, welke hier en daer; „ zelfs in de Rechtbanken, plaets hadden, *zeide ik in mijn „ harte*, en kwam ik op deze Godontëerende gedachte: „ *zal God den rechtvaardigen en den godlozen wel oordeelen?* „ zou 'er wel eene Voorzienigheid wezen, welke ieder „ eenen rechtvaardig vergeldt? hoe zou God dan kunnen „ duldén, dat de rechtvaardigen in de heilige Gerichts- „ plaets verdrukt worden? *want aldaer is immers een bepael- „ den tijt voor alle voornemen en over alle werk!* en had God „ eenen bepaelden tijd gesteld, om elk recht te doen we- „ dervaren, dan moest het op dien tijd zijn, wanneer „ het Gericht plechtig gespannen wordt, om uitspraak te „ doen over twistzaken.”

18. Hier by bleef het nog niet, ik deed nog eenen stap verder, en begon zelfs het volgend leven in twijfel te trekken, Ick seyde in mijn herte, en dacht by my zelven, van de gelegenheyt der menschen kinderen; of ten aanzien van de omstandigheden der stervelingen, betrekkelyk de menschen en hunne zaken; verg: Kap. 8: 2. dat Godt hen sal verklaren, ende dat sy sullen sien en ondervinden, dat sy *[als de]* beesten zijn aen haerselven, dat zy aen de beesten gelijk zijn, dat de menschen niet verschillen van, en geene voortreffelykheid hebbe boven dezelve.

19. Want wat den kinderen der menschen; by
XII. DEEL. S

hun affterven wedervaert, dat wedervaert oock den beesten, ende eenerley wedervaert hen [*beyden*]: gelijk die sterft, alsoo sterft dese, ende sy alle hebben eenerley adem, dat is *ziel* of *geest*, ende de uytneementheyt der menschen boven de beesten, is geene: want alle zijnse ydelheyt, stervelyk, en beider bestaen is kortstondig.

Het woord *adem* vertaeld, beteekent hier zoo wel als vs. 21. niet alleen het dierlyk levensbeginfel; maer ook de redelyke ziel. Allerwegen wordt het Hebreeuwſche woord, in dit Boek, voor de redelyke ziel genomen; hoe gemeenzaem is hier de uitdrukking, *kwelling des geestes*! SALOMO schrijft dan hier aen menschen en beesten eeno verstandige ziel toe; maer op zekeren tijd was hy tot die zedenverwoestende gedachten gekomen, dat de ziel beide van menschen en beesten, stoffelyk en stervelyk ware: dit verklaert hy vervolgens nog duidelyker.

20. Sy gaen alle, zoo menschen als beesten, nae ééne en dezelve plaetſe: naer de aerde namelyk, uit welke zy genomen zijn, sy (c) zijn alle geheel uyt den stof genomen, ende sy keeren alle by hun sterven, ook weder tot den stof.

21. Wie merckt, wie *weet* met genoegzame zekerheid, en welke zijn de gronden om te gelooven, dat de adem, de redelyke *ziel* van de kinderen der menschen opvaart nae boven, tot een volgend leven, ende dat de adem of *ziel* der beesten nederwaerts vaert in de aerde, om slechts tot het vorig stof ontbonden te worden? Wie *weet* op genoegzame gronden, dat de zielen der menschen die der beesten daerin overtreffen, dat zy na den dood van het lichaem overig blijven?

22. Dies ick gesien, en ten tijde van mijnen afval uit dit alles besloten hebbe, dat 'er niet beters en is, dan dat de mensche hem verblijde van sijne wercken, en zoo veel vermaek neme als maer mogelyk is:

is: want dat is alleen sijn deel, al de vrucht van zijne pogingen: want wie sal hem daer henen brengen, dat hy fiet 't gene dat na hem geschieden sal? het is onmogelyk, dat een mensch de toekomstige dingen weten kan; en daarom doet hy best, wanneer hy zijn deel van het tegenwoordige neemt.

H E T IV. K A P I T T E L.

De Prediker gaet voort, met een verslag te geven van zijne verdere proeynemingen. Het geweld en de onderdrukking, welke hy had waargenomen dat met voorspoed begunstigd wordt, had hem zoo vervoerd, dat hy bykans den dag zijner geboorte zoude vervloekt hebben; vs. 1-3. De nijdigheid welke onder de menschen heerscht, had hem ook geweldig geërgerd, vs. 4. Na het innemen van eene nuttige leering, ontrent het wenschelyke van eenen middelmatigen staet, vs. 5, 6. veroordeelt hy de gierigheid; vs. 7. 8. wijders roemt hy de aengenaemheden van de gezelligheid; vs. 9-12. Hy besluit met eenige aanmerkingen, over het gedrag en het wedervaren der Vorsten; vs. 13-16. — Het laatste of 17de vers, had men tot het eerste van het volgend Kapittel moeten maken,

1. **D**Aer na wendde ick my, om den loop der menschelyke zaken van eenen anderen kant te beschouwen, ende sagh zeer oplettende aen alle de onderdrukkingen die onder de sonne geschieden: ik vondt dezelve schreeuwende te wezen: ende fiet, daer waren de tranen der verdrukten, die over onrecht en geweld van hunne mede stervelingen klaegden, in menigte, ende als geheele beken van tranen der gener; die onder de meest duldlooze mishandelingen,

geenen trooster en hadden, of iemand die zich hunne zaak met mededogen aentrok; ende aen de zijde harer verdruckers daer en tegen was macht en aanzien; zy schenen des te meer voorspoedig te worden, nae mate hunne onderdrukking geweldiger was, sy daerentegen, die verdrukt werden, zagen zich van elk verlaten, en hadden geenen vertrooster.

2. Dies prees ick de doode, die alreede gestorven en alle die ellenden ontkomen waren, ik roemde hen gelukkig, ver weg boven de levendige, die tot nogh toe levendigh zijn, en bloot staen aen allerlei mishandelingen.

3. Ja hy is beter dan die beyde, die nogh niet geweest en is, ik besloot uit dit alles, dat het beter ware niet dan al geboren te zijn, dat hy die in de geboorte gesmoord is, zoodat hy niet gesien en ondervonden heeft het boose werck dat onder de sonne geschiet, met alle onderdrukkingen, rampen en verdrietelikheden, welke hier op aerde plaats hebben, nog ongelijk gelukkiger is dan de levendigen, die aen al dat kwaed nog onderworpen zijn; en zelfs dan de gestorvenen, die het voorheen ondervonden hebben. Ik stond derhalven gereed om zoo, zoo, den dag mijner geboorte te vervloeken.

4. Dan, het is nog niet alleen de onrechtvaardige verdrukking der machtigen, welke het leven bitter maekt; maer, hier komt de nijdigheid nog by, welke zoo algemeen is onder allerlei rangen van menschen. Voorder sagh ick al den arbeyt, ende alle geschicklickheyt des wercks, al den voorspoed van den arbeid der stervelingen, de winst welken zy daer mede deden, en ondervond, dat het den mensche nijt van sijnen naesten [*aenbrengt*]: en dat ieder welken het welgaet, door zijne medemenschen benijdt wordt. Dat is oock al ydelheyt, ende quellinge des geests, dat vermeedert al mede de ongenoegens van dit leven.

5. Immers, hy die zijnen naesten benijdt, kwelt zich zelven

geweldig. De (a) fot, de *trage* en de vadzige, die te lui is om te arbeiden en iets groots te ondernemen, vouwt sijne handen van traegheid te famen, ende terwijl hy met dit alles den voorspoed van den vlijtigen benijdt, eet hy sijn eygen vleesch: hy kwelt zijne ziel zoodanig, dat zijne gezondheid daerdoor gekrenkt, en zijn lichaem verma-gerd worde.

6. Het genoeg van iemand, die zeer voorspoedig is in zijnen arbeid, wordt meer of min gestoord, door de benijding van anderen; en daerom is een middelmatige staet de beste. Een hart vol [*met*] ruste, een matig deel van tijdelijken voorspoed met vergenoeging, is beter dan dat men beyde de vuyften vol hebbe, en eenen overvloed van voorspoed geniete, [*met*] arbeyt, verdriet, ende quellinge des geestes, over de nijdigheid van anderen.

7. Ook brengt de gierigheid, en de geduurige begeerte naer meerder en meerder goed, veel verdriet met zich. Ick wendde my wederom, om mijne aendacht op de woelingen en het wedervaren der stervelingen te vestigen: ende ick sagh nog een andere ydelheyt onder de sonne; en welke zeer veel plaets heeft by de kinderen der stervelingen.

8. Daer is eener, een éénlopend mensch, ende geen tweede, die geen en ervgenaem heeft die hem na in den bloede bestaet, of voor welken hy te zorgen heeft, hy en heeft oock geen kint, noch broeder: nochtans en is alles sijnes arbeyts geen eynde, hy draevt en slaevt onophoudelyk om schatten te vergaderen, oock en wort sijn ooge niet versadigt van den rijckdom, hoe veele goederen hy ook verkrijgen moge, nimmer is zijne begeerte voldaan, hy zoekt al meerder en meerder; ende hoe hoog zijne schatten zijn op een gestapeld, hy denkt [*en seyt niet*] by zich zelven: Voor wien arbeyde ick doch zoo onvermoeid! ende tot wat einde doe ik mijne ziele gebreck hebben van 't goede! waerom beroov ik my zelven van de genietingen

(a) Spr. 6: 10. ende 24: 33.

dezes levens? Dit is oock ydelheyt, ende 't is een moeyelicke befigheid, welke de verdrietlykheden van dit leven grootlyks vermeerdert.

9. Dan, een gierigaert, maekt het leven niet alleen voor zich zelven verdrietig; maer hy is ook schadelyk voor de samenleving: een vrek die alles naer zich zelven sleept, verbant de gezelligheid, welke zeer veel toebrenghet om ons leven te veraengenamen. Twee of meer menschen, die gezellig leven en elkander ten dienste staen, zijn immers beter dan één die op zich zelven leeft, en zich aan niemand anders laet gelegen liggen: want sy hebben eene goede belooning van haren arbeyt: zy deelen beide in de vruchten van hunne onderlinge pogingen.

10. Want indien sy een van beide, in eenig ongeluk vallen, d' één die staende bleef, recht door zijnen bystand, sijnen gevallen en ongelukkigen medegefelle wederom op: maer wee den éenen die op zich zelven leeft, wanneer hy gevallen is; want daer en is dan geen tweede om hem op te helpen, hy heeft van niemand bystand te wachten.

11. De gezelligheid en de vriendschap, neemt veele onaengenaemheden wech. Oock, indien twee [*t'samen*] liggen, so hebben sy warmte: menschen die gezellig leven; en elkander van raad en hulp dienen, zijn gelijk twee, die in den kouden winter te zamen nederliggen, en elkander verwarmen: maer hoe soude één [*alleen*] liggende, in eenen tijd van bijtende koude, kunnen warm worden? zulk een leidt een naergeestig leven, hy mist al het vuur van blijdschap en vergenoegen.

12. Ende indien yemant, die op bloed en roov loert, den éenen mochte overweldigen, so sullen de twee tegen hem bestaen, en den geweldenaar afkeeren: ende in alle gevallen, een drievoudigh snoer en wort niet haest gebroken. Drie afzonderlyke draden, kunnen met zeer weinig moeite, de eene na de andere, verbroken worden; maer, wanneer zy wel in één gevlochten en tot een snijer gemaakt zijn, hebben zy groote sterkte: even zoo dient de eene vriend tot ondersteuning van den

den anderen. Daer zy elk op zich zelve weinig vermogen hebben, zullen zy te zamen met vereenigde krachten veel verrichten.

Hierop volgen eenige aanmerkingen, over het gedrag en het wedervaren der Vorsten, vs. 13-16.

13. Beter is een arm ende wijs jongelingh, hoe zeer hy anders, van wegens zijne armoede en jonge jaren, geene achting schijne te verdienen, dan een oudt ende sot Koningh, die daer hy zelve niet meer in staet is om te regeeren, uit waenwijsheid en koppigheid, naer den raed van verstandige lieden niet wil hooren, en niet weet van meer vermaent te worden.

14. Het lot der Vorsten is zeer wisselvallig. Want een die voorheen veracht was, komt uyt het gevangenhuis, en wordt uit den allerlaegsten staet verheven, om Koningh te zijn; daer men oock wel eens aen den anderen kant ziet, dat zulk een Vorst, die in zijn Koninckrijcke geboren, en uit hoofde van zijne geboorte tot den throon gerechtigd is, onverwacht verarmt en tot eenen lagen staet vervalt.

15. Ick sagh alle de levendige wandelende onder de sonne, met den jongelingh, en bemerkte dat alle de onderdanen de zijde koozen van, en zich verbonden aen den tweeden, die in deses plaetse, die uit kracht van zijne geboorte recht had op de kroon, staen sal of zoude, om het volk te regeeren.

16. Daer en is geen eynde van al het volck, die den nieuwen Vorst blymoedig hulde deden; men kan het getal niet uitspreken, van alle die voor hen geweest zijn; of voor welker aengezicht die nieuwe Vorst geweest is, welken zy uit het stof verheven hebben, om hem hnnne onderdanigheid te betuigen; maer evenwel, met dit alles, de nakomelingen en fullen sich oock over hem niet verblijden: de toejuiching zal niet van langen duur wezen. Op zijnen tijd, zal hy wederom vernederd

en veracht worden: hoe wankelbaer is derhalven het aenzien en de luister, zelfs der machtigste Vorsten! gewisselick dat is oock ydelheyt, ende quellinge des geestes.

Er is die meenen, dat SALOMO vs. 13-16. van zich zelve spreke, en van de groote verandering, welke na zijnen dood in het Koningrijk van Israëel ontstaen zoude. — Door den *ouden en zotten Koning*, die niet weet van meer vermaend te worden, vs. 13. zou hy zich zelve afteekenen, zoo als hy zich in zijnen ouderdom, door de vreemde wijven, tot afgodery had laten verleiden, 1 Kon. 11: 4. enz. — Door den *armen en wijzen jongeling*, zou hy JEROBEAM verstaen, aen welken, volgens de Godlyke bedreiging, een gedeelte van zijn Koningrijk zou gegeven worden, 1 Kon. 11: 11, deze zou *arm* genaemd worden wegens zijnen geringen staet, in vergelijking van SALOMO zelve. — Hy, die in zijn Koningrijk geboren was en verarmde, vs. 14. zou REHABEAM wezen, die een zeer aenmerkelyk gedeelte van zijn Koningrijk aen JEROBEAM zou moeten afstaen. — SALOMO zou vs. 15. te kennen geven, hoe hy uit de Godspraak, 1 Kon. 11: 11. enz. voorzien hebbe, hoe de menigte des volks JEROBEAM kiezen zoude, en vs. 16. zou hy aanwijzen, hoe de menigte der Israëlieten, die hem SALOMO welker geëerbiedigd hadden, zich evenwel over hem niet lang verblijden zoude, naedien het Koningrijk, onder REHABEAM zijnen zoon en opvolger, zeer verarmen zoude.

Deze opvatting is zeer vernuftig. Maer met dit alles, komt zy ons echter onaennemelyk voor. — 1. Schijnt het ons zeer gedrongen, door dien *armen jongeling*, die uit het gevangenhuis gekomen was, vs. 13, 14. JEROBEAM te verstaen, die ons beschreven wordt als een *dapper held*, en een voornaem Ambtenaer, daer hy als Opper-Tollenaar de schattingen invorderde, in de beide stammen van EPHRAIM en MANASSE, 1 Kon. 11: 28. — 2. Daerenboven spreekt de PREDIKER niet van eene toekomstige gebeurtenis, maer van het gene hy zelve gezien en opgemerkt had, vs. 16. *ik zag* enz. — 3. Waertoe zou dit voorstel gediend hebben,

ben, indien SALOMO de aenstaende staetsomwenteling bedoeld had? Was het niet veel eer zijn belang, en vooral dat van zijnen zoon en opvolger REHABEAM, om dat alles voor het volk te verbergen? Kan men zulk een voordracht, van de aenstaende verarming zijnes Koninkrijks, van eenen Vorst zelve verwachten? Zou SALOMO zulk eene voordracht gedaen hebben, daer hy JEROBEAM, zoo drae hy van zijne aenstaende verheffing bericht gekregen had, zocht te dooden, zoodat de aenstaende Koning der X Stammen genoodzaekt was, zich als balling in Egypte te verschuilen, tot dat SALOMO gestorven was, 1 Kon. II: 40. — 4. Eindelyk, hoe zou dit voorstel, in den gemelden zin, hier in het verband van zaken te pas komen?

Wy voor ons, zouden daerom liever denken, dat de PREDIKER, volgens de gegevene uitbreiding, spreekt van het gene hy by de nabuurige volken had waergenomen; van de wisselvalligheid aen welke alle hoogheid, zelfs het gezach van gebiedende Koningen, onderworpen is. — Op deze wijs zal dit voorstel het naest betrekkelijk zijn, tot het gene SALOMO vs. 1. van de geweldenaers en onderdrukkers gezegd had. Hy had gezien, dat de zoodanige somtijds macht aen hunne zijde hadden; maer, hy had ook tevens waergenomen, dat die macht zeer wisselvallig ware, en dat zelfs de meestvermogende Koningen, wel eens van den throon gebonsd worden, en opgevolgd door lieden van eenen lagen stand. — Deze byzonderheid zou door veele merkwaardige gebeurtenissen, uit de latere geschiedenissen, kunnen gestaevd worden; en wie twijfelt 'er aen, of SALOMO zal 'er ook, by de nabuurige volken, voorbeelden van gezien hebben?

Met vs. 17. begint een zedenkundige uitstap, waer over wy in de INLEIDING breeder gesproken hebben.

17. Bewaert uwen voet als gy ten huysse Godes ingaet, kom nooit dan zeer bedachtzaam in den Tempel, zijt dan vervuld met een diep ontzach voor de Godlyke Majesteit, ende zijt liever naeby de Leeraren, om hun onderwijs aendachtig te hooren, dan om der fotten slacht-offer te geven, of op zulk eene oneerbiedige wijs

te offeren als de zotten doen, die geene vrees voor God hebben: want fy en weten niet dat fy quaet doen, hunne onkunde is de oorzaak, dat zy zich, zelfs in de uiterlyke vertooningen van Godsdienstigheid, zwaerlyk bezondigen. Draeg gy daerom zorg, dat gy beter onderwezen zijt.

H E T V. K A P I T T E L.

Het laetste vers van het voorige, had blykbaer tot dit Kapittel moeten gebracht worden, daer het met het volgende onmiddelyk zamenhangt. Van daer tot vs. 6 van dit Kap. vindt men eene vermaning, om bedachtzaam te zijn in den Godsdienst, vooral in het doen van gelovten. Daerop volgt eene aenmerking omtrent onrechtvaerdige Richteren, vs. 7. Wijders veroordeet hy de gierigheid vs. 8-19. Zoodat dit gansche Hoofdstuk zedelyke lesfen behelze.

1. **W**Eest niet te snel met uwen monde, in uwe aanspraken tot God, het zy dat gy bidt, dankt, of eenen eed zweert. Handel in dit alles niet voorbarig en onbedachtzaam, ende uw herte en haeste vooral niet, om onbedachtzaam een woort van gelovte voort te brengen voor Godes aengesichte: want Godt is in den hemel, bekleed met eene onnadenkelyke Majesteit, ende gy zijt op der aerde, een nietige worm, die voor Gods tegenwoordigheid beven moet; daerom laet uwe woorden in uwe toenaderingen tot God, weynigh zijn, opdat u niets onbedachtzaems ontvalle.

2. Want [*gelijck*] de droom komt door veel besigheys, welke den geest, zelfs in den slaep, onrustig maakt: alsoo maakt de stemme des sots zijne onbedachtzaamheid bekend, door de veelheyt der woorden.

3. (a) Wan-

3. (a) Wanneer gy eene gelofte aen Godt sult belooft hebben, en u verbonden hebben, om het een of ander tot den plechtigen dienst van God af te zonderen, stelt dan niet uyt deselve by de eerste gelegenheid te betalen; want hy en heeft geenen lust aen de sorten, die traeg zijn in het vervullen van hunne beloven: wat gy sult belooft hebben, betaelt het, zoo spoedig als u dan mogelyk is.

4. (b) Het is beter dat gy niet en belooft, ofschoon de dankbaerheid in sommige gevallen eene gelofte vordert, dan dat gy belooft ende niet en betaelt, want zoo doende, zoudt gy u aen trouwloosheid en meined schuldig maken.

5. En laet uwen monde niet toe, eene onbedachtzame gelofte te doen, dat hy uw vleesch soude doen sondigen, door dat gene te doen waarvan gy beloofd had u te zullen onthouden; noch en segt niet voor het aengesichte des Engels, of des Priesters, die Gods Engel is, verg. Mal. 2: 7. om uwe schuld te verbloemen; dat het een dwalinge of onbedachtzaamheid was geweest: waerom soude Godt grootelicks toornen, u zijne geduchte gramschap om uwer onbedachtzame en bedrieglyke stemme wille, doen ondervinden, u den vloek toezenden, alle uwe pogingen verydelen, ende verderven het werck uwer handen?

6. Want gelijck (c) in de veelheyt der droomen ydelheden zijn, vertooningen der inbeelding, welke niets wezenlyks behelzen; alsoo is 'er niets wezenlyks [in] vele onbedachtzame woorden: maer vreeft gy Godt, laet het besef van zijne Majesteit u met eenen diepen eerbied vervullen, en afschrikken van onbedachtzame en trouwlooze geloven.

7. Wanneer gy de handelingen der menschen gadeslaet, zult gy bevinden, dat 'er zeer veel onrecht, geweld en verdrukking plaets hebbe; maer trek 'er niet dat God-ontee-

(a) Num. 30: 2. Deut. 23: 21. (b) Deut. 23: 21, 22.
(c) Spreuck. 10: 19.

rend befluit uit, gelijk ik in de dagen mijner ydelheid dat stuk in twijfel trok, verg. Kap. 3: 17. dat 'er geene vergeldende Voorzienigheid wezen zoude. Indien gy de onderdrukkinge des armen, ende de beroovinge des gerichtes, ende der gerechticheyt, de onrechtvaardigheid der gener, aen welken de handhaving van het recht is toevertrouwd, siet in een lantschap, en verwondert u niet over sulck een voornemen en zulke handelingen, als of het met Gods Voorzienigheid onbestaenbaer ware, het onrecht en de verdrukking toe te laten: want de rechtvaardige Bestierder aller dingen, die oneindig hooger is dan de hooge en de aanzienlykste der menschen, neemt 'er acht op, om zulke onrechtvaardige handelingen ter zijner tijd te straffen; ende daer zijn hooge, dat is, volgens den Hebreuwschen spreektrant, *de Allerhoogste*, is boven haerlieden die onrecht doen, hoe machtig zy ook wezen mogen, onvergelykelyk verheven.

8. Hoe dwaes is het, dat een gierigaert schatten op schatten op één stapelt! Het profijt des aerdrijcks, dat is voor allen: een naerftig bearbeiten van den akker, kan elk het noodig onderhoud rijkelyk opleveren: ook levert de akkerbouw die spijs op, welke elk groot en klein noodig heeft, de Koningh selfs wort van het velt gedient, en eet de vruchten van den akker, zoo wel als de minste zijner onderdanen.

9. Maer een gierigaert is nooit verzadigd, en zijne hebzucht is onbepaald. Die 't gelt lief heeft, goud en zilver als zijn hoogste goed najaegt, en wort des gelts niet fadt; ende wie den overvloed lief heeft, *[en wort]* des inkomens niet *[fadt]*: hoe veel hy ook moge verkregen hebben, hy verlangt altoos naer nog meerder. Dit is oock al mede een bewijs van de ydelheyt, der menschelyke pogingen.

10. En gesteld, dat zulk een inhalig mensch gebruik make van zijne schatten; het is evenwel maer een gering gedeelte, dat hy daarvan voor zich zelven genieten kan. Daer het goet en de rijkdom, welke in het Oosten voornamelyk in het vee bestaet, vermenigvuldigt, daer ver-

vermenigvuldigen oock de bedienden die 't eten : wat nuttigheyt hebben dan de besitters daer van? immers zeer weinig! buiten het weinige tot hun eigen gebruik noodig, hebben zy van alle hunne schatten niets anders, dan het gesichte harer oogen, de rijke mag enkel zijne oogen vermaken met het beschouwen der rijkdommen als zijn eigendom, van welke hy voor zich zelve verder geen het minste nut heeft.

18. Neemt hy, van zijnen overvloed, meer dan hy noodig heeft, en leeft hy overdadig, dan berooft hy zich van de aengename rust, en krenkt zijne gezondheid. De slaep des arbeyders, die op eenen geringen dagloon yverig werkt, is soet en gerust, hy hebbe weynigh ofte vele gegeten : al heeft hy eenen soberen disch gehad, hy geniet eenen verkwikkelyken slaep: maer de sadtheyt des rijcken, die vol zorgen is, of die overdadig leeft, en laet hem niet toe gerust te slapen.

12. Daerenboven, strekken groote schatten wel eens tot verderv van den bezitter. Daer is een quaet dat kranckheyt aenbrengt, een zeer smertelyk en doodelyk kwaed, [*'t welck*] ick meermalen sagh onder de sonne: dat groote Rijckdom van hare besitters, als een dierbaer goed, met alle zorgvuldigheid bewaert, ten laetsten tot haer eygen quaet en verderv strekte; dat groote schatten de bezitters in zulke ongelegenheden brachten, voor welke zy, wanneer zy minder rijk geweest waren, niet hadden behoeven te vreezen.

13. Ook kan een rijke, door zijn eigen toedoen, zeer spoedig arm worden. Ofte de rijckdom selfs vergaet door eene moeyelicke besigheyt, en door eene onbedachtzame onderneming vervalt hy tot armoede: ende hy die voorheen zeer rijk was, gewint dusdoende eenen sone als hy arm geworden is, ende daer en is dan niet met allen in sijne hant, om dien zoon te verzorgen.

14. En al blijft een rijke in de ongestoorde bezitting zijner schatten, ten laetsten moet hy het doch by zijnen dood geheel en voor altoos verlaten. Gelijck als hy by zijne

geboorte, naekt voortgekomen is uyt sijnes moeders buyck, [*alfoo*] sal hy by zijnen dood naeckt wederkeeren, gaende gelijk hy gekomen was: ende (*d*) hy en sal niet medenemen van alle de schatten, welke hy door sijnen onvermoeiden arbeyt verkregen heeft, zelfs zoo veel niet eens, dat hy het met sijne hant soude kunnen wechdragen.

15. Daerom is dit oock een quaet, dat kranckheyt aenbrengt; een verdrietig en doodelyk kwaed, dat hy die uitermaten rijk is, in aller maniere gelijk hy naekt in de waereld gekomen is, alfoo ook stervende naekt henen gaet: ende wat voordeel is 't hem, dat hy in den wint en te vergeevsch gearbeydt heeft? welk wezenlyk nut heeft zulk een mensch van alle zijne schatten?

16. Een gierigaert althans, die zijn deel niet durvt nemen van zijne rijkdommen, heeft 'er in het geheel geen nut van: of wat voordeel geeft het hem. Dat hy oock alle sijne dagen in duyfternisse, in eene sombere eenzaamheid gegeten heeft, daer hy nimmer eenen anderen ter maeltijd nodigde: ende wat baet het hem, dat hy in het verzamelen en bewaren van zijne schatten, veel verdriets, onrust en kwelling gehadt heeft, oock sijne kranckheyt, ende onstuymigen toorne? Wat baet het hem, dat hy zijn lichaem door zorgen en zwoegen verzwakt, en zijn gemoed door toorn en andere drivten beroerd en bezwaerd heeft?

17. Siet wat ick gesien, en by het beschouwen van de woelingen en lotgevallen der stervelingen opgemerkt hebbe, (*e*) eene goede en aengename sake is 'er, die schoon is en een sieraed voor den mensch; namelyk vryelyk en blymoedig te eten ende te drincken, ende te genieten het goede van al sijnen arbeyt, dien hy bearbeydt heeft onder de sonne, [*geduerende*]
't ge-

(*d*) Pfalm 49: 18. (*e*) Pred. 2: 24. ende 3: 12, 22. ende 9: 7. ende 11: 9.

't getal der dagen sijnes levens, 't welck Godt hem geeft hier op aerde te leven : (f) want dat is sijn deel, het nut en het aengename, het welk iemand van zijne bezittingen in dit leven hebben kan.

18. Oock yegelick mensche aen den welcken Godt rijkdom ende goederen gegeven heeft, ende hy geeft hem tevens de macht, zoodat hy niet gelijk de gierigaert een slaev, maer een heer is van zijne bezitting, om daer van te eten, ende om blymoedig sijn deel te nemen, ende om sich te verheugen, over het genot der vruchten van sijnen arbeyt : dat selve is een gave Godts, dat moet hy aen Gods gunstige bestelling dank weten.

Kap. 2: 24. 3: 12, 13. heeft de PREDIKER ook voortgelijke woorden gesproken, maer in eenen gancen anderen zin. — Toen verhaelde hy, hoe hy in de dagen zijner ydelheid, het genot der zinnelyke vermaken als het hoogste goed had beschouwd, en daer over tegen Gods Voorzienigheid gemord, dat het niet aen den mensch zelve stae, om die vermaken nae zijn welgevallen te genieten. — Ter dezer plaets veroordeelt hy de gierigheid, prijst een blymoedig gebruik der aerdsche goederen aen, en leert dat men daerin Gods gunstige Voorzienigheid met dankbaerheid moet opmerken.

19. Want hy en sal, op zulk eene wijze de hem toegevoegde zegeningen genietende, niet veel, met onrust en verdriet gedencken aen de onheilen, welke hy in de voorige dagen sijnes levens ondergaen heeft : dewijle [hem] Godt verhoort, en aen zijne wenschen beantwoordt, leevt hy vergenoegd en dankbaer, in de blijtschap sijnes herten.

(f) Pred. 2: 10.

HET VI. KAPITTEL.

Vs. 1-6. gaet de Prediker verder voort, met het onbetamelijke der gierigheid aen te wijzen, vs. 7-12. veroordeelt hy de onvergenoegdheid met zijn deel, welke de bron is van de gierigheid en veelerlei ondeugden.

1. **D**Aer is een quaet, eene zeer nadeelige ondeugd, een heerschend kwaed, dat ick gesien hebbe onder de sonne, ende het is veel onder de menschen: die ondeugd is de gierigheid, welker schandelykheid ik nu in een treffend voorbeeld zal afteekenen.

2. Een man, den welcken Godt in den weg zijner Voorzienigheid, gegeven heeft rijkdom, ende goederen, ende dezen rijkdom met eere en aanzien doet gepaerd gaen: ende hy en heeft voor sijne ziele, en ter veraengenaming van zijn leven, geenes dings gebreck, van alles wat hy begeert; zoodat hy vergenoegd en onbekrompen leven kan; ende Godt en geeft hem onder dat alles de macht niet, om daer van met blijdschap en dankzegging te eten, maer eindelyk valt het zoodanig uit dat een vreemt man; tot welken hy geene de minste betrekking heeft, dien rijkdom na hem op-etet: Dit is [oock] ydelheyt, ende een quade smerte, eene der grootste plagen van het menschedom.

3. De gierigheid van zulken vrek is allerschandelykst. Indien een man hondert [kinderen] gewonne; aen welke hy zijne bezittingen kon nalaten, en niet behoefde te vreezen, dat zy na zijnen dood aen vreemden komen zouden, ende indien hy nog daerenboven vele jaren leefde, so dat de dagen sijner jaren vele waren, zoodat hy meer dan gewoone gelegenheid had, om de goe-

deren van dit leven te genieten; doch indien, met dit alles, zijne ziele niet versadigt en wierde van 't goet, zoodat hy zijne dagen in eene sombere gierigheid verslete, ende indien zelfs zijne gierigheid zoo ver ginge, dat hy oock geen orde stelde, dat hy, nae evenredigheid van zijnen rang, eene eerlyke begravenisse en eene staelyke uitvaert hadde: Ick segge dat een misdracht beter en nog minder verachtelyk is dan hy.

4. Want zulk een misdracht is, even als de gierigaert, nergens nuttig toe; met ydelheyt, om niets te verrichten, komt sy in de waereld, ende in duyfsternisse gaet sy wech, zonder dat zy onder het oog der menschen komt; ende met duyfsternisse wort haer name bedeckt, 'er wordt aen de misdracht niet meer gedacht.

5. (a) Oock en heeft sy de sonne niet gesien, noch bekent; noch iets geweten van het gene 'er onder de menschen omgaet: sy, de misdracht, heeft onderuschen meer ruste, dan hy: zy weet van alle die onrust en angstvallige zorgen niet, met welke een gierigaert zijne ziel kwelt.

6. Ja, wat heeft zulk een vrek aen zijn leven, al leefde hy schoon tweemaal duyfent jaren, ende 't goede niet en sage: door een aengenaem en blymoedig genot van zijne rijkdommen, wat zou het hem baten? en gaen sy niet alle beide, de misdracht en de vrek, nae ééne plaetse, de aerde, om beide daerin te verrotten?

7. De onvergenoegdheid met zijnen staet, is de vuile bron der verachtelyke gierigheid. Al de arbeyt des menschen is voor sijnen mont, het gene hy tot voedsel en lichaems onderhoud noodig heeft, is ligtelyk te bekomen: ende nochtans en wort de begeerlickheyt niet vervult, de begeerten der ydele stervelingen zijn onverzadelyk, nimmer vergenoegd jagen zy doorgaends met rusteloze pogingen naer meerder en meerder. Deze onverzadelyke begeerlykheid, vindt men onder allerlei rangen van menschen:

(a) Job 3: 16. Psalm 58: 9.

8 Want wat heeft de wijfe meer dan de fot? of, wat onderscheid is 'er, in dit opzicht, tusfchen eenen wijzen en eenen zot? By beide vind men de begeerlykheid naer meerder, en wat heeft de arme [*meer*], of waerin verschilt hy daerin van den rijken, die voor de levendige weet te wandelen, en in de gelegenheid is, om onbekrompen en vrolyk te leven?

9. Beter is 't aensien der oogen, op zulke zaken welke wy werkelyk bezitten, dan het wandelen der begeerlickheyt, en het rusteloos verlangen naer onzekere bezittingen: Dit begeeren en onvermoeid jagen naer meerder en meerder, is oock al ydelheyt, ende quellinge des geestes.

10. Wat oock yemant zy, hoe rijk en vermogende hy ook wezen moge, alreede is fijn name genoemd, of, *hoe zeer zijn naem genoemd* zy, welken roem ende welke verhevene eertytelen hy ook verkregen hebbe, 't is bekend en dit staat vast, dat hy een mensche is: een aerdeling, een zwak fchepfel dat fpoedig tot stof zal wederkeeren, ende dat hy niet en kan rechten met dien, of zich verzetten tegen dien, hoogen Bestiercr van alle dingen, die oneindig ftercker is dan hy. Alle de begeerten, pogingen en woelingen der meest verhevene ftervelingen, om al meerder en meerder te verkrijgen, zijn derhalven vruchteloos, zo het Gode niet behaegt aen hun verlangen te voldoen.

11. Voorwaer, daer zijn vele dingen die de ydelheyt vermeederen, en de ftervelingen worden dikwijls, wanneer zy tot die hoogte gekomen zijn, welke zy verlangden, nog ongelukkiger dan zy anders wel zouden geweest hebben: wat heeft de mensche te meer [*daer van*], dat hy alles bezit het welk hy begeerd had? 'er komen geduurig nieuwe begeerten op, nieuwe zorgen, nieuwe verdrietlykheden.

12. Want wie weet wat goet en voordeel is voor den mensche in dit leven, [*geduerende*] 't getal der dagen des levens fijner ydelheyt, welke hy

hy ongevoelig en zeer spoedig doorbrengt (b) als een ſchaduwe? het gebeurt immers zeer dikwijls, dat rijkdom en aanzien den mensch nadeel toebrengen, en zijne ſnerten vermeerderen; waarom zal hy dan naer meerder en hooger ſtreven? Ook is het niet zeker, dat zijne nakomelingen voordeel hebben zullen van zijnen rang en rijkdom: want, de toekomende gebeurtenisfen zijn zeer ongewis, en (c) wie kan den menſche aenſeggen, wat na hem weſen en na zijnen dood gebeuren ſal onder de ſonne?

H E T VII. K A P I T T E L.

Vs. 1-10. geeft de PREDIKER verſcheidene nuttige leſſen, vs. 11, 12. geeft hy der wijsheid haren verdienden lov, vs. 13, 14. prijst hy het beruſten aen in de wegen der Voorzienigheid. — Na deze leſſen keert hy weder tot zijn hoofdonderwerp, om verſlag te doen van zijne waernemingen, omtrent de ydelheid der ondermaenſche dingen, vs. 15-29.

1. **B**Eter (a) is een [*goede*] en loflyke name, dan goede olie, dan rijkelyk en vrolyk te leven, en zich dag aen dag, tot een teeken van vreugde en onbekrompenheid, naer de Ooſterſche wijs te zalven: ende de dagh des doots is voor iemand, die eenen goeden naem nalaet, beter dan de dagh dat yemant geboren wort.

2. 't Is beter en voordeeliger te gaen in het klaeghuys, alwaer men bitterlyk bedroevd is over het verlies van dierbare naestbeſtaenden, dan te gaen in het huys der maeltijt, daer de gasteſen zingen en uitgelaten vrolyk zijn: [*Want*] in het ſelve klaeghuys is het eynde

(b) Pf. 144: 4. Jac. 4: 13, 14. (c) Pred. 8: 7. (a) Spr. 22: 1.

aller menschen; daer ziet men, dat elk een mensch het algemeene sterfot te wachten hebbe, ende de levendige, die aldaer het einde der menschen gadeslaet, leyt het in sijn herte, en leert 'er uit hoe onzeker zijn leven is, en hoe noodig het is, zich tot de eeuwigheid voor te bereiden.

3. Het treuren en klagen, gepaerd met blijkbare teekenen van droefheid, is beter en voordeeliger dan het lacchen en de uitwendige blijdschap: want door de rampen en onheilen, welke de droefheyt des aengesichts te weeg brengen, wort het herte gebetert, van de ydelheid afgetrokken, en vatbaer gemaekt voor ware en bestendige blijdschap.

4. Het herte der wijfen is daerom in het klaeghuys, zy zijn gaerne in een huis van treurigheid: maer het herte der fotten in het huys der vreugde, zy verlangen naer de gelegenheden, en zoeken dezelve op, om zich op eene uitgelaten wijs te verblijden.

5. Het (b) is beter te hooren het bestraffen des wijfen, door welke het hart kan verbeterd worden, dan dat yemant hoore het gefangh en de lovtuizingen der dwafen, waardoor men in het kwaed verhard wordt.

6. Want (c) gelijk het geluyt der brandende doornen onder eenen pot, die wel een groot gekraek maken, maer zeer ras verteerd zijn, alsoo is het toelacchen en de lovtuizing eenes fots, dat wel veel gerucht maekt, maer van korten duur is: Dit is oock ydelheyt.

7. Voorwaer de onderdruckinge soude wel eenen wijfen dul maken: of, *voorwaer de onderdrukking doet eenen wijzen blinken* wanneer hy onrechtvaerdig mishandeld wordt, krijgt hy gelegenheid, om zijne wijsheid en deugd te doen uitblinken: ende het geschenck verderft daerentegen het herte, menig één is door givten en geschenken omgekocht, om verkeerde stappen te doen.

8. Het

(b) Spreuck. 13: 18. ende 15: 31, 32. (c) Ps. 58: 10.

8. Het eynde eenes dings is beter dan sijn beginfel, omdat als dan het oogmerk bereikt is: de lanckmoedige, die de uitkomst der dingen bedaerd en geduldig afwacht, is beter dan de hoogmoedige, of dan iemand wiens gemoed onrustig en onverduldig is.

9. Zijt niet haestigh in uwen geest om te toornen: want de toorn rust, en heeft hare zitplaats in den boesem der dwasen. Oploependheid is een kenmerk van onverstand; en zich moejelyk te maken over al 't verkeerde dat men ziet en niet veranderen kan, enkel dwaesheid.

10. En segt niet by u zelven en onderzoek niet, Wat is 'er toch de reden van, dat de voorgige dagen beter geweest zijn, dan dese? zeer veele menschen zijn onvergenoegd, zy verbeelden zich dat de tijden voorheen beter geweest zijn dan tegenwoordig, en daerom morren zy tegen de Godlyke Voorzienigheid: volg dit voorbeeld niet na; want gy foudt nae fulcks, naer de reden van de slechtheid der tegenwoordige tijden, niet uyt wijsheyt vragen. Gy zoudt dusdoende, uw onverstand openbaer maken: want een wijs man weet zeer wel, dat het algemeen beloop der zaken, in alle tijden het zelve zy, Kap. 1: 4-11.

11. De wijsheyt is goet met een erfdeel: of, *de wijsheid is zoo goed als* en beter dan *een ervdeel*. In de dagen mijner ydelheid, toen ik op eene schroomelyke wijs van God was afgedwaeld, had ik die verkeerde gedachten in mijn hart laten opkomen, dat ook de wijsheid ydelheid ware, Kap. 2: 15, 16. Maer, nu ben ik van die dwaesheid terug gekomen, en verzeker u, dat de wijsheid veel meerder voordeel aenbrengt, dan een overvloedig ervdeel en groote schatten: ende de gene die de sonne aenschouwen, de menschen die op deze aerde leven, hebben zeer veel voordeel [*daer van*].

12. Want de wijsheyt is tot, of *in* eene schaduwe, [*ende*] het gelt is tot, of *in* eene schaduwe: het nut het welk de menschen, zoo van de wijsheid

als van het geld, hier op aerde hebben, is kortstondig; het gaet zeer spoedig voorby, even als eene schaduw: maer evenwel, de wijsheid is veel voortreffelyker dan de rijkdom, de uytmentheyt der wetenschap is daerin gelegen, dat de wijsheyt haren besitters het eeuwig leven geeft, en zelfs na den dood gelukkig maekt.

13. Aenmerckt het werck Godes: eerbiedig in alle dingen zijne hooge bestelling, zonder u tegen zijne bestiering te willen aenkanten. Berust in alle de schikkingen der Voorzienigheid; dit is een zeer aenmerkelyk gedeelte der ware wijsheid, de rechte weg tot een vergenoegd leven: ook zou het vergeevsch wezen, Gods bestel te willen dwarsboomen: want wie kan recht maken, dat hy krom gemaect heeft? verg. Kap. 1: 5.

14. Geniet het goede ten dage des voorspoets, neem 'er met blijdschap en dankzegging uw deel van: maer ten dage des tegenspoets fiet toe, dat gy u aen Gods schikkingen, welke altoos wijs en heilig zijn, ootmoedig onderwerpt; [*want*] Godt maect oock den eenen tegen over den anderen, de Allerhoogste bestiert onze lotgevallen zoodanig, dat dagen van voor- en tegenspoed elkanderen afwisselen, ter oorsake dat de mensche niet en soude vinden yets dat na hem sal zijn, wat hem in het vervolg zal overkomen. De geduurige wisselvalligheid, aen welke het leven der stervelingen onderworpen is, maekt dat niemand, uit zijnen tegenwoordigen voorspoed besluiten kan, dat hy ook in het vervolg gelukkig, of uit de rampen welke hem drukken, dat hy in het toekomende rampspoedig wezen zal. De wijsheid beveelt ons, in de tegenwoordige bestellingen der Voorzienigheid te berusten, en het toekomende aen hare bestiering over te laten,

Na het voorstellen van verscheidene nuttige lesfen, welke de PREDIKER, by wijs van uitfap, heeft aengeprezen, keert hy weder tot zijn hoofd-onderwerp, om verflag te doen van zijne waarnemingen omtrent de ydelheid der ondermaatsche zaken, vs. 15-22. Eerst gaet hy nog eens, by wijs van korte herhaling, of om van den uitfap, in welken hy verscheidene lesfen had voorgesteld, tot zijn onderwerp weder te keeren, over, om te fpreken van de dagen zijner ydelheid, en het gene hem toen het meest geërgerd had, den voorfpoed der gollouzen en het onheil der vroomen; tevens leerende, hoe men omtrent deze byzonderheid verkeerren moet, vs. 15-22. Daarna geeft hy verflag van zijne denkwijs en waarnemingen, toen hy uit zijn diepen zondenflag begon te ontwaken, vs. 23-29.

15. Dit al, waarvan ik te vooren gefproken heb, en aenftonds nog eene aenmerkelyke byzonderheid zal opgeven, hebbe ick geffen en waergenomen; maer 'er tevens alerongelukkigite gevolgen uit afgeleidt, in de dagen mijner ydelheyt, toen ik God vergeten, en mijn hart aen de ydelheden te jammerlyk verflaevd had; vooral ergerde ik my over de lotgevallen der menschen: Daer is menigmaalen een rechtveerdige, die in of door sijne gerechtigheyt ommekomt: daerentegen is 'er een godtloofe, die in en door middel van sijne boofheyt [sijne dagen] verlengt. Het gebeurt menigwerv, dat de braevheid van eenen rechtvaerdigen zijnen ondergang ten gevolge heeft, en dat de godloze, door middel van zijne boosheid en schelmstukken, lang en voorfpoedig leeft. Dit fcheen my, in de dagen mijner ydelheid, met Gods alles beftierende Voorzienigheid niet te strooken, en ik trok 'er God-onteerende gevolgen uit; maer, nu denk ik 'er gansch anders over, en reken my daerom verplicht, om u onder het oog te brengen, hoe gy omtrent deze byzonderheid verkeerren moet.

16. Waerlyk, wy kortzichtige ftervelingen, zijn geene bevoegde Richters over de wegen der Godlyke Voorzienigheid. Weest niet al te rechtveerdigh en gestreng in Gods handelingen te beoordeelen, door te denken dat God zijne vergeldende rechtvaardigheid, in dit leven, meer openbaer moet maken, noch en houdt uselven niet al te wijs: verbeeld u niet dat gy een volkomen doorzicht hebt, in het gansche ontwerp der waereld-bestiering. Dudoende, zoudt gy den hoogsten Richter, wiens handelingen altoos wijs, heilig en rechtvaardig zijn, grootelyks vertoornen, en waerom soudt gy verwoestinge over u brengen, en u aen de Godlyke straffen bloot stellen?

17. Weest evenwel aen den anderen kant, ook niet al te godtloos, verlies de Godlyke rechtvaardigheid niet geheel uit het oog, door te denken, dat God de menschen in het geheel niet vergelde naer hunne daden; noch en weest niet [*al te*] dwaes: komt vooral niet tot die buitenspoorigheid, dat gy de Voorzienigheid geheel en al zoudt loochenen: langs zulken weg zoudt gy tot een losbandig leven vervallen, en waerom soudt gy sterven buyten uwen tijd, en uw leven door een ongebonden gedrag korter maken, dan het natuurlyker wijs zoude geduurd hebben?

18. Het is goet dat gy daer aen vaste houdt, en die vermaning geduurig in acht neemt, ende en treckt oock uwe hant van dit niet af: opdat gy niet onbetamelik over God en zijne Voorzienigheid denken moogt. Denk dat alles, wat God doet, wel, gedaen zy: want die Godt vreest, en eerbiedig berust in alle de wegen en schikkingen van den wijzen Albestierer, die ontgaet dat al, alle die onheilen welke hy, die de Voorzienigheid berispt of verloochent, te duchten heeft.

19. De wijsheyt, door welke men, omtrent de wegen der Voorzienigheid, betamelik en eerbiedig verkeert, versterckt den wijzen die God vreest, en beveiligt hem tegen alle onheilen; meer dan tien of meer machtige Heerschappers die in eene stadt zijn, om dezelve tegen de aanvallen der vyanden te beschermen.

20. En in allen gevalle, komt een rechtvaardige om, hy kan evenwel van geen onrecht klagen, hy heeft het, hoe rechtvaardig hy ook zy, verdiend: het gebeurt ook dikwijls dat wy, kortzichtige ftervelingen, iemand voor rechtvaardiger aenzien dan hy werkelyk is, in de oogen van den Alwetenden God, die altoos naer waarheid oordeelt. (d) Voorwaer daer en is geen mensche, hoe deugdzaam ook, volkomen rechtveerdigh op aerden, niemand is 'er, die altoos in alle opzichten goet doet, ende in het geheel niet en sondigt.

21. Aen den anderen kant, denkt men wel eens te ongunstig van zekere personen: door oorblazingen worden wy dikwijls vervoerd, om menschen voor groote zondaren aen te zien, die niet godlozer zijn dan andere. Geeft daerom oock uw herte niet tot, en sloor u niet aen alle woorden die men ten nadeele van anderen spreekt, het gebeurt maer al te dikwijls, dat achterklappers de gebreken van hunne naesten lieveloos vergrooten, dat zy onschuldige bedrijven in een hatelyk licht voordragen; en zelfs, dat zy anderen misdaden te laste leggen, aen welke dezelve volkomen onschuldig zijn. Luister niet naer de vertellingen van achterklappers, die u de mislagen van anderen aenbrengen; op dat gy niet en hoort dat zelfs uw knecht u vloecht, kwaed van u spreekt en u kwaed toewenscht: langs dezen weg zoudt gy u zelven zeer veel onrust berokkenen.

22. Wanneer gy het oor leent aen achterklappers, kunt gy niet anders verwachten, dan dat gy de ondankbaerheid ontdekken zult van menschen, van welke gy het niet gedacht hebt; en daer over moet gy u niet verwonderen; pleeg maer eens raed met u zelven: Want uw herte heeft oock veel malen bekend, en uw geweten zal u zeggen, dat gy oock andere gevloecht hebt, aen welken gy zeer veel verplichting had.

23. Dit alles, om na deze zedenkundige uitweiding, tot mijn hoofdonderwerp weder te keeren, dit alles, waarvan ik nu vervolgens spreken zal, hebbe ick met wijsheyt, vol-

(d) 1 Kon. 8: 46, 47. 2 Chr. 6: 36. Spr. 20: 9. 1 Joh. 1: 2.

298 ECCLESIASTES,

gens de regelen van gezond verstand en Godsvrucht, versocht en ondervonden, toen ik uit mijnen diepen zondenlaep ontwaakt, en van mijnen grouwzamen dwaelweg was terug gekeerd. Toen heb ik de gegrondheid opgemerkt van die zedelyke lesfen, welke ik u reeds heb voorgeschreven en nog verder zal voordragen: ick feyde by my zelven, toen ik van den weg der ongerechtigheid, welken ik in de dagen mijner ydelheid en verftrooiing, verg. vs. 15. bewandeld had, begon terug te keeren, Ick fal wijfheyt bekomen, en my voortaan wederom verftandig en godvruchtig gedragen; maer in den beginne maekte ik zeer geringe vorderingen in de wijsheid, fy was in het eerst [*nogh*] verre van my, gelijk ik by trappen tot mijnen fchroomlyken val gekomen was, zoo keerde ik ook allengskens tot de Wijsheid en de Godsvrucht weder.

24. Trouwens, ik was zeer ver van den weg der deugd afgeweken, en diep in de zonden verzonken; wat wonder dan, dat ik langzamerhand wederkeerde? 't Gene dat verre af is, ende seer diep, wie fal dat ten eerften, en zonder veel moeite, vinden kunnen?

25. Ick keerde my om, ende mijn herte, ik lag 'er my op toe, met mijn ganfche hart en met alle mijne vermogens, om te weten, hoe ik my volgens de regelen van wijsheid en deugd gedragen moet, ende ik liet niets onbeproeve om na te fpeuren, ende te foecken wijfheyt, ende een fluyt-reden: of *de rechte wuerdy der dingen*: ende (*e*) om tevens aen den anderen kant, te weten de godtloofheyt der fotheyt, ende de dwaefheyt der onfinnigheden; met één woord, het was mijn ernftige toelig, om de Godsvrucht in hare beminnykheid, de ondermaenfche dingen in derzelver rechte waerdy, en de ondeugd in alle hare affhouwelykheid te leeren befchouwen.

Het woord door *fluytreden* overgezet, komt hier drie malen kort op elkanderen voor; eerst ter dezer plaets, vervolgens vs. 27. alwaer het mede door *fluytreden*, en vs. 29. in het meervouwige, alwaer het door *vonden* vertaald is. — Naer ons in-

inzien, moet het overal in denzelfen zin, voor *waerdy* en waerdceering, genomen worden. — Het komt van een wortelwoord, het welk *berekenen* beteekent; en met deze betekenis, is die van waerdeeren, in achtig te houden, zeer nauw verbonden. In dezen zin komt het zeer gemeenzaem voor, 1 Kon. 10: 21. het zilver werd in de dagen van SALOMO, niet voor eenig ding geacht, dat is, zeer gering gewaardeerd, Jef. 2: 22. *waarin is de mensch te achten*, of hoe veel zal hy gewaardeerd worden? Mal. 3: 16. *die den naem des HEEREN gedenken*, dat is, waerdeeren en hoogachten.

26. Ende toen ik 'er my op toelag, om de gemelde zaken onbevooroordeeld te onderzoeken, en in het ware daglicht te beschouwen, bemerkte ik allerduidelykst dat 'er niets zy, het welk het menschelyk hart zoo zeer veydelst, en van den rechten weg der deugd doet afdwalen, dan de verleiding der wellustige vrouwen: ick vondt (*f*) een bitterer dingh, dan de doot zelfs; namelyk eene verleidende vrouwe welcker herte netten ende garen, [*ende*] hare handen banden zijn: om iemand in de ydelheid te houden, en daeraen als vast te binden; zulke vrouwen heb ik 'er, helaes! in groote menigte gehad. Zoo drae ik tot nadenken begon te komen, ontdekte ik daerin met ontroering de eerste aanleiding van mijnen grouwzamen afval: toen zag ik, hoe ik door de vlejeryen mijner vreemde wijven verleid was, om God en zijnen dienst te verlaten; en wanneer ik eenmael, op eene wijs, welke voor my nog meer onverantwoordelyk was dan voor iemand anders, my aen de verleiding had toegegeven, heeft God my rechtvaardig aen my zelve overgelaten: want, wie goet is voor Godes aengesichte, die een voorwerp is van Gods byzondere gunst, en met zijne wederhoudende genade verwaardigd wordt, sal van haer ontkomen, en behoord worden, van door de vlejeryen van eene verleidende vrouw bedorven te worden; daerentegen de (*g*) fondaer, dien

(*f*) Spr. 5: 3, &c. ende 6: 24, &c. ende 7: 6, &c. (*g*) Spr. 6: 26. ende 7: 23. ende 22: 14.

God rechtvaardig verlaet, sal van haer gevangen worden, gelijk ik, helaas! op de treurigste wijs ondervonden heb.

27. Siet dit hebbe ick gevonden, en ben ik in persoon ontwaer geworden, dat 'er niets verdervelyker zy dan aan de verleiding der vrouwen toe te geven, feyt de Prediker, het eene by het andere, of, toen ik de eene vrouw by de andere voegde, en het getal mijner wijven zeer vermenigvuldigde, om de fluyt-reden te vinden: om de rechte *waerdy* der vrouwen te weten.

28. Dewelcke mijne ziele nogh foeckt, maer ick en hebbe niet gevonden: tot dezen dag toe heb ik naer eene vrouw gezocht welke alle achting waardig is, en verdient dat men grooten prijs op haer stelle; maer, al mijn zoeken is vruchteloos geweest: éénen man by uitnemendheid, die zonderling in zijn soort en aller achting waardig was, uyt duyfsent hebbe ick meer dan eens onder mijne hovingen gevonden, maer een éénige vrouw, welke verdiende geacht en gewaerdeerd te worden, onder die duizend wijven en byzitten welke ik hadde, heb ik niet ontmoet, onder alle mijne vrouwen en hebbe ick zoodanig eene niet gevonden.

Dit zeggen van salomo, moet niet onbepaald worden opgevat, als of 'er onder de vrouwen niet, zoo wel als onder mannen, deugdzaame lieden wezen zouden; maer, hy spreekt van die wijven en bywijven welke hy genomen had, en door welker verleiding hy zoo jammerlyk ten val gekomen was.

29. Alleenlick siet, Dit hebbe ick gevonden, dat Godt den mensche oorspronglyk recht gemaect en met uitmuntende vermogens begiftigd heeft, maer de kinderen der stervelingen, hebben hunne vermogens misbruikt en verbasterd, zoodat zy de zaken in een verkeerd licht beschouwen: want, sy hebben vele vonden gesocht, of, zy zoeken de *waerdy van veele zaken* te vergeevsch, en oordeelen 'er verkeerd over.

Men houde het my ten goede, dat ik in het verklaren van vs. 29. van den gewoonen weg afwijke: het Hebreeuwsche

sche woord *vonden* is het zelvde, het welk vs. 25 en 27. voorkomt, en door *sluitreden* vertaeld is. In de beide gemelde plaetsen, beteekent het de *waerdy* van eene zaek, en ik kan my niet opdringen, dat het zelvde woord vs. 29. eene andere beduidenis hebben zoude.

H E T VIII. K A P I T T E L.

Vs. 1. vinden wy nog eens de lov der wijsheid. Wijders stelt SALOMO de plichten voor omtrent de Overheden, en dit geeft hem gelegenheid om 'er eene vermaning by te voegen, omtrent het wel waarnemen van den gepasten tijd, wanneer men een voornemen volbrengen wil, vs. 2-8. Na dezen uitstap, keert de Prediker weder tot zijn hoofdoogmerk, om zijne waarnemingen mede te deelen, omtrent de ydelheid der ondermaensche dingen, vs. 9-17.

I. **D**E ware wijsheid, waardoor men omtrent de wegen der Voorzienigheid recht oordeelt, is een onwaardeerbaer goed. Wie is gelijk de wijze? wie mag by hem vergeleken worden, wijsheid is beter dan alles wat in de waereld hoog geschat wordt: ende wie mag by hem vergeleken worden, die weet de uytlegginge der dingen, en een recht doorzicht heeft; in het gene tot onzen plicht en ons belang betreklyk is? de wijsheyt des menschen verlicht sijn aengesichte, maekt hem vrolyk, wel gemoed, en aengenaem in de verkeering, ende de stuerigheyt sijnes aengesichts, zijne trotsche en onaengename houding, wort [daer door] verandert, in teekenen van bescheidenheid en gezelligheid.

2. (a) Ick [segge] en ben voor my van oordeel,

(a) Spreuck. 24: 21.

XII. DEEL.

dat gy de volgende les bestendig moet in het oog houden; Neemt acht op de woorden en bevelen, welke uit den mont des Konings voortkomen: doch nae de gelegenheyt van den eedt Godes. Gehoorzaam den Koning in alle zaken welke recht en billyk zijn: zonder dat gy evenwel zijne geboden opvolgt, wanneer zy met uwe plechtige verbindtenis aen God mogten strijdig wezen.

Anders kunnen wy de laetste woorden vertalen: *nae gelang van Gods eed.* „Gehoorzaam de bevelen van den Koning; reken u daertoe even zoo zeer verplicht, als of gy er u met eenen plechtigen eed toe verbonden had.”

3. En haest u niet, om baloorig wech te gaen van sijn aengesichte, en hem uwe onderdanigheid op te zeggen, wanneer zijne geboden niet naer uw genoegen zijn; en blijft niet staende in eene quade sake, noch verhard u niet in eene misdaed; zo gy tegen den Koning mogt overtreden hebben, gy kunt zijne macht niet wederstaen: want al wat hem lust, doet hy.

4. Waer het woort des Konings is, daer is heerschappye: zijne bevelen zijn ondersteund door gezach, hy heeft slechts aen zijne dienaren te gelaeten om u te straffen: ende wie van alle deze sal tot hem seggen, Wat doet gy? of hem rekenschap van zijne daden afvorderen?

5. (b) Wie het gebodt des Konings onderhoudt, en sal niet quaets gewaar worden: ende het herte eenes wijsen Hovelings, sal tijt ende wijse weten in acht te nemen, om den Koning zijne mislagen, wanneer hy 'er begaen heeft, op den gepasten tijt, en meest geschikte wijs, onder het oog te brengen.

6. Want een yeder voornemen, en elk eene onderneming, heeft tijt ende wijse, wanneer en hoe zy best wordt ter uitvoering gebracht. Dezen tijt en die wijs, moet elk verstandig mensch wel in acht nemen: dewijle die bekwame tijt ras vervliegt, en het quaet des menschen

fchen vele is over hem, de wisselvalligheid van den tijd levert vele rampen en ongelegenheden op, door welke de mensch verhindert wordt, zijn voornemen ter uitvoering te brengen; hy moet daerom den bekwamen tijd getrouw en voorzichtig waarnemen.

7. Want hy en weet niet wat 'er in het vervolg geschieden, en of hy wel ooit weder een zoo gunstige gelegenheid hebben sal, om zijn voornemen te volbrengen. Elk moet den gelegenen tijd waarnemen, van het toekomende is hy geheel onkundig: want (c) wie sal 't hem te kennen geven, wat 'er in het vervolg gebeuren, en wanneer het gene hy verwacht geschieden sal?

8. (d) Daer en boven is onze sterfdag geheel onzeker, 'er is geen mensche die heerschappye heeft over den geest, om den geest in te houden, en de verhuizing van de ziel uit het lichaam te verhinderen, wanneer zijn stervensuur gekomen is; ende hy en heeft geene heerschappye over den dagh des doots, noch eenig vermogen om denzelven te verschaiven; oock is geen *pijl*, of eenig ander krijgs-geweer in desen strijt, om den dood aftekeeren: oock en sal de godtloofneyt, de onrust en beroerte, hare meesters niet verlossen, hoe'zy woelen en woeden, wanneer hun einde nadert, het zal niet met al kunnen baten.

9. Dit al waervan ik nu vervolgens spreken zal, hebbe ick gesien en opgemerkt, doe ick van mijnen schromelyken zondenweg terug gekeerd, mijn herte begaf tot alle werck dat onder de sonne geschiet: en my bezig hield met het aendachtig beschouwen van de bedrijven en lotgevallen der stervelingen, zoo als dezelve door Gods Voorzienigheid bestuurd worden; toen heb ik onder veele andere het volgend verschijnsel waargenomen: Daer is een tijt dat de [eene] mensche over den [anderen] mensche heerscht, hem ten quade. Het gebeurt wel eens, dat Vorsten, die gesteld zijn om het

(c) Pred. 6: 12. (d) Job 14: 5. Psalm 39: 6.

volk te bestieren en hun voordeel te bevorderen, hunne onderdanen in tegendeel benadeelen en verdrukken, en dat dit ongeschaft geschiede, dat God het misbruik verdraegt, het welk Overheden van hun gezach maken.

10. Alfoo hebb' ick oock gesien de godtloose die begraven waren, ende [*de gene die*] quamen, ende uyt de plaetse des Heyligen gingen, die werden vergeten in die stad, [*in*] dewelcke sy recht gedaen hadden: Dit is oock ydelheyt.

Deze woorden zijn ongemeen duister. Onze Overzetters hebben 'er het een en ander ingelascht, om dezelve verstaenbaer te maken. In de randteekening vinden wy ook deze vertaling: *En toen heb ik gezien de godlozen, dat zy begraven wierden, en ondergingen, en uit de plaetse des heiligen weggingen, en werden vergeten in de stad, in welke zy alzoo gedaen hadden.* — Anderen, in aenmerking nemende, dat het *vergeten* worden van zulke godlozen, niet wel als een ydelheid en stof van kwelling kan beschouwd worden; volgen eene andere lezing, zoodat de godlozen gezegd worden niet *vergeten*, maer in tegendeel *geprezen* te worden. — Anderen begrijpen het nog anders.

Alleenlyk zullen wy by wijs van uitbreiding opgeven, hoe het ons is voorgekomen. Onzes erachtens, spreekt SALOMO van tweederlei soort van menschen, rechtvaardigen en godlozen, en de verschillende uitvaert welke zy beide somtijds hebben. De *plaats des heiligen*, is onzes erachtens de stad Jerusaleem, alwaer de Heilige God op eene meer byzondere wijs in den Tempel woonde. Voorts houden wy ons, ten aenzien van het woord door *vergeten* vertaald, aen de gewoone lezing. Dan is de zin hoofdzakelyk, nae ons begrip, deze: „ Ook heb ik wel eens „ gezien en opgemerkt, dat godloze lieden op eene prachtige wijs *begraven wierden*, en dat zy met luister in het „ grav *kwamen*, en met lov uit Jerusaleem, de woonplaats „ des Heiligen Gods ten grave *gingen*; zoodat 'er nog „ lang daarna, van deze godlozen en hunne prachtige be- „ gravenis, gesproken wierd; daerentegen heb ik gezien „ en opgemerkt, dat zy die recht gedaen en zich lovwaer- „ dig

„ dig gedragen *hadden*, slechts eene gemeene begravenis
 „ kregen, en binnen korten *in die* zelvde *stad* Jerusale'm
 „ *vergeten* wierden, zoodat niemand van hen sprak, als of
 „ zy 'er nooit geweest waren. *Dit is ook* een voorbeeld
 „ van de *ydelheid* der ondermaensche zaken, en een stof
 „ van kweiling voor iemand, die niet betamelyk verkeert
 „ omtrent de Voorzienigheid.”

11. Trouwens, uit deze en dergelijke lotgevallen der
 sterfelingen, moet men geenszins besluiten, gelijk ik, he-
 laes! in de dagen mijner ydelheid, op die God-onteerende
 gedachten gekomen ben, dat 'er geene vergeldende Voorzie-
 nigheid wezen zoude. Om dat de godlozen niet aenstonds
 op heeter daed gestraft worden, en omdat niet haestelick
 het oordeel, het strafgericht het welk God besloten
 heeft, [*over*] de boose daet en geschiet, niet onmid-
 delyk op 't bedryf der zonde ter uitvoering gebracht wordt,
 maer God in tegendeel langmoedig over hen is, daerom
 is het herte van de kinderen der menschen in hen,
 doorgaends vol van snoode voornemens, en de godlozen
 zijn yverig bezig om quaet te doen, zich verbeelden-
 de, dat zy in het geheel voor geene straf te vreezen heb-
 ben: maer zy bedriegen zich jammerlyk.

12. Hoewel een sondaer hondert [*mael*], en by
 aenhoudendheid, straffeloos quaet doet, ende [*Godt*]
 hem, zonder eenige blijken van zijn rechtvaardig onge-
 noegen, [*de dagen*] verlengt, zoodat hy, in weerwil
 van zijne strafbare boosheid, lang en voorspoedig levee:
 (e) so weet' ick doch zeker, dat het dien alleen in
 nadruk sal wel gaen, die Godt vreesen, die voor sijn
 aengesichte vreesen, is het niet in dit leven, althans in
 de toekomende huishouding der vergelding.

13. Maer den godtloosen, zal God ter zijner tijd
 gewisfelyk straffen, en den boosdoener sal het niet wel
 gaen, ende hy en sal de dagen niet verlengen,
 hy moge al eens hier op aerde lang en voorspoedig leven,
 het is toch maer van eenen korten duur en ras voorby-

(e) Psalm 37: 9, 10, 11, 12, 13, 19, 20. Spr. 11: 33. Jes. 37: 10.

gaende; [*hy sal*, hoe lang hy leven moge, even *zijn*] gelijk een schaduw die oogenschijnlijk verdwijnt; en zeker zal hy in het volgend leven, rechtvaardige vergelding van zijne daden erlangen, en gestraft worden: om dat hy sich voor Godes aengesichte niet en vreest.

14. Dan, hoe zeker Gods rechtvaardige vergelding ook wezen moge, men heeft in dit leven de proeven daervan niet altoos te wachten. Daer is [*nogh*] een ydelheyt die op aerden geschiet, en waer over men ligtelyk zijne ziel kwelt, wanneer men geene betamelyke bevattingen heeft omtrent de Godlyke Voorzienigheid: Dat 'er zijn rechtveerdige dien het wedervaert nae het werck der godtloosen, en die met zulke ellenden worstelen moeten, welke de godlozen verdiend hadden, ende daerentegen zijn 'er godtloose dien het wedervaert nae het werck der rechtveerdigen, en die zulke zegeningen genieten, welke men zou kunnen denken, dat de deugdzamen toekomen: Ick segge, dat dit oock ydelheyt is, en een bewijs, dat 'er hier op aerde geen wezenlyk en bestendig goed te vinden zy. Ook is dit eene ydelheid, met welke ik mijne ziel gekweld heb.

15. Daerom prees ick in de dagen mijner verblindung de blijtschap, en beschouwde ik de waereldsche vermaken, als het hoogste goed van eenen sterveling, dewijle (*f*) de mensche, nae mijne toenmaels verbijssterde gedachten, niet beters en heeft onder de sonne, dan zijn heil te zoeken in lekker te eten ende te drincken, ende blijde te zijn, door zijne zinnen op alle mogelyke wijzen te freelen: want dat sal hem aenkleven van sijnen arbeyt, de dagen sijnes levens, die hem Godt geeft onder de sonne, dat heeft hy 'er van in dit leven, dit is al het genot van zijnen arbeid.

16. Maer naderhand, toen ik uit mijnen zondenslaep ont-

ontwaekt was, begon ik 'er gansch anders over te denken. Als ick met verlaten der dwaesheid, welke my zoo verbijsterd had, mijn herte weder begaf en ik my op nieuws beyverde, om wijsheyt te weten, ende om aendachtig aen te sien de besigheyt die op der aerde geschiet, en acht te geven op de vruchtgevolgen van den arbeid der stervelingen, welken zy veelal met zulken onvermoeiden yver bearbeiten, dat men oock des daegs, noch des nachts den slaep niet en siet met sijne oogen, en zich geene rust vergunt:

17. Doe sagh ick al het werck Godes; doe werd ik volkomen overtuigd, dat de lotgevallen der stervelingen niet van hunne pogingen, maer alleen van Gods wijze bestuuring afhangen. Ik bemerkte zeer duidelyk, dat de mensche niet en kan uytvinden het werck van God, dat onder de sonne geschiet, dat niemand de verborgene redenen en oogmerken van Gods bestiering, omtrent de lotgevallen der stervelingen, hier op aerde kan naespooren, om 't welcke een mensche arbeydt om te foecken, maer hy en sal 't niet uytvinden: hoe lang en ingespannen een kortzichtig sterveling, over de verborgene oogmerken, welke God in zijne Voorzienigheid bedoelt, moge nadenken, zijne pogingen zullen vruchteloos zijn en blijven: ja indien oock een wijse, die boven andere menschen in schranderheid en doorzicht uitmunt, seyde, dat hy 't soude weten; so en sal hy 't [*doch*] niet konnen uytvinden, maer ten laetsten zijne onkunde moeten belijden.

HET IX. KAPITTEL.

Vs. 1-12. vervolgt de PREDIKER het zelve onderwerp, het welk hy Kap. 8: 11. begonnen had, dat men namelyk, uit den voorspoed der godlozen, en de onheilen der vroomen, geenszins besluiten moet, dat 'er geene vergeldende Voorzienigheid wezen zoude. Daerop volgt vs. 13-18. eene uitweiding over het nut der wijsheid, zijnde eene nadere uitbreiding van de stelling, welke Kap. 8. 1. kortelyk was voorgedragen.

1. **S**Ekerlick, of want dit alles hebbe ick in mijn herte gelegd, en deze ganfche zaek, de lotgevallen der ftervelingen betreffende, aendachtig overwogen, op dat ick dit al klaerlick mochte verstaen, en aen anderen verklaren; by deze naevorfching is het my gebleken dat de rechtveerdige, ende de wijfe, ende ook hare wercken, bedrijven en lotgevallen, in de hant Godes zijn, en door zijne Voorzienigheid bestuurd worden: oock liefde, oock haet, en weet de menfche niet [uyt] al 't gene dat voor fijn aengefichte is, uit het gene iemand ziet met betrekking tot de lotgevallen van anderen, kan en mag hy niet besluiten: dat is een voorwerp van Gods liefde, en die van zijnen afkeer. — God bestuurt de lotgevallen der ftervelingen hier op aerde, om wijze redenen zoodanig, dat men uit den voorspoed van dezen niet besluiten kan, dat hy door God met eene byzondere liefde verwaerdigd worde; noch uit den tegenspoed van genen dat God op hem vertoornd zy, en eenen heiligen afkeer hebbe van zijne gedragingen.

2. Alle dingh [wedervaert hen], gelijk allen
[an-

[*anderen*], of *alles is gelijk aen allen*: allerlei menschen, zoo goede als kwade, zijn in dit leven aen gelijke lotgevallen onderworpen; hier op aerde is de huishouding der vergelding niet, dit leert de ondervinding allerduidelijkst: (a) eenderley wedervaert den rechtveerdigen ende den godtloosen, den goeden en den reynen, die zich onbesmet zoekt te houden van de waereld, als den onreynen die losbandig henen leeft; soo dien die offert, en de plechtigheden van de wet nauwkeurig waerneemt, als dien die niet en offert en de Godlyke instellingen veracht: gelijk het den goeden gaet die de deugd betracht, alsoo juist op dezelve wijs gaet het [*oock*] den sondaer, die zich aen allerlei boosheid overgeeft; dien die ligtvaardig en daerdoor dikwijls valschelyk sweert, gelijk als dien, die den eedt vreeft, die bedachtzaam zweert, en op zijne hoede is, om geenens valschen eed te doen.

3. Dit is een quaet onder allen, of onder *alles*, dat onder de sonne geschiet, onder alle de verdrielykheden van dit leven, is deze byzonderheid wel de voornaemste; dat eenderley dingh allen wedervaert, dat goede en kwade aen gelijke lotgevallen onderworpen zijn; dit maekt het leven verdrietig voor menschen, die alleen hun deel op aerde zoeken, en geen uitzicht hebben op het volgend leven, het welk de huishouding der vergelding zal uitmaken; ende deze wisselvallige bedee-ling wordt dikwijls misbruikt, om daeruit dit God-onteerend besluit afteleiden, gelijk ik helaes! al mede in de dagen mijner ydelheid gedaen heb, dat 'er geen onderscheid zy tuschen deugd en ondeugd; deze onbedachtzame gevolgtrekking is de reden, dat oock dikwijls het herte der menschen kinderen vol boosheyt en snoode voornemens is, ende dat 'er in of *geduurende* haer leven onsinigheden zijn in haer herte: ende daer na [*moeten sy*] nae de dooden toe, ten

(a) Psalm 73: 12, 13.

laetſten moeten zy, willens of onwillens, ſterven, en dan is hun ſtaet onherroepelyk.

4. Want voor den genen die vergeſelſchaft is by alle levendige, is 'er hope, (want een levendige hont is beter dan een doode leeuw.

Wy zouden liever eene andere lezing volgen, welke onze Overzetters ook in de randteekening hebben opgegeven; en dan is de zin deze: „ *Want wie wordt 'er uitge-* „ *zonderd van het algemeene ſtervlot?* wie kan zich laten „ voorſtaen dat hy niet, hoe lang hy ook leven moge, „ ten laetſten ſterven zal? *by alle de levenden is 'er hoop;* „ de dood maekt het lot der menſchen onherroepelyk, „ maer zoo lang iemand leeft, is 'er hoop op verbetering: *want een levendige hond, is beter dan een doode leeuw,* „ de toefſtand van den geringſten en meest verachten „ menſch, dewijl hy leeft, is beter dan die van den aenzienlykſten die geſtorven is. Voor den eerſten, al is hy „ nog zoo godloos, is nog hoop op bekeering; maer, „ de rampzaligheid van den laetſten, wanneer hy in zijne „ boosheid ſtervt, is onherroepelyk.”

De *hond*, is eene afbeelding van verachtelyke lieden, 2 Kon. 8: 13. Matth. 15: 16. de *leeuw* daerentegen, van aenzienlyke mannen.

5. Want de levendige weten, dat ſy vroeg of laet ſterven fullen: maer de doode en weten niet met allen, van het gene hier op aerde omgaet; ſy en hebben oock geen loon meer, van alle hunne ondermaenſche woelingen, al de vrucht welke zy van hunnen arbeid getrokken, al het genot, het welk zy van hunne onvermoeide pogingen gehad hebben, neemt met den dood een einde; binnen korten, is het als of zy nooit op de aerde geweest waren, 'er wordt niet eens meer van hen geſproken; maer hare gedachteniſſe is zeer ſpoedig geheel vergeten.

Immers dat de gezegdens, *de dooden weten niet met allen,* zy hebben ook geen loon meer, niet volſtrektelyk moeten worden opgevat, maer bepaeldelyk met opzicht tot het tij-

tijdelijk leven hier op aerde, is allerblijgbaerst, uit het volgende vs. 6.

6. Oock is alreets hare liefde, oock haer haet, oock hare nijdigheid vergaen: niemand der menschen stoort zich meer aen de hartstochten, door welke de dooden gedreeven werden, toen zy nog in leven waren. Het is elk onverschillig, of zy hem bemind, dan gehaet hebben. Zy kunnen nu den levenden noch goed noch kwaed doen. Hunne voorige nijdigheid en nayver wordt niet meer gerekend: ende fy en hebben geen deel meer in *[deze]* eeuw, in alles dat onder de sonne geschiet, of zy hebben in de eeuwigheid geen deel of genot meer van alles, het welk door hun onder de zon verlicht is: zy nemen niets met zich van alle de rijkdommen en aerdsche genoegens, om welke zy, in dit leven, zoo onvermoeid gearbeid hebben.

7. Maek daarom, in dit leven, een goed en vrolijk gebruik van de tijdelijke zegeningen; kwel uwe ziel niet, om de wegen der Voorzienigheid te willen naspooren; bedien u van dien voorspoed, welchen God u in zijne bestiering toefchikt, met blijdschap en dankzegging. Gaet *[dan]* henen, eet uw broot, het welk gy langs betamelijke wegen verkregen hebt, met een dankbare vreugde, ende drinckt uwen wijn met goeder en opgeruimder herte: want Godt heeft alreets een behagen aen uwe wercken. Stel dit vast, dat het Gode aengenaem zy, wanneer iemand die zijn gedrag Hem behaeglyk inricht, gelijk gy doet, zijne zegeningen met blijdschap en dankzegging geniete.

8. De ware Godsdienst bestaet niet in eene sombere droevgeestigheid. Laet uwe kleederen daarom t'aller tijt, immers zoo menigmael het voegzaam is Kap. 3: 4, wit zijn, tot een teeken van de blymoedigheid uwer harten: ende en laet op uwen hoofde geen olie ontbreken, zalv het naer de Oosterfche gewoonte met kostbare olie; met een woord, vertoon in alle gevallen eene beredeneerde en dankbare blymoedigheid.

9. Geniet des levens, leev vrolijk met de vrouwe
XII. DEEL. V 4

312 E C C L E S I A S T E S,

die gy lief hebt, geniet alle die genoegens en zoetigheden, welke een eerlyk huwelyk kan opleveren, alle de dagen uwes ydelen en ras voorby snellenden levens, welke [*Godt*] u gegeven heeft, om hier op aerde onder de sonne te leven, gedurende alle uwe ydele dagen; want dit is uw deel en al wat gy hebben kunt in dit leven, ende alle de vrucht, welke gy van uwen arbeyt dien gy arbeydt onder de sonne hier op aerde trekken kunt.

10. Gedenk ondertusfchen geduurig aen uwen aennaderenden dood. Laet deze herinnering u niet alleen opwekken, om u voor te bereiden tot de eeuwigheid, maer ook om yverig te zijn in het betrachten van alle aenbevolen plichten. Alles wat uwe hant vindt om te doen, dat gene, het welk gy het best oordeelt om te doen, verg. Richt 9: 33, en dat uw plicht en stand in de waereld van u vordert, doet [*dat*] met uwe macht, doe dat met inspanning van alle uwe krachten en vermogens. Verzuim den tijd niet; de dood zal eerlang een einde maken, aen allen uwen arbeid: want daer en is geen werk noch gelegenheid, om voortgelijken arbeid te verrichten, al'er onder de zon plaets heeft; noch verfinninge, uitvindinge van iets nuttigs, noch wetenschap, noch wijsheyt in het graf, daer gy henen gaet. In den staet der dooden is niets te doen, het welk tot het leven hier op aerde, en deszelvs bezigheden, eenige betrekking heeft.

Zijt derhalven niet misnoegd over de wegen der Voorzienigheid; bereid u tot het volgend leven, het welk de huishouding der vergelding zal uitmaken; geniet de zegeningen, welke God u toefchikt, met blijdschap en dankzegging; zijt yverig in het betrachten van uwen plicht, naer gelang van uwen stand in de waereld; en bedenk, dat de dood een einde maakt van allen aerd-schen arbeid.

11. Berust in alle de schikkingen der Voorzienigheid, van welke onze lotgevallen en de uitflag onzer pogingen ten eenenmale afhangen. Zonder den Godlijken zegen, kunnen alle onze pogingen niets baten; vertrouw daarom
niet

niet op eigen kracht en yver. Ick keerde my om, en bepaelde mijne aendacht by den uitflag der menschelyke pogingen, ende ik sagh, toen ik de bedrijven der sterfelingen onder de sonne gade sloeg, dat de zaken dikwijls zoo niet uitvallen, als wy het nae den uiterlijken schijn verwachten zouden. Ik ondervond, om eenige voorbeelden by te brengen, dat de loop niet en is der snellen, dat de snellen, die de meeste bekwaemheid hebben om te loopen, niet altoos het eerst de meetpael bereiken, noch de strijt der helden, dat de dapperste krijgslieden niet altoos de overwinning behalen, noch ook de spijse der wijfen, dat lieden, die in kundigheid of doorzicht uitmunten, wel eens gebrek lijden, noch ook de rijkdom der verstandigen, dat menschen, die goede en welberedeneerde ontwerpen maken, niet altoos rijk worden, noch oock de gunste der welwetenden, dat schrandere kunstenaers of voortplanters van nuttige wetenschappen, wel eens veracht worden: maer dat tijt ende toeval allen desen wedervaert. De uitflag van alle onze maetregelen, hoe wel aangelegd en met hoe veel beleid uitgevoerd, hangt van Gods bestiering af, en onder die bestiering, van duizenderlei omstandigheden die ons toevallig schijnen: op sommige tijden doen zich de onverwachtste gevallen op, welke alle onze pogingen verydelen.

12. Kon de mensch deze toevallen voorzien, dan was hy in staet om 'er zich tegen te wapenen. Dat kan hy ondertusfchen niet voorzien; het toekomende is hem geheel onbekend. Dit staet oock vast, dat de mensche sijnen tijt niet en weet, op welken hem eenig onverwacht toeval zal overkomen, om alle zijne maetregelen te verydelen. Zulk een toeval bejegt hem op het alleronverwachtst, even gelijk de visschen, die gevangen worden met het boose en voor hun gevaerlyke nette; ende gelijk de vogelkens, die gevangen worden met den stricke, wanneer zy 'er het minst aen denken: gelijk die onnozele visschen en vogelkens onverwachts gevangen worden, [alsoo] worden de kinderen der menschen ver-

314 E C C L E S I A S T E S,

strickt, ter booser tijt, en aen eene nadeelige ramp blootgesteld, wanneer deselve haestelick en onverwacht over haer valt, om haere pogingen te verydelen.

Hierop volgt eene uitbreiding, ter aenprijzing van de wijsheid.

13. Oock hebbe ick onder de sonne dese wijsheyt gesien, en die bijzondere proev van het vermogen der wijsheid, welke ik nu zal opgeven, onder de bedrijven der stervelingen waergenomen; ende ik moet erkennen, dat sy waerlyk te bewonderen was. Die wijsheid was groot by my en roemwaerdig in mijne oogen:

14. Daer was namelijk eene kleyne stadt, ende weynigh lieden waren daer in, die in staet zouden wezen, om dezelve tegen eenen vyandelyken inval te verdedigen: ende een groot en machtig Koningh quam met een talrijke legermacht, tegen haer, ende hy omcingeldefe, die machtige Koning sloeg het beleg voor de kleine en weerloze Stad, ende hy bouwde groote vastigheden en onverwinbare verschansingen tegen haer.

15. Ende toen alle hoop op verlossing verlooren scheen, vond men een middel ter uitredding in iemand, van welken men het minst verwacht had; men vondt daer eenen armen wijfen man in, onder weinige burgeren was een wijs man, maer op welken niemand acht gav, om dat hy arm was. Ondertuschen was het deze arme man, die de stadt verlosste door sijne wijsheyt, door zijnen wijzen raed, en het uitvinden van eene sekerandere kriegslist; zoodat de belegeraers, op het onverwachtst, genoodzaekt werden om aftetrekken. Ondertuschen had de verlosser 'er geenens dank van: maer zijn weldaet werd ras vergeten, geen mensche en gedacht des selven armen mans.

Zoo wordt dit laetste doorgaends opgevat: maer dewijl hier het oogmerk van den PREDIKER is, om het vermogen der wijsheid te roemen, blijkens vs. 13, en niet om de ondankbaerheid te veroordeelen, zouden

wy de laeste woorden liever van den voorledenen tijd opvatten, voor dat de Stad belegerd werd. „ Zy „ werd door de wijsheid van eenen armen man verlost, „ *maer geen mensch had deszelfen armen mans gedacht*: niemand „ mand had op hem eenigen acht geslagen, niemand „ wist dat hy zooveel wijsheid bezat; hy was, om zijne „ armoede, in verachting geweest, en zou 'er, zor- „ der deze merkwaardige verlossing, altoos in geble- „ ven zijn.”

16. Doe ik, in dat zonderling geval, het vermogen der wijsheid had waargenomen, seyde ick by my zelve, (b) Wijfheyd is beter, en doet meerder nut, dan kracht en middelen van geweld: hoewel de wijsheyd des gemelden armen, toen hy in zijnen nedrigen toestand onbekend was, veracht wierd, ende sijne woorden in den beginne, niet en waren gehoord geweest; omdat men, nimmer van zijne uitstekende wijsheid gehoord hebbende, op hem geen vertrouwen stelde.

17. De woorden der wijfen, die eenen verstandigen raad kunnen geven, moeten in stilligheyt aengehoort worden, of *de woorden der wijzen in stilligheid*, de zedige, bedaerde en zachtzinnige raedgevingen van wijze mannen, al zijn zy arm en veracht, worden van weldenkende lieden met genoeg *gehoord*, meer dan het geroep des genen die over de fotten heerscht, en het verstandeloos geschreeuw van eenen dwaes, die rijk en machtig is.

18. De wijsheyd daerom, gelijk uit het gemelde voorbeeld duidelyk blijkt, is beter en van meerder vermogen, dan het geweld van de krijgswapenen: maer een eenigh fondaer of *dwalende*, daerentegen, verderft veel goets, door zijn onverstand verydelt hy zeer dikwijls de heilzaamste ontwerpen, en doet Rijken en Staten in ellenden vervallen.

(b) Spreuck. 21: 22. ende 24: 5. Pred. 7: 19.

H E T X. K A P I T T E L.

Us. 1-3. hadden by het voorige Kapittel moeten gevoegd worden, als zijnde een vervolg van de aenpryzing der wijsheid. Vs. 4. behelst een onderricht voor eenen Hoveling, wanneer de Koning op hem vertoornd is. Daerop vervolgt de PREDIKER het verslag van zijne gedane waarnemingen, omtrend de mislagen, welke in het burgerlyk bestuur plaats hebben; en daeruit neemt hy aenleiding, om verscheidene zedenkundige lesfen voortstellen, welke betrekkeelyk zijn tot de staetkunde, vs. 5. en vervolgens.

1. **E**ene doode of doodende vliege, elk eene van de vliegen des doods, welke vergiftig zijn, doet de salve des Apothekers, die nae de kunst toebe-reid is, om eenen aengename reuk te verspreiden, vooral in het heete Oosten, zeer spoedig bederven, zoodat dezelve eerling aan het stincken [*ende*] opwellen gaet: [*alfoo*] kan uit geringe oorzaken, zeer veel kwaeds voortkomen. Im-mers zoq is een weynigh dwaesheys, een kleine mislag van eenen [*man*], die kostelick is van wijsheyt, [*ende*] van eere, de oorzaak, dat hy zynen aengename geur, den roem van zijne wijsheid en achting, in welke hy was, geheel verlieze: een wijs man moet zich daerom, voor alle dwaesheid en den geringsten mislap, zorgvul-dig wachten.

2. Het herte des wijsen is tot sijner rechter-hand: zyn verstand is altoos by hem tegenwoordig; hy ziet aenstonds hoe hy zich, in onderscheidene gevallen, gedragen moet, en welke middelen de beste zijn om zyn oogmerk te bereiken: maer het herte eenes fots is tot sijner flinckerhant. Hy heeft een zeer gebrek-kig

Mig doorzicht in zaken; en omdat hy verkeerde midde-
len by de hand neemt, vallen zijne maetregelen zeer slecht
uit. Hoe voordeelich is dan niet de wijsheid!

3. Ende oock wanneer de dwaes op den wegh
wandelt, en zekere daden in het openbaer verricht,
gaet hy zeer onverftandig te werk; *zijn* herte, een be-
hoorlyk doorzicht, en de keur van gefchikte middelen,
ontbreekt [*hem*]: in al zijn doen maekt hy de be-
krompenheid van zijnen geest openbaer: ende hy feyt
tot een yegelick met fprekende daden, dat hy
dwaes is.

4. Als gy aen het Hov van een Alleenheerscher
verkeert, en bemerkt dat de geest des Heerfchers
tegen u oprijft, dat de Vorst eenig ongenoegen tegen
u hebbe opgevat, en dat zijn toorn ontstoken zy, en
verlaet uwe plaetse niet: verdedig uwe zaek, toon
hem met befcheidenheid, dat zijne gramfchap ongegrond
zy: want het bewijzen van uwe onfchuld, is medi-
cijne, een heilzaam middel, om des Vorften gemoed tot
bedaren te brengen; het ftilt en ftuit groote fonden.
Langs dezen weg zult gy voorkomen, dat de Koning
groote overtredingen begae.

5. Aen de Vorftelyke Hoven gaet het ondertusfchen
zoo niet als het wel behoorde; de wijsheid ontbreekt
'er in veele gevallen. Daer is [*nogh*] een quaet
[*dat*] ick gezien hebbe, in de bedrijven der fterve-
lingen, onder de fonne, als eene dwalinge die van
het aengefichte des Overften voortkomt: Dit be-
doelde kwaed beftaet hierin, dat Vorften zich aen groote
misflagen fchuldig maken, wel niet met opzet, maer uit
onkunde, of ligtgeloovigheid; zodat die misflagen als dwa-
lingen moeten befchouwd worden, hoewel daerdoor veel
kwaed over het volk gebracht wordt. Ik wil ettelyke
voorbeelden van deze misflagen opnoemen.

6. Een dwaes, die als de *dwaesheid* zelfs en van eene
zeer lage afkomst is, wort fomtijds gefett in groote
heugheden, en, door 's Vorften gunst, tot de aanzien-
lykfte waardigheden verheven: maer de rijkke, men-

318 E C C L E S I A S T E S,

fchen van eene aenzienlyke geboorte en groote middelen, die, overeenkomstig hunnen staat, opgevoed en onderwezen zijn in zulke kundigheden, welke in eenen amptenaar van den eersten rang gevorderd worden; fitten dikwerv in de leegte, en worden, als menschen die geene verdiensten hebben, buiten alle bewind gehouden.

7. Ik hebbe zelfs lieden van de verachtelykste afkomst, die voorheen knechten, slaven, geweest waren, te peerde gesien, tot een teeken van luister en waardigheid: ende daerentegen heb ik Vorsten gezien, gebooren Prinsfen, gaende, als knechten op de aerde te voet, zonder eenig blijk van hunnen hoogen rang. Zulke dingen konden niet gebeuren, wanneer de Koning, aen wien het begeven der eerampten staat, geene mislagen beging, en niet door onkunde, of onvoorzichtigheid, of door de raedgevingen van zijne vleijeren, of anderzins, tot dwalingen verleid wierd.

8. Ondertusfchen moet men met deze gebreken, in het openbaer bestier van zaken, geduld hebben; gelijk met alle menschelyke zwakheden, en nimmer moet een Hoveling op middelen denken, om eenen Amptenaar, die welligt onverdiend boven hem verheven is, den voet te ligten. Wie (a) eenen kuyl graeft, sal daer in vallen: die eenen anderen zoekt te bederven, berokkent dikwijls zijn eigen ongeluk. De maetregelen van iemand, die eenen anderen, op eene heimelyke wijs, zoekt in den val te brengen, loopen doorgaens tot zijn eigen verderv uit. Nog veel gevaerlyker is het, de toevlucht te nemen tot geweldige middelen van oproer en miterij, om daerdoor de gebreken in het bestier van zaken te willen wegnemen: ende wie eenen muur, die tot beveiliging van iemands eigendom gebouwd is, met geweld doorbreekt, onderneemt een werk, het welk voor hem hoogst gevaerlyk is, een flange, welke in de reten van dien muur nestelde, sal hem onverwacht bijten en eene doodelyke wonde toebrengen. Even zoo gaat het
ook

ook met onrustige geesten, die, onvergenoegd over de dwalingen en mislagen der Regenten, de muuren, welke het gezach der Overheden beveiligen, met geweld willen doorbreken, en de oude regeeringswijs veranderen; zy halen zich zelve, wanneer zy 'er het minst aen denken, hun eigen verderv op den hals, en worden onverhoeds de voorwerpen van smaet en verachting.

9. Het staen naer verandering in de Regeeringswijs, en het verwekken van onrust en oproer, is eene hoogst gevaerlyke onderneming, zelfs voor den genen die 'er de hand toe leent. Wie de zware steenen wechdraegt, die tot scheidpalen en merkteeken van iemands eigendom, op één gestapeld zijn, sal smerten daer door lijden: hy zal *befchadigd* worden, en zijne handen op eene smertelyke wijs kwetsen. Even zoo gaet het ook met lieden, die in het burgerlyk bestier, de oude palen verzetten willen; zy doen zich zelve niet alleen veel moeite aen, maer zy zullen 'er spoedig de smertelyke gevolgen van ondervinden: wie hout klieft, zonder de hebbelykheid om den bijl te bestieren, sal daer door in gevaer zijn van in zijn lichaam te hakken, of door de splinters doodelyk gewond te worden. Op dezelve wijs gaet het ook met de woelzieke geesten, die, even als een onbedreven werkmans, zich met zaken van den Staet bemoeijen, zonder daarvan de behoorlyke kundigheid te hebben: zy berokkenen hun eigen verderv.

10. Indien hy, die het hout klieft, het yser van den bijl heeft stomp gemaect, dan moet hy het slijpen, zal hy met eenig nut arbeiden; maer als hy dit uit onkunde verzuimt, ende hy en slijpt de snede niet, dan moet hy meerder kracht te wercke stellen: even zoo geven zich ook zulke lieden zeer veel moeite, zonder eenig nut te doen, die de mislagen in de regeering, door geweldige middelen verbeteren willen, en met dit alles geen het minste doorzicht hebben, in zaken die tot het openbaer bewind behooren: maer de wijfheyt is een uytnemende fake om [*yet*] recht te maken. Die de mislagen in het bestier van zaken verbeteren wil,

en, zooveel het in dezen onvolmackten toestand geschieden kan, wechnemen; moet in zaken van den Staat, door en door bedreven worden, en in alles met wijsheid en voorzichtigheid te werk gaen.

II. Daerenboven kan de wijsheid nog niet met al baten, wanneer men den rechten en gepasten tijd niet in acht neemt. Indien de gelegenheid voorby is, komen de beste middelen te laet. Indien de slang gebeten heeft eer de besweeringe geschiet is, dan en is daer geene nuttigheyt voor *den meester der tongen*, den allerwelsprekentsten [*besweerder*]. Men houdt het daervoor, dat besweerdere, door zekere woorden en gezangen, de slangen kunnen belezen, en te wege brengen, dat zy geen schade doen met hare beten, (verg. Ps. 58: 6.) maer dit middel moet dan ter rechter tijd in het werk gesteld worden; als de slang reeds gebeten heeft, komt de besweerder te laet om eenig nut te doen. Even zoo is het ook gelegen met de wijsheid: verstandige maetregelen hebben een groot vermogen, maer men moet 'er zich op den rechten tijd van bedienen.

Niet alleen zijn de dwalingen van miltzieke menschen, die naer verandering staen in de regeering, hoogst gevaerlyk, zelfs voor hunne eigen personen; maer ook het lasteren zelfs der Overheden, is reeds een schromelyke misdaed.

12. De woorden eenes wijsen monts, die verstandig spreekt over het bestier der openbare zaken, zijn aengenaem, en vinden eenen goeden ingang. Zulke wijze aanmerkingen kunnen nuttig zijn voor de algemene belangen: maer de woorden van de lippen eenes fots, zijne ongezoutene voorstellen, verflinden hemselfen, en zonder eenig nut te doen, storten zy hem in zeer veele moeilijkheden, uit welke hy zich nimmer redden kan.

13. Al wat hy spreekt, is van het begin tot het einde enkel dwaesheid. Het beginsel der woorden sijnes monts, is dwaesheyt: ende het eynde sijnes monts, is boose dulligheyt. Zoodrae hy zijnen mond opendoet, verraeft hy reeds zijne schandelyke

enkunde; en omdat hy geen behoorlyk denkbeeld heeft, noch van de regeeringswys, noch van de gesteldheid des lands, noch van het belang des volks, redeneert hy hoe langer hoe dwazer, zoodat hy ten laetsten begint te raeskallen.

14. De dwaes maeckt wel veel woorden: hy geeft veelerlei ontwerpen, ter wechneming van de gebreken in het bestier der zaken, het eene ontwerp nog meer onbestaenbaer dan het ander; hy wil niet alleen de tegenwoordige, maer ook de toekomstende tijden bestuuren; hy maeckt ontwerpen voor toekomstende eeuwen: [maer] hoe onbezonnen is zulk eene onderneming! de mensche en weet immers niet wat het zy dat in het vervolg geschieden sal; ende wat na hem geschieden sal, welke veranderingen de toekomstende omstandigheden vorderen zullen, wie sal 't hem te kennen geven?

15. De arbeyt der fotten, in het beramen van nieuwe ontwerpen, maeckt eenen yegelicken van hen moede: zy matten zich geweldig af, maer zonder eenig nut te doen, of hun oogmerk te bereiken, dewijle sy niet en weten nae de stad te gaen. Elk van zulke dwaze ontwerpmakers, is gelijk aen iemand die naer eene stad wil gaen, en den weg niet weet; hy dwaelt onophoudelyk om, mat zichzelf af, en bereikt zijn oogmerk niet.

16. Maer behalven de gemelde mislagen der Regenten, welke uit dwalingen voortvloeyen, verg. vs. 5. en in dezen onvolmaekten toestand, nimmer geheel kunnen worden voorgekomen, vindt men somtijds waerlyk de gesteldheid van het Staatsbestuur in eenen allerbeklaeglyksten toestand. (b) Wee u, lant, en hoe zeer zijt gy, ongelukkig volk, te beklagen, diens Koningh een kint is in verstand en bekwaemheden: ende (c) diens Vorsten en eerste Staetsdienaers tot in den morgenstont eten, den gan-

(b) Jes. 3: 3, 4. Hof. 13: 11. Amos 6: 4. (c) Jes. 5: 11.

ſchen nacht in braſen en zwelgen doorbrengen; zoodat zij in den morgenſtond, wanneer de rechtzaken plegen onderzocht, en de Raedsvergaderingen gehouden te worden, ten eenemaal ongeſchikt zijn, om de belangen van het volk te bevorderen.

17. Welgeluckſaligh zijt gy daerentegen, bevoorrecht lant en volk, wiens Koningh een ſone der Edelen is, zoodat hy eene Vorſtelyke opvoeding genoten hebbe, en de lovwaardige voetſtappen van zijne roemruchtige Voorvaderen naevolge: ende diens Vorſten ter rechter tijt eten, nadat zy den beſten tijd van den dag, in het bevorderen der algemeene belangen beſteed hebben, tot ſterckte, ende om nieuwe krachten te verkrijgen ter getrouwe waerneming van hunne gewichtige poſten, maer niet tot drinckerye en overdaed, waerdoor zy tot hunne ambten ongeſchikt worden zouden.

18. Er is, voor eenen Staet, niets verdervelyker dan de luiheid en achteloosheid der Ambtenaren. Door groote luyigheyt en achteloosheid verſwackt het gebint van een huis, waeraen geduurig de hand moet gehouden worden, zal het niet bouwvallig worden; ende door ſlappigheyt der handen wort het huys, eer men 'er aen denkt, doorlekende. Op dezelvde wijs gaen ook Koningrijken en Staeten te gronde, wanneer de Ambtenaers van den Vorst traeg en werkeloos zijn, in het bevorderen der algemeene belangen.

19. De achteloosheid is nog des te gevaerlyker, omdat zy doorgaends met weelde en overdaed gepaerd gaet. Men maekt koſtbare maeltijden om te lachen en vrolyk te zijn, ende om de vreugde te vermeerderen, drinkt men luſtig, want de wijn verheugt de levendige: ende het gelt verantwoordt alles en kan alles te weeg brengen. Zulke achteloze en overdadige Ambtenaers teeren en ſmeeren ten koſte van de gemeene inkomſten; worden hunne booze ſtukken eens ontdekt, hun met knevelary en onrecht byeen geſchraept geld maekt het

voor

voor hun goed, maekt recht dat krom is; en wanneer de schatkist van den Staet, door hunne prachtige en dartele levenswijs, en slecht bestuur, vermindert, leggen zy het volk nieuwe schattingen op. De geesteldheid van een land en volk, daer het zoo gaet by de eerste Ambtenaers van den Staet, is allerdeerniswaerdigst; en helaes! zoo is het gegaen in mijn Koningrijk, nadat ik den rechten weg verlaten had.

20. Ondertusfchen geeft het wangedrag van eenen Koning, zijnen onderdanen geenszins recht, om oneerbiedig van hem te spreken, en nog veel minder, om eenig kwaed tegen zijn persoon te smeden. (d) Vloeckt den Koningh niet, selfs niet de verborgene, in uwe gedachte, liever *in de heimelyke verkeering met uwe Echtgenote*, noch en vloeckt den rijcken en vermogenden Staetsdienaer niet, in het binnenste uwer slaepkamer: want het gevogelte des hemels soude de stemme wechvoeren, ende het gevleugelde soude het woort te kennen geven. Uwe vloekspraken zouden den Koning, en zijne Ambtenaren, hoe onmogelyk het u ook schijnen moge, zeer spoedig bekend worden; even als of uwe woorden, door snelvliegende vogelen, tot zijne ooren waren overgebracht. Gy zoudt u des Konings gramfchap, en de vervolging zijner Ambtenaren, op den hals halen. Bezit daerom uwe ziel in lijdzaamheid; beveel de zaak van land en volk, met stille verzuchtigen, aen den Koning der koningen, en blijf onder dat alles getrouw in uwen plicht.

(d) Exod. 22: 28.

HET XI. KAPITTEL.

Vs. 1-6. wordt de mededeelzaamheid aen den behoevigen aengeprezen. Vs. 7. begint SALOMO zijnen PREDIKER te besluiten.

1. **W**Erpt uw broot uit op het water: deel van uwe bezittingen rijkelyk mede, tot onderhoud der armen, zonder daarvan wedervergelding te wachten; even als iemand, die iets in het water werpt, geene verwachting heeft, om het weder te krijgen. Ondertusfchen zullen uwe aelmoesfen niet verloren wezen; door het gunstig beftel der Voorzienigheid, zullen zy u tot voordeel ftrekken: want gy fult het gene gy aen den armen hebt medegedeeld, weder vinden na vele dagen, God zal het u, vroeger of later, rijkelyk vergoeden; verg. Spr. 19: 17.

2. Geeft (a) een deel van uwe goederen aen fefvene, dat is aen vele; ja oock aen achte: weiger aen niemand der behoevtigen uwe ondersteuning. Gy moet de gelegenheid tot weldoen gebruiken, terwijl gy dezelve hebt; misfchien zijn 'er zware onheilen op handen, welke ook u zelve in armoede dompelen zullen: want gy en weet niet, wat quaet op der aerde wesen fal.

3. Als de wolcken vol geworden zijn, fo ftortenfe plafregen uit op der aerde: ende als de boom nae het zuyden, of als hy nae het noorden valt, in de plaetfe daer de boom valt daer fal hy wesen.

Deze

Deze woorden worden op zeer verschillende wijze begrepen.

Sommigen nemen dezelve in eenen kwaden zin, als eene nadere zinnebeeldige uitbreiding der laetste gezegden van vs. 2. zoodat daardoor de zekerheid en het ontzachlyke van Gods oordeelen zou worden aangeduid; gelyk geduchte strafgerichten meermalen voorkomen, onder de teekenen van donkere wolken, bezwangerd met zwaren regen, Pf. 11: 6. Dit alles zou dan, in de volgende uitdrukkingen, nader worden opgehelderd, door de gelijkenis van eenen boom, die door een onweder geveld, en wiens lot onherftelbaer beflischt is.

Wy voegen ons evenwel liever by anderen, die deze woorden in eenen goeden zin opnemen; zoodat hier eene overvloedige weldadigheid worde aangeprezen, onder de gelijkenis van zwangere wolken, welke ter bevochtiging van het dorre aerdryk, eenen zeer milden regen uitstorten. — De *volle wolken* vertoonen dan rijke en zeer vermogende lieden; de dorre aerde is een zinneprent van arme en behoeftige menschen; en de *plasregen* zal overvloedige aelmoesten afbeelden. — De meening derhalven van den PREDIKER vs. 3^a. *als de wolken vol geworden zijn, zoo stortenze plasregen uit op de aerde*; zal, in den zakelyken zin, hier op neder komen: „Gy, die van God met „goederen rijkelyk gezegend, en daerom aen vol ge- „worden wolken gelyk zijt; leer van deze wolken, „hoe gy u gedragen moet. Wanneer zy vol water „geworden zijn, doen zy de dorre aerde, hoe zeer „zy aanmerkelyk boven dezelve verheven zijn, haren gezegenden invloed gevoelen, en storten plasregens uit „over velden en woestijnen. Even zoo moet gy ook, „van uwen overvloed, rijke aelmoesten aen armen en „behoeftigen mededeelen.” — Volgens deze opvatting leveren de woorden eenen zeer goeden zin op, die ongemeen wel vleit in het verband van zaken, en blykbaer overeenkomt met het oogmerk van SALOMO, ter dezer plaetse.

Maer wat zeggen dan de volgende woorden? *en als de boom naer het Zuiden, of als hy naer het Noorden valt, in de plaats daer de boom valt, daer zal hy wezen.*

Gemeenlyk vat men dit voorstel op, als eene drangreden tot overvloedige mededeelzaamheid, ontleend van der menschen verschillend uiteinde; omdat zy binnen korten moeten *vallen* en *sterven*, wanneer alle gelegenheid tot het oefnen van weldadigheid zal afgesneden wezen, en zy in de eeuwigheid zullen maeijen, nae dat zy in den tijd gezaeid hebben, of in barmhartigheid, of in onbarmhartigheid. Het barre *Noorden* zal dan een zinnebeeld zijn van het gene akelig en verschrikkelyk is, en het zachte *Zuiden* van het gene lievlyk en begeerlyk is.

Onzes erachtens evenwel kunnen de zinbeeldige uitdrukkingen vs. 3b. alzoo wel worden opgevat, als eene beantwoording eener schijnbare tegenwerping. — Te weten, een rijk en vermogend mensch zou by zich zelven deze bedenking maken kunnen: ik weet niet, of ik mijne aelmoesen wel bestede; of zy, aen welken ik mijne lievedigten uitdeel, dezelve wel waerdig zijn, en 'er een nuttig gebruik van maken zullen. Deze tegenwerping beantwoordt de PREDIKER in de gemelde woorden, als of hy zeide: „Even als een boom, die uitgehouwen „wordt, een boom blijft, en tot hetzelfde einde dient, „of hy naer het Noorden, dan of hy naer het Zuiden „valt; zoo blijft ook eene aelmoes altoos een aelmoes, „het zy de personen, aen welke de aelmoes wordt „uitgereikt, dezelve waerdig of onwaerdig zijn, de „aelmoes verliest daardoor niets van hare innerlyke waer- „de” — Het *Zuiden* is een zinneprent van iets goeds en bevalligs; *een boom ten zuiden vallende*, vertoont dan een aelmoes, uitgedeeld aen iemand die het waerdig is, en 'er een goed gebruik van maakt: het *Noorden* teekent iets onaengenaems; *een boom ten Noorden vallende*, verbeeldt eene aelmoes, uitgereikt aen iemand die het onwaerdig is, en 'er een kwaed gebruik van maakt. Maer *in de plaats daer de boom valt, zal hy wezen*; wat gebruik 'er

van

van eene aelmoes gemaakt worde, het zy dezelve wel of kwalyk befteed zy, by God wordt het voor eene aelmoes gerekend.

4. Geev derhalven mildelyk aen den armen; laet u door fchijnbare zwarigheden, en de vrees voor eene kwaade uitkomst, van uwen plicht niet terug houden: fpiegelt u aen het voorbeeld van eenen landman; wanneer de Akkerbouwer zich door alle zwarigheden laet affchrikken, zal hy het noodig werk nimmer verrichten op den rechten tijd. Wie op den wint acht geeft, en zich door den minften wind welken men te gemoet ziet, telkens laet terug houden, die en fal niet zaeyen: de minfte wolk welke hy in de lucht ontdekt, doet hem denken dat het weêr niet gunftig is: ende wie zoo angstvallig op de wolcken fiet, die en fal niet maeyen. De al te groote bekommering van zulken landman zal maken, dat hy den gepasten zaeitijd en den rechten oogsttijd laet voorby gaen. Op dezelve wijs is het gelegen met onze plichtsbetrachtingen, en vooral met het uitoefenen van weldadigheid: die zich van de lievdadigheid omtrent de armen, door allerlei zwarigheden en bedenkingen, laet terug houden, zal zich op het einde geheel verftoken vinden van de gelegenheid, ter betrachting van dezen beminnellyken plicht; gelijk een akkerman die, uit eene al te groote bevreesdheid voor wind of regen, op den gezetten tijd het zaejen en maejen verzuimt.

5. Het is waer, de uitkomst van onze milddadigheid, en den zegen op dezelve, kunnen wy niet altoos vooruit zien; maer, zoo is het ook gelegen met veele zaken in de natuur: hoe onkundig zijn wy van zeer veele dingen! het ligt voor onze rekening dat wy onzen plicht betrachten, en voorts, moeten wy de uitkomst den HERR aanbeveelen. (b) Gelijk gy niet en weet welck de wegh des wints zy, van waer hy komt of werwaerts hy henen gaet, wanneer hy omwenden, hoe lang en hoe fterk hy uit dezen of dien hoek waejen zal, [of] hoe-

(b) Joh. 3: 8.

danigh (c) de beenderen zijn in den buyck van eene fwangere [*vrouwe*]: hoe de mensch in 's moeders lichaam geformeerd worde, hoe de beenders van de menschelyke vrucht, met de andere weekere gedeeltens voortkomen, voedsel ontvangen en den wasdom verkrijgen: gelijk gy van deze en dergelyke groote geheimen der natuur geheel onkundig zyt, alsoo en weet gy ook het werck van Godes alles bestierende Voorzienigheid niet, die het alles maeckt, werkt en regeert. Gy weet niet, wat Gods oogmerk met u zy in uwe tegenwoordige verrichtingen, noch in den volgende tijd van uw leven, hoe lang God u den adem en de tijdelijke bezittingen laten zal; deze en dergelyke dingen kunt gy onmogelyk voorzien: derhalven zult gy best doen, alle angstvallige bekommelingen over het toekomende af te leggen, uwen plicht blymoedig te betrachten, en den HEER de uitkomst aen te beveelen. Doe daerom weldadigheid aen den armen, terwijl gy 'er gelegenheid toe hebt, en ontrust u niet over den uitflag en de gevolgen.

In de eerste uitspraek, *gelijk gy niet weet welke de weg des winds zy*, kan men het woord door den *wind* overgezet, ook door den *geest* vertalen, en denken aen 's menschen redelyke ziel, welke God formeert in zijn binnenste. Volgens die opvatting, zal de meening deze wezen: „ Gelijk gy niet weet, hoe en wanneer 's menschen geest „ van God wordt voortgebracht, op welken tijd en op „ welke wijze dezelve met de vrucht vereenigd wordt.” — Sommigen verkiezen deze vertaling, boven die van onze Overzetteren, uit aenmerking van het gene 'er, omtrent de formeering van het menschelyk lichaam, onmiddelyk wordt bygevoegd; zoodat hier de onverklaerbare voortbrenging, beide van ziel en lichaam, zou bedoeld worden. — In de daed, deze uitlegging verdient op zijn minst zeer veel opmerking.

6. Terwijl gy dan den uitflag van uwe pogingen, en vooral van uwe weldadigheid, niet voorzien kunt, hebt

gy

gy slechts uwen plicht, in dit en andere opzichten, naerftig te betrachten. *Zaeyt uw zaet*, waeruit gy, wanneer het in de aerde geworpen is, onder 's hemels zegen, de aengename veldvruchten verwachten kunt, in den vroegen morgenstont, ende en treckt uwe hant ook des avonts niet af: zijt vroeg en laet, by alle bekwame gelegenheden, bezig met zaejen: want gy en weet niet wat recht wesen sal, of dit, of dat, of dat die beyde t'samen goet zijn fullen. Het gebeurt wel eens, dat het een of ander gezaeifel mislukke: de landman kan slechts zaejen, de goede uitslag is buiten het vermogen van zijne hand, de HEER moet het doen uitspruiten en den wasdom geven. Men kan niet weten, of *dit*, het vroegere, dan of *dat*, het latere gezaeifel, en het gene nog wenschelyker wezen zoude, of zy beide, wel zullen opkomen en vruchten voortbrengen; een landman doet daerom 't veiligst, dat hy het by 't eene en vroege gezaeifel niet late. Op dezelvde wijze moet gy handelen, in het betrachten van uwen plicht, vooral in het uitdeelen der aelmoesfen; men moet 'er geduurig in voortgaen, al zag men in het eerst de vrucht en vergelding niet.

Met vs. 7. begint de wijze Koning zijnen PREDIKER te sluiten; leerende hoe men wel zal sterven, en daertoe by tijds op zijn einde merken, Dit stelt hy in het algemeen voor, zoo als het alle menschen raekt; vooral zulken, die tot eenen aenmerkelyken ouderdom opklinnen, vs. 7, 8.

Vervolgens wendt hy zijne vermaning, meer byzonder, tot onbedachtzame jongelingen, die de ydelheid navandelen, vs. 9. tot Kap. 12: 7.

7. Voorder of voorzeker, het licht is soet, lievlyk en alleraengenaemst: wat zou de aerde wezen, wanneer de mensch altoos in eenen steeds voortduurenden nacht leven moest? ende 't is daerom den oogen goet en aengenaem, het vervrolykend licht van de sonne te aenichouwen. Het leven hier op aerde, is voor den

mensch eene gewenschte zaak, die by zijne geboorte, uit eene stikdonkere duisternis, eensklaps wordt in het licht gebracht, en het genot daarvan zoo lang behoudt, tot dat de dood hem weder in de duisternis van het graf overbrengt.

Het *licht* is een zeer bekend zinneprent van het leven, verg. Job 3: 20.

8. Maer indien de mensche vele jaren leeft, [*ende*] verblijdt hem in die alle; so laet hem oock gedencken aen de dagen der duysternisse: want die fullen vele zijn; [*ende*] al wat gekomen is, is ydelheyt.

De beide inlaschingen van *ende* zijn niet noodig; al zoo voegzaam leest men: *indien een mensch veele jaren leeft, dat hy zich verblijde in die alle, en dat hy tevens ook gedenke aen de dagen der duisternis*, want of liever, *omdat die veele zullen zijn*. De meening is derhalven deze: „ Gebeurt het „ iemand, dat hy boven veele duizenden het geluk heeft „ om eenen zeer hoogen ouderdom te bereiken; dat hy „ zich over dat voorrecht met een dankbaer hart ver- „ blijde, en zijne dagen met genoegten slijte: maer, dat „ hy tevens gedenke aen zijnen dood, die hem in de „ duisternis des gravs zal doen zwijgen; omdat de da- „ gen, geduurende welke hy in den duisterten staet des „ doods blijven zal, veele wezen zullen.” — De PREDIKER dringt dit alles aen met zijne hoofdstelling, welke hy opzettelyk betoogd heeft: *al wat gekomen is, al wat 'er is en ooit geweest is, dit alles is ydelheid*, het kan geen wezenlyk en bestendig heil verschaffen.

9. Verblijdt u maer, o onbedachtzame jongelingh, in uwer jeugt, door het genot der zondige genoegens, ende laet uw herte u vermaken in de dagen uwer jongelingschap, zijt 'er by aenhoudendheid op bedacht, om die zinnelyke vermaken naer te streeven, welke het zondig vleesch streelen, ende wandelt in de wegen uwes herten, ende in de aenschouwinge uwer oogen: volg de zondige neigingen

van

van uw weellustig hart maer onbezonnen op, geev u maer breidelloos over aen allerlei zinnelyke vermaken, welke uw hart begeeren kan en die uwe oogen bekooren kunnen: maer weet, dat Godt, om alle dese dingen, om uwe dartelheid en losbandigheid, u sal doen komen voor 't gerichte, en u, in de eeuwigheid, de straffen van uwe dwaesheid zal doen dragen. Denk aen dien dag der algemeene vergelding, en beproev dan of gy u in de zondige ydelheden recht zult kunnen verlustigen.

10. Evenwel wil ik niet, dat gy een somber en naergeestig leven zoudt leiden. Niets minder dan dit! ik veroordeel alleen de zondige verslaefdheid aen de ydele vermaken, en het breidelloos opvolgen van onstuimige drivten. So doet dan de toornigheyt, het verdriet, de naergeestigheid, welke althans aen de jeugd niet voegen, wijcken van uw herte, vermaek u op eene matige en geoorloovde wijs, ende doet het quade wech van uwen vleesche: wacht u zoo wel voor het breidelloos opvolgen van uwe zondige begeerlykheden, als voor eene sombere droevgeestigheid: door het een zoo wel als door het ander zoudt gy uw lichaem verzwakken, u ziekens en eenen vroegen ouderdom op den hals halen: want de jeugt ende de jonckheyt, die meest genoeglyke leevtijd, is ydelheyt, kortstondig en ras vervlogen.

HET XII. KAPITTEL.

Vs. 1-7. vervolgt de PREDIKER zijn onderwerp, en vermaent den jongeling tot eene vroege Godzaligheid, uit aenmerking van de ongemakken des ouderdoms, die ons, schoon wy al een lang leven genieten mogen, tot den Godsdienst ongeschikt maken, en ten laetsten in den dood eindigen. Daerna maekt hy het besluit op uit al het beredeneerde, vs. 8. — Het slot vs. 9-14. is van eene latere hand.

1. **E**Nde gedenckt aen uwen *grooten* Schepper, aen wien gy het beftaen en alle welvaart verſchuldigd zyt, met gevoelens van eerbied, liefde, dankbaerheid en gehoorzaamheid. Gedenk aen uwen weldadigen Maker, in de dagen uwer jongelingschap: leg u toe op eene vroege Godzaligheid, ſtel dezen hoogſt-betamelyken plicht niet uit tot eenen volgenden leevtijd, maek 'er hoe eer hoe beter uw werk van, eer dat de quade dagen van den ſtuggen ouderdom komen, ende de jaren naederen, welke doorgaends veele ongemakken, ſmerten en verdrietelykheden aenbrengen, van dewelcke gy, wanneer gy dezelve eens mogt bereikt hebben, ſeggen fult, Ick en hebbe geen en luſt in defelve, zy zyn ſmertelyke dagen, welke my hoogſt onaengenaem zyn. Ons leven is hier op aerde zeer onzeker; en zo iemand al eenen hoogen ouderdom bereiken mag, het is evenwel als een dag, die onder ſteeds toenemende ongemakken en verdrietelykheden, langzamerhand afneemt, en ten laetſten in den nacht des doods eindigt.

2. Gedenk daarom hoe eer hoe beter aen uwen Schepper, eer die ſtugge ouderdom ongevoelig nadert. Eer dan

dan de sonne van ongestoord genoeg, ende het licht van blijdschap onderga, ende eer de mane, ende de sterren van dat minder genoeg, het welk men in meer gevorderden leevtijd smaekt, ten laetsten ook al verduystert worden; ende de wolcken van rampen, welke het licht van ons genoeg benevelen, wederkomen na den regen, eer het eene onheil op het andere volgt, en mindere verdrietelykheden door zwarer ellenden worden afgewisfeld.

3. In den dage des stuggen ouderdoms, hebt gy niets anders dan ongemakken en verdrietelykheden te wachten, wanneer de wachters des huyses, de armen en handen, die het lichaam, even als de wachters een huis, ten dienste staen, van zwakheid fullen beeven, ende de stercke mannen, de beenen en schenkels, die het lichaam dragen en ondersteunen, haerfelven in de gewrichten fullen krommen, zoodat zy het lichaam niet langer recht kunnen ophouden: ende de maelsters of tanden, die de spijs vermalen, fullen stille staen, om dat sy minder geworden en langzamerhand uitgevalten zijn; ende de oogen, die door de vensteren der oogleden sien, verduystert fullen worden.

4. Ende de lippen, die als het ware twee deuren nae de strate zijn, fullen gesloten worden, en invallen door het verlies der tanden, als 'er is een nederigh geluyt der malinge; wanneer de oude man de spijs met het tandvleesch moet kauwen, ende hy door de minste beweging in zinen slaep gestoord wordt, zoodat hy zelfs ontwaekt en opstaet op de stemme des vogelkens, ende wanneer alle de fangereffen nedergeboogen fullen werden, of wanneer het kwinkeleeren der vogelen, waer mede hy zich voorheen vermaekte, hem begint te verveelen.

5. Oock worden de oude lieden vreesachtig en zwaermoedig, [*wanneer*] sy haer voor de hoogte, voor alles wat eenigzins moejelyk schijnt, fullen vreefen, en daer tegen opzien als tegen eenen berg, ende dat 'er verschrickingen fullen zijn op den wegh, zoodat 'er

zich in alles, het welk voorheen niet geteld werd, onoverkomelyke zwarigheden schijnen op te doen; ende dan komt de barre winter van 's menschen leevtijd, wanneer d' amandelboom sal bloeyen, of *zijne bladeren afwerpen*, wanneer het den ouden man gaet als den amandelboom, die, daer hy vroeg en sierlyk gebloeid heeft, ook al vroeg in het najaer den dorren winter vertoont, ende dat de *springhaen* sichselven een last sal wesen, de *springhaen*, die in den zomer ongemeen vlug en levendig is, wordt met het naderen van den winter, ten eenemael log en zich zelve tot eenen last; even zoo verliest ook de mensch, in den wintertijd van zijn leven, allen lust, yver en opgewektheid, ende dan is het dat de lust sal vergaen: dan wordt de oude man geheel onaendoenlyk, en onverschillig zelfs omtrent zulke zaken, in welke hy voorheen een meer dan gemeen belang gesteld heeft. Hy verzwakt van tijd tot tijd, de krachten nemen af, de levensgeesten verminderen, al het vuur wordt in hem uitgedoofd, tot dat de dood ten laetsten een einde maakt: want de mensche gaet nae sijn eeuwig huys, hy stapt in de eeuwigheid over, ende de rouwklagers, zijne naestbestaenden en vrienden, sulen rouw bedrijven, en vooral by zijne begravenis, treurig in der strate omgaen; dit is de laetste eere welke hy hier op de aerde ontvangt.

6. Gedenk daerom by tijds aen uwen Schepper, terwijl uwe ziels- en lichaems vermogens, nog in volle kracht en werking zijn. Eer dan het ruggemerg, dat als de silveren koorde kan worden aengemerkt, ontketent worde, en deszelvs werkzaamheid op de zenuwen en spieren van het lichaem ophoude, ende de guldene schale in stucken gestooten worde, wanneer de harsenen, en alle de vaten welke dezelve omvangen, hare werkzaamheid verliezen zullen; ende de kruycke aen den springck-ader, de groote slagader aen de linker holligheid van het hart, welke de fontein van het bloed is, gebroken en ten onbruike gemaakt worde, ende wanneer de long, die als het radt aen den bornput der rech-

ter

ter holligheid van het hart kan worden aengemerkt, voor zoo ver de long zeer veel toebrengt, om den omloop van het bloed te bevorderen, in stucken gestooten en onbekwaem ter werkinge gemaakt worde:

7. (a) Ende daerom gedenk aan uwen Schepper, eer dat de ouderdom 'er u ongeschikt toe make, en dat ten laetsten het lichaam, het welk uit stof gevormd is, wederom by deszelvs ontbinding tot aerde keere, als het geweest is: ende de redelyke onsterfelyke geest weder tot Godt keere, (b) die hem gegeven heeft, om in het volgend leven nae zijn doen vergolden te worden.

De PREDIKER had den jongeling tot eene vroege Godsvrucht kunnen opwekken, door hem enkel de onzekerheid van den tijd des doods onder het oog te brengen; maer hy verkiest hem by het algemeene stervlot, en de zekerheid der toekomstige vergelding te bepalen: hy geeft hem iets toe, en onderstelt, dat de jongeling, nae zijnen wensch, eenen zeer hoogen ouderdom zal bereiken; maer doet hem tevens opmerken, dat men God moet zoeken in den bloei van zijne jaren, en in de kracht van zijn leven, omdat de stugge ouderdom ongevoelig nadert, die den mensch lusteloos en ongeschikt maekt tot den Godsdienst; en herinnert hem dat het leven van den mensch, hoe lang het ook worde uitgerek, ten laetsten zeer verdrietig zy, en hoe lang of kort, eindelyk door den dood met den staet der eeuwige vergelding worde afgewisfeld.

Eindelyk besluit SALOMO zijnen PREDIKER met die zelve hoofdstelling, met welke hy Kap. 1: 2. begonnen was, en welke hy nu, als eene wettige gevolgtrekking, uit al het beredeneerde afleidt.

8. (c) Ydelheyt der ydelheden, feyt de Prediker: 't is al ydelheyt.

(a) Genes. 3: 19. (b) Genes. 2: 7. Numer. 16: 32. (c) Psalm 62: 10. ende 144: 4. Pred. 1: 2.

De volgende woorden vs. 9-14. zijn, door eene latere hand, by dit Boek bygevoegd, gelijk wy in de INLEIDING hebben opgemerkt.

9. Ende voorts of voor het overige, dat hier wel moet worden opgemerkt, dewijle de Prediker wijs en zeer beroemd geweest is, door zijne buitengewoone wijsheid, so maekte hy van dit voorrecht ook een naerftig gebruik, om anderen te onderrichten; uit dit beginfel leerde hy het volck nogh wetenschap, ende hy lag zich geduurig daerop toe, om nog al meer en meer in kundigheden toe te nemen, hy merckte daerom aendachtig op alles, het welk hem voorkwam in het be-loop der ondermaensche zaken, in de bedrijven en lotgevallen der ftervelingen, ende hy onderfocht dat met alle mogelyke nauwkeurigheid, om 'er een gegrond oordeel over te vellen; hy trok, uit dat alles, aenmerkingen en verklaringen, niet alleen tot zijn eigen nut, maer ook tot voordeel van anderen; hy ftelde vele (d) fpreucken, zinrijke gezegden en zedelyke lessen, in orden, verg. 1 Kon. 4: 32-34.

10. Zijne manier van voorftel, in het onderwijzen van anderen, was daerby zeer innemende. De Prediker focht aengename woorden uyt te vinden: hy lag 'er zich op toe, om zich op eene bevallige wijs uit te drukken, om des te gereeder ingang te hebben tot de gemoederen van zijne hooreren. Het gene hy ten nutte van anderen opftelde, verdiende aller opmerking, ende het gefchrevene is recht, alleszins overeenkomende met de regelen van billykheid; zoodat elk die zijne zedelyke lessen aendachtig leest, het betamelyke daervan gereedelyk zal kunnen opmerken, zy behelzen woorden der waarheyt, alles is gegrond op redelyke beginselen, en op de onfeilbare verklaringen van den God der waarheid.

11. De woorden der wijfen zijn gelijk pricke-

kelen, ende gelijk nagelen, diep ingeslagen [*van*] de meesters der verzamelingen, [*die*] gegeven zijn van den eenigen Herder.

Dit vers is ongemeen duister.

De woorden der wijzen, zijn zekerlyk lessen, gezegden, zedelyke voorschriften van verstandige en godvruchtige mannen. De woorden der wijzen, worden, volgens onze vertaling, vergeleken by *prikkelen en nagelen, diep ingeslagen van de meesters der verzamelingen, die gegeven zijn van den eenigen Herder.*

Prikkels zijn, die stokken met scherpe pinnen voorzien, van welke men zich oulings bediende, om de ploegende osfen voort te drijven, verg. Richt. 3: 31. In het zinbeeldige, hebben wy te denken aan zulke krachtige voorstellen, door welke de menschen tot hunnen plicht worden opgewekt. — *Diep ingeslagen nagels*, zijn houten of yzeren pinnen, met welke de Smits of Timmerlieden hun werk vast aan één maken: zy kunnen ons zulke zedelyke voorstellen afbeelden, welke eenen diepen indruk maken op de gemoederen der menschen. — Door de *meesters der verzameling* of vergadering, verstaet men de leeraren; die zich, in hun openbaar onderwijs, van de gemelde prikkelen en nagelen bedienen, om het volk te overreden. De *eenige Herder*, is dan de gezegende JESUS, de groote Herder der schapen en overste Leidsman van zijn volk, door welken de gemelde leeraers *gegeven zijn* en aengeesteld. — Zoodat de zin deze zy: „ De woorden en vermaningen „ van verstandige en godvruchtige mannen, mogen wel „ by prikkelen vergeleken worden, met welke men „ oulings gewoon was de ploegende osfen voort te „ drijven, voor zoo ver zy de menschen ernstig tot „ hunnen plicht opwekken; als mede by nagelen, welke „ door de meesters der verzamelingen, en openbare „ leeraers van het volk, diep ingeslagen zijn, naendien zy „ eenen diepen indruk op de gemoederen maken. Ook „ zijn de gemelde leeraers van een genoegzaam gezach

„ voorzien : want , zy zijn gegeven en aengefteld door
 „ Gods Zoon zelven , den grooten Herder en overften
 „ Leidsman van zijn volk.”

Dan , elk zal gereedelyk bemerken , dat 'er dus eene blijk-
 bare wanvoegelykheid zy in de zinnebeelden : hoe komen
 prikkelen en nagelen , van welke zich akker- en bouw-
 lieden bedienen , by eenen herder te pas ? — Anderen
 vertalen daerom het woord , het welk de Onzen door
prikkelen overzetten , door de *flaven* , van welke zich de
herders bedienen , en die van onderen met eene fcherpe
 punt voorzien zijn , om het roovgedierte af te keeren.
 Het tweede woord , door *nagelen* vertaald , leiden zy van
 een ander woord af ; zoodat 'er *heiningen* of *staketsels* door
 zouden beteekend worden , binnen welke de fchapeu ple-
 gen verzameld te worden. Deze heiningen zijn *diep in-
 geftlagen* , voor zoo verre ze uit ftaken beftaen , die diep in
 den grond geplant zijn en met takken doorvlochten. De
meesters der verzamelingen zijn dan de onderherders , die de
 fchapeu binnen het ftaketfel verzamelen : en deze zijn *gegeven*
 of aengefteld door den eenigen , dat is , den allervoortref-
 lykften Herder. — Volgens dit begrip , komt de meening
 hoofdzakelyk hierop uit : „ De woorden der wijzen , de
 „ lesfen en vermaningen van verftandige en godvruchtige
 „ mannen , zijn gelijk fcherp gepunte herdersflaven ; recht ge-
 „ fchikt om de leerlingen der wijsheid te befchermen ;
 „ tegen de verleidende lieden , die op hen loeren , even
 „ als de wolven op de fchapeu , om hen ten verderve
 „ te brengen : ook zijn die woorden der wijzen gelijk
 „ *diep ingeplante ftaketsels* ; zy zijn recht gefchikt om de leer-
 „ lingen der wijsheid te beveiligen , dat zy niet in de
 „ ydelheden der waereld verftrooid raken. Van deze
 „ zedelyke middelen , bedienen zich de *meesters der verza-
 „ melingen* , de openbare leeraers ; die de fchapeu , de
 „ godvruchtigen , als onderherders verzamelen , en die aen-
 „ gefteld zijn door God en zijnen Zoon , die de Opperste
 „ Herder is.”

Hoe het zy, de plaets blijft duister. Doch dit staet in het algemeen vast, dat hier het nut en de gezegende invloed van wijze lesfen, op de gemoederen der menfchen, worden aangewezen.

12. Ende vergenoeg u met dat onderwijs, het welks ons de eenige Herder zelfs gegeven heeft, wat boven defelve is, mijn fone, weeft gewaerfchouwt dat gy daerin niet dieper zoekt door te dringen, noch wijs wilt zijn boven het gene geopenbaerd is, daerdoor zoudt gy u vruchteloos afmatten: van vele boecken te maken, en is geen eynde; 'er is reeds veel gefchreven, en 'er wordt nog by aenhoudendheid veel gefchreven, over de beste middelen om gelukkig te wezen; ende veel lefens is vermoeyinge des vleefches, wanneer gy alles, wat over dit ftuk gefchreven is, aendachtig wilt lezen, zoudt gy niet alleen uwen geest verbijfteren, maer ook zelfs de gezondheid van uw lichaam krenken.

13. Van alles dat omtrent dit wichtig ftuk gefproken, gehoord, gefchreven, en gelezen is, is het eynde en de hoofdfom van de fake, alles komt hoofdzakelyk hierop neder: (e) Vreest Godt, dient Hem in waarheid met alle uwe vermogens, volgens het voorfchryft van zijne wetten, ende houdt ten dien einde alle fijne geboden; want dit [betaemt] alle menfchen. Dit is de hoofdplicht van alle menfchen, wie zy ook wezen, en welken ftand zy in de waereld bekleeden mogen; en tevens de plicht waerin al hun heil opgefloten is, waervan al hun geluk, in den tijd en de eeuwigheid, afhangt.

14. (f) Want er is een algemeen Gericht op handen, in het welk elk zijne daden zal moeten verantwoorden, en elk eenen nae zijn gedrag zal vergolden worden hier op aerde is de huishouding der vergelding niet: maer Godt fal als een rechtvaerdig Richter, in het volgend le-

(e) Deuter. 6: 2. ende 10: 12. Spreuck. 3: 7. (f) 1 Cor. 4: 5. Cor. 5: 10.

340 E C C L E S I A S T E S ,

ven, yeder werck in 't gericht brengen, om de daden der menschen te beoordeelen en te vergelden. De openbare daden, welke voor het oog der menschen zijn, zullen te gelijk met al dat verborgen en in het heimelyke geschied is; 't zy goet, of, 't zy quaet, in dat algemeen Gericht, beoordeeld en rechtmatig vergolden worden.

EINDE VAN HET BOEK ECCLESIASTES OF PREDIKER.

HET

H E T
H O O G L I E D
S A L O M O N S.

H E T H O O G L I E D S A L O M O N S.

H E T I. K A P I T T E L.

1. **H**et Hoogeliedt, het Lied der Liederen, 't welck Salomons is.

Over dit opschrift, hebben wy, by wijs van INLEIDING tot dit Boek, uitvoerig gesproken.

Ook verzoek ik, dat men de gemelde INLEIDING vooraf aendachtig leze, eer men tot de volgende Uitbreiding der byzondere gezegden overga. — Het gene ik ter gemelder plaets, omtrent de sprekende personen, den tijd op welken zy zamen spreken, de plaets alwaer zy verbeeld worden, en andere omstandigheden, heb aengemerkt, is tot het rechte verstand der byzonderheden, welke in dit lied voorkomen, volstrekt noodig om vooraf geweten te worden. — Op die gelegde gronden, zal ik de uitbreidende verklaring vestigen, en zonder het redenverband, aen het hoofd van elk een Kapittel, omstandig voor te dragen, by elk eene spraekwending, den persoon die het woord opvat, duidelykshalven aanwijzen.

Drie zaken, moet men vooral in het oog houden.

A. Dat wy hier geen Bruiloftslied ontmoeten. SALOMO en de Egyptische Rijks-Princes, komen hier voor als echte lieden, die reeds eenigen tijd door het huwelyk waren
XII. DEEL. Y 4

vereenigd geweest: zy zijn de voornaemste personen die hier het woord voeren; denkelyk, by gelegenheid van een byzonder liefdebezoek, het welk SALOMO aen zijne Echtgenooten gegeven heeft, gelijk by de Oosterfche Vorften gebruikelyk was, dat zy afgezonderd van hunne Gemalinnen leefden, en dezelve nu en dan eens een bezoek gaven, vergelijk Esther 4: 11. — Voorts, komen 'er verscheidene andere Sprekers voor: somtijds vinden wy de Koninglyke Echtgenooten in eene onderlinge zamenspraek, somtijds in eene alleenspraek, somtijds ingewikkeld in een gesprek met anderen.

- B. Dat niet alles in de daed zoo gebeurd zy, als het hier wordt afgebeeld; men moet wel in het oog houden, dat wy hier een kunstig dichtstuk voor ons hebben, het welk SALOMO, by gelegenheid van eene zeer tedere en reine lievdens-onderhandeling met zijne SULAMITHE, heeft opgesteld. Daerop wordt overal gezien in dit lied, het welk in zoo ver eene geschiedkundige waarheid behelst: maer verscheidene byzonderheden, moeten aen de dichterlyke vinding van den Vorstelyken Opsteller worden toegeschreven; zoodat SALOMO, gelijk den Dichter zeer eigen is, de waerlyk voorgevallen hoofdgebeurtenis, met eene verscheidenheid van omftandigheden bekleed hebbe.
- C. Dat men de sprekende personen niet altoos op dezelfde plaats ontmoet; dan worden zy verbeeld in het Koninglyk Hovpaleis te zijn, dan op de straten van Jerufalem, dan buiten Jerufalem, dan in een van SALOMONS lusthoven, dan op eenige andere plaats.

Na deze algemeene aanmerkingen gaen wy over tot het Lied zelve.

SULAMITH wordt het eerst sprekende ingevoerd. Zy begint met eene plotfelyke aanheffing, by wijs van alleenspraek, vs. 2-4^a. Daarna spreekt zy tot hare maegden en staetjuffers, vs. 4^b. Vervolgens wendt zy hare tael tot de dochteren van Jerufalem, vs. 5, 6. Wijders verklaert zy haer verlangen om haren Echtgenoot te ontmoeten, vs. 7, — Hierop wordt zy beantwoord, vs. 8.

Maer,

Maer, waer moet men zich het eerste tooneel der gebeurtenis en zamenspreking voorstellen? — SALOMO wordt hier vertoond als een herder, die *zijne schapen weidt en zijne kudde legerd in den middag*, vs. 7, 8. Men verbeelde zich derhalven het tooneel der geschiedenis buiten op het land, in de nabuurschap van SALOMONS zomer-verblijf.

SULAMITH, *de Gemalin van SALOMO, heft in eene afgebroken alleenspraek aen.*

2. Hy kusse my met de kussen sijnes monts, hy kusde my by herhaling, niet slechts met het uiterste zijner lippen, maer met vollen monde. Ach! dat de tijd eens weder kome, dat mijn Koninglyke Gemaal, my op nieuw de duidelykste proeven deed ondervinden van zijne tedere huwelyksliefde: want in de daed, mijn SALOMO, uwe uytnemende liefde is, eigenlyk in het meervoud *uwe lievdens*, dat is, uwe lievdekussen, zijn (a) beter dan wijn, hoe zeer de wijn aengenaem, verkwikkende en vervrolykende zy, nog veel zoeter en aengener zijn uwe lievdekussen.

3. Uwe olien zijn goet tot reucke, de olien met welke gy, mijn SALOMO, gewoon zijt uw hoofd en klederen te zalven, verspreiden eenen aengenen geur, en maken uwen beminnellyken perfoon nog des te lievelyker: de olien met welke gy u zalvt, overtreffen alle speceryen, uw naem, de roem die van u uitgaet als van eenen wijzen, goedertieren, en rechtvaardigen Koning, is eene olie die uytgestortet wort: de uitnemendste zalvolie, die om derzelver kostelykheid jaren lang in alabaster fleschen bewaerd is, kan, wanneer dezelve wordt uitgestort, geen sterker en lievelyker geur verspreiden, dan de geur is van uwen roemrijken naem: daerom hebben u de maegden lief, de staetjongvrouwen welke tot mijnen stoet behooren, bewijzen u den diepsten eerbied, en dragen u zulk eene gehoorzame hoogachting

(a) Hoogl. 4: 10.

toe, als een Vorst van uwe schitterende verdienften waardig is.

4. Treckt my, mijn waerde SALOMO! geef my niet alleen bevel om tot u te naderen, maer trek my zelfs met het aangenaem geweld van de koorden uwer liefde, **o!** hoe zeer verlang ik om u te ontmoeten, wy, ik en mijne staetjongvrouwen, fullen u naloopen, wy zullen ons met allen spoed naer die plaets begeven, alwaer het u behagen **zal** my te bescheiden.

Na deze alleenspraek, wendt SULAMITH zich tot de maagden welke haer omringden, vs. 4^b.

de Koningh heeft my voorheen meermalen gebracht in sijne binnenkameren, in zijn Koninglyk slaepvertrek; die eer, welke der Gemalinnen van de Oosterfche Koningen maer nu en dan gebeurt, hoop ik eerlang weder te genieten: wy, ik en mijne staetjuffers, wy **(b)** fullen ons als dan verheugen, ende in u verblijden, mijn Koninglyke Gemael; **wy** fullen uwe uytnemende liefde, uwe lievkozingen vermelden, meer dan en roemen boven den wijn: verg. vs. 2. de oprechte hebben u lief, de *oprechtheid*, al wat braev en recht is, draegt u eene byzondere hoogachting toe.

Vs. 5, 6. richt SULAMITH hare taek tot de dochteren van Jerufalem, door welke eenige juffers uit de aenzienlykste huizen van Jerufalem, schijnen bedoeld te worden, die zich by deze gelegenheid mede op het land bevonden, om de Koningin van naby te beschouwen.

5. Denk niet, dat ik, van wegens mijne uitwendige gestalte, des Konings liefde onwaardig ben. Ick ben, het is waer, eenigermate **fwart**, en door de zonne verbrand, doch met dit alles ben ik lieflick, **(gy dochteren Jerufalems:)** is mijn gelaet eenigermate min bevallig, **dat**

dat is door van buiten aenkomende omftandigheden, door de brandende hitte der zonneftalen veroorzaekt: ik ben wel zwart, gelijk de tenten Kedars, vermids mijn aengezicht door de hitte der zonne wat verbrand is, gelijke ik wel wat naer de tenten der Kedarieten, der zwervende Arabieren; die uit ISMAËL afstammen, en tenten bewoonen welke uit het hair van zwarte geitenvellen gemaakt, en doorgaends van de zon zwart gezegd zijn; maer, anderszins ben ik lievlyk en uitnemend schoon, gelijk de fierlyke gordijnen van Salomons kostbare veldtenten.

6. Siet my niet aen met een oog van verachting, dat ick fwartachtigh ben, om dat my de sonne heeft befchenen, en het blanke aengezicht eenigzins verbrand: de kinderen mijner moeder, mijne naeste bloedverwanten, waren tegen my ontfteken, fy hebben my daerom gefett tot eene hoederinne der wijngaerden welke hun toebehoorden, om dezelve ten hunnen voordeele te hoeden; maer, mijnen wijngaert dien ick in eigendom hebbe, en hebbe ick niet gehoedt en niet kunnen hoeden, omdat ik zoo veel te doen had met de wijngaerden van mijne naestbestaenden, heb ik de mijne moeten verwaerloozen.

De fpreekwijzen zijn van het buitenleven ontleend; zy fchijnen te kennen te geven, dat de SULAMITH, toen zy nog aen het Egyptisch Hov verkeerde, op de eene of andere wijs door hare naestbestaenden was verongelykt, en dat die mishandeling, te gelijk met het verdriet over dezelve, haer natuurlyk schoon eenigermate verminderd hadde.

*Ps. 7. verklaert zy haer verlangen, om haren Koninglyken
Gemaal te ontmoeten.*

7. Segt (c) my aen, laet my hoe eer hoe liever weten, [gy] mijn beminnelyke SALOMO, (d) dien mijne ziele lief heeft, en aen welken ik met de teerhar-

(c) Deuter. 12: 5. (d) Hoogl. 3: 1, 2, 3.

XII. DEEL.

tigste lievede verbonden ben, waer gy als herder uwe schapen weydet, opdat ik my derwaerds begeve, laet my weten, waer gy [*de kudde*] legert, in den middag: en in welke lommerrijke plaets gy u met uwe kudde gelegerd hebt, om de brandende hitte der middagzon te ontwijken: want waerom soude ick zijn als eene die haer aengezicht uit droevheid bedeckt, wegens het gemis van uwe tegenwoordigheid, en waerom rond zwerven om naer u te vragen, by de kudden uwer metgefelln, der bezitters van nabuurige landeryen, en uwer onderherderen, die op eenigen afftand van u gelegerd zijn?

DE DOCHTERS VAN JERUSALEM *beantwoorden de* SULAMITH, vs. 8.

8. Indien gy't niet en weet, (e) o gy schoonste onder de wijven: waer de Koninglyke Herder zijne kudde in den middag legert, hoe zullen wy het dan weten? Wy kunnen u evenwel eenen goeden raed geven, indien gy denzelven wilt opvolgen: so gaet uyt op den weg, welken hy gegaen heeft, volg de voetstappen der schapen, ende weydet uwe geyten by de wooningen en tenten der onderherderen, die u wel ligt eenig nader onderricht zullen kunnen geven.

Wijders wordt SALOMO verbeeld, als zijne SULAMITHE op eene zeer aengename wijs verrasfende. Hy spreekt haer aen, vs. 9-11.

Daerop wendt de SULAMITH hare tael weder tot de maegden, vs. 12-14, Vervolgens vat SALOMO weder het woord op, vs. 15. Dit wordt door SULAMITH beantwoordt, vs. 16, 17.

SALOMO,

Tot SULAMITH, welke zich van de dochteren Jerusalems afgehouden, en met hare maegden op weg begeven had, om den Vorstelyken Herder op te zoeken, vs. 9-11.

9. (f) Mijne Vriendinne, ontmoet ik u hier?
mij-

(e) Hoogl. 5: 9. ende 6: 1. (f) Hoogl. 2: 2, 10, 13. ende 4: 1, 7. ende 5: 2. ende 6: 4. Joh. 15: 14, 15.

mijne waardſte ! zigt gy bezig om my te zoeken ? loopt gy daerom zoo yverig ? wel ick gelijcke u in dit opzigt by de vaerdigſte paerden, welke de vermaerde ſtoeteryen van Egypte opleveren, zelfs by de peerden in de wagens van Pharao, die gelegenheid heeft, om zich van de allerbeste en vaerdigſte paerden te voorzien.

10. Welk eene verrukkende ſchoonheid bezit gy mijne waardſte ! (g) Uwe wangen zijn lieflick in de ſpangen, die uwe hoofdfieraden doen vaſtſtaan ; deze geſpen ſtrekken ter vermeerdering der natuurlyke ſchoonheid van uwe wangen ! Hoe ſchoon is uw hals in de peerlſnoeren.

12. Wy, ik en mijne medgezellen, fullen u, opdat de ſchoonheid uwer wangen nog des te meer aſſchittere, in plaets van die yzeren hoofdſpanſelen, welke gy thans aen hebt, goudene ſpangen maken, met ſilveren ſtipkens op het kunſtigſte ingelegd.

SULAMITH

Tot hare maegden, vs. 12 - 14. terwijl zy in SALOMONS veldtent was ingeleid, om het middagmael te houden.

12. Hoe aengenaem ben ik verrast ! welk een onuitſprekelyk genoegen verſchaft het my, met mijnen SALOMO thans, en dat zoo onverwacht, het middagmael te houden ? Terwile dat de Koningh aen ſijne ronde tafel is, geeft de wortel van mijn berg-nardus, met de aengename olie, welke ik in mijne reukdooskens by my draeg, ſijnen reuck, die zich door de ganſche veldtent heen verſpreidt.

13. Mijn Liefſte is my nog onvergelykelyk aengenaemer, dan een bundelken myrrhe, [*dat*] als een geurige ruiker tuſſchen mijne borſten vernacht.

(g) Ezech. 16: 11, 12, 13.

Terwijl het nagerecht op de tafel verschijnt met allerlei vruchten, onder welke ook de uitstekendste druiventrosfen waren, neemt SULAMITH daeruit aanleiding tot de volgende gelijkenis.

14. Mijn Liefste is my een druiventros, voortgekomen uit eene rank, welke van cyprus is overgebracht, en geplant in de zeer vruchtbare wijngaarden van En-Gedi.

SALOMO

Tot de SULAMITH, vs. 15.

15. Siet, gy zijt schoone, mijne Vriendinne, siet gy zijt schoone by uitnemendheid, uwe oogen zijn duiven[oogen], of eenvoudig *als duiven*. Het glanzig purper der Oosterfche duiven geeft den heerlyksten gloed, en foortgelijken glans straelt 'er ook af van uwe schoone oogen.

De SULAMITH

Tot SALOMO, vs. 16, 17.

16. (h) Siet gy zijt schoon, mijn Liefste, ja lieflick by uitnemendheid: hoe aengenaem is oock het verblijf in deze prachtige veldtent! hoe groent onse bedstede; daer de beddekens op welke wy aen de ronde tafel liggen, met groene kruiden en welriekende bloemen bestrooid zijn.

17. De balcken onfer huysen, de houten *befchotten* en zolderingen van deze veldtent, zijn cederen, onse galeryen, of binnen-gewelven en blafons, zijn cypressen.

(h) Hoogl. 4: 1. ende 5: 12.

H E T II. K A P I T T E L

Vs. 1-7. is een vervolg van het eerste bedrijf, het welk Kap. I: 2. begonnen is. — Men verbeelde de SULAMITH nog zittende met hare maegden, aan de tafel van SALOMO in zijne Veldtente, vs. 1, 2. spreekt SALOMO tot de maegden, vs. 3-6. spreekt de SULAMITH tot dezelve maegden. — Vs. 7. wordt SULAMITH verbeeld als wedergekeerd, tot de Dochteren van Jerusaleem.

S A L O M O

Tot de maegden der SULAMITH, vs. 1, 2.

1. **I**ck ben slechts een gemeene roose van Saron
een lelie der dalen, op mijne schoonheid val
niet veel te roemen.

2. Maer, geheel anders is het gelegen met mijne **SULAMITH**, zy bezit eene uitnemende en gansch ongemeene bevalligheid. Gelijck een prachtige lelie onder de doornen, onder de kleine gedoornde Jasmijns uitmunt. alsoo is **SULAMITH** mijne hart-Vriendinne, eene uitschitterende schoonheid onder de dochteren, en de maegden welkó haer omringen.

S U L A M I T H

Tot hare maegden, vs. 3-6.

3. Hoe zeer munt mijn **SALOMO** uit, boven alle schoone manspersonen? Als een Oranje-appelboom, die vooral in het Oosten, eene zeer heerlyke gedaente heeft, onder de overige boomen des wouts, of des Koninklyken boomgaerds, soo is mijn Lieffte eene uitmun-

tende schoonheid onder de sonen: ick hebbe grooten lust in sijne schaduwe, ende sitt'er [*onder*]; hoe aengenaem het voor eenen vermoelden ook wezen moge, onder de schaduw van zulken boom neder te zitten, het gezelschap van mijnen lieften is my nog veel verkwikkelyker; ende sijne vrucht is mijn gehemelte soete, de lievedeblijken van SALOMO, verschaften my een uitnemend genoegen.

4. Hy voert my in het wijnhuys, hy leidt my naer een der Koninglyke lustpriëlen, ende de liefde is sijne baniere over my.

Het schijnt, dat SALOMO hier verbeeld worde als van den maeltijd opstaende, om eene wandeling te doen, en SULAMITH by de hand vattende, om haer in eene der lustpriëlen van zijnen Vorstelyken boomgaerd te leiden. — De uitdrukking, *de liefde is zijne banier over my*, is zeer duister. Hoe komt hier eene *banier* of vaendel te pas? — Deze duisterheid zou geene plaets hebben, wanneer ons alle de gebruiklykheden van dien tijd volkomen bekend waren.

5. Ondersteunt gylieden, mijne maegden, my met de reuk-flesschen, versterckt my met het sap van de hartsterkende appelen: want ick ben zoo kranck van liefde, dat ik gevaer loope van te bezwijmen.

6. Maer dat nog veel meer geschikt is om my te versterken, SALOMO houde my in zijne armen. (a) Sijne flinckerhant zy onder mijn hoofd, ende sijne rechterhant omhelse my.

Vs. 7. wordt SALOMO verbeeld, als te zijn henengegaen, en SULAMITH als wedergekeerd tot de dochteren van Jerusaleem.

7. Ick ben in SALOMONS lustpriël geweest, alwaer hy my de kennelykste lievedeblijken bewezen heeft: thans ben ik weder van zijne tegenwoordigheid afgescheiden, daarom besweere ik u, gy dochteren Jerusalems, [*die*] by de

de rheen, ofte by de hinden des velts zijt, die thans in de Koninglyke diergaerde omwandelt; dat gy die liefde niet op en weckt, nochte wacker en maeckt, tot dat het [*deselve*] luste, en het SALOMO behage my wederom een bezoek te geven.

Vs. 3-17. vinden wy het TWEDE gezang of het tweede bedrijf. — De aengename lentetijd wordt ons eigenaartig afgebeeld, vs. 11-13. SALOMO en SULAMITH zijn hier de hoofdpersonen; zy ontmoeten elkanderen in den Koninglyken lusttuin, by den muur en de uitzichten der Vorstelyke priëlen, vs. 9. — SULAMITH vat eerst het woord op; in den lusttuin wandelende, hoort zy onverwacht haren SALOMO al zingende aankomen; vervolgens ziet zy hem met bijjschap naderen, en vindt hem by een der priëlen, vs. 8, 9.

SULAMITH

Tot hare maegden. vs. 8-13.

8. [*Dat*] zingen, het gene ik daer van verre hoor, is de stemme mijnes Liefsten, daer zie ik hem zelve! liet hem mijne maegden, hy komt nader, springende op de bergen, huppelende op de heuvelen.

9. Mijn Liefste is ongemeen vaerdig in het loopen, gelijk een rhee, ofte een welp der herten:

Nu verliest zy SALOMO uit het oog; maer nog wat voortwandelende, ziet zy hem by den muur, in een der Vorstelyke priëlen.

Daer zie ik hem weder! liet, hy staet achter onsen muur, kijkende uyt de vensteren, blinckende uyt de tralien van dat gindsche lustpriël.

SALOMO nodigt haer al zingende om tot hem te komen: dit gezang van SALOMO, verhaelt zy aen hare staetjuffers, vs. 10-13.

10. Mijn Lieffte antwoordt, ende seyt tot my: Staet op, mijne Vriendinne, mijne schoone, ende komt herwaerds, laten wy in dit aengename jaergetijde eene wandeling doen.

11. Want siet, de barre winter is voorby: de plafregen is over, hy is volkomen overgegaen, en wy hebben thans geen guur weder te vreezen.

12. De bloemen worden gesien in den lande, de sangtijt genaect: ende de stemme der tortelduyve wort gehoord in onsen lande.

13. De vijeboom brengt sijne jonge vroege vijgkens voort, ende de wijnstokken geven reuck [*met hare*] jonge druifkens: staet op mijne Vriendinne, mijne schoone, ende komt herwaerds.

SALOMO

Tot de SULAMITH, die zich, in plaets van op zijne nodiging te komen, in eene eenzame plaets verstooken had, om haren beminden op eene aengename wijs te verrassen, vs. 14.

14. Mijne SULAMITH, die zoo schoon zijt als eene purpervervige Duyve, vind ik u op deze eenzame plaets? zijnde in deze grotte, in de kloven der steenrotzen in 't verborgene eener steyler plaetse, ik hoor u zingen, maer ik zie u nog niet; toont my uwe gedaente, (*b*) doet my uwe stemme meer van naby hooren: want uwe stemme is soete, ende uwe gedaente is lieflick.

(*b*) Hoogl. 8: 13.

Tot

Tot de wijngaerdeniers. SULAMITH gevonden hebbende, doet SALOMO met haer eene wandeling door de wijngaerden, welke nu reeds jonge druivjes hadden, en gelast zijne bedienden, om de vosfen of jakhalzen te vangen, die de wijnbergen in het Oosten verderven, vs. 15.

15. Vangt gylieden ons met den eersten, de (c) vossen en jakhalzen: ik zie dat zy al eenig nadeel aan de wijnstokken hebben toegebracht; daer voor hadt gylieden al eerder behooren te zorgen. Vangt zonder uitstel de kleyne vossen, die de wijngaerden verderven: want onse wijngaerden [*hebben*] jonge druyfkens, en daerom moet gylieden u thans zoo veel te meer beyveren, omdat verdervend gedierte uit te roejen.

SULAMITH

Met SALOMO zeer gemeenzaem in den bloemtuint voortwandende, tot hare maegden, vs. 16, 17^a.

16. Mijn Liefste is mijn, ende ick ben sijn, hy bezit mijn hart en ik het zijne: mijn liefste, die weydet onder de lelien, en zich met my in de bloemtuinen verlustigt, is my boven alles dierbaer; ik zal met hem in dezen aengename morgenstond voortwandelen:

17. (d) Tot dat die volle dagh aenkomt, ende de schaduwten vlieden, tegen dat de zon met den middag het hoogste toppunt bereikt:

Tot SALOMO, die zich met het klimmen van den dag van haer afscheidde om zijne staetszaken te bezorgen, vs. 17^b.

Laet uwe afwezendheid van geenen langen duur wezen: keer spoedig weder — om mijn Liefste, wort gy gelijk een rhee, ofte een welp der herten, op de bergen van Bether, alwaer een overvloed van herten gevonden wordt.

(c) Ezech. 13: 4. Luc. 13: 32. (d) Hoogl. 4: 6

H E T III. K A P I T T E L.

*Ws. 1-5. behelst het DERDE gezang, SULAMITH
spreekt hier tot de Dochters van Jerusaleem, vs. 5.
en verhaelt dezelve wat haer op zekeren nacht
bejegend was.*

SULAMITH

*Tot de dochteren van Jerusaleem, welke zy elders by eene
wandeling buiten de Stad ontmoette.*

1. **I**ck socht des nachts ontwakende, op mijn
leger naer hem, dien mijne ziele lief heeft
ick socht hem, maer ick en vondt hem niet,
[ick seyde,]

2. Ick sal nu opstaen, ende in de stadt omme-
gaen, in de wijcken ende in de straten, ick sal
hem soecken dien mijne ziele lief heeft: ick ging
alle wijken en straten der stad door, en socht hem wel-
ken mijne ziele liev heeft, maer ick en vondt hem
niet.

3. De wachters die in de stadt omme gingen,
om de openbare veiligheid te bevorderen, vonden my
en kenden my aenstonds: waerop [ick tot hen seyde,]
Hebt gy dien gesien, dien mijne ziele lief heeft?
maer zy wisten my geen voldoende antwoord te geven; ik
ging daarom al verder verder voort.

4. Doe ick een weynigken van hen wechge-
gaen was, vondt ick hem dien mijne ziele lief
heeft ten laetsten tot mijne groote blijfchap: hy wilde
zich aen my onttrekken; maer ick hielt hem vaste,
ende en liet hem niet gaen, tot dat ick hem in
mijnes moeders huys gebracht hadde, ende in de
binnenste kamer van de gene die my gebaert heeft.

5. Ick

5. Ick befweere u , gy dochteren Jerufalems , [die] by de rheen , ofte by de hinden des velts zigt ; dat gy de liefde niet op en weckt , nochte wacker en maeckt , tot dat het [haer] luste , verg. Kap. 2: 7.

Zou dit alles zoo gebeurd zijn , als de SULAMITH het hier verhaelt aen de dochteren van Jerufalem ? Dit komt ons zeer ongeloovbaer voor. Zou de Gemalin van zulken grooten Koning als SALOMO was , door de stad hebben rond geloopt om dien Vorst op te zoeken , hem eindelyk op de straet gevonden , en hem vervolgens naer het huis van hare moeder , naer het paleis der Koninginne van Egypte , heen gevoerd hebben ? Het een en het ander is zeer onvoegzaam.

De zaak schijnt deze geweest te zijn : dat SALOMO zich , geduurende eenen langen tijd , aen zijne Gemalin onttrokken hebbe , dat zy daer over verdrietig geworden zy , dat zy daer over aen den Koning door de hovelingen hebbe laten klagen , en dat SALOMO daardoor bewogen zy , om met haer een tochtje te doen naer Egypte , en hare moeder een bezoek te geven. — Deze gebeurtenis , zal SALOMO , op eenem dichterlyken trant , met die inkleedsfelen en byvoegfelen , hebben willen schilderen.

Voorts hebben wy nog aen te merken , dat het gezegde vs. 1. onmogelyk de tael van eene bruid wezen kan ; en dit is een der redenen , om welke wy SULAMITH niet als de Bruid , maer als de Echtgenoôt van SALOMO beschouwen. — Zou eene eerbare bruid in Europa , zulk eene tael mogen voeren ? en hoe veel te minder dan in het Oosten onder de Joden ?

Het VIERDE bedrijf of gezang, ontmoeten wy vs. 6-11. —

Hier schijnt den terug tocht van SALOMO en SULAMITH, uit Egypte, op eenen dichterlyken trant geschilderd te worden.

Eerst spreken de dochters van Sion, die vs. 11. genoemd worden, en onzes erachtens dezelve zijn met de doch-

teren van Jerusaleem, toen zy SULAMITH van verre

zagen naderen, vs. 6. en daerop de Veldkoets

van SALOMO zagen aenkomen, vs. 7-10.

Daerna worden zy, door SULAMITH, be-

paeld by de prachtige kroon van den

Koning, vs. 11.

DE DOCHTERS VAN JERUSALEM

Onder elkanderen, toen zy de SULAMITH van verre zagen naderen, vs. 6.

6. (a) Wie is fy, die daer zoo statig aenkomt? is het niet de Koningin, die opkomt uyt de woestijne, als of wy roockpilaren zien opkomen; zoodanig is SALUMITH beroockt met myrrhe, ende wierooock, [ende] met allerley poeder des kruydeniers?

Toen zy de Koninglyke Veldkoets, het Vorstelyk Paviljoen, zagen aenkomen, vs. 7-10.

7. Siet, het veld-bedde, het Vorstelyk Paviljoen, dat Salomo met zich naer Egypte gevoerd heeft, daer zijn tseftigh helden rontom; van de helden Israëls, om het te beveiligen.

8. Uitgelezene helden van den eersten rang. Die altemael sweerden houden, geleert ter oorloge; elck hebbende sijn sweert aen sijne heupe, van wegen den schrick des nachts, en om alle onraed af te weeren, by den doortocht door de eenzame woestijnen.

9. Hoe prachtig is die Veldkoets? De Koningh Salomo

lomo heeft sich (*b*) een koetsje gemaekt van den houte Libanons.

10. De pilaren derselve maeckte hy [*van*] silver, haren vloer [*van*] gout, haer gehemelte [*van*] purper: het binnenste was bespreydt met een prachtig tapijt, met alle de zinneprenten van de liefde, van de dochteren Jerusalems op 't schoonste geborduurd.

SULAMITH

De dochteren van Jerusaleem voorby rijdende, wekt dezelve op, om SALOMO in zijnen Vorstelyken opschik aendachtig te beschouwen, vs. 11.

11. Gaet uyt den Koning te gemoet, die een weinig achterwaerds aenkomt, ende aenschouwt, gy dochteren Zions, den Koningh Salomo in zijnen Vorstelyken opschik; beschouwt hem aendachtig, zoo als hy versierd is met de prachtige kroone daer mede hem sijne moeder kroonde op den dagh sijner bruyloft, ende op den dagh der vreugde sijnes herten. In dezen Vorstelyken opschik, heeft hy met my een bezoek afgelegd, by mijne Koninglyke moeder in Egypte.

(*b*) Hoogl. 6: 12.

HET IV. KAPITTEL.

Het VIJFDE gezang strekt zich uit van vs. 1-8. —

SALOMO is alleen de spreker, hy wendt zijne tael tot SULAMITH, en prijst hare uitnemende schoonheid, vs.

1-5. Wijders verklaert hy zijn voornemen, om zich naer den speceryenhof te begeven, vs. 6. Daerop,

na eene herhaelde verheffing van SULAMITHS schoonheid, nodigt hy haer om eene jachtparty by

te woonen, vs. 7, 8. — De plaats der byeen-

komst, schijnt het paleis van SALOMONS

buiten-verblijf te wezen, en het gesprek

gehouden in den vroegen morgen-

stond, vs. 6.

SALOMO

Tot SULAMITH.

1. **S**iet gy zijt zeer schoone, mijne Vriendinne, siet gy zijt by uitnemendheid schoone, uwe oogen zijn duyven[oogen], of zoo schoon als de purperen duiven schitterende, (a) tusschen uwe vlechten: (b) uw hayr is als een kudde geysten, die [*t gras*] van den bergh Gileads afscheeren, uwe zachte goudgeele lokken, mogen eigenaertig vergeleken worden by de digt op een grazende kudden der geiten, die op den berg Gileads weiden.

2. Uwe sneeuw witte en wel geregelde tanden zijn als een kudde [*schapen*] die geschoren zijn, die hagelwit uyt de waschstede opkomen: die al t'samen tweelingen voortbrengen, ende geene onder haer en is jongeloos. De dubbelde ry van uwe zuivere

en

(a) Hoogl. 4: 3. ende 6: 7. (b) Hoogl. 6: 5.

en net geregelde tanden, mag ik vergelijken by net gefchooren en fchoon gewasfchen fchapen, die twee aen twee gekoppeld uit de waschftede opkomen, en eene geregelde dubbele ry uitmaken.

3. Uwe lippen zijn zoo rood, als een fcharlaken fnoer; ende uwe fprake (c) is lieflick: de flaep uwes hoofts, of *de blos van uwe wangen*, is als een ftuck van eenen open gebarften granaetappel, die eene fraije mengeling van rood en wit vertoont, tuffchen uwe hairvlechten.

4. (d) Uw lange en recht opgaende hals, nae de regelen der welvoeglykheid gevormd, omhangen met goud, juweelen, paerlen, en andere zeer kostbare verfierfelen, is ten aanzien van deszelvs verhevenheid, regelmatigheid en omhangende verfierfelen, als Davids toren, die gebouwt is tot ophanginge van wapentuygh; daer duysent rondaffen aen hangen, altemael zijnde fchilden der helden.

5. (e) Uwe twee borften, uit eenen sneeuwvitten boezem uitpuilende, zijn gelijk twe roodachtige welpen, tweelingen van een rhee, die onder en tuffchen de witte lelien weyden, wanneer men alleenlyk de kleine rondte van hare roodachtige ruggen, boven die witte lelien ziet uitfteken.

6. Tot dat die volle dagh aenkomt, ende de fchaduwen tegen den middag geheel wechvlieden, gedurende dezen zeer aengenen morgenftond, fal ick gaen naer den fpeceryenhov, tot den myrrhebergh, ende tot den wierookheuvel.

7. Dan, eer ik u mijne SULAMITH verlate, moet ik nog eens betuigen, dat ik verrukt ben van wegens uwe uitmuntende fchoonheid. Geheel zijt gy fchoone, mijne Vriendinne, ende daer en is geen gebreck aen u.

8. Ik ben voornemens een jachtparty, op de wilde die-

(c) Pfalm 147: 1. Coloff. 4: 6. (d) Hoogl. 7: 4. (e) Hoogl. 7: 3.

ren, aen te leggen; in deze vermakelyke uitspanning zult gy my geduurig vergezellen. By en met my zult gy wezen, van den Libanon af, o Bruyt, komt by my en vergezel my van den Libanon af: fiet van den top van Amana, van den top Senirs ende Hermons, van de wooningen der leeuwinnen, van de bergen der luypaerden. Wy zullen ons verscheidene dagen met de jacht vermaken, en daertoe berg op berg neder trekken.

Het zesde gezang, is vervat van vs. 9. tot Kap. 5: 1. —

SALOMO, omringd van zijne hovelingen, ontmoet de SULAMITH met hare maegden, in eenen tuin die voor haer geschikt was, en roemt weder hare schoonheid, vs. 9-14. Zy antwoordt en nodigt haren Koninglyken Gemaal, om gebruik te maken van de vruchten in haren tuin, vs. 15, 16.

Hierop geeft SALOMO ook zijnen hovelingen vryheid, om van den rijken voorraad gebruik te maken, Kap. 5: 1. — Hier wordt de zomer verbeeld, wanneer alles rijp is.

SALOMO

Tot SULAMITH, vs. 9-16.

9. Welk eene zeer aengename verrasching! u, mijne dierbare SULAMITH, in den verrukkelyken kunsttuin te ontmoeten, welken gy zelfs naer uwen kiefchen smaek geordend hebt. Gy hebt my 't herte genomen, u draeg ik de allertederste liefde toe, mijne Sufter, o mijne waerde, die van wegens mijne nimmer verkoelde liefde, altoos mijne Bruyt blijft: gy hebt my 't herte genomen, met ééne of iets eenigs van uwe betoverende oogen, met één keten van uwen schoonen hals afhangende.

10. Hoe schoone is uwe uytnemende liefde, hoe verkwikkelyk zijn de blijken uwer liefde 't mywaerds, mijne Sufter, o Bruyt? hoe veel beter is uwe uytnemende liefde, dan wijn? ende de reuck
uwer

uwer olien, met welke gy gezalvd zijt, hoe veel voortreffelyker is die dan alle speceryen te zamen?

11. Uwe spraek is zeer innemende, en uwe natuurlyke welsprekendheid is by uitnemendheid bevallig. Uwe lippen, o Bruyt, druppen als het ware, wanneer gy spreekt, van honichseem, honich ende melck is als onder uwe tonge, ende de reucke uwer kleederen is als de reucke van Libanon, wanneer alle de boomen aldaer in vollen bloei staen.

12. Mijne Sufter, o Bruyt, gy zijt gelijk aen een besloten en heerlyken hof, voor zoo ver zich alle mogelyke bevalligheden in uw persoon vereenigen, even gelijk natuur en kunst alles toebrengen, om dezen keurigen hov te veraengenamen: gy zijt gelijk eene beslotene welle, eene versiegelde fonteyne.

Wellen en fonteynen, worden in het Oosten zeer hoog gewaerdeerd; zy worden daerom zorgvuldig *gesloten en verzegeld*, opdat zy alleen dienen zouden tot gebruik van den eigenaer, om zijnen luthov te bevochtigen. — De gelijkenis, drukt derhalven de dierbaerheid van de SULAMITH uit in SALOMONS oogen, en de ongemeene hoogachting welke hy haer toedroeg.

13. Hoe ongemeen kunstig, en met welken kieschen smaek hebt gy dezen tuin aangelegd! orde en schoonheid verruikt my geheel en al. Uwe scheuten, de planten en voortbrengfelen van dezen kunsttuin, zijn ongemeen tierig en zeer keurig geordend, dit is een paradijs van granaet-appelen, met edele vruchten, cyprus met nardus,

14. Nardus, ende saffraen, calmus, ende kaneel, met allerley boomen van wierooock, myrrhe, ende aloë, mitsgaders alle voornaemste speceryen. Welk eene verscheidenheid der aengenaemste voortbrengfelen van de natuur!

SULAMITH

Tot SALOMO, w. 15.

15. Mijn SALOMO! geef my de eer niet van dezen wel aangelegden en vruchtrijken tuin, u zelven komt 'er de roem van toe. O fonteyne der hoven, put der levende wateren, die uyt Libanon vloeijen!

Fontein der hoven, put der levende wateren. — Een Oosterfche luthov, kan niet zonder levende wateren zijn: nergens is men meer op bedacht dan om water, vooral indien 't mogelyk is, levend water, in de hoven te bezorgen. In de tuinen van den Sultan te Constantinopolen, vindt men byna aen elk een pad eene fontein; ook legt men 'er zich op toe, om putten of bronnen van levend water, binnen de hoven te brengen. — Dit had byzonder plaets in de hoven en plantagien aen den Libanon; aen den voet van dat gebergte, is een heerlyke bron, die eenen stroom vormt, welke het gansche land en alle de hoven rijkelyk van water voorziet. — Anders kan men de laetste woorden ook vertalen: *put der levende wateren, gelijk die uit Libanon vloeijen*, en dan zullen de wateren in de tuinen der SULAMITHE, om derzelver uitnemendheid en overvloed, by die van Liban vergeleken worden.

Noemt nu de SULAMITH haren Koninglyken Gemael, *de fontein der hoven, put der levende wateren, die uit Libanon vloeijen*; zy wil 'er mede te kennen geven, dat hy zelfs de eer moest hebben van al het aengename, het welk haer tuin opleverde: het was alles het zijne; hy had haer dien hov tot haer vermaak en uitspanning geschonken; ten zijnen koste waren de vreemde plantsoenen van elders aengebracht; zy had alleen het bestel over de schikking en ordening: ook was SALOMO in zoo ver de oorzaak der vruchtbaerheid, als hy de bronnen en fonteinen had laten aanleggen, gelijk ook de werk- en tuinlieden ten zijnen koste onderhouden werden.

By perfoons-verbeelding tot den wind, vs. 16^a.

16. Ontwaecht noorden wint, ende komt gy zuyden wint, doorwaeyt mijnen hof, dat sijne speceryen uytvloeyen:

De *Noorden- en Zuidenwind*, zijn beide zeer voordeelich voor de *hoven*, wanneer zy op bekwame tijden, en in gepaste maet, van dezelve worden *doorgewaaid*; de eerste om de lucht te zuiveren en salpeterdeelen aen te voeren, welke de aerde vruchtbaer maken; de andere, om door de zachte *stooving*, de natuur aen het werken te brengen en den wasdom te bevorderen. — Ook veroorzaken deze winden, dat de speceryen uitvloejen, en den reuk wijd en zijd verspreiden.

Wederom tot SALOMO, vs. 16^b.

o dat ik het genoeg had, dat mijn Liefste niet alleen tot sijnen hof quame, ende zijn genoeg be-
twigde over de schikking van dezen lusttuin, die in de daed zijn hov is, maer dat hy ook ate sijne edele vruchten!

M E T V. K A P I T T E L.

SALOMO

*Tot SULAMITH, vs. 1^a. nadat hy van de gemelde uitro-
diging had gebruik gemaakt.*

1. **I**ck ben in dezen lusttuin, dien ik alleen in zoo ver mijnen hof kan noemen, als zy ten mijnen koste is aengelegd, met een onuitsprekelyk genoeg gekomen, o mijn Suster, o Bruyt, Ick hebbe mijne myrrhe gepluckt, met mijne specerye, Ick hebbe

XII. DEEL.

ook gebruik gemaakt van het keurig gerecht, het welk gy hebt laten opzetten, om 'er my mede te verrassen, mijne honichraten, of *mijn zuiker* met mijnen honich heb ik smakelyk gegeten, Ick hebbe mijnen wijn, mitfgaders mijne geitenmelck gedroncken: gy hebt my, mijne dierbare SULAMITH! zeer aengenaem onthaeld.

Misfchien kan het ter opheldering dienen, dat volgens de berichten der Reisbeschrijveren, in het Oosten, vooral in Perſien, wijn en zuikergebak wordt aangeboden, eer de voedzame ſpijze wordt opgebracht.

Tot de HOVELINGEN, die hem omringden, vs. 1^b.

Etet vol op (a) Vrienden, wordt rijkelyk verzadigd, drincket, ende wordet droncken en verkwikt, o Liefſte, of *van de uitnemende liefde*, dat is, van dezen zeer aengenenamien lievdemaeltijd.

Dit eerste vs. had men nog by het voorige Kap. moeten voegen.

Vs. 2-16. bevat het ZEVENDE bedrijf of zangſtuk. Het behelst eene zamenſpraak, tuſſchen de SULAMITH en de dochteren van Jeruſalem. De eerste verhaelt, wat haer in den voorigen nacht gebeurd was, met verzoek om haren beminden, de overmaet van hare liefde bekend te maken, vs. 2-8. Op de vraag der dochteren van Jeruſalem, wie haer liefſte wezen mag, geeft zy eene zeer verhevene beſchrijving van zijne ongemeene ſchoonheid, vs. 9-16.

SULAMITH

Tot de DOCHTEREN VAN JERUSALEM, vs. 2-8.

2. Ick ſliep in den laetſtleden nacht zeer los, ik ſliep wel, maer mijn herte waecte: ik wierd geduurig wakker, en wanneer ik weder beſchoot, werd ik door droo-
men ontrust. My dacht, ik hoorde mijnen Koninglyken Ge-
mael aen mijne deur kloppen, en al zingende op de meest
in-

(a) Jef. 41: 8. Jac. 2: 23.

innemende wijs verzoeken, dat ik hem open deed; hy klopte by aenhoudendheid en zong tusfchen beide: de zingende ftemme mijnes Liefften die klopte, was, Doet my open, mijne Sufter, mijne Vriendinne, mijne Duyve, mijne Volmaeckte, want mijn hoofd is vervult met daeuw, mijne hayrlocken met nachtdruppen.

In Palestina, valt de *dauw* des nachts zeer overvloedig. — *Nachtdruppen* beteekenen geen yskegels: echter de nachten kunnen, in het Oosten, wel zoo koud wezen als de dagen heet zijn; men denke aan den *dauw*, die door de koude tot aanmerkelyke druppelen verdikt is: voor het overige, is hier eenige grootfpraek, welke aan den dichteren zeer gewoon is.

3. Ik antwoordde mijnen liefsten: Ik zal u zoo fpoedig mogelyk is open doen; maer, ik kan zoo fchielyk niet als ik wel wenschte, ik had my reeds ter rust begeven, en 'er is eenige tijd noodig om my eenigermate aan te kleeden. Ick hebbe mijnen rock, mijne eng fluitende kleeding uytgetogen, hoe fal ick hem [*weder*] aantrecken? ik zal mijne maegden, welke mede reeds in flaep zijn, oproepen dat zy my helpen kleeden; ick hebbe mijne voeten gewaffchen eer ik te bedde ging, hoe fal ickfe [*weder*] befoetelen? ik dien derhalven mijne voetzolen aan te doen.

4. Ik maekte my evenwel zeer fchielyk gereed, en haestte my om mijnen beminden open te doen: maer, ik kwam tot mijne bittere fmert even te laet; zoo als ik aan de deur kwam, ging mijn beminde wech. Mijn Liefste trock fijne hant van 't gat [*der deure*], ende mijn ingewant wert ontroert om fijnent wille.

De eerste gezegden zijn ongemeen duifter. Sommigen verfaen het *gat der deure* op deze wijs: dat men de deur van binnen ftoot, met houten of metalen boomen en grendelen, die met koperen banden of yzeren ketenen, aan de deuren werden vast gemaakt; tot het los maken van die boomen, meent men dat een fleutel was, met welken men van buiten de grendelen kon los maken, door eene zekere

opening in de deur, welke hier het *gat der deure* zoude genoemd worden. — Maer, het woord *deure* staet niet in den oorspronglyken tekst; 'er wordt eenvoudig van *het gat* gesproken, het welk eene opening in den wand schijnt geweest te zijn, verg. Ezech. 8: 7.

SULAMITH zag van verre, dat hare liefste zijne hand door dat gat henen stak; maer, dewijl zy, nog niet gereed zijnde, bleev vertoeven, trok hy zijne hand terug. — Dit zag zy met ontroering, *haer ingewand werd ontroerd om zijnent wille*. — Nu zag zy, dat zy al te lang getoevd had; dit was vooral daerdoor veroorzaekt, dat zy zich, om haren liefsten te veraengenamen, zeer rijkelyk en kostbaer gezelvd had, vs. 5. — Nog bezig zijnde met zich te zalven, gunt zy zich nu geenen tijd langer, zelfs niet om hare gebalsemde handen en vingers af te droogen, en ylde daerom naer de deur.

5. Ick stont spoedig op, terwijl ik bezig was met my te zalven, om mijnen Liefften open te doen: ende mijne handen drupten [*van*] myrrhe, ende mijne vingers [*van*] vloeyende myrrhe, op de hanthaven des slots.

De Hebreërs, sloten hunne deuren met boomen en grendelen, door middel van banden aen de deur vast gemaakt. — Door de *handhaven des slots*, denke men derhalven om de uiterste einden der banden, die aen de grendels vast waren, en ontknoopt moesten worden.

6. Maer, met al mijn haesten kwam ik nog te laet. Ick dede mijnen Liefften open, maer mijn Lieffte was geweken, hy was doorgegaen: mijne ziele gingh uyt van wegen sijn spreken, toen bezweek ik wanneer ik my de aengename woorden herinnerde, met welke hy verzocht had dat ik hem zou open doen. Nu had ik rust noch duur; ik besloot hem na te loopen en op te zoeken: en hoewel ik geheel alleen was, in het midden van den kouden en donkeren nacht, begav ik my op weg: (*b*) ick socht hem overal, maer ick en vondt en niet, ick riep hem, doch hy en antwoordde my niet.

7. De

7. De wachters die in de stad ommegingen, vonden my, en niet denkende dat het de Koningin kon wezen, die by den nacht de straten en wijken van de stad rond riep, mishandelden zy my op eene onverdraeglyke wijs; fy sloegen my, fy verwondde my: ik vloed naer de muuren, maer de wachters op de mueren namen mijnen sluyter van my, en behandelden my dus niet minder op de allerverachtelykste wijze.

8. Sedert al dien tijd, heb ik van mijnen beminde nog niets vernomen. (c) Ick besweere u dan, gy dochters van Jerusaleem: ik breng u door eene zeer plechtige betuiging, onder de sterkste verplichting, om mijnen beminde by de eerste voegzame gelegenheid eene boodschap te doen: indien gy mijnen Liefsten vindt, en 'er is geen twiifel aen, of gy zult zeker weten wien ik bedoel, wat sult gy hem aensseggen? Zegt hem slechts dit aen, Dat ick krank ben van liefde.

*Maer is het geval, het welk hier beschreven wordt,
werkelyk gebeurd?*

Er zijn zeer gewichtige bedenkingen tegen, om dit voorstel op te vatten, als een geschiedkundig verhael van een geval, het welk werkelyk zoude gebeurd zijn.

- A. Paste het SALOMO des nachts te staen kloppen, aen de wooning van zijne Koninglyke Gemalin, en ootmoedig te verzoeken dat zy hem wilde inlaten, uit hoofde van het ongemak, dat hy reeds van den dauw en de koude geleden had?
- B. Strookt het met de denkwijze van SULAMITH, en de nauwe betrekking van Echtgenooten, dat zy, de stem van SALOMO hoorende, in plaets van ylings ten bedde uit te vliegen, of eene harer maegden te gelasten om open te doen, zich verontschuldigt met de aanmerking, dat zy niet behoorlyk gekleed was?
- C. Is het eenigermate waerschyjnlyk, dat eene Vorstin van

(c) Hoogl. 3: 5.

XII. DEEL.

A a

zulken verhevenen rang als SULAMITH was, den Koning alleen, en het midden van den nacht, zou hebben nage-loopen, en dat zy alle straten en wijken van Jerufalem, in hare eenigheid zou doorkruist hebben, om hem te zoeken?

- D. Hoe is het eindelyk te begripen, dat de wachters, die in de stad omgingen, om de algemeene veiligheid te be-vorderen, de Koningin, zonder onderzoek te doen wie zy was, zoo ruwelyk zouden mishandeld hebben? — Is het waerschyjnlyk, dat zy zich op eene deerlyke wijs liet slaen en wonden; daer zy zich eenvoudwig had bekend te maken, om een einde te maken van dien onverdraeglyken overlast? dat zy, in plaets van dit, deerlyk geslagen naer de stads muuren zou geloopen hebben, en daer den sluiker die haer aengezicht bedekte laten afligten? — Daeren-boven is het zeer zonderling, dat het verhael van de mishandelingen der wachteren zoo plotselings wordt afge-broken, en dat de DOCHTERS VAN JERUSALEM, haer in het geheel niet beklagd hebben over den smaed en de smerten, welke haer waren aengedaen.

Om deze zwaarigheden wech te nemen, of immers te verzachten, heeft men op dezelve het een en ander geantwoord.

- A. Op de eerste merkt men aen, dat SALOMO zich nu eens uitspande, en SULAMITH op eene aengename wijs verrasfen wilde; een lievhebber zijnde van eene avond of nachtwandeling, zou hy zich daervan in dit geval bediend hebben. — Men zoekt de zaek op te helderen, uit aanmerking van de plaets alwaer hy verbeeld wordt te staen toen hy klopte: in de aen-zienlyke Oosterfche huizen heeft men eerst een voor-hov of portael, dan eene open plaets met galderyen omgeven, van waer men in de vertrekken komt; SALOMO zou derhalven niet voor aen de straet geklopt hebben, maer reeds in het midden van het huis ge-naderd zijn geweest.

- B. Op de tweede bedenking antwoordt men, dat SULA-MITH

MITH geene onwilligheid te kennen geeft, om zich te kleeden; maer hare verlegenheid, om zoo spoedig gereed te zijn als zy wel wenschte.

C. Op de derde zwarigheid merkt men aen, dat vuurige liefde niet altoos lette op het voegzame, en dat SULAMITH niet op de openbare straten tot SALOMO zal geroepen, maer hem eerst in den Hov van het Paleis gezocht hebben.

D. De mishandelingen van de wachteren zoekt men te verzachten, door dezelve eenvoudig van schimp en laster te verklaren; maer, het betaemde de wachteren even zoo min, de Koningin te beschimpen, als haer te slaen en te wonden. — Voor het overige, voldoet het geenzins te zeggen, het is eene sterke trek der Oosterfche Dichtkunde, ongewoon aen de Westersche ooren; of, dat de gebeurtenis meer schilderender, dan verhalender wijs zy voorgedragen: in de letter immers, moet altoos het welvoeglyke worden waargenomen; van eene schildery moet iets oorspronglyks wizen, het welk niet slechts mogelyk, maer ook waerschyjnlyk is.

Wy voor ons vinden de antwoorden, op de gemelde zwarigheden, gansch niet voldoende; en kunnen daerom dit stuk, noch als eene waerlyk gebeurde zaak, noch zelfs ook als een versierd verhael aenmerken. — Onzes erachtens, was het een droom, welken SULAMITH verhaelt aen de dochteren van Jerusaleem; dit meenen wy geeft zy zelfs vs. 2. duidelyk genoeg te kennen: *ik sliep, maer mijn hart waakte*. Volgens deze opvatting, laet zich zeer wel en gemakkelyk begripen, dat de dochters van Jerusaleem haer over de mishandelingen der wachteren niet beklagde hebben.

Omtrent vs. 8. hebben wy nog iets op te merken.

Zy brengt de dochteren van Jerusaleem onder eene plechtige verbindtenis, om den Koning, by de eerst mogelyke gelegenheid, uit haren naem te boodschappen dat zy krank

was van liefde, en zijne afwezigheid niet langer dulden konde. — Maer, hoe komt dit overeen met hare voorige bezweering, om de liefde niet op te wekken? terwijl zy vertrouwde, dat SALOMO haer ter zijner tijd van zelfs bezoeken zoude, Kap. 2: 7. 3: 5.

Dan, in die voorige gevallen, had SULAMITH, niet lang geleden, de tegenwoordigheid van haren beminden genooten; maer, nu was 'er een geruimen tijd verloopen, dat zy SALOMO in het geheel niet gezien had.

DE DOCHTERS VAN JERUSALEM

Tot SULAMITH, vs. 9.

9. Zijt gy zoo krank van liefde? verlangt gy zoo zeer naer zijne tegenwoordigheid? veroorzaekt zijne afwezendheid u zoo veel kwelling en zulke benauwde droomen? Wat is uw Liefste meer dan een [*ander*] liefste, o gy schoonste onder de wijven? waerin overtreft hy andere uitmuntende mannen? hy moet zekerlyk zeer beminnelyk wezen, daer gy, die de schoonste zijt van alle de vrouwen, zoo zeer naer hem verlangt; maer nog eens, wat is uw Liefste meer dan een [*ander*] liefste, waerin munt hy uit boven alle andere beminnelyke mannen, dat gy ons soo befworen hebt, om hem aen te zeggen, dat gy het zonder hem niet langer dulden kunt?

Deze vraag kwam niet voort uit onkunde, en nog minder uit minachting voor SALOMO; maer, de dochters van Jerusaleem, wilden SULAMITH gelegenheid geven, om in den lof van zijne schoonheid uit te weiden.

SULAMITH

Tot de DOCHTEREN VAN JERUSALEM, vs. 10-16. Zy beschrijft haren beminden van zijn natuurlyk en kunstig schoon, het welk hy bezat als Koning, als Veldheer, en als Echtgenoot.

10. Mijn Liefste is blanck ende root, de verrukkende mengeling van het blanke met het roode op zijn aen.

aengezicht, is een aengenaem kenmerk, niet alleen van zijne schoonheid, maer ook van zijne gezondheid en sterkte: in zijn Koninglyk krijgsgewaad uitgedoscht, maekt hy eene zeer luisterrijke vertooning, welke het natuurlyk schoon van zijn aengezicht nog meerder kracht byzet, hy draegt de banieren boven tien duysent, of, *hy is gebanierd boven tien duizend.*

Het oorspronglyk woord zegt *lichten*, blinken met eene golvende beweging; hier van daen is de beteekenis afkomstig van banieren, vaendelen en standaerten: SULAMITH zou dan den golvenden luister kunnen bedoelen, die van SALOMONS gelaet en kleederen afstraelde, zonder aen eene banier te denken. — Dan, wy blijven liever by de gewoone beteekenis van eene *banier*; zoodat SALOMO geteekend worde als een Krijgsheld, die boven alle andere uitmuntte, en het getal *tien duizend*, zal onbepaeld voor alle andere genomen worden.

Deze teekening komt hier ongemeen wel te pas. SULAMITH geeft reden, waerom zy haren beminden zoo hoog schatte, en boven alle andere uitmuntende mannen verhefte; zy schildert daerom de voortreffelykheid niet alleen van zijn persoon, maer ook van zijn ambt, en beschrijft hem als Opperveldheer in zijne krijgskleederen.

11. Sijn hoofd is, als Koning van Israël, versierd met eene kroon van 't fijnste gout, van het dichtste gout: sijne hayrlocken zijn schoon gekrult, swart, als een rave.

12. (d) Sijne oogen zijn zoo schitterende en glansrijk, als de kleur der purperen duyven, wanneer zy by de waterstroomen staen om zich te baden: het wit zijner oogen is zoo zuiver, als of zy met melck gewasschen waren, zijne oogen zijn als schitterende diamanten tuschen de oogleden, staende [*als*] in kaskens [*der ringen*].

13. Sijne wangen zijn als specery-koffertjes, elk

(d) Hoogl. 1: 15. ende 4: 1.

van dezelve is gelijk een beddeken van specerye, [als] welriekende torenkens: sijne lippen zijn [als] lelien, het vleesch onder en boven zijne roode lippen is leliewit; zy zijn zeer welriekende, en als het ware druppende van vloeyende myrrhe.

Wat beteekent de laetste uitdrukking? — Sommigen denken, in plaats van lelien, aen roozen; 'er zou dan geoogd worden op het welriekend roozenwater, het welk in het Oosten, even als de myrrhe, tot reukwerk gebruikt wordt: hoe het zy, SULAMITH wil te kennen geven, dat haer Koninglyke Gemael eenen zeer welriekenden adem hadde. — Mogelyk wordt 'er gezinspeeld op lelien, welke door de kunst nog welriekender gemaakt werden, dan zy natuurlijk waren.

14. Zijne handen zijn [als] goudene ringen, of cylinders van goud, hier en daer gevult en ingekast met Turkoys en andere edele gesteentens: zijn buyck en borstdekfel is [als] het zuiverste en meest blinckende elpenbeen, overtogen met Saphiren.

15. Zijne schenckelen en schoone beenen, zijn zuiver blank met doorschijnende blauwe aderen, even [als] marmer-pilaren, gegrondet op voeten, welke versierd zijn met schoeifels van het dichtste goud: zijne gedaente is rijzig van eene fiere hoogheid, zoodat zijne gestalte is als de Libanon, dat hoog en zeer aanzienlyk gebergte van Syrien; hy is vol majesteit, uytverkoren en beminnyk, daerom overtreft hy alle andere mannen, even als de cederen boven andere boomen uitsteken.

16. Zijn gehemelte is enckele soetigheyt, zijne natuurlyke welsprekendheid is verrukkelyk, al wat hy zegt is even lieftalig; ende al wat aen hem is, zijne geheelheid, is gantsch begeerlick: Sulck een als ik u daer heb afgemaeld, is mijn Liefste, ja sulck een is mijn Vrient, naer wiens tegenwoordigheid ik zoo zeer verlangende ben; gy dochters van Jerusaleem, oordeelt gy nu zelfs, of hy zijns gelijken hebbe onder de bemin-

ne.

nelykste mannen: waer is iemand, die niet alleen als Echtgenoot, maer ook als Veldheer en Koning, zoo veele beminnelyke hoedanigheden te gelijk bezit?

H E T VI. K A P I T T E L.

Met dit Kapittel begint zekerlyk een nieuw bedrijf of gezang, het welk het ACHTSTE is in orde. In de voorige zamenſpraek met de DOCHTEREN VAN JERUSALEM, was de SULAMITH geheel onkundig omtrent het verblyf van haren beminden, Kap. 5: 8. Nu wist zy waer de Koning zich bevond, dat hy in den bloemhof gegaen ware, om haer eenen ruiker te plukken, vs. 2. — Dit ACHTSTE gezang eindigt met vs. 10. — Eerst ſpreken de DOCHTERS VAN JERUSALEM, vs. 1. daerna de SULAMITH, vs. 2, 3. en eindelyk SALOMO, vs. 4-10.

DE DOCHTERS VAN JERUSALEM

Tot SULAMITH, ſtaande elders in den Koninglyken lusthof, vs. 1.

I. **S**Taet gy hier zoo alleen, Vorstelyke schoonheid? Waer is uw Koninglyke Gemael, naer welken gy voorheen zoo zeer verlangd hebt? Hebt gy uwen beminden, na ons laetste gesprek, nog niet ontmoet? Gy schijnt evenwel ongemeen wel te vrede te wezen. Waer is uw Liefste dan henen gegaen, o gy schoonste onder de wijven? waer henen heeft uw Liefste het aengesichte gewendt, zeg het ons, op dat wy hem met u soecken?

SULAMITH

Tot de DOCHTEREN VAN JERUSALEM, vs. 2, 3.

2. Mijn Lieffte is afgegaen in fijnen bloemhof, tot de speceryebeddekens, om te weyden en zich te verlustigen in de hoven, daer zich natuur en kunst vereenigen, om beide het gezicht en den reuk te streelen; hy is derwaerds gegaen om my eenen ruiker te plukken, ende om daertoe de lelien te versamelen.

3. Zijne afwezigheid is derhalven geenszins eene verwijdering, hy zocht gelegenheid om my eene aengename proev te geven van zijne tedere liefde. Ick ben mijnes Liefften, ende mijn Lieffte is mijn, wy zijn door eene tedere huwelyksmin onafscheidbaer vereenigd: ziet, *(voegt zy 'er by, van verre naer den bloemtuint wijzende,)* daer is mijn beminde, daer in de bloemperken van zijne specery beddekens, hy is het die daer onder de lelien weydet, en zich in het beschouwen der bloemen verlustigt.

SALOMO

Tot de SULAMITH: terwijl hy haer den ruiker overgeeft, zingt hy een loflied, ter verheffing van hare uitnemende schoonheid, vs. 4-10.

4. (a) Gy zijt schoone by uitnemendheid, mijne Vriendinne, gy munt boven alle andere bevallige vrouwen uit, gelijk de fraije stad Tirza, welker naem zelfs *aergenaemheid* beteekent, boven alle andere mindere steden, ongemeen lieflick zijt gy, alle andere schoone vrouwen overtreffende, even als Jerusaleem, de vreugde der ganfche aerde en schoon van gelegenheid, Pf. 48: 2. geen weerga heeft onder de steden: gy hebt eene deftige en Vorftelyke houding, uwe geheele gestalte en beminnelyke fierheid, moet ieder ontzach en eerbied inboezemen, en in zoo ver zijt gy fchrickelick als [*flagh-ordens*] met banieren.

Ter-

(a) PF 45: 12. Hoogl. 1: 15. ende 4: 1.

*Terwijl SULAMITH den Koning zeer fcherp aenziet ,
vervolgt hy vs. 5 - 7.*

5. Wendt uwe betoverende oogen van my af , want fy doen my geweld aen : het is als of 'er , uit uwe beminnelyke oogen , geduurig pijlen worden afgefchooten die mijn hart doorwonden ; het betoverend vermogen van uwe oogen , doet een onwederftaenbaer geweld op mijn gemoed : uw hayr is als een kudde geyten , die [*'t gras*] van Gilead affcheeren , uwe zachte goudgeele lokken mogen eigenaertig vergeleken worden , by de dicht op een grazende kudden der geiten , die op den berg Gilead weiden.

6. Uwe sneeuw witte en wel geregelde tanden zijn als eene kudde fchapen , die hagelwit uyt de waschftede opkomen : die al t'samen tweelingen voortbrengen , ende onder defelve en is geene jongeloos. De dubbelde rei van uwe zuivere en net geregelde tanden , mag ik vergelijken by net gefchooren en fchoon gewasfchen fchapen , die twee aen twee gekoppeld uit de waschftede opkomen , en eene geregelde dubbelde rei uitmaken.

7. Uwe wangen zijn verrukkelyk fchoon , het blos het welk op dezelve ligt , is als een ftuck van eenen open gebarften granaet-appel , die eene zeer fraije mengeling van rood en wit vertoont , tuffchen uwe goudgeele hairvlechten.

Tot de dochteren van Jerufalem , vs. 8 - 10.

8. Daer zijn , in mijn vrouwenhuis te Jerufalem , tfeftigh Koninginnen , welke ik plechtig getrouwd heb , ende tachtentigh bywijven , welke ik , zonder plechtige echtverbindtenis , tot bedgenooten gekoozen heb : ende daer zijn maegden fonder getal , tot oppasters van alle deze vrouwen.

9. Maer , geene van alle deze wijven en bywijven

bezit zoo zeer mijn hart als deze beminnellyke **SULAMITH**. Een eenige is zy, ik schat haer onvergelykelyk hooger dan alle mijne wijven en bywijven, zy is mijne Duyve, door eene onschendbare trouw aen my verbonden, mijne Volmaeckte, de eenige hares moeders, sy is de suyvere der gener die haer gebaert heeft: ik bemin haer met die zelvde ievde, met welke eene eenige en gehoorzame dochter, van hare moeder pleegt bemind te worden; zy woont daerom afgezonderd in een byzonder paleis, her welk ik voor haer geschikt heb. Hare schoonheid verdient elks bewondering; zoo menigmael als de dochters haer sien, so fullen sy haer welgelucksaligh roemen, en hare verrukkelyke bevalligheden hemelhoog verheffen; zelfs de Koninginnen, ende de bywijven zullen zich geduurig over haer verwonderen; ende zy fullense prijfen. Zy zullen zeggen?

10. Wie is sy die daer uytstiet, als de dageraet: schoone gelijk de mane, suyver als de sonne, op den heideren middag? Hoe verrukkelyk schoon is de Gemalin van **SALOMO**! zy is boven alle en alleen waerdig, om het hart van dien grooten Koning te bezitten. Heeft die Koning niet zoo even met het hoogste recht gezegd, dat zy eene zeer deftige en Vorstelyke houding heeft, dat hare beminnellyke fierheid ieder eenen ontzach en eerbied moet inboezemen, en dat zy in zoo ver schrickelick is als [*slagh-ordens*] met banieren? verg. vs. 4.

Hier wordt het schoonste van den zichtbaren hemel vereenigd, om den lov der **SULAMITH** te vergrooten. — De *dageraad*, die den opgang der zonne aenkondigt, geeft eene zeer aengename vertooning; het licht der blanke *maen* verzuukt het gezicht; de *zon* verspreidt een *zuiver* licht, dat der mane ver weg overtreffende. — Zulke vergelijkingen der vrouwen, zijn by de Oosterlingen gewoon. — De Koninginnen en bywijven, welke hier sprekende worden ingevoerd, maken eene opklimming; zoo drae zy de **SULAMITH** zien, bemerken zy haren aengenen luister als dien van den *dageraad*; nader komende zien zy hare schoonheid, gelijk aen het heldere licht der *mane*; maer, haer van zeer

naby

naby aenschouwende is de uitroep, *zy is zuiver als de zon*, zy heeft hares gelijken niet.

Uit vs. 8. mogen wy besluiten.

Dat SALOMO dit lied gedicht hebbe in zijne jeugdige jaren, toen zijn hart nog niet van den HEER was afgeweken. — Toen had hy, naer de wijs der Oosterfche Vorften, wel een aenzienlyk ferail van 60 wijven en 80 bywijven; maer, in zijnen meer gevorderden leeftijd, had hy zijne vrouwen op eene buitenspoorige wijs vermeerderd, zoodat het getal van zijne wijven en bywijven wel 1000 uitmaakte.

Men brengt hier tegen wel in, dat 'er Kap. 7: 4. van den *toren Libanons*, *ziende tegen Damascus*, gesproken worde, en dat daerdoor het huis des wouds van Libanon zou bedoeld worden, het welk SALOMO voor PHARAOS dochter liet bouwen, nadat hy 24 jaren geregeerd had. — Dan, het is eene bloote onderftelling, dat deze *toren Libanons*, het zelve zou geweest zijn, als het huis des wouds van Libanon. Misfchien was die toren een wachttoren, waerop de Koning eene grensbezetting gelegd had, tegen de hoofdstad van Syrien.

De drie laetste verfen van dit Kapittel behelzen, gelijk blykbaer is uit de zeer verfchillende omftandigheden, een nieuw gezang, het welk het NEGENDE in orde is. Eerst verhaelt SALOMO, hoe hy den krijgswagen beklommen ware, vs. 11, 12. Daarna wordt de SULAMITH terug geroepen, vs. 13^a. Dit wordt door anderen beantwoordt, met te verzekeren van dat zy veilig is, vs. 13^b.

Tot nader verftand van dit gezang, het welk ongemeen duister is, dienen wy vooraf iets op te merken. — De zaak wordt zeer verfchillendlyk begrepen; alleenlyk zullen wy maer zeggen, wat ons het waerfchijnlijkst is voorgekomen.

SALOMO wordt vs. 11. vertoond, als in den aengenenen
XII. DEEL.

lentetijd in zijnen lusthov wandelende; aldaer ontmoeten hem eenigen van zijne hovelingen, aen welken hy het oogmerk zijner wandeling mededeelt. By die gelegenheid verhaelt hy, hoe hy kort te vooren zeer onverwacht eenen krijgstoct gedaen gehad, vs. 12. Mischien bedoelt hy dien naer Hamath Zoba, 2 Chron. 8: 3. althans dit is de eenige dien wy van hem lezen. — Hy onderstelt als eene bekende zaak, dat SULAMITH hem op dezen tocht vergezeld had; en verhaelt wijders hoe hare hovjuffers, die niets van dezen tocht geweten hadden, SULAMITH hadden terug geroepen, vs. 13^a. en hoe de legerbevelhebbers geantwoord hadden, dat zy volkomen veilig ware, vs. 13^b.

Wy geven dit begrip eenvoudig op als eene gisfing, tot dat ons wat beters worde aangewezen. — 'Alleenlyk hebben wy 'er nog maer by te voegen,' dat de Oosterfche Koningen meermalen gewoon waren, hunne vrouwen in den Krijgstocht mede te voeren.

SALOMO

Tot zijne hovelingen, die hem in den lusthov ontmoetten.

II. Ick ben, nadat ik van den gedanen Krijgstocht was uitgerust, met dit aengenaem lenteweder eens tot den notenhof, tot dezen *net befnoeiden hov* afgegaen, om de groene en vroegrijpe vruchten der valleey te sien: en om eens te sien of de wijnstock bloeyde, de granaetboomen uytbotteden, bloesfem en knoppen vertoonden die veel vrucht belooven.

12. Die krijgstoct, van welken ik zoo even gesproken heb, is zeer onverwachts opgekomen; zoo drae ik 'er het ontwerp van gemaakt had, bedacht ik my niet lang om het zelve ter uitvoering te brengen, alles ging even gezwind. Eer ick het byna zelfs wiste, zat ik reeds op den Krijgswagen! zeer onverwachts, fette de my mijne ziele [op] de wagens van mijn (b) vrywilligh volck. Als in een oogenblik was alles gereed, elk van mijn gewil-

(b) Ps. 110: 3.

willig volk, zoo bevelhebbers als gemeenen, beyverden zich, om de een den anderen in spoed voorby te streven.

Ik had mijne SULAMITH mede genomen: de verbazende spoed waer mede alles verricht werd, maekte dat zeer veele van hare staetjongvrouwen van alles onkundig waren; zy was slechts van eenige weinige der meest vertrouwde maegden vergezeld, om haer geduurende den tocht op te passen. — De trein was reeds in optocht, eer de overige maegden 'er iets van merkten; deze, de SULAMITH ziende vertrekken, en niet wetende, wat zy van dit alles maken moesten, riepen de Koningin in groote verlegenheid achter na:

13. Keert weder, keert weder, o Sulammith, zult gy, beminnelyke vrouw! mede ten strijde trekken? keert weder, waerom zoudt gy u aen gevaer bloot stellen? keert weder, dat wy u mogen aensien, en uw beminnelyk gezelschap by ons houden. Maer de bevelhebbers van mijne lijfwacht, stelden de verlegene staetjuffers gerust, en antwoordden: Wat fiet gylieden de Sulammith aen? waerom roept gy haer terug, als of zy in uwe tegenwoordigheid alleen veilig ware? haer zal geen kwaed bejegenen, wy zullen haer wel beschermen; fy is op dezen krijgstoct volkomen veilig, en wordt bewaekt als door eene reye van twee heyren.

H E T VII. K A P I T T E L.

Vs. 1. begint een nieuw gezang, zijnde het TIENDE in orde; het schijnt zich uit te strekken tot vs. 10. Dit gezang behelst meerendeels eene aenspraak aen SULAMITH, tot verheffing van hare schoonheid, vs. 1-9. Tusschen beide vs. 5^b. wordt eens van den Koning in den derden persoon gesproken, en vs. 10. voert SULAMITH het woord.

Dit gezang is een der moeilijste in het Hooglied, vooral om de perfoons afwifeligen wel te onderscheiden. — Volgens den zetregel, dat de sprekers niet zonder noodzake moeten vermenigvuldigd worden, kunnen wy ons met de zulken niet vereenigen, die hier onderscheidene reijen van zangeren onderstellen. — Het komt ons zeer eenvoudig voor, dat SALOMO eerst het woord voere, en SULAMITH verheffe van wegens hare uitnemende schoonheid, vs. 1-5^a. Daarna spreekt SULAMITH, van den Koning in den derden persoon, vs. 5^b. maer tot wie? naestdenkelyk tot de maegden, welke haer omringden. Wijders vervolgt SALOMO zijne reden, vs. 6, 7.

Vs. 8^a. spreekt weder de SULAMITH, daarop valt SALOMO haer in de reden, vs. 8^b, 9^a. Eindelyk vat SULAMITH weder het woord op, vs. 9^b, 10.

Deze zamenspraak is derhalven gehouden tusschen SALOMO en SULAMITH, ten aenhooren van hare staetjuffers. — Zy worden verbeeld te wandelen in den boomgaerd, op eenen zomerschen dag, wanneer de vruchten rijp waren, blijkens vs. 7, 8.

S A L O M O

Eccl. SULAMITH, XI. 1. 5^a.

1. Hoe schoon zijn uwe gangen, hoe deftig zijn uwe treden in de prachtige schoenen, gy Princen dochter! de majesteit van uwen stap, beantwoordt aen de hoogheid van uwe Koninglyke afkomst: de omdracyingen uwer heupen, of de *ronde omvattingen van uwe heupen*, de ronde spanning der afhangende kleederen, welke om uwe heupen nauw zijn toegeregen, zijn of is even kunstig als uwe overige kleeding, kostelicke ketens en andere sieraden, zijnde het een en ander, het werck van de handen eenes grooten konstenaers.

2. Uw navel of liever uw *bovenlijv*, is [*als*] een ronde beker, dien geen dranck en ontbreekt: uw bovenlijv vertoont eene sappige frisheid in eene bekervormige gedaente: de kleeding die uw buyck bedekt, is [*als*] een hoop tarwe, rontom beset met lelien. Gelijk een hoop tarwe, rondsom roud en gelijk naer beneden afdaelt, zoo vertoont zich ook uw wijde en slepende rok, zoo als dezelve van de heupen naer beneden hangt; het geele der tarwe vereenigt zich met het witte der lelien, doordien de gouden grond van uwen rok, met lelien geborduurd is.

3. (a) Uwe twee borsten, uit eenen sneeuw witten boezem uitpuilende, zijn als twee roodachtige welpen, tweelingen van een rhee, verg. Kap. 4: 5.

4. Uw blanke en uitstekende hals is zoo wit en blinkende, als een elpenbeenen toren, uwe oogen zijn [*als*] de vijvers of waterwellen te Hesbon by de poorte Bath-rabbim: gelijk de nederstortende wateren, wanneer zy door de zon beschenen worden, eenen veelverwigen glans van zich geven, zoo schitteren ook uwe betoverende oogen: uw lange neuse, welke met reden, in het Oosten, voor een kenmerk van grootmoedi-

(a) Heogl. 4: 5.

XII. DEEL.

gen inborst gehouden wordt, is zoo wel befeden, als de toren van Libanon, die tegen Damascus fiet, nae de regelen der beste bouwkunde is ingericht.

5. Uw hoofd op u, is als Carmel, die beroemde berg, is door de natuur niet fraijer verfierd, dan uw hoofd door de kunst verfierd is, ende de hayrbant uwes hoofts is verrukkelyk schoon, even als purper:

SULAMITH

Tot hare maegden, vs. 5^b.

Ziet mijne maegden, hoe prachtig is SALOMO uitgedoscht! de Koningh is [*als*] gebonden op de gale-ryen, of *verfierd met zijne staetsiekroon*, met welke hem zijne moeder kroonde op den dag zijner bruiloft, verg. Kap. 3. 11.

SALOMO

Tot SULAMITH, vs. 6, 7.

6. (*b*) Hoe verrukkelyk schoone zijt gy, ende hoe lieflick zijt gy, o liefde, in wellusten! De liefde zelve openbaert zich in uwe bekoorlykheden.

7. Dese uwe rijzige lengte is te vergelijken by eenen palmboom, ende uwe borsten, wegens de rondheid, by [*druyf*]troffen.

SULAMITH

Tot SALOMO, vs. 8^a.

8. Ick seyde, Ick sal op den palmboom klimmen, ick sal sijne tacken grijpen:

Deze woorden zijn zekerlyk niet van SALOMO, zy zijn door eene vrouw gesproken. De uitdrukking *ik zal grijpen* of *grijpende*, is in het Hebreeuwsch een vrouwelyk deelwoord. — Wy meenen, dat SULAMITH hier haren beminden in de reden valle.

Maer,

(*b*) Psalm 45: 12. Hoogl. 1: 15. ende 4: 1.

Maer, hoe wanvoeglyk is het, dat de Koningin *op eenen palmboom klimmen* zoude, *grijpende zijne takken*? — Voor het naest zouden wy denken, dat dit gezegde leen-spreukig moet worden opgevat. SALOMO had SULAMITH vs. 7. wegens hare rijzige gestalte, by eenen palmboom vergeleken: zy antwoordt in dezelve toespeling, *ik zeide*, ik dacht daer by my zelven, *ik zal op den palmboom klimmen*, *ik zal zijne takken grijpen*: Zy wil 'er, onzes erachtens, mede te kennen geven, dat SALOMO zelfs veel meer gelijkheid had met den Palmboom, en zy eerder met eenen Wijnstok; dat zy verlangde om SALOMO te omhelzen en zijne armen te grijpen. — Te weten, in het Oosten was men gewoon wijnstokken te planten aen hooge boomen. Zy zou, door overmaat van liefde, bykans vervoerd geweest zijn om zich om haren Koninglyken Gemaal te strengelen, gelijk een wijnstok zich strengelt rondom eenen palmboom.

S A L O M O

Tot SULAMITH, vs. 8^b, 9^a.

so sullen dan, wanneer gy my op de gezegde wijs omhelst, uwe borsten zijn en dezelve vertooning maken, als [*druyf*]trossen aen den wijnstock, ende de reucke uwer neuse, uwe lievlyke adem, zal als de geur van lievlyk riekende appelen zijn in mijne neusgaten.

9. Ende uw gehemelte zal eenen geurigen adem van zich geven, als de reuk van goede wijn, die elk verkwikt.

S U L A M I T H

Tot SALOMO, vs. 9^b.

Mijn gehemelte, zou dan dien smakelyken geur enkel voor u doen opgaen, en zijn als goede wijn, die recht tot u mijnen beminden gaet, doende de lippen der slapenden spreken, of als de geur van eenen zeer geestrijken wijn, die in het glas speelt en recht opgaet; zcp-

dat dezelve in staet zou zijn, om eenen slapenden te doen ontwaken, en aen het spreken te maken.

Tot hare maegden, vs. 10.

10. (c) Ick ben mijnes Liefften: ik bezit zijn gansche hart, dit blijkt uit de lovtuizingen welke hy van my geeft, ende sijne genegenheyt is tot my, hy bemint my van ganscher harte, en al het gene hy zoo even gezegd heeft, komt eeniglyk voort uit een gemoed, blinkende van liefde.

Anders zou men de woorden van vs. 10. vertalen kunnen: *Mijn liefs is voor my, en het is mijn plicht naer hem gedreven te worden*, en dan zal SULAMITH hier onbeschroomd hare zeer sterke huwelyksliefde tot SALOMO betuigen.

Met vs. 11. begint het ELVDE gezang, en dit loopt door tot Kap. 8: 4. — SULAMITH nodigt haren Gemael, om een speelreisje naer buiten te doen, vs. 11, 12. Buiten gekomen, spreekt zy de woorden van vs. 13. Toen de Koning vertrekken wilde, voerde zy hem de woorden van Kap. 8: 1, 2. te gemoet. Eindelyk wendt zy zich tot de maegden van haer gevolg, vs. 3, 4. — Uit vs. 12. is het blykbaer, dat hier weder de aengename lentetijd verbeeld worde.

SULAMITH

Tot SALOMO, binnen Jerusaleem, op eenen aengenaemen lentedag, vs. 12, 13.

11. Komt, mijn Liefs, de aengename lentetijd is genaderd, laet ons uytgaen in 't veld, laet ons vernachten op de dorpen, ons verblijf houden op het land.

12. Laet ons vroegh ons opmaken nae de wijnber-

bergen, laet ons sien of de wijfstock bloeyt, de jonge druylfken haer open doen, de granaat-appelboomen uytbotten: laet ons, buiten op het land, de schoonheden der ontluikende natuur beschouwen: daer sal ick u mijne uytnemende liefde geven, en met mijne lievkozingen vermaken.

Op het Buitenverblijf gekomen, zegt zy vs. 13.

13. Ziet, mijn SALOMO, zoo aengenaem vertoont zich de ontluikende natuur. De bloejende Dudaïm, de lievede verwekkende Mandragora, verg. Gen. 30: 13, 14. geven reeds reuck, ende aen onse deuren zijn, boven dezelve hangen allerley edele vruchten, orange appelen en citroenen, beide nieuwe ende oude: o mijn Liefste, die oude van voorleden jaer, welke nu reeds rijp zijn, hebbe ick voor u wechgeleyt, en door kunst aen de boomen doen bewaren; zoodat wy nu reeds op dit buitenverblijf, niet alleen het noodige, maer ook het verkwikkelyke vinden kunnen.

H E T VIII. K A P I T T E L.

SULAMITH

Tot SALOMO, toen hy zich gereed maekte, om ter verrichting van Staetszaken naer de Stad te verrekken, vs. 1, 2.

I. **Z**ult gy my nu al weder verlaten, mijn waerde SALOMO! wie weet, wanneer gy my weder met een bezoek vereeren zult. Och dat ik altoos en bestendig uwe aengename tegenwoordigheid genieten mogt, dat gy my als een Broeder waert, slygende de borsten mijner moeder! dat gy zoo bestendig by my

waert, als een zuigende broeder, in zijns moeders huis, altoos by zijne zuster is! verblijd my spoedig met een nieuw bezoek, dat ick u eens onverwachts op de ftrate, liever *buiten* in de wandeldreven van dezen lusthov, vonde en ontmoette, ick soude u blymoedig en teerhartig kussen, oock en souden sy my niet verachten, of *men zal my niet verachten*, gy zoudt uwe majesteit niet beleedigd achten, wanneer ik my verstoutte om u, by zulk eene aengename verrassing, de blijken mijner tedere liefde ongeroepen te bewijzen.

2. Ick soude u leyden, ick soud' u brengen in mijnes moeders huys, gy soudt my leeren: ick soude u van speceryewijn te drincken geven, ende van of gemengd met 't sap van mijne granaet-appelen.

De twee eerste uitdrukkingen, zijn in den eersten opslag zeer duister.

Ik zoude u leiden, zegt SULAMITH. — Zy blijft in de voorheen gemelde zinspeling van een zuigend kind, het welk door zijne zuster geleid wordt. — *Ik zoude u brengen in mijnes moeders huis*: welligt heeft zy het oog op een vertrek, geschikt voor de Koningin hare moeder, wanneer die hare dochter eens wilde komen bezoeken; en dan wil zy zeggen, dat zy haren Vorstelyken Gemael, in haer beste vertrek brengen wilde, om gemeenzaem met hem te verkeeren. — Anders kan men het zoo begrijpen, dat zy nog al in de toespeling van een zuigend kind blijve, het welk door zijne zuster geleid, en weder in het huis van hare moeder gebracht wordt.

Maer, hoe komt by dit alles de volgende uitdrukking te pas, *gy zoudt my leeren*? — Dit behoort tot het volgende gezegde: *Ik zou u van mijnen speceryen wijn, gemengd met het sap van mijne granaet-appelen, te drinken geven*. De Ouden plachten den wijn met vreemde geuren aen te zetten; en onder het genot van spijs en drank, waren zy gewoon aengename tafelredenen te houden. — Op deze gewoonte heeft SULAMITH het oog, wanneer zy zegt: *gy zoudt my leeren*; uwe tafelredenen zouden my dan, door derzelver leerzaamheid, tot verkwikking zijn.

SULAMITH

Tot hare maegden, vs. 3.

3. Nu mijn Koninglyke Gemael zich gereed maekt om te vertrekken, ben ik weder zoo gevoelig aengedaen, dat ik gevaer loop van te bezwijmen. Ondersteunt my, mijne maegden, met de reuk-flesfchen en met het fap van de hartsterkende appelen, verg. Kap. 2: 5. of, dat nog veel meer gefchikt is om my te verfterken, SALOMO houde my zelfs in zijne armen. (a) Zijne flinckerhant zy onder mijn hoofd, ende fijne rechterhant omhelte my.

Tot de Dochteren Jerufalems, welke zy, nu meer bedaerd zijnde, na het vertrek van SALOMO, elders op het veld ontmoette, vs. 4.

4. Mijn beminde SALOMO is naer de ftad vertrokken: ik zal met geduld den tijd afwachten, dat hy my weder een bezoek geven zal. (b) Ick befweere u daerom, gy dochteren Jerufalems; dat gy die liefde niet op en weckt, noch wacker en maeckt, tot dat het [*defelve*] lufte, en het mijnen Koninglyken Gemael behagen zal, dat hy my weder met zijne tegenwoordigheid vereere.

(a) Hoogl. 2: 6. (b) Hoogl. 2: 7. ende 3: 5.

Van vs. 5. tot het einde, vinden wy het TWAELVDE of laetste gezang. — Hier schijnt gezinspeeld te werden op een tweede reisje, dat SALOMO met SULAMITH zal gedaen hebben. De Vorstelyke Echtgenooten worden verbeeld terug te keeren. —

De Dochters van Jerusaleem ziende SULAMITH wederkeeren, spreken vs. 5^a. Daerna voert SULAMITH het woord tot SALOMO, vs. 5^b-8. SALOMO beantwoordt haer vs. 9. Wijders vat SULAMITH weder het woord op, vs. 10-12.

Nadat SALOMO nog eens gesproken had, vs. 13. vertrekt hy naer de stad; en SULAMITH, die buiten bleev, verzoekt hem spoedig weder te keeren, vs. 14.

De DOCHTERS VAN JERUSALEM,

Ziende SULAMITH van verre, met SALOMO, uit Egypte wederkeeren, vs. 5^a.

5. Wie is fy die daer zoo statig nadert? Is het niet de Koningin, die uit Egypte met haren Vorstelyken Gemael wederkeert, die daer opklimt uyt de woestijne, ende haer lieflick leunt op haren Liefsten, zittende te zamen in den prachtigen staetslewagen?

SULAMITH

Tot den Koning, toen zy op den Vorstelyken lusthuy gekomen waren, en Jerusaleem van verre zagen, vs. 5^b-8.

Onder den gindschen appelboom hebbe ick u opgeweekt en aengespoord, om dezen aengenen tocht naer Egypte te zamen te doen. Wat ben ik nu uitnemend vergenoegd, dat wy op dezen Vorstelyken lusthuy gelukkig zijn weder gekeerd! — Daer zie ik van verre Jerusaleem, die Koninglyke en zeer beroemde hovstad, daer heeft u uwe moeder met smerte voortgebracht, daer heeftse [*u*] met smerte voortgebracht,

bracht, [*die*] u gebaert heeft. Altoos zie ik Jeruſalem met een byzonder genoegen, omdat het uwe geboortestad is, alwaer gy, die my boven alles dierbaer zigt, het eerste levenslicht aenschouwd hebt.

6. Set my als een ſegel op uw herte, als een ſegel op uwen arm; druk my aen uw hart en ombels my met uwe armen, en dat met zoo veel kracht, als men gewoon is het ſegel, met het welk de Koninglyke beſluiten beſtempeld worden, in het wasch in te drukken: mijne reine huwelykslievde tot u, en mijne gezetheid op uw perſoon is onveranderlyk; want de tedere liefde welke ik u toedraag, is ſterck als de doot welken niemand wederſtaen kan; de yver is hart als het graf: mijne begeerte om by aenhoudendheid, de kennelykſte blyken van uwe nimmer verkoelende lievde te ondervinden, is zoo onverzadelyk als het grav, Spreuk. 30: 16. hare kolen zijn vyerige kolen, vlammen des HĒEREN, dat is geweldige en onuitbluscbare vlammen; de gloed der liefde welke in mijnen boezem brandt, mag by niets minder dan een geweldig en onuitbluscbaar vuur vergeleken worden.

7. Vele wateren en ſouden den gloed van (c) deſe liefde niet kunnen uytbluffchen, ja de rivieren en ſoudenſe niet verdrincken: geene wateren van tegenſpoeden, zouden mijne lievde eenigermate kunnen verdooven: ook geene belovten zouden in ſtaet wezen, om my, van mijne verkleevdheid aen uw perſoon, in het meest of in het minst aftetrekken: al gawe yemant al 't goet van ſijn huys voor deſe liefde, al wierd my nog zoo veel beloofd; om mijne lievde en trouw te doen wankelen, men ſoude hem t' eenemaal verachten.

(c) Rom. 8: 35, &c.

SULAMITH raedpleegt met SALOMO , over eene jonge Princes , welke hare zuster was , vs. 8. — Het is zeer moejelyk te bejalen , by welke gelegenheid deze raedpleging geschied zy. Denkelyk , terwijl de Vorstelyke Echtgenooten zich te zamen in eenzaamheid bevonden.

8. Wy hebben eene kleyne Sufter , die nogh geene borsten en heeft en nog niet huuwbaer is ; ik ben over deze jonger zuster zeer bezorgd : wat fullen wy met onse Sufter doen , en hoe zullen wy ons omtrent haer gedragen , om haer geluk voor den meer gevorderden leevtijd te bevorderen ? uit hoofde van uwe nauwe betrekking tot my , hebben wy een gelijk belang in deze gewichtige zaek. Hoe zullen wy handelen in dien dagh als men van haer spreken sal ? wanneer zy een huwelyk zal aengaen , wanneer de minnaers van hare bevalligheden zullen beginnen te spreken , en haer tot een huwelyk zullen aenzaeken ?

SALOMO

Tot SULAMITH , vs. 9.

9. So fy een muer is , wy fullen een paleys van silver op haer bouwen : ende so fy een deure is , wy fullense rontom besetten met cederen plancken.

Deze uitdrukkingen zijn buiten twijfel zinbeeldig.

De spreekwijzen zijn van de bouwkunde ontleend. — Een paleis wordt op eenen muur gebouwd , om het des te sterker te maken , en aen het zelve des te prachtiger vertoonning by te zetten ; en oudtijds waren de muuren zeer breed. Een paleis van silver , schijnt eene onnatuurlyke grootspraak te wezen ; maer , men zal 'er zich niet zeer over verwonderen , wanneer men zich herinnert , dat het silver in SALOMONS dagen voor niets geacht wordt , 1 Kon. 10 : 21. men behoeft niet om een paleis volstrekt geheel van silver , te denken , maer om zulk een , dat met silveren pla-

platen overtogen is. — Eene *deur* of poort is het zwakste gedeelte van eene stad, alwaer zy den minsten wederstand bieden kan: het *bezetten* van zulk eene deur *met cederen planken*, kon niet alleen dienen, om dezelve te versieren, maer ook te versterken; het cederen hout was niet minder kostbaer dan duurzaem.

Maer, wat beduiden deze bouwkundige spreekwijzen, in de zinbeeldige beteekenis? — Het blijkt uit het gansche verband van zaken allerduidelijkst, dat hier op een Vorstelyk huwelyk geoogd worde. SALOMO antwoordt op de vraeg van SULAMITH, dat men, in het uithuwelyken van hare zuster, nae bevind van zaken zou te werk gaen. — Hy onderstelt een tweederlei geval; die jonge zuster, zou of een *muur* of eene *deur* wezen: hy spreekt van eene tweederlei behandeling; op den muur wilde hy een *zilveren paleis* bouwen, maer de deur wilde hy *rondsom bezetten met cederen planken*.

A. Het eerste geval, stelt SALOMO dus voor: zo zy een *muur* is. Een *muur* vertoont sterkte en vastigheid. De Koning wil zeggen, zo die jonge zuster standvastig is in eerbaerheid en deugd, en eene sterkte van geest openbaer maekt. — In zulk een geval, was SALOMO voornemens, een *zilveren paleis op den muur te bouwen*, dat is, SULAMITHS jonge zuster, aen eenen Vorst van den eersten rang uit te huwelyken.

B. Maer in het tweede geval, zo zy eene *deur* is, wilde SALOMO dezelve *rondsom bezetten met cederen planken*. — Eene *deur*, welke het zwakste gedeelte van eene stad uitmaekt, vertoont zwakheid. Zo het gebeuren mogt, wil hy zeggen, dat die jonge zuster zwak is van verstand en geest, en gevaer loopt van den weg der deugd te verlaten; dan zullen wy haer een min aenzienlyk huwelyk laten doen, en haer aen dezen of genen Edelman uittrouwen.

Met één woord, SALOMO antwoordt op de gemelde vraeg van SULAMITH, dat men zich, in het uithuwelyken van hare kleine zuster, zou schikken nae hare vermogens en gedragingen

SULAMITH

Tot SALOMO, vs. 10^a.

10. Ick ben zulk een muer, ende mijne borsten zijn als torens: en daerom hebt gy, machtige SALOMO! op my, zoo drae ik huwbare jaren bereikt had, een paleis van zilver gebouwd, toen gy my gekozen hebt tot uwe Gemalin.

By zich zelve in alleenspraak, vs. 10^b-12.

Doe ik tot huwbare jaren gekomen was, en SALOMO gezien had dat ik in de gemelde toespeling een muur was, was ick in sijne oogen als eene die vrede vindt. Hy nam genoeg in mijn persoon, en deed my de grootste eer aen, tot welke ik immer konde verheven worden.

11. Door dit huwelyk, heb ik aanzienlyke rijkdommen verkregen met zeer groote inkomsten. Salomo hadde eenen wijngaert in de zeer vruchtbare streken te Baal-Hamon: hy gaf desen wijngaert aen de hoeders, een yeder bracht voor de vrucht of pacht deffelden jaerlyks duyfent silverlingen op.

12. Mijn wijngaert dien ick hebbe, dat gedeelte der Koninglyke inkomsten, welke SALOMO voor my geschikt heeft, is voor mijn aengesichte, om 'er mede te doen nae mijn welbehagen. Dan, daer ik zeer Vorstelyk onderhouden word, heb ik deze inkomsten niet noodig; alleen begeer ik dat de bediendens, opzichters en ontvangers beloond worden: de duyfent [*silverlingen*] zijn voor u, o Salomo, maer twee hondert zijn voor de hoeders van de vrucht deffelden.

De woorden van vs. 11, 12. zijn in het verband ongemeen moeilyk. — De opvatting, welke ik by wijs an uitbreiding heb voorgesteld, geve ik slechts op als eene

eene gisfing, en onderwerp dezelve zeer gaerne aen better oordeel.

SALOMO

Tot SULAMITH, vs. 13. — Thans worden de Vorstelyke Echtgenooten verbeeld, in den Koninglyken lusthov te wandelen.

13. O gy bewoonster der hoven, die geduurende den ganschen zomer, op dezen lusthov uw aengenaem verblijf hebt, daer de bezigheden van den Staet my meerendeels in de Hovstad roepen, vermaek my nu eens met uw lievlyk gezang. Elk is opgetogen wanneer hy u hoort zingen; de metgefallen, alle mijne hovelingen, mercken met verrukking op uwe lievlyke stemme: doet [*/ø*] my eens hooren.

SULAMITH

*Tot SALOMO, vs. 14. — Men kan dit laatste ver-
 beschouwen, of als den korten inhoud van het lied, het
 welk SULAMITH op het verzoek van haren Koning-
 lyken Gemael gezongen heeft: of het zoo begrij-
 pen, dat SULAMITH den Koning, toen hy
 naer de stad ging, verzocht hebbe om
 spoedig wederom buiten te komen, even
 als Kap. 2: 17. — In den zakely-
 ken zin, komt het op het zelve
 neder.*

14. (d) Komt haestelick weder op dit verrukkelyk
 buiten-verblijf, mijn Liefste, blijf niet langer in de stad
 dan het noodig is; haest u, vlieg als 't ware, om my weder
 met uwe tegenwoordigheid te vereeren, ende weeft gy
 gelijck een snelle rhee, of gelijck een welp der her-
 ten, op de bergen der speceryen.

(d) Openh. 22: 17, 20.

EINDE VAN HET HOOGLIED SALOMONS,

EN VAN HET TWAEELVDE DEEL.

